UNIVERSITY OF COPENHAGEN

Københavns Universitet

Unges friluftsliv i Danmark i det 21. århundrede

unges friluftsliv som personligt, socialt og kulturelt identitetsprojekt på friluftslivets felt

Fisker, Hans Jørgen

Publication date:
2009

Document version
Også kaldet Forlagets PDF

Citation for published version (APA):
Fisker, H. J. (2009). *Unges friluftsliv i Danmark i det 21. århundrede: unges friluftsliv som personligt, socialt og kulturelt identitetsprojekt på friluftslivets felt*. Skov & Landskab, Københavns Universitet. Forest and landscape research Nr. 44/2009

Download date: 13. nov.. 2026

FOREST & LANDSCAPE

Unges friluftsliv i Danmark i det 21. århundrede

Unges friluftsliv som personligt, socialt og kulturelt identitetsprojekt på friluftslivets felt

FOREST & LANDSCAPE RESEARCH 44 / 2009

Hans Jørgen Fisker

FACULTY OF LIFE SCIENCES
UNIVERSITY OF COPENHAGEN

FOREST & LANDSCAPE

Unges friluftsliv i Danmark i det 21. århundrede

Unges friluftsliv som personligt, socialt og kulturelt identitetsprojekt på friluftslivets felt

Hans Jørgen Fisker

FACULTY OF LIFE SCIENCES
UNIVERSITY OF COPENHAGEN

Forest & Landscape Research is issued by Forest & Landscape Denmark which is a national centre for research, education and advisory services within the fields of forest and forest products, landscape architecture and landscape management, urban planning and urban design.

The journal accepts Ph.D. theses, D.Sc. theses, and other major research reports of scientific standard concerning forest, park, landscape, and planning research written in Danish or English.

The content of the journal undergoes a scientific peer-review process.

Forest & Landscape Research is to be considered the continuation of Forskningsserien - The Research Series (ISSN: 1398-3423).

Editorial board:

Niels Elers Koch (editor-in-chief), director, professor, Forest & Landscape Denmark

Frank Søndergaard Jensen (associate editor), senior researcher, Forest & Landscape Denmark

Tilde Tvedt (associate editor), senior consultant, Forest & Landscape Denmark

J. Bo Larsen, professor, Forest & Landscape Denmark

Jørgen Primdahl, professor, Forest & Landscape Denmark

Erik Dahl Kjær, professor, Forest & Landscape Denmark

Title:	Unges friluftsliv i Danmark i det 21. århundrede - Unges friluftsliv som personligt, socialt og kulturelt identitetsprojekt på friluftslivets felt
Series-title, no.:	Forest & Landscape Research, No. 44-2009
Author:	Hans Jørgen Fisker
Citation:	Fisker, H.J. (2009): Unges friluftsliv i Danmark i det 21. århundrede - Unges friluftsliv som personligt, socialt og kulturelt identitetsprojekt på friluftslivets felt. Forest & Landscape Research No. 44-2009. Forest & Landscape Denmark, Frederiksberg. 553 pp.
ISBN:	978-87-7903-460-0 (paper) 978-87-7903-459-4 (internet)
ISSN:	1601-6734
Printed by:	Prinfo Aalborg, DK
Number printed:	25
Price:	DKK 300.00 (incl. 25% VAT in Denmark)
Order:	Single issues are available from Academic Books, Life Sciences - see last page. Also published at www.sl.life.ku.dk.

For subscription, please contact:

Forest & Landscape Denmark
Rolighedsvej 23
DK-1958 Frederiksberg C
Tel: + 45 3533 1500
sl@life.ku.dk

NORDISK MILJØMÆRKNING
541 370
TRYKSAG

RESUMÉ

For at bidrage til at forbedre videngrundlaget for politik, planlægning og forvaltning for unges friluftsliv i Danmark i det 21. århundrede laves der i denne ph.d.-afhandling en teori om unges friluftsliv som identitetsprojekt på friluftslivets felt.

Teorien opbygges med teori- og begrebsbidrag fra semiotikteori, forskningsfeltet for *human-place relationships*, feltet for ungdomsforskning, feltet for livsstilsforskning og forskningsfeltet for friluftsliv. Sidstnævnte forskningsfelt tillige med teori- og begrebsbidrag fra paradigmerne *biophysiological perspectives of outdoor recreation*, s*patial perspectives of outdoor recreation* og s*ocio-psychological and socio-cultural perspectives of outdoor recreation*.

Teorien bliver afprøvet og korrigeret med både en interviewundersøgelse og en spørgeskemaundersøgelse med unge. Hermed fremkommer fire idealtypiske måder, som de unge dyrker friluftsliv som identitetsprojekt på friluftslivets felt: *den traditionelle måde*, *den moderne måde*, *den posttraditionelle måde* og *den post-moderne måde*.

Med den samlede tilvejebragte viden i afhandlingen er der skabt vidtrækkende argumenter for yderligere målretning af politik, planlægning og konkret forvaltning for unges friluftsliv i Danmark i det 21. århundrede.

En sådan målretning kan tage afsæt i en vision om at skabe bæredygtige muligheder for *forskellige ungdomsgrupper (1)* i befolkningen for at dyrke *forskellige former for natur- og friluftsaktiviteter (2)* i Danmarks *natur og landskab (3)* med henblik på tilvejebringelse af *positive effekter heraf (4)* i form af bl.a. øget sundhed og velfærd i ungdomspopulationen. Samspillet imellem disse fire elementer kan drive det sidste element i yderligere målretning af politik, planlægning og konkret forvaltning for unges friluftsliv i Danmark i det 21. århundrede, som kan være samarbejdet om at skabe politikker, planlægning og konkret forvaltning på tværs af de danske ministerområder inden for *miljø* (Miljøministeriet), *sundhed og forebyggelse* (Ministeriet for Sundhed og Forebyggelse), *velfærd* (Velfærdsministeriet), *undervisning* (Undervisningsministeriet), *beskæftigelse* (Beskæftigelsesministeriet), *kultur* (Kulturministeriet) og *integration* (Ministeriet for Flygtninge, Indvandrere og Integration).

Afhandlingens fremadrettede og fremtidige scenarium for unges friluftsliv i Danmark i det 21. århundrede er dermed, at yderligere målretning heraf kan bidrage til realisering af mål inden for andre politikområder end natur- og friluftsområdet i sig selv.

ABSTRACT

In order to improve the basis of knowledge for policy, planning and management for young people's outdoor recreation in Denmark in the 21.century, this Ph.D. thesis presents a theory of young people's outdoor recreation as a project of identity on the field of outdoor recreation.

The theory is made up by contribution of theories and concepts from semiotics and the scientific fields of human-place relationships, youth research, lifestyle research and outdoor recreation research. The latter, in addition with contribution of theories and concepts from the paradigms: bio-physiological perspectives of outdoor recreation, spatial perspectives of outdoor recreation and socio-psychological and socio-cultural perspectives of outdoor recreation.

Qualitative interviews and a questionnaire with youth are used to test and adjust the theory. Herewith, four ideal types of ways young people engage in outdoor recreation as a project of identity on the field of outdoor recreation appears: *the traditional way*, *the modern way*, *the post-traditional way* and *the post-modern way*.

With the total provision of knowledge in the thesis, extensive arguments for further targeting of policy, planning and management for young people's outdoor recreation in Denmark in the 21.century is made.

Such targeting, may take its starting point in a vision, to make sustainable possibilities for *different groups of youth (1)* in the population to engage in *different forms of nature- and outdoor recreation activities (2)* in the Danish nature and landscape (3) in order to provide *positive effects from this (4)* as e.g. increased health and welfare in the youth population. The interaction between these four elements may carry on and run the last element in further targeting of policy, planning and management for young people's outdoor recreation in Denmark in the 21.century, which may be the corporation to create policy's planning and management across different policy areas: The Danish Ministry of the Environment, The Danish Ministry of Health and Prevention, The Danish Ministry of Social Welfare, The Danish Ministry of Education, The Danish Ministry of Employment, The Danish Ministry of Culture and The Danish Ministry of Refugee, Immigration and Integration Affairs.

Thus, the pointing forward and future scenario for young people's outdoor recreation in Denmark in the 21.century is that further targeting of this may contribute to realization of goals within other policy areas than the area of outdoor recreation in it self.

FORORD

Denne ph.d.-afhandling blev formelt set påbegyndt 1. januar 2002. Den har altså været seks og et halvt år undervejs for nu endelig at ligge i sin færdige form: en monografi om unges friluftsliv som identitetsprojekt på friluftslivets felt. Det er blevet til en temmelig omfangsrig undersøgelse, hvor jeg har forsøgt at rejse ind i de unges tilværelse og give et så helt og nuanceret billede som mig muligt af, hvordan og hvorfor de unges friluftsliv spiller sammen med deres hverdagsliv i øvrigt.

Oprindelig var afhandlingen afsat til at undersøge forandringer i unges friluftsliv: belyse hvordan og hvorfor nogle unge i dag foretrækker at dyrke spænding, udfordring og præstation i friluftslivet, når nu forældregenerationen eller det såkaldte "traditionelle" friluftsliv hellere foretrækker friluftslivets stilhed og ro, enkle liv og indlevelse i naturen. Det afsæt bredte sig utroligt hurtigt ud og blev langt mere omfangsrigt, end jeg havde forventet.

Tak til mange: De unge, der har deltaget i afhandlingen, og alle de mennesker, der har formidlet kontakt til unge.

Min vejleder phil.dr. Jette Hansen-Møller skal især have tak for hendes tillid til "at lade mig løbe hele snoren ud".

Bedømmelsesudvalget: phil.dr. Ole Michael Jensen, ph.d., førsteamanuensis Kirsti Pedersen Gurholt og ph.d., seniorforsker Berit Charlotte Kaae. Tak fordi I har orket at tygge jer igennem afhandlingen og bruge tid på at give mig kritik for den.

Tak til udviklingskonsulent Vibeke Dalum fra Friluftsrådet. En særlig tak til min ph.d.-kollega Peter Bentsen, der har en uddannelse i friluftsliv og idræt fra Københavns Universitet. Du har været en rigtig god kollega og ven i forhold til at spare mig undervejs de sidste par år.

Også tak til mine andre kollegaer i Skov & Landskab og især kollegaerne i Afdeling for By- og Landskabsstudier.

Endelig også min familie: Tak for tålmodigheden og opbakningen. Og min mor, som er primus motor bag, at jeg i det hele taget har valgt at uddanne mig frem for at blive berider i tidernes morgen. Jeg ved, du ville være stolt, hvis du havde været her i dag. Så lad ph.d.-en være lidt af min "tilbagebetaling" til dig.

Hans Jørgen Fisker
Frederiksberg 23. maj 2008

INDHOLDSFORTEGNELSE

RESUMÉ **3**

ABSTRACT **5**

FORORD **7**

INDHOLDSFORTEGNELSE **9**

1. INDLEDNING **11**

1.1 INTRODUKTION 12

1.2 BAGGRUND 13

1.3 FORMÅL 16

1.4 METODE 16

1.5 OPBYGNING OG LÆSERVEJLEDNING 24

2. UDKAST TIL EN TEORI OM UNGES FRILUFTSLIV SOM IDENTITETSPROJEKT PÅ FRILUFTSLIVETS FELT **25**

2.1 METATEORETISK GRUNDLAG UNDER TEORIEN OM UNGES FRILUFTSLIV SOM IDENTITETSPROJEKT PÅ FRILUFTSLIVETS FELT 28

2.2 FORSKNINGSFELTER 56

2.3 TEORIBIDRAG TIL KONCEPTUALISERING AF UNGES FRILUFTSLIV SOM IDENTITETSPROJEKT PÅ FRILUFTSLIVETS FELT 97

2.4 FØRSTE OPSAMLING TIL TEORIEN OM UNGES FRILUFTSLIV SOM IDENTITETSPROJEKT PÅ FRILUFTSLIVETS FELT 176

3. INTERVIEWUNDERSØGESLE OM UNGES FRILUFTSLIV SOM IDENTITETSPROJEKT PÅ FRILUFTSLIVETS FELT **181**

3.1 PRÆSENTATION AF DE UNGE I INTERVIEWUNDERSØGELSEN 185

3.2 SOCIALISERING AF DE UNGE TIL AT DYRKE FRILUFTSAKTIVITETER 190

3.3 UNGES FRILUFTSAKTIVITETER SOM IDENTITETSPROJEKT PÅ PERSONLIGT NIVEAU 210

3.4 UNGES FRILUFTSAKTIVITETER SOM IDENTITETSPROJEKT PÅ SOCIALT NIVEAU 250

3.5 UNGES FRILUFTSAKTIVITETER SOM IDENTITETSPROJEKT PÅ KULTURELT NIVEAU 291

3.6 ANDEN OPSAMLING TIL TEORIEN OM UNGES FRILUFTSLIV SOM IDENTITETSPROEJKT PÅ FRILUFTSLIVETS FELT 325

4. SPØRGESKEMAUNDERSØGELSE OM UNGES FRILUFTSLIV SOM IDENTITETSPROJEKT PÅFRILUFTSLIVETS FELT **353**

4.1 BAGGRUNDSPROFIL 354

4.2 RESULTATER OM FRILUFTSLIV 367

4.3 RESULTATER OM LANDSKAB 407
4.4 RESULTATER OM HVERDAGSLIV 423
4.5 TREDJE OPSAMLING TIL TEORIEN OM UNGES FRILUFTSLIV SOM IDENTITETSPROJEKT PÅ FRILUFTSLIVETS FELT 457
5. DISKUSSION & PERSPEKTIVERING 485
5.1 ET UDKAST TIL EN TEORI OM UNGES FRILUFTSLIV SOM IDENTITETSPROJEKT PÅ FRILUFTSLIVETS FELT 486
5.2 TEORI OG METODE 498
6. KONKLUSION 503
7. LITTERATUR 507
8. BILAG 525
BILAG 1: INTERVIEWGUIDE 527
BILAG 2: SPØRGESKEMA 529
BILAG 3: KODELISTE FOR AKTIVITETER 541

1.

INDLEDNING

1.1 INTRODUKTION

Anja er et typisk eksempel på et ungt menneske, der dyrker friluftsliv. Hun blev allerede introduceret til friluftsliv i sin barndom, hvor ferierne med familien gik med at være sammen på camping eller teltferie i Danmark og nogle gange Sverige. I hverdagen som sådan, var Anja også tidligt aktiv. Allerede fra 7års alderen besluttede Anjas far, at hun skulle begynde at gå til spejder. Det skyldtes, af forældrene selv havde været aktive som spejdere. I dag er Anja 22 år og hun er efterhånden blevet spejderleder for ad den vej, at gøre noget godt for de yngre spejdere, ligesom de ældre spejdere engang gjorde en masse godt for hende. Så hendes ansvarsfølelser for fællesskab og sammenhold er store. Udover spejder løber hun også et par gange om ugen på motionsniveau, ikke for at presse sig selv hårdt, men fordi hun har behov for at få lidt frisk luft, klare tankerne og genoplade batterierne.

Martin er et andet typisk eksempel på en ung, der dyrker friluftsliv. Allerede fra 1års alderen var han med sine forældre på skiferie i Norge og Sverige. Nogle gange udviklede skiturene sig til rene ekstreme aktiviteter, fordi vejret pludselig kunne udviklede sig særdeles ekstremt med snestorm og stærk kulde. Få år efter gik ferierne til Alperne og Pyrenæerne for at vandre, for på det tidspunkt var forældrene medlemmer af Dansk Bjergklub, hvor der hvert år afholdtes bjergklubtræf et eller andet sted i Europas bjerge. Så det med aktiviteter i bjerge, blev hurtigt en hel normal rutine for Martin. I hverdagen som sådan var det faren, der fik Martin i gang med at dyrke både orienteringsløb og landevejscykling. Det har siden udviklet sig, og i dag dyrker Martin både mountainbike, klatring, vandring, bjergbestigning og styrketræning. Hans daglige aktivitetsplan har til hensigt at holde ham på toppen såvel fysisk som psykisk. Han har efterhånden udviklet et afhængighedsforhold til aktiviteterne. For hvis han bliver forhindret i at være aktiv til daglig, så føler han, at han ikke fungerer hverken fysisk, psykisk eller socialt.

De to eksempler illustrerer spændvidden og mangfoldigheden i unges friluftsliv i Danmark. I begge eksempler kan praksis karakteriseres som en bestemt måde at dyrke friluftsliv på. Det er imidlertid indlysende, at der trods ligheder – bl.a. at begge gennem deres *socialisering* til friluftsliv viderefører kontinuitet i det friluftsliv, som begges forældrepar har dyrket – også er store forskelle imellem, hvad der her betegnes som henholdsvis *den traditionelle* og *den moderne måde at dyrke friluftsliv på som identitetsprojekt på friluftslivets felt*. Forskellene bliver endnu mere tydelige, når de to personers friluftsliv ses i et mere udvidet og udfoldet perspektiv som de effekter friluftslivet har på disse to unges hverdagsliv.

For Anjas vedkommende har friluftslivet givet hende lyst til at flytte udenfor byen, for at bo og leve naturskønt. Men da realisering af drømmen vil betyde, at hun da må give afkald på at se sin familie dagligt, som hun er

vant til, så tror hun alligevel ikke, at hun nogensinde vil flytte langt væk for naturens skyld. Men det er måske også lige meget i lyset af, at hun har valgt at uddanne sig til folkeskolelærer og påtænker at udvide uddannelsen med en overbygning af friluftsliv på universitetet. For ad den vej vil hun i givet fald kunne bruge naturen i sin undervisning, og dermed kan hun i bund og grund forene sit friluftsliv med sit professionelle arbejdsliv.

Martins spændende og udfordrende aktiviteter har vist ham, at han befinder sig i sit rette element, når han generelt i sit hverdagsliv kan udvikle sig selv personligt gennem spændende og udfordrende aktiviteter. Men det har også betydet at han slet ikke kan forestille sig, at kunne leve som sine forældre med krævende og opslidende arbejder for at afbetale på dyre huslån. I stedet drømmer han om et lettere liv, gerne i udlandet, så han kan være tæt på god natur, som han kan bruge til sine aktiviteter. Her vil han i givet fald bo i en lejlighed, der er til at betale. Arbejde med et afvekslende og udfordrende job, måske inden for politiet eller militæret, hvilket i givet fald ville kunne matche den afveksling, de udfordringer og den spænding, som han kender så godt fra hans friluftsliv, og som han lader sig guide af, når han føler efter, hvad det er han skal med sit liv.

Det fremgår af de to måder at dyrke friluftsliv på, at på trods af lighederne og forskellene, da er begge måder dybt integreret i de unges identitetsdannelse. Det endda i så udstrakt grad at friluftslivet indgår, som det fremgår, i de unges skabelse af selvforståelse i spænd mellem lokal og national forankring og international og global orientering.

Det bringer os frem til afhandlingens emne, der handler om, hvad det vil sige at man som ung dyrker friluftsliv som identitetsprojekt. Herunder forsøger afhandlingen at blænde op for de ligheder og forskelle, der kan være med hensyn til at man som et ungt menneske, i dag kan dyrke friluftsliv som identitetsprojekt på forskellige måder. Sagt på en anden måde, så forsøger afhandlingen at bringe identitetsaspekter af et mere udvidet og udfoldet friluftsliv, i form af de effekter et sådant friluftsliv har på de unges hverdagsliv, frem for dagens lys. Afhandlingen handler altså om, hvordan og hvorfor de unge i deres aktuelle *hverdagsliv*, dyrker deres *friluftsliv* på de måder, som de nu engang gør i *landskabet*.

1.2 BAGGRUND

Den danske befolknings friluftsliv blev første gang kortlagt i større stil i 1975 med *Projekt Skov og Folk*, der blev gennemført af Statens forstlige Forsøgsvæsen[1]. Det er nu en del af Center for Skov, Landskab & Planlægning, Københavns Universitet, der siden løbende har undersøgt friluftslivet i befolkningen med henblik på tilvejebringelse af vidensgrundlag

[1] Koch 1978, 1980, 1984; Koch & Jensen 1988.

for friluftslivsområdets politik, planlægning og konkrete forvaltning. Den seneste store undersøgelse *Friluftsliv '95*, blev gennemført midt i 1990'erne. Formålet var at opdatere den tidligere landsdækkende undersøgelse af friluftsliv i skovene og de besøgendes ønsker, at analysere udviklingen fra 1970'erne til 1990'erne og at undersøge nye friluftsaktiviteter i hele landskabet[2].

Resultaterne af disse undersøgelser viser, at der ikke er sket epokegørende ændringer i befolkningens friluftslivsaktiviteter i de ca. 20 år mellem undersøgelserne i 1976 og 1994. De fleste i befolkningen som helhed kommer stadig for at gå en tur og opleve naturen. Denne tendens er i overensstemmelse med nordamerikanske undersøgelser, der viser, at ganske få aktivitetsmønstre er ændret i en periode på 20 år[3]. Dog viser det sig, at flere og flere deltager i action- og spændingsaktiviteter som f.eks. rollespil, mountainbike og geo-catching, men disse aktiviteter har stadig kun få deltagere sammenlignet med de mere traditionelle aktiviteter, men området for action- og spændingsaktiviteter vil efter al sandsynlighed vokse[4].

Nærværende afhandling skal ses i naturlig forlængelse af disse nævnte danske undersøgelser og deres tilvejebringelse af vidensgrundlag for politik, planlægning og konkret forvaltning. Det er i forlængelse heraf at afhandlingen tager fat på at undersøge de nævnte små forandringstendenser i friluftslivet mod nye mere action- og spændingsbaserede aktiviteter.

De hidtidige danske undersøgelser har imidlertid ikke kastet lys over hvem der er i befolkningen, der dyrker de nye aktiviteter.

Men det har tilsvarende undersøgelser i Norge af den norske befolknings friluftsliv. Landsomfattende undersøgelser af nordmænds fritidsaktiviteter de sidste 30 år viser, at der er sket forandringer i norsk friluftsliv, og det er særligt unge, der er brudt ud af traditionelle fritidsformer- og mønstre og har bevæget sig over imod de nye aktiviteter[5]. Forandringerne ses ved at traditionelle aktiviteter som f.eks. spadsereture, bærplukning, skiløb m.fl. har mistet udbredelse blandt de unge, og at det er nye og især de udfordrings-, spændings- og præstationsprægede fritidsformer, som f.eks. brug af alpine anlæg, off piste og terrængcykling, der har vundet popularitet blandt unge, og ændringerne er mest markante i aldersgruppen 15-24[6].

I Sverige er man også opmærksom på tilsvarende forandringer. Det har mobiliseret et stort anlagt 7årigt forskningsprogram - *Outdoor Recreation in Change. Landscapes, experiences, planning and development* – der bl.a.

[2] Jensen & Koch 1997; Jensen 1998.
[3] Bevins & Wilcox 1980.
[4] Jensen et al. 2005:237.
[5] Fay & Herigstad 1984; Kaltenborn 1989; Aasætre et al. 1994; Vorkinn et.al. 1997.
[6] Vorkin et al. 1997; Bischoff & Odden 2002.

indeholder et projekt, der skal kortlægge svenske unges friluftsliv. Hele forskningsprogrammet har sin egen hjemmeside[7].

Forskningsmæssigt set er der for de danske, norske og svenske undersøgelser tale om *beskrivende* data.

Men enkelte *udforskende* og *forklarende* forskningsbidrag fra Norge peger på, at de nævnte forandringer i unges friluftsliv imod stadig mere ekstreme udtryk, har rødder i den moderne samfundsudvikling. Det er der for så vidt ikke noget nyt i. Folks friluftsliv har nemlig lige siden dets første gennembrud omkring 1770'erne været stærkt forbundet til og integreret i samtidens samfunds- og kulturudvikling[8].

Så det nye består med andre ord i den samtidens samfunds- og kulturudvikling, som friluftslivet i dag er flettet ind i, og som de unge tilsyneladende som den første gruppe i befolkningen udtrykker i friluftslivet.

Det faktum, at det netop er de unge, der er de første til at reflektere forandringer i samtidens samfunds- og kulturudvikling i friluftslivet, det bærer vidnesbyrd om, at der findes et identitetsmæssigt ungdomsperspektiv i friluftsliv. Bischoff (1996) har i et speciale *Friluftsliv – ungdom og personlig udvikling* fra Københavns Universitet allerede lagt op til, at danske unges friluftsliv skal ses i et sådant ungdomsperspektiv[9]. Tilsvarende har norske forskere lagt op til, at der er et særligt ungdomsperspektiv i det norske friluftsliv[10], og her karakteriserer Pedersen (2001) norske unges friluftsliv som opdelt i forskellige "arenaer" for oplevelser og afprøvning af nye aktiviteter, identiteter og socialt samvær, hvor de unges selvforståelse bliver skabt i et spænd mellem lokal forankring og global orientering.

I forlængelse heraf skal afhandlingen ses som den første af sin slags i Danmark, der bredt anlagt belyser unges friluftsliv i landskab ud fra den aktuelle livssituation og identitetsmæssige dannelsesfase, som de unge gennemlever i deres hverdagsliv, og som de eventuelt understøtter og underbygger med deres friluftsliv som identitetsprojekt.

Såfremt friluftslivet spiller en helt central og afgørende roller i forhold til de unges identitetsdannelse og hverdagsliv i øvrigt, da mener jeg, at afhandlingens vigtigste endemål er at bidrag med viden til beslutningsgrundlag for politik, planlægning og forvaltning. Det gælder på den ene side i forhold til afhandlingens bidrag med viden til kvalificeret beslutningsgrundlag indenfor friluftsområdets politik, planlægning og konkrete forvaltning. Men det gælder på den anden side også i forhold til at bidrage med viden, der eventuelt kan skabe grundlag for at se og arbejde

[7] www.friluftsforskning.se.
[8] Eichberg & Jespersen 2002; Eichberg 2005.
[9] Bischoff 1996.
[10] Bl.a. Pedersen 2001; Bischoff & Odden 2000.

med unges friluftsliv i relation til politik, planlægning og konkret forvaltning på forskellige ungdomsområder i det danske samfund.

1.3 FORMÅL

På den baggrund er afhandlingens formål, *at undersøge unge danskeres måder at dyrke friluftsliv i landskab i et ungdoms- og hverdagslivsperspektiv med henblik på at forstå, de unges friluftsliv som et identitetsprojekt på friluftslivets felt.*

I forlængelse heraf er formålet også, *at skabe viden om unges friluftsliv som identitetsprojekt på friluftslivets felt, som kan bidrage til beslutningsgrundlag for politik, planlægning og konkrete forvaltning på friluftsområdet i sig selv, og som evt. også i udvidet forstand, kan bidrage til beslutningsgrundlag for politik, planlægning og konkret forvaltning på forskellige ungdomsområder i det danske samfund*.

1.4 METODE

Hovedarbejdet i afhandlingen består i tre dele: en teoriundersøgelse (kap. 2) en interviewundersøgelse (kap. 3) og en spørgeskemaundersøgelse (kap. 4).

1.4.1 Teoriundersøgelse

I teoriundersøgelsen er der lavet et konceptuelt udkast til en teori om unges friluftsliv som personligt, socialt og kulturelt identitetsprojekt på friluftslivets felt.

Udkastet er lavet med metateoretisk grundlag i *peirceiansk semiotik* og *faneroskopi* efterfulgt af begrebsmæssige, epistemologiske overbygninger med udvalgte teoribidrag fra *forskningsfeltet for friluftsliv, forskningsfeltet for human-place relationships, feltet for ungdomsforskning* og *feltet for livsstilsforskning*.

Teorien udmøntes med en konstruktion af et klassifikatorisk felt for friluftsliv, der lokaliserer fire *idealtypologier* af måder at dyrke friluftsliv på som personligt, socialt og kulturelt identitetsprojekt. Disse fire måder har alle igen personlige, sociale og kulturelle relationer til friluftslivets felt.

Det skal siges, at på nær arbejdet med hele det metateoretisk grundlag i den *peirceiansk semiotik* og *faneroskopi*, så er teoriundersøgelsen først skrevet færdig *efter* jeg har bearbejdet og skrevet interviewundersøgelsen og spørgeskemaundersøgelsen. Det betyder også, at jeg videnskabsteoretisk set har arbejdet langt mere *abduktivt* og *induktivt* end *deduktivt* i afhandlingen. Sagt på en anden måde har jeg valgt at arbejde langt mere *udforskende* og *forklarende* end *beskrivende* i afhandlingen.

1.4.2 Interviewundersøgelse

Udvælgelse af interviewpersoner

Der blev udvalgt tolv interviewpersoner til deltagelse i interviewundersøgelsen. Interviewene blev foretaget i april til juni 2003. Oprindeligt var afhandlingen tiltænkt at undersøge forskelle og ligheder imellem såkaldt ”moderne friluftsliv” og ”traditionelt friluftsliv”. Derfor blev interviewpersonerne også udvalgt med henblik på at få repræsenteret yderliggående personer fra de to forskellige typer friluftsliv. Således fandt jeg på forskellig vis frem til seks unge til at repræsentere hver af de to fløje i friluftslivet. Til det moderne og lidt mere ekstreme friluftsliv: *en windsurfer*, *en mountainbiker*, *to rollespillere*, *en klatrer* og *en orienteringsløber*. Til den traditionelle måde: *to spejdere*, *to kano-kajakroere*, *en sportsfisker og jæger* og *en rytter*. Interviewpersonernes alder var fra 18 til 24 år.

Interviewene er blevet behandlet med den anonymitet, der kræves i henhold til god forskningsetik og gældende registerlovgivning.

Udvikling af interviewguide og interviewprocedure

Til brug for interview blev der udviklet en interviewguide. Interviewguiden fremgår af bilag 1. Guiden angav friluftsliv, landskab og hverdagsliv og sammenhængene herimellem, på tværs at tre identitetsniveauer i de unges friluftsliv som identitetsprojekt. Således indeholdt guiden en skitse for emner og sammenhænge, der skulle afdækkes. Men guiden blev af den grund *ikke* brugt slavisk. Dvs. at godt nok blev alle interviews indledt med nogenlunde enslydende, åbne spørgsmål, der opfordrede de unge til at beskrive de største naturoplevelser, som deres aktiviteter havde givet dem. Men afhængig af de unges svar, kunne nogle emner sagtens udfolde sig før andre i de enkelte interviews. Så strukturen i interviewene blev ikke fulgt stringent ad én vej igennem interviewguiden. Vejen gennem interviewguiden blev snare afgjort situationsbestemt i forhold til den unges åbne og beskrivende fortælling. Som interviewer brugte jeg herefter udgangspunkterne i den unges fortælling som afsæt for at komme hele vejen omkring i interviewguiden.

Forud for de enkelte interviews, blev samtlige unge introduceret til undersøgelsen med en *briefing*. Samme procedure blev fulgt efter interviewenes afslutning, hvor de unge blev *debriefet*.

Teoretisk set kan man sige, at jeg benyttede mig af forskellige typer spørgsmål i interviewene: *indledende-*, *opfølgende-*, *sonderende-*, *specificerende* og *fortolkende spørgsmål*. Desuden blev der, når det var nødvendigt eller åbenlyst, anvendt *direkte spørgsmål* og *strukturerende spørgsmål*. *Tavshed* samt *bekræftelse* både sprogligt og via mimik, blev anvendt som bevidste "spørgsmålstyper".

Guiden blev brugt i alle interviews, hvorfor interviewene kan karakteriseres som *halvstrukturerede kvalitative forskningsinterviews*. Alle interviews blev optaget digitalt.

Endelig vil jeg sige, at det at interviewe er et håndværk. Dermed mener jeg, at jeg kan skrive nok så meget om interviewproceduren uden dermed at demonstrere, hvordan jeg har interviewet de unge. Mine personlige kvalifikationer med hensyn til at samtale med mennesker, lytte til mennesker, forstå mennesker og gradvist hjælpe dem til forståelse af, hvad det er de selv siger, eller omvendt, at de hjælper mig til forståelse af, hvad det er jeg siger, har været væsentlige for både form og indhold i interviewene.

Hvis jeg endelig skal fremhæve nogle af mine forbilleder med hensyn til det kvalitative interview og dets metode, vil jeg nævne Kvale (1994) og Fog (1997), fordi de hver især lægger vægt på forskningsinterviewets "synlige" og "usynlige" metodologi. Kvale fokuserer primært på de praktiske retningslinjer og referencerammer for forskningsprocessen i den kvalitative forskningsinterviewundersøgelse, og han advokerer for at interviewundersøgelser skal gennemløbe 7 strukturerende stadier: *tematisering*, *design*, *interview*, *transskribering*, *analyse*, *verificering* og *rapportering*, der hjælper til at fastholde forskeren i den oprindelige vision og det oprindelige engagement hele undersøgelsen igennem[11]. Omvendt pointerer Fog med henvisning til at faseinddeling af interviewundersøgelser på papiret er mere sirlig og præcis end det, som foregår i virkeligheden[12], at forskningsprocessen i den kvalitative forskningsinterviewundersøgelse er dynamisk processuel hvad angår psykologiske processer, hvorfor interviewundersøgelser typisk udvikles gennem 5 faser: *planlægningsfasen*, *interview- og analysefasen*, *kompletteringsfase*, *interviewerens udviklingsfase*, *analyse- og skrivefase*[13].

Analyse af interviews

Det er helt tydeligt at både Kvale (1994) og Fog (1997) metodisk set har haft indflydelse på analysen af interviewene.

Grundlæggende er interviewene blevet analyseret gennem 5 trin:

1. Interview med den enkelte unge. Med afsæt i interviewguiden blev der overordnet set interviewet på tre niveauer. Det første niveau bestod i at sætte den enkelte unge i gang med, at beskrive sit friluftsliv i landskabet i et hverdagslivsperspektiv. Det andet niveau bestod i at guide den enkelte unge til at opdage nye relationer mellem sit friluftsliv i landskab i hverdagen, og hvorledes den unge oplevede disse relationer betydnings- og meningsfulde identitetsmæssigt. Det tredje niveau bestod i at jeg fra tid til anden kondenserede og fortolkede de identitetsmæssige betydninger og meninger, den unge tillagde sit friluftsliv i landskab i hverdagen. Den unge havde

[11] Kvale1994:94.
[12] Fog 1997:13.
[13] Fog 1997:13.

herefter mulighed for at korrigere eller ligefrem afvise betydninger og meninger, som jeg tillagde den unges friluftsliv identitetsmæssigt. En sådan samtale kunne sagtens fortsætte frem og tilbage i et stykke tid. Typisk efter et par timer begyndte interviewsituationen at blive mere "afmattet". Da begyndte jeg at gøre den unge og jeg selv klar til at forlade interviewsituationen. Jeg sikrede mig selv inde i mit eget hoved, at alle "kasser" i interviewguiden var blevet berørt. Spurgte den unge, om vedkommende i løbet af interviewet havde tænkt på ting, som vi ikke havde fået snakket om. Hvis det var tilfældet talte vi selvfølgelig om det. Hvis ikke gik jeg langsomt i gang med at afrunde interviewet og samtalen blev gradvist afsluttet.

2. Transskription af det enkelte interviews. De digitalt båndede interviews blev transformeret til skrift. Oversættelsen blev *ikke* udført med angivelser af pauser og tryk og andre semantiske udtryk.

3. Meningskondensering af de enkelte interviews. Her blev interviewene gennemlæst og sprogligt set kondenseret, ved at udtrykte formuleringer og gentagelser blev trukket sammen til kortere og mere præcise, sammenhængende formuleringer.

4. Meningskategorisering af de enkelte interviews. Interviewene blev igen læst igennem. De naturlige spørgsmål- og svarenheder blev forsynet med fortløbende tal. Herefter blev de naturlige enheder forsynet med "naturlige koder". Dvs. forsynet med en overskrift fra begreberne i interviewguiden: *naturoplevelse*, *naturbrug*, *natursyn*, *stedsans*, *stedtilknytning*, *stedforankring*, *stil*, *livsstil* og *livsform*. Herefter "klippet og klistret" således at alle enslydende overskrifter blev samlet under hinanden og kategoriseret i henhold til interviewguiden. Herefter var alle interview bragt på samme fællesnævner: nemlig interviewguiden, der igen refererede tilbage til det teoretiske fundament i afhandlingen

Disse fire ovennævnte analyseniveauer har i det store og hele reference til retningslinjer i Kvale (1994). Det efterfølgende og sidste analyseniveau er i langt højre grad i overensstemmelse med retningslinjer i Fog (1997).

5. Narrativ meningsstrukturering, skabelse af mening ad hoc og endelig fortolkning af mening. Resultatet af det sidste analyseniveau skabte den endelige fremstilling af interviewundersøgelsen i kap. 3. Forud for at nå så langt ligger, at jeg efterhånden igennem de indledende analyseniveauer fik øje for de ligheder og forskelle i betydnings- og meningsmønstre, som gik på tværs af de enkelte interviews, når interviewene blev betragtet gennem interviewguidens optik. På den baggrund nåede jeg i første omgang frem til, at der var tale om tre mønstre eller tre forskellige måder at dyrke friluftsliv på som identitetsprojekt, og som jeg betegnede: *den moderne*, *den traditionelle* og *den post-traditionelle måde*. Men efterhånden som jeg fik materialet bearbejdet og skrevet igennem igen og igen, blev jeg opmærksom på, at der var dele af interviewmaterialet, som jeg ikke kunne fortolke og

indpasse i den post-traditionelle måde. Der var ingen problemer med den moderne og traditionelle måde, for her var betydnings- og meningsmønstrene i det kategoriserede tekstmateriale logisk. Men jeg blev ved med at blive forvirret over, og kunne ikke få det til at passe, at hvad jeg betegnede den post-traditionelle måde, den kom hele tiden til at indeholde modstridende betydnings- og meningsmønstre. Men da gik det pludselig op for mig, at disse modstridende mønstre havde hver sin retning. Det gik op for mig, at den ene retning i bund og grund bestod i et identitetsprojekt, der *moderniserede den traditionelle måde*, og at den anden retning i bund og grund var et identitetsprojekt, der *traditionaliserede den moderne måde*. Herefter blev det klart for mig, at den førstnævnte retning var den "rene" post-traditionelle måde. Dertil var der tilbage at betegne den sidstnævnte retning for *den post-moderne måde*. Herefter stod det pludselig også klart for mig, at disse to måder egentlig ikke var så svære at kende fra hinanden. For kiggede man blot på den *aktivitetsmønsterhistorik*, der var tale om at de unge havde indenfor de to måder, så var de meget let genkendelige og mulige at skelne fra hinanden. Havde jeg vidst det fra start af, er jeg sikker på, at den sidste fremstilling af interviewundersøgelsen ville have kostet langt færre ressourcer på alle måder.

1.4.3 Spørgeskemaundersøgelse

Udvælgelse af svarpersoner
Først og fremmest skal det siges, at undersøgelsen *ikke* er repræsentativ for alle unge i Danmark, der dyrker friluftsliv. Men undersøgelsen var heller ikke tiltænkt som sådan. Undersøgelsen var tiltænkt, at skulle understøtte validiteten af interviewundersøgelsen og udkastet til teorien om unges friluftsliv som identitetsprojekt på friluftslivets felt.

I undersøgelsen deltager unge i alderen 14 til 32 år, som blev udvalgt som repræsentanter for *aktivitetsgrupperne*: *spejder*, *jæger*, *sportsfisker*, *kano/kajak-roer*, *rollespiller* og *klatrer*. Spejderne, jægerne og sportsfiskerne blev udvalgt med bagtanke om, at de ville repræsentere det såkaldte "traditionelle friluftsliv". De øvrige aktivitetsgrupper blev udvalgt med henblik på at skulle repræsentere "moderne friluftsliv".

De unge spejdere er KFUM-spejdere, og spørgeskemaerne blev udsendt til spejderledere for forskellige spejdergrupper på Sjælland. Spejderlederne havde således opgaven at distribuere spørgeskemaerne.

De unge jægere blev udtrukket fra medlemskartotek i Danmarks Jægerforbund. Udtrækket blev foretaget i forbundets kreds 24 og 25 hvilket dækker det tidligere Vestsjællands amt. Efterfølgende blev spørgeskemaerne fremsendt med post.

De unge sportsfiskere blev udtrukket fra Danmarks Sportsfiskerforbunds medlemsdatabase. Her går registreringen af ungdomsmedlemmer kun op til og med 18 år. Spørgeskemaerne blev fremsendt med post.

De unge kano/kajak-roere bestod af unge, som var tilstede til et landsstævne i kano/kajak. Her stod en central nøgleperson fra Kano- og Kajakklubben 361 for at indsamle adresser på tilstedeværende unge, som var roere, og som kunne tænke sig at deltage i undersøgelsen. Disse adresser blev efterfølgende brugt til per post at sende spørgeskemaer ud til.

De unge rollespillere bestod dels af unge, der havde meldt sig til undersøgelsen efter at jeg havde reklameret for deltagelse på forskellige hjemmesider for rollespil. Efter henvendelse per mail eftersendte jeg et spørgeskema med svarkuvert. Dels består rollespillerne af unge, der deltog i et stort rollespilscenarium i en skov lige uden for Skanderborg. Her havde de mulighed for at tage et spørgeskema og en svarkuvert med hjem efter scenariet.

Sportsklatrerne blev også fundet på to måder. Dels efter reklame og henvendelse til Dansk Sportsklatrerforbund. Dels efter udtræk fra deltagerliste i et klatrekursus arrangeret af Universitetets Studenter Gymnastik. I begge tilfælde blev spørgeskema og svarkuvert sendt ud til den enkelte.

Alle spørgeskemaerne, der indeholdt et følgebrev som forside, blev udsendt og modtaget i år 2006.

Udvikling af spørgeskema

Spørgeskemaet fremgår af bilag 2. Spørgsmålene blev udviklet på baggrund af interviewundersøgelsen. Undtagelsen er nogle af natursynsudsagnene i spørgsmål 11 og 12 og hele spørgsmål 14 med samfundsholdninger, som i alle tilfælde byggede på en spørgeskemaundersøgelse af Kaae & Madsen (2003).

Tilladelse til at spørge de unge om deres deling af holdninger med politiske partier blev indhentet fra Danmarks Dataregister. Spørgeskemaerne er desuden blevet behandlet med den anonymitet, der kræves i henhold til gældende registerlovgivning

Svarprocent og bortfald

Det vil være urimeligt at bedømme spørgeskemaundersøgelsen på dens svarprocent. Det skuldes en lang række forhold, men som samlet set har at gøre med udsendelsesproceduren. F.eks. at nogle spejderledere forpassede muligheden for at dele spørgeskemaet ud. F.eks. at de unge jægere og sportsfiskere aldrig modtog spørgeskemaet pga. forældede adresser i Jægerforbundets og Sportsfiskerforbundets medlemsdatabaser. F.eks. fordi en lang række andre ”tilfældigheder” spillede ind, som f.eks. at rollespillerne

på det nævnte rollespilsscenarium i Skanderborg, selv skulle tage spørgeskemaerne fra en papkasse. Osv.

Blandt de indkomne spørgeskemaer er i alt 21 stk. frasorteret. Nogle af disse var blanke besvarelser. Andre var besvaret useriøst. Og derudover var andre sendt retur af andre årsager. Her kan f.eks. nævnes, at en forælder sender spørgeskemaet tilbage med følgende tekst: Kære HJ Fisker, min søn har ikke tid til at udfylde skemaet, for han er meget ophængt for tiden.

Analyse af spørgeskema

De indkomne spørgeskemaer er blevet indscannet af et professionelt scanningsfirma, der har stor erfaring med spørgeskemaundersøgelser. Alle skemaer, hvor der har forekommet dobbeltmarkeringer eller manglende markeringer, er blevet efterset manuelt, og det korrekte svar er blevet indtastet.

Data fra spørgeskemaerne er blevet analyseret i SPSS (Statistical Package for Social Sciences) version 10.1. Statistiske sammenhænge med baggrunds variabler er blevet markeret i tabeller med tre grader af signifikans: sammenhænge med *** viser meget markante sammenhænge ($p <= 0.001$), ** angiver markante sammenhænge ($0{,}001 < p <= 0{,}010$), mens * angiver knap så markante sammenhænge ($p > = 0{,}050$). I afhandlingen beskrives kun sammenhænge med meget markante sammenhænge (***). Undtagelsen er for baggrundsvariablerne aktivitetsgruppe, aktivitetsmåde, oplevelsespolarisering og værdipolarisering, hvor markante sammenhænge (**) også beskrives. Det skal for al ordens skyld nævnes, at analyser som disse er af deskriptiv/komparativ karakter og påviser forskelle og ligheder, men ikke siger noget om årsag og virkning.

Spørgsmål 1 i spørgeskemaet er blevet bearbejdet på særlig vis for at blive klargjort til analyse. Overordnet er spørgsmål 1 blevet bearbejdet således, at det skaber de tre baggrundsvariabler: *aktivitetsmåde*, *oplevelsespolarisering* og *værdipolarisering*. Ideen til baggrundsvariablerne udsprang af interviewundersøgelsen, der pegede på, at der kunne tales om aktivitetsmåderne: *den traditionelle måde*, *den post-moderne måde*, *den moderne måde*, *den post-traditionelle måde*.

Baggrundsvariablen aktivitetsmåde blev udarbejdet ved, at de 383 personer i spørgsmål 1 havde haft fri plads til at skrive alle de former for *friluftsliv*, *sport* og *motion*, som de havde dyrket i deres *fortid*, som de dyrkede *lige nu*, og som de kunne tænke sig at dyrke i *fremtiden*. På baggrund af interviewundersøgelsen vidste jeg, at de unges *aktivitetsmønsterhistorik* var afgørende for, hvilken måde de dyrkede friluftsliv som identitetsprojekt. Således var ideen at udarbejde ét, og kun et enkelt, akkumuleret aktivitetskoordinat for hver enkelte unges angivelse af sine aktiviteter i fortid, nutid og fremtid, og lade dette enkelte koordinat

være udtryk for personens aktivitetsmønsterhistorik. Således foregik bearbejdningen af spørgsmål 1 på følgende vis.

Først gennemgik jeg alle besvarelserne og lavede en liste over alle de forskellige aktiviteter, der fremgik af de unges besvarelser. Nettomæssigt set blev det til i alt 514 forskellige aktiviteter som det fremgår at aktivitetslisten i bilag 3.

Dernæst fik jeg hjælp fra en ressourceperson med mange års såvel praktisk som teoretisk erfaring inden friluftslivs- og idrætsområdet. Vi satte os sammen og gav hver enkelte af de 514 aktiviteter et enkelt koordinat i et koordinatsystem for friluftslivets felt, hvor x-aksen repræsenterede en skala fra moderne (-1) til traditionelle (+1) aktiviteter, og hvor y-aksen repræsenterede en skala fra individualitetsværdier (-1) til gruppeværdier (+1). Hermed kunne alle aktiviteter som vist i bilag 3, forsynes med sit eget x,y-koordinat på friluftslivets felt.

Herefter gik jeg tilbage til den enkelte besvarelse og forsynede alle de listede aktiviteter med den værdi og dermed placering på friluftslivets felt, som var forkodet i bilag 3.

Herefter kunne alle koordinaterne lægges sammen og trækkes fra hinanden, og slutteligt summes op til et enkelt aktivitetskoordinat.

Endelig kunne databasen sorteres og baggrundsvariablen aktivitetsmåde blev skabt.

Men det viste sig, at alt for mange unge var klostret sammen i feltet til højre for diagonalen gående fra øverste højre hjørne til nederste venstre hjørne. For at forberede baggrundsvariablen aktivitetsmåde til de statistiske var det derfor nødvendigt at fordele de unge ligeligt indenfor de fire forskellige aktivitetsmåder. Det lod sig gøre ved at forskyde feltet med +4,-4 for nedadgående i feltets diagonal fra øverste venstre hjørne til nederste højre hjørne.

Baggrundsvariablerne oplevelsespolarisering og værdipolarisering kunne herefter umiddelbart laves. Oplevelsespolarisering blev en variabel, der skilte databasen op omkring x-aksen på friluftslivets felt. Værdipolarisering blev en variabel, der skilte databasen op omkring y-aksen på friluftslivets felt.

Der er yderlige omtale af hele denne databehandling indledningsvis i kap. 4 under beskrivelse af baggrundsvariabler. Her har jeg desuden visualiseret dele af den her omtalte databehandling.

I undersøgelsen er der blevet lavet almindelige frekvensanalyser og krydstabuleringer.

1.5 OPBYGNING OG LÆSERVEJLEDNING

Afhandlingen er opbygget som følger:

I kap. 2 laves der en omfattende teoretisk analyse, der munder ud i et udkast til en teori om unges friluftsliv som personligt, socialt og kulturelt identitetsprojekt på friluftslivets felt.

I kap. 3 præsenteres en omfattende analyse af interviewundersøgelsen, der slutteligt sammenfatter, at de unge dyrker friluftsliv som personligt, socialt og kulturelt identitetsprojekt på friluftslivets felt på fire forskellige måder: *den traditionelle måde*, *den moderne måde*, *den post-traditionelle måd*e og *den post-moderne måde*.

I kap. 4 fremstilles analyserne af besvarelserne fra spørgeskemaundersøgelsen i afhandlingen. Også dette kapitel sammenfattes i lyset af de fire forskellige måder at dyrke friluftsliv som identitetsprojekt på friluftslivets felt.

I kap. 5 diskuteres og perspektiveres afhandlingen, og endelig er kap. 6 forbeholdt afhandlingens konklusion.

Følgende forkortelser er anvendt i afhandlingen:

SPOR	: *Spatial Perspectives of Outdoor Recreation*.
EPOR	: *Ecological Perspectives of Outdoor Recreation*
SPSCOR	: *Socio-Psychological and Socio-Cultural Perspectives of Outdoor Recreation*
BPPOR	: *Bio-Physiological Perspectives of Outdoor Recreation*
SPF	: *Scandinavian Perspectives of "Friluftsliv"*.

Interviewundersøgelsen og spørgeskemaundersøgelsen omfatter store mængder af datamateriale, som *ikke* er vedlagt afhandlingen i form af bilag. Interesserede kan kontakte forfatteren for adgang til de dele af materialet, der ikke er omfattet af hensyn til anonymitet efter gældende registerlovgivning.

2.

UDKAST TIL EN TEORI
OM
UNGES FRILUFTSLIV SOM IDENTITETSPROJEKT
PÅ
FRILUFTSLIVETS FELT

Formålet med kapitlet er at udarbejde et udkast til en teori om unges friluftsliv som personligt, socialt og kulturelt refleksivt identitetsprojekt på friluftslivets felt, som kan bruges til empirisk at registrere, analysere og fortolke unges friluftsliv i Danmark i det 21.århundrede.

Det gør jeg ved først at præsentere og diskutere en semiotisk tegnteori og dernæst en række forskellige forskningsfelter, for ad den vej slutteligt udvælge de bidrag, som bruges til at fuldbyrde teoriudkastet.

Hele denne teoretiske syntese kan vises ved at følge bevægelsen fra teoriens metafysiske eller ontologiske underbygning i fig. 2.1, til dens epistemologisk overbygning på henholdsvis aktørniveau i fig. 2.2 og både aktørniveau og strukturniveau i fig. 2.3. Således skal de tegnteoretiske begreber i fig. 2.1, betragtes som korresponderende til begreberne i fig. 2.2, der igen korresponderer til begreberne om enkelte aktørers indlejring af personlig, social og kulturel identitet i strukturperspektivet på friluftslivets felt i fig. 2.3.

Trikotomi / **Kategori**	*Representamen*	*Objekt*	*Interpretant*
Førstehed	Kvalitegn	Ikon	Rheme
Andenhed	Sintegn	Index	Dicitegn
Tredjehed	Legitegn	Symbol	Argument

Figur 2.1. *Grundbegreberne i Peirces semiotiske doktrin sammenfattet i tabelform.*

I afsnit 2.1 præsenteres og diskuteres grundbegreberne i den amerikanske semiotiker Charles Sanders Peirces semiotiske doktrin jvf. fig. 2.1.

Unges friluftsliv som identitetsprojekt / **Identitetsniveau**	*»Friluftsliv«*	*»Landskab«*	*»Hverdagsliv«*
»Personlig identitet«	»Naturoplevelse«	»Stedsans«	»Stil«
»Social identitet«	»Naturbrug«	»Stedtilknytning«	»Livsstil«
»Kulturel identitet«	»Natursyn«	»Stedforankring«	»Livsform«

Figur 2.2. *Grundbegreber i udkastet til teorien om unges friluftsliv som personligt, socialt og kulturelt refleksivt identitetsprojekt på individniveau sammenfattet i tabelform.*

I afsnit 2.2 præsenteres og diskuteres traditioner og perspektiver i følgende forskningsfelter: *forskningsfeltet for friluftsliv*, *for human-place relationships*, *for ungdomsforskning* og *feltet for livsstilsforskning*. Desuden diskuteres deres forskellige komplikationer herunder bias af forskellig art.

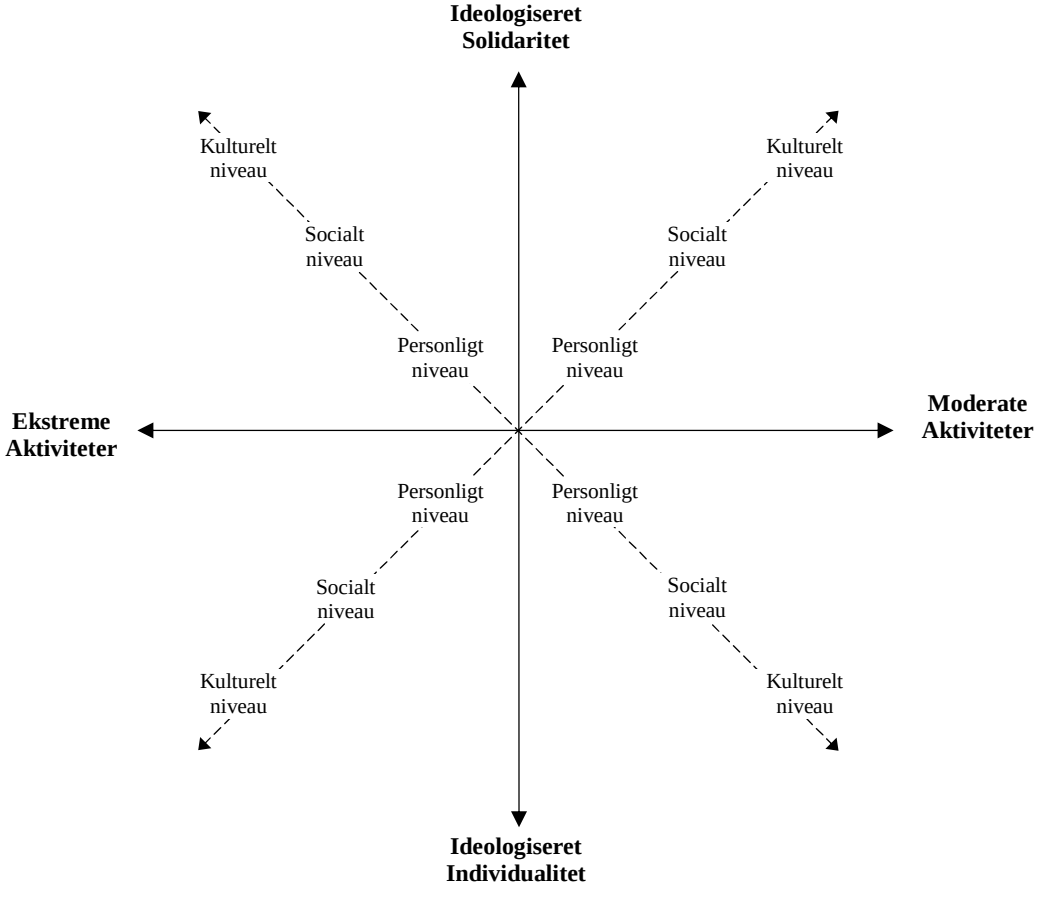

Figur 2.3 *Grundbegreber i udkastet til teorien om unges friluftsliv som personligt, socialt og kulturelt refleksivt identitetsprojekt på individ og samfundsniveau på friluftslivets felt sammenfattet i diagramform*

Afsnit 2.3 er forbeholdt arbejdet med at kombinere de forskellige teoribidrag med henblik på at udvikle hovedbegreberne og -perspektiverne til en teori om unges friluftsliv som identitetsprojekt på friluftslivets felt. De overordnede hovedbegreber og hovedperspektiver er sammenfattet i fig. 2.2 og fig. 2.3 og beskrives i afsnit 2.4, der udgør den først opsamling til teorien om unges friluftsliv som personligt, socialt og kulturelt refleksivt identitetsprojekt på friluftslivets felt.

2.1 METATEORETISK GRUNDLAG UNDER TEORIEN OM UNGES FRILUFTSLIV SOM IDENTITETSPROJEKT PÅ FRILUFTSLIVETS FELT

Følgende præsenteres og diskuteres udvalgte dele af tegnteorien og evolutionsteorien fra den semiotiske doktrin af Charles Sanders Peirce (1839-1914). Disse udvalg udgør det metateoretiske grundlag for udkastet til en teori om unges friluftsliv som identitetsprojekt på friluftslivets felt.

Såvel i Peirces tegnteori som i hans evolutionsteori, er tegnet og dets triadiske struktur helt grundlæggende. Som følge heraf er det vanskeligt at præsentere og diskutere de to teorier løsrevet fra hinanden, fordi dele fra begge indgår i begge.

Indgangsspørgsmålet til gennemgangen af Peirces semiotiske doktrin har været: *hvad Peirces tegnteori og evolutionsteori kan bruges til at udsige om unges friluftsliv som identitetsprojekt på friluftslivets felt?*

Helt grundlæggende forstås *tegnets*, som *friluftslivets*, bevægelse mod *objektet*, som *landskab*, gennem en *interpretant*, her unges *hverdagsliv*. Dette hverdagsliv forstås både som en *betydnings- og meningsdannende proces* i de *unges friluftsliv som identitetsprojekt* (primært ifølge tegnteorien), og som en i *evolutionær forstand*, *forandrings-* eller *udviklingsproces* på *friluftslivets felt* (primært ifølge evolutionsteorien). Eftersom tegnprocesserne, på den ene side i den betydnings- og meningsdannende forstand, og på den anden side i den evolutionære udviklings forstand, foregår hele tiden (nemlig hver gang et tegn fortolkes af såvel de unge som friluftslivets felt), ja, så kan man med Peirces tankefigur understrege, at den betydnings- og meningsdannende identitetsproces i de unges friluftsliv og udviklingen af friluftsliv på friluftslivets felt, ikke består af én, men i princippet af mange interagerende identitetsprojekter og udviklingsprocesser på friluftslivets felt. Og det er netop dette netværk af tegn og tegnfortolkninger, der driver udviklingen af både de unges identitetsprojekt og friluftslivets felt frem.

Peirces tegnteori og evolutionsteori kan dermed betragtes som det helt grundlæggende plateau, hvorfra jeg i afhandlingen skuer ud over de unges friluftsliv som identitetsprojekt, og derfra i det videre fremtidsperspektiv, også forsøger at øjne horisonten af forandringerne i, eller udviklingen af, de unges friluftsliv på friluftslivets felt, nu, og videre ind i det 21.århundrede.

Hovedspørgsmålene i afsnittet er følgende: *hvad kan Peirces tænkning forklare om betydnings- og meningsdannelse i de unges friluftsliv som identitetsprojekt*, og i det videre perspektiv: *hvad kan Peirces tænkning forklare om forandringerne i, eller udviklingen af, unges friluftsliv på friluftslivets felt, nu, og videre ind i det 21.århundrede?*

2.1.1 Semiotik

Man har beskæftiget sig med semiotik siden antikken, og efter romantikken har lingvister, antropologer, psykologer, sociologer og litteraturforskere m.fl. også arbejdet med at udvikle teorier om *tegngivningen i kommunikation og erkendelse*, hvilket er den moderne definition af semiotikkens emne[1].

Sammenfald mellem realisme og idealisme

Det ontologiske ståsted i Peirces semiotiske tænkning indeholder en sammentænkning af *realisme* og *idealisme*[2]. En tilsvarende opfattelse af virkelighedens eksistens gør sig også gældende i afhandlingen som helhed. Dvs. at jeg opfatter virkelighedens eksistens i unges friluftsliv, både som *uafhængig* af, om de unge kan erfarer friluftslivet idémæssigt eller materielt (realisme), og som *afhængig* af, at de unge konstituerer friluftslivet med deres bevidsthed og deres evner for at lægge objektive principper ned over virkeligheden i friluftslivet (idealisme). Med "tilsvarende" mener jeg, at f.eks. landskabet, som de unge oplever og bruger, når de dyrker friluftsliv, eksisterer *uafhængig* af, om de erfarer det idemæssigt eller materielt (realisme), men samtidig eksisterer landskabet også *afhængig* af, at de unge konstituerer det både materielt, immaterielt og idemæssigt gennem friluftslivet som identitetsprojekt (idealisme).

Konsekvensen af den metateoretiske position i afhandlingen, indebærer således ideen om, at ethvert metafysisk valg, og dermed enhver forforståelse, hvilket udkastet til teorien om unges friluftsliv som identitetsprojekt på friluftslivets felt jo er, tager udgangspunkt i ideens eller sindets (de unges) genkendelse af sig selv (på identitetsprojektets personlige, sociale og

[1] Dinesen 1994:7.

[2] Igennem Peirce's tidlige og senere produktion, kan vejen følges til at lægge realisme og idealisme sammen i hans semiotik. På vejen flytter han sin metafysiske orientering fra *nominalisme* til *realisme* og fra *materialisme* til *idealisme*: *NOMINALISME* er antagelsen af, at intet eksisterer ud over konkrete enkeltting, og således er menneskeskabte begreber, der sammenfatter klasser af fænomener, såkaldte universalia, ikke i sig selv udtryk for noget reelt, men blot navne, der sammenfatter fænomener med visse fælles træk (Grøn et al. 1983:316). For nominalister eksisterer almenbegreber om virkeligheden derfor kun *afhængig* af den menneskelige erfaring, og dermed ikke som nogen iboende principiel ide i materien i sig selv. *REALISME* er modsætningsvis antagelsen af, at almenbegreber/universalia er mere og andet end de enkeltfænomener, som falder under almenbegreberne/universalierne (Grøn et al. 1983:369). For realister eksisterer almenbegreber om virkeligheden derfor *uafhængig* af den menneskelige erfaring, som noget allerede slumrende i materien. *MATERIALISME* er antagelsen af, at alt hvad der eksisterer i virkeligheden er ting eller processer, der kun har fysiske egenskaber (Grøn et al. 1983:989). For materialister kan virkeligheden derfor forklares alene ud fra fysikken og bevidsthedsfænomener kan reduceres til fysiske/kemiske processer i centralnervesystemet eller i den ydre adfærd. *IDEALISME* er modsætningsvis antagelsen af, at virkeligheden på radikal vis er bestemt og konstitueret af erkendelse og tænkning (Grøn et al. 1983:904). For idealisten kan virkeligheden derfor forklares alene ud fra menneskelig bevidsthed, tænkning og objektive principper.

kulturelle niveau) i materien eller stoffet (friluftslivet, landskabet og hverdagslivet). Materien er på den måde virkelig, men det materielle er kun et ydre aspekt af materiens væren. Derfor kan det materielle heller ikke alene stå for forklaring af de unges friluftsliv som identitetsprojekt.

På den måde indebærer Peirces tænkning, at når man som menneske overhovedet kan have en bevidsthed i en materiel verden, så beror det på, at materien har en slumrende (måske især ikonografisk) bevidsthed, en indvendig side, som i det mindste er en følelse, og som vores bevidsthed kan komme i kontakt med (gennem ikonografisk genkendelse af sig selv i den slumrende bevidsthed), og dermed vække til en højere form for liv eller identitet igennem semiosis[3].

Hvor den ontologiske position skitseret ovenfor give et bud på, *hvad tilværelsens inderste væsen og tingenes eksistens og egenskaber er*, så forsøger den epistemologiske tilgang, som skitseres nedenfor, at indkredse, *hvordan tilværelsens inderste væsen og tingenes eksistens og egenskaber kan erkendes*.

2.1.2 Faneroskopi

Peirces epistemologisk tilgang til, hvordan man kan indfange virkelighedens eksistens og erkende ting, dvs. erkende fænomener ved at klassificerer dem, giver han med sin egen udgave af en semiotisk tegnteori, som han kalder for *faneroskopien*. Til forskel fra den traditionelle fænomenologi[4], og for at

[3] Voetmann Christiansen 1988:13-14.

[4] *FÆNOMENOLOGI* (af gr. *phainomenon*, det som viser sig, og *logos*, lære), læren om det, som viser sig, kommer til syne eller fremtræder for en bevidsthed. Fænomenologiens historie opregnes traditionelt med dominerende personer som Hegel, Husserl, Heidegger, Merleau-Ponty, Ricoeur m.fl.: *Hegels* filosofi handler kort fortalt bl.a. om, hvorledes ånden kommer til bevidsthed om sig selv igennem forskellige bevidsthedstrin. Hegel har som sin forudsætning, at han befinder sig i slutfasen af en lang historisk udviklingsproces, igennem hvilken verdensånden har manifesteret sig på forskellige niveauer. Disse manifestationer har ånden indoptaget som idealtypiske bevidsthedsformer. Da Hegels bevidsthed om sig selv og sin verdenshistoriske placering er resultatet af åndens proces, er han i stand til at beskrive disse idealtypiske bevidsthedsformer som trin på vejen mod en stadig højere selvbevidsthed og som forudsætning for al filosofi og videnskab. *Husserl* har i det 20.århundrede uafhængigt af Hegel givet ordet fænomenologi en særlig prægning. Det afgørende er her en lære om, at al bevidsthed er kendetegnet ved *intentionalitet* (rettethed imod en genstand), og at det er fænomenologiens opgave at beskrive, hvorledes genstande af forskellige typer er knyttet sammen med bevidsthedsakter af bestemte typer. En genstand kan være givet mere eller mindre direkte i en bevidsthedsakt, men når en genstand er *givet direkte i et anskueligt nærvær* (f.eks. hvis en ting bliver perciperet i sit fulde sanselige nærvær), så tales der om, at genstanden foreligger som *fænomen*, og der tales om den *fænomenologiske* akt. Der er uenighed mellem Husserl og hans elever angående fænomenologiens status. Husserl ønsker i sin tidlige periode at fastholde, at fænomenologi er rent beskrivende, og at spørgsmålet om eksistensen af det beskrevne er et ikke-fænomenologisk spørgsmål. I sine senere perioder uddyber Husserl dette med en lære om, at alle erfaringer af genstande bygger på en selverfaring af det (transcendentale) jeg, som har erfaringerne. Andre fænomenologer (f.eks.

unddrage sig beskyldninger for fænomenalisme[5], definerer Peirce sin faneroskopi som:

> Faneroskopi er *beskrivelsen af fænomenet* (græsk: phaneron), og med fænomenet mener jeg det *fælles totale af alt, der er på nogen måde er tilstedeværende for bevidstheden*, men også *tilstedeværende uafhængigt af, om det korrespondere til nogen virkelig ting eller ej*. Hvis du spørger hvornår tilstedeværende, og for hvis bevidsthed, svarer jeg, at sådanne spørgsmål lader jeg stå ubesvaret, for jeg har aldrig ladet min tvivl reflektere over fænomenets kendetegn, for så vidt jeg har fundet, at fænomenets kendetegn er til stede i min bevidsthed til alle tider og for alle bevidstheder. I den udstrækning jeg har udviklet denne faneroskopividenskab, er den beskæftiget med fænomenets tilsyneladende elementer. Jeg ved, at der er andre serier af elementer ufuldkomment repræsenteret af Hegels Kategorier. Men det har været mig umuligt at give nogen tilfredsstillende redegørelse for disse[6].

Epistemologisk set mener Peirce med andre ord, at *beskrivelse*, er måden hvorpå *tilværelsens inderste væsen og tingenes eksistens og egenskaber kan erkendes*. Peirce's ontologi, og dermed opfattelse af, *hvad tilværelsens inderste væsen og tingenes eksistens og egenskaber er*, fremgår også af citatet ovenfor. Hans idealisme omfatter det *fælles totale af alt, der er på nogen måde er tilstedeværende for bevidstheden*, og hans realisme omfatter

---

Hartmann og *Ingarden*) søger at forene fænomenologi med en *realistisk* metafysik. Dertil kommer fænomenologer som *Heidegger*, der mener at Husserl ikke har været radikal nok i sin søgen efter fundamentet for alle vore erfaringer. Er fænomenologien en lære om det direkte givne, sådan som det direkte giver sig, så er den intentionale genstandserfaring ikke det grundlæggende træk ved fænomenerne. Det grundlæggende er derimod dette, at der er et erfarende og udlæggende værende, der eksisterer i en interesseret omgang med det værende og andre værender af samme type som den erfarende selv. Det, der viser sig i denne interesserede omgang, er ikke primært forhåndenværende genstande, men fænomener, der indgår i en struktureret henvisningshelhed, som den erfarende forstår. I fransk filosofi sker der fra og med *Alexandre Koève* (1909-1968) en sammenkædning af moderne, tysk fænomenologi (Husserl, Heidegger) og fænomenologi i Hegels betydning. Hos *Satre* lægges hovedvægten på bevidsthedens intentionalitet. *Merleau-Ponty* udformer en perceptionsfænomenologi, der betoner kropsligheden, sproget og historien, og som i sin konsekvens indebærer et opgør med *idealismen.* Hos *Ricoeur* bliver kritikken af idealismen (specielt hos Husserl) direkte. Ricoeur forsøger senere at forbinde fænomenologi med en fortolkningsteori, en såkaldt hermeneutik (Grøn et al. 1983:148-149).

[5] *FÆNOMENALISME* (af gr. *phainomenon*, noget, der kommer til syne i erfaringen). Dvs. den opfattelse, at alt kan reduceres til sansbare fænomener eller sansedata, dvs. noget som er umiddelbart givet i sansningen. Den klassiske udgave af fænomenalisme, som den er udformet af den irske filosof og teolog *George Berkeley* (1685-1753), den engelske filosof og økonom *John Stuart Mill* (1806-1873), den østrigske fysiker, videnskabshistoriker filosof *Ernst Mach* (1838-1916), rummer to påstande. Dels en epistemologisk påstand om, at det eneste vi kan erkende er sansbare fænomener og sansedata, dels en ontologisk påstand om, at materielle ting i virkeligheden er klasser af regelmæssigt forbundne sansedata (Grøn et al. 1983:147-148).

[6] C.P. 1997:3:984. Nærværende og alle efterfølgende citater af Peirce har jeg oversat til dansk fra Peirce's originale manuskripter på engelsk. Anvendes *kursiv* i citaterne, så er det mig selv og ikke Peirce, der har fremhævet ordene.

fænomenet, der er *tilstedeværende uafhængigt af, om det korrespondere til nogen virkelig ting eller ej*.

Så selve udgangspunktet og én af pointerne med faneroskopien er, at man kan beskrive fænomener, der både er *inden i* og *uden for* den menneskelige bevidsthed.

Men Peirce nævner også Hegel i citatet ovenfor for at understrege endnu en pointe, nemlig at han selv udelukker alle ideer om dualitet i sin faneroskopi. Det vil sige, at han afviser alle former for ideer om forskel imellem krop og psyke som grundlag for ånd. Dvs. ideer, der alle kan sættes på formen *sætning*, *modsætning*, *sammensætning*, hvilket er en form, som især Hegel og fortalere for hans tradition ynder at gøre brug af i alle mulige former:

> Kendsgerningen, at menneskets tanker altid har været tilbøjelig til trefoldige delinger, det er en af de overvejelser, som er dem begunstiget. Andet antal har været genstand for denne filosofs forkærlighed, men tre har været iøjnefaldende til alle tider og med alle skoler. Hele min metode vil blive opfattet som en dybtgående kontrast til Hegels. For jeg afviser hans filosofi[7].

For Peirce forholder det sig sådan med fænomenets tilstedeværende for bevidstheden, at det for så vidt ikke er bevidstheden, der er tilstedeværende *inden i* mennesket, men mennesket, der er tilstedeværende *udenfor i* bevidstheden.

Strukturel analogi mellem tænkning i naturen og tænkning i mennesket

Denne ontologiske ide fører endda videre, idet Peirce antager, at der er en *strukturel kompleksitet, der er analog imellem på den ene side naturens tænkning og naturlige fænomener, og på den anden side menneskets tænkning og menneskelige fænomener*[8], og det er et eller andet sted i denne strukturelle analogi mellem tænkning i naturen (som jeg senere vil definere som begrebet »friluftsliv«) og tænkning i mennesket (som jeg senere vil definere som begrebet »hverdagsliv«), at der befinder sig en bilateral slumrende bevidsthed, som Voetmann Christiansen siger, potentielt set kan vækkes til den højere form for liv eller identitet[9]. Det er præcis denne *slumrende bevidsthed* i de unges friluftsliv som identitetsprojekt på friluftslivets felt, som jeg godt kunne tænke mig at afdække i afhandlingen!

Følgen af Peirces tænkning er således også, at den klassiske modsætning mellem naturvidenskab og human- og socialvidenskaberne må ophæves. Og videre, klassiske samfundsvidenskabelige modsætninger, som f.eks. aktør overfor struktur osv., må også ophæves. Det gør jeg bl.a. i afhandlingen ved

[7] C.P. 1997:3:368.
[8] Dinesen, 1994:47.
[9] Voetmann Christiansen 1988:13-14.

at anlægge både et aktør- og feltperspektiv i teorien om unges friluftsliv som identitetsprojekt (aktørperspektivet) på friluftslivets felt (strukturperspektivet).

2.1.3 Tegnteori og evolutionsteori

I sin faneroskopi sammenvæver Peirce sin tegnteori og evolutionsteori, og resultatet heraf udmønter sig i en begrebsramme, der kan bruges til at systematisere klassificering af fænomener; i dette tilfælde unges friluftsliv som identitetsprojekt på friluftslivets felt. Begrebsrammen kan sammenfattes i tabelform som vist i fig. 2.4.

Trikotomi / **Kategori**	*Representamen*	*Objekt*	*Interpretant*
Førstehed	Kvalitegn	Ikon	Rheme
Andenhed	Sintegn	Index	Dicitegn
Tredjehed	Legitegn	Symbol	Argument

Figur 2.4. *Grundbegreberne i Peirces tegnteori og evolutionsteori sammenfattet i tabelform.*
Tabel ifølge Nöth (2000:66)

I det følgende gennemgås begreberne og begrebssammenhængene. Under gennemgangen benytter jeg mig nogle gange af parenteser og fodnoter, hvor jeg abstraherer begreberne og sammenhængene over på de unges friluftsliv som identitetsprojekt på friluftslivets felt. Dette viser min måde at omsætte Peirces abstrakte ideer og teori til afhandlingens konkrete fokus: unges friluftsliv som identitetsprojekt på friluftslivets felt.

2.1.4 Kategori

Af yderste lodrette kolonne i fig. 2.4 ses, at ordet *kategori* indeholder underbegreberne *førstehed*, *andenhed* og *tredjehed*[10]. Disse tre betegnelser stammer fra Peirces evolutionsteori, hvorfor de også kaldes for de tre *evolutive kategorier*. Men kategorierne er altså også ualmindeligt centrale i Peirces tegnteori, fordi de også her indgår som *modaliteter* for *tegntrikotomien* (øverste vandrette række i fig. 2.4) og dermed tegnets dynamik med hensyn til dets skabelse af betydning og mening igennem tid og rum.

Peirce er nået frem til de tre kategorier igennem arbejdet med at klassificere sin semiotik blandt andre videnskaber. Her skelner han imellem *ikke-normative videnskaber* og *normative videnskaber*. Til de førstnævnte

[10] Svarende til den senere udlægning af det *personlige*, *sociale* og *kulturelle identitetsniveau* henholdsvis.

regner han matematik og fænomenologi, til de sidstnævnte æstetik, etik og logik[11]. På baggrund af analyse af de ikke-normative videnskabers undersøgelser af naturens adfærd, som den udvikler sig evolutionært over tid og rum, kommer Peirce frem til kategorierne.

Inspirationsgrundlaget til kategorierne henter han for *førstehedens*, *andenhedens* og *tredjehedens* vedkommende fra henholdsvis: Charles Darwins teori om arternes spontane udvikling og naturlige selektion, Pierre Simon Laplace's teori om mekanisk nødvendighed, og Jean Baptiste Lamarcks teori om vanedannelse i naturen[12]. På den baggrund samler Peirce sin *teori for den evolutive dynamik* ud fra en *teori om potentiel mulighed*[13] (Darwin), en *teori om mekanisk nødvendighed*[14] (Laplace) og en *teori om*

[11] Dinesen 1994:46.
[12] Dinesen 1994:44.
[13] Charles Darwins (1809-1889) teori om evolution ved naturlig selektion viste, at Gud var unødvendig for forklaring af livet, fordi den naturlige udvælgelse af sig selv sørger for de mangfoldige hensigtsmæssige tilpasninger, man kan iagttage i naturen (Hoffmeyer 2003). Det afgørende i teorien er, at variationen inden for arten, opfattes, ikke som en afvigelse fra et ideal, men som en kilde til nye arter (Brier 2002:77). Darwins evolutionsteori indebærer en forestilling om *potentiel mulighed*, idet den spontane variation ses som et mulighedsfelt, hvor arterne på basalt protoplastisk niveau er i stadig spontan forandring, og dette princip er universelt for den materie, der er simpel i sin komposition, og den naturlige udvælgelse foregår på baggrund af lokale omstændigheder, der enten hæmmer eller fremmer varieteternes mulighed for at stabilisere sig (Dinesen 1994:45). Til sammenligning med lamarckismen, er darwinismen modstander af ideen om en dybereliggende logik eller retningsbestemmelse bag evolution, f.eks. som at evolutionen går imod fremskridt og mere og mere perfektionering.
[14] For omkring to hundrede år siden udtalte den franske matematiker og fysiker Pierre Simon Laplace (1749 - 1897), at Isaac Newton (1643-1797) var en heldig mand. Der fandtes nemlig kun ét univers, og det var Newton, der havde opdaget dets love. Med den euklidiske geometri, samt Newtons og Johannes Keplers (1571-1630) opdagelser var der endelig styr på verden og universet (Kjærgaard 2000). Imidlertid finder man ud af, at der er flere muligheder hvad angår matematisk beregning af *mekaniske nødvendigheder* for universets struktur. Spørgsmålet er, om der kan tales om, at verden rent faktisk har en mekanisk, matematisk beregnelig struktur, uafhængig af den menneskelige erfaring, og igen hvilken struktur, der så er den rigtige? (Kjærgaard 2000). Immanuel Kants (1794-1804) filosofi giver alibi for et mekanisk univers. I sin analyse af den menneskelige erkendelse skelner Kant mellem erfaringen og dét, altså universet, der ligger udenfor erfaringen. For at garantere den matematiske videns sikkerhed og nødvendighed, antager Kant, at den menneskelige erkendelse er struktureret af to aprioriske (dvs. erfaringsuafhængige) grundformer: tid og rum. Den aprioriske intuition om tid, tjener til at organisere sanselig og ikke-sanselig erfaring i en tidslig orden. Den aprioriske intuition om rum, tjener til at organisere sanseerfaring i forhold til et euklidisk rum med tre dimensioner. Ifølge Kant er det således de aprioriske intuitioner, der styrer den menneskelige erfaring og ikke omvendt (Kjærgaard 2000). I første halvdel af det 19.århundrede opdager man imidlertid, at der kan konstrueres andre geometrier end den euklidiske, og den tyske matematiker Carl Friedrich Gauss (1777-1855) konstaterer yderligere, at det uden brug af erfaringen er umuligt, at afgøre hvilken geometri, der er den rigtige. Kant kan altså ikke have ret i, at det tre-dimensionale euklidiske rum er vor intuitions eneste form. Den menneskelige erfaring styrer med andre ord organiseringen af tid og rum. Dermed kan man måske tro, at det står klart for enhver, at den observerbare mekaniske nødvendighed i universet er afhængig

tendens til vanedannelse og stabil adfærd over tid[15] (Lamarck). Hans teori

af den menneskelige erfaring. Men sådan vil tilfældet ikke. For ideen og studierne af nye geometrier føre til skærpet opmærksomhed på geometriens grundlag for universet, og den tyske matematiker Bernhard Riemann (1896-1866) lægger med sin formalisering af differentialgeometrien og det ikke- euklidiske rum fundamentet til tyske Albert Einsteins (1879-1955) almene relativitetsteori (Kjærgaard 2000). Dermed er den matematiske konsistens for fysiske teorier om rummets krumning og et grænseløst, men alligevel endeligt univers styret af mekaniske nødvendigheder, sikret. Hermed er man i en vis forstand tilbage ved udgangspunktet med Kant, men alligevel ikke, for Einsteins idé er dobbelttydig. På den ene side repræsenterer Einstein kulminationen på den idé, der som hér kort skitseret, udspringer af den klassiske fysiks mekaniske determinisme: Han fastholder naturlovbegrebets universelle status, der skal gælde inden for og hen over samtlige hovedområder som mekanik, elektromagnetisme, termodynamik og desuden i ethvert referencesystem uanset bevægelsesretning og hastighed, hvilket igen vil sige alle inertialsystemer (Einsteins specielle relativitetsteori) og alle ikke-inertialsystemer, dvs. systemer der udviser acceleration/rotation (Einsteins almene relativitetsteori) (Brier 2002:163). På den anden side, og heri ligger ikke kun opgøret med Kant, opgiver han tidens og rummets absolutte status, og det er samtidig opgøret med grundantagelsen i det Newtonske verdensbillede og univers (Brier, 2002:163); et billede, der omfatter alle fænomener, som er styret af duale tiltræknings- og frastødningsprincipper, og som i den fysiske verden kan beskrives ud fra faste, deterministiske love i den forstand, at man kan forudsige de pågældende materiers adfærd (Dinesen 1995:45). Det interessante set i forhold til Peirces idé om en kategori for mekanisk nødvendighed, er, at man må opgive hypotesen om at duale mekaniske principper er mere væsentlig for evolutionen end de øvrige samvirkende love, dvs. dem, som Darwin og Lamarck formulerer. Og fordi de duale fænomener kun er forudsigelige, fordi de ikke ændrer sig i tid og rum, da vedrører det deterministiske altså ikke evolutive og historiske processer, men udelukkende de materier, der er omfattet af nødvendighed, såsom alle mekaniske processer (Dinesen 1995:45).

[15] Den franske biolog Jean Baptiste Lamarck (1744-1899) udtænkte ideen om, at *det mere perfekte* er udvundet af *det mindre perfekte*. Ideen indebærer at mennesket er slutningen på en udviklingsproces, der hundreder af millioner af år tidligere er begyndt med simple skabninger som indvoldsorme. Så Lamarck har udgivet hvad der må kaldes verdenshistoriens første videnskabelige bud på en teori om evolution (Hoffmeyer 2002). Med ideen i Lamarcks evolutionsteori ligger der en tro på, at den perfekte vane og form udvikler sig fra den mindre perfekte vane og form. Det var en ide, der ikke passede det samtidige religiøse engelske universitetsmiljø, for hér hældte man til en naturteleologi, der forklarede naturens perfektion og hensigtsmæssighed, ved at henvise til, at Gud i sin visdom lige fra starten havde skabt livet til alle arters bedste (Hoffmeyer 2002). Lamarcks idé er, at dyr og menneskers erhvervede egenskaber går i arv til næste generation af afkom. Det er denne efter alt at dømme forkerte opfattelse, som i dag kaldes Lamarckisme. Centralt i hans teori er at *vaner skaber former* (Hoffmeyer 2002), og med hans teori redegøres der for *naturens tendens til at danne vaner og stabil adfærd over tid* (Dinesen 1994:45). Når omstændighederne ændrer sig, er dyr og mennesker nødsaget til at ændre aktivitetsmønstre, dvs. de må tillægge sig nye vaner. Men nye vaner skaber behov for fornyelse hvad angår både anatomi, fysiologi og adfærd. Lamarck tænkte sig hér, at artens såkaldt *indre følelse* medførte at anatomiens, fysiologiens og adfærdens fornyelse opstod, og at det selvfølgelig var en proces, der strakte sig over mange generationer, og derfor tillige nødvendiggjorde, at den i hver generation nyerhvervede forbedring nedarves, dvs. føjes til det akkumulerede resultatet af de forrige generationer (Hoffmeyer 2002). Lamarck tænkte, at den *indre følelse* stammede fra tilstedeværelsen af såkaldt *fine væsker*. Disse fine væsker, der ikke kunne måles, var det som man i samtiden tyede til, når man ville forklare forekomsten af mærkelige fænomener såsom elektricitet,

for evolutiv dynamik, bestående i de tre kategoriers indbyrdes interaktionen igennem tid og rum, gælder for al udvikling af betydning og mening, og dermed i sidste ende al erkendelse, i både naturen og mennesket. Sagt populært, så betyder det, at naturen og mennesket "tænker" på samme måde; tænker analogt. Og det betyder i teorien også, at mennesket kan finde sin "tænkning" i naturen, og naturen kan finde sin "tænkning" i mennesket.

Som sagt tager afviser Peirce Hegels filosofi. Men med sine kategorier, lægger han også afstand til Kant, selvom inspirationen til kategorierne er hentet hos Kant:

> Opstillingen af kategorierne … er en begrebsmæssig fortegnelse, der er trukket fra den logiske analyse af tænkning, og den betragtes som anvendelig for tilstedeværen. Denne beskrivelse bidrager ikke kun til opstillingen, der blev publiceret af mig i 1867, og som jeg her søger at behandle mere udførligt, men også til Aristoteleses og Kants kategorier. Sidstnævnte har været mere eller mindre modificeret af forskellige kritikere, som Renouvier, og endnu mere dybtgående af Hegel. Min egen opstilling voksede oprindeligt ud af studiet af Kants kategorier[16].

I lighed med Kant er Peirce's tre kategorier *analoge* til de logiske domsfunktioner, der repræsenterer de basale relationer i menneskets tænkning. Men at de er analoge, indebærer ikke, at kategorierne – modsat Kant – er afledt af den logiske sætning. For Peirce er det omvendt sådan, at den logiske sætning er ét af de udtryk, som kategorierne kan repræsenteres i[17]; jf. citatet ovenfor: "Opstillingen af kategorierne … er en begrebsmæssig fortegnelse, der er trukket fra den logiske analyse af tænkning". Desuden er kategoriernes interne orden forskellig fra Kants. Kants består – groft set – af: kvantitet, kvalitet, relation og modalitet. Til sammenligning består den interne orden imellem Peirces kategorier af: *kvalitet*, *kvantitet* og *relation*, idet *modaliteterne* er bygget ind i de tre kategorier[18].

Det kan være svært at forstå forskellen imellem Peirce's kategorier. Men som jeg fortolker Peirce, skal forskellen imellem dem forstås som en indbyrdes *forskel-lighed* i nuancer, der tilsammen taler for tre grader af begrebslig *adskille-lighed*. Peirce indrømmer, at forskellen imellem dem er temmelig uhåndgribelig, hvorfor han anbefaler, at kategoriernes adskille-lighed må forstås idemæssigt abstrakt:

---

magnetisme eller endog ondskab (Hoffmeyer 2002). I en vis forstand er Lamarcks teori mere ambitiøs end Darwins. Fordi, ifølge Lamarck er der i naturen ikke blot en evolution i betydningen *forandring* men også i betydningen *forbedring* og *fremskridt*. Han introducerede netop begrebet biologi som betegnelse for studiet af fænomenet perfektionering, som han anså for gældende i dyre- og planteriget til forskel fra mineralriget. Og det er netop til forklaring heraf, at han har brugte ideen om en *indre følelse*, der er en idé Peirce siden genoptager.

[16] C.P. 1997:3.300.

[17] Dinesen 1994:47-48.

[18] Dinesen 1994:48.

> Måske er det ikke rigtigt, at kalde disse kategorier begreber. Fordi de er så uhåndgribelige, at de snarere er toner eller skær over begreber. I mit første forsøg på at behandle dem gjorde jeg brug af tre grader af *adskillelighed* (eng. separability) af én ide fra en anden[19].

Formerne for *adskille-lighed* mellem kategorierne kan man altså kun begribe som et skær over en idé eller en farve, en art aura. Peirce navngiver den adskille-lighed som de tre kategorier igangsætter den evolutive dynamik med, henholdsvis *dissociation*, *prescission* og *distinction*[20]. Jeg har valgt en dansk udgave af disse ord, der gerne skal illustrere en gradbøjning og dynamik imellem førstehed, andenhed og tredjehed som henholdsvis *adskillelse*, *skelnen*, *forskel*:

> I det første tilfælde, kan to ideer være så lidt forbundet, at én af dem kan være tilstedeværende for bevidstheden i et billede, som ikke indeholder den anden overhovedet. På den måde kan vi forestille os rød uden at forestille os blå og vice versa. Vi kan også forestille os lyd uden melodi, men ikke melodi uden lyd. Denne form for adskillelighed kalder jeg *adskillelse* (eng. dissociation). I det andet tilfælde, selv i tilfælde hvor to begreber ikke kan adskilles i indbildningskraften, kan vi ofte antage en uden den anden, det er når vi kan forestille os data, fra hvilke vi skulle blive ledt til at tro på tings tilstand, hvor en er adskilt fra en anden. På denne måde kan vi tænke os et farveløst rum, skønt vi ikke kan skille rum fra farve. Denne form for adskillelighed kalder jeg for *skelnen* (eng. prescission). I det tredje tilfælde, selv når et element ikke kan antages uden et andet, kan de til tider ofte skelnes fra hinanden alligevel. På den måde kan vi hverken forestille os eller antage en højere uden en lavere, alligevel kan vi skelne den høje fra den lave. Denne form for adskillelighed kalder jeg for *forskel* (eng. distinction)[21].

Regel for logisk strukturel kompleksitet for udviklingsdynamik i fænomener
Citatet ovenfor betoner vigtigheden af at forstå systematikken i adskille-ligheden i den logisk strukturelle kompleksitet for udviklingsdynamikken i fænomener: Førstehed *adskiller* sig fra andenhed og tredjehed, og andenhed *adskiller* sig fra tredjehed. Andenhed har *lighed* med førstehed idet andenhed indeholder førstehed, og tredjehed har *lighed* med andenhed idet tredjehed indeholder andenhed. Det skal forstås sådan, at udviklingsdynamikken skrider fremad på følgende vis: den startes af 1) førstehed, og førstehed fortsætter fremad, og gør sig iboende i 2) andenhed, og andenhed fortsætter fremad med førstehed iboende, og gør sig iboende i 3) tredjehed. Da tredjehed både indeholder førstehed og andenhed, finder tredjeheden *forskel* imellem førstehed og andenhed. På sin vis forsoner denne forskel førstehed

[19] C.P. 1997:1:353. Abstraheret til fokus i afhandlingen: Måske er det ikke rigtigt at kalde det personlige, sociale og kulturelle identitetsniveau i de unges friluftsliv som identitetsprojekt for begreber. Fordi niveauerne i identitetsprojektet snarere skal opfattes som adskille-ligheden som i graduering mellem komplementærfarverne rød, gul og blå.
[20] C.P. 1997:1:353.
[21] C.P. 1997.1:353.

og andenhed i og med, begge er blevet *relateret* til hinanden af tredjehed. På den måde indgår tredjehed som en slags kit mellem førstehed og andenhed, og hermed indgår alle tre kategorier i udviklingsdynamikkens fremadskridende forløb. Men udviklingsdynamikken er irreversibel forstået på den måde, at andenhed og tredjehed ikke kan være førstehed iboende. Som det vil fremgå lidt senere, så gælder denne *regel for den logisk strukturelle kompleksitet for udviklingsdynamikken i fænomener* også for det tredelte tegnbegreb i Peirces tegnteori.

Peirce ved godt, at det er rigtigt svært at forstå hans filosofi om de tre kategoriers indbyrdes sammenhæng i udviklingsdynamikken. Det forsøger han at råde bod på ved at skelne imellem kategorierne som kategorier rent ontologisk og kategorierne som begreber rent epistemologisk og måske også metodologisk. Fordi han godt ved, at deres anvendelse på fænomener empirisk, i sidste ende er dér, hvor kategorierne skal stå deres prøve. Det er den ekstremt svære opgave, mener han, for der kan man næppe bruge eller finde kategorierne i deres renhed:

> Se så, kategorierne kan ikke adskilles fra hinanden i forestillingen, ej heller fra andre ideer. Kategorien om først kan holdes adskilt fra anden og tredje, og anden kan holdes adskilt fra tredje. Men anden kan ikke holdes adskilt fra første, ej heller tredje fra anden. ... Endelig, selvom det er let at skelne de tre kategorier fra hinanden, er det ekstremt svært præcist og skarpt at skelne begreberne fra hinanden, ligesom at det er ekstremt svært at fastholde dem i deres renhed og alligevel i deres fulde mening[22].

På den måde må man forstå kategorierne idemæssigt metateoretisk, som modallogikker, der styrer den strukturelle kompleksitet i al evolutionær udviklingsdynamik i såvel natur som menneske.

Ideen er den, at alle former for evolutionær udvikling i såvel naturens som menneskets skabelse af betydning og mening, udvikler sig gennem tegn og tegnserier, og at manifestationen af tegnets og tegnseriernes betydning og mening foregår som en følge af de tre kategoriers styring af den logisk strukturelle kompleksitet i tegnets semiosis[23].

Her er det tilstrækkeligt at betragte kategorierne ud fra en abstrakt idé om, at *førstehed* er betegnelse for *udvikling af potentialer og muligheder kvalitativt set*, *andenhed* er betegnelse for *udvikling af manifesteringer og eksistenser kvantitativt set*, og endelig er *tredjehed* betegnelse for udvikling af *lovmæssigheder og regelbindinger relationelt* set som mediering mellem førstehed og andenhed:

[22] C.P. 1997:1:353.
[23] Dinesen 1994:47.

> Tredje er ideen om mediering, hvorigennem første og anden bringes i relation[24].

Det vigtige er at fange den brede idé med, og indre modallogik i, de tre kategorier. Peirce giver selv meget løse og abstrakte bud på, hvordan kategorierne skal forstås.

Førstehed

Om *ideen om førstehed* siger han bl.a., at den skal forstås som ideer om *først* som f.eks.: *friskhed*; *liv*; *frihed*; *udetermineret, ubegrænset og ukontrolleret variation og mangfoldighed*; *selvbehersket egenartethed og særegen væren*:

> Ideen om først er fremherskende i ideer om friskhed, liv og frihed. Friheden er den, der har intet bag sig, der determinerer handling. Men så snart ideen om andres negation indtræder, andres ide indtræder, da må sådan negativ ide sættes i baggrunden, ellers kan vi ikke sige, at førstehed er dominerende. Frihed kan kun manifestere sig selv i ubegrænset og ukontrolleret variation og mangfoldighed, og på den måde bliver det første dominerende i ideer om uendelig variation og mangfoldighed. … I ideen om væren, er førstehed dominerende. Ikke nødvendigvis på betingelse af ideens abstraktion, men på betingelse af dens selv-beherskelse. Det er ikke ved at være særskilt ved kvaliteter, at førstehed er mest dominerende, men ved at være noget egenartet og særegent. Det første er dominerende i følelse, at skelne fra objektiv perception, vilje, og tanke[25].

Som det fremgår sidst i citatet, skal ideen om førstehed også forstås som ideen om kvaliteter ved *følelser*, eller måske kvaliteter ved *sanser og oplevelser*, i og med at førstehed også skal betragtes som omfattet af ideen om vores *sansemæssige oplevelser*, og at det er via sanseoplevelserne, at følelsesoplevelserne vækkes og kommer frem:

> Blandt fænomener er der kvaliteter ved følelser, så som magentarøds farve, rosenoliens lugt, togets lyd, kinins smag, kvaliteten ved følelsen af at betragte matematisk bevisførelse, kvaliteten ved følelsen af kærlighed, etc. ... Den rene kvalitet er ikke i sig selv en hændelse; det er en ren må-ske. ... Dens rene må-ske, forløber uden nogen opfattelse overhovedet[26].

»Identitetsprojektets personlige niveau«

I forhold til fokus i afhandlingen kan Peirces ide om førstehed abstraheres til en ide om et »personligt niveau« i de unges friluftsliv som identitetsprojekt.

Således vil ideen om identitetsprojektets »personlige niveau«, i teorien være udtrykt i ideer om friskhed, liv og frihed i de unge. F.eks. skal frihed i de unge forstås sådan, at de ideelt set ikke har noget bag sig, til at

[24] C.P. 1997:1:39. Abstraheret til afhandlingens fokus: Identitetsprojektets kulturelle niveau udgør en ide om mediering, hvorigennem identitetsprojektets personlige og sociale niveau bringes i relation.
[25] C.P. 1997:1:309.
[26] C.P. 1997:1:304.

determinere deres handlinger. Men så snart ideen om ”dig” som modsætning til ”mig” indtræder som modsætning imellem to mennesker, så må ideen om ”dig” stort set udelukkes, for at man kan sige, at det er identitetsprojektets »personlige niveau«, der er dominerende. Frihed i de unge kan kun manifestere sig selv i variation og mangfoldighed, der er ubegrænset og ukontrolleret af noget eller nogen. På den måde bliver identitetsprojektets »personlige niveau« i teorien derfor først helt udfoldet og dominerende i ideer om f.eks. uendelig variation og mangfoldighed, når identitetsprojektets »personlige niveau« udfoldes i sig selv.

Ideen om identitetsprojektets »personlige niveau« er også dominerende i ideen om væren i de unge på betingelse af en sådan værens selvbeherskelse.

Ideen om identitetsprojektets »personlige niveau« er også dominerende i ideer om f.eks. kvaliteter, noget egenartet og særegent i de unges sanser, følelser og oplevelser, til forskel fra objektiv perception, vilje og tanke i de unge. Således vil rene kvaliteter i de unges identitetsprojekt på »personligt niveau« være at finde i de unges synssans, lugtesans, smagssans, høresans, kroppens kinesis (græsk for: bevægelse) og kinesik (græsk for: kropssprog), deres følelse af kærlighed osv.

Sådanne rene kvaliteter ligger hele tiden og slumrer på identitetsprojektets »personlige niveau«, og er på den måde hele tiden at betragte som potentielle. I den forstand er sådanne rene kvaliteter i sig selv ikke hændelser, men rene må-ske’er. Det vil både sige, at kvaliteterne både *måske* kommer til udtryk, og også at de *må ske* med hundrede procent sandsynlighed på et eller andet tidspunkt.

Endelig kan man måske sige, at ideen om kvaliteternes rene *måske* og *må ske*, jf. sociologen Giddens[27], vil *opstå* på et *ubevidst bevidsthedsniveau* i de unge forskelligt fra en *aktualisering* på et *praktisk bevidsthedsniveau* på andenhedens niveau, og bl.a. *generaliseres* på et *diskursivt bevidsthedsniveau* som tredjehed, idet Giddens arbejder med et ubevidst, praktisk og diskursivt bevidsthedsniveau i sin aktørmodel.

Andenhed

Ideen om andenhed skal forstås som ideer om *årsagsforhold*; *statiske kræfter mellem to ting*; *sammenhæng mellem årsag og virkning*; *sammenhæng mellem sind og hukommelse*; *mellem tiltrækning og frastødning*, *mellem sans som ego og vilje som ikke-ego*; og *mellem vilje og handling*; *ufrihed*; *virkelighed i manifesteret materiel forstand* og *tænkning*:

> Ideen om anden er fremherskende i ideerne om årsagsforhold og statiske kræfter. For årsag og virkning er to; og statiske kræfter forekommer altid mellem par. Ufrihed er en andethed. I strømmen af tid i sindet, synes fortiden at reagere direkte på fremtiden, dens

[27] Giddens 1984:41-45

> virkning kaldes hukommelse, mens fremtiden kun reagerer på fortiden gennem medium af tredje. Fænomener af denne slags i den ydre verden skal nedenfor overvejes. I sans og vilje, er der reaktion af andethed mellem ego og ikke-ego (hvor ikke-ego er bevidsthedens direkte objekt). I vilje er begivenheder, der direkte leder frem til handling, indre, og vi siger, at vi mere er agenter end patienter. I sansen, er de forudgående begivenheder ikke inden i os; og for øvrigt, objektet, af hvilket vi former en perception (dog ikke det som straks virker på nerverne), forbliver upåvirket. Følgelig, siger vi, at vi er patienter, ikke agenter. I ideen om virkelighed, er andethed fremherskende; for det virkelige er det, som insisterer på at gennemtvinge vejen til genkendelse som noget andet end sjælens frembringelse. Det virkelige er aktivt; vi anerkender det ved at kalde det, det faktiske. (Ordet er en følge af Aristoteles´ brug af energeia, handling, i meningen eksistens, som modsætning til en rent uudviklet tilstand.) Igen, den slags tænkning, som om der kun var to alternativer, som disse dualistiske filosoffer har en svaghed for at nedfælde i propositioner, og ingen graduale gråtoner imellem dem, som når de siger dette i forsøget på at finde en lov i et fænomen, da forpligter jeg mig selv til propositionen for at anden absolut svajer i sin natur, sådan, markeres tænkning af andethed [28].

»Identitetsprojektets sociale niveau«

Peirces ide om andenhed kan abstraheres til ideen om det »sociale niveau« i de unges friluftsliv som identitetsprojekt.

Ideen om identitetsprojektets »sociale niveau« er udtrykt i ideer om bl.a. årsagsforhold og statiske kræfter. Fordi årsag og virkning er to i den forstand, at de unge f.eks. mener, at årsagen til at dyrke »friluftsliv« er, at de godt kan lide, at dyrke »friluftsliv« alene i modsætning til sammen med andre, og at de herefter hævder, at virkningen af et sådant »friluftsliv« er, at de i deres »hverdagsliv« bliver bedre til at sætte og nå egne mål i f.eks. deres uddannelse. Statiske kræfter forekommer altid mellem par i den forstand, at de unge f.eks. fortæller, at deres kano/kajak-roning er knyttet til kysten.

Ideen om identitetsprojekts »sociale niveau« er bl.a. også udtrykt i ideen om ufrihed. F.eks. forstået sådan, at i strømmen af tid i de unges hoveder, reagerer de unges fortid direkte på deres fremtid, og virkningen heraf kan kaldes deres hukommelse. Men samtidig kan deres fremtid kun reagere på deres fortid igennem mediering af identitetsprojektets »kulturelle niveau«, hvorfor identitetsprojektets »kulturelle niveau« fra tid til anden også kan virke som en barriere for at lade drømmene om fremtiden ændre på fortiden. Når man støder på sådanne fænomener om årsag og virkning mellem de unges tilgang til fortid, nutid og fremtid i den ydre materielle verden, er det vigtigt, at vi som den iagttagende, ældre generation, stopper op og overvejer, at vi ikke kommer til at betragte de unge som patienter i stedet for selvstændige, velovervejede agenter, bare fordi de med drømmene om deres fremtid ønsker at lægge en anden fortid bag sig end den, som vi som ældre generation selv har skabt gennem vores drømme om fremtiden, dengang det var en sådan, der lå foran vores fødder. Heri består må-ske i virkeligheden forandringerne i friluftslivet, som de unge er manifesteringer på.

[28] C.P. 1997:1:395.

I stedet burde vi betragte og overveje de unges potentialer på følgende vis: imellem alle ideerne om de unges kvaliteters rene *måske´er* og *må ske´er* på identitetsprojektets »personlige niveau«, og ideerne om de unges viljer og handlinger på identitetsprojektets »sociale niveau«, er der nødvendigvis en reaktion på identitetsprojektets »sociale niveau« forstået på den måde, at der er reaktion mellem de unges ego/"mig" og ikke-ego/"jeg". I den sammenhæng skal vi passe på, at vi ikke kun nikker anerkendende til de unges ikke-ego og underkender deres ego. Faren er nemlig følgende: i de unges ikke-ego er begivenheder, der direkte leder frem til deres handlinger, *indre* i den forstand, at vi fortolker deres ydre manifestationer i vores indre. Og kan vi nikke genkendende til det vi sanser og føler ved deres manifestationer, så føler vi os rolige, og følgelig betragter vi mere de unge som selvstændige, velovervejede agenter, der er magen til os selv, end som patienter, der lider af patologiske, det vil sige årsags-virkningsmæssige, skavanker. I modsætning hertil bør vi indse, at i de unges egoer er alle de rene potentielle *måske'er* og *må-ske'er*, der driver deres drømme om deres fremtid, følgelig ikke inde i os, men inde i dem, som bagvedliggende potentielle motiver for deres vilje og handlinger. På den måde kan man sige, at deres egoer er gemt for os, og følgelig forekommer alle forudgående begivenheder inde i de unge, os ydre, og derfor har vi svært ved at nikke anerkendende til dem, og derfor betragter vi dem under sådan lejlighed mere som patienter end som agenter.

Ideen om identitetsprojektets »sociale niveau« skal i teorien også betragtes som udtrykt i ideen om virkeligheden i kvantitativ og manifesteret forstand, fordi virkeligheden er den, som insisterer på at virke ved at gennemtvinge sin vej til genkendelse som noget andet end det som ideernes virkelighed frembringer. Den virkelige virkelighed er aktiv, og den anerkendes ved at blive kaldt det faktiske og faktum (latin for kendsgerning).

Og endelig; den slags tænkning om unges »friluftsliv«, der lader som om, at der kun er to alternativer, som f.eks. kun betragter unges »friluftsliv« ud fra årsag og virkning, og ikke mener det muligt, at sige noget brugbart ud fra alle de graduale gråtoner mellem den hvide årsag og sorte virkning, sådan en tænkning er i sig selv kun hvad Peirce betegner som andenhed, og jeg forpligter årsagen bag denne afhandling til at virke udover en sådan afgrænsning.

Tredjehed

Ideen om tredjehed er ifølge Peirce den sværeste at forstå af de evolutive kategorier, hvorfor de fleste tænkere udelader at gøre sig overvejelser om den:

> Ideerne i hvilke tredje er fremherskende er, som forventet, mere komplicerede, og kræver for det meste nøje analyse for at blive klart forstået; for almindelig, ikke-handlekraftig

tænkning går let hen over dette element som for svært. Derfor er der alt mere grund til at undersøge nogle af disse ideer[29].

Men han siger, at tredjehed skal forstås som ideer om bl.a. *generalitet*, *uendelighed*, *kontinuitet*, *udbredelse*, *vækst og udvikling* og *intelligens*:

Nogle fremstående ideer om tredjehed som, af hensyn til deres store vigtighed i filosofi og videnskab, kræver omhyggelig undersøgelse er generalitet, uendelighed, kontinuitet, udbredelse, vækst og udvikling og intelligens[30].

Men modaliteten tredjehed skal også forstås som ideen om det, der *ultimativt skaber mening ved at forsone bestemmelserne fra førsteheden og andenheden*, så det er det *styrende princip* for mediering af førstehed og andenhed, der er væsentligt ved tredjehed:

Med tredje mener jeg midlet eller det forbindende bånd mellem det absolut første og sidste. Begyndelsen er først, slutningen anden og midlet tredje. Livets tråd er tredje; skæbnen der kapper den, det er anden. En vejgaffel er tredje. Den sætter tre veje; vejen ligeud, vejen alene i betragtningen som en forbindelse mellem to steder er anden, men for så vidt vejen indirekte indebærer at komme igennem mellemliggende steder er den tredje. Position er første; hastigheden eller relationen mellem to efter hinanden følgende positioner er anden; accelerationen eller relationen mellem tre efter hinanden følgende positioner er tredje. Men acceleration for så vidt som den uafbrudt inddrager, er tredje. Kontinuitet repræsenterer tredjehed til næsten perfektion. Enhver proces kommer under den hat. Mådeholdt styring er en slags tredjehed. Den positive grad af et adjektiv er første, superlativ anden, og komparativ tredje. Alle aggregerede sprog "allerhøjeste", "fulkomment" "mageløst", "gennemgribende", er sindets møbler, som tænker på andenheder og glemmer tredjeheder. Handling er andenhed men udførelse er tredjehed. Lov som en aktiv kraft er anden men det ordregivende og lovgivning er tredje. Sympati, kød og blod, med hvilket jeg føler min nabos følelser, er tredje[31].

På den måde skal tredjehed ses som det udførende princip dvs. *ordre-* eller *lovgivende* for handlingers (andenhed) overensstemmelse og forsoning med følelser (førstehed).

Ifølge Peirce er det enkleste eksempel på tredjehed selve ideen om et tegn eller repræsentation, som endeløse serier af kombinationer af *tegn*, *objekt* og *interpretant*:

Det nemmeste eksempel på tredjehed med filosofisk interesse, er ideen om et tegn, eller repræsentation. Et *tegn* står for noget, for ideen som det producerer, eller modificerer. Eller, det er et befordringsmiddel, der transporterer noget udefra til sindet. Det, for hvilket det står, kaldes dets *objekt*, det som det transportere, dets mening; og ideen til hvilket det giver anledning, dets *interpretant*. Det repræsenterede objekt kan ikke være andet end en repræsentation, af hvilket den første repræsentation er interpretanten. Men en endeløs

[29] C.P. 1997:1:338.
[30] C.P. 1997:1:340.
[31] C.P. 1997:2:337.

> serie af repræsentationer, hver repræsenterende den, der er bag, kan tænkes at have et absolut objekt ved sin grænse. En repræsentations mening kan ikke være andet end en repræsentation. Faktisk, er det ikke andet end repræsentationen selv, undfanget som afklædt irrelevante klæder. Men denne iklædning kan aldrig helt afklædes; den skiftes kun til noget mere gennemsigtigt. Så her er der en infinitiv regression. Endelig, interpretanten er intet andet end en anden repræsentation, til hvilken sandhedens fakkel overrækkes videre, og som repræsentation, har den igen sin interpretant. Se bare, endnu en endeløs serie[32].

»Identitetsprojektets kulturelle niveau«

Ideen om tredjehed kan abstraheres til ideen om det »kulturelle niveau« i de unges friluftsliv som identitetsprojekt.

De mest fremtrædende ideer, der er udtrykt i ideen om identitetsprojektets »kulturelle niveau«, er f.eks. generalitet, uendelighed, kontinuitet, udbredelse, vækst, udvikling, forandring og intelligens i de unges friluftsliv som identitetsprojekt på friluftslivets felt.

Med ideen om identitetsprojektets »kulturelle niveau«, menes der midlet eller det forbindende bånd imellem identitetsprojektets »personlige niveau« og »sociale niveau«. Identitetsprojektets begyndelse er det »personlige niveau«, dets slutning det »sociale niveau«, og midlet til at nå fra begyndelsen til slutningen, er det »kulturelle niveau«.

Sanse- og følelsesoplevelse er førstehed, handling er andenhed, men hånden der, fører sanserne og følelserne frem til handling, er tredjehed.

Set i forhold til fokus i afhandlingen kan tredjehed jævnføres med *tradition* for friluftsliv på friluftslivets felt. Og den store opgave for en sådan tradition vil være, at opretholde sin *kontinuitet*, ved at lade de unge som kultur og personer videreføre traditionen.

Regel for logisk strukturel kompleksitet for udviklingsdynamik i unges friluftsliv som identitetsprojekt

Endelig kan Peirces ide om, at de tre evolutive kategorier styrer en regel for den logiske strukturelle kompleksitet for udviklingsdynamik i alle fænomener, analogiseres til samspillet mellem identitetsprojektets »personlige«, »sociale« og »kulturelle niveau« i udviklingen i de unges friluftsliv som identitetsprojekt.

Det »personlige-«, »sociale-« og »kulturelle« niveau i de unges identitetsprojekt er ontologisk set ikke adskilt skarpt fra hinanden, og skal forstås ud fra ideen om en glidende overgang niveauerne imellem. Men da det indbyrdes samspil niveauerne imellem er styret af en simpel logisk regel, er det måske alligevel rent epistemologisk til dels muligt at adskille niveauerne fra hinanden. Identitetsprojektets »personlige niveau« kan således holdes adskilt fra det »sociale-« og »kulturelle niveau«, og det

[32] C.P. 1997:1:339.

»sociale niveau« kan holdes adskilt fra det »kulturelle niveau«. Men det »sociale niveau« kan ikke holdes adskilt fra det »personlige niveau«, og det »kulturelle niveau« kan ikke holdes adskilt fra det »sociale niveau«. Som en følge indeholder det »kulturelle niveau« derfor altid det »sociale-« og »personlige niveau«, og det »sociale niveau« indeholder også altid det »personlige niveau«, men endelig indeholder det »personlige niveau« blot sig selv.

Eftersom udvikling af betydning og mening foregår i tid og rum, forholder det sig sådan i det levede friluftsliv, at alle tre identitetsniveauer indeholder hinanden. Derfor vil det i empirisk sammenhæng også være svært, præcist at skelne niveauerne fra hinanden, ligesom at det også vil være svært, på skrift eller i tale, at fastholde dem på deres eget niveau uden, at den fulde mening på det pågældende identitetsniveau går tabt eftersom meningen fremgår af de sammenhængende narrativer niveauerne på tværs.

2.1.5 Trikotomi

Som sagt er det enkleste eksempel på tredjehed ideen om et tegn eller repræsentation, som endeløse serier af kombinationer af *tegn*, *objekt* og *interpretant*. Det leder fra Peirces evolutionsteori frem til en uddybning af trikotomibegrebet i hans tegnteori.

Af øverste vandrette række i figur 2.4 fremgik det, at begrebet *trikotomi* består af begreberne *representamen*, *objekt* og *interpretant*. Det er med de tre begreber, at Peirce definerer det grundlæggende tegn:

> Et *tegn* eller *representamen* er noget, der står for noget andet i en eller anden henseende eller med hensyn til en eller anden egenskab. Det henvender sig til nogen, dvs., at det skaber i denne persons psyke [eng. mind] et ækvivalent eller måske mere udfoldet tegn. Det tegn, som det skaber, kalder jeg det første tegns *interpretant*. Tegnet står for noget, nemlig dets *objekt*[33].

Definitionen skal forstås meget bredt således, at et *tegn* er alt, der kan determineres af et *objekt*, og som determinerer en virkning på en person, hvilket er en effekt, der kan kaldes for *interpretant*:

> Jeg definerer et tegn som alt, hvad der determineres af noget andet, benævnt dets objekt, og som determinerer en virkning på en person, hvilken effekt jeg benævner dets interpretant, således at den sidstnævnte derved er middelbart bestemt af den førstnævnte[34].

Sammenlagt forstår jeg definitionen som følger: 1) *tegnet* i snæver forstand, også kaldt *representamen* (her »friluftsliv«), er det, der står for noget andet, nemlig bestemt af det 2) *objektet* (her »landskab«), der er den

[33] C.P. 1997:2:298
[34] Peirce, C.P., 1994:136. Citat efter Schrøder, L. 2005:398.

betydning, som *tegnet* (»friluftslivet«) kommer til at stå for, ved at *objektet* (»landskabet«) henviser til det (»friluftslivet«) med en *relation*, og endelig 3) *meningen*, som er *virkningen* af tegn-objekt-relationen. Den kalder Peirce *interpretanten* (»hverdagsliv«), som er en *mening*, der kan aktualiseres gennem oversættelse til en ny *betydning* og siden en ny *mening* osv.

Således kan de tre elementer i tegnets dannelse af betydning og mening i princippet fortsætte i det uendelige gennem semiosis, hvilket vil sige dannelse af nye tegn medieret gennem nye betydninger og meninger. Det har jeg illustreret i fig. 2.5. Det grundlæggende tegn fremgår af triade 1, og sammenhængen interpretant/tegn imellem triade 1 og 2 og 2 og 3 kan betragtes som det betydnings- og meningsdannende princip, som semiosis følger, og hvilket Peirce i øvrigt betragter som en proces, der er analog med evolution[35].

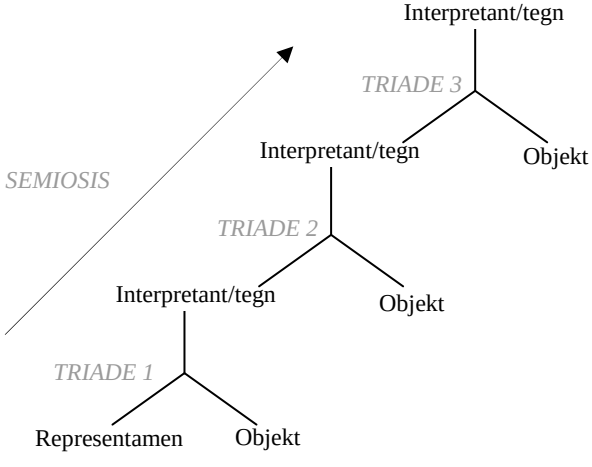

***Figur 2.5**. Illustration af det grundlæggende tegn i triade 1 og sammenhængen interpretant/tegn mellem triade 1 og 2 og 2 og 3 som det betydnings og meningsdannende princip, som semiosis følger.*

I fig. 2.6 har jeg overført og fortolket definitionen og princippet for betydnings- og meningsdannelse, hvor jeg med henblik på at lave udkastet til teorien om unges friluftsliv som identitetsprojekt på friluftslivets felt, bl.a. arbejder med begreberne »friluftsliv«, »landskab« og »hverdagsliv« ud fra tegnperspektivet.

[35] Thellefsen, T.L., 2001:56.

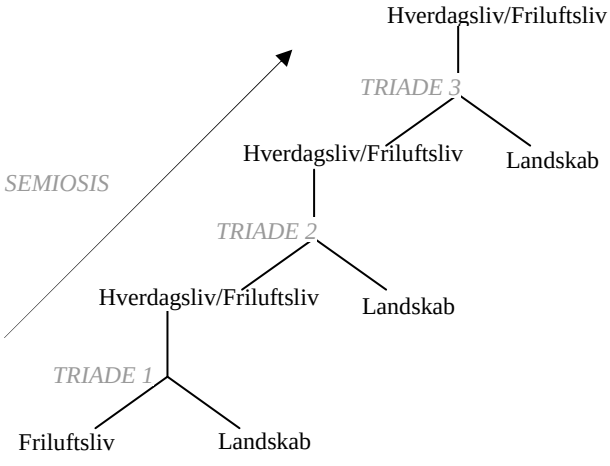

***Figur 2.6**. Illustration af friluftsliv som det grundlæggende tegn i triade 1 og sammenhængen hverdagsliv/friluftsliv mellem triade 1 og 2 og 2 og 3 som det betydnings og meningsdannende princip, som semiosis følger i de unges friluftsliv som identitetsprojekt.*

Jeg har forsøgt at oversætte Peirces tegndefinition til unges friluftsliv som identitetsprojekt med følgende ordlyd: »*Friluftsliv*« er noget, der står for noget andet i en eller anden henseende eller med hensyn til en eller anden egenskab. Det henvender sig til de unge, dvs., det skaber i de unges fysiske og psykiske krop et ækvivalent, eller måske mere udfoldet friluftsliv, som jeg betegner »*hverdagsliv*«. Friluftsliv står umiddelbart for noget, nemlig det »*landskab*«, det foregår i. Friluftsliv defineres som alt, hvad der determineres af noget andet, benævnt friluftslivets landskab, og som determinerer en virkning på de unge, en effekt, der kan benævnes hverdagsliv. Dvs., at de unges hverdagsliv er indirekte bestemt af deres friluftsliv forstået sådan, at deres friluftsliv slutteligt betragtes som et hverdagslivets identitetsprojekt på friluftslivets felt.

Med udgangspunkt i definitionen af det grundlæggende tegn, definerer Peirce herefter tre trikotomier, der skal forstås som tre underopdelinger af henholdsvis *representamen*, *objekt* og *interpretant*.

Repræsentamen

Jævnfør fig. 2.1 vist indledningsvist, kan *repræsentamen* udlægges i tre slags tegn: *kvalitegn*, *sintegn* og *legitegn*:

> Ifølge den første trikotomi kan et tegn benævnes et kvalitegn, et sintegn, eller et legitegn[36] ... efter at tegnet i sig selv er en ren kvalitet, er en faktisk eksistens, eller er en generel lov[37].

Kvalitegnet er således *i sig selv en ren kvalitet*. Men derudover kan kvaliteten ikke opfører sig som et tegn, medmindre den *legemliggøres*:

> Et kvalitegn er en kvalitet, som er et tegn. Men det kan ikke opføre sig som et tegn, før det er legemliggjort. Men legemliggørelsen har intet at gøre med dets beskaffenhed som tegn[38].

Sintegnet er *i sig selv en faktisk eksistens*. Men det kan også være et tegn, der *i sig selv er en faktisk begivenhed*. I begge tilfælde kan tegnet som faktisk eksistens eller begivenhed *kun eksistere, såfremt det legemliggør den rene kvalitet i kvalitegnet*:

> Et sintegn er en faktisk eksisterende ting eller begivenhed, som er et tegn. Det kan kun være sådan, gennem dets kvaliteter; så det involvere et kvalitegn, eller snare, adskillige kvalitegn. Men disse kvalitegn er af en særlig slags, nemlig kun tegn ved faktisk at være legemliggjort[39].

Legitegnet er et tegn, der *i sig selv er en generel lov*. Etableringen af denne generelle lov er sædvanligvis besluttet af og etableret af mennesker. Men tegnet kan som lov i generel og konventionel forstand, kun fungere, såfremt det sker gennem brug af det, hvilket kan betragtes som en kopiering af legitegnet i sintegnet, der i øvrigt også kun eksisterer, såfremt det legemliggør kvalitegnets rene kvalitet:

> Et legitegn er en lov, som er et tegn. Denne lov er sædvanligvis etableret af mennesket. Ethvert konventionelt tegn er et legitegn. Men ikke omvendt. Det er ikke en enkelt indvinding, men en generel type som, det er blevet besluttet, skal være betegnende. Alle legitegn betegner gennem tilfælde af brug af det, som kan betegnes som en kopi af det. Derfor vil ordet 'det' normalt forekomme fra femten til femogtyve gange på en side. Det er i alle disse tilfælde et og samme ord, det samme legitegn. Hvert enkelt tilfælde af det er et kopi. Kopien er et sintegn. Derfor, ethvert Legitegn kræver Sintegn. Men disse er ikke almindelige Sintegn, men særlige tilfælde som betragtes som konventionelle. Kopien vil heller ikke være konventionel, hvis det ikke er loven, som præsenterer den[40].

»Friluftsliv« som »naturoplevelse«, »naturbrug« og »natursyn«

I afhandlingen videre frem arbejder jeg med en fortolkning af Peirces definition af repræsentamen som kvalitegn, sintegn og legitegn, hvorved

[36] C.P. 1997:2:244.
[37] C.P. 1997:2:243.
[38] C.P. 1997:2.244.
[39] C.P. 1997:2:245.
[40] C.P. 1997:9:946.

begrebet »friluftsliv« forstås som henholdsvis »naturoplevelse«, ren kvalitet, »naturbrug«, faktisk eksistens, og »natursyn« svarende til generel lov.

Som tegn, er »naturoplevelse« i sig selv ren kvalitet, men den kan ikke opleves som en kvalitet, medmindre den er legemliggjort.

Som tegn, er »naturbrug« i sig selv en faktisk eksistens eller faktisk begivenhed, men »naturbrug« kan kun eksistere gennem legemliggørelse af den rene kvalitet fra en »naturoplevelse«.

Som tegn, er »natursyn« i sig selv en generel lov, sædvanligvis besluttet og etableret af mennesker. Men som lov i generel og konventionel forstand kan »natursyn« kun fungere, såfremt det aktiveres, hvilket forudsætter, at »naturbrug« har legemliggjort »naturoplevelsens« rene kvalitet.

Objekt

Jævnfør fig. 2.1, kan *objektet* udlægges med tre slags tegn: *ikon*, *index* og *symbol*:

> Ifølge den anden trikotomi kan et tegn benævnes et ikon, et index eller et symbol[41]. ... efter at tegnets relation til dets objekt består i, at tegn har karakterer i sig selv, har eksistentielle relationer til objektet, eller har relation til en interpretant[42].

Et *ikon referer til det objekt, som det betegner, alene i kraft af de karakteristika, som ikonet er i sig selv*. Ikonet er også et tegn, der referer til et hvilket som helst objekt *uanset om et sådant objekt eksisterer eller ej*:

> Et ikon er et tegn, som referer til objektet, som det betegner, alene i kraft af de karakterer som det besidder i sig selv. Det samme er tilfældet, hvad enten et hvilket som helts objekt faktisk eksisterer eller ej. Sandt er det, at hvis et objekt virkelig ikke eksisterer, så opfører ikonet sig ikke som et tegn. Men det har ikke noget at gøre med dets karakter som tegn. En hvilken som helst ting, det være sig kvalitet, en enkelt eksisterende individuel person, eller lov, er et ikon på hvad som helst, så længe det er magen til den ting, som det betegner[43].

Et *index* er et tegn, som har *eksistentielle relationer til objektet*, forstået på den måde, at indexet direkte kvantitativt, påvirkes og ændres af relationen til objektet, af objektet. Eftersom et index overhovedet kan påvirkes og ændres af objektet, har det nødvendigvis kvaliteter til fælles med objektet. Men disse kvaliteter skal ikke forstås som lighed i ikonisk forstand, men snare som at kvaliteter overhovedet er forudsætning for, at index og objekt overhovedet har noget gensidigt tilfælles, og som er forudsætning for, at objektet overhovedet har påvirknings- og ændringskraft på et index:

---

[41] C.P. 1997:2:247.
[42] C.P. 1997:2:243.
[43] C.P. 1997:2:247.

> Et index er et tegn, som referer til objektet, som det betegner, i kraft af virkeligt at blive påvirket af objektet. Det kan derfor ikke være et kvalitegn, fordi kvaliteter er, hvad de er, uafhængigt af noget som helst andet. For så vidt som et index er påvirket af objektet, har det nødvendigvis nogle kvaliteter til fælles med objektet, og det er med hensyn til disse, at det referer til objektet. Det involverer derfor en slags ikon, selvom det er et ikon af særlig slags. Fordi, det er ikke den rene lighed med dets objekt, der i disse henseende gør det til tegn, men det er den faktiske ændring af det, af objektet[44].

Et *symbol* referer med *lov*, forstået som *principielle generelle ideer*, til objektet, som det betegner, og netop det er årsag til, at symbolet overhovedet bliver fortolket som refererende til objektet af interpretanten. Et symbol er derfor ikke kun generelt i sig selv, men det er objektet, som det betegner, også. Desuden kan man sige, at symbolet, via fortolkning, bliver til et imaginært og principielt set lovmæssigt, generelt gældende tegn, for objektet, i interpretanten:

> Et symbol er et tegn, som referer til objektet, som det betegner, i kraft af lov, der normalt er en association af generelle ideer, som virker til, at symbolet bliver fortolket som refererende til objektet. Symbolet er derfor i sig selv en generel type eller lov, hvilket er, at det er et legitegn. Som sådan fungerer det gennem en kopi. Symbolet er ikke kun generelt i sig selv, men objektet, det referer til, er også af generel natur. Nu har, hvad der er generelt, symbolet dets funktion i de tilfælde, hvor det vil determinere. Der må, derfor, være eksisterende tilfælde af hvad symboler betegner, selvom vi her ved 'eksisterende' må forstå, eksisterende i det mulige imaginære univers, til hvilket symbolet referer. Symbolet vil indirekte, gennem associationen til anden, være påvirket af disse tilfælde, og derfor vil symbolet involverer en slags index, selvom det er et index af særlig slags[45].

»Landskab« som »stedsans«, »stedtilknytning« og »stedforankring«

Videre frem i afhandlingen arbejder jeg med en fortolkning af Peirces definition af objekt som ikon, index og symbol, dvs., »landskab« udlagt som »stedsans«, »stedtilknytning« og »stedforankring« henholdsvis.

Med en fortolkning af Peirces definition af anden trikotomi, betegnes »landskab« med »stedsans«, »stedtilknytning« og »stedforankring«.

»Stedsans« er et tegn, der referer til »landskab«, alene i kraft af sin kvalitet i sig selv. »Stedsans« kan også betegne et hvilket som helst »landskab«, uanset om et sådant »landskab« eksisterer eller ej. Godt nok skal der eksistere et »landskab« i virkeligheden, for at »stedsans« kan opføre sig som et tegn, men det er uafhængigt af »stedsansens« karakter som tegn. Hvad som helst, f.eks. et menneskes *sanser*, kan være et *sted*, så længe dette sted bare er magen til det »landskab«, som sanser stedet. Således kan »stedsans« betragtes som ligheden, eller det, der er magen til hinanden, imellem et »landskabs« kvalitative karakterer og et menneskes kvalitative, om ikke karakterer, så i det mindste kvalitative karaktertræk.

---

[44] C.P. 1997:2:248.
[45] C.P. 1997:2:249.

»Stedtilknytning« er et tegn, som referer til »landskabet« i kraft af virkeligt, at blive påvirket af »landskab« i kvantitativ forstand. »Stedtilknytning« kan derfor ikke være »stedsans«, fordi kvaliteter, der er magen til hinanden, er, hvad de er, uafhængigt af noget som helst andet.

»Stedforankring« er et tegn, som referer til »landskab« med lov i forstanden principielt gældende, generelle ideer, hvilket netop er årsagen til, at »stedforankring« overhovedet bliver fortolket som refererende til et »landskab« af »hverdagslivet«. »Stedforankring« er derfor ikke kun en generelt og principielt fungerende lov i sig selv, men det er stedet og forankringen, som symbolet betegner, også. Desuden kan man sige, at »stedforankring«, via unges fortolkning, bliver til et imaginært og principielt set lovmæssigt, generelt gældende tegn, for »landskabet« i »hverdagslivet«.

Interpretant

Jævnfør fig. 2.1, kan *interpretanten* udlægges med tre slags tegn: *rheme*, *dicitegn* og *argument*:

> Ifølge den tredje trikotomi kan et tegn benævnes et rheme, et dicitegn, eller et argument[46]. ... efter at tegnets interpretant repræsenterer tegnet som et tegn for mulighed, tegn for kendsgerning eller tegn for begrundelse[47].

Definitionen af *rheme* kan udbygges med et tegn, der *for en interpretant, fremstår som kvalitativ mulighed*, også i henseende til, at rhemet kan repræsentere et objekt som en kvalitativ mulighed for en interpretant. Et rheme kan godt give vigtig information, men sådan bliver det ikke umiddelbart fortolket af interpretanten:

> Et rheme er et tegn som, for dets interpretant, er et tegn for kvalitativ mulighed; det er, forstået som repræsenterende sådan og sådan en slags muligt objekt. Ethvert rheme, vil, måske, give nogen information; men det fortolkes ikke, som at, at det gør sådan[48].

Dicitegnet er tegn for *virkelig eksistens* for interpretanten, og en del af dicitegnet involverer rhemet for at kunne beskrive virkeligheden, som det bliver fortolket til at indikere. Men rhemet konstituerer på den anden side ikke dicitegnet.

> Et dicitegn er et tegn som, for dets interpretant, er et tegn for virkelig eksistens. Det kan derfor ikke være et ikon, som ikke giver nogen grund for fortolkning af det som refererende til virkelig eksistens. Et dicitegn involverer nødvendigvis, som del af det, et rheme, til at beskrive virkeligheden, som det fortolkes til at være udtryk for. Men det er en

[46] C.P. 1997:9:950.
[47] C.P. 1997:9:943.
[48] C.P. 1997:2:250.

særlig slags rheme, og det er væsentligt for dicitegnet, det konstituerer det på ingen måde[49].

Argumentet er tegn for *lov* for interpretanten, og betydningen af sådan lov ligger i, at argumentet bruges til at afsige *domme*. Argumentets mening ligger dog ikke så meget i dommen i sig selv, men mere i relationen til en interpretant:

> Et argument er et tegn som, for dets interpretant, er et tegn for lov. ... Et spørgsmål der ofte stilles er: hvad er essensen af en dom? En dom er en mental handling, hvormed dommeren forsøger, at lave et aftryk af en lovsætnings sandhed. ... Men logikeren bekymrer sig ikke om, hvad den psykologiske natur i en domshandling er. For ham er spørgsmålet i stedet for: hvad er naturen i den type af tegn, af hvilken ... betydningen af domshandlingen bringes i anvendelse? ... Tegnet i sig selv beholder sin fulde mening, uanset om domshandlingen vil gøre sig gældende eller ej i virkeligheden. Tegnets særegenhed ligger derfor i dets menings fremtrædelsesform; og at sige dette, er at sige, at dets særegenhed ligger i dets relation til dets interpretant. Dets lovgivende sætning foregiver at være virkelig påvirket af den virkelige eksistens eller virkelige lov, til hvilken det referer. Argumentet udgør samme foregivende[50].

»Hverdagsliv« som »stil«, »livsstil« og »livsform«

Videre frem i afhandlingen arbejder jeg med en fortolkning af Peirces definition af interpretant som rheme, dicitegn og argument, således at jeg vil betegne »hverdagsliv« med »stil«, »livsstil« og »livsform«.

Analogt til Peirces definition af tredje trikotomi betegnes »hverdagsliv« som »stil«, »livsstil« og »livsform«, idet en ung fortolker sin »stil« i »hverdagslivet« som et tegn for mulighed, sin »livsstil« i »hverdagslivet« som en kendsgerning, og sin »livsform« i »hverdagslivet« som et tegn for begrundelse.

»Stil« er et tegn, som i »hverdagslivet« fremstår som et tegn for kvalitativ mulighed, også i den forstand at »stil« kan repræsentere et sted i »landskab« som en kvalitativ mulighed for at dyrke »friluftsliv« i »hverdagslivet«. »Stil« giver vigtig information, men tit fortolkes sådan information ikke som vigtig i »hverdagslivet«.

»Livsstil« er et tegn, som i »hverdagslivet« repræsenterer sig som tegn for eksistensens virkelighed i kvantitativ forstand, og »livsstil« involverer »stil« for at kunne beskrive den virkelighed, som »livsstil« fortolkes som indikation for af »hverdagslivet«. Men på den anden side konstituerer »livsstil« på ingen måde »stil«.

»Livsform« er et tegn, som for »hverdagslivet« er et tegn for lov, og betydningen af sådan lov ligger i, at »livsform« bruges til at afsige domme over hvad som helst. Mening med »livsform« ligger i »livsform« i sig selv.

---

[49] C.P. 1997:2:251.
[50] C.P. 1997.2:259.

2.1.6 Tegnklasser

På baggrund af alle tegntyperne præsenteret ovenfor, konstruerer Peirce ti klasser af tegn:

> De tre trikotomier af tegn resulterer tilsammen i at dele tegn i ti klasser af tegn, hvorom yderligere subunderdeling kan overvejes[51].

Årsagen til at der netop er tale om ti tegnklasser, og at de er sammensat, som de er, er, at tegnene er styret af en regel for kombinationer af de ni tegntyper. Voetmann Christiansen (1988) har formuleret denne regel som, at når et tegn tilhører en bestemt klasse af tegn på en bestemt plads i tegnrelationen, må det tilhøre mindst lige så høje klasser på de lavere pladser i tegnrelationen[52]. Det lyder som en meget letforståelig regel, ikke sandt? De ti tegn er sammensat af trikotomier af tegn som følger:
1) rheme, ikon, kvalitegn[53],
2) rheme, ikon, sintegn[54],
3) rheme, ikon, legitegn[55],
4) rheme, index, sintegn[56],
5) rheme, index, legitegn[57],
6) rheme, symbol, legitegn[58],
7) dicitegn, index, sintegn[59],
8) dicitegn, index, legitegn[60],
9) dicitegn, symbol, legitegn[61] og
10) argument, symbol, legitegn[62].

---

[51] C.P. 1997:2:254.
[52] Voetmann Christiansen 1988:31.
[53] Som svarer til sammenhængen mellem »stil«, »stedsans« og »naturbrug« i de unges friluftsliv som identitetsprojekt.
[54] Som svarer til sammenhængen mellem »stil«, »stedsans« og »naturbrug« i de unges friluftsliv som identitetsprojekt.
[55] Som svarer til sammenhængen mellem »stil«, »stedsans« og »natursyn« i de unges friluftsliv som identitetsprojekt.
[56] Som svarer til sammenhængen mellem »stil«, »stedtilknytning« og »naturbrug« i de unges friluftsliv som identitetsprojekt.
[57] Som svarer til sammenhængen mellem »stil«, »stedtilknytning« og »natursyn« i de unges friluftsliv som identitetsprojekt.
[58] Som svarer til sammenhængen mellem »stil«, »stedforankring« og »natursyn« i de unges friluftsliv som identitetsprojekt.
[59] Som svarer til sammenhængen mellem »livsstil«, »stedtilknytning« og »naturbrug« i de unges friluftsliv som identitetsprojekt.
[60] Som svarer til sammenhængen mellem »livsstil«, »stedtilknytning« og »natursyn« i de unges friluftsliv som identitetsprojekt.
[61] Som svarer til sammenhængen mellem »livsstil«, »stedforankring« og »natursyn« i de unges friluftsliv som identitetsprojekt.
[62] Som svarer til sammenhængen mellem »livsform«, »stedforankring« og »natursyn« i de unges friluftsliv som identitetsprojekt.

Peirce eksemplificerer de ti tegnklasser ved at sætte ord på den indre logik i hver enkelt tegnklasse[63]. Hans eksemplificering er ualmindelig abstrakt. I det følgende uddyber jeg kun den 1., 7. og 10. tegnklasse nævnt ovenfor, da der med disse er tale om "rene" tegnklasser svarende til min abstraktion til sammenhængen mellem 1) »stil«, »stedsans« og »naturbrug« i de unges friluftsliv som identitetsprojekt på »personligt niveau«, 2) »livsstil«, »stedtilknytning« og »naturbrug« i de unges friluftsliv som identitetsprojekt på »socialt niveau«, og 3) »livsform«, »stedforankring« og »natursyn« i de unges friluftsliv som identitetsprojekt på »kulturelt niveau«.

1. tegnklasse: et rhemisk ikonisk kvalitegn
Den første tegnklasse, et *rhemisk ikonisk kvalitegn*, definerer han på følgende vis:

> Et kvalitegn er enhver kvalitet så længe den er et tegn. Eftersom en kvalitet er, hvad den er, positiv i sig selv, kan en kvalitet kun betegne et objekt i kraft af en fælles bestanddel eller lighed. Så derfor er et kvalitegn nødvendigvis et ikon. Og videre, eftersom en kvalitet kun er en logisk mulighed, kan den kun blive interpreteret som et tegn i sit inderste væsen, og det er, som et Rheme[64].

»Identitetsprojektets personlige niveau«: sammenhæng mellem »naturoplevelse«, »stedsans« og »stil«
I forhold til fokus i afhandlingen vil Peirces første tegnklasse svarer til sammenhængen mellem »naturoplevelse«, »stedsans« og »stil« på identitetsprojektets »personlige niveau«.

For »friluftsliv som identitetsprojekt på personligt niveau« vil der gælde, at enhver »naturoplevelse« er enhver kvalitet i »friluftsliv«, så længe den er et tegn. Eftersom »naturoplevelsens« kvalitet er positiv i sig selv, kan dens kvalitet kun betegne et »landskab« i kraft af en relation bestående af fælles bestanddel eller lighed, og det er som »stedsans«. Så derfor er en »naturoplevelses« kvalitet nødvendigvis en sansemæssig eller følelsesmæssig relation, her benævnt »stedsans«, til et sted i »landskab«. Og da en »naturoplevelses« kvalitet kun er en mulighed, kan den i de unges »hverdagsliv« kun blive fortolket som et tegn i sit inderste væsen, og det er som de unges »stil«.

7. tegnklasse: et dicent indexialt sintegn
Den syvende tegnklasse, et *dicent indexialt sintegn*, definerer han på følgende vis:

[63] C.P. 1997:2:264.
[64] C.P. 1997:2:254.

> Et dicentisk sintegn er ethvert objekt af direkte erfaring, så længe det er et tegn, og som sådan giver information om dets objekt. Det kan det kun gøre ved at være virkeligt påvirket at dets objekt; så det er nødvendigvis et index. Den eneste information det kan give er om virkelig kendsgerning. Sådan et tegn må involverer et ikonisk sintegn for at legemliggøre informationen og et rhemisk indexialt sintegn for at henvise til objektet, til hvilket informationen refererer. Men kombinationsmåden, eller syntaksen, af disse to må også være betegnende[65].

»Identitetsprojektets sociale niveau«: sammenhæng mellem »naturbrug«, »stedtilknytning« og »livsstil«

Abstraheret til afhandlingens optik svarer Peirces syvende tegnklasse til sammenhængen mellem »naturbrug«, »stedtilknytning« og »livsstil« på identitetsprojektets »sociale niveau«.

For »friluftsliv som identitetsprojekt på socialt niveau« vil der gælde, at enhver form for »livsstils« »naturbrug« er enhver form for direkte manifesteret »stedtilknytning«, så længe at stedet stadig er et tegn, der giver årsags-virkningsmæssig information om »landskab«. Den eneste information stedet kan give er om virkelige kendsgerninger.

10. tegnklasse: et argumentatorisk symbolsk legitegn

Den tiende tegnklasse, et *argumentatorisk symbolsk legitegn*, definerer han på følgende vis:

> Et argument, eller enhver form for sammensat sprog, er et tegn hvis interpretant repræsenterer dets objekt som værende et skjult tegn gennem lov, nemlig, loven som passagen fra alle sådanne betingelser til sådanne konklusioner tjener til sandheden. Manifesteret, således, dets objekt må være generelt; det er, argumentet må være et symbol. Som et symbol må det, videre, være et legitegn. Dets kopi er et dicent sintegn[66].

»Identitetsprojektets kulturelle niveau«: sammenhæng mellem »natursyn«, »stedforankring« og »livsform«

Endelig kan Peirces tiende tegnklasse abstraheres til sammenhængen mellem »natursyn«, »stedforankring« og »livsform« på identitetsprojektets »kulturelle niveau«.

For »friluftsliv som identitetsprojekt på kulturelt niveau« vil der gælde, at de unges »livsform« i »hverdagslivet«, og dermed enhver form for fundamental basis, tradition og kontinuitet i tilværelsen, er et tegn, hvor de unge viser deres tilhørsforhold ved hjælp af »stedforankring« i »landskab«, som igen er tegn, der er skjult gennem love for overgangsriter om alle »livsformens« betingelser til sandhedstjenende symbolske konklusioner for deres »livsform«. Man kan sige, at »livsformen« derfor forankre »landskab« som værende generelt, hvorfor der kan tales om »stedforankret« »livsform«.

---

[65] C.P. 1997:2:257.
[66] C.P. 1997:2:263.

Som »stedforankret« »livsform« må »livsform« derfor endvidere være repræsenteret i form at et »natursyn« i »friluftsliv« for »livsform«. Og da enhver form for manifestering af »livsform« vil vise sig som »livsstils« »naturbrug« i »friluftsliv«, vil en sådant »friluftsliv« i bund og grund være repræsenteret af tradition i »friluftsliv«.

2.1.7 Fra metateori til begrebsbidrag til konceptualisering af unges friluftsliv som identitetsprojekt på friluftslivets felt

På baggrund af det metateoretiske semiotiske grundlag er resten af kapitlet forbeholdt det epistemologiske arbejde med at finde begrebsbidrag, der kan bruges til at konceptualisere teorien om unges friluftsliv som identitetsprojekt på friluftslivets felt.

Der er tale om et stykke teoriarbejde, hvor jeg forsøger at matche den peirceianske tankefigur med en række teori- og begrebsbidrag fra en række forskellige forskningsfelter, der har deres helt egne traditioner i historiske, pragmatiske, empiriske, teoretiske og filosofiske forskellige retninger.

2.2 FORSKNINGSFELTER

2.2.1 Forskningsfeltet for friluftsliv

Det er først efter 2. verdenskrig, at der rigtigt kommer gang i et internationalt forskningsfelt, der med betegnelsen *recreational behavior* begynder at beskæftige sig med folks rekreative adfærd. Institutionalisering i videre og videre omfang samler snart herefter forskningsfeltet under de såkaldte *leisure sciences*, hvor folks *leisure* og *recreation* udgør feltets fokus og vidensproduktion.

Ifølge Bammel & Bammel (1992) er der allerede fra feltets opstart, forskel på betegnelserne *leisure* og *recreation*, og selvom betegnelserne i dag oftest bruges synonymt af forskere, er begrebsforskellen stadig, at folks *leisure* har et *mål i-sig-selv* i modsætning til *recreation*, der er et *middel* til at nå forskellige fysiske, psykologiske, sociale osv. effekter af rekreativ adfærd:

> *Leisure* er den generelle betegnelse for holdninger, tid eller aktiviteter, som gør det muligt for folk, at udvikle sig personligt, og *recreation* er en generel betegnelse for aktiviteter, der kan specificeres, f.eks. vandring, tennis eller tv-kiggeri. Alle *leisure* aktiviteter betragtes generelt som rekreative, fordi de re-kreerer den person, der dyrker aktiviteten. Men mange *rekreation* aktiviteter beskrives ikke bedst som *leisure*, fordi det enkelte individ kan hænde at dyrke *rekreation* med henblik på at arbejde bedre på sin arbejdsplads eller for at komme i bedre form. *Leisure* aktiviteter har et mål i sig selv. At lytte til musik gør man f.eks. for glæden ved oplevelsen i sig selv. I modsætning hertil

dyrker man sport for den fysiske forms skyld, eller man ser tv for f.eks. at flygte fra personlige problemer. I så tilfælde er sport og tv *recreation*[67].

Med reference til både *leisure* og *recreation* sondrer jeg også mellem en både *snæver* og *bred* udlægning af begrebet »friluftsliv«.

Med den snævre udlægning af »friluftsliv« skal de unges friluftsliv forstås ud fra et *mål i-sig-selv* i den forstand, at denne side af friluftslivet har sit eget iboende *causa sui*: friluftsliv som noget *i-sig-selv* Dvs. f.eks. at unges værende i friluftslivet ikke er bestemt af noget andet end af friluftslivet selv og/eller f.eks. at unges værende i friluftslivet er radikalt frit, for så vidt at væren i friluftslivet forårsager sig selv.

Med den brede udlægning af »friluftsliv« betragtes deres friluftsliv som *middel* i forstanden *causa efficiens* og *causa finalis*: friluftsliv som *virkning* og *årsag*. Dvs. f.eks. at unges oplevelse af frihed i friluftslivet er én af de virkende årsager til frembringelsen af oplevelse af frihed i hverdagslivet (*causa efficiens*), og/eller f.eks. at sundhed er årsag til at dyrke friluftsliv (*causa finalis*).

Med dobbeltbetydningen kan »friluftsliv« udlægges med både en iboende og ikke-iboende egenværdi. Med hensyn til sidstnævnte knytter begrebet »friluftsliv« an til begrebet »hverdagsliv«, fordi friluftslivet har en endelig interpreteret effekt på de unges hverdagsliv i form af et mere udfoldet friluftsliv, der kan betragtes som de unges friluftsliv som refleksivt identitetsprojekt.

Men en adækvat beskrivelse og forklaring af fænomenet må naturligvis omfatte *både* den snævre *og* den brede udlægning. Jeg lægger med andre ord op til, at friluftsliv skal forstås ud fra både sin *egenværdi* og sin *konstruktion* i form af henholdsvis den snævre og brede udlægning. Ingen af de to udlægninger kan alene beskrive og forklare fænomenet, og hverken den ene udlægning er mere ”rigtig” eller ”sand” end den anden.

Forskning i *leisure* og *recreation* har ikke udelukkende fokus på udendørs fritid og rekreation sådan som *outdoor recreation*, der er en anden international betegnelse, som opstod kort efter 2. verdenskrig.

Indenfor *outdoor recreation* forskes der med både den snævre og brede udlægning, og der er tale om et fagligt set, meget vidtspændende, fortrinsvis anvendelsesorienteret forskningsfelt, uden en egentlig fagkerne i traditionel akademisk forstand. Men alligevel er det muligt at differentierer det internationale forskningsfelt for *outdoor recreation* på baggrund af de faglige og praktiske perspektiver, der anlægges. Feltet består af mindst fire paradigmer eller forskningstraditioner: *Spatial Perspectives of Outdoor Recreation*[68] (SPOR), *Ecological Perspectives of Outdoor Recreation*[69]

[67] Bammel & Bammel 1992:33. Egen oversættelse.
[68] Leung 2007.

(EPOR), *Socio-Psychological and Socio-Cultural Perspectives of Outdoor Recreation*[70] (SPSCOR), samt hvad der kan betegnes *Bio-Physiological Perspectives of Outdoor Recreation*[71] (BPPOR). Derudover mener nogle forskere, at selve betegnelsen *friluftsliv* ikke helt dækkes af *outdoor recreation*, hvorfor de taler om et særligt Skandinavisk eller nordisk perspektiv/paradigme/forskningsfelt på det internationale forskningsfelt.

I det følgende præsenteres de fire internationale paradigmer og efterfølgende det skandinaviske paradigme under betegnelsen: *Scandinavian Perspectives of "Friluftsliv"* (SPF).

Spatial Perspectives of Outdoor Recreation (SPOR)

Paradigmet SPOR kaldes også for *recreation geography*, og er en underdisciplin af geografi, der systematisk undersøger rekreative (inkl. turisme og sport) mønstre og processer i landskaber. Rekreationsfænomenet forstås og defineres som interaktionen mellem tre komponenter: *rekreative brugere*, *rekreative ressourcer* i form af natur og landskab og *rekreative aktiviteter*, og forskerne prøver på at identificere, forklare og forudsige de rumlige mønstre af komponenterne og deres sammenhæng og interaktion i rum. Selvom SPOR ikke er alene på forskningsfeltet, bidrager paradigmet med værdifuld rummelig forståelse og nyttig rummelig indsigt, der ofte mangler inden for andre paradigmer, der kan anlægge rene økologiske, økonomiske eller psykosociale/sociokulturelle perspektiver[72]. Klassiske referencer inden for paradigmet er f.eks. Hall & Page (2002), Hall & Lew (1998) og Shaw & Williams (1994). Inden for paradigmet er der tradition for, at den fundne interaktion mellem de tre komponenter i sidste ende bruges inden for planlægningens og forvaltningens arbejde med at forbedre de rekreative muligheder. Det formulerer Bristow (2000) på glimrende vis:

> Geografi er studiet i menneskers interaktion med omgivelserne. Typisk placerer geografer sig selv på et af to områder: den fysiske dimension, som i geomorfologi, eller den menneskelige dimension, som f.eks. økonomisk geografi. Men lige meget hvilken kategori en geograf vælger, så er det underliggende tema interaktionen menneske/omgivelser. Forlænges denne definition ind på rekreationsfeltet kan recreation geography defineres som studiet af *mennesker*, der deltager i en eller anden *aktivitet* på en eller anden *ressource*. Den rummelige interaktion mellem disse tre elementer driver det sidste element, som er *planlægningen og forvaltningens praksis* for at skabe rekreative muligheder[73].

---

[69] Leung 2007.
[70] Leung 2007.
[71] Betegnelsen har jeg selv konstrueret.
[72] Leung 2007.
[73] Bristow 2000:239. Egen oversættelse.

Ecological Perspectives of Outdoor Recreation (EPOR)
Paradigmet EPOR kaldes også for *recreation ecology*. Her udføres systematiske undersøgelser af økologiske sammenhænge og interaktioner mellem mennesker og miljø. Der er fokus på vurdering, monitorering og overvågning af rekreations og turismerelaterede påvirkninger på natur- og landskabsressourcer, og på den baggrund den efterfølgende rolle, som planlægning og forvaltning har i forhold til beskyttelse af natur- og landskabsressourcer gennem bæredygtighedsprincipper. Nogle af de vigtigste forskningsområder er: 1) monitorering og vurdering af rekreations- og turismepåvirkninger og arbejde med at forbedre overvågningsteknikker hertil, 2) undersøgelse af rekreations- og turismepåvirkninger på forskellige anlæg i landskabet, 3) undersøgelse af konflikter imellem rekreation og turisme og den vilde flora og fauna, og 4) arbejde med at informere, uddanne og vejlede andre mennesker med henblik på at minimere påvirkningerne af rekreation og turisme[74]. Klassiske referencer inden for perspektivet er f.eks. Buckley (2004), Newsome et al. (2002), Hammitt & Cole (1998) og Liddle (1997). Til sammenligning med SPOR er menneskeelementet – de rekreative brugere – så godt som fraværende inden for EPOR. Cole (1989) giver et godt indtryk af, at paradigmet er funderet bredt inden for især geografi men også de naturvidenskabelige discipliner, og som en følge er fokus på *outdoor recreation* slet og ret samspillet mellem *rekreative aktiviteter* og de *rekreative ressourcer/fysiske omgivelser* ud fra forskellige biologiske vinkler. Frem for varetagelse af benyttelse er det beskyttelse, der er forskningens bagvedliggende drivkraft:

> Efterlysning af handling har aftaget i årene efter 1970erne, men bekymringer om effekter af menneskelige aktiviteter på miljøet påkalder sig i betragtelig grad stadig offentlighedens bevågenhed. En af forskningsafstikningerne inden for analyser af menneskelige påvirkninger på miljøet, undersøger effekterne af *outdoor recreation* på naturlige og semi-naturlige miljøer. Det er et forskningsfelt, der af britiske forskere siden tidligt i 1970erne er blevet kaldt *recreation ecology*. [...] Forstyrrelse af naturlige miljøer er steget sammen med den rekreative brug, og har resulteret i stigende vedligeholdelsesomkostninger, faldende kvalitet af rekreative oplevelser, der så er behæftet med mål for beskyttelse. I naturlige miljøer bringer rekreative påvirkninger også ikke-rekreative værdier, som f.eks. økologiske, videnskabelige, og landskabelig skønhed og naturskønhed, i fare. Forskning inden for *recreation ecology* har reageret på dette problem. Den meste forskning i rekreative påvirkninger har været udført af discipliner inden for skovbrug, forvaltningen af den fysiske ressource og de biologiske videnskaber. [...] [Men] forskningsbidraget fra geografer er meget forskelligartet. Geografer bruger ofte værktøj fra botanik, jordbrugsvidenskab og skovbrug til at undersøge hvordan rekreative aktiviteter ændrer på miljøet. Andre bidrager med både økologiske og sociale anliggender, der er uløseligt forbundet med planlægningen og forvaltningen for *outdoor recreation*. Selvom sådanne perspektiver ikke er geografisk enestående, er geografer ofte særligt

[74] Leung 2007.

faglært i sådan forskning på grund af bredden af deres uddannelse. Andre igen [indenfor paradigmet SPOR] bidrager med rummelige analyser[75].

Bio-Physiological Perspectives of Outdoor Recreation (BPPOR)

BPPOR omfatter af forskere, der på baggrund af naturvidenskabelige teorier arbejder med forskellige evolutionspsykologiske, sociobiologiske, miljøpsykologiske mv. perspektiver på udendørs fritids- og rekreationsfænomener. Fælles er, at disse forskere prøver på at forstå og forklare udendørs rekreation ved at adaptere teorier, modeller og metoder, som alle i sidste ende refererer tilbage til naturvidenskaberne eller naturvidenskabelig tankegang. De hælder mere til beskrivelser og forklaringer af rekreation, som noget naturligt i samspillet mellem på den ene side naturen i-sig-selv i den udendørs natur og på den anden side naturen i-sig-selv i mennesket. I modsætning hertil står paradigmet SPSCOR (se nedenfor), indenfor hvilket de fleste hælder til at forklare udendørs rekreation som psykosociale og sociokulturelle konstruktioner. Som eksempel på en klassisk reference inden for BPPOR kan nævnes Kaplan & Kaplan (1989). Som det fremgår af citatet nedenfor med ord som funktion, basale behov og fremgang, så er Kaplan & Kaplan (1989) et meget godt eksempel på den evolutionistiske tænkning eller behaviorisme, der findes indenfor BPPOR:

> Vi ser [menneskers] præferencer [for natur] som udtryk for underliggende menneskelige behov. [Menneskers] præferencer [for natur] må forventes at være stærkere på steder, hvor en organisme har størst sandsynlighed for fremgang og trivsel, og for at skjule sig fra dem, der måtte skade det og gøre det udueligt. Så mennesker, lige som alle andre dyr, har langt større sandsynlighed for at have præference for et sted, hvor de kan fungere effektivt[76].

Socio-Psychological and Socio-Cultural Perspectives of Outdoor Recreation (SPSCOR)

Under betegnelsen SPSCOR arbejdes der med forskellige samfundsvidenskabelige og humanistisk perspektiver på udendørs fritids- og rekreationsfænomener. Paradigmet anlægger perspektiver inden for fire hovedtemaer: 1) rekreativ deltagelse og aktivitet og begrænsninger herfor, 2) rekreative valg og rekreativ adfærd, 3) individer og gruppers rekreation og processerne og interaktionerne forbundet hermed, 4) de grundlæggende egenskaber og kvaliteter i rekreative oplevelser og sådanne oplevelsers gavnlige effekter og andre konsekvenser på og for folks hverdagsliv. Fælles er, at forskerne prøver på at forstå disse og andre temaer ved at adapterer teorier, modeller og metoder udviklet inden for bl.a. psykologi, antropologi,

[75] Cole 1989:143. Egen oversættelse.
[76] Kaplan & Kaplan 1989:10. Egen oversættelse.

historie, sociologi, pædagogik osv. Nogle meget anvendte og populære begreber inden for paradigmet er bl.a. motivation, præferencer, trængsel og tilfredsstillelse[77]. Som eksempel på klassiske referencer inden for perspektivet, om end grænserne mellem fritid, rekreation og udendørs rekreation er flydende, kan nævnes Jackson & Burton (1999), Manning (1999), Mannell & Kleiber (1997) og Iso-Ahola (1980). Iso-Ahola (1980) beskriver paradigmet ved dets modsætning til BPPOR nævnt ovenfor:

> Som i et hvert andet forskningsfelt hviler socialpsykologi også på en række antagelser. Den mest fundamentale antagelse er at kognitioner (dvs. hvad der foregår i hovedet på en person) er afgørende bestemmende for en persons forhold til andre mennesker. Følgende i forlængelse af gestalt teori betragtes sindet som totalitet og helhed. Denne antagelse og tilgang står i skarp kontrast til det behavioristiske paradigme, som undersøger adfærd ud fra begreber som stimuli og respons, og som betragter mennesker som robotter, hvis adfærd er determineret af virkninger af uforudsete forhold i nuværende omgivelser. I modsætning hertil antager den kognitive tilgang, at adskillige kognitive processer (f.eks. processerne i en persons perception, meningsdannelse og beslutningstagen) formidler alle former for menneskelige reaktioner i mere eller mindre udpræget udstrækning. Så kognition, følelser og motiver spiller altså en central rolle i aktivering og regulering af adfærd. Social adfærd er yderst kompleks og multifacetteret og da kognitive mekanismer ligger nedenunder alle simple og komplekse sociale reaktioner, mener vi, at enhver form for behavioristisk forbillede aldrig nogensinde kan finde noget sted, at have noget at gøre, inden den socialpsykologiske tilgang[78].

Under især SPSCOR og BPPOR er der igennem de seneste 10-15 sket en opblomstring af specialiserede forskningsretninger, der stiller skarpt på f.eks. udendørs undervisning, rehabilitering og direkte behandling af forskellige grupper af mennesker. Disse retninger går under betegnelser som *outdoor experiential learning*, *outdoor adventure*, *adventure therapy*, *outdoor recreation therapy*, *wilderness therapy*, *wilderness adventure therapy* osv.

Scandinavian Perspectives of "Friluftsliv" (SPF)

Den skandinaviske forskning har udviklet sig nogenlunde på linje med den internationale, og kan ses som opstået på grund af flere forhold i samfundsudviklingen. Her især modsætningen mellem arbejde og fritid og de efterfølgende behov for, først og fremmest blandt politikere, at lave fritidspolitik, og efterfølgende blandt planlæggere og forvaltere, at udmønte politikker for folks fritid.

I Danmark begyndte sociologer i 60'erne at kortlægge, hvad danskerne foretog sig i deres *leisure*, dvs. i fritiden. Det kunne man for første gang læse i *Fritidsvaner i Danmark* af Kühl et al. (1966). Siden da har Socialforskningsinstituttet systematisk kortlagt danskernes fritidsadfærd.

[77] Leung 2007.
[78] Iso-Ahola 1980:16-17.

Umiddelbart efter 70'erne er forskere i hele Skandinavien så småt i gang med at forske i pendanten til *outdoor recreation*, nemlig friluftsliv. Så til sammenligning med den internationale forskning, har man i Skandinavien besluttet, at forskningens genstand betegnes friluftsliv med henvisning til, at der findes en helt særlig form for nordisk tradition i eller perspektiv på friluftsliv[79].

Svenskeren Sandell (1993) betragter SPF som opstået som en konsekvens af, og en modreaktion på, det industrialiserede og urbaniserede samfund. I forlængelse heraf siger han, at den nordiske tradition for friluftsliv er karakteristisk ved sin simplicitet og brede folkelige popularitet, og ved forskellen fra mere kommercialiserede og specialiserede aktiviteter i Nordamerika og det kontinentale Europa, som i vid udstrækning er motoriseret, high-tec, handlings- og spændingsorienteret og økologisk destruktiv[80]. I forlængelse heraf karakteriserer han den skandinaviske forståelse af friluftsliv ud fra dikotomien om enten: 1) at tage et par gummistøvler på og gå en tur i den nærmest liggende skov, plukke bær og glæde sig over sceneriet og roen og freden, eller: 2) med det seneste og mest kostbare udstyr, at sætte sig ind i en helikopter og dyrke *heliskiing*, eller at kravle op i en gummibåd for at *gummirafte*, måske for første og sidste gang i ens liv[81]. Han benævner den første form for udfoldelse *friluftsliv* og den anden form *outdoor life*, og opstiller den hypotese, at de er knyttet til to forskellige livsstile, og derfor begge er vigtige som indikatorer og som pædagogiske veje, der kan lede til forandring af samfundet[82].

Friluftsliv indenfor en skandinavisk kontekst er således en betegnelse, som i nogle sammenhænge udlægges med stærke civilisationskritiske/fremskridts- og/eller teknologipessimistiske undertoner, og tillige et fænomen, det er værd at kæmpe om, fordi det tilsyneladende indeholder potentialer, der kan lede til samfundsforandringer. Måske er det også derfor, at forandringer i de unges friluftsliv er interessante!

Tordsson (2003) nævner da også en kamp om friluftslivsbegrebet[83], som er stærkt værdiladet og politiseret. I tråd hermed er det mit indtryk, at friluftsliv igennem tiden har været ideologisk (mis)brugt. Måske mest af alt af fremtrædende skikkelser i Norge, hvor Nansen helt tilbage i år 1921 f.eks. mente, at det enkle liv i naturen – friluftslivet – skulle redde mennesket fra den forurenende og larmende civilisation, ved at føre det tilbage til den naturlige og harmoniske og dermed sande tilværelse:

[79] Sandell 1993.
[80] Sandell 1993:6
[81] Sandell 1993:6-7.
[82] Sandell 1993:7.
[83] Tordsson 2003:73.

> Det som skulle give os erstatning og føre os tilbage til en menneskelig tilværelse er og bliver nu engang det enkle liv i naturen, skov og mark og fjeld, på de store vidder, i den store ensomhed, hvor helt nye tanker strømmer ind på én og sætter mærker som ikke så hurtigt udviskes igen. Man føler sig uvilkårligt som et andet, naturligere og sundere menneske; man føler man har noget som ligger under og som er ens virkelige personlighed, og man vender tilbage med et friskere og sundere syn på livet end sådan som det fortoner sig her inde i byen. Se i ødemarkerne, i skovensomheden, med syn af de store vidder og fjernt fra den forvirrende larm, er det at personligheden formes[84].

Nansens perspektiv på friluftsliv bygger på en afgørende ontologisk modsætning mellem natur og kultur. En ideologisk naturoptimisme og kulturpessimisme, som Tordsson (2003) mener, fører til dannelse af en *moralsk geografi*:

> Nansens perspektiv på friluftslivet bygger altså på forestillingen om en afgørende modsætning mellem natur og kultur. [...] Det unaturlige liv har sit stedslige symbol i byen, og bliver forstået som præget af overfladiskhed, jag og fornøjelsessyge og generelt usunde forhold. Dette byliv er nu engang unatur, og bidrager til at udviske menneskets personlighed snarere end at give [mennesket] anledning til at finde og forme den. Det ægte liv, som også er det oprindelige, kan mennesket leve i naturen. Det er her hun genfinder sin indre natur. Dette giver sundhed og forudsætninger for en sand og ægte personlighedsudvikling – ikke at "følge flokken", men at finde sig selv gennem at stå "ansigt til ansigt med den store stilhed"[85].

Faarlund (1973), en anden nordmand, har noget senere end Nansen også givet sit bud på en definition af friluftsliv:

> Friluftsliv er overskudsliv i naturen. I denne definition står naturen for "rumskibet" Jorden i sin "naturlige" tilstand – f.eks. repræsenteret ved den kvalitet i struktur og funktion som endnu herskede i planeten Jordens økosystemer i menneskets naturhistoriske fase mere end 50.000 år siden. [...] Ingen art kan "stå udenfor naturen" – heller ikke mennesket. Begrebet liv [i friluftsliv og overskudsliv] implicerer her den mangfoldighed af adfærdsmuligheder som er givet ud fra en naturforståelse, som er fremsat under hensyntagen til den beskrivelse etologien giver om egenarten for menneskets adfærd og normer om medansvar for naturen og selvrealisering for alt liv. Liv betyder altså stimulering og engagement af personligheden som et hele – intellekt, følelser og krop i et samspillende hele. Liv betyder samvær uden konkurrencemotiv, men med præstationsmotiv – oplevelse af glæde ved kvalitet i adfærden – kvalitet her vurderet efter det grundlag det deskriptive og normative system [jf. intellekt, følelser og krop i et samspillende hele] afføder. Liv betyder altså adfærd som er uafhængig af hjælpemidler som ødelægger eller reducerer følsomheden for oplevelse af naturen som et felt man selv er en del af. Liv forudsætter at der ikke er et sæt "spilleregler" som beskriver al mulig og ønskelig adfærd. [...] overskudsliv betyder at friluftsliv er livsudfoldelse som ikke [...] er overlevelsesaktivitet (arbejde for mad, tøj osv.)[86].

[84] Nansen 1921 ifølge Tordsson 2003:14.
[85] Tordsson 2002:14-15. Egen oversættelse.
[86] Faarlund 1973:32-33. Egen oversættelse.

Dette perspektiv bygger grundlæggende på en biologisk evolutionistisk tankegang, en ontologisk biologisk determinisme, men også civilisations- og teknologikritisk ideologi, i og med at konkurrence og tekniske hjælpemidler nævnes som elementer, der ikke hører til i friluftslivet.

Med fremhævelse af den biologiske og økologiske tankegang mener jeg, at hvis der ses bort fra den ideologiske overbygning i Nansens og Faarlunds udlægninger, og bort fra, at de ikke er forskere, så kan deres ontologiske og epistemologiske positioner forankres inden for både BPPOR og EPOR.

I modsætning til Nansen og Faarlund er Skogen og Wichstrøm (1996) forskere men stadig nordmænd. I forsøget på at forklare andre internationale kollegaer, hvad friluftsliv i Norge er, definerer de friluftsliv som en mellemting mellem *outdoor recreation* og *wilderness recreation*:

> Vi vil afgrænse vores fokus til former af *outdoor recreation* som er dækket af den norske betegnelse "friluftsliv", som ordret kan oversættes til "liv under åben himmel". I daglig tale betyder betegnelsen noget mellem de engelske betegnelser "*outdoor recreation*" og "*wilderness recreation*". Det omfatter aktiviteter udenfor bebyggede områder, men ikke nødvendigvis i nogen rigtig vildmark/ødemark (eng.: wilderness). Eksempel på aktiviteter er fiskeri, kanosejlads, naturture såvel som mere seriøs vandring o.s.v. [87].

Da det med *rekreative ressourcer* og *aktiviteter* primært er geografiske og rumlige elementer, der fremhæves, er udlægningen umiddelbart mest i overensstemmelse med SPOR, men i modsætning til SPOR, har Skogen og Wichstrøm et langt mere nuanceret perspektiv på især de *rekreative brugere*, for de opfordrer andre forskere til, at være opmærksomme på både forskellige *kulturelle mønstre*, forskellige *sociale virkninger* og forskellige *individuelle oplevelser*, når de skal undersøge forskellige aktiviteter indenfor forskellige geografiske ressourcer med begrebet *outdoor recreation*. Desuden mener de, at begrebet bør være meget mere rumligt og omfatte mange flere forskellige former for aktiviteter og geografiske omgivelser, end hidtil:

> Begrebet for *outdoor recreation* må omfatte meget forskellige aktiviteter, der foregår i lige så forskellige omgivelser. Og derfor kan de involverede psykologiske og sociale processer heller ikke være identiske i alle tilfælde og for alle kategorier af mennesker. Forskellige aktiviteter, forskellige omgivelser og forskellige kulturelle mønstre må nødvendigvis forårsage både forskellige sociale virkninger og individuelle oplevelser af *outdoor recreation*. Efter vores mening er denne diversitet utilstrækkeligt reflekteret i forskningen[88].

Med reference til nævnte psykosociale og sociokulturelle aspekter, kan Skogens og Wichstrøms friluftslivsperspektiv kategoriseres under SPSCOR.

[87] Skogen & Wichstrøm 1996:152. Egen oversættelse.
[88] Skogen & Wichstrøm 1996:152. Egen oversættelse.

Desuden lægger de op til, at undersøgelser af friluftsliv må inddrage personlige, sociale og kulturelle faktorer, hvilket jeg netop gør i nærværende afhandling med friluftsliv som identitetsprojekt på personligt, socialt og kulturelt niveau.

Ud over enkeltpersoner som f.eks. Nansen og Faarlund og forskere som f.eks. Skogen og Wichstrøm, er der *organisationer* og *foreninger*, der udlægger friluftsliv med politiske og/eller pædagogiske perspektiver. F.eks. definerer *Dansk Vejlederkreds*, *Brancheforeningen for professionelle vejledere i natur- og friluftsliv* friluftsliv som følger:

> Ved natur- og friluftsliv forstår vi liv under åben himmel. Med begreberne "natur- og friluftsliv" og "friluftsliv" mener vi trivsel ved og lyst til et udeliv i, af og med naturen. Det betyder bl.a., at friluftsliv indebærer ture og arrangementer af mindst et døgns varighed, idet dette er en forudsætning for, at de cirkulært baserede rytmer, som er naturlige for alle levende individer, får mulighed for at komme til udtryk og dermed påvirke og åbne os for omgivelserne. I natur- og friluftslivet søger vi desuden at fremme harmoni i vort forhold til naturen. Ved natur- og friluftsliv forstår vi ligeledes et liv, hvor vi tager hensyn til naturen og til de kulturlandskaber, vi færdes og lever i. [...] Friluftsliv, hvor naturen optræder som modstander, og hvor oplevelserne domineres af stress, frygt eller ubehag, har ingen plads i natur- og friluftslivet. Når vi arbejder med natur- og friluftsliv tilstræber vi bl.a. at have en bevidst holdning til vort forbrug af ressourcer og energi. Dette kan f.eks. komme til udtryk gennem vort valg af udstyr, tøj samt vort valg af fødevarer. Disse ting vil ofte være fremstillet på en naturlig måde af materialer, der er så naturnære som muligt. Vi opfatter begrebet natur- og friluftsliv som et hele. Friluftsliv kan give anledning til meget brede tolkninger, der medfører, at man kan tale om friluftsliv, lige så snart man går uden for en dør. Naturliv, derimod, indeholder nogle værdier, der tager naturen og det naturlige som udgangspunkt. Sammen dækker begreberne over en bevidst måde at omgås med og færdes i vore natur- og kulturlandskaber[89].

Med fokus på en form for økologisk naturideologi minder denne definition på mange måder om både Nansens og Faarlunds, og desuden indgår aktiviteter omfattet af farer og risicis ikke i definitionen af friluftsliv.

I det hele taget er det et definitionsspørgsmål, hvilke typer aktiviteter, der betegnes som friluftsliv. F.eks. argumenterer forskeren Olwig (1995) for, "at friluftsliv adskiller sig fra sport på en række punkter[90]", bl.a. fordi "en væsentlig skelnen mellem friluftsliv og sport er, at friluftsliv er forbundet med naturen, hvad sport ikke er" [91].

Et andet stridsspørgsmål er sondringen mellem såkaldt *traditionelt* og *moderne* friluftsliv[92]. Nogle – måske mest af alt enkeltpersoner og organisationer og foreninger – mener ikke, at moderne aktiviteter som f.eks.

---

[89] Dansk Vejlederkreds, Brancheforeningen for professionelle vejledere i natur- og friluftsliv 2007.
[90] Olwig 1995:24.
[91] Olwig 1995:22.
[92] Bl.a. Andkjær 2005.

udstyrstungt og individfokuseret mountainbike eller faldskærmsudspring er friluftsliv. Denne diskussion vil jeg ikke gå ind i.

Ud over spørgsmål om, hvilke aktiviteter der betragtes som friluftsliv og ikke, fremgår det også af foregående citater af skandinavisk oprindelse, at det også er et spørgsmål om definition, hvilke geografiske ressourcer, der hører til friluftsliv og ikke. For nogle[93] er det et afgørende kriterium, at friluftsliv foregår udenfor bebyggede områder. Ifølge et sådant kriterium er aktiviteter i byers parker og grønne områder ikke friluftsliv.

Et sådant kriterium gør sig ikke gældende i den danske paraplyorganisation for friluftsliv, *Friluftsrådet*, der definerer friluftsliv på følgende vis:

> Betegnelsen friluftsliv bruges om en lang række menneskelige aktiviteter, der foregår uden for hjemmet, arbejdspladsen og sportspladsen, og som vælges af lyst. Friluftslivet kan være ensom fordybelse i naturen, men det kan også forgå i socialt samspil med andre. Friluftslivet kan dyrkes i vild natur, i byens parker, på landet, i specielle anlæg, på naturlegepladsen, i det kulturhistoriske landskab, i havnen, i haven, i luften eller på stranden[94].

Denne definition er meget omfattende både hvad angår de rekreative ressourcer, aktiviteter og brugere. Med vægt på disse tre elementer, er det nok mest forskere inden for paradigmet SPOR, som kan nikke genkendende til denne definition.

Endelig findes der også en sondring mellem *organiseret* og *uorganiseret* friluftsliv. *Friluftsrådet* i Danmark prioriterer begge former for friluftsliv lige højt:

> Den uorganiserede brug af naturen har lige så høj prioritet som den organiserede. Derfor er der for så vidt ingen friluftsaktiviteter eller specielle grupper, der har højere prioritet end andre, hverken når det gælder bestemte aldersgrupper eller sociale grupper. Friluftslivet er et sammenhængende virke, som udøves på tværs af samfundet[95].

Sandell (2003) mener, ”at i stedet for at havne i endeløse diskussioner om, hvad friluftsliv er, og hvad der bør defineres som godt, henholdsvis dårligt, friluftsliv”, så bør man i stedet betragte og definere begrebet ud fra tre perspektiver: 1) friluftsliv som natursyn i form af personligt og pædagogisk følelsesmæssigt engagement, 2) friluftsliv som politik og idédebat og 3) friluftsliv som samfundsfænomen og studieobjekt[96]. Med en sådan udlægning tilhører både Nansens (1921) og Faarlunds (1973) definitioner

[93] Bl.a. Skogen & Wichstrøm 1996, der lige før citeret, udtaler sig på vegne af den alment gældende opfattelse af friluftsliv i Norge.
[94] Friluftsrådet 2006:12.
[95] Friluftsrådet 1998:7.
[96] Sandell 2003b:1.

perspektiverne 1) og 2), Friluftsrådets (1998; 2006) perspektiv 2) og Skogen og Wichstrøms (1996) perspektiv 3).

Jeg finder Sandells tredeling af friluftslivsbegrebet særdeles relevant, især fordi den lægger op til, at forskningsbaseret viden om friluftsliv er forskellig fra viden om friluftsliv baseret på ideologier/holdninger/følelser. Jeg er næsten sikker på, at et underliggende motiv bag Sandells tredelte tilgang er, at han ønsker at skille objektiv/værdifri og subjektiv/værdibaseret viden om friluftsliv fra hinanden, for ad den vej, at komme en række eksisterende komplikationer og uoverensstemmelser til livs på forskningsfeltet.

I forlængelse heraf vil jeg dementere og tilbagedrive ideen om, at vi i Skandinavien har et særligt nordisk perspektiv på friluftsliv. Jeg mener, at ideen om et sådant perspektiv, udspringer af en række forestillinger om, eller behov af følelsesmæssig og/eller ideologisk karakter for, at distingvere Skandinavien/Norden fra andre nationer. Dermed ikke sagt, at vi ikke har helt egne politikker for friluftslivet i Skandinavien sammenlignet med andre lande. Og heller ikke, at vi måske har tendens til at anlægge visse frem for andre forskningsparadigmer på friluftslivet sammenlignet med f.eks. Nordamerika. Og endelig heller ikke, at den skandinaviske befolkning/skandinaviske unge måske har højere præference for at dyrke friluftsliv i fjelde end befolkningen/unge i f.eks. Holland, som måske nok har præference for fjelde, men blot værdsætter åer og kanaler højere. Det kan sagtens være tilfældet. Tilsvarende kunne man udlægge f.eks. oplevelser af, motiver for, effekter af friluftslivet osv. på lignende vis. Ja, faktisk mener jeg, at myten om det særlige skandinaviske perspektiv udspringer af en række ureflekterede forhold, der skyldes bias, og som kan betegnes med udtryk som *home blind* og *one-way-mirror problems* blandt de folk, der som privatpersoner og/eller friluftsvejledere og/eller politikere og/eller ikke mindst forskere, beskæftiger sig halv og helprofessionelt med friluftsliv, og som taler og skriver om friluftsliv.

I det følgende præsenteres en række komplikationer på forskningsfeltet, som må forstås i forhold til dets udviklingshistorik. Min afvisning af det skandinaviske perspektiv bygger bl.a. på denne præsentation.

Komplikationer på forskningsfeltet for friluftsliv

I det følgende skitserer jeg en række komplikationer på forskningsfeltet for *outdoor recreation*, som bunder i flere forskellige forhold, men som især må forstås i forhold til forskningsfeltets historiske udvikling. Bl.a. fortæller jeg, hvordan dele af forskningen lider af bias som følge af, at praksis og politik helt fra forskningsfeltets start, har været en integreret del af forskningen. Med de flere forskellige nævnte paradigmer forbavser det ikke, at der er tale om et fagligt meget bredt forskningsfelt. Men den faglige spændvidde har ikke været udviklet helt fra forskningsfeltets start. Til at begynde med var

feltet motiveret, primært af *politiske behov*, *økonomiske interesser* og konkrete *forvaltningsmæssige problemer*. Derefter af den nødvendige *akademiske nysgerrighed*, som skal til for at optimere/kvalificere førstnævnte politiske, økonomiske og praktiske forhold[97].

Manning (1986) beskriver den historiske udvikling i forskningen i *outdoor recreation* primært på det amerikanske kontinent, men også i en bredere international sammenhæng og finder, at feltet er karakteristisk ved ikke at bestå i nogen selvstændig disciplin i traditionel akademisk forstand som f.eks. biologi, matematik eller sociologi. Forskningen er snarere *anvendt forskning*, der låner sin faglighed fra stort set alle videnskaber, for ad den vej at fokusere og kvalificere undersøgelser på emner og problemer, som der er et aktuelt samfundsmæssigt behov for at blive undersøgt og løst. Helt fra starten af, var der forskningsmæssigt langt større tradition for en mere *snæver og deskriptiv*, frem for *bred og eksplorativ* udlægning af fænomenet. Fagligt set var den tidlige forskning *biologisk og økologisk funderet* (bemærk at *outdoor recreation* da i virkeligheden burde betegnes *outdoor leisure* såfremt der skulle være begrebsmæssige konsistens jf. omtalte udlægning af *leisure* og *recreation* af Bammel & Bammel (1992)), hvilket ifølge Kaltenborn (1993b) er en arv, der stadig hænger ved store dele af forskningsfeltet i dag[98]. Denne faglige fundering og den biologiske og økologiske arv skyldes ifølge Kaltenborn (1993b) og Manning (1986) primært, at det stort set kun var fysiske forvaltere, uddannet inden for de traditionelle naturvidenskabelige discipliner, som fra start af efterspurgte viden om *outdoor recreation* med henblik på fysisk planlægning og forvaltning. Det skal naturligvis ses i sammenhæng med, at forskningen har dele af sit ophav i konkrete behov for planlægning og forvaltning, da befolkningstilvækst og øget velstand i den vestlige verden efter 2. verdenskrig, resulterede i en stor vækst i udendørs rekreationsaktiviteter og brug af naturområder[99].

Deskriptiv forskning har altså lige fra forskningsfeltets start været vigtig, og har lige siden haft sit fokus på kortlægning af fordeling af brugere i tid og rum, og ligeså helt fra start af, for blot at nævne nogle få eksempler, blev der også udviklet analyseenheder som f.eks. variationsindekser af, nytte-funktioner og attraktionsfaktorer for, og koncentrationsindekser af, brugere. Fra start af blev der også kortlagt sociodemografiske karakteristika og profiler af brugerne. Men hvor der i dag på den ene side stadig er belæg for, at sociodemografiske variable er vigtige som deskriptive brugerkendetegn, så er der på den anden side også belæg for, at sådanne variable i sig selv ikke

[97] Kaltenborn 1993b:10.
[98] Kaltenborn 1993b:11.
[99] Kaltenborn 1993b:10.

er nok til at forklare, *hvorfor* folk gør, som de gør, i fritiden[100]. Sociologer har påpeget at det ikke er så mærkeligt eftersom menneskelig adfærd *også* er kulturelt betinget[101].

Så det er faktisk først tidligt i 1970'erne, at der kommer fokus på psykologiske, sociale og kulturelle aspekter af *outdoor recreation*, og det ny fokus blev skabt på foranledning af efterlysninger af forskning inden for forskellige socialvidenskabelige discipliner som sociologi[102], økonomi[103], psykologi[104], geografi[105] og tværvidenskabelig forskning i det hele taget[106]. Men undersøgelserne af socialvidenskabelige (samlebetegnelse for både samfundsvidenskab og humaniora) dimensioner af *outdoor recreation* var fra starten af også *deskriptive*, og fokuserede også mere eller mindre snævert, udelukkende på aktiviteterne og udøvernes karakteristika.

Med en psykologisk orienteret adfærdsforskning med rødder i behaviorismen var det inden for humaniora, at den teoretiske udvikling i 1970erne og 1980erne[107] begyndte at bevæge sig hen imod *forklarende forskning*. Her startede en gruppe forskere med at udvikle en adfærdsorienteret tilgang, hvor de betragtede rekreation som "en oplevelse som et resultat af at deltage i rekreationsaktiviteter"[108]. En motivationsmodel med fokus på oplevelse som resultat af deltagelse så dagens lys. Der var tale om en *behavioristisk forståelse* ud fra devisen om, at det kun var *oplevelser* og *effekter* af deltagelse, der var centralt[109]. Denne tilgang er i dag stadig udbredt inden for visse dele af forskningsfeltet. Principperne i tankegangen bygger på psykologiske teorier om, at menneskelig adfærd er rationel og målrettet, gerne rettet mod tilfredsstillelse. Denne type forskning kan bedst beskrives som arbejde, der bygger på teori som f.eks. Maslows hierarkier af behov og forventningsteorier fra socialpsykologien som siger, at folk deltager i forskellige aktiviteter i bestemte miljøer/naturområder/landskaber for at opnå forventede, kendte og værdsatte psykologiske effekter[110].

Denne nye forskning må ses som noget af en milepæl for som modsætning til den *snævre leisure* udlægning, blev det nu den *brede recreation* udlægning, om end ud fra en biologisk orienteret psykologi, som

[100] Kaltenborn 1993b:11.
[101] Kaltenborn 1993b:11.
[102] Catton 1971; Hendee 1971 ifølge Manning 1986.
[103] Clawson & Knetsch 1963 ifølge Manning 1986.
[104] Driver 1972 ifølge Manning 1986.
[105] Mitchell 1969 ifølge Manning 1986.
[106] Lucas 1966 ifølge Manning 1986.
[107] Kaltenborn 1993b:13.
[108] Kaltenborn 1993b:13.
[109] Kaltenborn 1993b:13.
[110] Kaltenborn 1993b:13.

fik sin første udbredelse på forskningsfeltet. Med andre ord, var det inden for paradigmet BPPOR, at den brede udlægning af fænomenet tog sit udspring.

Så det er altså ikke fra den klassiske samfundsvidenskab, sociologien, eller fra paradigmet SPSCOR, at den bredere udlægning og mere *forklarende* forskning tog sit afsæt. Berger (1962) var ifølge Manning (1986) en af de første til at kritisere den samfundsvidenskabelige forskning på feltet for sin alt for snævre tilgang, sin ensidighed og mangelfuldhed, da han ikke mente, at den beskrivende forskning i det lange perspektiv ville fremme forskningsfeltets udvikling:

> Sociologien om *leisure* i dag består ikke i andet end afrapportering af data fra spørgeskemaundersøgelser om, hvad udvalgte grupper af individer gør med den tid, de ikke arbejder og korrelationen af disse data med traditionelle demografiske variable. Der findes få vigtige undtagelser herfra, men de ændre ikke den melankolske kendsgerning, at empirisk bevis for, at rige mennesker spiller polo oftere end fattige, giver os ringe grund til at håbe, at en spirende sociologi kan tage form i fremtiden[111].

Så man kan sige, at det var BPPOR, og ikke SPSCOR, der fra at fokusere på motivation og adfærd, og derigennem også effekter af rekreative aktiviteter og oplevelser, bragte forskningsfeltet et skridt frem, og derfra begynde at udlægge rekreationsfænomenet bredere i form af de goder og effekter, som opstår som resultat af *outdoor recreation*.

Udenfor BPPOR paradigmet, var det forskerne indenfor SPOR paradigmet, som var de første til at videreudvikle tankegangen om rekreative goder og effekter. Eller rettere, forskerne inden for SPOR udviklede planlægnings- og forvaltningsmæssige værktøjer og modeller, som skulle sikre, at brugerne fik goder og positive effekter ud af rekreation. I dag er disse værktøjer stadig vigtige, og kendes under navne som ROS (*Recreation Opportunity Spectrum*) og LAC (*Limits of Acceptable Change*) og lignende. Denne forskning kritiserer Kaltenborn (1993b) bl.a. for grundantagelser om, at forskellige aktiviteter, som brugeren får samme meningsfulde effekter ud af, kan erstatte hinanden, og videre, at denne forskning arbejder ud fra en ensidig sammenhæng mellem motiver og natur/landskabstyper og mellem motiver, aktiviteter og oplevelser[112].

Med de nye planlægnings- og forvaltningsmæssige værktøjer voksede omfanget af data i databaserne, og med voksende mængde data fulgte også en vis analytisk og konceptuel udvikling på forskningsfeltet, med henblik på at forstå data. Således begyndte flere forskere at se brugeren som en mere aktiv aktør, der *også* måtte forstås uafhængig af de geografiske ressourcer. Dermed blev den bredere udlægning af rekreationsfænomenet udviklet yderligere.

---

[111] Berger 1962:37 ifølge Manning 1986:4.
[112] Kaltenborn 1993b:14.

F.eks. giver psykologen Wiliams (1987) den adfærds- og motivationsbaserede forskning ret i, at rekreative aktiviteter kan give vigtige goder, og at flerfold af oplevelser bedst sikres gennem mangfoldighed af muligheder, hvad angår geografiske ressourcer. Derimod stiller han spørgsmålstegn ved den teoretiske kobling mellem motivation og oplevelser ud fra sin kritik af enhver devise om, at goderne og effekterne er pointen med det hele[113]. Selve oplevelsen undervurderes, og nu er det ikke dét, som brugeren sidder tilbage med, efter at aktiviteten er slut, som får forskernes opmærksomhed, men selve den *tilstand* brugeren befinder sig i under udøvelse af en aktivitet.

Fra en mere kognitiv tilgang indenfor paradigmet SPSCOR, blev fokus nu indstillet på at beskrive og forklare de psykologiske tilstande, som den aktive aktør befandt sig i, når den rekreative udøvelse fandt sted. Centrale elementer i den nye tilgang var – og er stadig: at oplevelser eller kognitive tilstande kan eksistere på flere planer eller bevidsthedsmæssige niveauer, at oplevelser muligvis kommer tidsmæssigt i faser, samt at oplevelser er foranderlige tilstande, som udvikles gennem aktiviteter, men som kan være alt fra flygtig ufrivillig opmærksomhed over enkelt opmærksom sansning og tænkning til dyb refleksiv kropslig involvering i såkaldte *peak experiences* og efterfølgende *flow*[114]. Pointen er, at oplevelser ses som kognition og for så vidt kædes sammen i en art kognitiv dna-streng, som måske potentielt set indeholder utallige kognitive kombinationsmuligheder, som for den enkelte udøver giver netop vedkommendes egen mening med friluftsliv.

Ifølge Kaltenborn (1993b) skiller kognitive forståelser sig ud fra de mere behavioristiske eller adfærdsmæssige, bl.a. ved at lægge større vægt på subjektive oplevelser af de geografiske ressourcer og de individuelle meninger, som er knyttet dertil. Det hænger sammen med, at en persons livshistorie og erfaringer har afgørende betydning for, hvordan og hvorfor vedkommende oplever et sted eller en miljøtype, hvilket igen kan betyde, at steder, som objektivt set ser ens ud, for nogen er specielle og unikke, mens de for andre er uvedkommende og kedelige, fordi de tillægges forskellige meninger af enhver aktiv aktør[115]. I forlængelse heraf hævder forskningen inspireret af den kognitive psykologi, at den rekreative udøver lægger mere vægt på helheden af den geografiske ressource end på ressourcens enkelte elementer/egenskaber[116]. Derfor har Schreyer (1989) forslået, at man f.eks. udskifter et begreb som miljø eller *setting* med habitat eller livssted for rekreation, for mens den behavioristisk og adfærdsfokuserede tilgang er stærkt optaget af miljøets funktioner, så lægges der med en

[113] Wiliams 1987 ifølge Kaltenborn 1993b:14.
[114] Kaltenborn 1993b:15.
[115] Kaltenborn 1993b:15.
[116] Kaltenborn 1993b:15.

habitattilnærmelse vægt på de følelsesmæssige og æstetiske sider af miljøet eller den geografiske ressource[117]. I forlængelse heraf skriver Kaltenborn (1993b), at forskning, der beskæftiger sig med f.eks. stedtilknytning, har meget at tilføre rekreationsforskningen på dette punkt:

> Hvis det er sådan, at folk ikke søger bestemte rekreative aktiviteter til enhver tid, men snarere har en slags "rekreationsstil" [...] så bør det reflekteres i praktisk forvaltning. Da bliver det måske ikke vigtigst at rette opmærksomhed mod detaljer i miljøet, som antal kilometer stier eller præcise beskrivelser af naturkvaliteter. Hvis vi i større grad kan forstå hvilke følelser og meninger folk tillægger forskellige miljøer, kan det derimod være vigtigt praktisk set at sikre bedre typer af områder, som giver folk nok manøverum til at udøve deres rekreationsstile. Den teoretiske nytænkning omkring rekreationsfænomenet viser at vi endnu har meget at lære om menneske/miljø relationer og fænomenet friluftsliv. Hvorvidt mennesket trænger til natur, vil altid være et relativt spørgsmål, ikke mindst fordi, at hvad der er natur, vanskeligt kan fanges af præcise definitioner. [...] Rekreationsforskningen har [i dag] behov for en alsidig og integreret tilnærmelse i undersøgelser af, hvordan mennesket udfolder sig i naturen i fritiden. [...] [Og det] generelle spørgsmål om, hvordan mennesket forholder sig til miljøet har forskellig mening for forvaltere, rekreationsforskere, sociologer, markedsførings- og turismeerhvervet[118].

På det grundlag mener jeg, at forskningsfeltet i dag befinder sig foran sin næste teoretiske og empiriske udvikling: kognitive tilgange, som kan beskrive og forklare den *aktive aktørs konstruerede mening* (*causa efficiens* og *causa finalis*) af friluftslivets *betydning i-sig-selv* (*causa sui*). Med denne afhandling forsøges det ud fra en semiotisk begrebsramme, ved at konceptualisere både den *betydning* og *mening*, som må til for at beskrive og forklare friluftslivsfænomener adækvat. Konceptualiseringen foregår ved, at jeg oveni den semiotiske begrebsramme lægger tre af paradigmerne – SPSCOR, BPPOR, SPOR – fra friluftslivets forskningsfelt. Med henvisning til at friluftsliv kan forstås som bestående af tre elementer: 1) *rekreative oplevelser, aktiviteter og adfærdsmønstre*, 2) *rekreative ressourcer* og 3) *rekreative brugere*, bruger jeg bidrag fra de tre nævnte paradigmer til at konceptualisere de tre elementer.

Til konceptualisering af første element bidrager SPSCOR og BPPOR med teori til definering af »friluftsliv« som »naturoplevelse«, »naturbrug« og »natursyn« (foregår i afsnit 2.3.3).

Til konceptualisering af andet element bidrager SPOR med teori til udlægning af »landskab« som »stedsans«, »stedtilknytning« og »stedforankring« (foregår i afsnit 2.3.4).

Betydningen bestående af relationen mellem »friluftsliv« og »landskab« mener jeg herefter må forstås ud fra teori, der både kan beskrive og forklare fænomener som psykosocialt og sociokulturelt konstruerede og som

[117] Schreyer 1989 ifølge Kaltenborn 1993b:15.
[118] Kaltenborn 1993b:15.

fysiologisk og biologisk determinerede, for at *mening* med fænomenet kan begribes. Og dertil bruger jeg igen teoribidrag fra SPSCOR og BPPOR til konceptualisering af friluftslivsbegrebets tredje element, hvormed jeg udlægger »hverdagsliv« som »stil«, »livsstil« og »livsform« (foregår i afsnit 2.3.5). Med den sidstnævnte udlægning er der tale om en udlægning af de rekreative brugere som *aktive refleksive aktører*, der via deres psykosociale og sociokulturelle konstruktioner og fysiologiske og biologiske forudsætninger, i sidste ende fortolker betydningsrelationen mellem »friluftsliv« og »landskab« for at give »hverdagsliv« mening. For at kunne lave den udlægning henter jeg desuden teoribidrag fra andre forskningsfelter, som præsenteres og diskuteres i afsnittene længere fremme i nærværende kapitel. Det er først med denne udlægning, jeg mener, at der kan tales om friluftsliv som identitetsprojekt på et friluftslivets felt(er).

Efter denne korte beskrivelse af afhandlingens teorikonstruktion, vil jeg vende tilbage til diskussionen af de forskningsmæssige komplikationer på feltet.

Der er ingen tvivl om, at forskningsfeltet allerede, i kraft af de gensidige konstruktive kritikker paradigmerne imellem, har udviklet sig betydeligt, hvad angår dybere og dybere teoretisk forståelse for rekreationsfænomenet. Men den dag i dag er der stadig store forskningsmæssige udfordringer. I og for sig er der ikke tale om "nye" udfordringer, for rent faktisk var der allerede samtidig med kritikken af forskningsfeltet for fagteoretisk snæversyn og overdreven empirisme tilbage i 60érne, kritik af forskningen for *manglende konceptuelle og teoretiske funderinger*. Godt nok så Manning (1986) sidst i 80erne tilbage på denne kritik med et formildende blik, idet han mente, at ethvert forskningsfelts begyndelse primært er *deskriptivt* og *eksplorativt* og først senere bliver *forklarende* (eng.: *explanatory*)[119]. Men faktum er, at kritikken stadig er aktuel i år 2000, hvor Searle (2000) påpeger, at selvom der godt nok findes en stor mængde litteratur, som låner teorier fra andre etablerede forskningsdiscipliner, så høre *selvstændig teoriudvikling* inden for forskningsfeltet(erne) stadig til sjældenhederne, og det må der rettes op på i det 21.århundrede, såfremt ønsket på langt sigt er, at skabe bedre livskvalitet for folk i deres hverdag[120]. More & Averill (2003) bekræfter denne kendsgerning om forskningsfeltets *state of-the-art* ved at konstatere, at der endnu i år 2003 er lavet alt for mange empiriske undersøgelser på bekostning af for få teoretiske synteser[121].

Det er med andre ord den bredere, *recreation*-tilgang, friluftsliv forstået som *middel*, som *causa efficiens* og *causa finalis*, der efterlyses, og vel at mærke funderet konceptuelt.

---

[119] Manning 1986:4.
[120] Searle 2000.
[121] More & Averill 2003:372.

I årene omkring 2000 er der tilsyneladende igangsat en lavine af status og kritik af forskningen selv indefra, for flere forskere, som bliver nævnt nedenfor, tilkendegiver deres frustration over forskningsfeltets *state of-the-art*. Bl.a. på baggrund af, at det er et problem, at der ikke findes en eller anden form for *konceptuelt konsensus* i det mindste i form af fælles viden om, hvordan *leisure*, *recreation* og *outdoor recreation* som fænomener, *forstås på tværs af paradigmer, perspektiver eller forskningsdiskurser* på feltet.

F.eks. skriver Berryman (2000) om dybden og udstrækningen af problemet vedrørende manglende konceptuel konsensus ved at relatere problemstillingen/udfordringen til den samfundsmæssige udvikling og dermed forskningens kontekst. Hun siger, at der i sidste halvdel af det 20.århundrede er sket dramatiske sociale og kulturelle forandringer, som med voksende hastighed fortsætter ind i det 21.århundrede. Og hun mener, at alle samfund og kulturer i hele verden, i stigende grad, kommer til at erfare effekterne af enorme politiske, økonomiske, videnskabelige, teknologiske og sociale forandringer. Disse forandringer skaber forandringer indenfor handel og industri, beskyttelse af natur og miljø, uddannelse, migration og immigration, offentlige og private velfærdsydelser indenfor social- og sundhedssektorer, samt ydelser indenfor sektorer, der relaterer sig til folks *leisure* og *recreation*. Med henblik på forskning indenfor *leisure*, *recreation*, *outdoor recreation* og *therapeutic recreation*, vil disse forandringer også få stor indflydelse på, hvilke spørgsmål og emner, og hvilke fritidsanskuelser, -holdninger og -dilemmaer, som man bestemmer sig for er vigtige at undersøge, og hvordan og hvorfor. I den forlængelse er hun stærkt bekymret over, at forskerne indenfor alle paradigmerne på forskningsfeltet endnu ikke har været i stand til at nå frem til at skelne definitioner af begreber som f.eks. *leisure* og *recreation*, fordi en sådan skelen er den første forudsætning for, at de overhovedet kan guide sig selv igennem forskning og studerende igennem uddannelse inden for feltet[122].

Endnu en højaktuel komplikation/udfordring for forskningsfeltet består ifølge bl.a. Fox (2000) i, at det er svært at sammenholde teoretisk og empirisk viden forskere imellem, fordi en stor del af den eksisterende forskning er præget af *bias og mangel på kritisk refleksion over samme*. Det gør, at det er svært, at finde kompatible eller blot sammenlignelige begreber og former for teoretisk og empirisk viden, uden at man som forsker, først *selv*, må gøre sig sådanne mere eller mindre skjulte bias bevidst hos de forskere, som man sammenligner viden med.

Fox (2000) har skrevet om dette og foreslået, at en måde at håndtere problemet på kan være, at bruge en Foucault'sk kritisk ontologi som etisk proces til at identificere, hvad det er vigtigt at forske i inden for *leisure* og

[122] Berryman 2000:7.

recreation, for ad den vej, udenom ideologier og følelser, at tage fat på at definere forskningens genstandsfelt[123].

Valentin et al. (1999) har sat problemet på spidsen ved at undersøge i hvilken grad globaliseringen og sammentænkning af konceptuelle grundantagelser – for-forståelser – gør sig gældende indenfor *leisure research* bredt set. Forfatterne analyserede indhold og international konceptuel orientering i 1352 artikler forfattet af forskere primært fra Nordamerika, Vesteuropa og Skandinavien publiceret i *Journal of Leisure Research*, *Leisure Sciences* og *Leisure Studies* fra disses start i henholdsvis 1969, 1977 og 1982. Konklusionen var nedslående: kun et fåtal af artiklerne var tværnationale, og mere vigtigt, mange, og især dem fra Nordamerika, var præget af et *one-way mirror problem*, som sammenlignes med etnocentrisme. Dvs. at forskningen på grund af manglende refleksion over egen konceptuel og teoretisk forankring, beskriver, udforsker og forklarer folks fritids- og rekreationskultur ud fra det samfund og den kultur, som forskningen selv tilhører. Som følge heraf begrænses den akademiske og professionelle udvikling inden for hele forskningsfeltet såvel teoretisk som empirisk[124].

Jackson (2003) fandt et tilsvarende *one-way mirror problem* i både den canadiske og amerikanske forskning publiceret i *Journal of Leisure Research*, *Leisure Sciences*, *Journal of Park & Recreation Administration*, *Therapeutic Recreation Journal*, *Journal of Applied Recreation Research* og *Loisir et Société* i perioden fra 1990 til 1999. På den baggrund har han karakteriseret den canadiske og amerikanske forskning som *two solitudes*, hvilket tillige har den konsekvens, at den Nordamerikanske forskning ikke kan sammenlignes med forskning fra andre steder i verden, især i England og resten af Europa, fordi forskningen de forskellige steder bygger på forskellige paradigmer og teorier[125]. Som tillæg dertil har Samdahl (1999) skrevet, at nordamerikanske forskere typisk konstruerer deres forskningsspørgsmål fra et *socialpsykologisk perspektiv*, og at britiske forskere derimod har tendens til at trække stærkt på *konfliktteori* og *kulturstudier*, at den nordamerikanske forskning har større tendens til at omslutte sig med en *positivistisk orientering* og sætte sin lid til *kvantitativ metodologi*, i modsætning til britisk præference for *fortolkningorientering* og *kvalitativ forskning*[126]. I forlængelse heraf mener Coalter (1999), at de nordamerikanske og britiske forskere engagerer sig i deres forskning på så indbyrdes forskellig vis, at han skelner mellem nordamerikansk *leisure sciences* og britisk *leisure studies*. Og han karakteriserer nordamerikansk

[123] Fox 2000:35.
[124] Valentin et al. 1999:242.
[125] Jackson 2003:292.
[126] Samdahl 1999 ifølge Dawson 2003:327.

leisure sciences ved følgende dominerende forhåndsantagelser: *kognitiv teori*, et *centreret leisure-fokus*, *liberal individualisme*, *frihed* og *valg*, *socialpsykologi*, og *tilfredsstillelse* og *udbytte*. Modsætningsvis bygger britiske *leisure studies* på: *normativ teori*, et *decentreret leisure-fokus*, en *kollektiv "velfærds-isme"* (eng. walfarism), *social og kulturel reproduktion*, *sociologi*, og *ideologi*[127].

Der er imidlertid ikke kun forskel på den nordamerikanske og britiske forskning, for ifølge Mommaas et al. (1996) er der også forskel imellem forskningen i landene i Europa. I modsætning til den nordamerikanske forskning betragter de forskningen i Europa som et *løst struktureret forskningsfællesskab*, der *bygget ovenpå særegne nationale politikker og praktikker* og *særegne relationer imellem forskning og praksis* i de enkelte lande. Det har ført til forskellige tilgange til forskningen, og derudover har forskellige *historiske perioder* og *institutionelle forhold* i hvert enkelt land i Europa *farvet forskningen både akademisk og politisk i det enkelte land*. Inden for et enkelt land er der således forskningsnetværk, som både påvirker og er påvirket af nationale forskningsprioriteringer og forskningsperspektiver. Derfor har Mommaas et al. (1996) postuleret, at der eksisterer indenrigsdominerende paradigmer, som er opstået i hver nationalstat i Europa[128].

Dawson (2003) har set enhver form for bias i forskningen som et stort problem og derfor anbefalet, at det vil være en god ide, at betragte forskellene imellem paradigmerne på forskningsfeltet ud fra det enkelte paradigmes ontologi, epistemologi og praxiologi, hvor metodologi må betragtes som en del af epistemologien[129]. Således bør det enkelte paradigme ved sin *ontologi* kunne forklare, *hvad man betragter som inderste væren og eksistens i leisure/recreation/outdoor recreation*. Ved sin *epistemologi* skal det kunne besvare, *hvad man kan vide om denne inderste væren og eksistens og hvordan man bliver i stand til at vide noget om denne væren og eksistens*. Endelig skal paradigmet ved sin *praxiologi kunne håndtere og overveje de værdier og etikker, som omgiver den teori, som lægges ned over praksis*[130]. For Dawson er besvarelse af praxiologien mest presserende, fordi han opfatter forskningsfeltet som værende anvendelsesorienteret. For at forskningen er anvendelsesorienteret betyder nemlig, at de forskningsmæssige undersøgelsesproblematikker og mål opstår og udtrykkes i, hvad den forvaltnings- og planlægningsmæssige praksisdiskurs synes og tror, er vigtigt, for *leisure*/*recreation*/*outdoor recreation*. På den måde sniger

[127] Coalter 1999 ifølge Dawson 2003:328.
[128] Mommas et al. 1996 ifølge Dawson 2003:328.
[129] Dawson 2003:326.
[130] Dawson 2003:327.

der sig værdier og etikker sig ind i forskningsfeltet, og lægger sig i forskernes diskurser og dermed i de teoretiske og empiriske arbejder[131].

Der er ingen grund til at tro, at alle de ovenfor nævnte forskningsmæssige komplikationer af historisk, politisk, planlægnings- og forvaltnings, teoretisk og empirisk oprindelse, og infiltrationerne imellem, ikke også gælder for skandinavisk forskning.

Det har Pedersen (1999) bekræftet og skrevet om for den norske forsknings vedkommende:

> Friluftsliv som studiefag og forskningsfelt har en kort historie i Norge. [...] Helt fra begyndelsen blev faget knyttet til en udtalt kritik af industri-vækstsamfundets naturødelæggelser. Visionen var, at man gennem erfaringer med det enkelte friluftsliv og naturnære livsformer, skulle udvikle kundskaber, færdigheder og holdninger, som kunne danne grundlag for at realisere alternative [...] livsformer. [...] Et kendetegn ved den samfundskritiske, økologiske og filosofiske orienteret forskning, som voksede frem i tilknytningen til [...] friluftsliv som studiefag, er, at den havde udspring i enkeltpersoners interesser [...]. Samtidig var forskningen stærkt kritisk overfor den forståelse af friluftsliv, som voksede frem med den offentlige friluftslivspolitik [...] Nærhed til og identifikation med forskningsfeltet repræsenterede, og repræsenterer stadig, en særlig udfordring for den videnskabelige videnskabsproduktion. Normative og "strenge" definitioner af, hvad der bør regnes som friluftsliv, kan være politisk vigtige og pædagogisk nødvendige, hvis man ønsker at fremme interesserne til specielle grupper i samfundet. [Men] samtidig gør det, at det bliver vanskeligt at afdække, hvordan forskellige opfattelser af friluftsliv er knyttet til forskelle imellem kønnene, sociale klasser, etniske grupper og generationer. Det vil også lukke for empirisk forskning af, hvordan friluftslivets indhold ændrer karakter med vekslende samfundsmæssige betingelser. [...]. Hvis [...] forskerens ureflekterede for-forståelse er en opfattelse om, at der kun findes én type friluftsliv, vil [...] betydningsfulde folkelige opfattelser og iboende dilemmaer og modsætninger i friluftslivet [...] stå i fare for at blive tilsløret, undervurderet og ikke kommunikeret. Dermed er der også [...] fare for at forskningen bliver etnocentrisk: at forskerens eget perspektiv bruges til at fortolke [andres friluftsliv] og livserfaringer [... med]. Der er også fare for, at forskningen bliver moraliserende: at andre opfattelser af friluftslivet end forskerens, vil blive opfattet som mindre vigtige – eller [...] uetiske. Enkelte forskere hævder at det er særligt vigtigt at [...] bestemme friluftslivets egenart [dvs. friluftsliv forstået som noget i-sig-selv]. Sådan forskning kan imidlertid blive essensialistisk i det den søger, at identificere et autentisk og egentligt indhold, en fast kerne af naturlighed i friluftsliv som kulturelt udtryk, som er hævet over den sociale og kulturelle kontekst aktiviteterne foregår i. Både etnocentrisme, moralisme og androcentrisme vil kunne forekomme i forskningen om friluftsliv netop på grund af forskernes særke identificering med det emne han (det er sjældent en hun) studerer [...] det kan føre til at forskeren bliver "*home blind*"[132].

Jeg tror, at flere af de problematikker, Pedersen (1999) nævner – bl.a. sammenblanding af friluftslivets forskning og praksis – er årsag til, at nogle foranlediges til at tro, at der i såvel teori som praksis findes et unikt skandinavisk friluftsliv eller perspektiv herpå. Derfor er jeg også fuldstændig enig med Pedersen (1999) om, at normative/ekskluderende definitioner af

[131] Dawson 2003:326-327.
[132] Pedersen 1999:16-18.

friluftsliv kan tjene politiske og pædagogiske mål, midler, interesser og holdninger, og dermed kan legitimeres. Men et begreb, der skal indfange de unges friluftsliv som identitetsprojekt på friluftslivets felt, må omvendt være så inkluderende, at det ikke kun indfanger betydninger af og meninger med friluftslivet i sig selv og dets geografiske forudsætninger, men også kan rumme de unges personlige, sociale og kulturelle fortolkninger af friluftsliv, og ikke mindst effekterne af friluftsliv i sig selv på de unges såvel personlige, som sociale og kulturelle identitetsniveau.

Enighed og uenighed på forskningsfeltet

Som det fremgår af det foregående, synes der på tværs af forskningsfeltets paradigmer, at være enighed om, at et friluftslivsbegreb må indeholde tre komponenter: 1) *rekreative oplevelser, aktiviteter og adfærdsmønstre*, 2) *rekreative ressourcer* og 3) *rekreative brugere*. På tværs af paradigmerne er der forskel på hvilken vægt de tre komponenter tillægges, men samlet set er der ikke nogen fastdefineret grænse for, hvor eksklusiv/inklusiv begrebet kan være med hensyn til de tre komponenter. Derimod er der to modsætningsforhold paradigmerne imellem:

Det ene modsætningsforhold består i, at friluftsliv inden for SPSCOR – måske her ud fra en videnskabsteoretisk *idealisme* – anses som et psykosocialt og sociokulturelt konstrueret fænomen, og at friluftsliv inden for BPPOR – måske her ud fra en videnskabsteoretisk *realisme* – anses som *noget naturgivent, universelt og principielt i-sig-selv*.

I afhandlingen forsøger jeg at *dekonstruere* dette modsætningsforhold ved hjælp af sammenfald mellem idealisme og realisme i den semiotiske, peirceianske tænkning, som i Peirces faneroskopi medføre strukturel analogi mellem tænkning i naturen og tænkning i mennesket. Såfremt denne idé overføres til det nævnte modsætningsforhold, da kan friluftsliv som fænomen forstås både som noget *i sig selv* og som noget *psykosocialt og sociokulturelt konstrueret.*

Som konsekvens heraf går jeg også tilbage til det oprindelige begreb *outdoor recreation*, der som sagt fra forskningsfeltets start, har været udlagt både ud fra den *snævre leisure* vinkel og ud fra den *brede recreation* vinkel, for af den vej tillige at definere mit friluftslivsbegreb ud fra begge vinkler. Således konstruerer jeg på den ene side et begreb om »friluftsliv«, der ud fra BPPOR sammenfatter friluftslivsbegrebets første komponent: *rekreative oplevelser, aktiviteter og adfærdsmønstre* med den *snævre leisure* vinkel og friluftsliv som noget *i-sig-selv*. Denne konstruktion foregår i indeværende kapitel, afsnit 2.3.3. Desuden konstruerer jeg et begreb om »friluftsliv«, der ud fra SPSCOR sammenfatter friluftslivsbegrebets tredje komponent: *rekreative brugere* med den *brede recreation*s vinkel og friluftsliv som *psykosocialt og sociokulturelt konstrueret*. Denne konstruktion foregår også i indeværende kapitel og primært i afsnit 2.3.5.

Det andet modsætningsforhold drejer sig om at begreberne natur og landskab ofte bruges i flæng. For at løse dette modsætningsforhold, retter jeg mig efter Kaltenborns (1993) anbefalinger, om at bruge forskning, der har beskæftiget sig med stedtilknytning til at berige friluftslivsforskningen.

I afhandlingen skelner jeg derfor imellem begreberne natur og landskab. Udlægningen af natur inkluderer jeg under ovennævnte udlægning af »friluftsliv« ud fra BPPOR, således at min tale om friluftsliv som noget *i sig selv* i egentlig forstand skal forstås som natur i sig selv. Som følge heraf udlægges begrebet natur også i afsnit 2.3.3. Endelig præciserer jeg også min udlægning af »landskab«, idet jeg med SPOR inkluderer friluftslivsbegrebets anden komponent: *rekreative ressourcer*, ved at se sådanne ressourcer ud fra deres relation til mennesker. Denne konstruktion foregår i indeværende kapitel, afsnit 2.3.4.

En pragmatisk udlægning af friluftslivsbegrebet

Inden jeg går i gang med begrebskonstruktionerne kan det være godt med en pragmatisk udlægning af, hvad jeg i afhandlingen lader friluftslivsbegrebet inkludere/ekskludere med hensyn til de tre elementer 1) *rekreative oplevelser, aktiviteter og adfærdsmønstre*, 2) *rekreative ressourcer* og 3) *rekreative brugere*.

De *rekreative brugere* er *unge i Danmark* uanset alder eftersom alder i vidt omfang er både fysisk og biologisk, psykosocialt og sociokulturelt bestemt (se afsnit 2.3.1). Således tales der i dag om ”unge børn”, ”unge voksne”, ”voksne unge”, ”unge ældre”, fordi alder kan være bestemt af identitetsudvikling og -dannelse sådan forstået, at ungdommen først indfinder sig i sin endelige fase, når aspekter som f.eks. uddannelse, arbejde og fritidsliv ligger mere eller mindre fast identitetsmæssigt[133].

Hvad angår hvilke *rekreative oplevelser, aktiviteter og adfærdsmønstre* og *rekreative ressourcer*, som begrebet må omfatte, tager jeg udgangspunkt i en definition af *outdoor recreation* af Betz et al. (1999):

> *Outdoor recreation* er lige så bredt og forskelligt som Amerika selv. Det dækker et bredt spektrum af ressourcer, fra de mest uberørte steder i vildmark til veje og legepladser i byen. Bredt defineret er *outdoor recreation* enhver fritidsaktivitet som foregår udendørs, uanset sted. Under denne definition foregår det meste *outdoor recreation* i USA sandsynligvis meget tæt på folks liv i baggårde, på gader og legepladser og i det lokale nabolag. Megen af denne rekreation kan karakteriseres som ustruktureret leg eller afslapning. Det traditionelle syn på *outdoor recreation* fokuserer for det meste på naturlige ressourcer i landlige omgivelser som nationalparker, skove, søer og floder. Men rekreative ressourcer eksisterer også i byernes omgivelser, hvor de er ekstremt vigtige for efterspørgsel på rekreative oplevelser[134].

[133] Frøns & Brusdal 2000; Nielsen et al. 2004; Heggen & Øia 2005.
[134] Betz et al., 1999:40. Egen oversættelse fra engelsk.

Tilsvarende betragter jeg de *rekreative ressourcer* meget inklusivt som omfattende ressourcer i både udland og indland, hvorfor udendørs arealer kan være alt lige fra vildmarker, nationalparker, floder, søer, skove og landlige omgivelser til parker og grønne anlæg i byer, byers baggårde, gader og stræder. Derunder kommer tillige anlæg som fodboldbaner, golfbaner, ridebaner, friluftsbade osv.

Som omtalt er et afgørende kriterium indenfor især BPPOR, at definitionen af *rekreative aktiviteter* er forbundet med naturen i sig selv. Med afhandlingens udlægning af natur (i afsnit 2.3.3) kan sports-, idræts- og motions aktiviteter også sagtens være forbundet med natur, mens friluftsliv lige såvel nødvendigvis *ikke* er det. Derfor betragter jeg enhver udendørs aktivitet – både *sport* (f.eks. sportsfiskeri, orienteringsløb og udendørs fodbold), *motion* (f.eks. løb og kajakroning), *idræt* (f.eks. gymnastik), *friluftsliv* (f.eks. lystfiskeri og vandring) og *almindelig rekreation* (f.eks. solbadning eller havearbejde), som friluftsliv. Så længe aktiviteten medierer enhver identitetsproces som følge af enhver strukturel analogi mellem naturens tænkning (tænkning *i* naturen) og menneskets tænkning (tænkning *om* naturen), betegner jeg aktiviteten friluftsliv.

Med henblik på at angive, hvilke *rekreative oplevelser* og *adfærdsmønstre*, jeg inkluderer under fænomenet, er der hentet inspiration fra Ewert & Hollenhorst (1997), som forklarer forskellen mellem *adventure recreation* og *wilderness recreation*:

> På trods af lighederne mellem *wilderness* og *adventure recreation* oplevelser, er der nogle vigtige forskelle. For at kunne forstå lighederne og forskellene må man se nærmere på samspillet mellem to faktorer under hver oplevelsesform. Faktorerne er (1) risiko, fare og uvished, og (2) interaktionen med de naturlige omgivelser. *Adventure recreation* kan defineres som rekreative aktiviteter, som indeholder strukturelle komponenter af virkelig eller opfattet fare, og som normalt inddrager et sted i naturlige omgivelser, og hvor udfaldet er uvist men påvirket af udøveren. Af denne definition er det klart, at *adventure recreation* inddrager aktiviteter som f.eks. bjergbestigning, klippeklatring, dykning, *backcountry skiing*, *whitewater boating*), huleklatring, *snowboarding* [... osv.] Sådanne oplevelser katalyseres af flere faktorer hvoraf den første indbefatter formålsbetonede risikoelementer. Risikoen eller faren kan enten være opfattet (dvs. åbenbar for udøveren men i realiteten ikke til stede) eller virkelig (dvs. at ulykker eller død kan indtræffe, og i visse situationer har en faktisk sandsynlighed for at indtræffe). [...]Risiko og fare kan også ledsage mange typer af *wilderness* oplevelser, men, i modsætning til *adventure recreation*, er de ikke nødvendigvis givet oplevelserne på forhånd. Et afgørende element i både *adventure* og *wilderness* oplevelser er oplevelsen af samspillet med de naturlige omgivelser. Fjerne og naturlige steder medfører mindre tilgængelighed til hjælp og tilsvarende større behov for selvhjælp og selvtilstrækkelighed, som igen leder til øget opfattelse for konsekvenser og bevidsthed. En vigtig forskel imellem de to betegnelser *adventure recreation* og *wilderness recreation* er, at mens samspillet med uberørte oprindelige naturlige omgivelser sædvanligvis betragtes som forudsætning for tilfredsstillelse af *wilderness* oplevelser, så er en sådan form for samspil blot en rekvisit for mange *adventure recreation* oplevelser. Faktisk så dyrkes mange *adventure* oplevelser tit i omgivelser, der er ret bebyggede og byudviklede. F.eks. foss sejlads gennem

byområder, klippeklatring på fremspringende klipper langs veje og parkeringspladser, og isklatring i råstofgrave. Indendørs aktiviteter som klatring på væg og kurser i klatring med reb, er også værdifulde for træning og udfoldelse af fysisk formåen. De mangler ikke kun de naturlige omgivelser, men kan også bruges til kunstig udsættelse for risiko, fare og uvished. Sådanne aktiviteter kan betragtes som *adventure recreation* tærskeloplevelser, som kan lede eller forberede udøveren til øget grad af engagement, også i *wilderness recreation*. På den måde kan mulighederne for at dyrke både udendørs og indendørs aktiviteter slutteligt fører til en stigning i *adventure* og *wilderness recreation*. Givet denne indføring i *adventure* og *wilderness* begreberne, er det vigtigt for planlæggeren og forvalteren af de fysiske ressourcer, at være bekendt med og være vel vidende om, de løbende trends og sidste nye emner inden for *adventure* og *wilderness recreation*[135].

Tilsvarende inkluderer jeg under min udlægning af *rekreative oplevelser*, oplevelser af farer og risicis. Uanset om de er reelle eller ej, og kan modsvares af sikkerhed og tillid, da er det væsentligste interpretionen, der foregår i selve oplevelsen, og som tillige forløber som integrerede dele i de unges *adfærdsmønstre* og mere eller mindre bevidste *handlinger*, når naturen gennem friluftsliv opsøges og opleves for farens, risikoens, tillidens og sikkerhedens skyld.

2.2.2 Forskningsfeltet for *human-place relationships*

Med SPOR har forskningsfeltet for friluftsliv tradition for at anlægge rumlige perspektiver på friluftsliv. Alligevel anbefaler Kaltenborn (1993), at forståelse for den *rekreative ressource* indenfor SPOR beriges med anden forskning, der beskæftiger sig med stedtilknytning.

I det følgende tager jeg denne udfordring op, og forsøger at berige SPOR med tænkning og teori fra forskningsfeltet for *human-place relationships*.

Sædvanligvis skelnes mellem naturgeografi på den ene side og kultur-, social- eller humangeografi på den anden. Med afsæt i sidstnævnte præsenterer og diskuterer jeg i det følgende, hvad jeg betegner som forskningsfeltet for *human-place relationships*.

Betydning af og mening med landskab og sted for mennesker, i byer og det åbne land, er i dag et vigtigt og meget bredt forskningsemne inden for den del af geografien, som ser sit felt gennem socialvidenskabernes optik eller den del af socialvidenskaberne, som ser sit felt gennem geografiens optik[136]. Teoretiske og empiriske undersøgelser af steders/landskabers betydning og mening for mennesker – menneske-sted sammenhænge (eng. *human-place relationships*) eller menneskers affektbetonede bånd til landskaber (eng. *human affective bonds to landscapes*) – udgør derfor også en bred vifte af litteratur både hvad angår undersøgelsesobjekt og samfundsvidenskabelig og humanistisk teoretisk forankring[137].

[135] Ewert & Hollenhorst 1997:21-22.
[136] Gustafson 2001:5.
[137] Gustafson 2001.

Den tidlige forskning på feltet var positivistisk med teorier og metoder funderet i videnskabelig empirisme[138]. Forskerne evaluerede fysiske lokaliteters objektive karakteristika, og forsøgte derigennem af forstå hvordan steders mening kunne relateres til specifikke lokaliteter og til den menneskeadfærd, som udfoldede sig indenfor lokaliteterne[139].

Forskningsfeltet er bredt. For det første, fordi spændvidden er udtryk for, at der er tale om forskning udført med flere forskellige fagdiscipliner og langt oftest kombinationer af fagdiscipliner. Det geografiske fokus er ens for alle, men de anlagte perspektiver kan være f.eks. sociologi, antropologi, psykologi og arkitektur, hvor oveni kan lægges "faghybrider" som f.eks. miljøpsykologi[140]. Og endelig skal der hertil også regnes forskere inden for især den fysiske planlægning og forvaltning, der ligesom miljøpsykologerne, heller ikke har nogen fast afgrænset fagkerne, men som det på trods, alligevel bedriver forskning i menneske-sted sammenhænge[141]. For det andet, fordi spændvidden også afspejler, at der refereres til menneske-sted sammenhænge med en lang række betegnelser som f.eks. *sense of belonging*, *sense of place*, *place attachment*, *rootedness*, *place identity*, *place dependence*, *insidedness*, *at-homeness* osv. I nogle tilfælde betegner de forskellige begreber det samme, i andre tilfælde delvis det samme, og i andre tilfælde igen noget helt forskelligt men under samme begrebsbetegnelse. En stor del af begrebernes forskellighed kan tilskrives forskellige ontologiske og epistemologiske perspektiver, som igen kan føres tilbage til de forskellige forskeres fagdisciplinære oprindelse[142]. Forskellige forskningskontekster, f.eks. undersøgelse af folks tilknytning til bebyggede områder versus naturlige ubebyggede områder, bidrager også til mangfoldigheden af begreber.

Stokowski (2002) finder fem karakteristiske kendetegn ved forskningen på feltet, og det vel at mærke kendetegn, som Stokowski opfatter som både problemer og fremtidige udfordringer for feltet:

For det første er store dele af forskningen stedspecifik og baseret på case studier; der er få komparative analyser af steder, og endnu færre sammenligner de konceptuelle begreber på tværs af forskellige typer af steder.

For det andet beder forskerne typisk respondenterne fokusere på steders positive værdier, og stiller sjældent spørgsmål om negative følelser forbundet med steder. Stokowski mener, at det begrænser vores viden om stedrelationers kompleksitet.

---

[138] Stokowski 2002:370.
[139] Stokowski 2002.
[140] Stokowski 2002.
[141] Stokowski 2002.
[142] Kyle & Chick 2007:210.

For det tredje definerer forskerne normalt det fysiske rum ved dets objektive, ressourcebaserede kvaliteter. Derved bliver steder forskningsmæssigt opfattet for snævert, som fysiske steder folk bruger fysisk og orienterer sig efter socialt. Herunder gør forskerne aldrig brug af alternative teorier om sted.

For det fjerde, de sociale, kulturelle og forvaltningsmæssige kontekster af steder behandles sædvanligvis som stabile og forudsigelige elementer af rekreative oplevelser og erfaringer, og relationen af disse i forhold til udviklingen af det enkelte individs *sense of place* er dårligt nok teoretiseret.

Endelig, for det femte, med kun få undtagelser er analyseenheden det enkelte menneske. *Sense of place* betragtes her som et udfald af det enkelte menneskes kognitive og følelsesmæssige tilstand og hans/hendes aktivitets afhængighed af en specifik rekreativ lokalitet. Få undersøgelser eller i det hele taget ingen dele af forskningen inden for hverken *leisure*, *recreation* eller turisme beskæftiger sig med, hvordan og hvorfor *sense of place* eller andre lignende fænomener bliver delt af fællesskaber på tværs af mennesker som et kollektivt fællestræk i samfund[143].

Sidstnævnte karakteristika ved forskningsfeltet suppleres yderligere af Henderson & King (1999), idet de siger, at både forvaltere og forskere, endnu ikke i tilstrækkeligt omfang, ja faktisk kun af Henderson & King i enkelte tilfælde bekendt, har udvist opmærksomhed for vigtigheden af geografien eller steder som bidragsydere til rekreative oplevelser og erfaringer. I stedet for er det stort set altid kun de rekreative oplevelser og aktiviteter i sig selv, der forskes i og forvaltes for[144].

At komme på den anden side af disse problemer og gå i gang med udfordringerne, synes at kunne lykkes ved hjælp af besvarelse af et meget simpelt spørgsmål: Hvis et sted udover et realistisk perspektiv er mere end sine fysiske egenskaber, hvad er et sted så ud fra et idealistisk perspektiv?

Det giver Soja (1989) et meget godt svar på ved at forklare, at betegnelsen sted typisk bruges på to forskellige måder. Først som betegnelse til at referere til fysiske steder som rammer for social handling og adfærd, hvilket er den traditionelle konceptualisering. Dernæst som betegnelse til at refererer til fysiske steder som socialt konstruerede rammer for interpersonel interaktion og social handling. I det første tilfælde referer sted til en håndgribelig lokalitet som f.eks. en park eller en strand, i det andet tilfælde kan sted være et ikke-fysisk rum som f.eks. et computerbaseret netværk, som kontinuerligt reproduceres[145].

Zerubavel (1996) går endnu længere med den sidste udlægning, idet steder også kan være tekster, og endda ikke kun skrevne tekststeder men

[143] Stokowski 2002:371.
[144] Henderson & King 1999.
[145] Soja 1989:79.

også skrevne medier som f.eks. dokumenter, bøger og brochurer, og visuelle og ikke-verbale medier som f.eks. fotografier, arkitektur, reklamer, film og kulturelle artefakter, og i forlængelse heraf kan nationalparker og skove osv. ting i landskabet og landskabet selv, også ses som eksempler på sociale tekster. Så selv om det enkelte menneske udvikler en personlig tilknytning til et specifikt geografisk sted, så vil tilknytningen i sidstnævnte perspektiv i sidste ende være socialt konstrueret, formaliseret i social adfærd, og ultimativt bestå af kollektiv erindring[146].

Med argumentationen i det sidstnævnte perspektiv underkender jeg ikke det faktum, at mennesket knytter sig til et fysisk sted på nærmest peirceiansk indexial vis. Men den fysiske dimension af et sted er kun én af et steds dimensioner. I det følgende bliver den fysiske dimension af sted også konceptualiseret, fordi det, på trods af mangfoldigheden af begreber på feltet, alligevel er muligt, uanset om sted betragtes håndgribeligt eller ej, at se at begreberne har mere tilfælles end de er i modstrid med hinanden. De er snarere forskellige udlægninger af det samme, som tilsammen giver en adækvat og helhedsorienteret udlægning af menneske-sted sammenhænge, der kan klassificeres i henhold til en peirceiansk udlægning af menneskets relation til sted i form af stedets ikonografi, indexialitet og symbolik.

2.2.3 Felterne for ungdoms- og livsstilsforskning

Afhandlingen skriver sig ind i en brudflade mellem ungdomsforskning og livsstilsforskning. I det følgende præsenterer jeg først en historisk beskrivelse af feltet for ungdomsforskning med særligt fokus på de unges livsstil og identitet i de nordiske lande. Dernæst følger en kort præsentation af feltet for den mere generelle livsstilsforskning.

Feltet for ungdomsforskning

Allerede tidligt i 1900-tallet begynder enkelte forskere inden for fag som psykologi, kriminologi og sociologi, at forske i unge, ikke specielt indenfor den nordiske kontekst, men på det kontinentale Europa og i USA.

På daværende tidspunkt byggede forskningen ifølge Simonsen (2002) på en forestilling om ungdom, som en relativ kort periode, der kilede sig ind mellem barndommen og voksendommen. Men efterhånden blev der brug for en meget længere fase at være ung i som følge af, at socialiseringskrav hvad angik f.eks. uddannelse også blev langt mere omfattende og forskelligartet end tidligere[147]. Op igennem sidste halvdel af 1900erne og især fra midten af 1960erne bliver den sociale konstruktion af ungdommen suppleret med en forestilling og et begreb om forskellige ungdomskulturer. Denne udvikling havde nær sammenhæng med, at ungdommen i stigende grad begyndte at

[146] Stokowski 2002:372.
[147] Simonsen 2002:4.

blive opfattet og indplaceret som en selvstændig forbrugergruppe med egen livsstil. På den måde er ungdommen hurtigt kommet til at spille en stor rolle i samfundet både som et arnested for nye strømninger i oplevelsesmåder, adfærdsformer og symbolbrug, og samtidig som et kommercielt felt, der har ekspanderet med ekspresfart, f.eks. omkring tøjstil, musikstil og livsstil i det hele taget[148].

Det er i denne samfundsmæssige kontekst, at den "moderne" ungdomsforskning skal ses.

Gudmundsson (2000) giver en god indføring i forskningsfeltets historiske udvikling i Norden, herunder påvirkningerne fra især den engelske, tyske og franske tradition for ungdomsforskning. Han skriver, at de nordiske forskere tidligt i 1960erne var påvirket af det samtidige spirende arbejde af den amerikanske sociolog James S. Colemann (1926-1995) og den tyske psykoanalytiker Erik H. Erikson (1902-1994).

Ungdomsoprøret sidst i 1960'erne gjorde viden fra undersøgelser af marginaliserede subkulturer til almenviden, hvilket snart herefter blev diskuteret og perspektiveret gennem den ungarske sociolog Karl Mannheims (1893-1947) undersøgelser af fænomenet "generationer", og især den amerikanske socialantropolog og psykolog Margaret Mead's (1901-1978) tanker om *generation gap*[149].

Selvom Mannheims og Mead's tanker og ideer rejste en stor intellektuel interesse for ungdomsfænomenet og gav grobund for flere forskningsprojekter, så gav de ikke vækstbetingelser, hverken på internationalt eller nordisk niveau, for deciderede forskningsfællesskaber. De unge forskere, der udviklede sig forskningsmæssigt gennem 1970erne, lukkede med andre ord ikke den akademiske tilgang til ungdomsfænomenet ind i deres forskning. Deres fulde opmærksomhed og interesse var i stedet koncentreret om, at befri arbejderklassen fra dens bindinger. Enkelte netværk i nordisk sammenhæng var dog gået i gang med at forske i problemer om unge, og denne forskning lå internationalt set i front[150].

Sidst i 1970erne og først i 1980'erne påvirkes den nordiske forskning af strømninger fra *Centre for Contemporary Cultural Studies* i England og forskning i Vest Tyskland med sociologen og kulturteoretikeren Thomas Ziehe som frontfigur. De engelske kulturforskere Angela McRobbie, Dick Hebdige, Paul Willis og tyske Ziehes teoretiske og empiriske tilnærmelser til ungdomsfænomenet blev nogle gange kopieret, andre gange afvist, men som helhed modtaget mere eller mindre kritisk i nordisk sammenhæng[151]. Nu kom ungdomsforskningen for nogle forskere til at fremstå som en mulighed

[148] Simonsen 2002:4.
[149] Gudmundsson 2000:128.
[150] Gudmundsson 2000:128.
[151] Gudmundsson 2000:128.

for at slippe ud af den spændetrøje, der lå i forskellige fag og faglige miljøer. Ved at understrege unge menneskers egne aktive kulturelle praksisser, pegede ungdomsforskningen nu på en social forandring, uden at objektivisere denne i sociale systemer og strukturer eller ideologisere den i en historisk mission om at befri proletariatet. Så i de Nordiske lande var der nu en generation af unge forskere, som var ivrige efter at bryde med marxismen samtidig med, at de ikke ville vende tilbage til de sædvanlige faglige traditioner fra før studenteroprøret. På samme tidspunkt var den tværvidenskabelige forskning allerede veletableret i de Nordiske lande, nogle gange organiseret i nye universitetscentre og andre gange i universitetsfællesskaber, og ofte som et oprør indenfor de traditionelle fagdiscipliner. Den empiriske og teoretiske forskning var ofte også projekt- og problemorienteret. Den engelske ungdomsforskning var som skabt til denne forskningstilgang, og den blev nu den ene hovedkilde for ungdomsforskningens udspring. Den anden hovedkilde udsprang samtidigt med tyske Thomas Ziehes ideer, som byggede på Frankfurterskolens traditioner kombineret med en indgående fortolkning af psykoanalysen ind i sociologien. Den kulturteoretiske forståelse af ungdomsfænomenet i den engelske forskning var efterhånden blevet for ortodoks. Men de rettroende elementer i ungdomsperspektivet blev alligevel gradvist opløst og erstattet med inspiration fra franske teoretikere og hele den nye bølge af tænkere sædvanligvis refereret til som post-modernisterne. Samtidig blev feltet ajourført fra tysk side, hvor Thomas Ziehe opdaterede ideerne af Erik H. Erikson med den sidste nye psykoanalytiske udvikling, og samtidig tog han den habermasianske fortolkning af den klassiske sociologis teorier til sig, hvorefter han lavede en analyse af den daværende ungdomssituation[152].

I starten var den engelske og tyske indflydelse størst i Danmark og nogle steder i Sverige, hvorimod modtagelsen i Norge og Finland var knap så begejstret. Men alt i alt bidrog de forskellige reaktioner på det engelske og tyske bidrag til, at der opstod en Nordisk forum blandt forskere og studerende på ungdomsfeltet[153].

Så selvom ungdomsforskningen i de Nordiske lande havde rødder flere årtier tilbage, så opstod der først et decideret felt for ungdomsforskning i midten af 1980'erne. Allerede fra starten befandt forskningsfeltet sig på en skillevej. For i modsætning til i Danmark og Sverige var man i Norge og Finland langt mere skeptiske overfor den nye engelske og tyske linje, og her fastholdt flere forskere ideerne fra sidst i 60'erne og 70'erne. Diskussionen på feltet blev kun yderligere anstrengt, da feministiske positioner gjorde deres indtog på feltet. Den post-modernistiske strømning banede vejen for

[152] Gudmundsson 2000:129.
[153] Gudmundsson 2000:129.

Pierre Bourdieus (1930-2001) tankefigur, der figurerede i stort set alle forskningsprojekter om unge i 1990erne[154].

For at positionere nordiske ungdomsforskning, ikke mindst set i forhold til ungdomsforskningen i England og Tyskland, opstod der i Nordisk sammenhæng gennem 1980'erne en selvorganiseret gruppe, der dels opbyggede et netværk mellem Nordiske ungdomsforskere[155], og dels tog initiativ til det internationale tidsskrift: *Young - Nordic Journal og Youth Research*, som udkom første gang i 1993. Af andre internationale tidsskrifter kan jeg nævne f.eks. *Journal of Youth Studies*, *Journal of Youth and Adolescence* og *Youth Studies Australia*.

Ungdomsforskningen er fra midten af 1980erne blevet institutionaliseret i Norden, men med forskellige nationale kendetegn.

I Danmark var ungdomsfænomenet i midten af 1980erne et af de mest populære emner for tværvidenskabelig forskning, og forskningsrådene allokerede tre store bevillinger til feltet. Men herefter har ungdomsforskningen haft politisk lav prioritet[156], og først så sent som i år 2000 blev *Center for Ungdomsforskning* dannet på initiativ af Dansk Ungdoms Fællesråd. Centret er i dag en organisatorisk enhed af ca. 20 forskere på Danmarks Pædagogiske Universitet (DPU). Derudover foregår der i dag også ungdomsforskning i Center i Barndoms- og Ungdomsforskning på Roskilde Universitetscenter.

Som følge af høj politisk prioritering voksede ungdomsforskningen i Sverige i tiåret frem til midten af halvfemserne som netværk på tværs af universiteterne.

I Norge blev der allerede fra 1989 etableret et center for ungdomsforskning, som i 1996 blev integreret i det større Norske institut for forskning om Opvækst, Velfærd og Aldring.

I Finland har ca. 150 forskere (hvilet er mange i forhold til i Danmark, Sverige og Norge) siden 1988 dannet et netværksfællesskab. I 1999 blev den finske forskning yderligere forstærket pga. økonomisk støtte fra regeringen.

Island er det eneste land, hvor ungdomsforskningen aldrig har haft politisk prioritet udover støtte til projekter, som måler på de unges f.eks. uddannelsesniveau og brug af stoffer[157].

Simonsen (2002), der i dag er øverste centerleder for den danske ungdomsforskning på DPU, karakteriserer de nyere forskningsmæssige strømninger med ord som dekonstruktion, diskursanalyse, poststrukturalisme og socialkonstruktionisme, og siger, at disse strømninger først og fremmest arbejder ud fra de unges sproglige, bevidsthedsmæssige, kulturelle,

[154] Gudmundsson 2000:130.
[155] Gudmundsson 2000:130.
[156] Gudmundsson 2000:130.
[157] Gudmundsson 2000:130-131.

stillistiske og symbolske udtryk[158]. Hun sætter samtidig disse strømninger ind i deres samfundsmæssige kontekst, idet grundlaget for denne forskning har afsæt i, at ungdommen i dag er blevet en faktor, der er med til at sætte dagsordenen for forskellige kulturelle og kommercielle trends og nyudviklinger i samfundet. Ungdomskulturerne er på den måde blevet til et marked, ikke mindst for den i det følgende, nævnte tredje tradition for livsstilsforskning. Hvor forskerne i 70erne kunne etablere klare forbindelser mellem grupper af unges påklædning og udtryk i deres objektive situation – arbejderklasseunge gjorde sådan og sådan, middelklasseunge klædte sig sådan, overklasseunge sådan og sådan – så er det ikke tilfældet i dag[159]. Således er en helt grundlæggende pointe, både hvad angår de nye strømningers filosofiske afsæt og teoretiske, empiriske og pragmatiske afsæt, og hvad angår de unges hverdagsliv i særdeleshed, at kategorier som f.eks. identitet og køn langt hen ad vejen ikke er noget i-sig-selv naturligt givet eller en individuel egenskab, men derimod forhandlede konstruktioner af de unges personlige, sociale og kulturelle selv[160].

I forlængelse heraf synes afhandlingens fokus på de unges friluftsliv som et refleksivt forhandlet/konstrueret identitetsprojekt af de unges personlige, sociale og kulturelle selv, at være en adækvat forskningsvinkel på de unges friluftsliv.

Feltet for livsstilsforskning

Betegnelsen *feltet for livsstilsforskning* er ikke officiel, men henviser her til forsøget på at samle og udstikke den forskningstradition som afhandlingen, sammen med de andre nævnte forskningsfelter, skriver sig ind i. Når det er sagt, er det med forbehold for, at livsstil er et begreb, der i dag bruges indenfor forskellige fagdiscipliner, forskningsfelter og praksisnære kontekster. Men uanset hvilken livsstilsforskning, der er tale om, så har den sine rødder i den klassiske sociologi.

Ifølge Jensen (1999) blev forudsætningerne for en differentiering af livsstilsbegrebet anlagt i klassisk samfundsteori, og i den moderne samfundsteori har differentieringen siden bevæget sig i tre retninger. Det ses ved, at der allerede helt tidligt, om end ud fra et snævert status- og klasseperspektiv på livsstil, lægges forskellig vægt på vigtigheden af treenigheden: *relationelt betingende individuelle forskelle*, *positionelt betingende sociale forskelle*, og *strukturelt betingende kulturelle forskelle i samfundet*[161].

[158] Simonsen 2002:5.
[159] Simonsen 2002:5.
[160] Simonsen 2002:5.
[161] Jensen 1999:41.

Der er flere klassiske teoretikere, der har beskæftiget sig med klasser og statusgrupper og livsstil. F.eks. den tyske sociolog Max Weber, den nordamerikanske økonom og sociolog Thorstein Veblen, og den tyske filosof og sociolog George Simmel. Udover et fælles status- og klasseperspektiv på livsstil lagde de forskellig vægt på de nævnte relationelle, positionelle og strukturelle betingende faktorer for livsstil.

Grundlæggende i Weber's sociologi om livsstil er sondringen mellem klasser og statusgrupper[162]. Ifølge Weber står begrebet klasse for et stort antal mennesker med, økonomisk bestemte, lignende livsbetingelser og livserfaringer. Den besiddende klasse defineres ud fra livsbetingelserne og livserfaringerne med ejendomsretten til produktionsmidlerne, og arbejderklassen ud fra livsbetingelser og livserfaringer med chancerne for at afsætte varer og tjenesteydelser[163]. De to klasser er sociale klasser, der igen defineres som totaliteten af klassesituationer, mellem hvilke der kan forekomme individuel eller generationsmæssig mobilitet[164]. I modsætning til de bestemmende faktorer for ens klassetilhørsforhold, bygger de bestemmende faktorer for, hvilken statusgruppe man tilhører, på ære eller agtelse, hvorved tilhørsforholdet til statusgruppe hviler på individets livsstil, formelle uddannelse og herkomst eller erhverv[165]. Pointen i forhold til livsstil er, at sondringen mellem klasser ofte hænger sammen med sondringen mellem status, fordi ejendom som sådan i sig selv ikke altid anerkendes som kvalificerende for status, og status udtrykkes sædvanligvis i form af en helt specifik livsstil:

> Forenklet sagt, så er "klasser" stratificeret efter deres relationer til produktionen og tilegnelsen af goder; hvorimod "statusgrupper" er stratificeret efter principperne for deres forbrug af goder som et sådant forbrug repræsenterer sig gennem specifikke livsstile (eng. *styles of life*)[166].

Ifølge Weber kunne man i det offentlige rum således skelne samtidens forskellige statusgrupper ud fra f.eks. særlig påklædning og kost, der som sådan repræsenterede sig gennem identifikation af symbolske tegn, hvormed gruppernes forskellige livsstile blev iøjnefaldende[167].

Om end Weber lægger forholdsvis megen vægt på de *positionelt sociale forskelle* i samfundet, så er det ikke ensbetydende med, at han som person troede på, at sådanne forskelle tjente samfundsudviklingen bedst. Faktisk var han ked af, at hvad jeg her kalder *relationelt betingende individuelle*

[162] Weber 1924/1964; Månson 1996:95.
[163] Månson 1996:95.
[164] Månson 1996:95.
[165] Månson 1996:95.
[166] Weber 1922/1968:193. Egen oversættelse.
[167] Johansson & Miegel 1992:9.

forskelle og *strukturelt betingende kulturelle forskelle* i samfundet, forsvandt med den *rationalitet*, der var indbygget i det *positionelt betingende* i samfundsudviklingen. Weber beklagede tabet af høje (*strukturelt betingende kulturelle*) idealer og mening i tilværelsen, som rationaliseringen i samfundet havde medført. Ifølge Weber var paradokset nemlig, at menneskene i kraft af rationaliseringen havde lært sig selv at beherske naturen, at udvikle teknikken for at kunne producere midler til deres overlevelse og skabe administrative bureaukratiske systemer til regulering af det sociale liv, samtidig med at det eksistentielle (*relationelt betingende individuelle*) grundlag for livet – valget af værdier og idealer og jagten efter en mening bag den sjælløse kalkulering af effektive midler til at nå et vist mål – mere og mere forsvandt. Det moderne menneske sad derfor ifølge Weber fast i et jernbur af varer og forordninger og havde mistet sin menneskelighed. Og samtidig troede det, at det havde nået udviklingens højeste stadium:

> Ingen ved endnu, hvem der i fremtiden skal bo i buret, om der ved slutningen af denne enorme udviklingslinje vil stå helt nye profetier eller en vældig genfødsel af gamle tanker og idealer – eller i stedet derfor en mekaniseret forstening, pyntet med en krampagtig tagen-sig-selv-højtideligt. Så kunne ganske vist denne kulturudviklings "sidste mennesker" få lejlighed til at sande det ord: "fagmennesker uden ånd, nydelsesmennesker uden hjerte: dette intet indbilder sig at være steget op til et aldrig før nået stade i menneskehedens udvikling"[168].

Veblen beskrev, hvordan overgangen fra feudalsamfundet til det moderne industrielle samfund var påvirket af status og magtsymboler, og han var en af de første til at analysere samtidens konsumkultur[169]. I det præmoderne samfund kunne aristokratiet udtrykke og vise dets magt ved – i fraværet af arbejde – at udøve fritidens kunst: iøjnefaldende kultiverende praksis-former[170]. Rigdom og magt var i sig selv ikke nok, men måtte vises gennem dyr beklædning, smykker osv. Resultatet heraf var, ifølge Veblen, at de lavere klasser forsøgte at efterligne de øvre klassers livsstile ved hjælp af masseproducerede billige kopier af aristokratiets statussymboler:

> I moderne civiliserede samfund har skillelinjen mellem sociale klasser udviklet sig til at blive uklar, og hvor end dette sker, fortsætter omdømmet af de normer som de øvre klasser påkalder sig, ned gennem den sociale struktur i de laveste strata. Resultatet heraf er at medlemmerne af hvert stratum som ideale regler for pæn opførsel, accepterer den orden for liv med mode, der er i det stratum, der ligger lige over, og hælder deres energier til at leve op til dette ideal[171].

---

[168] Weber 1995:121-122 ifølge Månson 1996:104.
[169] Veblen 1899/1979.
[170] Simmel 1904/1971 ifølge Johansson & Miegel 1992:9.
[171] Veblen 1899/1979: afsnit 18 i kapitel 4: Conspicuous Consumption: [Web Page] URL http://xroads.virginia.edu/~HYPER/VEBLEN/chap04.html [2007, September 24]. Egen oversættelse.

Jensen (1999) mener, at Veblen nok er den første til at lægge grunden til den begrebsdifferentiering af livsstil indenfor den moderne sociologi, der betoner vigtigheden af *relationelt betingende individuelle forskelle*. For Veblen's iagttagelser af manerer i det bredere borgerskab får ham til at se en fremvoksende *leisure class* med konturerne af en fritidens kunst[172].

Simmel analyserede det samme fænomen som Veblen, om end i anden retning. Han bemærkede ligesom Veblen, at de lavere klasser hældte til at efterligne de øvre klassers mode, men derudover så han også, at så snart de lavere klasser tilegnede sig de øvres stil, da opgav de øvre klasser denne og udviklede en ny for at kunne opretholde distinktionen til de lavere klasser, og på den baggrund fremhævede han yderligere en af modens vigtige funktioner: nemlig at mode kan fungere som en samlende kraft i *samfundet* og forene mennesker til den samme gruppe[173]. Simmel betragtede de to aspekter – mode som distinktion og samlende kraft – som igangsættere af en vedvarende udviklende proces indenfor modeområdet. For Simmel var det ikke moden i sig selv, der var interessant, men derimod det i det moderne byliv, konstante behov for forandring og nye sanseindtryk og oplevelser:

> Det afgørende faktum er, at i bylivet transformeres kampen mod naturen for livets opretholdelse til en konflikt mellem mennesker, og gevinsten, der kæmpes om, er sikret, ikke af naturen, men af menneskene selv. For her finder vi ikke kun den tidligere nævnte kilde til specialisering men snarere den dybere, hvor sælgeren må forsøge at producere i den persons sted, til hvilken han til stadighed ønsker at sælge nye og unikke behov. Nødvendigheden af, at specialisere ens produkt for at finde en indtægtskilde som endnu ikke er udtømt, og også at specialisere en funktion som ikke let kan fortrænges, bidrager til differentiering, raffinering og berigelse af det offentlighedens behov, som igen tydeligt leder frem til stigende personlige variationer inden for denne offentlighed[174].

Ørnstrup (1996) skriver, at Simmel var bekymret for en konflikt mellem individ og samfund, hvor førstnævnte og dermed de *relationelt betingende individuelle forskelle* for livsstil, desværre ville blive overløbet af den uindskrænkede konkurrence og ensidige arbejdsdeling i samfundet:

> De følger, som den uindskrænkede konkurrence og den arbejdsdelte ensidiggørelse har afstedkommet, i forhold til individernes indre kultur, får dem ikke ligefrem til af fremstå som de mest velegnede fordrere af denne kultur [...]. Jeg ville gerne tro på, at ideen om den simpelthen frie personlighed og om den enestående personlighed, ikke er individualismens sidste ord; at menneskehedens arbejde vil frembringe stadig flere, stadig mangfoldigere former, hvormed personligheden bekræftes og beviser sin eksistensberettigelse[175].

---

[172] Jensen 1999:41-42.
[173] Johansson & Miegel 1992:9.
[174] Simmel 1903/1971:336 ifølge Johansson & Miegel 1992:10. Egen oversættelse.
[175] Simmel 1917:98 ifølge Ørnstrup 1996:117.

Simmel blev aldrig færdig med at tænke over problematikken i konflikten mellem individ (relation) og samfund (position), og han nåede frem til, at det er det *strukturelt betingende* i individets eget dybeste, der udsletter individet selv. Ifølge Simmel har det moderne samfund med andre ord indbygget i sin udviklingslogik (bemærk at Peirce arbejder med tre udviklingslogikker/modaliteter), at det i én og samme bevægelse både frembringer og tilintetgør individualitet. Det er den tragiske konklusion Simmel drog:

> Thi som en tragisk skæbne [...] betegner vi vel dette, at de ødelæggende kræfter, der retter sig mod et væsen, udspringer fra de dybeste lag af væsenet selv; at med dets tilintetgørelse fuldbyrdes en skæbne, der er anlagt i det og så at sige er den logiske udvikling af den struktur med hvilken dette væsen opbyggede sin egen positivitet[176].

Påvirkningen fra de klassiske sociologer på spørgsmål relateret til livsstil fortsætter ind i den moderne samfundsteori, hvor mange forskellige begreber relateret til forskellige opfattelser af livsstil får stadig større betydning i den moderne sociologiske tænkning. Fra omkring 1980erne begynder strukturelt, positionelt og relationelt betingede forskelle at optræde side om side i analysemodellerne af livsstil[177]. Derudover breder der sig en tendens til at støtte sig til filosofiske argumenter inden for samfundsforskningen, ligesom grænserne mellem etnologi, sociologi og marketing brydes ned[178]. Teorierne bliver mere omfattende for i mange tilfælde at inddrage såvel kulturelle som samfundsmæssige og individuelle forhold, og med forskellig vægt tillægges strukturelle, positionelle og relationelle forskelle alle en betydning i livsstilsanalyserne[179].

Ifølge Jensen (1999) figurer livsstilsbegrebet således i dag indenfor mindst tre traditioner med forskellig opfattelse af begrebet, hvilket hænger sammen med, at der lægges forskellig vægt på tyngden af begrebets pragmatisk, empirisk, teoretisk og filosofisk fundering[180].

En form for livsstilsforskning foregår indenfor humaniora under etnologi, etnografi, folkelivsforskning og socialantropologi. Den betegnes kulturfag. Der er tale om en forholdsvis stærk *empirisk* forankret forskning, der støtter sig til skriftlige og museale kilder (etnografien og folkelivsforskningen) og undersøgelser af kilderne ude i feltet (etnografi og socialantropologi). Jensen (1999) nævner Hegel (1770-1831) og hans grundlæggende bidrag til dialektikken, Husserl (1859-1938) og hans bidrag til fænomenologien,

[176] Simmel 1911:146 ifølge Ørnstrup 1996:117.
[177] Jensen 1999:42.
[178] Jensen 1999:42.
[179] Jensen 1999:42.
[180] Jensen 1999:40.

Heidegger (1889-1976) og hans bidrag til eksistentialismen og Wittgenstein (1889-1951) og hans bidrag til sprogfilosofien, som de nok mest citerede skikkelser og grundlæggende *teoretiske* bidragsydere inden for denne del af livsstilsforskningen. Tilsvarende kan livsstilsbegrebet inden for denne tradition i *filosofisk* henseende have et dialektisk, fænomenologisk, eksistentialistisk eller sprogfilosofisk tilsnit[181].

En anden form for livsstilsforskning foregår inden for samfundsfag under fag som sociologi og kulturgeografi. Her er der tradition for lige dele *empiri* og *teori*, mellem det, der opnås via erfaring gennem kroppens sanseapparat, og det, der opnås erkendelse af gennem tænkning. Jensen (1999) nævner Tönnies' (1855-1936) *gemeinschaft* og *gesellschaft*, Durkheims (1858-1917) mekanisk og organiske solidaritet og Habermas'(1929-) system- og livsverden som eksempler på velkendte *filosofiske/teoretiske* dikotomier, som denne tradition næsten altid bygger livsstilsbegrebet op på baggrund af. En følge heraf er, at man også tit møder den *pragmatiske* såkaldte "firefeltfigur" inden for denne del af livsstilsforskningen. Denne figur opstår som følge af, at man stiller begrebspar som nævnte op over for hinanden, og fremkalder nye kombinationer, med hvilke man så prøver at indfange en bredere palet af data[182]. (Det er dét jeg gør på selve akserne på friluftslivets felt).

En tredje form for livsstilsforskning foregår inden for marketing. Her er der tale om forskning med stærk *empirisk* tyngde, hvor der med spørgeskemaer frembringes data beregnet for statistisk analyse og efterfølgende resultater om sammenhængende mønstre mellem folks holdninger og adfærd. Disse mønstre benævnes livsstilssegmenter. *Pragmatisk* set ordnes de i et antal begrænsede livsstile, der kaldes for f.eks. "den grønne", "den violette", "den blå" og "den rosa" livsstil. (Noget lig gør jeg med betegnelserne den traditionelle, moderne, post-traditionelle og post-moderne måde at dyrke friluftsliv på som identitetsprojekt). Disse livsstile bruges herefter typisk af rekvirenter som f.eks. markedsorienterede firmaer og reklamebureauer, der kan bruge livsstilene til at målrette deres produkter på forbruger-, eller mere præcist, livsstilsmarkedet. For at skabe *teoretisk* forankring hentes der inspiration fra den teoretiske udvikling inden for samfundsforskningen, hvorfra Jensen (1999) nævner Weber (1864-1920), Bourdieu (1930-2001), Mary Douglas (1921-2007) og Lévy-Strauss (1908-) som eksempler på klassiske forbilleder[183]. Herefter kan man med teoretisk forankring afsætte folks livsstile som punkter i et koordinatsystem, hvilket bl.a. er tilfældet i AIM's Minerva-model, der kan opfattes som en videreudvikling af RISC-analysen (Research Institute on Social Change),

[181] Jensen 1999:40.
[182] Jensen 1999:41.
[183] Jensen 1999:41.

som i princippet kortlægger Bourdieus teori om habitus, den praktiske sans, kapital og felt i praksis.

Endelig er livsstilsbegrebet på det seneste også udviklet inden for de sundhedsvidenskabelige videnskaber, hvor undersøgelser af folks sundhed kobles til deres livsstil. Denne forholdsvis nye tradition vil jeg ikke komme nærmere ind på.

Komplikationer på felterne for ungdomsforskning og livsstilsforskning

Som det fremgår af ovenstående, er den generelle livsstilsforskning allokeret i forskellige retninger. Uanset hvilken retning der tales om, så kan de filosofiske, teoretiske, empiriske og pragmatiske afsæt givetvis føres tilbage til en lang række klassiske og moderne tænkere indenfor både filosofi, humaniora og samfundsvidenskab. Jeg vil ikke forfølge linjerne i livsstilsforskningen bagud med henblik på at anskueliggør mellemværende komplikationer, uoverensstemmelser og overensstemmelser linjerne imellem som følge af ontologiske, epistemologiske og metodologiske positioner i det "fædrene ophav". Her og nu drejer det sig kun om at bevare opmærksomheden på, at de teoretiske bidrag, som jeg bruger til mit udkast til en teori om unges friluftsliv som identitetsprojekt på friluftslivets felt, naturligvis er præget af bias af forskellig karakter i de enkelte forskningslinjer.

Derimod vil jeg gå lidt mere i dybden med de forskningsmæssige komplikationer på feltet for ungdomsforskning.

Som det fremgår af ovenstående, er ungdomsforskningen uadskillelig fra samfundsudviklingen, hvorfor institutionelle forhold både på det ungdomspolitiske- og forvaltningsmæssige område (ex uddannelsespolitik, kultur- og fritidspolitik, sundhedspolitik, socialpolitik osv.) også indgår som bias i den eksisterende forskning. I det følgende skitserer jeg ikke bias fra sådanne politikker og forvaltningsmæssige praksisser, men udelukkende nogle komplikationer, eller rettere sagt traditionsmæssige sammenhænge på feltet, der er vigtige at vide noget om, når der hentes teoribidrag fra feltet.

Ungdomsforskningen er et af de eneste forskningsfelter, der ikke er amerikansk domineret, hvilket hænger sammen med, at forskningen i USA er stagneret i rendyrket empirisk forskning, imens den europæiske forskning har været igennem en eksplosiv vækst og innovativ udvikling[184]. Den nordiske, tyske, engelske og franske tradition står således i dag for den fremmeste ungdomsforskning. Den nordiske tradition adskiller sig fra både den tyske, engelske og franske ved aldrig at have haft tradition for at skabe *Grand Theories* om unge[185]. Det hænger bl.a. sammen med, at den nordiske forskning har udviklet sig gennem forskning i netværk på tværs af de

[184] Gudmundsson 2000:135.
[185] Gudmundsson 2000:131-132.

nordiske lande, mens den tyske, engelske og franske forskning stort set har foregået isoleret i de enkelte lande[186].

I modsætning til de nævnte andre traditioner, kan den nordiske i dag karakteriseres ved sin tværvidenskabelighed, ved at hente teoribidrag fra både humaniora og samfundsvidenskab generelt, ved at hente teoribidrag fra både den tyske, engelske og franske tradition specifikt, hvilket alt i alt er baggrunden for, at mange nordiske forskningsbidrag bringer sig helt frem til *state-of-the-art* på det internationale felt for ungdomsforskning[187].

Med særlig aktualitet for nærværende afhandling er, at den nordiske ungdomsforskning har tradition for at udvikle og videreføre teoribidrag fra både tysk, fransk og engelsk hold.

Det gælder f.eks. begrebet "kultur" og "unges kulturelle praksis". I 1980erne videreførte de nordiske forskere det perspektiv på kultur og kulturel praksis, som den engelske og tyske tradition havde anlagt på unge ved at tilføje et Bourdieusk perspektiv, semiotisk teori samt metodologiske værktøjer fra bl.a. antropologi med henblik på at udbygge kulturbegrebet og beskrivelserne og forklaringerne på unges kulturelle praksis[188]. Hermed blev det muligt at fjerne sig fra en objektivistisk og reduktionistisk analyse af unges kultur og kulturelle praksis, og komme tættere på en

> [...] polydimensional og heterologisk tilnærmelse til kultur i den sene modernitet. Målet hermed er at bygge broer ved at identificere [forskellige] distinktioner [...]. Der er forskellige måder at håndtere de iboende udfordringer i den menneskelige eksistens, der er udformet i kultur og intensiveret i den sene modernitet som historisk fase. Denne [mådes] dynamiske åbenhed [for kultur] kan omfavne potentialer for frugtbare hybrid[kulturelle] krydsninger, frit [kulturelt] spild, og [kulturel] modstand mod magt [...][189].

Perspektivet lægger op til, at teoretisk og empirisk undersøgelse af relationen mellem unge og kultur, kræver en nuanceret forståelse af, eller differentieret tilgang til, kultur. En sådan forståelse og tilgang udfolder jeg i næste afsnit 2.3.

Et andet område, hvor den nordiske ungdomsforskning, har udmærket sig i forhold til de øvrige internationale traditioner, er forståelsen for ungdoms-fænomenet i forskellige samfundsmæssige sammenhænge[190]. På dansk grund kan nævnes, at der på Center for Ungdomsforskning i dag forskes i unge i forhold til en lang række underområder inden for hovedområderne arbejde, demokratisk deltagelse, uddannelse, marginalisering og ikke mindst sundhed og livsstil.

---

[186] Gudmundsson 2000:131.
[187] Gudmundsson 2000:131-132.
[188] Gudmundsson 2000:132.
[189] Fornäs 1995:9-10 ifølge Gudmundsson 2000:132.
[190] Gudmundsson 2000:133.

I forlængelse heraf falder nærværende afhandling om unges friluftsliv i forlængelse af den eksisterende ungdomsforskning i Danmark.

Endelig kan det for det tredje nævnes, at den nordiske ungdomsforskning har brugt et begreb som f.eks. "refleksivitet" på helt anderledes vis end den engelske. Via gennemslagskraften fra Anthony Giddens har begrebet i 1990erne i den britiske forskning været et nøgleord i diskussionen om overgangen fra ungdom til "voksendom", og er dér blevet synonymt med aktiv individualisering[191] underbygget af Giddens ideer om, at et væsentligt element af selve det "at handle", der:

> [...] holder alle mennesker [sig i dag] rent rutinemæssigt "orienteret" om årsagerne til, at de handler. Jeg har andetsteds kaldt dette for refleksiv handlingsregulering med brug af en formulering, der referer til den kroniske karkater i de processer, som er på spil[192].

Pointen er, ifølge Gudmundsson[193], at fortalere for unges individualisering og refleksivitet overdriver graden af hvilken et individ er i stand til at konstruere sin egen identitet. Således overdriver ideer lånt af Giddens i den britiske ungdomsforskningen den enkelte unges muligheder for at skabe sin egen identitet. I den nordiske ungdomsforskning bruges refleksivitetsbegrebet anderledes, idet det inkorporerer et langt mere nuanceret perspektiv på individets refleksivitet og handlemuligheder i forhold til identitetsdannelsesprocesser på forskellige niveauer. Det har ladet sig gøre ved at introducere Thomas Ziehes tanker til det nordiske forskningsfelt i midten af 1980erne, hvormed begrebet refleksivitet kom til at referer til:

> En kulturel måde at spejle det individuelle eller kollektive, subjektive, sociale og kulturelle selv eller identitet gennem symbolske billeder i medier, det verbale sprog eller ansigt-til-ansigt interaktioner[194].

I forlængelse heraf har den nordiske ungdomsforskning også været i stand til, via refleksivitetsbegrebet, at dekonstruere Bourdieus habitusbegreb, og gøre dette langt mere nuanceret og mindre determinerende[195]. Det skal ses i forhold til, at begrebet, måske fejlfortolket i forhold til hvad Bourdieu selv havde tænkt[196], slet og ret er blevet forstået og brugt som om, habitus

---

[191] Evans & Heinz 1994.
[192] Giddens 1994:38.
[193] Gudmundsson 2000:133.
[194] Fornäs 1995:45 ifølge Gudmundsson 2000:134. Egen oversættelse.
[195] Gudmundsson 2000:136.
[196] Bourdieu dementerer selv at habitus er uden for refleksivitetens rækkevidde ved at anlægge sin egen begrebsverden på sociologien som forskningsfelt, hvorved betegnelsen refleksiv sociologi fremkommer. Det demonstrer han bl.a. i Bourdieu & Wacquant 2002.

overordnet afgrænsede vilkårligheden i individets tænkning og valg. Dvs. at individet i bund og grund blev determineret af kultur i snævreste forstand.

Alt i alt har den nordiske ungdomsforskning tradition for en stærk intervention i både filosofisk, teoretisk, empirisk og pragmatisk henseende. Min ambition om at bruge bidrag, ikke alene fra feltet for ungdomsforskning, men også fra andre forskningsfelter til et udkast til en teori om unges friluftsliv som identitetsprojekt på friluftslivet felt, ligger derfor helt i tråd med traditionen indenfor den nordiske ungdomsforskning.

2.3 TEORIBIDRAG TIL KONCEPTUALISERING AF UNGES FRILUFTSLIV SOM IDENTITETSPROJEKT PÅ FRILUFTSLIVETS FELT

I de følgende afsnit bliver samtlige hovedbegreber og teoretiske vinkler som indgår i den konceptuelle model om unges friluftsliv som identitetsprojekt på friluftslivets felt behandlet.

2.3.1 »Unge«

Om end det er vanskeligt entydigt at definere begrebet »unge«, og hvad ungdom består i, fordi definitionen afhænger af faglige perspektiver, bruger jeg i det følgende teoribidrag fra *feltet for ungdomsforskning* til at redegøre for ungdomsbegrebet og ungdomsperspektivet i afhandlingen. Redegørelsen for begrebet og perspektivet ledes, fra en diskussion af de unges nuværende livssituation, over en diskussion af de unges aktuelle udfordringer, til en diskussion af de unge, deres livssituation og udfordringer i forhold til friluftsliv. Denne diskussion udmønter en række relevante spørgsmål, som der kan stilles til friluftslivet i forhold til dets mulige samspil med de unge og deres aktuelle hverdagsliv og udfordringer.

Livsfase

I afhandlingen forstås begrebet »unge« overordnet ud fra en betragtning af, at ungdom er en *livsfase* – en overgangsfase, der skyder sig ind mellem barndommen og voksenalderen[197]. Men i fasen er det svært at afgøre skarpt, hvornår ungdommen starter og slutter. Sædvanligvis betragtes den som noget, der starter i puberteten i 11-13års alderen og slutter med etableringen af voksenlivet med egen økonomi, arbejde, bolig og måske familie i 30års alderen, men grænserne er flydende og uklare[198], og afhænger af et biologisk, psykologisk og socialt og kulturelt perspektiv, som det fremgår af fig. 2.7.

[197] Nielsen et al. 2004:27.
[198] Nielsen et al. 2004:27.

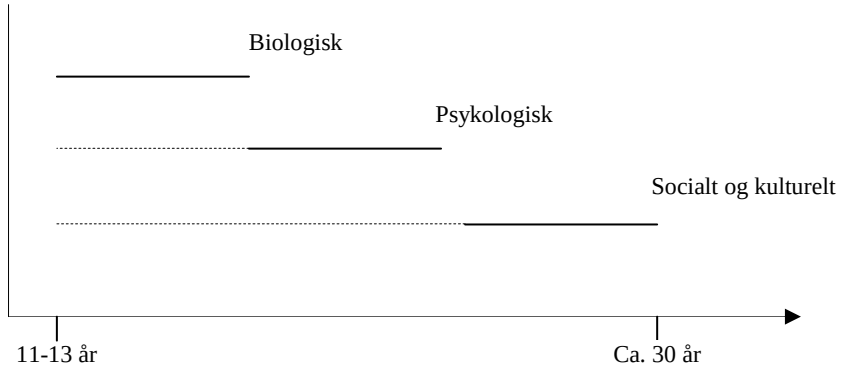

Figur 2.7. *Et biologisk, psykologisk og socialt og kulturelt perspektiv på unge.*
Gengivet efter Johansson & Miegel (1992:87)

Biologisk perspektiv på »unge«
Ud fra biologisk baserede teorier kan ungdom referer til en periode i livet, hvor mennesker på samme alder gennemgår bestemte fysiologiske og biologiske kropslige forandringer[199].

Heggen & Øia (2005) skriver, at perspektivet har fokus på pubertet, kønsmodning og andre kropslige forandringer, hvorfor unge og ungdom principielt betragtes som ahistoriske og ikke sociale og kulturelle kategorier. Til trods herfor er tidspunktet for kønsmodning og højde og vægt påvirket af ydre f.eks. ernæringsmæssige forhold[200], hvilket jo kan være relateret til sociale omstændigheder.

Psykologisk perspektiv på »unge«
Ud fra psykologisk baserede teorier knyttes ungdom ofte til en ide om, at et individ på vej imod voksenhed gennemløber forskellige mentale udviklingsstadier[201], der fører til psykologisk modning[202].

Ifølge Heggen & Øia (2005) bygger den mest centrale teori på ideen om, at ungdomstiden allerede starter tidligt i puberteten, og i perioden frem til dannelse af en stabil personlighed er perioden præget af driftskonflikter, der især er relateret til frigørelse fra forældrene tidligt i teenageårene frem til 20årsalderen, hvor den individuelle og mere stabile personlighed danner sig[203]. Perspektivet har lang tid været en del af den almindelige offentlige bevidsthed, hvor f.eks. konflikter mellem unge og deres forældre forklares med udgangspunkt i den vanskelige pubertet, behovet for frigørelse og de

[199] Heggen & Øia 2005:12.
[200] Heggen & Øia 2005:12.
[201] Heggen & Øia 2005:12.
[202] Johansson & Miegel 1992:86.
[203] Heggen & Øia 2005:13.

unges identitetsdannelse. I dag vil mange dog mene, at sådanne perspektiver giver begrænset forståelse af ungdommen, fordi såvel teorien som den almindelige folkelige betragtning er for meget præget af de udfordringer, som ungdommen var stillet overfor i industrisamfundet i modsætning til de anderledes udfordringer, som de er stillet overfor i videns- og kommunikationssamfundet. Derfor har ungdomsfasen også en anden karakter i dag end i industrisamfundet[204].

I dag er hele *livsfasen* i ungdomsperioden kendetegnet ved identitetsarbejde og identitetsdannelse[205], og i denne periode udvikler det enkelte individ gradvist evnerne til at differentiere sig selv fra andre mennesker, og erkende forældre og andre mennesker som individer med ret til egen identitet[206]. Igennem samme periode udvikler det enkelte individ evnerne til at perspektivere sit eget syn på sin fortidige, nutidige og fremtidige tilværelse[207].

Socialt og kulturelt perspektiv på »unge«

Ud fra teorier med sociale og kulturelle perspektiver betragtes ungdommen som en periode, hvor der primært eksperimenteres med forskellige roller og livsstile med henblik på at finde sig en unik niche et sted i samfundet[208].

I den klassisk strukturfunktionalistiske sociologi inspireret af Durkheim, og videreført gennem bl.a. Parsons, er ungdommen bl.a. blevet opfattet ud fra sin biologiske begyndelse og sociale afslutning, hvor ungdomsperioden udgør en forberedelsesfase – eller et mellemstadie – mellem barndommens afhængighed og "voksendommens" ansvar og uafhængighed. Ifølge Heggen og Øia (2005) betragtede Parsons den moderne ungdomstid som en diskontinuitet: i tidligere traditionsbaserede samfund var omsorg, uddannelse, materiel og kulturel reproduktion forenet i familien og kollektivet som system, og der var kontinuitet mellem den unges rolle i familien, og rollen, som den unge senere skulle spille som voksen i bredere samfundssammenhænge. Sådan er det ikke i dag. Familien har mistet sine tidligere funktioner, og i stedet er der opstået en slags undtagelsestilstand af ungdom imellem barndom og "voksendom", hvor de unge søger ud af familien for at kvalificerer sit til et liv i "voksendommen". Det er i dette *undtagelsestilstandens rum*, at jævnaldrende grupper og ungdomskulturer opstår, hvis man skal følge Parsons tankegang[209]. Måske kan unges friluftsliv også betragtes som et sådan rum!

---

[204] Heggen & Øia 2005:13.
[205] Heggen & Øia 2005:13.
[206] Johansson & Miegel 1992:86.
[207] Johansson & Miegel 1992:86.
[208] Johansson & Miegel 1992:86.
[209] Heggen & Øia 2005:14.

Den schweiziske psykolog Jean Piaget har lagt et psykologisk indhold i Parsons undtagelsestilstandsrum ved at fremhæve betydningen af *jævnaldrende miljøer* i dette rum, og hvor dette miljø udgør et alternativ til familie med hensyn til *intimitet*, *selvfølelse*, *sociale og kulturelle regler*, *kultur*, *tolkning* og *tilknytning*[210]. Den unge må vokse sig ud af og væk fra familiens tætte forældre-barn relation og herefter indgå i ligeværdige venskabsrelationer, der kommer til at udgøre en grundlæggende anderledes ramme og mulighed for at prøve nye roller, skabe kognitive drejebøger eller identiteter[211]. De unges friluftsliv kan måske fortolkes som et sådant rum for jævnaldrende miljøer!

I modsætning til Parsons og Piagets opfattelse af ungdomstiden som et *opdragelsesprojekt*, kan unge også betragtes som kyndige aktører[212]. Dermed drejes det sociale og kulturelle perspektiv i retning af at betragte ungdomstiden som et *identitetsprojekt*. James et al. (1998) pointerer, at unge både er *kompetente og selvstændige aktører*[213], og Giddens (1996), at de er *kyndige aktører* som følge af, at modernitetens refleksivitet strækker sig helt ind i selvets kerne, hvorfor de unges identitetsarbejde og identitetsdannelse bliver til gennem et *refleksivt identitetsprojekt*[214] - og måske gennem friluftslivet!

Den nuværende livssituation for »unge«

Den faglige forståelse i afhandlingen af unge og ungdom som en *livsfase* med nævnte biologiske psykologiske, sociale og kulturelle udviklingsstadier har historisk oprindelse, idet forestillingen herom dukker op i løbet af 1700-tallet som element i samfundsudviklingen, der førte fra de gamle middelalderlige feudalsamfund over i de borgerlige kapitalistiske og industrialiserede samfundsformer[215]. Hermed kilede det faglige ungdomsbegreb sig historisk set ind i de unges livssituation, i og med at det allerede fra start af er opstået som både en socialfaglig og almen samfundsmæssig konstruktion i nær tilknytning til uddannelses- og socialiseringsbehovet i den tidlige kapitalisme. På den måde bliver *uddannelse* og *socialisering* temaer, som var, og stadig er, aktuelle i unges livssituation.

Op gennem sidste halvdel af 1900-tallet og især fra midten af 1960erne suppleres ungdomsbegrebet med forskellige forestillinger om særlige

[210] Heggen & Øia 2005:14.
[211] Frønes 1994 ifølge Heggen & Øia 2005:14.
[212] Heggen & Øia 2005:14.
[213] James et al. 1998 ifølge Heggen & Øia 2005:14.
[214] Giddens 1996:46.
[215] Simonsen 2003:15. Medmindre andet er anført bygger følgende gennemgang på Simonsen (2003) og min egen viden om unge og deres livssituation, som jeg har fra mit samarbejde med Center for Ungdomsforskning, Danmarks Pædagogiske Universitet.

ungdomskulturer. Disse forestillinger hænger sammen med, at unge i stigende grad opfattes og indplaceres i samfundet som selvstændige *kommercielle forbrugere* med eget *segment på markedet* i den kapitalistiske samfundsorden[216]. I forlængelse heraf kan deres livssituation betragtes som både et *arne- eller udspringssted* for nye strømninger i oplevelsesmåder, adfærdsformer og symbolbrug, og et *kommercielt felt*, der er ekspanderet omkring muligheder, hvad angår f.eks. tøjstil og musikstil osv., og endelig også friluftsliv-stil og friluftsliv-livsstil og livsstil i det hele taget. Det centrale for de unge er her, at *valg* af, og *identifikation med*, forbrug – og hermed også forbrug af friluftsliv vil jeg mene – i stigende grad fylder mere og mere i deres livssituation[217].

Simonsen (2003) har en hypotese om, at dobbeltheden af nævnte arnested overfor kommercielle felter i unges livssituation udgør en del af grundlaget for, at de unges refleksive identitetsprojekter skal ses gennem faglige perspektiver, der kan indfange de unges aktuelle sproglige, bevidsthedsmæssige, kulturelle, stilistiske og symbolske udtryk[218]. Den grundlæggende pointe er nemlig, at kategorier som "identitet" og langt hen ad vejen også "køn" og "krop" ikke er kun er naturligt eller iboende egenskaber i mennesket, men derimod også sociale og socialt forhandlede konstruktioner, på baggrund af hvilke de unge i dag konstruerer deres identitet i en dobbelt bevægelse af at blive *positioneret* (f.eks. af nævnte kommercielle felt) og selv indtage *positioner* (f.eks. i nævnte *arne- eller udspringssted* for nye strømninger) [219].

Helt tilsvarende kan de unges friluftsliv som identitetsprojekt ses som forhandlede konstruktioner i dobbelte bevægelser af at blive *positioneret* (f.eks. af kommercielle og institutionelle sider af friluftslivets felt og de unges hverdagsliv i samfundet øvrigt) og selv indtage *positioner* (f.eks. i oplevelser og adfærdsformer i friluftslivet og hverdagslivet i samfundet øvrigt). Det centrale er imidlertid også, at dette *ikke* indebærer, at *alle* positioner eller identiteter er mulige. Der er altså *ikke* frit valg for at indtage alle positioner[220].

Simonsen (2003) hævder, at der er mindst tre årsager til, at de unge *ikke* har frit valg til selv at indtage positioner og vælge identiteter, og jeg mener, at tilsvarende årsager kan gøre sig gældende i friluftsliv som identitetsprojekt: 1) For det første stiller bestemte diskurser i såvel de unges hverdagsliv som i det uorganiserede og organiserede friluftsliv bestemte *positioner* til rådighed for de unge. Hvilke positioner det er, ligger ikke fast

[216] Simonsen 2003:15.
[217] Simonsen 2003:15.
[218] Simonsen 2003:16.
[219] Simonsen 2003:16.
[220] Simonsen 2003:16.

én gang for alle, men er heller ikke op til den enkelte at vælge efter forgodtbefindende, fordi den enkelte bliver *positioneret* af strukturelle elementer fra såvel sit hverdagsliv som friluftslivets felt; 2) for det andet skal man på den ene side være socialt og kulturelt genkendelig for andre, for ikke at blive udelukket fra det sociale og kulturelle fællesskab i både ens hverdagsliv og friluftsliv. På den anden side må denne genkendelighed heller ikke ske på bekostning af ens egen personlige identitet og stil; 3) og for det tredje er kroppen – og dermed naturgrundlaget i mennesket selv – heller ikke formbar, hverken fysisk eller psykisk, i det uendelige, hvilket tillige kan skille nogle unge fra andre i valgene om at blive såvel *positioneret* som selv indtage *positioner*.

Et sådant konstruktivistisk perspektiv på unges friluftsliv som refleksivt identitetsprojekt, sætter med andre ord fokus på, at der på den ene side er en større bevægelighed i de mulige identiteter og billeder, som *friluftslivets felt* skaber for de unge, og at der på den anden side også er et stykke arbejde at gøre for *den enkelte unge aktør*, i forhold til at danne sig disse billeder, identiteter og kropslige udtryk i friluftslivet. Perspektivet kan derfor indfange dobbeltheder af *muligheder* og *begrænsninger* for at indtage *positioner* for at eksperimentere med identiteter i friluftsliv, og dobbeltheder af *muligheder* og *begrænsninger* for at blive *positioneret* af de sociale og kulturelle bindinger, der er på friluftslivets felt for disse eksperimenter.

Muligheder og begrænsninger afhænger naturligvis af den enkeltes personlige, sociale og kulturelle *baggrund – socialisering* – og denne baggrunds betydning for den enkeltes både kortsigtede og langsigtede perspektiver på sin livssituation. Endelig vil jeg nævne, at selvom de unge forholder sig refleksivt og diskursivt til valg i deres identitetsprojekter i deres livssituation, så betyder det ikke, at de uden videre kan ændre på, hvilke materielle, kropslige, økonomiske og geografiske forudsætninger de har til rådighed for deres måder at konstruere sig selv på i friluftslivet.

Aktuelle udfordringer for »unge« i deres nuværende livssituation

Spørgsmålet til diskussion er herefter, *hvad det er for aktuelle udfordringer eller livsvilkår, der er presserende for unges identitetsdannelse i deres nuværende livssituation? – og i videre forstand, kan der være forbindelse imellem disse udfordringer og så de unges friluftsliv som identitetsprojekt?*

For at besvare første spørgsmål anbefaler Simonsen (2003) at gå tilbage og se på de dybtgående kulturelle og samfundsmæssige udviklinger og ændringer, der er sket i samfundet siden 1960erne, for ad den vej at forstå og forklare den måde, som unge i dag selv oplever deres ungdom på. Det drejer sig om den udvikling, ungdomsforskeren Ziehe har karakteriseret som *den kulturelle frisættelse*[221], og sociologen Giddens har beskrevet som

[221] Ziehe & Stubenrauch 1983.

overgangen til *senmoderniteten*[222]. Ifølge Giddens har et stort antal andre begreber været anvendt til at beskrive denne overgang, men kun ganske få af dem refererer positivt til fremvæksten at et nyt socialt system (som f.eks. *informationssamfundet* eller *forbrugersamfundet*). De fleste begreber antager i stedet, at et forudgående system er på vej mod sin afslutning (*post-modernitet*, *post-modernisme*, *postindustrielt samfund*, *post-kapitalisme* osv.)[223].

Med *den kulturelle frisættelse* og *senmoderniteten* refereres der til, at udviklingen i den vestlige samfundsorden i anden halvdel af 1900tallet har medført en frisættelse af menneskene på en sådan måde, at alle overleverede traditioner og dybereliggende værdier, normer, ideer, leveregler osv., gradvis har mistet deres betydning og mening. Dermed er vi – og de unge – efterhånden både blevet *frigjort* fra en lang række sociale og kulturelle bindinger og begrænsninger, som tidligere styrede og gav vores livssituation og tilværelse på kort og langt sigt retning, og samtidig blevet *frigjorte* til selv i langt højere grad, at foretage vores egne valg i tilværelsens små og store spørgsmål.

Simonsen (2003) mener, at denne *dobbelte frisættelse* rummer en vigtig pointe. Det er godt nok en bestemt historisk udviklingsretning, der har skabt frisættelse. Men det er i lige så høj grad en bestemt *ideologisk forestilling*, der har betinget, at mennesket i dag er blevet frigjort fra bindinger til både sted, stand, slægt, religion og til dels også fra køn – at det er frigjort fra alle de instanser, der i traditionelle samfund medvirker til at adfærd, normer og holdninger bliver ens og fasttømrede fra generation til generation indenfor den enkelte klasse eller gruppe og indenfor hvert af kønnene, således at de fleste personligt set kunne regne med at følge i deres forældres spor både socialt og kulturelt.

Simonsens (2003) pointe består altså i, at det måske mest er ud fra en forestilling og ikke så meget ud fra den reelle virkelighed, at vi er blevet så frisatte som vi tror. Hun afstiver sin pointe med reference til, at unge i dag faktisk i store træk stadig i realiteten kan regne med at følge i deres forældres fodspor, for alle statistikker viser stadig at social placering og livsmønstre i vid udstrækning videreføres fra forældre til børn. Paradoksalt nok er det ikke den herskende forståelse, endsige selvforståelse, i hvert fald ikke blandt de unge. De unge *opfatter* ikke deres normer og holdninger som udtryk for en bestemt placering i samfundet og forankring i livsform, for den enkelte har indtrykket af, at der er vide muligheder for at forme sit eget liv: det spiller ingen rolle, om man er søn af f.eks. en direktør eller datter af en butiksassistent, for, om man kan blive direktør eller butiksassistent osv. Ansvaret for ens uddannelse, karriere og fremtidige jobposition er ens eget,

[222] Giddens 1994; 1996.
[223] Giddens 1994:10-11

og det gælder bare om at træffe de helt rigtige valg, der passer netop til ens egen personlighed og realisering af potentialerne i denne personlighed.

I overensstemmelse hermed mener de engelske ungdomsforskere Rurlong & Cartmel (1997), at traditionelle retningslinier *stadig* har indflydelse på de unges valg og livsforløb, selvom de unge ikke er klare over det selv. De unge synes, at de har langt flere muligheder end deres forældre på en lang række områder, og derfor stiger *risiciene* og *farerne* på samme tid, når de *ikke* kan leve op til deres forventninger og lykkes i deres "frie valg".

Den nye opfattelse er på den ene side frisættende for den enkelte, på den anden side kan den også være meget belastende, fordi ansvaret for, hvordan og hvorfor ens liv former sig, i langt højere grad er blevet et *personligt anliggende*. Således har man som ung kun sig selv at skyde skylden på, når og hvis noget går galt – også selv om vi lever i hvad der samtidig er blevet kaldt et risikosamfund[224], hvor forhold som den enkelte på ingen måde selv er herre over, med et slag kan ændre hele vedkommendes livssituation.

De valg og dermed udfordringer, der er tale om, rækker i princippet lige fra en lang række daglige valg med hensyn til f.eks. *indkøb af tøj, mad osv*. over forbrug af f.eks. *medier osv.* til mere overordnede valg af f.eks. *uddannelse*, *arbejde*, *partner*, *bolig*, *sundhed*, *politisk orientering*, *fritid*, *friluftsliv* eller *livsstil* og *livsform* med tilhørende ansvar for *kropsligt udtryk* og *iscenesættelse* og dermed *stil*.

Det er desuden karakteristisk, at selv om man i vid udstrækning kan vælge om senere, og mange unge også rent faktisk gør det, så er ungdommen en fortættet fase for netop de store valg, der for alvor sætter de blivende rammerne for den enkeltes tilværelse og selvopfattelse[225] i hverdagslivet.

Samlet set er alle unge tilsyneladende frit stillet i et samfund og en kultur, der i princippet består af en række forskellige frit tilgængelige områder – uddannelsesområdet, arbejdsområdet, boligområdet, sundhedsområdet, fritidsområdet og friluftslivsområdet osv. – hvor de unge kan vælge, som de har lyst, men hvor de – uden rigtigt at vide af det – medbringer forskellige mængder og typer af "valgkraft" eller økonomisk, kulturel og social kapital, som det hedder med Bourdieus ord.

Reelt set er de unge altså ikke lige stillede, heller ikke selv om deres formelle skolegang og uddannelse er den samme[226]. De unges udfordringer består således i at matche, på den ene side, *deres forventninger* om og tilsyneladende *frie valg i deres handlinger* med, på den anden side, *deres reelle sociale og kulturelle forudsætninger*.

Omdrejningspunktet for alt dette er den proces, der i stigende grad er kommet i fokus og er blevet forstået som de unges identitetsudvikling,

[224] Beck 1997.
[225] Simonsen 2003:20.
[226] Simonsen 2003:20.

identitetsdannelse eller identitetsprojekt, hvor især kroppen og dens iscenesættelse i både ydre og indre forstand, i den sammenhæng spiller en helt afgørende central rolle for de unges personlige, sociale og kulturelle identitetsdannelse[227].

Unges nuværende livssituation og spørgsmål til friluftslivet

Herefter er det et spørgsmål, *om, og i givet fald hvordan og hvorfor, unges aktuelle livssituation kan sætte præg på deres friluftsliv?* – og omvendt *om, og i givet fald hvordan og hvorfor, unges aktuelle friluftsliv kan sætte præg på deres aktuelle livssituation?*

Denne dobbeltsammenhæng i psykosocial og sociokulturel henseende er aldrig blevet undersøgt, om end der i litteraturen er en udbredt erkendelse af, at udendørs rum og mere eller mindre uforstyrrede naturområder og aktiviteter i sådanne rum og områder, har potentialet til at fremme en lang række af positive direkte og indirekte effekter på børn og unges fysiske udvikling, følelsesmæssige og mentale sundhed og velbefindende og sociale udvikling[228].

Afsættet i afhandlingens ungdomsperspektiv kan på den vis sammenfattes i en række teoretisk forankrede spørgsmål:

Når traditionsbefæstede livssammenhænge på *den ene side* opløses, og sociale klassers og andre samfundsmæssige forskelles eksistens betvivles eller overlejres af individuelle fortolkninger og refleksive konstruktioner, samtidig med at alle muligheder tilsyneladende *på den anden* side åbnes for den enkelte unge, da er det et spørgsmål, *om de unges friluftsliv på nogen måde bidrager til, at få de unges hverdagsliv og livssituation til, at hænge sammen, eller mere sammen?*

I forlængelse heraf rejser der sig flere spørgsmål.

Når de unge ikke oplever, at ydre sociale og kulturelle bånd binder dem, og det kun er dem selv, der kan kvaje sig, når de vælger forkert på hverdagslivets forskellige domæner, da er spørgsmålet, om *deres friluftsliv kan hjælpe dem med at vælge rigtigt?*, og *om friluftslivet modsvarer traditionsbefæstede livssammenhænges opløsning og, via refleksivt eksperimenterende oplevelser, på ny virke dannende og retningsgivende med normer og dybereliggende værdier til brug for valghandlinger i hverdagsliv og livssituation?*

Ifølge Simonsen (2003) er det netop på *individplanet*, at de unge har mulighed for at arbejde på at udvikle en sammenhængende forståelse af

[227] Simonsen 2003:22.

[228] F.eks. Barrett & Greenaway 1995; Bingley & Milligan 2004; Cole-Hamilton et al. 2001; Everard et al. 2004; Gill 2006; Thomas & Thompson 2004; Thompson 2005; Ward Thompson et al. 2004.

tilværelsen, der kan skabe en form for helhed i det fragmenterede samfund de lever i, en forståelse af: hvem de er, hvad de vil med sig selv og deres liv, hvor de er på vej hen osv. – eller kort sagt en identitet. Netop denne identitetsdannelse kan ses som essensen, eller den bagvedliggende styring, af alle de mange valg, som unge i dag er kastet ud i, og som er selve den centrale opgave for dagens unge.

I forlængelse heraf er spørgsmålet til friluftslivet: *er friluftslivets felt åbent for de unges egen identitetsdannelse på individplan eller identitetsprojektets personlige niveau?*, eller *er friluftslivet i nogle af sine mere eller mindre organiserede former lukket for denne identitetsdannelse som følge af, at klubber og foreninger på forhånd har bestemt, hvad de unge skal have ud af friluftsliv?*

2.3.2 Identitet som »personlig identitet«, »social identitet« og »kulturel identitet«

Indledningsvis i kapitlet fremgår det af yderste venstre kolonne i fig. 2.2, at jeg i udkastet til en teori om unges friluftsliv som identitetsprojekt arbejder med tre identitetsniveauer: »*personlig identitet*«, »*social identitet*« og »*kulturel identitet*«. På baggrund af teoribidrag fra *feltet for ungdomsforskning* og *feltet for livsstilsforskning* redegør jeg i det følgende for identitetsbegrebet i afhandlingen. Som afrunding på redegørelsen diskuteres identitetsbegrebet i forhold til friluftsliv. Ligesom i det forrige afsnit udmønter det sig også i en række relevante spørgsmål, der kan bygges oven på de forrige, om friluftslivets samspil med de unges identitet.

Identitet

Begrebet identitet er vidt udbredt og flertydigt som følge af, at det bruges forskelligt indenfor forskellige forskningsfelter og fagdiscipliner. Desuden overlapper og konkurrerer begrebet med andre begreber i den samfundsvidenskabelige og humanistiske litteratur, som f.eks. selvet, selvopfattelse, jeg´et, ego, personlighed eller social rolle. Det vil være umuligt at relatere og definere alle sådanne begreber på tilfredsstillende vis i det følgende.

Som bidrag til mit teoriudkast har jeg valgt at anvende begrebets udlægning indenfor en kombination af *feltet for livsstilsforskning* og *feltet for ungdomsforskning*, hvor de svenske sociologer og ungdomsforskere Johansson & Miegel (1992) i *Do The Right Thing – Lifestyle and Identity in Contemporary Youth Culture* har udarbejdet en teoretisk analyse og syntese af identitetsbegrebet, som munder ud i en differentiering mellem personlig, social og kulturel identitet.

Det er i vid udstrækning denne differentiering, som jeg nedfælder i den peirceianske begrebsramme ved at bygge »personlig identitet«, »social

identitet« og »kulturel identitet« ovenpå de peirceianske evolutive kategorier førstehed, andenhed og tredjehed henholdsvis.

»Personlig identitet«

»Personlige identitet«[229] udvikles gennem en modningsperiode, hvor individet gennem en *primær* og *sekundær individuation*[230] arbejder sig igennem sine tidligere livserfaringer for ad den vej at opnå en stabil personlig identitet.

Den *primære individuation* er processen gennem hvilken barnet opnår den første fornemmelse for egen personlig identitet, hvormed det gradvist bliver i stand til at skelne mellem selv og primære forsørgere, for til sidst at blive en autonom person (af græsk: auto = selv; nomos = lov).

Den *sekundære individuation* er en proces, der involverer en form for "given afkald" på intrapsykiske strukturer formet gennem barndommen. Her skelnes mellem fire forskellige stadier gennem puberteten/ungdommen:

Den *tidlige pubertet/ungdom* (eng. *early adolescence*) primært karakteriseret ved biologisk modning, hvor det unge menneske bliver mindre afhængigt af forældrene, og hvor venskaber med andre af samme køn i stigende grad bliver vigtige.

Den *egentlige pubertet/ungdom* (eng. *adolescence proper*) er primært karakteriseret ved øget interesse i det modsatte køn, at tilværelsen er i et generelt oprør, og at tidligere relationer til forældre, familie og venner reevalueres.

Den *sene pubertet/ungdom* (eng: *late adolescence*) er en periode hvor en positiv og mere selv-indlysende bevidsthed om den personlige identitet udvikler sig, og muligheden for at kunne (også senere) forme et eget syn på fortid, nutid og fremtid udvikles. Der er primært tale om en konsolideringsperiode, hvor der etableres en stabil repræsentation af selvet og af andre, og udvikles en højere grad af fornemmelse for individualitet.

Overgangen fra pubertet/ungdom til voksendom er markeret af en mellemliggende fase, *efter pubertet/ungdom* (eng. *post adolescence*), igennem hvilken der opnås en vis stabilitet af den psykiske struktur.

Den *sene pubertet/ungdom* og *efter pubertet/ungdom* er begge integritetsperioder, hvor der gennem førstnævnte udvikles forskellige livsplaner og fremtidsmål, og hvor nogle af disse planer og mål gennem sidstnævnte periode, forandres af og igennem klarere definerede sociale roller og permanente relationer.

---

[229] Følgende gennemgang af personlig identitet er baseret på Johansson & Miegel 1992:40-43 medmindre andet er nævnt. Johansson & Miegel udvikler deres begreb om personlig identitet ved at forankre det i en tysk og engelsk psykoanalytisk tradition og her med bidrag fra Bloss (1962, 1967, 1979) og Winnicott (1963/1987, 1971).

[230] Bidrag til definition af den personlige identitet med en *primær* og *sekundær individuation*, får Johansson & Miegel 1992 fra Bloss 1962, 1967, 1979.

Udvikling af personlig identitet er ikke kun et spørgsmål om *individuation* alene, men også et spørgsmål om intimitet og afhængighed af andre. Derfor må udvikling af personlig identitet også forstås ud fra en proces fra *afhængighed* til *uafhængighed*, der omfatter tre faser i form af *absolut afhængighed* (eng. *absolute dependence*), *relativ afhængighed* (eng. *relative dependence*) og *hen imod uafhængighed* (eng. *towards independence*)[231].

I begyndelsen er barnet *absolut afhængig* af de nære fysiske omgivelser og af forældrene, og disse omsorgsfaktorers tilpasning til barnets behov, ønsker og lyster. Såfremt denne tilpasning lykkes, skabes der forudsætninger for en rolig stabiliserende modning.

Derefter udvikler barnet sig stille og roligt til at blive *relativ afhængig*, hvilket kan kendes på væksten af barnets intellektuelle og følelsesmæssige kapacitet. Gennem denne udvikling begynder barnet at blive opmærksom på sin afhængighed ved at begynde at differentiere mellem "ikke mig" og "mig". Udviklingen foregår gennem et løbende sammenspil mellem indre og ydre virkelighed, og ender med, at barnet bliver en potentiel skaber af verden, der kan berige virkeligheden med udlægninger af hans/hendes indre tilværelse.

På vejen *hen imod uafhængighed* bliver barnet gradvis i stand til at balancere mellem den personlige eksistens og den ydre sociale virkelighed. Her taler Winnicott (1971) om et *potentielt rum*, som eksisterer mellem den indre psykiske virkelighed og den ydre verden. I dette rum forsøger barnet gennem leg og brug af kulturelle symboler at bygge bro over inkongruenser mellem indre og ydre virkelighed. Det er her, kultur bliver skabt igennem det vedvarende samspil mellem den indre personlige oplevelse og den ydre virkelighed.

Det er vigtigt at påpege, at vejen imod uafhængighed er endeløs for så vidt, at mennesket hele tiden må favne nye og fremmede fænomener. I starten spiller forældre og nære sociale relationer og omgivelser en vigtig rolle, men processen fortsætter ind i voksendommen, idet man sjældent modnes fuldt i ungdommen. Det er også vigtigt at pointere, at vejen ikke kun indeholder progressiv men også regressiv udvikling, hvorfor der ikke nødvendigvis er tale om en lineær og konstant stigende udvikling mod uafhængighed, men også hyppigt eller konstant, en udvikling mod stigende afhængighed. Personlig identitet skabes derfor gennem et konstant samspil mellem stræben efter uafhængighed og autonomi og behovet for afhængighed af andre.

---

[231] Bidrag til definition af den personlige identitet med en *afhængigheds-uafhængigheds proces* får Johansson & Miegel 1992 fra Winnicott 1963/1987, 1971.

Alt i alt peger ovennævnte psykologiske differentieringsprocesser – *primær* og *sekundær individuation* og *afhængighed/ uafhængighed* – på den enkeltes refleksive forhold til såvel selvet som til andre og under sidstnævnte også et refleksivt forhold til samfundet som helhed. Men det er vigtigt at understrege, at det er under »personlig identitet« at den individuelle skabelse af selvet udspringer. Derfor kan der, som Glover (1985) skriver, peges på, at udvikling af »personlige identitet« stort set går forud for, og er den vigtigste forudsætning for den senere udvikling af »social identitet« og »kulturel identitet«:

> Jeg vil her hævde flere påstande. Den vigtigste er at vores individualitet ikke bare er os givet, men er, delvis, noget vi selv skaber. Måden vi tænker over os selv, og over vores fortid, har en vigtig rolle i denne selv-skabelse. Andre ting i verden, og andre mennesker, forandres ikke direkte af måden vi tænker over dem. Men vores opfattelse af os selv påvirker direkte hvordan vi er. Jeg vil argumentere for, i modsætning til den almindelige overbevisning, et videnskabeligt perspektiv på mennesker foreneligt med at vi skaber vores egne karakteristika. Og jeg vil foreslå at vores formning af os selv er en meget vigtigere side af os end normalt antaget. Den side af os burde få en central plads, når vi tænker over sociale og politiske spørgsmål[232].

Den samlede betragtning om »personlig identitet« består i, at den primært er defineret ved den enkeltes mangfoldighed af unikke oplevelser og erfaringer og ved sådanne opfattelser, som den enkelte har udformet om sig selv og om livet generelt. »Personlig identitet« bestemmer derfor, hvordan den sociale og kulturelle identitet siden skabes, opretholdes og udtrykkes. Det er derfor, at den »personlige identitet« også spiller en vigtig rolle for livsstil. Selvom identiteten i en forstand bliver stabil i løbet af ungdommen, udvikler individet til stadighed nye behov og ønsker, og sådanne behov og ønsker bygger oven på en mere eller mindre stabil »personlig identitet«.

»Social identitet«

»Social identitet«[233] handler om individets rolle, hvortil hører den forventede adfærd, der er knyttet til rolleindehaverens position i en social struktur. Individet, som har position af f.eks. lægestuderende, forventes måske at indtage en tilsvarende rolle som ”læge” i friluftslivet, hvilket kan lade sig gøre ved at dyrke f.eks. orienteringsløb, der kan karakteriseres ved særlige handlingsmønstre og kvaliteter som f.eks. ikke at overskride kroppens fysiske og psykiske grænser og professionelt overblik. Eller omvendt – at

[232] Glover 1985:110 ifølge Johansson & Miegel 1992:43

[233] Følgende gennemgang af social identitet er baseret på Johansson & Miegel 1992:43-44 medmindre andet er nævnt. Johansson & Miegel udvikler deres begreb om »social identitet« ved at forankre det i den sociologiske og socialpsykologiske tradition med bidrag fra amerikanerne Mead (1934/1962), Goffman (1969, 1982), Turner (1968, 1990) og Burke & Franzoi (1988).

individet, som har position af orienteringsløber og mestrer handlingsmønstre og kvaliteter som f.eks. ikke at overskride kroppens fysiske og psykiske grænser og professionelt overblik over kortet, måske forventes at indtage en tilsvarende rolle som "orienteringsløber" i arbejdslivet, hvilket kan positioneres med f.eks. titel og arbejde som læge.

Definitionen af en rolle rummer følgende fem overordnede elementer:

> Den stiller et vidtspændende og detaljeret *adfærds- og holdningsmønster* til rådighed; den konstituerer en *tilpasningsstrategi* med en forhåndenværende type af situation; den er *socialt identificeret*, mere eller mindre klart, som en selvstændig helhed; den er genkendelig for at kunne spilles af *forskellige individuelle individer*; og den giver et grundlæggende fundament for at kunne *identificere* og *placere* personer i et samfund[234].

Herudover er det en væsentlig pointe, at identiteter som helhed internaliseres gennem en processuel *rolle-lovbestemmelse* (eng. *role-enactment*)[235]. Det vil sige, at f.eks. en studerendes identitet bygger på forudgående adfærds- og holdningsmæssige forventninger og meninger om studerendes identitet, som den enkelte herefter internaliserer gennem vedkommendes rolle som studerende. På noget nær tilsvarende vis i unges friluftsliv, vil f.eks. en mountainbikers identitet bygge på forudgående adfærds- og holdningsmæssige forventninger og meninger om mountainbikeres identitet på såvel friluftslivets felt som i samfundet som helhed, som den enkelte mountainbiker herefter internaliserer gennem vedkommendes rolle som mountainbiker. En sådan type identitet betegner jeg som "friluftsliv som identitetsprojekt på socialt niveau". Enhver person har desuden flere forskellige roller på sit repertoire. »Social identitet« kan derfor bestå af en række forskellige roller som f.eks. politistuderende, søn, ven, kæreste og, ikke mindst, mountainbiker.

Da der er stor forskel mellem individers måder at spille deres rolle, kan det være vigtigt med et begreb som *rolledistance* (eng. *role distance*)[236] for at kunne skelne den enkelte fra vedkommendes rolle:

> Et sæt af synlige kvalifikationer og velkendte anerkendelser, tilsammen med en veldesignet social ramme som skueplads, tilvejebringer for individet mere end en mulighed for at spille sin rolle på en ophængt knag, for denne scene er lige nøjagtig kun hvad han behøver for at kunne skabe et klart indtryk af hvad ikke han vælger at hænge sin påstand op på. Jo mere omfattende en rolles staffage er des større er muligheden for at stille afstanden til rollen i skue. Personlig facade og social ramme tilvejebringer lige

[234] Turner 1968:552 ifølge Johansson & Miegel 1992:43. Egen oversættelse.
[235] Bidrag til definition af den sociale identitet med en processuel *rolle-lovbestemmelse* får Johansson & Miegel 1992 fra Burke & Franzoi 1988.
[236] Bidrag til definition af den sociale identitet med en *rolledistance* får Johansson & Miegel 1992 fra Gofmann 1969.

præcis et sådant felt den enkelte har behov for for at kunne gøre sin figur i en figur der er særlig morsom, sur, glat, eller er ligeglad[237].

Pointen med citatet er, at individers sociale identitet kan være mere eller mindre tvungne. Med rolledistance kan den enkelte lægge afstand til sin rolle, begrænse sit engagement eller udelukke sine personlige følelser fra rollen der spilles. Mangel på personligt engagement i en særlig rolle kan i videre forstand lede til såkaldt *rolleovergang* (eng. *role-transition*)[238], hvilket vil sige, at individet kan træde ud af en rolle og ind i en anden. Dette fænomen kan være yderst relevant for forståelse af, hvordan de unge går ud og ind af roller, når de bevæger sig imellem »friluftsliv« og »hverdagsliv« eller mellem forskellige måder at dyrke friluftsliv på.

For at være i stand til at deltage i en specifik social kontekst er det nødvendigt at have lært sig de regler, normer, sæder og skikke og fremgangsmåder, som ligger i den kulturelle identitet, og som ligger bag og guider i enhver konkret kontekst, hvor adfærds- og holdningsmæssig interaktion udspiller sig. Det er primært hvad »social identitet« handler om: at sætte det enkelte individ i stand til at afkode og respondere korrekt på signaler, symboler, hændelser og handlinger i en specifik social situation. »Social identitet« er således den identitet, hvorigennem individet – og dermed også den »personlige identitet« - bliver et socialt væsen på baggrund af sit kulturelle væsen. Udvikling af såvel personlig som social identitet er således tæt sammenvævet med udvikling af kulturel identitet.

»Kulturel identitet«

Begrebet »kulturel identitet«[239] bruges sjældent, men ligger ofte immanent i teorier om livsstil. Bourdieu udviklede en teori om de processer, hvormed kulturel distinktion mellem og indenfor forskellige statusgrupper i samfundet skabes gennem kampe om kulturel dominans eller magt. Selvom han var mest interesseret i kampe om magt mellem forskellige fraktioner af de dominerende sociale klasser – og vel at mærke i det franske samfund – tænkte han også over, hvordan individet lærer at forstå og bruge kulturelle symboler og artefakter i samfundet. I den forstand kan Bourdieus teoriapparat betragtes som et forsøg på at forstå, på den ene side, relationen mellem strukturelt determineret regelmæssighed og sociale handlinger, og på den anden side, individuelt bestemte handlinger.

---

[237] Goffman 1969:68 ifølge Johansson & Miegel 1992:44. Egen oversættelse.

[238] Bidrag til definition af den sociale identitet med en *rolleovergang* får Johansson & Miegel 1992 fra Turner 1990.

[239] Følgende gennemgang af kulturel identitet er baseret på Johansson & Miegel 1992:43-44 medmindre andet er nævnt. Johansson & Miegel udvikler deres begreb om »kulturel identitet« ved at forankre det i den sociologiske tradition med Bourdieu (1977, 1984).

Begrebet *habitus* kan netop betragtes som Bourdieus medierende koncept, der redegør for relationer mellem sociale og kulturelle strukturer på den ene side og individuelle fortolkninger af og holdninger til sådanne strukturer på den anden side. Bourdieu har forklaret habitus utallige gange, men én udlægning, hvor tydeligheden at habitus som *strukturerende struktur* for livsstil er særlig tydelig, har jeg fundet i *Af praktiske grunde*:

> Én af de funktioner habitusbegrebet har, er at gøre rede for den ensartede livsstil, der gør, at praktikkerne og goderne hos en enkelt agent eller en hel klasse af agenter udgør et sammenhængende hele. [...] Habitus er dette generative og samlende princip, der omsætter de indre og relationelle karakteristika i en position til en samlet livsstil, dvs. til et samlet sæt af personvalg, valg af goder, valg af praktikker. [...] Agenternes habitus er generative principper bag praktikker, der på én gang er distinkte og distinktive. Den mad arbejderen spiser, og især den måde han spiser den på, den sportsgren han dyrker og mådan han dyrker den på, hans politiske meninger, og måden han giver udtryk for dem på, adskiller sig systematisk fra den mad og de aktiviteter man finder hos direktøren i industrien. Men habitus handler også om de forskellige klassifikationsskemata, klassifikationsprincipper og principper for, hvordan man skal anskue og opdele verden, forskellige former for smag. Agenternes habitus skelner mellem det gode og det dårlige, det rigtige og det forkerte, det fine og det vulgære etc. Men alle skelner ikke på samme måde. Én og samme opførsel, eller ét og samme gode, kan således forekomme fint for én agent, mens den kan virke prangende eller indbildsk for en anden, eller vulgær for en helt tredje[240].

Den anden side af habitus, hvor der er tale om *struktureret struktur*, dvs. at den kreative, individuelle agent rent faktisk indvirker strukturerende på habitus, har jeg fundet i et interview med ham i Chicago fra 1988:

> Paradoksalt nok har de fleste af mine kritikere helt overset, at der er en afgørende forskel mellem min måde at bruge begrebet på og den måde, det er blevet brugt på før – jeg taler om "habitus" for netop *ikke* at tale om "vaner" – det vil sige, at for mig er det centrale det generative – for ikke at sige det kreative – aspekt af holdningsmæssige systemer forstået som en kunst, en praktisk beherskelse i udtrykkets fulde betydning og specielt som *ars inveniendi* (latin for: opfindsomhedens kunst). Mine kritikere vender med andre ord tingene på hovedet. De indlæser mekanismer i et begreb, der er udviklet specielt som modtræk *mod enhver form for mekanisme*[241].

Ifølge sidstnævnte citat fungerer habitus altså primært som individuel struktur på det sociale og kulturelle felt, men som førstnævnte citat også viser, er habitus heller ikke udelukkende et individuelt fænomen, men rn internaliseret struktur, der kommer fra fælles forudsætninger, især hvad angår tilværelsens materielle vilkår. Habitus – og måske mest af alt i forstanden strukturerende struktur – formes primært i den tidlige barndom,

[240] Bourdieu 1997:23-24.
[241] Bourdieu & Wacquant 2002:107.

men habitus i den enkelte kan altså også undergå konstant omstrukturering livet igennem.

Helt overordnet er det gennem »kulturel identitet«, at den enkelte udvikler sine individuelle værdier, stile i forskellige henseender og smag. Derfor er det primært »kulturel identitet«, der former kernen i den enkeltes identitet og livsstil. Men »kulturel identitet« kan ikke forstås løsrevet fra »social identitet« og »personlig identitet«, og det er Bourdieu's pointe. I øvrigt en pointe, der stemmer godt overens med at førstehed, andenhed og tredjehed i den peirceianske tankefigur skal forstås ud fra deres adskillelighed.

Her og nu er det nok at konkludere, at Bourdieu rent faktisk selv har udtænkt habitus som et begreb, der kan redegøre for den individuelle personlige identitets bevidsthed – og vel at mærke bevidsthed i refleksiv forstand – om sin egen specifikke position eller sociale og kulturelle identitet indenfor forskellige sociale og kulturelle systemer.

Det lægger op til, at »personlig identitet« faktisk kan ændre på »social identitet« og »kulturel identitet« ved at opbryde disse *strukturerende strukturer*, bearbejde dem, og skabe ny kultur med *struktureret struktur*. Jeg tror, at det er i et sådant lys at nogle unges friluftsliv som identitetsprojekt skal ses. At de bruger friluftslivet til både at nedbryde og opbygge kultur. Jeg tror, at det er heri at rødderne til forandringer i unges friluftsliv skal findes.

Unges identitet og spørgsmål til friluftslivet

I afsnittet om *unges nuværende livssituation og spørgsmål til friluftslivet* har jeg allerede stillet nogle spørgsmål til friluftslivet om dets samvirke med de identitetsprocesser, der kan være relevante for unge i dag.

I forlængelse heraf er der nu muligheden for at skelne mellem tre identitetsniveauer, hvilket kan nuancere spørgsmålene til friluftslivet.

Hvis de unges »kulturelle identitet« på den ene side er fragmenteret pga. opløsning af traditionsbefæstede livssammenhænge, og i værste fald er helt revet væk som fundamentet under de unge[242], og hvis de unges »personlige identitet« på den anden side er muligheden for på ny, at udvikle og samle en sammenhængende forståelse af, hvem de er, hvad de vil og hvor de vil hen med sig selv[243], da bliver spørgsmålet til friluftslivet: *kan de unge bruge deres friluftsliv og friluftslivets felt til at skabe sammenhæng imellem især deres »personlige identitet« og »kulturelle identitet«?*, og i givet fald *på hvilken eller hvilke måder, eller ej?*

[242] Simonsen 2003.
[243] Simonsen 2003.

Afsæt til første delopsamling om teorien om unges friluftsliv som identitetsprojekt på friluftslivets felt
I afsnit 2.4 samles den foregående udlægning af identitetsbegrebet i den første delopsamling til teorien om unges friluftsliv som identitetsprojekt på friluftslivets felt.

2.3.3 Friluftsliv som »naturoplevelse«, »naturbrug« og »natursyn«

Indledningsvis i kapitlet fremgår det af anden yderste kolonne fra venstre i fig. 2.2, at jeg i udkastet til en teori om unges friluftsliv som identitetsprojekt indarbejder én udlægning af friluftslivsbegrebet med begreberne »*naturoplevelse*«, »*naturbrug*« og »*natursyn*«. På baggrund af teoribidrag primært fra *forskningsfeltet for friluftsliv* redegør jeg i det følgende for én side af, hvordan friluftslivsbegrebet forstås i afhandlingen.

Friluftsliv som noget i-sig-selv
Muligheden for at definere friluftsliv som noget *i-sig-selv*, hvor dette noget, er "natur", kan underbygges af mindst fire forhold: 1) af ideen indenfor BPPOR om en evolutionær forbindelse mellem menneske og natur; 2) af modsætningen mellem natur og kultur, der overordnet er den udprægede forskel mellem udlægningen af friluftslivsfænomenet indenfor BPPOR henholdsvis SPSCOR; 3) af ideen om en snæver *leisure* udlægning af *outdoor recreation*, hvorfra friluftslivet må forstås ud fra sit eget iboende *causa sui*; og endelig 4) af ideen fra paradigmet SPOR om friluftslivsbegrebets første element bestående af *rekreative oplevelser, aktiviteter og adfærdsmønstre*.

Friluftsliv som natur i-sig-selv
Med friluftsliv udlagt som natur i-sig-selv, rejser der sig straks et definitionsspørgsmål eftersom natur er et af de sværeste begreber at definere overhovedet.

Ordbog over det danske sprog deler ordet natur op i fem betydninger: 1) den i sig selv iboende medfødte egenskab, der er bestemmende for personers eller tings karakterer eller karakteristiske (grund)beskaffenheder; 2) den skabende, opretholdende, styrende og ordnende kraft, der fremtræder gennem det skabte, forhold i tilværelsen og tilværelsens regelmæssighed, orden og lovbundethed; 3) beskaffenheden eller tilstanden af en vis oprindelig, primitiv art, uden videre forfinelse af f.eks. teknisk udvikling eller arbejdsmæssig specialisering osv.; 4) hele den skabte materielle verden og dens dele; 5) den umiddelbart synlige del af jordoverfladen med dens forskellige bestanddele (kløfter og bakker, søer og floder osv.) og tilhørende dyre- og planteverden, således som den ses under åben himmel[244].

[244] Ordbog over det danske sprog.

Iboende natur, ekstern natur og universel natur

Med begreberne *iboende natur*, *ekstern natur* og *universel natur*, tilbyder Castree (2001) en sammenfattet forenkling af ordbogens fem betydninger.

Ved *iboende natur* forstår han en essentiel, ontologisk og uforanderlig kvalitet ved såvel den ydre som ved den indre menneskelige natur, svarende til ordbogens betydning 1).

Ekstern natur henviser til den materielle verden som givet, uberørt og autonom, grundlæggende ikke-social og ikke-menneskelig, svarende til ordbogsbetydningerne 3), 4) og 5).

Endelig forstår han ved *universel natur* de iboende kræfter, der dirigerer verden eller menneskene, svarende til betydning 2)[245].

Relateres ideen om »friluftsliv« udlagt snævert som natur i-sig-selv og ideen om friluftslivsbegrebets første element bestående af rekreative oplevelser, aktiviteter og adfærdsmønstre, til Castrees tre naturudlægninger, da stemmer *iboende natur*, *ekstern natur* og *universel natur* meget godt overens med en ide om, at udlægge »friluftsliv«, som 1) *rekreative oplevelsers iboende natur i-sig-selv*, som 2) *rekreative aktiviteters eksterne natur*, og som 3) *rekreative adfærdsmønstres universelle natur*. Disse tre udlægninger af »friluftsliv« stemmer endvidere fint overens med den peirceianske begrebsramme, således at kategorierne *førstehed*[246], *andenhed*[247] og *tredjehed*[248], udgør de styrende principper for henholdsvis *rekreative oplevelsers iboende natur i-sig-selv*, *rekreative aktiviteters eksterne natur*, og *rekreative adfærdsmønstres universelle natur*.

Disse tre udlægninger betragter jeg som svarende til henholdsvis »naturoplevelse« (oplevelsers iboende natur i-sig-selv), »naturbrug« (aktiviteters eksterne natur) og »natursyn« (adfærdsmønstres universelle natur)

Friluftsliv som praksis, felt og diskurs

Ideer i Tordssons (2003) doktorafhandling, *Å svare på naturens åpne tiltale. En undersøkelse av meningsdimensjoner i norsk friluftsliv på 1900-tallet og en drøftelse av friluftsliv som sociokulturelt fenomen*, kan understøtte konceptualiseringen af »friluftsliv« på to væsentlige punkter.

---

[245] Castree 2001:22-40 ifølge Hansen-Møller 2004:23.

[246] Jf. ideer som f.eks. friskhed; liv; frihed; udetermineret, ubegrænset og ukontrolleret variation og mangfoldighed; selvbehersket egenartethed og særegent væren; kvaliteter ved sanse- og følelsesmæssige oplevelser.

[247] Jf. ideer som f.eks. årsagsforhold; statiske kræfter mellem to ting; sammenhæng mellem årsag og virkning; eller sans som ego og vilje som ikke-ego; eller vilje og handling; ufrihed; virkelighed i manifesteret materiel forstand.

[248] Jf. ideer som f.eks. generalitet, uendelighed, kontinuitet, udbredelse, vækst og udvikling, ordregivning, lovgivning.

På det første punkt synes Tordsson i det hele taget at underbygge en konceptuel ide om, at friluftsliv som helhed må betragtes fra både et personligt, socialt og kulturelt identitetsniveau. Via sin historiske og fænomenologiske analyse af friluftslivet i Norge, når han frem til, at friluftsliv som fænomen må forstås, og dermed også undersøges ud fra tre "vinduer", som han kalder *friluftslivets praksis*, *friluftslivets felt* og *friluftslivets diskurs*.

Om det første "vindue", *friluftslivets praksis* – som jeg betragter kompatibelt med identitetsprojektets *personlige niveau*, svarende til Peirces *førstehed* og ideen om *potentiel mulighed* – siger Tordsson:

> Friluftslivet kan siges at kendetegnes af typiske handlinger, eller med en anden terminologi: af typiske projekter i typiske situationer. På dette niveau studerer vi hvilke "iboende budskab", eller "føringer", eller "oplevelsespotentialer", som disse projekter og situationer lægger op til, så at sige "i sig selv": hvad det er friluftsliv, i forskellige former, "gør med os". Her oven i bør vi forsøge at tydeliggøre hvilke mønstre for at forstå, fortolke og kategorisere disse situationer og projekter som er blevet udviklet inden for friluftslivet: grundlæggende koder for at binde enkeltheder og oplevelseselementer sammen til en helhed[249].

Om det andet "vindue", *friluftslivets felt* – som jeg betragter kompatibelt med identitetsprojektets *sociale niveau*, svarende til Peirces *andenhed* og ideen om *manifestation af mekanisk nødvendighed* – siger Tordsson:

> En anden tilnærmelsesmåde er at se friluftsliv som et fænomen, som får sin mening i og igennem den kontekst, som omgiver fænomenet. På dette niveau, som jeg kalder friluftslivets felt, bliver der studeret, på hvilke måder friluftslivet forholder sig til kontekstdimensionerne natur, individ og samfund. Fokus ligger på spørgsmål som hvilken naturforståelse som friluftsliv bygger på og opretholder, hvad friluftsliv har af betydning for den enkeltes oplevelse af at være nogen, og hvordan friluftsliv relaterer sig til samfundet: hvordan friluftslivet danner et eget "socialt rum", og dels hvad dette kan yde i forhold til samfundets helhed. Et grundlæggende perspektiv vil blive at forstå friluftsliv i forhold til iboende ambivalenser og modsætninger i den historiske periode, ofte kaldt moderniteten, hvor friluftslivet opstår som et egen, nogenlunde konturskabt fænomen[250].

Om det tredje "vindue", *friluftslivets diskurs* – som jeg betragter kompatibelt med identitetsprojektets *kulturelle niveau*, svarende til Peirces *tredjehed* og ideen om *betinget nødvendighed*, *kontinuitet*, *vækst* eller *formidlende af bestemmelserne fra identitetsprojektets personlige og sociale niveau* – siger Tordsson:

> Den tredje tilnærmelsesmåde – som jeg vil kalde friluftslivets diskurs – tager udgangspunkt i sprogbrugen: måden at omtale friluftslivet på, drøfte det og argumenterer for det. Perspektivet fokuserer på de verbaliserede meningsmønstre, legitimeringerne og

[249] Tordsson 2003:34-35.
[250] Tordsson 2003:35.

”ideologierne” i friluftslivet. En bagvedliggende hypotese er at sådanne etablerede og verbaliserede meningsmønstre ikke bare genspejler opfattelser og oplevelsesmåder, men også bidrager til at forme disse. Diskursen angiver hvad som hører til og hvad som falder udenfor, den udgør forbilleder og mønstre for den enkeltes oplevelse. Den tydeliggør og verificerer nogle måder for at kategorisere, fortolke og opleve, men lader andre forblive ubekræftede[251].

Den peirceianske ide om at lade de tre kategorier førstehed, andenhed og tredjehed styre al evolutionær udvikling, stemmer meget godt overens med Tordsson tanker om, at de tre ”vinduer” tilsammen står for at relatere og bearbejde natur, samfund og individ:

Kendetegnende for friluftslivet er, at det overfører dimensionerne natur, samfund, individ til ét og samme oplevelses-, erfarings- og handlingsfelt, hvor de bliver relateret og bearbejdet i forhold til hinanden[252].

I forlængelse heraf vil jeg dog for min egen konceptuelle udlægning sige, at det *ikke* er natur, samfund og individ, som de tre identitetsniveauer bearbejder, men derimod »friluftsliv« (repræsentamen eller den *snævre leisure* udlægning af friluftsliv), »landskab« og »hverdagsliv« (interpretant eller den *brede recreation* udlægning af friluftsliv).

Friluftsliv som tegn og tegnkoder

På et andet væsentligt punkt synes Tordsson (2002) også at underbygge den konceptuelle ide om, at sondre imellem en *snæver leisure* og *bred recreation* udlægning af friluftsliv, hvor den grundlæggende sondring kan bygges på en kultursemiotisk ide om forskellen og sammenhængen mellem natur og kultur eller *tænkning i naturen* og *tænkning om naturen*. Hvilket igen afspejler den peirceianske ide om strukturel analogi mellem naturens tænkning og menneskets tænkning. Det skyldes, at Tordsson, under sin redegørelse for sit første ”vindue” – friluftslivets praksis – fremhæver, at han tror, at det er grundlæggende fortolkningskoder, der konstituerer alle former for praksis i lige fra det enkelte til det komplekse friluftsliv:

Er det muligt at skitsere nogle grundlæggende fortolkningskoder i friluftslivets praksis? Jeg tror det, men med reservation, at friluftslivet indbefatter alt fra det helt enkelte og uprætentiøse til det meget vanskelige, udfordrende og grænsesprængende, må vi nøjes med at antyde noget, som kan være fælles for meget forskellige udgaver af friluftsliv. Centralt i nordisk friluftslivstradition står *oplevelsen*. [...] Som jeg forstår det, indebærer dette *at opleve* i friluftsliv, at forholde sig til naturen ud fra [...] specielle koder for fortolkning:[253].

[251] Tordsson 2003:35.
[252] Tordsson 2003:389.
[253] Tordsson 2003:47.

Herefter mener han at se i alt fire sådanne specielle koder for fortolkning.

Den første fortolkningskode består i, at mennesket møder naturen *som sansekvaliteter*, mærker sig disse kvaliteter, og tager dem til sig i form af naturens tænkning – *tænkning i naturen* – der i sig selv forligger i et sprog, der er analogt for så vidt, at det taler til kroppens sanser, følelser og andre menneskelige intellekter:

> 1) Friluftsliv indebærer at vi møder naturen *som* en række forskellige sansekvaliteter, som danner en verden fuld af udtryk, stemninger, mening og måske også budskab. I friluftsliv forudsætter vi at disse kvaliteter er ægte dele af naturen selv. Dette at *opleve* naturen indebærer netop at *mærke sig disse kvaliteter og tage dem til sig*. Det indebærer at vi i en vis forstand går ud fra at naturen *kommunikerer* med os. Ikke forstået sådan, at vi så må have et animistisk eller personificeret natursyn, eller at vi forstår naturen som en *sender* med et *budskab* som bruger et *medium* for at vende sig til os som *modtagere*. Det drejer sig mere om et "som om". Vi åbner os for at naturen har noget at fortælle os, eller give os, og at den "meddeler sig" med et "sprog" som vender sig til vores person: vores krop med alle dens sanser, vort intellekt og frem for alt vores følelsesliv.

For det første mener jeg, at Tordsson her rækker ud efter en biologisk forklaring på rekreationsfænomenet, idet han fremhæver sansekvaliteter som en primær forudsætning for i det hele taget at møde naturen. Dermed placerer han egentlig en del af sin udlægning af rekreationsfænomenet inden for paradigmet BPPOR, om end resten af hans tankefigurer om fænomenet kan placeres under SPSCOR. Jeg er godt klar over, at han i citatet ovenfor gør meget ud af at fjerne sig fra en biologisk funderet forklaring. Men med fremhævelse af ord som sansekvaliteter og krop mener jeg, at han i hvert tilfælde i mere eller mindre udpræget grad, læner sig op ad BPPOR. For det andet mener jeg, at hans beskrivelse af friluftslivets første fortolkningskode i citatet ovenfor, er meget lig Peirces *kvalitegn*, der *i sig selv er ren kvalitet*, men som ikke kan opfører sig som tegn, medmindre den *legemliggøres*, dvs. mødes *som* den menneskelige krop, i og med at det tilsyneladende er kroppens natur, der kan komme tættest på den natur, der tilhører naturen selv.

Tordssons anden og tredje fortolkningskode, mener jeg, kan forstås under én og samme kode, idet den anden kode handler om, at mennesket møder naturen ved at *opføre* sig sådan, at naturen kan tale til det, og idet den tredje kode handler om, at vejen til naturoplevelsen (Tordssons første kode), går gennem konkret *handling*, hvor mennesket "*udsætter*" sig for naturen i fysisk materiel forstand:

> 2) Friluftsliv er derfor – på et praksisplan – *at opføre sig sådan* at naturen *kan* tale til os. Vi indretter os sådan, at naturen virker på alle erkendelsesniveauer samtidigt og integreret. Vi bruger enkelt udstyr, vi færdes med egen muskelkraft, vi vælger enkle former for at tilfredsstille vores primærbehov. På forskellige måder prøver vi at leve "på naturens vilkår", sådan at vi *stiller os åbne* for naturens indtryk og undgår det som kan blokere eller forstyrre naturmødet. 3): Men vejen til naturoplevelse er i første række hverken

> indadvendt kontemplation eller en slags sanselig gymnastik, men konkret og kropslig *handling*. Vi sejler, padler, vandrer, klatrer, går på ski. Vi laver en række små og store *projekter*, hvor vi dels "prisgiver" os naturen, "udsætter" os for den; dels udtrykker vores naturforståelse, tydeliggør den, gennem at handle. Vi samhandler med naturen og deltager derigennem i en ordløs kommunikation med den[254].

Jeg mener, at Tordssons forståelse, ved at fremhæve anden og tredje fortolkningskode som bestående af *opførsel* og *handling* og *"udsættelse"* som noget overfor naturen, kan sammenlignes med Peirces *index*, som er et tegn, der har *eksistentielle relationer til et objekt*, forstået på den måde, at indexet *direkte kvantitativt, påvirke*s *i* og *ændres af relationen* (læs: *opførsel*, *handling*, *udsættelse*) *til objektet* (læs: naturen), *af objektet* (læs: naturen).

Endelig består Tordssons fjerde fortolkningskode i, at *første person singularis er integreret i naturoplevelsen*, hvorfor hans første og fjerde kode egentlig er integreret i hinanden:

> 4): Videre bygger friluftsliv på at vi går ud fra at oplevelserne i naturen har noget væsentligt at give os som mennesker. Vi opdager ikke bare naturen, men også os selv. Det er ikke naturstudier det drejer sig om, og heller ikke en slags rendyrket æstetisme i betydningen at vurdere et landskab efter fælles eller personlige forestillinger om "det naturskønne". Gennem at friluftsliv bygger på den enkeltes aktive, deltagende *samhandling* med natur, *indgår første person singularis* som en integreret del i naturoplevelsen. At opleve naturen er i friluftsliv at opleve hvad det er at *være* i den[255].

Såfremt der er tale om endnu *ufortolket oplevelse af integrering i naturen*, som selvfølgelig senere kan gøres til genstand for, skal vi sige *differentiering fra naturen*, og dermed fortolkning, da mener jeg, at denne kode kan sammenlighes med Peirces *rheme*. I så fald kan Tordssons kode om *oplevelse af integrering i naturen*, forstås som den natur, der *for en interpretant*, dvs. fortolker, *fremstår som kvalitativ mulighed*.

I forhold til det peirceianske tegn, synes Tordssons fire tegnkoder således at kunne sammenfattes til i alt tre tegn, hvoraf hans første kode, anden og tredje kode, og fjerde kode, under alle omstændigheder ser ud til, at kunne dækkes af henholdsvis *repræsentamen* (Tordssons første tegnkode), *objekt* (Tordssons anden og tredje tegnkode) og *interpretant* (Tordssons fjerde tegnkode).

Hermed er jeg tilbage ved det andet væsentlige punkt, hvor Tordsson tilsyneladende underbygger den konceptuelle ide om at sondre imellem en *snæver leisure* og *bred recreation* udlægning af friluftsliv, hvor det centrale kontinuum, kan skildres ud fra en kultursemiotisk ide om gradsforskellen mellem natur og kultur eller *tænkning i naturen* og *tænkning om naturen*.

[254] Tordsson 2003:48.
[255] Tordsson 2003:47-48.

Hvilket igen afspejler den peirceianske ide om strukturel analogi mellem naturens tænkning og menneskets tænkning.

For at forklare ideen om et kontinuum, eller en gradsforskel, mellem den *snævre leisure* og *brede recreation* forståelse af friluftsliv, som jeg konstituerer som henholdsvis »friluftsliv« og »hverdagsliv«, vil jeg nu redegøre for forskellen mellem *tænkning i naturen* og *tænkning om naturen*, for ad den vej at argumentere for, at friluftsliv både kan forstås som *natur i-sig-selv* (»friluftsliv«) og som en *psykosocial og sociokulturel konstruktion* (»hverdagsliv«):

Kontinuumet mellem *tænkning i naturen* og *tænkning om naturen* bygger på en antagelse om, at enhver bevægelse fra *ting* til *tegn* indebærer, at ting altid rummer en vis *betydning*, men at det først er, når der indgår kodning og afkodning, at ting bliver til tegn, hvor tegn herefter er den endelige *mening*, som mennesker kan orientere sig efter[256].

Friluftsliv som tænkning i naturen

Friluftsliv forstået som *tænkning i naturen*, og hermed det grundlæggende koncept om »friluftsliv«, bygger på en antagelse om, at friluftsliv i udgangspunktets relative ubestemmelighed, omfatter alt, som de unge ikke har kontrol over, ikke selv har skabt eller har noget umiddelbart ansvar for. Med friluftsliv forstået som *tænkning i naturen* er det derfor for det meste naturens egen oplevelse og brug af, og syn på, kaos, uorden, fare og/eller risiko, som de unge kan tillægge *betydning* ved at indfange eller integrere den i deres naturoplevelser, naturbrug og natursyn. På den måde er det f.eks. hverken tillid og sikkerhed eller en lokalitet eller et sted i landskab, som *i første omgang* fremstår af *tænkning i naturen*. Nej, hvad der i første omgang fremstår af *tænkning i naturen* er grænser for, hvad de/den unges sansende og følende krop kan blive enige med sig selv om, har *betydning*. Friluftsliv forstået som *tænkning i naturen* er følgelig grænser, der bevæger sig, når de unges krops forståelseshorisont flytter sig. Denne grænse er således de *forskel-ligheder* som gør *tænkning i naturen* og *tænkning om naturen* til omfattende tegnkomplekser, som de unges identitet kan orientere sig efter. Endelig kan man sige, at *tænkning i naturen* skal forstås som indhold og form af natur i-sig-selv i *tænkning i naturen*. Det vil sige, at der allerede findes natur aflejret i *tænkning i naturen*, som giver naturen en identitet, der er uafhængig af de unge, men som kan påvirke de unges kropslige bevidsthed. Således rummer naturen spor af sin egen tænkning i de evolutionære processer, der har givet naturen sine former og indhold, og denne tænkning og disse evolutionære processer er grundlaget for, at de unges kroppe overhovedet kan opfatte naturen, og at de unge efter egen bevidstliggørelse af deres kroppe siden kan hævde, at naturen og deres

[256] Johansen & Larsen 1994:197-271.

identitet har noget tilfælles. I en vis forstand kan man da sige, at naturen derfor er et subjekt for de unges identitet som objekt eller effekt. Man kan tale om en *subjektiv genitiv*. Naturens tænkning kan være en subjektiv genitiv og betyde den tænkning, der tilhører naturen og den tænkning, som træder frem gennem naturen i-sig-selv[257].

Tankefiguren om *tænkning i naturen* og *tænkning om naturen* bygger således på en forestilling om, at uanset hvilke former for tegnkomplekser, der er tale om i de unges friluftsliv, så er der altid tale om markeringer af grænser mellem ting/tegn eller natur/kultur, som giver betydning og mening i de unges friluftsliv og hverdagsliv samtidigt. Herunder står eller falder tankefiguren også på en hypotese om, at en af de mest grundlæggende, kulturopbyggende/-nedbrydende semiotiske processer består i, at de unge eksperimenterer med denne grænse for kulturens/hverdagslivets rækkevidde ind i friluftslivet/naturen eller vice versa, også selvom de unge hverken nævner kultur eller natur med et eneste ord. Hermed kan de unges såkaldte *grænseoverskridende naturoplevelser* i friluftslivet måske mest af alt betragtes som yderst vigtige eksperimenter, der bidrager til vor kulturs fortsatte forandring, udvikling og rækkevidde.

Denne hypotese kan i hvert tilfælde ses i direkte forlængelse af teori af sociologen Anthony Giddens. På baggrund af Erik H. Eriksson (1902-1994) og Sigmund Freud (1858-1939) siger Giddens, at blandt eksperimenter for kulturens rækkevidde, har leg en fremtrædende plads i tilværelsen, fordi leg næsten lige fra fødslen er gradvist med til at grundlægge forlængelsen af den ontologiske sikkerhed og tillid fra den nære kontakt til moderen til den omgivende livsverden. Rækkevidden for sådanne eksperimenter for sikkerhed og tillid forlænges bl.a. igennem sport og spil ind igennem den menneskelige krop og det menneskelige sprog og videre herfra langt ind i den menneskelige voksentilværelse[258].

På tilsvarende vis betragter jeg elementer af unges friluftsliv som én af sådanne måder, især når det handler om grænseoverskridende naturoplevelser gennem risiko og fare, at eksperimentere med forlængelse af ontologisk sikkerhed og tillid langt ind hverdagslivet.

Så som oplæg til den *brede* udlægning af »friluftsliv« og dermed i teorien »hverdagsliv«, kan man sige, at et af de *første krav* til de unges grænsedragning mellem *tænkning i naturen* og *tænkning om naturen* handler om, at en sådan grænse i det hele taget skal drages, for at de unge overhovedet kan lokalisere deres friluftsliv og hverdagsliv i tid og rum. Det kræver, at de unge i det hele taget får mulighed for at etablere kontakt med natur og lege med at tabe og vinde kontrollen over den. Præcist i

[257] Tekstpassagen er min egen samlede fortolkning af opfattelsen af begrebet natur i flere forskellige tekstpassager i Johansen & Larsen 1994.
[258] Giddens 1984:50-60

brændpunktet mellem tabt og vundet natur, kan man sige, at grænsen mellem *tænkning i naturen* og *tænkning om naturen* ligger. Men det er også i dette punkt, at min tankefigur indsætter begrebet »landskab«, som udgør det forbindende led mellem »friluftsliv« og »hverdagsliv«. Det *andet krav* til de unges grænsedragning er, at der skal være kroppe som både subjekter og objekter tilstede i friluftslivet. De tegn, som denne grænsedragning består i, er alle de identifikationsmuligheder, der gennem »landskab« fører »friluftsliv« frem til »hverdagsliv«. Det betyder, at enhver individuel interpretation, og dermed føring af »friluftsliv« frem til »hverdagsliv«, *ikke* er en individuel proces. Det skyldes, at hvis den kropslige sansning og føling ikke kan udvikles således, at den kan indgå i differentierede, intersubjektive semiotiske processer af kollektiv karakter, så falder de individuelle processer og den individuelle krop fra hinanden. I radikale tilfælde sker det f.eks. i patologiske tilstande som skizofreni, hvor tid og rum og subjekter er ustabile, og kroppen opleves som serier af fragmenter, hvor stabil perception hverken er umulig at opnå eller at bekræfte sammen med andre. Men det kan også ske under mindre drastiske former. F.eks. hvis en spejderleder står i mere eller mindre skarp kontrast til et ungt menneskes opfattelse af, hvad spejder handler om, da er der ikke intersubjektivitet af kollektiv karakter. Eller hvis unge rollespillere har en manglende oplevelse af intersubjektiv bekræftelse på, hvad naturen skal bruges til, når de snakker med forvaltningen i en kommune – eller sagt på en anden måde – hvis en rollespiller ikke formår at konfrontere en afvigelse i kollektiv erindring om, hvad naturen skal bruges til i tilfældet af, at den ikke skal bruges til rollespil. I forlængelse heraf kommer jeg frem til den brede udlægning af »friluftsliv« - eller rettere sagt »hverdagsliv« - da fokus nu flytter sig fra *tænkning i naturen* til *tænkning om naturen*.

Friluftsliv som tænkning om naturen

Friluftsliv forstået som *tænkning om naturen*, og hermed begrebet om »friluftsliv« udlagt bredere som »hverdagsliv«, er ideen om, at friluftsliv i udgangspunktets relative bestemmelighed, omfatter alt som de unge har kontrol over, selv har skabt eller har ansvar for. Med »friluftsliv« forstået som *tænkning om naturen* oplever de unge i udgangspunktets relative ubestemmelighed for det meste orden, tillid og sikkerhed. Ligesom *tænkning i naturen* er *tænkning om naturen* stadig ikke en lokalitet eller et sted i landskab, som naturen eksisterer indenfor eller udenfor. Nej: friluftsliv forstået som *tænkning om naturen* er de unges kollektive tænkning om *tænkning i naturen* for *tænkning om naturen*. Når tænkningen er kollektiv, må den være baseret på indlæring og kognition, dvs. kultur, ovenpå et substrat af kropslige medfødte evner for i det hele taget at lære og at tænke, dvs. natur. Men da den pågældende indlæring og kognition bevæger sig længere og længere væk fra *tænkning i naturen*, befinder den sig til sidst

uden for naturens rækkevidde, og her tager den kollektive tænkning over på en sådan måde, at indlæring og kognition nu begynder at bygge på udveksling af information i kommunikation. Friluftsliv som *tænkning om naturen* om *tænkning i naturen* omfatter derfor ikke kun naturen i sig selv, heller ikke kun tænkningens konstruktioner som f.eks. værdier for friluftsliv, familie, opdragelse, påklædning osv., men også den proces, hvori tænkningen bliver til som dannelse, udveksling, opbevaring og akkumulering af information og kommunikation om både »friluftsliv« og »hverdagsliv«. Men da tænkning *om* naturen således i yderligere og yderligere grad kommer til at baserer sig alene på forarbejdning af information og kommunikation, holder *tænkning om naturen* om *tænkning i naturen til sidst op, og nu er der således kun tale om tænkning om naturen om tænkning om naturen*. Dvs. nu er »friluftsliv« blevet til en psykosocial og sociokulturel konstruktion, og dermed i egentlig forstand blevet til »hverdagsliv«. Men en konstruktion kan altid dekonstrueres og konstrueres på ny. Det gælder således også i den forstand, at kulturen, dvs. »hverdagsliv«, konstruerer naturen, dvs. »friluftsliv«.

Hermed står vi måske overfor en del af forståelsesnøglen til at forklare, hvordan og hvorfor unges friluftsliv teoretisk set forandres. For her er *tænkning om naturen* primært bundet til tegn, der er afkodet af, men også kodende for, *tænkning i naturen*. Hermed er *tænkning i naturen* blevet til »friluftsliv«, som både kan tænke *i-sig-selv* og tage refleksiv stilling til sig selv i et identitetsprojekt.

Denne stillingtagen kan, i form af semiotiske tegnprocesser, i princippet fortsætte langt ind i de unges »hverdagsliv«, og bevæge sig fra »stil« over »livsstil« til »livsform«. Her kan man nu sige, at naturen er blevet objekt eller repræsentamen for de unges identitet som subjekt. Nu er der tale om objektiv genitiv. Naturens tænkning kan være en objektiv genitiv og betyde den tænkning om *tænkning i naturen*, som tilhører *tænkning om naturen*.

Tænkning om naturen kan herefter betragtes som den tænkende unge som subjekt og naturen som objekt eller repræsentation for den unge som subjekt. Det vil sige den tænkende naturs – eller rettere kulturs - indhold, de forestillinger den natur rejser, de værdier den natur tillægger/tillægges, og som alt sammen gror ud af de semiotiske processer, hvori de unge tænker og dermed skaber deres identitet.

Tænkning om naturen udtrykker derfor nu de unges bevidstliggørelse af »friluftsliv«, og denne bevidstliggørelse er bundet til de unges sproglige, billedlige, fortolkningsmæssige, personlige, sociale og kulturelle forudsætninger.

Alt i alt betragtet, bruger de unge altså *tænkning i naturen* - »friluftsliv« - som brændstof til *tænkning om naturen - »hverdagsliv«*. »Friluftsliv« som objektiv genitiv er følgelig det friluftsliv, der lader sig fastholde og forme af »hverdagsliv«: de unges indlæring og kognition og forarbejdning af

kommunikation og information – den natur, der er de unges egen, og som er nødvendig for deres identitet[259].

Selvom jeg ikke har filosoferet over »landskab« ovenfor, skal hele den kultursemiotiske tankefigur alligevel illustrere skillelinjerne i udviklingen fra »friluftsliv« over »landskab« til »hverdagsliv« og evt. tilbage igen.

Det samme gælder for skillelinjerne mellem modaliteterne, der regulerer udviklingen fra »friluftsliv« over »landskab« til »hverdagsliv«, og som består af »personlig identitet«, »social identitet« og »kulturel identitet«. Disse modaliteters skal også ses i lyset af deres *adskille-lighed*. Noget nær på tilsvarende "uklare vis" svarende til Tordssons (2002) tre "vinduer" til friluftslivet, som teoretiske konstruktioner, der tjener deres sag i analyse af friluftsliv:

> Sådanne forskelle som skitseret mellem praksis, felt og diskurs, bør imidlertid ikke forstås som noget mere end hjælpemidler for tanken. De er analytiske netop i den forstand, at de prøver at dele noget op som i udgangspunktet er en helhed. [...] De begrebsmæssige tilnærmelser synes ikke sjældent at have noget at sige om samme slags fænomener, men ud fra hvert sit grundperspektiv. For eksempel kan et tema som relationen til naturen i en bestemt periode selvsagt blive drøftet så vel ud fra praksis, som ud fra det sociokulturelle felt og som diskurs. De tre tilnærmelser kan betragtes som tre forskellige udsigtspunkter, men over samme landskab. Nogle udsigtspunkter giver bedre overblik over visse dele af området end andre. [...] Men hensigten er også at disse perspektiver skal være relevante i den forstand at de dækker forskellige centrale dimensioner i friluftslivet. Selv om jeg altså er klar over det analytiske og det teoretiske i mine begreber og de uskarpe skillelinjer imellem dem, er hensigten at de skal fange nogle aspekter af friluftslivet selv[260].

Jeg vil tro, at den vigtigste forskel imellem mine tre styrende principper for »friluftsliv« og Tordssons tre udsigtspunkter, er, mine modaliteter – sammen med begrebstrilogien »friluftsliv« (jf. repræsentamen), »landskab« (jf. objekt) og »hverdagsliv« (jf. interpretant) – har ontologisk status, hvad angår som grundlæggende principper for udvikling af logisk strukturel kompleksitet i friluftslivets betydnings- og meningsdannelse.

Tordsson er mere langt mere ydmyg. Han ser udelukkende sine tre udsigtspunkter som metodologiske værktøjer, om end han godt ved, at de har epistemologisk status, da han bruger dem til, at "gå til tingen selv", og derfra, i modsætning til "udefra og ind", beskrive friluftslivet "indefra og ud", hvilket vil sige:

> At forsøge at skitsere, på hvilke måder friluftslivet giver retninger for at møde verden på bestemte måder, og lade dette være udgangspunktet for en diskussion af hvad friluftslivet

[259] Tekstpassagen er min egen samlede fortolkning af opfattelsen af begrebet kultur i flere forskellige tekstpassager i Johansen & Larsen 1994.
[260] Tordsson 2003:35-36.

> har at give til den enkelte friluftslivsudøver, som giver mening i hendes/hans personlige og sociale situation[261].

Konstruktioner med ontologisk status som hele det peirceianske fundament i nærværende afhandling, finder Tordsson problematiske. Bl.a. fordi konstruktionerne er udtryk for essensialisme – ideen om at tilværelsens mangfoldighed kan forenkles til nogle grundlæggende principper, der har primær status over tilværelsens mangfoldighed – hvilket ifølge Tordsson bl.a. har lav kursværdi i en samtid præget af ambitioner om at dekonstruere sociale konstruktioner:

> Der knytter sig forskellige vanskeligheder til opgaven at definere friluftsliv. [...] Opgaven synes at forudsætte at mangfoldighederne af det aktuelle fænomen kan tilbageføres til noget mere enkelt og fundamentalt, som lader sig ordsætte på måder, som ikke bare trækker en grænse mellem hvad der er indenfor og hvad der falder udenfor, men som også fanger det som er væsentligt i fænomenet. Opgaven [...] synes at forudsætte en slags "essensialisme" – opfattelsen af at tilværelsens mangfoldighed lader sig forenkle til nogle grundlæggende principper, og at disse ejer noget i retningen af primær status i forhold til de mangfoldige og varierede udtryk. Et essensialistisk syn på friluftsliv bygger på opfattelsen af at der findes et afgørende *noget*, som er fælles for alle udgaver af friluftsliv, og som gør de forskellige udtryk *til* friluftsliv. Et sådant syn er problematisk. For det første bygger det på ontologiske forudsætninger, som har lav kursværdi i en tid præget af ambitioner om at "dekonstruerer" "sociale konstruktioner". For det andet – når vi spørges os selv hvad det er, som skulle kunne siges at have en primær ontologisk status i et fænomen som friluftsliv, er vi ikke bare nødt til at tage stilling til friluftsliv, men også til hvilke perspektiver vi generelt bør lægge til grund for vores forståelse af menneskers verden[262].

Man kan som Tordsson mene, at det er problematisk at forankre epistemologi i ontologi, men man kan som jeg også mene, at mangel på forankring kan være problematisk. Det mener jeg, fordi jeg tror på, at ethvert udsagn *om* tilværelsen altid bygger en antagelse *for* tilværelsen.

Måske bygger Tordssons tro på, at han tilhører generationen af forskere, der tilslutter sig et videnskabsteoretisk post-moderne perspektiv.

Ifølge Jean-François Lyotard referer post-modernitet til et paradigmeskift både bort fra forsøget på at forankre epistemologien i ontologien og bort fra troen på menneskeskabte fremskridt. Set fra et post-moderne perspektiv er "den store fortælling" opløst.

Alternativt opererer den post-moderne tankegang med en pluralitet af heterogene krav på viden, blandt hvilken videnskaben ikke har en privilegeret placering[263]. Tordsson synes at bekræfte et sådan post-moderne

[261] Tordsson 2003:33.
[262] Tordsson 2003:11-12.
[263] Giddens 1994:10.

perspektiv på friluftslivsfænomenet under analyseovervejelser i sin afhandling:

> I stedet for at, mere eller mindre tilfældigt, vælge en etableret teori og applicere denne på friluftslivsfænomenet, skal vi prøve den modsatte vej. Vi skal stræbe efter at "gå til tingen selv" og holde os tæt til friluftslivsfænomenet. [...] Først derefter er det muligt at se på hvilke måder [...] meningsdimensioner indenfor friluftsliv har ændret sig fra tid til anden [...]. Vi prioriterer med andre ord nærhed til friluftslivet, og forsøg på overblik, frem for ønsket om at stå på velfunderet teoretisk grund, og at kunne disponere over færdigudviklet finværktøj når det gælder at analysere delaspekter af den kontekst som omgiver friluftslivet. [...] Med andre ord prøver vi ikke at lave en analyse af friluftslivet "udefra og ind": at lægge en etableret samfundsteori over friluftslivsfænomenet for at undersøge hvilke perspektiver som på hvilke måder forklarer hvilke aspekter af fænomenet. I stedet forsøger vi at beskrive friluftsliv "indefra og ud": at søge at skitsere på hvilke måder friluftslivet giver føringer for at møde verden på bestemte måder, og lade dette være udgangspunktet for en drøftelse af hvad friluftsliv har at give den enkelte friluftslivsudøver, som giver mening i hendes/hans personlige og sociale situation[264].

More & Averill (2003) står i modsætning til Tordsson. Biologisk, psykologisk og sociokulturelt funderet på epistemologisk niveau, forankret i en biologisk og generel systemteoretisk ontologi[265], leverer de i en artikel et metateoretisk udkast til en teori om den rekreative aktivitet og adfærd, som de kalder *Recreation System Theory*.

Teorien er beregnet for analyse af biologiske, psykologiske og sociokulturelle faktorers indflydelse på den rekreative aktivitet og adfærd[266]. Motivet for at lave teorien udspringer af, at der er lavet alt for mange empiriske (beskrivende og udforskende) undersøgelser på bekostning af alt for få teoretiske (forklarende) synteser inden for forskningen i rekreationsfænomener[267]:

> Den mest forsømte del af rekreationsforskning er den faktiske sammensætning af den rekreative aktivitet. Når vi undersøger en særlig aktivitet, er det altid sammenhængen: Hvem gør det? Hvor ofte er det? Hvilke effekter kommer der ud af det? osv., og vi gør det uden at tænke over, hvad "det" er. Vi forudsætter derfor [i vores teori], at rekreative aktiviteter er egentlige adfærdskonstruktioner – organiseringer af elementære handlinger, tanker og følelser – som udøverne skaber omkring sig på baggrund af mål af forskellig specificeringsgrad[268].

Da More & Averill mener, at rekreative oplevelser i udpræget omfang er bestemt af struktur[269], er det i begrebsrammen primært de strukturelle frem

[264] Tordsson 2003:32-33
[265] More & Averill 2003:375.
[266] More & Averill 2003:373.
[267] Moore & Averill 2003:372.
[268] Moore & Averill 2003:373.
[269] More & Averill 2003:373.

for aktør- og oplevelsesmæssige dele af rekreativ adfærd, der er i fokus: måden den rekreative aktivitet og adfærd i-sig-selv selv er organiseret, og de faktorer, der står for at gentage rekreative adfærdsmønstre i menneskers tilværelse.

På baggrund af en biologisk systemteoretisk ontologi, udleder de tre strukturelle nøgleegenskaber - *mekanismer*, *funktioner* og *kapaciteter* – som går igen i alle systemer – og tre modaliteter – *det biologiske selv*, *det psykologiske selv* og *det sociale/kulturelle selv*. De tre modaliteter repræsenterer henholdsvis *biologiske faktorer* under genetisk kontrol, *psykologiske faktorer* afsat af kognitive drejebøger[270] i erindringen[271], og endelig *sociale/kulturelle faktorer* sat af sociale regler, normer og ressourcer indarbejdet i symboler og andre kulturelle artefakter.

Ved krydsning af de tre strukturelle variabler med de tre analytiske modaliteter fremkommer deres teori som en ni-cellet matrice som vist i fig. 2.7.

De anbefaler, at man bruger deres matrice til kortlægning og analyse af de vigtigste faktorer, som indgår i rekreative aktiviteter og adfærd. De skriver, at de ni celler er semiuafhængige måder at se på det samme: afhængigheder bestemmende for personers rekreative valg, behov og interesser.

Deres analyse af *mekanismer* kan give svar på forskningsspørgsmål, der starter med *hvordan*, analyse af *funktioner* svar på spørgsmål, der starter med *hvorfor*, og analyse af *kapaciteter* svar på spørgsmål om, *hvad der er muligt*.

De skriver også, at i et praksisperspektiv, der er *friluftslivsvejledere* og/eller andre forvaltere, f.eks. *naturvejledere* og/eller *naturforvaltere*, oftest interesseret i og beskæftiget med *mekanismerne*, der er *politik analytikere* oftest interesseret i *funktionerne*, og endelig at den *enkelte udøver/befolkningen* som helhed mest interesseret i *kapaciteterne*[272].

[270] Den engelske betegnelse for kognitive drejebøger er *cognitive script*. Betegnelsen bruges om de temaer, der af vane løber igennem vores tanker. Sådanne drejebøger kan påvirke vores følelser og adfærd. De kan beskrives som bånd vi igen og igen gentager i tankerne – ting vi igen og igen siger til os selv, ofte uden at være bevidste herom. Som eksempel: ”jeg kan ikke gøre noget rigtigt, så det her er for hårdt, så det er ikke engang værd at prøve” eller ”jeg kan gøre hvad som helst jeg sætter mig for, det bliver meget lettere så snart jeg går i gang, det her det kan jeg sagtens”. Engelsk psykologisk fagordbog: http://info.med.yale.edu/psych/3s/glossary_items/cog_script.html

[271] More & Averill 2003:376.

[272] More & Averill 2003:376.

Strukturelle variable / **Analytisk modus**	*Funktioner*	*Mekanismer*	*Kapaciteter*
Det biologiske selv	Sundhed, velvære, instinkter, overlevelse, evolutionære teorier, æstetik, indre belønning, nytte, motivation, tilfredsstillelse.	Organsystemer og arousal teori.	Genetisk baserede individuelle forskelle (f.eks. temperament, højde osv.), køns- og aldersforskelle.
Det psykologiske selv	Livs fortællinger (f.eks. langsigtede motiver), selvaktualisering, selvidentitet.	Erkendelsesformer (f.eks. hukommelse, perception og erindring) og tilknytning til omgivelser og fysiske steder, kognitive drejbøger, feedback, mål og opnåelse af mål, forventningsteorier og flow.	Personlige karaktertræk/evner (f.eks. indadvendthed og udadvendthed).
Det sociale/kulturelle selv	Institutioner, social struktur, kultur, økonomi, familie og gruppe, nytte, socialisering, frivillighed.	Organisation af sociale netværk, organisationer, familie og venner.	Ethos (f.eks. magt, status osv.), sociodemografiske faktorer, kønsroller, livsforløb og begrænsninger.

Figur 2.7. *Strukturelle faktorer der bestemmer rekreativ adfærd på det biologiske, psykologiske og sociale/kulturelle analyseniveau*[273].

More & Averills matrice har mange takter, der har lighed til og kan bruges i min egen konceptuelle model.

Men der er naturligvis også forskelle. Den største forskel er selvfølgelig den ontologiske forankring, hvor More & Averills er systemteoretisk og min er semiotisk.

Det kan derfor diskuteres, om deres funktioner, mekanismer og kapaciteter er kompatible med henholdsvis »friluftsliv«, »landskab« og »hverdagsliv«, fordi disse tre begreber er forankret i den peirceianske udlægning af repræsentamen, objekt og interpretant henholdsvis.

Tilsvarende kan man diskutere kompatibiliteten mellem deres og mine modaliteter.

En tredje men måske mindre forskel er, at More & Averill udlægger det biologiske og psykologiske selv hver for sig. Det gør jeg ikke. I min egen udlægning omfatter identitetsprojektets personlige niveau både det biologiske og psykologiske selv. Omvendt behandler More og Averill det sociale og kulturelle selv under en og samme modalitet. Det gør jeg ikke. I

[273] Figur efter Moore & Averill 2003:377 og 390.

min udlægning omfatter identitetsprojektets sociale niveau det sociale selv og identitetsprojektets kulturelle niveau det kulturelle selv.

Endelig arbejder More & Averill ikke med et begreb om landskab eller hverdagsliv. Det gør jeg. Alligevel vil jeg i de efterfølgende afsnit, lade mig inspirere af More & Averills mekanismer og kapaciteter i arbejdet med at konceptualisere henholdsvis »landskab« og »hverdagsliv«. Her og nu bruger jeg tillige deres funktioner til at understøtte konceptualisering af den *snævre* udlægning af »friluftsliv« som »naturoplevelse«, »naturbrug« og »natursyn«.

Ifølge More & Averill kan analyse af rekreative aktiviteters funktioner fortælle, *hvorfor mennesker dyrker rekreative aktiviteter i-sig-selv*.

»Naturoplevelse« og dens funktioner

Ud fra en *snæver* udlægning af »friluftsliv« på *identitetsprojektets personlige niveau* er det *biologiske* og *psykologiske selv*, der oplever naturen, hvorfor det også er disse sider af selvet, som må skabe grundlag for begrebet om »naturoplevelse«.

Ifølge More & Averill vil analyse af naturoplevelsens funktioner i det *biologiske selv* således give viden om de unges *motivation for*, *nytte af* og *tilfredsstillelse i* friluftsliv fra et biologisk perspektiv. Det biologiske selv står for at inkorporere artens interesse i det enkelte individ. I det perspektiv er naturoplevelsens funktion at sikre artens/de unges overlevelse, ved at holde dem sunde så de kan bidrage til genpuljen. Sundhed kan her defineres ved at naturoplevelsen fremmer optimal funktion af samtlige kropslige sanse- organ- og andre fysiologiske systemer. Herunder kan *instinkter* (f.eks. køn og aggression) og *behag* (f.eks. smag, lugt og syn – kvaliteten af lugten af vilde blomster, ren luft eller køligheden og renheden af vandløb i bjerge) ses som naturoplevelser i indre forstand, fordi *indre tilfredsstillelse* er *relateret* til dem (i forståelsen »landskab«). Listen over biologiske adfærdssystemer antages at være uudtømmelig, men de fleste teoretikere er enige om, at *formering* (køn), *aggression* (magt, dominans), *undgåelse af skader* og *flugt* (sikkerhed), *tilknytning til andre* (tillid, pleje og pasning, sorg over tab), *udforskning* (nysgerrighed), og *fouragering* (søgen efter mad og vand) er blandt de større biologiske adfærdssystemer. Alle sådanne systemer kan med stor sandsynlighed forklare rekreativ oplevelse og adfærd[274].

Analyse af naturoplevelsens funktion ud fra det *psykologiske selvs* perspektiv vil give viden om, *hvem de unge er som individer*, og *hvordan de unge relaterer sig til verden* gennem f.eks. *deres image*, *æstetiske præferencer*, *kreativitet* og *følelser*. Det er fordi det psykologiske selv på forhånd består af propositioner om, hvem man er som individ og hvordan man relaterer sig til verden. Så naturoplevelser, og måske mest af alt

[274] More & Averill 2003:379.

grænseoverskridende naturoplevelser, giver altså den unge mulighed for en slags ansigt-til-ansigt møde med disse propositioner. Det er fordi naturen – eller rettere *tænkning i naturen* – kan fungere som repræsentation for disse propositioner – eller rettere *tænkning om naturen*. For mange teoretikere inden for den psykologiske humanistiske tradition, er aktualisering af det psykologiske selv (f.eks. bevaring og udvikling af selvopfattelse i bredeste forstand) en stor, hvis endda ikke den største, motivation bag størstedelen af den menneskelige adfærd. Som mål i-sig-selv er selvaktualisering eller aktualisering af identitet sammenlignelig med sundhed i det biologiske selv. Alt i alt kan psykologiske systemer, der understøtter selvet, forstås som langsigtede kognitive drejebøger eller såkaldte *cognitive scripts*, som indeholder mere eller mindre uspecificerede mål indenfor en lang række brede områder af en persons liv. En persons motiver, følelser, holdninger og overbevisninger er organiseret omkring sådanne drejebøger og de understøttes af oplevelser, handlinger og adfærd. Det vil f.eks. sige, at en del af en persons selvopfattelse kan være, at han/hun er kano-kajak roer. Han/hun kan have langsigtede mål relateret til roning: at komme til at eje en god kajak, at komme til at ro langs Grønlands kyster eller at slå sig ned nær vand i pensionsalderen for at kunne ro. Oplevelse af de enkelte seancer med at ro vil være påvirket af disse planer. Hver enkelt oplevelse vil være én ud af mange serier af oplevelser, og den endelige følelsesmæssige kvalitet af hver enkelt oplevelse vil delvist være bestemt af, hvor den ligger i den samlede oplevelsesserie. Endelig vil enhver kajakoplevelse bestå af adskillige specifikke handlinger relateret til roning, som er den faktiske roadfærd. Disse specifikke handlinger afleder deres betydning og mening fra de drejebøger, planer og følelser, som systemhierarkisk ligger over dem.

»Naturbrug« og »natursyn« og deres funktioner

Ud fra en *snæver* udlægning af »friluftsliv« på *identitetsprojektets sociale og kulturelle niveau* kan det være More & Averills *sociale* og *kulturelle selv*[275], der bruger henholdsvis har et syn på naturen. Derfor kan More & Averills sociale og kulturelle selv også bruges som inspirationsgrundlag for »naturbrug« henholdsvis »natursyn«.

[275] Ifølge More & Averill er påvirkninger fra sociale strukturer mønstersammenhænge mellem individ og organisatorisk samfundsmæssig struktur, mens kulturelle strukturer er historiske bestemte overbevisninger om, hvad der er, hvad der skal være, og hvordan ting skal gøres. Selvom både sociale og kulturelle strukturer er hoveddeterminanter for individuel adfærd i en sådan grad, at mange teoretikere vælger at adskille dem, mener More & Averill også, at de kunne have inkluderet kultur som det fjerde element i deres metateori. En sådan separering betragter de som helt legitim, men de slår samfund og kultur sammen, fordi de finder det mere hensigtsmæssigt at arbejde med et socialt selv, der direkte korresponderer til et biologisk og psykologisk selv (More & Averill 2003:280).

Set fra det *sociale selv* kan analyse af naturbrugs funktioner give viden om f.eks. de unges *holdninger*, *ideologier* og *roller* i friluftslivet i et samfundsmæssigt perspektiv. Det er fordi, at når man bruger naturen til rekreative aktiviteter, da vil brugen samtidig fremstå som repræsentationer af inkorporerede samfundsmæssige mål som f.eks. *individualitet* (selvstændige handledygtige individer) og *kollektivitet* (samarbejdsdygtige grupper).

Set fra det *kulturelle selv* kan analyse af natursyns funktioner give viden om f.eks. unges *normer*, *moral*, *dybereliggende værdier*, *tradition* og dermed også *leveregler* i et kulturmæssigt perspektiv. Det er fordi, at når man giver sit syn på naturen til kende, da vil synet samtidigt vise sig som repræsentationer af inkorporerede kulturelle mål som *familiemønstre*, *vaner*, *verdensopfattelser*, *drømme* osv.

Grænsen mellem samfund og kultur er selvfølgelig glidende, men samlet kan overordnet siges, at samfund og kultur søger deres bevaring. Hvis forandring kommer på tale må det (helst) være mod et bedre samfund og en bedre kultur. Fordi samfund og kultur definerer den adfærd, der er vital for deres bevarelse som heltemodig og fordømmer det modsatte, og fordi samfund og kultur er baseret på naturlige ressourcer i form af materiale og energi mv. fra naturen, og fordi et samfunds og en kulturs natursyn bestemmer samfundets og kulturens naturbrug[276], så vil unges brug af naturen til uhensigtsmæssige og måske især ekstreme aktiviteter tillige komme til at repræsenterer et brud med gængse normer, moraler og dybereliggende værdier, hvorfor de unge dermed aldrig vil kunne hævde deres legitime ret til at bruge naturen, såfremt brugen strider mod samfundets interesse og kulturens norm(er) og moral(er). Derfor vil den helt legitime naturbrug altid være indlejret i den friluftslivspraksis, som udøves af det velsocialiserede og velkultiverede individ, der er fuldt internaliseret af samfundets/kulturens mål og værdier i form af sæt af holdningsmæssige og moralske forskrifter, som findes i det sociale og kulturelle selvs kerne. I den enkelte person er det sociale og kulturelle selv et amalgam af påvirkninger fra sociale og kulturelle strukturer (kønsrolle, holdninger, uddannelse, klasse osv.). Men ifølge More & Averill er der langt flere strukturer/systemer, der også er relevante i forhold til adækvat analyse af rekreativ adfærd. Blandt sådanne nævner de *økonomi*, *sundhed*, *politik*, *lov*, *videnskab*, *religion* og *militær*, og siger, at vores værdier og dermed også rekreativ adfærd er organiseret omkring sådanne strukturer/systemer. Der er allerede forskning, der har set på sammenhængene mellem rekreation og økonomiske systemer/strukturer, familiesystemer/strukturer, og i mindre udstrækning sundhedsstrukturer/systemer. Men de anbefaler yderligere forskning i sammenhængene mellem rekreativ adfærd og sådanne strukturer/systemer. I

[276] Bjørklund 1995:12.

den forbindelse skriver de, at parker f.eks. kan spille en væsentlig rolle for et samfunds og en kulturs uddannelsesmæssige og religiøse liv.

For sociale strukturer/systemer alene, peger More & Averill på, at analyser af brug af natur til rekreative aktiviteter også skal betragtes fra både *formelle systemers* (f.eks. klubber og foreninger) og *uformelle systemers* (f.eks. familie og venner) organiseringer. Det er fordi at vekselvirkningen mellem sociale roller og de to organisationsformer, på den ene side repræsenterer de omgivelser og sociale strukturer, som det sociale selv bevæger sig igennem, og på den anden side også repræsenterer organisationsformerne som internaliserede sociale strukturer i det sociale selv. Som jeg ser det, så lægger More & Averill her op til en forståelse af rekreative aktiviteter og naturbrug, som kan lægges fint ind under overensstemmelse med Anthony Giddens´ strukturationsteori. Dvs. at strukturer (klubber, foreninger, familie, venner osv.) i naturbrugens sociale praksis kan anskues som både et middel til og et resultat af den enkelte aktørs rekreative handlinger og aktiviteter.

Hermed er pointen, at den enkelte unges naturbrug direkte og indirekte kan betragtes som repræsentation for både det organiserede og uorganiserede friluftslivs naturbrug strukturelt set. Anden form for naturbrug – måske ekstreme aktiviteter – end den i forvejen legitime indenfor såvel det organiserede og uorganiserede friluftsliv, kan som følge også let komme til at fremstå som et brud med kontinuiteten af holdninger, værdier og normer i de organiserede og uorganiserede systemformer for friluftsliv.

På aktørniveauet er der mangfoldigheden af *sociale roller*. Analyser af brug af natur til rekreative aktiviteter, skal ifølge More & Averill fokuserer på de sociale roller, som er internaliseret i det enkelte individ, og som igen repræsenterer typificeringer og rutiniseret social respons, som udføres noget nær automatisk. I forhold hertil er jeg i afhandlingen specielt interesseret i at analysere i hvilken grad sådanne roller i friluftslivet repræsenterer typificeringer og rutiniseret social respons fra individualitet og kollektivitet i samfundet generelt. En sådan respons kan f.eks. give sig til udtryk med de unges *heroiske og heltemodige* gerninger i friluftslivet. Ifølge More & Averill har klassiske filosoffer argumenteret for, at det højeste sociale mål i det enkelte menneskes er at leve et heltemodigt liv. Men More & Averill skriver også, at der er mange heltemodige elementer, som ikke er undersøgt endnu indenfor rekreativ adfærd. F.eks. mener de, at det at hjælpe en ven i ens klub eller at samle affald op såvel på gaden som efter man har brugt naturen til f.eks. lejerplads, er eksempler på heltehandlinger, som giver den enkelte person oplevelse af behag/lykke. At gøre noget godt for det godes skyld i-sig-selv er behageligt og giver en lykkefølelse. Det er helt sikkert at de unge har mange muligheder for sådanne handlinger i friluftsliv. Så som det biologiske ”behag”, så kan naturbrug også repræsenterer lige fra små heltegerninger (hjælpe en ven) til store heltegerninger (langvarig frivillig

forpligtigelse i klub, hvis aktiviteter foregår udendørs), og sådanne handlinger udgør en vigtig følelsesmæssig hjørnesten i opbygningen af rekreative oplevelser, aktiviteter og adfærdsmønstre[277].

Man kan kritisere More & Averill for, at udlægger det sociale selv på bekostning af det kulturelle selv. Kritikken er vigtig at nævne. For det første fordi en manglende eller relativ svag udlægning af det kulturelle selv gør det svært, at analysere for kulturelle forskelle i rekreative oplevelser, aktiviteter og adfærdsmønstre. For det andet fordi en selvstændig udlægning af det kulturelle selv vil give muligheden for at konkretisere unges forskellige natursyn (og herunder også menneskesyn og livssyn), der igen vil kunne betragtes som repræsentationer af deres hverdagsliv. For det tredje fordi natursyn – afhængig af hvordan de defineres – vil kunne fortælle en hel del om forandrings- og stabiliseringsprocesser i de såvel de unges friluftsliv som hverdagsliv. På den måde bidrager More & Averill ikke tilfredsstillende til nogen konceptualisering af de natursyn, som er internaliseret i det kulturelle selv i friluftslivet.

Der er mange forskere og andre skribenter, som har arbejdet og skrevet om natursyn. Derfor findes der også mange udlægninger af begrebet. Jeg har haft oprigtigt svært ved at finde bidrag, som jeg synes var egnede til konceptualisering af unges friluftsliv som identitetsprojekt.

Hans Finks distinktion af naturbegrebet kan imidlertid være en hjælp til at skabe overblik over, hvor forskelligt naturen kan beskues. Fink har fra et filosofisk perspektiv beskæftiget sig vedvarende med naturbegrebet i en længere årrække. I en artikel fra 1983 opridser han menneskets paradoksale opfattelse af naturen som, at den på den ene side betragtes som det altomfattende, hele virkeligheden, altet, kosmos og universet, og at den på den anden side også betragtes som en afgrænset del af virkeligheden, der ligger uden for den førstnævnte altomfattende, men som alligevel i sidste ende sættes i forhold til førstnævnte altomfattende[278]. Fink fastholder og udvikler sin filosofiske tilgang til naturbegrebet, og i 2002 – 19 år efter den første artikel – er han nået frem til otte forskellige forestillinger om natur[279]. Han siger, at samtlige otte spiller en rolle for måder at tænke, tale, opleve og bruge naturen på i friluftsliv.

Troelsen (2005) har relateret disse otte natursyn til friluftslivet. Følgende præsenterer jeg de otte udlægninger[280] og udbygger dem med beskrivelser, der er inspireret af bl.a. interviewundersøgelsen i afhandlingen:

Det uberørte. I denne forestilling er naturen ensbetydende med det intakte og uberørte. Der hvor kulturen endnu ikke har sat sine spor.

[277] More & Averill 2003:380-381.
[278] Fink 1983.
[279] Fink 2002.
[280] Troelsen 2005:51-53.

Forestillingen gør sig gældende i associationer om, hvad det naturlige og ægte er. Det naturlige er den tilstand, hvad enten talen er om de fysiske omgivelser eller den menneskelige krop, hvor kulturen endnu ikke har manipuleret det oprindelige. Forestillingen bevirker, at man i søgen efter det oprindelige i friluftslivet opfatter noget som værende mere natur end andet. Bjergvæggen frem for den murede klatrevæg, elven frem for kanalen, dyrevekslen frem for stien, søen frem for *put-and-take* dammen. Det uberørte er således dragende ved at være mere oprindeligt, og dermed værende en mere ægte, sand natur.

Det vilde. Naturen er her det utæmmede og uregerlige. Kulturlandskaber som hede, skov og kystområder er til trods for de menneskelige indgreb, dog stadig mere natur end det kultiverede agrarlandskab. Ved til stadighed at opdyrke, forædle og domesticere bliver naturen synlig ved modstanden mod at lade sig kontrollere. Det kan være denne modstand og dette møde med naturen, som windsurferen oplever, når han/hun kontrollere brættet på bølgerne, som mountainbikeren søger, når han/hun styrer cyklen ud over en slimet våd planke over en grøft i skoven. Men det kan også være denne natur som pigespejderen ikke ønsker at møde, når hun ikke har lyst til at holde skrubtudsen i hånden eller gør et stort nummer ud af at lyne teltet forsvarligt til for natten, for at undgå alverdens kryb og kravl. Ukrudt, skægstubbe og uregerlige dyr og planter minder os om, hvad vi kan og ikke kan beherske, og dermed bliver vi samtidigt mindet om den vilde natur, der ikke umiddelbart lader sig tæmme. Ved at bekæmpe egne instinkter, herunder sult og træthed (det biologiske selv) og følelser som angst (det psykologiske selv), skabes der samtidigt indsigt i den vilde natur. Det vilde kan på den måde blive attråværdigt eller ej, afhængig af om man ønsker at naturen skal bekræfte en i sin tilstrækkelighed eller utilstrækkelighed.

Det landlige. I denne forestilling betragtes naturen som en kontrast til det civiliserede urbane rum. Naturen findes ude på landet, hvor bølgende kornmarker, bøgeskovens bryn, fritgående høns og landsbyer repræsenterer et tidligere trin i civilisationens udvikling, inden den førte til skabelsen af det urbane rum. Det moderne bymenneske er af flere forskellige årsager til dels blevet afskåret fra denne natur. Her er det det varierede landbrugsland med levende hegn og skovplantager, med vitale bestande af alskens dådyr og rådyr og tusinde smådyr, der er den rekreative og mange gange også den æstetiske ressource, som størstedelen af befolkningen er glade for og har fornøjelse af. Nytårsaften er det denne natur og dette land- og land(e)-lige vi besynger, når Oehlenschläger har skrevet: *Der er et yndigt land, det står med brede bøge nær salten østerstrand. Det bugter sig i bakke, dal, det hedder gamle Danmark, og det det er Frejas sal*. Og det er også denne natur vi nynner en forårsdag i skoven, når vi sætter an i melodien: *I skovens dybe stille ro, hvor sangerhære bo, hvor sjælen lytted mangen gang til fuglens glade sang, der er idyllisk stille fred i skovens ensomhed, og hjertets*

længsler tie her, hvor fred og hvile er. *Hør landsbyklokken lyder ned* osv. Her er naturen både den nationale identitet og den personlige ro, fred og hvile, som gennemsnitsdanskeren sætter størst rekreativ pris på. Her er den landlige natur tiltrækkende både ved at skabe fornemmelse for identitetsmæssig sammenhæng, til forskel fra et mere hektisk, stresset, fragmenteret og globaliseret byliv, og ved at skabe sanse- og følelsesmæssig æstetisk stimulering.

Det grønne. Forestillingen bygger på modsætningen mellem det grønne, organiske og lavteknologiske overfor det kunstige, mekaniske og højteknologiske. Det første er natur og andet unatur. I og med at byens parker, haver og ukrudtsbekæmpede blomsterbede og andre lignende områder og anlæg er, ja, grønne, da er denne friserede, trimmede og ondulerede natur lige så meget natur, som *det uberørte*, *det vilde* og *det landlige*. Det afgørende for at betragte det grønne som natur er nemlig alene, at parkerne osv. repræsenterer årstidens dynamiske vekslen og naturens grokraft, og dermed kan denne natur påberåbe sig større naturlighed end andre af byens artificielle artefakter som f.eks. veje og fortove. Præferencerne for det grønne i friluftslivet er på den baggrund legitimeret på baggrund af ønsker om velvære gennem ligevægt og balance mellem krop og sind, som igen står som modsætning til en hverdag af syntetiske og uorganiske produkter og fremmedgørende teknologi.

Det miljømæssige. Kan også betegnes det økologiske, da denne natur rejser forestillingen om, at alt, såvel organisk som uorganisk, der indgår i ethvert livgivende kredsløb, er natur. Naturen er den cyklus, der er forudsætning for eksistens og liv.

Det fysiske. Forestillingen er modsatte den indre natur. Med andre ord den ydre natur som den er, forud for og uafhængig af menneskers bevidsthed om og erkendelse af den. Det er den natur, som er naturvidenskabens genstandsfelt, hvor objektive forhold og lovmæssigheder er gældende. I forestillingen skelnes der ikke mellem *det uberørte*, *det vilde*, *det landlige*, *det grønne* og *det miljømæssige*, idet naturen er alt, lige fra de mindste atomer og molekyler til de største galakser og sorte huller i universet.

Det jordiske. Hvor de seks forrige forestillinger på sin vis alle vil kunne hævde sig ved at fremhæve de materielle sider af naturen, rejser det jordiske forestillingen om det immaterielle ved ideen om noget overnatur over naturen på jorden. Naturen er det jordiske og empirisk sanselige, som hinsides kræfter har skabt. Naturen er et skaberværk, som vi mennesker er en del af, og som vi kan tolke i de retninger, der giver os mening. På den måde omfatter naturen i den jordiske forestilling også menneskelige samfund og kulturer og sågar menneskenes indre natur i form af følelser og andre kognitive egenskaber. Men skaberen, eller det skabende, der står udenfor eller over naturen, deler ikke samme skæbne. I kraft af vores guddommelige, udødelige sjæl, der er af en helt anden orden end noget, vi ellers kender, kan

vi nærme os en forståelse af den højere orden. Dyrkning af denne overnatur kan skabe essentielle indsigter af religiøs karakter, men også af ikke-religiøs karakter, når man apriorisk kan føre bevis for sammenhænge, der ikke umiddelbart lader sig afdække. Udsagnet om "at der findes mere mellem himmel og jord end man kan forklare", hvilket ikke er et sjældent udsagn blandt folk, der dyrker friluftsliv, er dog udtryk for, at vi er tildelt en skæbne og underlagt magter, som vi ikke er herre over. Således er naturen her også et filosofisk forum for spirituel indsigt og åndsberigelse.

Det hele. Ifølge forestillingen er naturen grænseløs og altomfattende. Naturen er både det mennesker har påvirket og ikke påvirket. Naturen er kulturen og kulturen er naturen, *tænkning i naturen* er *tænkning om naturen* og omvendt. Denne forestilling rummer også alle de syv foregående forestillinger. I denne forestilling er naturen den sammenhæng, der forener selv det mest forskelligartede, som ideale og guddommelige kræfter ikke kan være selvstændiggjort fra. Naturen er det uendelige kosmos og kaos, som alt i sidste ende referer til.

Naturen som *det hele* omfatter alle de syv andre natursyn, og derfor er den i teorien altid repræsenteret i ethvert af de andre natursyn. Denne anskuelse kan betegnes *eftertankens natursyn*[281]. Pointen der her må understreges er, at når øjeblikkelige oplevelser og handlinger *i* naturen tænkes efter, så opstår erkendelserne af, at være en del af et større hele, hvorfor enhver således vil kunne erkende i sin *tænkning om naturen*, at den har metafysisk karakter.

Troelsen (2005) har sammenfattet de otte natursyn i en model (fig. 2.8), som han anbefaler til kortlægning og analyse af natursynsmønstre i folks friluftsliv.

Ifølge Troelsen vil f.eks. en feltbiolog typisk placerer sig i modellens sydvestlige hjørne, en bjergbestiger i det nordvestlige, en campist i det nordøstlige og en naturfilosof i det sydøstlige hjørne.

Umiddelbart kan udlægningen af de otte natursyn virke mere komplicerende end forenklende, så i forsøget på at kvalificere konceptualisering af »natursyn«, kan et næste skridt være, at vise et tænkt eksempel på, at motiver og værdier forbundet med at opsøge naturen i friluftslivet, altid vil indbefatte flere modstridende eller supplerende natursyn:

F.eks. er mountainbike i Grib Skov måske først og fremmest motiveret af en søgen efter *den vilde* og *den landlige* natur. Den vilde natur i den forstand, at den unge mountainbiker forsøger at opnå kontrol over den glatte mudrede skrænt, hvor risikoen for skjulte trærødder samtidig omfatter faren for at vælte og brække anklen. Men ved at bekæmpe sine bange anelser om faretruende, skjulte træstød, bliver bikeren bekræftet i modets

[281] Troelsen 2005:54-55.

selvtilstrækkelighed, hvorfor den vilde natur er af stor værdi. Samtidig kan mountainbikeren også være motiveret af et behov for at komme væk fra byens larm og snavs og ingeniørstudiets stressende målrettethed, hvorfor roen og stilheden og freden i Grib Skov lige nøjagtigt virker afstressende nok til at tømme tankerne og lade batterierne op igen, så logaritmen der venter derhjemme kan udregnes med ophøjet ro og nyt klarsyn. På den måde kan en tur på mountainbike i Grib Skov være motiveret af to samtidige natursyn.

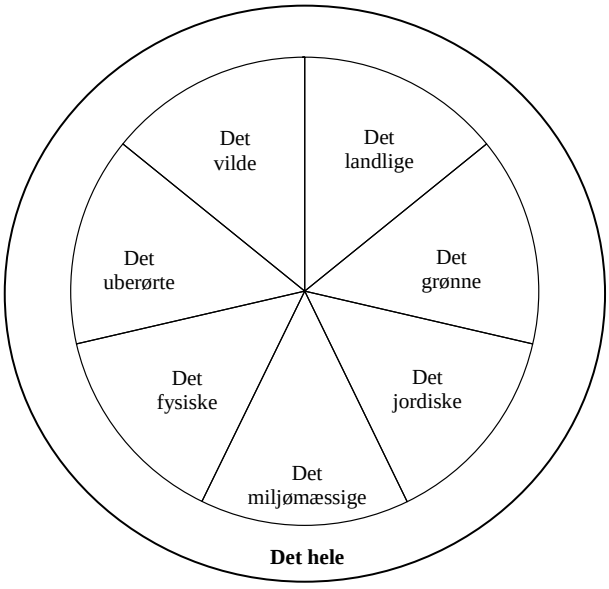

Hertil kan øvrige natursyn føje sig til: holdt på cyklen for at drikke druesukker på et sted i skoven, hvor naturen virker som *det uberørte*, papiret fra marsbaren puttes i lommen af hensyn til værdien af naturen i forestillingen om *det grønne*. Osv. osv.

Så med henblik på at forenkle udlægningen af »natursyn«, kan der måske tales for at definere natursyn som: *en repræsentation af dynamiske sæt af tegnkoder, der virker mere eller mindre refleksive, ikke nødvendigvis diskursivt bevidst i oplevelsesøjeblikket, men som alligevel udstikker referencerammer for at regelrette de unges »friluftsliv« i »landskab« i et »hverdagsliv«* perspektiv.

Jeg mener, at styrken ved de otte forestillinger er at natursyn udlægges som en dynamisk størrelse, der flytter sig i takt med forskellige former for oplevelser og handlinger i friluftslivet, som vist i det tænkte eksempel.

Men omvendt mener jeg også, at de otte natursyn ikke kan stå alene ud fra en semiotisk forestilling om, at natursyn *i sig selv er en generel lov*, der kun fungere såfremt den *legemliggøres* af og med de unges identitet. Som følge mener jeg ikke at disse natursynskategorier kommer helt til sin rette i forhold til, at jeg ønsker at konstruere et begreb om »natursyn«, der kan fortælle noget om de leveregler, der er aktuelle for de unge i et identitetsperspektiv. Så jeg har brug for en mere konstruktivistisk identitetsmæssig tilgang til »natursyn«.

Afsættet hertil kan anlægges med kultursociolog Henning Eichberg, der betegner natur som et møde og sammenstød mellem konkrete menneskers livserfaringer, livsformer og livspraksisser:

> Er naturen noget værende eller kun en konstruktion? At betragte natur som det værende, har en ældre tradition. [...] natur som et konstrukt er derimod en senmoderne modtese. Naturen, siger man, er en artificiel konstruktion "in mind". [...] Gevinsten [i sidstnævnte udlægning] ligger i det, at naturen har tabt sit normative ental og kan tænkes i flertal: naturer. Men set ud fra menneskenes kropslige bevægelsespraksis mangler der noget grundlæggende i denne dualistiske opstilling. Noget som hverken "simpelthen er" eller "bare er åndeligt konstrueret": natur er et felt af modsætninger, som resulterer af samfundsmæssig praksis. Natur er et møde – mennesket er ikke alene i verden. Natur er sammenstød mellem konkrete menneskers livserfaringer, livsformer og livspraksisser. At sige natur, siger noget om ens egen samfundsmæssige praksis og identitet – i flertal. "natur er en relation – relationer"[282].

Eichberg retter hermed fokus på, at naturen – udover at indgå i friluftslivet i-sig-selv – også indgår i sociale mellemmenneskelig praksisformer, hvor den er genstand for sammenstød mellem livserfaringer, livsformer og livspraksisser, eller konceptuelt sagt, genstand for forskellige grupper og individers »stil«, »livsstil« og »livsform«. I den forstand kommer natur til at afspejle brydninger mellem menneskers identiteter.

Forestillingen om naturen som *det hele* giver god mening på et teoretisk abstrakt plan, men til brug for analyse af unges idealtypiske tænkning i og om naturen, mener jeg, at det er det nødvendigt med endnu en differentiering af »natursyn«, for af den vej at kunne nuancere udlægningen af naturen som *det hele*.

I min bestræbelse på at synliggøre *eftertankens natursyn om det hele*, henter jeg derfor inspiration Troelsens udlægning af antropologen Michael Thomsons fire naturmyter[283], der tager afsæt i fire forskellige kulturbetingede rationaler. Udover at supplere den *snævre* udlægning af

---

[282] Eichberg 2002:138-139.

[283] Jeg har ikke selv læst Michael Thompsons udlægning af de fire naturmyter, så i det følgende bygger udlægningen på Troelsen (2005). Thompsons fire myter om naturen er skabt som et resultat af syntesetænkning mellem Mary Douglas' kulturteori om sociale relationer og undersøgelser af aktører i naturforvaltning af økologerne Holling, C.S. (1986) og Timmerman (1986).

»natursyn« skal den følgende introduktion også gøre det klart, at naturen som det hele og eftertankens natursyn er betinget af personlig, social og kulturel *interpretation* fra udlægningen af begrebet »hverdagsliv« og dermed de unges »stil«, »livsstil« og »livsform«.

Den ottende forestilling *om* naturen som det hele overlejrer som sagt de syv øvrige omtalte forestillinger *i* naturen ved at sætte dem i et større eller mere udvidet refleksivt perspektiv. Eftertankens natursyn er derfor indlejret i mit begreb om »hverdagsliv« og dermed den livsverden, som er interpretant eller interpreterende for de unges personlige, sociale og kulturelle identitetsdannelse. Og denne identitetsproces vil være kendetegnet ved en dybereliggende mytologisk lignende værdisætning om naturen. Michael Thompson benævner denne proces som den sociale konstruktion af naturen, der ikke skal opfattes som en entydig relativistisk anskuelse af naturen, men som udtryk for, at mennesket tildeler naturen forskellige værdier alt efter kulturel baggrund[284]. De fire myter om naturen er forskellige i deres rationaler, hvilket medfører vidt forskellige værdisætninger af og logikker om naturens rolle for menneskeheden. De fire myter er afbildet i figur 2.9.

Figuren skal først og fremmest forstås på den måde, at idealtypologier af sociokulturelle relationer er fordelt i forhold til både den vertikale og horisontale akse. Den vertikale akse udtrykker grader af sociokulturelle systemers autonomi, strækkende sig fra *totalt internt styrende* (-) til *totalt eksternt styrede* (+) restriktioner på folks valghandlinger. Den horisontale akse udtrykker grader af sociokulturel inkorporation, spændende fra indlemmelse af *total individualitet* (-) til *total kollektivitet* (+) i valghandlinger. Typologien sammenfatter altså sociale relationer som afstemt både af restriktioner i mere eller mindre klare magthierarkiske systemer (vertikalt) og af engagement i mere eller mindre entydige sociale selv og andre (horisontalt). Disse to dimensioner fører til fire grundlæggende forskellige former for sociale relationer, kendetegnet ved hver deres sociokulturelle betingede rationaliteter om naturen – og dermed altså i alt fire naturmyter.

Anvendelse af ordet myte som betegnelse og metafor for den dybereliggende værdisætning af naturen, skal, som en følge af ideen om eftertankens natursyn, ikke forstås som udtryk for et ureflekteret, før-moderne bevidsthedsniveau, eller for den sags skyld som et indkapslet habitus eller nogen praktisk sans, men derimod som udtryk for de talrige erfaringer og interpretationer, der er gjort i forhold til naturen, og hvor det faktisk i praksis er muligt, at kunne argumentere og fører belæg for sin(e) vurdering(er) af naturen. Og igen, hos den enkelte kan sådanne argumenter og belæg naturligvis fremføres med bevidsthed om, at andres argumenter taler direkte imod ens egne, hvorfor der i sidste ende alt i alt er tale om

[284] Thompson 1990:25-38 ifølge Troelsen 2005:56-57.

argumenter, der ultimativt er opbygget af verdslige trosspørgsmål om naturen.

Jævnfør figuren kan de fire myter betegnes som *naturen er tolerant*, *naturen er sårbar*, *naturen er robust* og *naturen er lunefuld*. Og grafisk er myterne illustreret som bolde i forskellige "landskaber", der viser de forskellige dybereliggende værdier, der i peirceiansk forstand kan betragtes som de interpretanter, der med det landskabelige objekts mellemkomst, projiceres på naturen som repræsentamen.

I det følgende repræsenterer jeg i urets retning de fire myter startende i 1. kvadrant i koordinatsystemet i figuren.

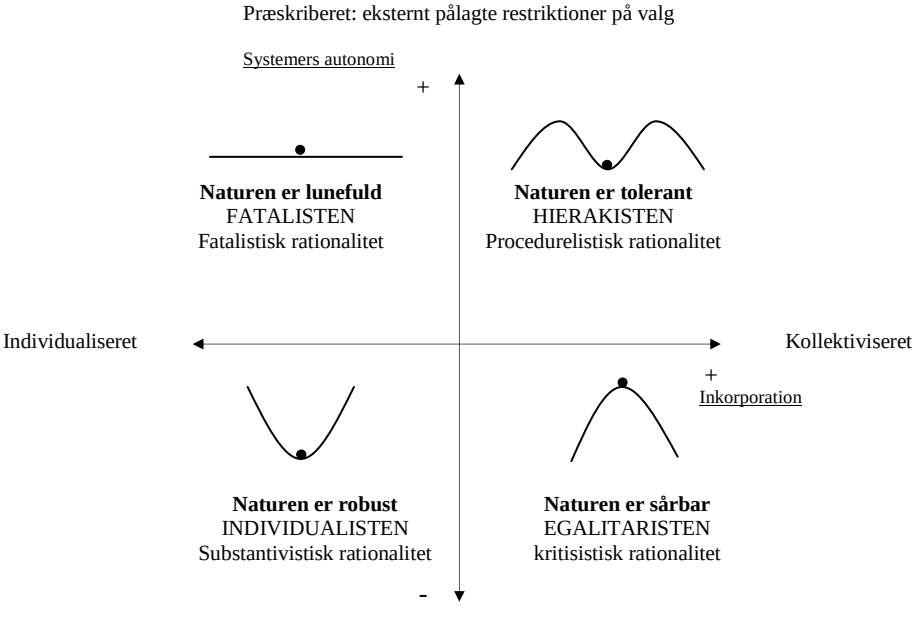

Figur 2.9. *Naturmyter og deres rationaliteter.*
Gengivet efter Troelsen (2005:55).

Naturen er tolerant

Forestillingen om at naturen er tolerant er bygget op af erfaring om, at naturen er tolerant til en vis grænse. Naturen kan udnyttes til en vis grænse, men overskrides denne grænse, kommer naturen ud af sin balance. Billedligt set er det, når "bolden rulles op over bakken i landskabet". Som en følge er det en kollektiv opgave at regulere den menneskelige praksis, sådan at

naturen bevares for de kommende generationer. Den underliggende rationalitet er, at samfundsmæssige magthierarkier derfor skal opretholdes, fordi det er til alles fælles bedste.

Naturen er sårbar
Forestillingen om at naturen er sårbar bygger på erfaringer om, at naturen overhovedet ikke tåler nogen form for påvirkning. Naturens tolerancetærskel er nærmest ikke eksisterende, hvorfor, billedligt set, ”at bolden triller i afgrunden ved mindste fejltrin”. Rationaliteten knyttet til myten deler i lighed med forestillingen om, at *naturen er tolerant*, at naturen er underlagt mennesket, og derfor må beskyttes af kollektive handlinger. Et fælles ansvar er således påkrævet, hvor den enkelte i et ligeværdigt forhold tager konsekvenserne af egne og andres handlinger. Kun ved en fælles indsats, hvor hensyn til magthierarkier og markedskræfter tilsidesættes, er det muligt at opretholde naturens hårfine balance.

Naturen er robust
Hvor de to foregående forestillingers udgangspunkt er, at menneskets mere eller mindre ukontrollerede handlinger har skadelig indvirkning på naturen, så gælder det for myten at naturen, uanset hvilken belastning, tilpasser sig menneskelig levevis, og finder tilbage til sin balance. Billedligt set, ”bolden vil altid rulle tilbage til sit naturlige leje”. Myten udspringer af erfaringer fra en markedsorienteret rationalitet, hvor autonomi og personlig frihed er forudsætning for produktion af nytte og goder. For så vidt naturen altid finder tilbage til sit udgangspunkt, har det individuelle initiativ frit spil, også hvad gælder at få størst mulig nytte ud af naturen.

Naturen er lunefuld
Forestillingen udspringer af en fatalistisk rationalitet, hvor naturen er uafvendelig og forudbestemt. Uanset individets handlinger, gode som dårlige, vil naturen reagere uanfægtet, ”som en bold på en plan flade, der kan rulle i alle retninger, uden at rulle ud over en kant”. Naturen er således udenfor nogen form for menneskelig kontrol, hvorfor forsøg på at beskytte den ikke giver mening. Denne agnosticisme, betragtningen om, at man ikke kan erkende noget, som ligger uden for erfaringen, bærer ved til en fatalistisk rationalitet, hvorunder hændelsesforløb, herunder naturens udvikling, er forudbestemt og derfor uberegnelig.

Afsæt til første delopsamling om teorien om unges friluftsliv som identitetsprojekt på friluftslivets felt
I afsnit 2.4 samles den foregående udlægning af friluftslivsbegrebet i den første delopsamling til teorien om unges friluftsliv som identitetsprojekt på friluftslivets felt.

2.3.4 Landskab som »stedsans«, »stedtilknytning« og »stedforankring«

Indledningsvis i kapitlet fremgår det af tredje yderste kolonne fra venstre i fig. 2.2, at jeg i udkastet til teorien om unges friluftsliv som identitetsprojekt indarbejder en forståelse af landskab med begreberne »*stedsans*«, »*stedtilknytning*« og »*stedforankring*«. På baggrund af teoribidrag primært fra *forskningsfeltet for human-place relationships* men også fra *forskningsfeltet for friluftsliv* redegør jeg i det følgende for landskabsbegrebet i afhandlingen.

Elementer af emotion, praksis og kognition

Low & Altman (1992) bruger betegnelsen *place attachment* til at referere til fænomenet menneske-sted tilknytning (eng. *human-place bonding*). Selvom de godt nok lægger mest vægt på, at *affekt, sindsbevægelse* og *følelse* er helt centrale i begrebet, så indikerer de også, at disse *emotionelle elementer* ofte er ledsaget af *kognitive elementer* som *tanke*, *viden* og *tro*, og af *praksiselementer* som *handling* og *adfærd*[285]. De laver ikke selv en egentlig differentiering af *place attachment* fra andre stedrelaterede begreber, men foreslår, at *place attachment* kan omfatte, eller være omfattet af, forskellige analoge ideer om *human-place bonding*[286].

Sammenlignes Low & Altmans ideer med den peirceianske begrebsramme, så stemmer de *emotionelle elementer*, *praksiselementerne* og de *kognitive elementer* meget godt overens med en ide om, at begrebet, kan være reguleret af tre modaliteter, som jeg opfatter som stemmende overens med kategorierne *førstehed, andenhed* og *tredjehed*, som styrende principper for henholdsvis *emotion* (affekt, sindsbevægelse, følelse), *praksis* (handling, adfærd) og *kognition* (tanke, viden, tro). Men det efterlader stadig opgaven at finde tre begreber, der hver især kan både udfolde og afgrænse de tre former for elementer.

Jorgensen & Stedman (2001) betragter *place attachment* som underbegreb af *sense of place*, som de mener, er langt bredere og inkluderer både *place dependence* og *place identity*[287]. Den dobbelte konceptualisering er forankret teoretisk, operationaliseret metodisk, og herefter brugt i adskillige empiriske undersøgelser[288]. *Place dependence* bruges både som betegnelse for individers egen opfattelse af, i hvilken grad de er funktionelt tilknyttet steder eller grupper af steder, og/eller for hvordan et givent sted tilfredsstiller behov for tilknytning sammenlignet med andre steder, der tilfredsstiller anden tilknytning, f.eks. vendskabsbånd[289]. *Place dependence*

[285] Low & Altman 1992:4-5.
[286] Low & Altman 1992:3.
[287] Jorgensen & Stedman 2001.
[288] Bl.a. Bricker & Kerstetter 2000; Kyle et al. 2003a; Kyle et al. 2003b; More & Graefe 1994; Warzecha & Lime 2001; Williams et al. 1992.
[289] Bricker & Kerstetter 2000:234.

kan altså teoretiseres som funktionen af, hvor godt en ramme (eng. setting) faciliteter brugeres særlige aktiviteter[290] *og* ønsker om oplevelser[291]. *Place identity*, bruges som betegnelse for kombinationer af holdninger, værdier, tanker, trosmæssige overbevisninger, meninger og adfærdsmæssige mønstre, som rækker langt ud over emotionel tilknytning og samhørighedsfølelse med særligt specielle steder[292]. *Place identity* kan således teoretiseres som en kompleks kognitiv struktur bestående af normer, adfærd, regler og reguleringer, som er iboende brug af steder og rum[293], og som tager længere tid at udvikle men herefter er forbundet med følelsesmæssig og symbolsk mening[294].

Ovennævnte udlægning af *sense of place* forekommer umiddelbart alt for uafgrænset hvad angår *place identity*. *Place identity* bruges her som en slags "skabsbegreb"; et begreb, man kan lægge alt ned i, som man ikke lige ved, hvor man ellers skal gøre af. I begrebet blandes elementer af alt fra emotion over praksis til kognition. *Place dependence* er bedre afgrænset men måske knap så udfoldet. Man kunne få en mistanke om, at den ret klare, ja nærmest funktionelle indexiale udlægning af *place dependence*, og temmelig uklare af *place identity*, skyldes, at der er tale om forskere, som er fagligt bedre forankret inden for klassisk geografi end inden for den del af geografien, der er fagligt funderet i f.eks. psykologi og/eller sociologi.

Low & Altman (1992) skaber belæg for denne mistanke, idet de mener, at sociale relationer spiller en langt større rolle for menneskers tilknytning til steder end den rolle, steder spiller i sig selv:

> Sociale relationer, som steder betegner (eng. signifies), kan være lige eller mere vigtige for tilknytningsprocesserne end steder qua steder. [...] Så steder er derfor opbevaringssteder (eng. repositories) og rammer inden for hvilke interpersonelle, samfundsmæssige og kulturelle sammenhænge udvikler sig, og det er til disse sociale relationer, ikke kun stedet qua stedet, som mennesker er tilknyttet og forbundet[295].

Vorkinn & Riese (2001) mener også, at det er de menneskelige relationer til rum, som skaber sted. På baggrund af deres gennemgang af litteratur på forskningsfeltet, har de fundet følgende udbredte opfattelser eller generelle karakteristika for *human-place relationships*: 1) menneske-sted forbindelse referer til rum, der er tillagt mening gennem både person, gruppe og kulturprocesser, 2) menneske-sted forbindelser inddrager et samspil mellem emotioner, adfærd og kognition, 3) menneske-sted forbindelser er ikke et

[290] More & Graefe 1994:27
[291] Kyle & Chick 2007:209.
[292] Proshansky et al. 1983:61.
[293] Proshansky et al. 1983:63-64.
[294] Bricker & Kerstetter 2000:234.
[295] Low & Altman 1992:7.

statisk fænomen, for det kan varierer over tid, og endelig 4) menneske-sted forbindelser kan variere afhængigt af skala og fysisk håndgribelighed (f.eks. et specifikt geografisk område i lokal, regional og national forstand og f.eks. *wilderness* eller naturområder generelt)[296].

Gustafson (2001) har under sit arbejde med at lave en konceptuel analytisk ramme til forståelse af, hvad der gør steder meningsfulde for mennesker, tillige gennemgået litteraturen på feltet. På den baggrund udbygger han sidstnævnte af ovenstående karakteristika ved at finde empiriske evidenser for, at meningsfulde steder optræder i forskellig skala som f.eks. bosættelsesområder, lokalområder eller nabolag, byer og byområder, regioner, lande, nationer. Desuden mener han, at visse sociodemografiske variable også kan forklare hvilke(n) rummelig(e) skala(er) mennesker finder betydnings- og meningsfulde[297].

Ses der bort fra disse teoretiske og empiriske karakteristika, så peger ovenstående referencer alle i én og samme retning, nemlig at der i hvert tilfælde epistemologisk, er mulighed for at kunne konceptualisere tre forskellige, om end successivt sammenhængende begreber om menneske-sted relationer, der hver især kan udmærke sig ved at give henholdsvis *personlige, samfundsmæssige* og *kulturelle* forklaring på fænomenet. Muligheden i det følgende er derfor, at konceptualisere tre begreber om menneske-sted relationer:

Det første begreb kan tænkes som reguleret af den semiotiske kategori *førstehed*, og dermed identitetsprojektets personlige niveau, og her kan landskab udlagt som ikon omfatte *personlige relationer* at *emotionel karakter* (affekt, sindsbevægelse, følelse) til sted.

Det andet begreb kan tænkes som reguleret af den semiotiske kategori *andenhed*, og dermed identitetsprojektets sociale niveau, og her kan landskab udlagt som index omfatte *samfundsmæssige relationer* af *praksiskarakter* (handling, adfærd) til sted.

Endelig kan det tredje begreb tænkes som reguleret af den semiotiske kategori *tredjehed*, og dermed identitetsprojektets kulturelle niveau, og her kan landskab udlagt som symbol omfatte *kulturelle relationer* af *kognitiv karakter* (tanke, viden, tro) til sted.

Hay (1998) skelner i første omgang imellem *sense of place* og *place attachment* i en undersøgelse af indbyggere i et lille kystsamfund på New Zealands sydø. Her omfatter *sense of place* de sociale og geografiske rammer som bånd til steder, knyttet af fornemmelser som f.eks. *æstetik og følelse af at høre hjemme* et sted. I hans undersøgelse er *place attachment* også folks helt konkrete tilknytning til sted. Men det interessante er at han

[296] Vorkinn & Riese 2001: 252.
[297] Tuan 1977, Paasi 1986, Cuba & Hummon 1993, Zelizer 1993, Twigger-Ross & Uzzell 1996, Canter 1997, Kaltenborn 1997, Gifford 1998 ifølge Gustafson 2001:8.

gennem sin undersøgelse når frem til, at hvad han under *sense of place* i rubricerede som *følelse af at høre hjemme*, det er så vigtigt, at det leder ham frem til et tredje begreb for den relation til sted, som ligger sig i forlængelse af *følelse af at høre hjemme*. Med dette begreb omfatter han en mere udviklet form for *rooted sense of place*, idet det har udviklet sig over *længere tid* igennem både tilflyttende og indfødte personers *insider status* og *lokale slægtsskab* i det lille kystsamfund[298].

»Stedsans«, »stedtilknytning« og *»stedforankring«*

På baggrund af ovennævnte kan der fremhæves tre gængs brugte begreber om menneske-sted tilknytning: *sense of place*, *place attachment* og *rootedness*. Disse tre begreber oversætter jeg til følgende tre begreber: »stedsans«, »stedtilknytning« og »stedforankring«.

Jones et al. (2000) samler begreberne *sense of place*, *place attachment* og *rootedness* under hovedbetegnelsen *sense of belonging*. *Belonging* er betegnelse for fornemmelsen for at føle sig hjemme og/eller for at have nær relation og affinitet for et sted, så *sense of belonging* betegner *det samlede bånd af bindinger i en enkelt person, konstrueret gennem signifikante oplevelser, brug og erfaringer i landskaber*[299]. *Sense of place* kan betragtes som det første af de tre begreber, idet det baserer sig på hele den initierende ide om, at *rum* (eng. *space*) bliver til *sted* (eng. *place*), igennem den proces, hvor mennesker behæfter og befæster særlige geografiske lokaliteter med signifikans, og ad den vej samtidig skaber både forskel og lighed imellem selv og sted[300]. Herefter er der en glidende overgang til det næste og andet begreb *place attachment*, der ofte bruges som betegnelse for *følelser af sikkerhed og tryghed associeret med en specifik attribut eller geografisk lokalisering*[301]. Endelig er der igen en glidende overgang til det sidste og tredje begreb *rootedness*, der er betegnelsen for eller indbefattelsen af, *et langt habitueret forhold til en lokalitet*[302]. Til trods for de nævnte forskelle, så betegner begreberne tilsammen en *akkumuleret følelse af, at være hjemme, som igen er betegnet af en fornemmelse af: 1) forlængelse af selv, lethed og frihed til at være, 2) besiddelse og kontrol, og 3) en atmosfære af gemytlighed og nærhed*[303].

Hummon (1992) er opmærksom på den glidende overgang, der er imellem begreberne, og foreslår på den baggrund, at man skal være opmærksom på dualiteten i *sense of place*, idet begrebet udtrykker både et interpretivt perspektiv *om* (eng. *on*) omgivelser og en emotionel reaktion *på*

[298] Hay 1998:5
[299] Jones et al. 2000:386.
[300] Jones et al. 2000:386.
[301] Jones et al. 2000:386.
[302] Jones et al. 2000:386.
[303] Jones et al. 2000:386-387.

(eng. to) omgivelser. Men samtidig indikerer han dog, at i hverdagens personlige og sociale liv dominerer de emotionelle elementer, og perception af, hvordan steder føles, er i hverdagen altid udtrykt i et stemningsfuldt sprog, i værdier eller i andre personlige meninger[304].

Uanset hvilken og hvilke betegnelser, som bruges til at beskrive menneske-sted tilknytning, så er det indbyrdes forbundne og i mange tilfælde analoge begreber, som går igen igennem litteraturen. Selvom de forskellige forskere er tilbøjelige til at skelne imellem flere forskellige elementer af menneske-sted tilknytning, så mener jeg, at disse elementer i alle tilfælde er forskellige udlægninger, der, når alt kommer til alt, kan kategoriseres som enten *emotionelle elementer* (affekt, sindsbevægelse, følelse), *praksiselementer* (handling, adfærd) eller *kognitive elementer* (tanke, viden, tro), og som igen, henholdsvis, kan refereres til med begreberne »stedsans«/*sense of place*, »stedtilknytning«/*place attachment* og »stedforankring«/*rootedness*.

Endvidere peger litteraturen på, at elementerne og dermed begreberne er tæt sammenflettede, således at sansning og følelse, handling og adfærd, og tanke og erkendelse, følger hinanden successivt som en lang sammenkædning af erkendelseskomponenter, som sammenlænker menneske-sted. Selvom der fra den ene til den anden forsker lægges forskellig vægt på tydeliggørelse af det ene frem for det andet sammenkædende element, så fremhæves de *emotionelle elementer* altid som centrale, og ofte som et produkt af gentagende, over kortere eller længere tid, stedinteraktion, dvs. både stedoplevelse, stedpraksis og stederfaring, hvilket slutteligt, ifølge Kyle & Chick (2007) virker som en art stabiliserende følelsesmæssig sammenvoksning mellem menneske og sted[305], som mest af alt kan sammenlignes med det samlede bånd af bindinger i begrebet *sense of belonging*, som Jones et al. (2000) samler *sense of place*, *place attachment* og *rootedness* under ovenfor.

Bud på et landskabsbegreb fra forskningsfeltet for friluftsliv

Foregående udlægning af landskabsbegrebet er skabt på baggrund af teoribidrag fra klassisk kulturgeografi. Selvom forskningsfeltet for friluftsliv med paradigmet SPOR godt nok har tradition for at anlægge rumelige perspektiver på friluftslivsfænomenet, så rokker det ikke ved det faktum, at feltet endnu ikke har nogen stor tradition for at anlægge et kulturgeografisk eller *human-place relationship* perspektiv på friluftslivsfænomenet om end Kaltenborn (1993) mener, at forskning, der beskæftiger sig med f.eks. stedtilknytning, har meget at tilføre friluftslivsforskningen.

[304] Hummon 1992:262.
[305] Kyle & Chick 2007:211.

Det skal retfærdigvis nævnes, at der findes rigtig mange gode undersøgelser af, hvilke landskaber og naturtyper folk foretrækker og bruger osv. Men noget egentligt samfundsvidenskabeligt og humanistisk teoretisk forankret perspektiv på landskab hører til sjældenhederne inden for forskningsfeltet for friluftsliv.

Af relevans for nærværende afhandling har jeg valgt at relatere teori fra More & Averills (2003) *Recreation System Theory* til min konceptualisering af »landskab«.

Under præsentationen af friluftslivsbegrebet viste jeg i figur 2.5 More & Averills (2003) udkast til en *Recreation System Theory*. Teorien var beregnet for analyse af biologiske, psykologiske og sociokulturelle faktorers indflydelse på den rekreative aktivitet og adfærd. Hvor deres udlægning af den strukturelle nøgleegenskab *funktioner* lod sig differentiere og bidrage til den snævre udlægning af »friluftsliv« og dertilhørende underbegreber, så forholder det sig også sådan, at deres udlægning af den strukturelle nøgleegenskab *mekanismer*, faktisk også kan berige og bidrage til udlægningen af landskabsbegrebet.

I det følgende perspektiverer jeg More & Averills *mekanismer* på deres angivne analytiske modalitetsniveauer: *det biologiske selv*, *det psykologiske selv* og *det sociale/kulturelle selv* på en sådan måde, at de opkvalificerer konfigureringen af, og referencen til, de *emotionelle elementer*, *praksiselementerne* (handling, adfærd) og de *kognitive elementer* under henholdsvis »stedsans«, »stedtilknytning« og »stedforankring«.

Faktisk forholder det sig sådan, at More & Averill kan bruges til at tilføje *biologiske elementer* til de emotionelle elementer under »stedsans«.

I den følgende gennemgang vil jeg gøre opmærksom på, at More & Averill har fokus på mekanismerne i den rekreative oplevelse og aktivitet i sig selv. Om end de i nogle tilfælde involverer betydningen af det geografiske rum i deres udlægning af mekanismerne i rekreative oplevelser og aktiviteter, så bringer jeg i enkelte tilfælde deres udlægning et skridt videre, idet jeg applicerer mekanismerne til »stedsans«, »stedtilknytning« og »stedforankring«.

»Stedsans« og dens mekanismer

Ud fra en udlægning af »landskab« på *identitetsprojektets personlige niveau*, kan *mekanismerne* under More & Averills *biologiske og psykologiske selv* berige udlægningen af »stedsans«.

Set ud fra deres *biologiske selv* kan analyse af stedsansmæssige mekanismer således tage udgangspunkt i et fokus på kroppens sanseapparat, organsystemer og andre forskellige fysiologiske systemer, der er primus motor i friluftslivsmæssige oplevelser og aktiviteter i landskabet. Men der vil naturligvis være forskel på, i hvilken udstrækning oplevelser og aktiviteter i landskabet inddrager de forskellige dele af kroppen: f.eks. vil kano/kajak

roning og andre lignende relativt krævende aktiviteter, i udstrakt og intens grad, involvere muskulære, hjerte-kar og lunge systemer, for at bevæge kajakken/kanoen igennem vandstrømmene. Omvendt vil *picnic*, der foregår på et tæppe i en lysning i skovbunden, involvere fordøjelsessystemet. Så oplevelser og aktiviteter kan variere i intensitet afhængig af, hvilket sted pågældende oplevelse og aktivitet foregår. Fysiologiske forklaringer på rekreativ adfærd har igennem årene været populære, strækkende sig fra måling af øjenpupillernes æstetiske respons på skov[306] over effekten af naturlige omgivelser på patienters restitution efter operation[307] til effekten på det neuroendokrine system som følge af deltagelse i *outdoor adventure* på forskellige lokaliteter[308]. Særligt vigtige fysiologiske mekanismer i rekreative oplevelser og aktiviteter omfatter bl.a. glædescentre i hjernen, specialiserede kredsløbssystemer i de venstre frontallabber (som viser sig at være involveret i positive følelsesmæssige oplevelser), og endorfiner og andre naturligt forekommende opioider[309]. Ud fra arousal teorier er der tidligere givet meget detaljerede fysiologiske forklaringer på rekreativ adfærd[310]. Inden for sådanne teorier er modtageligheden af sanseindtryk fra omgivelserne den hovedmotiverende faktor i såvel udforskende og legende adfærd blandt børn som i deltagelse i tragiske skuespil blandt voksne[311]. Arousal teorier har også været kædet sammen med teorier om latter, humor og æstetik[312], og brugt til at forklare følelsesmæssige reaktioner på så forskellige omgivelser/landskaber som forstadsparker[313] og områder i vildmark[314]. Der findes også arousal teori, som behandler interaktionen mellem fysiologiske og psykologiske mekanismer hver for sig, men ifølge More & Averill er det helt sikkert, at mekanismerne er uadskillelige i virkeligheden. Fysiologisk forskning er uden tvivl vigtig for forståelsen af rekreativ oplevelse og adfærd, men kan også friste til reduktionisme[315].

Set ud fra More & Averills *psykologiske selv* vil analyse af stedsansmæssige mekanismer tage udgangspunkt i et fokus på, hvad tidlige psykologer omtalte som "fattevne", dvs. evner, hvad angår hukommelse, opmærksomhed, perception, vilje og forestilling. I dag bliver sådanne evner omtalt og behandlet på et langt mere detaljeret – og kvalificeret – niveau. F.eks. vil opmærksomhed i relation til både rekreative oplevelser og

[306] Wenger & Videbeck 1969 ifølge More & Averill 2003.
[307] Ulrich 1984 ifølge More & Averill 2003.
[308] Bunting et al. 2000 ifølge More & Averill 2003.
[309] Averill & More 2000 ifølge More & Averill 2003.
[310] Berelyne 1960, 1968 ifølge More & Averill 2003.
[311] Berelyne 1960 ifølge More & Averill 2003.
[312] Berelyne 1968, 1972 ifølge More & Averill 2003.
[313] Hull & Harvey 1989 ifølge More & Averill 2003.
[314] Scherl 1987 ifølge More & Averill 2003.
[315] More & Averill 2003:382-383.

aktiviteter i sig selv, og sådanne oplevelser og aktiviteter i relation til steder i landskab, således kunne nedbrydes i emner om oplevelsers og aktiviteters og steders nyhedsværdi, følelsesmæssige stimulus og kompleksitet, og omfang af overraskelseselementer. I sidste ende tjener sådanne mekanismer det psykologiske selv. F.eks. er tre vigtige mekanismer i forbindelse med rekreative aktiviteter, at den enkelte sætter realistiske men udfordrende mål for sin aktivitet, at den enkelte tror på sine færdighedsmæssige evner til at nå målet, og at vedkommende af sig selv og/eller af andre får tilstrækkelig med feedback om fremskridt pegende mod målet. Appliceret på sted vil det parallelt svarer til, f.eks. at den enkelte sætter realistiske men udfordrende mål for f.eks., at nå toppen af en bjergtinde, at den enkelte tror på sine færdighedsmæssige evner til at nå målet om at nå til toppen af tinden, og at vedkommende af sig selv og/eller af andre får tilstrækkelig med feedback om fremskridt, der peger på målet om at nå tinden. Målene skal være realistiske og opnåelige, fordi personer som mangler tillid og sikkerhed sjældent går i gang med udfordrende og ekstreme aktiviteter. Det hænger sammen med, at tillid og sikkerhed er nært forbundne med evne til at kunne tro på, at man kan noget. Endelig er personers tro på egen kontrol over udfaldet af deres valg, og graden af fortolkning af deres valg i livet, positivt relateret til lykkefølelse[316]. Den enkelte udøver af, og/eller vejleder og underviser i, rekreative aktiviteter i sig selv, og i forskellige landskabstyper i særdeleshed, bør derfor kunne linke de nævnte mekanismer, således at der i sidste ende opnås en følelse af lykke ved udøvelse af aktiviteten og oplevelsen af aktiviteten, og landskabet og oplevelsen af landskabet. Derfor er feedback og andre målrelaterede psykologiske mekanismer overordnet set vigtige for menneskers opnåelse af positive følelser[317]. Rekreative aktiviteter, der udmønter sådanne følelsesbelønninger, danner mønstre i folks langsigtede kognitive drejebøger (eng: *cognitive scripts*), og derfor er lykkefølelse i friluftsliv ikke bare en tilfældig oplevelse af behag og tilfredsstillelse. Enhver personlig oplevelse – også af steder i landskab – er en del af en serie af oplevelser, og kvaliteten af oplevelsen, f.eks. samhørighedsfølelsen med sted, som er en ekstrem vigtig form for feedback for en udøver, er lige så meget bestemt af, hvor oplevelsen befinder sig i serien af oplevelser, som den er bestemt af de attributter, der normalt forskes i, som f.eks. hvilken aktivitet der er tale om på hvilket sted. Et af de mest afgørende spørgsmål en udøver kan stille sig selv i den forbindelse er således: ”Er det stadigvæk sjovt?”. For når en aktivitet både i sig selv og i et landskab ikke længere er sjov, giver relationen aktivitet-sted ikke længere nogen oplevelse af behag, og så vil en person med stor sandsynlighed gå videre til en ny aktivitet – og et nyt sted – eller til en højere grad af

[316] Abbey & Andrews 1986; Deci & Ryan 1985 ifølge More & Averill 2003.
[317] Carver & Scheier 1990 ifølge More & Averill 2003.

specialisering som eksempelvis i fiskeri[318] og jagt[319]. Scott & Shafer (2001) præsenterer således en analyse af de mekanismer, der gør sig gældende for specialisering. De konkluderer: 1) at specialisering indebærer fokusering på rekreativ adfærd i en sådan grad, 2) at den enkelte kommer til at dyrke sin aktivitet på bekostning af andre aktiviteter, 3) at den enkeltes tilegnelse af færdigheder og viden om aktiviteten bliver så høj, og 4) at engagementet i aktiviteten bliver så helhjertet, 5) at aktiviteten til sidst bliver en interesse for livet.

Jeg mener, at et helt tilsvarende forløb er tænkeligt i forhold til båndet mellem menneske-sted. Lad mig give et tænkt eksempel med f.eks. klippeklatring: 1) specialisering i klippeklatring indebærer fokusering på klatring og klipper i en sådan grad, 2) at den enkelte kommer til at dyrke sin klatring på bekostning af andre aktiviteter, 3) at den enkeltes tilegnelse af færdigheder og viden om klatring og klipper bliver så høj, og 4) at engagementet i klatring og lokaliteter for klatring bliver så helhjertet, 5) at klatring og klipper og fjelde til sidst bliver en interesse for livet. Hele dette forløb består faktisk at et kontinuum af stedsans (jf. 1 og 3 og 4), stedtilknytning (jf. 2) og stedforankring (jf. 5). Disse processer hen imod den helhjertede, livslange interesse for aktiviteten, er ansporet af, hvad More & Averill mener bedst kan beskrives som ”den uforudsigelige løbebane i livet”. Det vil sige interpersonelle og strukturelle begivenheder, som gennem muligheder eller begrænsninger i sidste ende også påvirker retningen af en persons rekreative løbebane[320]. På den måde kan den uforudsigelige løbebane i livet føre nogle mod øget specialisering, mens andre vil følge en mere behersket retning, hvor de måske binder sig mere til grupper, der dyrker aktiviteten, eller steder, hvor aktiviteten dyrkes. Heri ligger måske en del af forklaringen på, hvorfor nogle unge vælger *individbaseret* friluftsliv frem for *gruppebaseret* friluftsliv, *ekstreme* aktiviteter frem for *moderate* aktiviteter, og hvorfor nogle vælger *wilderness* områders ensomhed frem socialt samvær i spejderhytten i f.eks. Grib skov. Men uanset hvilken retning der er tale om, så er feedbackmekanismer meget centrale gennem hvert tilfældes proces.

Som mekanisme indbyder feedback til evaluering. Det vil sige evaluering gennem selv og/eller andre af, hvor man i virkeligheden er, sammenlignet med, hvor man føler, man burde være. Det kunne også tænkes at gøre sig gældende i forhold til sted i den forstand, at man når frem til et ønske om at flytte til udlandet for at være tæt på landskaber, man kan bruge til sin

[318] Bryan 1979 ifølge More & Averill 2003.
[319] Jackson et al. 1979; More 1984 ifølge More & Averill 2003.
[320] Stebbins 1992 ifølge More & Averill 2003.

friluftslivsaktivitet. Inden for psykologien beskrives sådanne former for evaluerende bedømmelsesprocesser med såkaldte forventningsteorier[321].

Sådanne teorier har været meget almindelige indenfor forskningen i den *snævre leisure* udlægning af rekreationsfænomenet til at forstå kvaliteten af det enkelte menneskes oplevelser. F.eks. forstået sådan, af tilfredsstillelsen ved f.eks. camping, kan betragtes som en funktion af overensstemmelse mellem stræben efter campingoplevelser og faktiske campingoplevelser, eller at kvaliteten af en oplevelse i et *wilderness* område fremkommer af sammenhængen mellem en persons forventninger og vedkommendes fortolkning af den faktiske oplevelse af *wilderness*. Csiksezentmihalyis (1990) flow-teori er en af de mest anvendte teorier til beskrivelse af mekanismerne i det psykologiske selvs oplevelse af rekreative aktiviteter, og spørgsmålet er, om *flow* ikke også kan anvendes til forståelse af linket menneske-sted sammenhæng. Ifølge denne teori afhænger oplevelse af *flow* af afstanden mellem udfordringer og færdighedsmæssige evner til at udføre en given aktivitet. Jo mindre afstand, des større sandsynlighed for oplevelse af *flow*. Hvis afstanden er for stor under udøvelse af en aktivitet, vil den enkelte komme til at kede sig eller blive bange. Man kunne sagtens forestille sig, at det netop er *flow*, som iværksætter den følelsesmæssige samhørighedsfølelse mellem sted og menneske.

Der findes andre teorier, som kan bruges til at beskrive og forstå mekanismerne i det psykologiske selv, men More & Averills pointe er, at fokus i analyse af mekanismerne i rekreative oplevelser og adfærd må være, *hvordan* rekreative oplevelser og aktiviteter fungerer processuelt og strukturelt[322]. Tilsvarende må fokus i analyse af mekanismerne i stedsans være, *hvordan* oplevelser af sted fungerer processuelt og strukturelt rent geografisk. F.eks. *hvordan* oplevelser af, lad os sige skov, fungerer processuelt og strukturelt inde i det enkelte individ.

»Stedtilknytning« og dens mekanismer

Ud fra en udlægning af »landskab« på *identitetsprojektets sociale niveau*, kan *mekanismerne* under More & Averills *sociale/kulturelle selv* berige udlægningen af »stedtilknytning«.

Med More & Averill vil man kunne argumentere for, at de sociale mekanismer involveret i »stedtilknytning«, består i alt lige fra organisationer, foreninger og klubber og relaterede individer (det organiseret friluftsliv) til grupper af individer og enkeltindivider (det uorganiserede friluftsliv), som understøtter tilknytningen mellem friluftsliv og lokaliteter i landskabet. For hvad angår det organiserede friluftsliv, så tilvejebringer det i mange tilfælde en gensidig dynamik mellem formelle og uformelle

[321] Michalos 1980, 1985; Parducci 1968; Wills 1981 ifølge More & Averill 2003.
[322] More & Averill 2003:384-385.

systemers tilknytning til steder. For eksempel vil fyldestgørende social analyse af jagt kortlægge formelle systemer som: jagtmulighederne i landskabet; de lovgivningsmæssige bindinger for jagt i landskabet; jægerforbundets og de enkelte lokale jagtforeningers interesser i landskabet; økonomi i forbindelse med leje af privat jord til jagt; sikkerhedsmæssige forhold forstået sådan, at jagt i hvert tilfælde ikke kan foregå i byparker eller lignende steder, hvor måtte færdes med risiko for at blive skudt; jagttegnskrav osv.; og uformelle systemer som: opbakning eller mangel på samme fra venner, der måske ikke dyrker jagt; familie og andre sociale netværk, som f.eks. jagtfællesskaber osv.

Der findes vidtrækkende belæg for, at rekreation er et dybt socialt fænomen, der ofte foregår i små grupper (familie, venner, kollegaer), og mange aktiviteter kræver i sig selv en gruppe for at kunne udføres. Men når alt kommer til alt, så må de sociale mekanismer i tilknytningen mellem udøver-sted, bringe udøveren af en hvilken som helst rekreativ aktivitet tilbage til opfyldelse af friluftslivets funktioner, dvs. »naturoplevelse«, »naturbrug« og »natursyn«, for at såvel aktiviteten som tilknytningen mellem aktivitet-sted, kan opleves meningsfuld. Derfor må opgaven for såvel formelle som uformelle systemer (underforstået det organiserede og uorganiserede friluftsliv) også være, ikke blot at sørge for, at den enkelte udøver har muligheder for at være tilknyttet egnede steder, hvor vedkommendes friluftsliv kan foregå, men også, at få den enkelte udøver til at føle, at vedkommende selv har fortjenesten for sin egen succes med aktiviteten[323]. For det er et kendetegn, som kan betragtes som selve belønningen for alle rekreative aktiviteter i deres inderste væsen[324].

I forlængelse heraf kan der også argumenteres for, at fysiske planlæggere og forvaltere af friluftsliv og friluftslivsvejledere skal tilvejebringe en række fysiske og læringsmæssige muligheder i landskabet for aktiviteter med forskellige udfordringsgrader, og ikke frembringe for megen komfort og assistance for at tilfredsstille udøveren af en aktivitet, for mennesker har brug for at gøre sig "fortjent" til deres egen glæde og behag, for at opnå en følelse af lykke[325].

Som en følge af at More & Averill ikke arbejder med en opsplitning af det sociale fra det kulturelle selv, kan de desværre ikke bidrage til berigelse af udlægningen af »stedforankring«.

[323] Murray 1988 ifølge More & Averill 2003.
[324] Iso Ahola 1999 ifølge More & Averill 2003.
[325] More & Averill 2003:383-384.

Afsæt til første delopsamling om teorien om unges friluftsliv som identitetsprojekt på friluftslivets felt
I afsnit 2.4 samles den foregående udlægning af landskabsbegrebet i den første delopsamling til teorien om unges friluftsliv som identitetsprojekt på friluftslivets felt.

2.3.5 Hverdagsliv som »stil«, »livsstil« og »livsform«
Indledningsvis i kapitlet fremgår det af yderste kolonne til højre i fig. 2.2, at jeg i udkastet til teorien om unges friluftsliv som identitetsprojekt indarbejder en forståelse af »hverdagsliv« med begreberne »*stil*«, »*livsstil*« og »*livsform*«. På baggrund af teoribidrag fra *feltet for livsstilsforskning* redegør jeg i det følgende for hverdagslivsbegrebet i afhandlingen.

Relationelle, positionelle og strukturelle elementer
Ole Mikael Jensen (1999) er bl.a. livsstilsforsker og har lavet en tredelt differentiering af livsstilsbegrebet i sin teori om livsform, livsstil og stil. De teoretiske byggestene til teorien henter han bl.a. fra Bourdieu, Habermas og Giddens, der alle har lavet store samfunds- og handlingsteorier, hvor såvel kulturelle som samfundsmæssige og individuelle forhold indgår om end med forskellig vægt.

Ifølge Jensen (1999) sondrer Bourdieu (1984) mellem *habitus*, *position* og *distinktion* (fig. 2.8), henholdsvis et system af indlejrede dispositioner, en placering på et felt i samfundet knyttet til besiddelse af forskellige kapitalformer, og en praktisk sans for at gøre, som man gør, dvs. optræde distingveret[326].

Habermas (1997) tager bl.a. udgangspunkt i en diskussion af livsverden og hævder, at denne skabes ud fra tre strukturerende komponenter bestående af kultur, samfund og personlighed. Til hver af disse strukturelle komponenter knytter han tre reproduktionsprocesser bestående af *kulturel reproduktion*, *social integration* og *socialisation* (fig. 2.8), der hver især står for opretholdelse af de tre tilhørende livsverdenskomponenter[327].

Endelig står agent og handling overfor struktur og system helt centralt i social praksis i Giddens strukturationsteori (1984), hvor aktørens refleksive valg og handlinger både er et middel til og et resultat af strukturer og systemer i samfundet. Hos Giddens bliver det strukturelle, positionelle og individuelle element foldet ud i begreberne *struktur*, *system* og *strukturation*[328] (fig. 2.10).

Fælles for de tre teoretikere er, at de baserer deres tænkning på begrebstiraden kultur, samfund, individ, i alle tilfælde med reference til

[326] Jensen 1999:42.
[327] Jensen 1999:42.
[328] Jensen 1999:42.

strukturelle, *positionelle* og *relationelle forskelle*. De knytter de tre elementer sammen til et hele, henholdsvis med *kapital* (Bourdieu), *kommunikativ handlen* (Habermas) og *handling* (Giddens) som bindemiddel, men de lægger tyngden forskelligt:

Med begrebet *habitus* lægger Bourdieu mest vægt på det *strukturelle*[329] og dermed *kulturelle element* i begrebstriaden: individ, samfund og kultur. Det ses i citatet nedenfor, hvor det fremhæves, at det ikke er individet selv, men derimod dets habitus og dermed kultur, der vælger at dyrke f.eks. golf, tennis, fægtning eller boksning osv.:

> Som sociale væsner engageres vi i et antal forskellige aktiviteter i et antal forskellige sociale arenaer. Vi vælger vores huse og boligområder. Vi kan vælge imellem en lejlighed i et moderne højhus i byens centrum eller en gammel villa i en forstad. Vi sætter boligen i stand og køber møbler. Vi vælger blomstrede tapeter eller hvidmalede vægge [...] På væggene hænger vi arvede malerier eller plakater. På samme måde kan vi vælge imellem forskellige idrætsformer (og friluftslivsformer) eller imellem forskellige spise- og drikkevarer. Ordet "valg" kan ikke benyttes uden et forbehold for, at valgmulighederne ikke er de samme for alle. En del alternativer kan udelukkes af materielle grunde, andre udelukkes, fordi de opleves som utænkelige eller upassende. Men pointen i den sammenhæng er, at der til enhver social praksis findes et rigt udvalg af genstande, mærker, aktiviteter, steder eller andet, der giver råmateriale til konstruktion af en livsstil, og tilsammen danner disse komponenter "universer af stilistiske muligheder" – selvom nogle af mulighederne reelt er "umuligheder". Disse livsstilskomponenter er ikke neutrale enheder, men er socialt mærkede af anvendelsen af dem nu og tidligere. Golf, tennis, boksning og fægtning er alle idrætter, der til enhver tid bærer et socialt mærke, men dette mærke kan ændres med tiden, når f.eks. tennisbaner udbredes, således at det ikke længere er en idræt forbeholdt en udvalgt elite. Stillet overfor disse mulighedsuniverser anvendes de generative principper i en habitus til at vælge det, man ønsker eller synes passer[330].

Med begrebet *social integration* lægger Habermas mest vægt på det *positionelle*[331] og dermed det *samfundsmæssige element* i begrebstriaden: individ, samfund og kultur. Det ses i citatet nedenfor ved, at på trods af, at den kommunikative handlen tjener både tradition og fornyelse af kulturel viden, og social integration og tilvejebringelse af solidaritet, og dannelse af personel identitet, så er der i alle tilfælde tale om, at kommunikativ handlen peger i én og samme retning, nemlig i retning af reproduktion af den sociale orden i samfundsmæssig forstand:

> Ud fra den indbyrdes forståelses funktionelle aspekt tjener den kommunikative handlen traditionen og fornyelsen af den kulturelle viden, ud fra handlingskoordineringens aspekt tjener den kommunikative handlen den sociale integration og tilvejebringelsen af solidaritet, og endelig tjener den kommunikative handlen ud fra socialisationens aspekt dannelsen af personelle identiteter. Livsverdens symbolske strukturer reproduceres ved at

[329] Jensen 1999:42.
[330] Prieur & Sestoft 2006:140-141.
[331] Jensen 1999:42.

> tilvejebringe gyldig viden, stabilisere gruppesolidaritet og udvikle ansvarlige aktører. Reproduktionsprocessen knytter nye situationer til de eksisterende betingelser i livsverdenen, og den gør dette i den semantiske dimension af betydninger og indhold (i den kulturelle overlevering), såvel som i det sociale rums dimensioner (af socialt engagerede grupper) og den historiske til (de hinanden følgende generationer). Disse processer i den kulturelle reproduktion, den sociale integration og socialisation svarer til livsverdenens strukturelle komponenter kultur, samfund og person. [...] Kultur kalder jeg det forråd af viden, som kommunikationsdeltagerne øser af for at skaffe sig fortolkninger, når de kommer til forståelse om noget i verden. Samfund kalder jeg de legitime ordninger, hvorigennem kommunikationsdeltagerne regulerer deres tilhørsforhold til socialgrupper og dermed sikrer solidaritet. Ved personlighed forstår jeg de kompetencer, som et sprog og handlingsdueligt subjekt anvender, og som sætter det i stand til at deltage i forståelsesprocesser og derved hævde sin egen identitet[332].

Endelig lægger Giddens med begrebet *strukturation* mest vægt på det *relationelle*[333] og dermed det *individuelle element* i begrebstriaden: individ, samfund og kultur. Det fremgår i citatet nedenfor, hvor Giddens fremhæver, at individet ikke *arver* sin livsstil fra kultur, men snarere *adopterer* den fra et samfund, og på den baggrund selv har den endelige mulighed for refleksivt at vælge sin egen livsstil:

> Begrebet livsstil er svært at anvende i forbindelse med traditionelle kulturer, fordi det drejer sig om valg inden for en mangfoldighed af muligheder, og fordi livsstil er noget, der "adopteres", snarere end noget der "går i arv". Livsstil er rutiniseret praksis, hvor rutinerne er inkorporeret i tøjvaner, spisevaner, handlemåder og foretrukne mødesteder. Men de rutiner, der følges, er refleksivt åbne for forandring i lyset af selvidentitetens mobile karakter. Alle de små beslutninger, en person træffer i løbet af dagen – hvad man skal tage på, hvad man skal spise, hvordan man skal gebærde sig på arbejde, hvem man skal mødes med senere på dagen – bidrager til sådanne rutiner. Disse (og større og mere eksistentielle) valg er beslutninger, der ikke alene drejer sig om, hvordan man handler, men også hvem man vil være. Jo mere post-traditionelt et miljø individet bevæger sig i, desto mere vil livsstilen vedrøre selv selvidentitetens kerne, dens skabelse og genskabelse[334].

På den baggrund argumenterer Jensen (1999) for at koble de tre teoretikere sammen i en begrebsdifferentieret tilgang til livsstil, hvorefter han laver sit eget udkast til en teori om livsform, livsstil og stil med reference til henholdsvis strukturelle, positionelle og relationelle elementer i livsstilsmønstre[335].

---

[332] Habermas 1981: 208-209. Citat efter Outhwaite 1997: 101-102.
[333] Jensen 1999:42.
[334] Giddens 1996:100-101.
[335] Jensen 1999:42.

	Kultur (struktur)	*Samfund (position)*	*Individ (relation)*
Giddens	Struktur	System	Strukturation
Habermas	Kulturel reproduktion	Social integration	Socialisation
Bourdieu	Habitus	Position	Destinktion

Figur 2.10. *Nøglebegreber hos Giddens, Habermas og Bourdieu med tilknytning til livsstil ordnet efter begrebskoblinger til kultur-, samfunds- og individniveau sammenfattet i tabelform.* Figur ifølge Jensen (1999:42).

Med dette udgangspunkt vil de livsstilsmønstre, som må fremgå af unges »hverdagsliv« være sammensat af en blanding af »stil«, »livsstil« og »livsform«:

»Stil«
Et livsstilsmønster med et stort relationelt og individmæssigt/personligt indhold, dvs. stort indhold af »stil«, vil i en analyse af unges »hverdagsliv« fremgå som flygtige konstruktioner, der hele tiden er udsat for at blive overtrumfet af nye konstruktioner gennem de unges *refleksivitet* (Giddens). Jensen (1999) karakteriserer livsstilsmønstret med stort indhold af »stil« med mønstrets *relationelle karakter*. Dvs. social respons af ad-hoc-agtig karakter og som hænger nøje sammen med kroppens sanser og den nære kontekst kroppen indgår i: *subjektet* svarer på vegne af kroppens oplevelser og signaler fra de nære omgivelser, for via sjettesans og kreativitet at tilføre kroppen og de nære omgivelser mening. Derfor taler Jensen om social responsivitet på "diffus" form givet af elementer i »stil« som f.eks. *imagepleje* og *kreativ virksomhed*[336].

»Livsstil«
Et livsstilsmønster med et stort positionelt og samfundsmæssigt indhold, dvs. stort indhold af »livsstil«, vil i en analyse af unges »hverdagsliv« fremgå som en stabil konstruktion, om end konstruktionen hele tiden kan udsættes for kritik og løbende forandring gennem *kommunikativ handlen* (Habermas). Jensen (1999) karakteriserer livsstilsmønstret med stort indhold af »livsstil« med mønstrets *positionelle karakter*. Dvs. social respons, der hænger nøje sammen med det enkelte individs bevidsthed om sig selv og sin samfundsmæssige placering politisk, organisatorisk og idémæssigt: *individet* svarer på egne vegne gennem synet på og af sig selv og andre i en samfundsmæssig kontekst. Derfor taler Jensen om social responsivitet på

[336] Jensen 1999:43-44.

”flydende” form givet af elementer i »livsstil« som f.eks. *ideologi*, *roller* og *adfærd*[337].

»Livsform«
Et livsstilsmønster med et stort strukturelt og kulturelt indhold, dvs. stort indhold af »livsform«, vil i en analyse af unges »hverdagsliv« fremgå som forholdsvis uforanderlig *habitus* (Bourdieu), idet dette i sig selv vil være et vidnesbyrd om, at sådanne strukturer har stået deres prøve gennem generationer. Jensen (1999) karakteriserer livsstilsmønstret med stort indhold af »livsform« med mønstrets *strukturelle karakter*. Dvs. social respons, der hænger nøje sammen med den enkelte persons kulturelle prægning: *personen* er her ikke som et *individ* eller et *subjekt* noget i sig selv, men er ét med den kulturelle ”krop” og svarer på ”stammens” og dermed fællesskabets vegne. Derfor taler Jensen om social responsivitet på ”fast” form givet af elementer i »livsform« som f.eks. *normer*, *kultur* og *tradition*[338].

I mit udkast til en teori om unges friluftsliv som identitetsprojekt forankrer jeg Jensens begreber »stil«, »livsstil« og »livsform« til henholdsvis rheme, dicitegn og argument i den peirceianske begrebsramme:

Det gør jeg med henvisning til, at et rheme – og dermed »stil« - fremstår som *kvalitativ mulighed* for en interpretant[339], dvs. de *kvalitative muligheder*, som fremstår for de unge med deres svar på vegne af kroppens oplevelser og signaler fra de nære omgivelser, som de unge igen kan bruge til at tilføre kroppen og de nære omgivelser mening.

Det gør jeg med henvisning til, at et dicitegn – og dermed »livsstil« - fremstår som *virkelig eksistens* for en interpretant[340], dvs. de *virkelige eksistenser*, som fremstår for de unge med deres svar på deres egen samfundsmæssige placering politisk, organisatorisk, idémæssigt.

Og det gør jeg endelig med henvisning til, at et argument – og dermed »livsform« - fremstår som *lov* for en interpretant[341], dvs. de love eller retningslinjer i normer, kultur og tradition, som fremstår for de unge med deres svar på vegne af deres kulturelle prægning og det kulturelle og traditionens fællesskab.

Jensen (1999) kobler også begreberne »stil«, »livsstil« og »livsform« an til et spørgsmål om identitet, henholdsvis i form af *subjekt*, *individ* og *person* som identitet. Men han udfolder ikke noget egentligt identitetsbegreb. Alligevel ligger det lige for at lade subjekt, individ, person – og dermed

[337] Jensen 1999:43-44.
[338] Jensen 1999:43-44.
[339] C.P. 1997:9:950.
[340] C.P. 1997:9:951.
[341] C.P. 1997.9:959.

livsstilsmønstrene »stil«, »livsstil« og »livsform« - referere til udlægningerne af henholdsvis »personlig identitet«, »social identitet« og »kulturel identitet« i afsnit 2.3.2.

Bud på et hverdagslivs eller livsstilsbegreb fra forskningsfeltet for friluftsliv
Foregående udlægning af hverdagslivsbegrebet eller rettere livsstilsbegrebet er skabt på baggrund af teoribidrag fra feltet for livsstilsforskning, der igen har hentet teoribidrag fra moderne sociologi.

Med den *brede recreation* udlægning af friluftslivsfænomenet – friluftslivet som både *middel*, *virkning* og *årsag* – har forskningsfeltet for friluftsliv med paradigmet SPSCOR, også tradition for at anlægge samfundsvidenskabelige og humanistiske perspektiver på friluftslivsfænomenet. Det har derfor undret mig, at jeg alligevel ikke har været i stand til at finde flere begrebsbidrag fra feltet, som jeg har kunnet bruge i forhold til at udfolde hverdagslivsbegrebet i min konceptuelle tilgang.

Det skal dog siges, at der på forskningsfeltet findes mange gode tanker om friluftslivet og dets sammenhænge med og afspejlinger af samfund og kultur og den sociokulturelle udvikling i samfundet. Men disse tanker synes jeg er for generelle i forhold til, hvad jeg mener, der må kræves af teori og begreber, der også skal fungere som kategorier i empirisk sammenhæng. Så min vurdering bygger måske i bund og grund på, at jeg rent faktisk har en naturvidenskabelig baggrund og dermed nok et positivistisk kriterium for min udvælgelse af teoribidrag. Jeg tænker i målelige kategorier, variable osv.!

Som eksempel på teoretikere fra forskningsfeltet, som tænker friluftslivet i et livsstilsperspektiv, kan Tordsson (2003) nævnes. I en angivelse af sin grundlæggende hypotese, ser han netop friluftslivet som et livsområde, der indgår i en vekselvirkning med den moderne tilværelse, og hvor ambivalenser fra den moderne tilværelse bearbejdes:

> Friluftsliv kan forstås som et livsområde som giver specielle forudsætninger for at mennesker på et oplevelses- og handlingsplan kan bearbejde nogen af de ambivalenser, modsætninger og livsudfordringer som hører med til den moderne tilværelse[342].

Friluftsliv i et livsstils- og livsformsperspektiv er også udgangspunktet for Pedersen (1999), der i sin doktorafhandling arbejder med sammenhænge mellem friluftsliv, livsstil og livsform ud fra et feministisk perspektiv på køn:

> Når jeg snakker om friluftsliv som kultur er det i betydningen kollektiv bevidsthed eller som systemer af meninger og symboler og som mønstre i handlinger. Det kulturelle i

[342] Tordsson 2003:33. Egen oversættelse.

> friluftslivet kommer til udtryk dels gennem kvinder og mænds handlinger og de organisatoriske mønstre disse handlinger skaber/indgår i, dels gennem hvordan kvinder og mænd oplever og kategorisere sine erfaringer og kundskaber. I operationaliseringen af den feministiske tilnærmelsesmåde vil en gruppe eller en bestemt friluftslivsstil kunne identificeres på grundlag af fælles ydre kendetegn; hvad grupper af kvinder og mænd gør, hvordan de klæder sig, hvad slags udstyr de omgiver sig med, hvad slags sprog de bruger, ritualer mm. Andre identificerbare kendetegn er den fælles måde gruppemedlemmerne tolker hændelser på. [...] Forhold som f.eks. klasse slægt, køn, alder, uddannelse og etnicitet skaber forskellige handlingsalternativer og forståelsesmåder, og dermed forskellige livsformer og kulturelle identiteter. Hvilke grupper man tilhører eller identificerer sig med skaber bestemte føringer for hvordan men kan tage del i samfundet generelt og i friluftslivet specielt[343].

Begge forskeres bidrag er gode, og jeg kunne såmænd godt kategorisere deres tanker og begreber, så de lod sig differentiere og indpasse under »stil«, »livsstil« og »livsform«.

Men som teoribidrag fra forskningsfeltet for friluftsliv har jeg som sagt søgt og valgt en anelse mere kategoriske bidrag fra SPSCOR i More & Averills (2003) *Recreation System Theory*, som jeg allerede har brugt til at udfolde friluftslivsbegrebet og landskabsbegrebet. Under udlægning af friluftslivsbegrebet præsenterede jeg i figur 2.5 More & Averills (2003) teori beregnet for analyse af biologiske, psykologiske og sociokulturelle faktorers indflydelse på den rekreative aktivitet og adfærd.

Hvor deres udlægning af den strukturelle nøgleegenskab *funktioner* lod sig differentiere og bidrage til den *snævre* udlægning af »friluftsliv«, og den strukturelle nøgleegenskab *mekanismer* tilsvarende bidrog til udlægning af »landskab«, er her de strukturelle nøgleegenskaber *kapaciteter*, der skal bruges til at nuancere udlægningen af »hverdagsliv«, og hvad det er for sider at disse hverdagslivsmæssige kapaciteter, der virker konstruerende for friluftslivet. I det følgende perspektiverer jeg More & Averills *kapaciteter* på deres analytiske modalitetsniveauer: *det biologiske selv*, *det psykologiske selv* og *det sociale/kulturelle selv* på en sådan måde, at de opkvalificerer referencen til de personlige, samfundsmæssige og kulturelle elementer under henholdsvis »stil«, »livsstil« og »livsform«. Analysen af More og Averills kapaciteter kan bruges til at svare på, *hvad der er muligt* ud fra det biologiske, psykologiske og sociokulturelle perspektiv på friluftsliv.

»Stil« og dens kapaciteter

Ud fra en udlægning af »hverdagsliv« på identitetsprojektets personlige niveau, kan kapaciteterne under More & Averills biologiske og psykologiske selv berige udlægningen af »stil«.

Set fra det *biologiske selv* er de biologiske kapaciteter under genetisk kontrol og omfatter kroppen og dens attributter på populationsniveau som f.eks. højde, vægt, muskelstyrke, fysiologiske mål for armlængde,

[343] Pedersen 1999:69. Egen oversættelse.

benlængde osv., og relaterede temperamentskarakteristika på individniveau som f.eks. styrke, omgængelighed, evne til at handle osv.[344]. Der er mange biologiske forskelle, som kan spille en vigtig rolle i rekreativ adfærd, men køn – ikke at forveksle med kønsroller af mere sociokulturel bestemmelse – er nok den væsentligste, der har indflydelse på, hvad der kapacitetsmæssigt er muligt. Nogle gange kan kønsforskelle udlignes ved opdeling af aktiviteterne, andre gange ved at modificere reglerne for aktiviteterne. Men der er også aktiviteter, hvor kønsforskellene ikke har nogen betydning. Hovedpointen er, at forskelle i kapaciteter må inddrages i forklaringerne for rekreativ adfærd. De biologiske kapaciteter forandrer sig også med alderen. Unge mænd i deres bedste alder har fysiologisk set f.eks. større kapacitet til at klatre end mænd i pensionsalderen.

Set ud fra det *psykologiske selv* er individuelle psykologiske forskelle manifesteret i karaktertræk, som kan analyseres for muligheder for at opnå specifikke rekreative mål og virkninger af rekreativt friluftsliv[345]. Der har i lang tid været forsket i sammenhængene mellem personlige karaktertræk og rekreativ adfærd, men More og Averill mener alligevel ikke, at sammenhængene er blevet undersøgt i tilstrækkelig grad. Personlige karaktertræk kan ifølge dem deles i op i mindst tre kategorier: *evner*, *temperament* og *motivation*.

Herunder kan evner igen splittes op i bl.a. *kognitive evner*, *reaktionsevner*, *kunstneriske evner*, *udholdenhed*, *adræthed* og *yndefuldhed*. More og Averill er ikke bekendt med undersøgelser, som forbinder sådanne træk til rekreativ udfoldelse, men de siger, at sammenhængene er oplagte. Bl.a. mener de, at *kognitive evner* kan være en nøglefaktor i oplevelse af glæde ved komplekse aktiviteter, og at adræthed har indflydelse på oplevelse af succes med aktiviteter. Når en person udmærker sig med sin aktivitet, plejer man at sige, at han/hun har talent for aktiviteten. Sådanne talenter afspejler ofte underliggende forskelle i evnemæssige træk, som påvirker kapaciteten for at forfølge og opnå særlige rekreative mål og virkninger af rekreation. *Temperamentstræk* og *motivationstræk* har større forskningsmæssig opmærksomhed end de evnemæssige træk. *Temperamentstræk* hviler på en antagelse om, at man kan beskrive mennesker meningsfuldt med ord som tillidsfuld, selvsikker, sky, aggressiv, handlekraftig, sympatisk osv. *Motivationstræk* omfatter behov for præstation og opnåelse af resultat, magt, autonomi, tilknytning. Forskning indikerer, at de fleste temperamentstræk og motivationstræk, der kan relateres til rekreativ udfoldelse, kan ordnes under fem brede dimensioner[346]: 1) introversion (indadvendthed) og ekstroversion (udadvendthed), 2)

[344] Med mindre andet er nævnt refereres der i det følgende til More & Averill 2003:386-387.
[345] Med mindre andet er nævnt refereres der i det følgende til More & Averill 2003:387-388.
[346] Digman 1990; McCrae & Costa 1991 ifølge More & Averill 2003.

neurotiscisme eller negativ affektivitet forstået som vedvarende tendens til at opleve negative følelsesmæssige tilstande, 3) åbenhed for at opleve nyt, 4) indstilling på overensstemmelse, og 5) samvittighedsfuldhed. *Indadvendthed og udadvendthed* afspejler kapaciteter for forskellige slags oplevelser og kan desuden påvirke folks reaktion på særlige rekreative omgivelser og fysiske beliggenheder og steder. F.eks. kan både udadvendte og indadvendte deltage i sociale aktiviteter, men for de indadvendte indebærer det betydelig større følelsesmæssige omkostninger. Modsat har indadvendte langt større kapacitet for oplevelse af ensomhed, og mange af dem foretrækker aktiviteter og/eller steder, som tilvejebringer ensomhed, afsideshed og solooplevelser. Ligesådan er graden, som en person er åben for nye oplevelser, en kapacitet, som er vigtig i rekreative præferencer: nogle foretrækker familiære eller kollektive aktiviteter, mens andre i højere grad foretrækker udforskende og grænseoverskridende aktiviteter, hvor alle ikke kan være med. More & Averill siger endelig, at nævnte karaktertræk manifesteres i både rekreative handlingsmønstre og i præferencer for forskellige rekreative omgivelser og fysiske beliggenheder og steder.

»Livsstil« og dens kapaciteter

Ud fra en udlægning af »hverdagsliv« på identitetsprojektets sociale niveau, kan kapaciteterne under More & Averills sociokulturelle selv berige udlægningen af »livsstil«.

More & Averill lægger kultur ind under samfund i og med at de siger, at sociokulturelle kapaciteter reflekterer et samfunds etos og dets indflydelse på den individuelle adfærd[347]. F.eks. kan samfund være konkurrence- eller samarbejdsorienterede, lighedsorienterede eller forskelsorienterede, kollektivistisk orienterede eller individualistisk orienterede osv., og befolkningspopulationen afspejler disse karakteristika. Der er en lang række sociokulturelle forskelle mellem folk, hvad angår f.eks. niveau af fritid tilrådighed til rekreativ adfærd, klasseniveau, statusniveau, indkomstniveau, uddannelsesniveau, stadie i livscyklus osv. Endvidere udgør kønsroller med indlærte begrænsninger for kapacitet og med forskellige følelsesmæssige forventninger osv., en vigtig forskel. Alt i alt kan forskelle i socio-kulturelle faktorer skabe vidtstrakte forskelle i kapaciteterne til at deltage i forskellige rekreative aktiviteter.

Som en følge af at More & Averill ikke arbejder med en opsplitning af det sociale fra det kulturelle selv, kan de desværre ikke bidrage til berigelse af udlægningen af »livsform«.

[347] Med mindre andet er nævnt refereres der i det følgende til More & Averill 2003:387.

Afsæt til første delopsamling om teorien om unges friluftsliv som identitetsprojekt på friluftslivets felt
I afsnit 2.4 samles den foregående udlægning af hverdagslivsbegrebet i den første delopsamling til teorien om unges friluftsliv som identitetsprojekt på friluftslivets felt.

2.3.6 »Friluftslivets felt«

Igennem de foregående afsnit har min ambition været at lave den del af teorien om unges friluftsliv som identitetsprojekt på friluftslivets felt, som hovedsagligt drejer sig om de unge som handlende aktører. For også at konceptualisere og inddrage strukturperspektivet – at overskride aktør-struktur dualismen, og at sammentænke forholdet mellem de unge handlende aktører og de friluftslivsmæssige og samfundsmæssige institutioner og strukturer – skal fokus i det følgende koncentreres om at inddrage strukturperspektivet ved at konceptualisere »friluftslivets felt«, således der kan laves et samlet udkast til en teori om unges friluftsliv som identitetsprojekt på friluftslivets felt.

Indledningsvis i kapitlet fremgår det af fig. 2.3, at jeg i udkastet til teorien om unges friluftsliv som identitetsprojekt indarbejder en forståelse af identitetsprojektet på et »friluftslivets felt«. På baggrund af teoribidrag fra *forskningsfeltet for friluftsliv* og herunder paradigmet SPSCOR redegør jeg i det følgende for feltbegrebet i afhandlingen.

Felt
Ordet *felt* giver associationer i retning af at fænomenet, man beskæftiger sig med – i dette tilfælde unges friluftsliv som identitetsprojekt – er omgivet af, grænser til, og er præget af, andre fænomener. Ordet har mindst fire betydninger: 1) et felt kan være en afgrænset ofte rektangulær flade, 2) et område man beskæftiger sig med som kendetegnes ved bestemte emner, bl.a. i betydningen et forskningsfelt, 3) et område hvor en kraft virker, og endelig 4) det samlede antal deltagere i f.eks. jagt, f.eks. et jagtfelt[348]. Det er i noget nær forlængelsen af betydningen i især 3) men også 4), at »friluftslivets felt« skal forstås i det følgende. I betydningen af 3) og 4) står det også klart, at afklaring af skala for friluftslivets felt er relevant.

I forlængelse heraf vil jeg i det følgende på den ene side operere med en ide om et helt *overordnet felt*, hvor det handler om at se *friluftslivet felt i et historisk, langt tidsperspektiv*, og på den anden side med ideen om *forskellige underfelter*, hvor fokus består i at se *friluftslivet felt i et institutionelt kortere tidsperspektiv*. Men inden da vil jeg præsentere og diskutere *to forskellige feltopfattelser*, som jeg deler om end de kan synes modstridende.

[348] Politikens Store Fremmedordbog, 1996.

To forskellige feltopfattelser
Grundlæggende kan der skitseres to feltopfattelser. Den ene har afsæt i *strukturalismen* den anden i *sociale samhandlingsteorier*.

En strukturalistisk feltopfattelse
Med den strukturalistiske feltopfattelse vil jeg fremhæve Bourdieu og hans måde at tænke et felt på. Denne måde indgår som del i hans nok mest centrale tese, der drejer sig om sammenhængen mellem på den ene side det objektive system af relationer mellem sociale positioner og på den anden side de meningsstrukturer og klassifikationsmatricer, som individerne er bærere af. Bourdieu karakteriserer disse to sider af den sociale virkelighed som en objektivitet af første og anden grad, som han begrebsliggør med sit feltbegreb og habitusbegreb. Tilsammen aftegner han med disse begreber det sociale rum eller den sociale verden. Bag tankerne om den sociale verdens virke ligger et *relationelt perspektiv* baseret på en idé om sociale afstande mellem forskellige positioner:

> At tænke i felter er at tænke relationelt. [...] Den sociale verden består af relationer, ikke af interaktioner mellem aktører eller intersubjektive bånd mellem individer, men af objektive relationer, der eksisterer "uafhængig af den enkeltes bevidsthed og vilje", som Marx så udmærket har udtrykt det. På det analytiske plan kan et felt defineres som et netværk eller en konfiguration af objektive relationer mellem forskellige positioner. Positionerne er objektivt defineret i kraft af deres eksistens og de bindinger, de påtvinger de aktører og institutioner, der udfylder positionerne, i kraft af deres øjeblikkelige og potentielle placering i relation til fordelingen af forskellige former for magt eller kapital, som giver adgang til de specifikke fordele og goder, der står på spil i det enkelte felt, og dermed samtidig i kraft af deres objektive relationer til andre positioner (dominans, underkastelse, homologi etc.)[349].

Det centrale i det relationelle perspektiv er, som citatet også fortæller, at den sociale verden ikke består af interaktioner eller intersubjektive bånd mellem aktører, men af objektive relationer mellem positioner, som så at sige styrer aktører udenom deres egen bevidsthed og vilje. Heri ligger den helt store modsætning til et feltperspektiv med rødder i de sociale samhandlingsteorier, hvor aktørerne er refleksive og bevidste om deres handlinger.

Bourdieus tanker om den sociale verden er herefter, at det moderne differentierede samfund består af en række relativt autonome felter, som f.eks. det økonomiske, det juridiske, det religiøse og det politiske felt – og hermed også et friluftslivets felt – der hver især har deres egen specifikke logik. Som citatet ovenfor fortæller, så vil et friluftslivets felt – ligesom alle andre felter – være "et netværk eller en konfiguration af objektive relationer mellem forskellige positioner". Disse positioners objektive eksistens vil være

[349] Bourdieu 2002:84-85.

understreget af de bindinger, som de sætter for de aktører og institutioner – f.eks. jægere og Danmarks Jægerforening osv. – der udfylder positionerne.

I hvert felt udspilles en kamp om fordelingen af den kapital – det kunne være jægeres og rollespilleres kamp om materiel kapital i form af skov – der der giver adgang til de specifikke goder – jagt og rollespil – der står på spil i det pågældende felt. Kapitalen eksisterer kun i relation til et felt, men kapitalens spredning aftegner samtidig strukturen i feltet, fordi det er aktørernes faktiske og potentielle placering i forhold til fordelingen af magt og kapital i et felt, der sætter dem i stand til at udfylde bestemte positioner, og som giver dem magt i form af rådighed over kapitalens produktions- og reproduktionsmekanismer[350].

Ifølge Bourdieu er der en homologi mellem objektiviteten af første grad – det objektive system af relationer mellem sociale positioner – og anden grad – de meningsstrukturer og klassifikationsmatricer individerne er bærere af – idet de objektive livsvilkår sætter deres spor i mennesket i form af dannelsen af habitus. Herigennem dannes således et system af dispositioner i form af perceptionsmatricer og vurderings- og handlingskriterier, der tilpasses de objektive livsvilkår og som bestemmer, hvordan mennesker handler, tænker, føler og vurderer – gøre som man gør – i forskellige sammenhænge[351].

Bourdieu betoner altså, hvorledes habitus udgør en kropsliggjort disposition som følge af indvirken af homologien fra feltet, og han bruger også begrebet social praktik frem for begreber som adfærd eller handling, for at synliggøre, at aktørerne ikke er bevidste om, at de i vid udstrækning er styret af objektiviteten af første grad. Dermed forsøger Bourdieu både at distancere sig fra en strukturalistisk determinisme, men også fra subjektivistiske, sociale samhandlingsteoretiske tilgange.

I forhold til sidstnævnte distancering fra den subjektivistiske tilgang kan der imidlertid fremføres den kritik, at Bourdieu ikke giver plads nok til det bevidste subjekt. Dvs. at aktøren har mere kendskab til den sociale verden end Bourdieu forudsætter, da aktørens handlinger i højere grad kan være udslag af bevidste intentioner[352]. Jeg mener, kritikken er berettiget, men også må tages med forbehold for, at Bourdieu faktisk betoner, at han ikke benægter, at individer står over for forskellige muligheder, og tager initiativer og træffer beslutninger. De sociale agenter er således ifølge Bourdieu ”overmåde aktive og handlekraftige uden dog dermed at gøre dem til subjekter” [353]. Andetsteds fremfører han imidlertid modsat, at grænserne for menneskelig handlefrihed efter hans bedste overbevisning ikke er særlig

[350] Bourdieu 2002:83-89.
[351] Bourdieu 2002:28.
[352] Jenkins 1992.
[353] Bourdieu 1997:12.

stor[354], og at bevidste beslutninger særligt hænger sammen med kriseprægede situationer som "altid er en improviseret nødforanstaltning, der skal rette op på en situation, hvor habitus er gået galt i byen"[355].

Jeg mener, at man med Bourdieu må problematisere om det nødvendigvis er i tilspidsede situationer mennesket handler mest rationelt bevidst, og om man ikke omvendt bør påregne en betydelig grad af rationel kalkule, når det gælder store beslutninger i livet som f.eks. at købe hus i naturnære omgivelser for at kunne dyrke friluftsliv dagligt eller tage en tillægsuddannelse med friluftsliv for at supplere en skolelæreruddannelse – vel at mærke begge forhold, som ikke blot har konsekvenser for den enkelte, men som også har aggregerede konsekvenser på det samfundsmæssige og kulturelle plan.

Det er i forlængelse af denne kritik jeg følgende vil skitsere en anden feltopfattelse

En social samhandlingsteoretisk feltopfattelse

Med den sociale samhandlingsteoretiske feltopfattelse er det oplagt at trække Tordsson (2003) og hans måde at tænke et felt på frem. Tordsson har udover en generel måde at tænke et felt på også en helt specifik måde at tænke friluftslivets felt på.

Grundlæggende lægger Tordsson afstand til Bourdieus feltopfattelse ved at hævde, at friluftsliv er et rum, der forholder sig til centrale dele af den menneskelige tilværelse, hvorfor den enkelte aktør i friluftslivets tematisering af samfundsmæssige ambivalenser, modsætninger og problematiske relationsforhold, har mulighed for at orientere sig i forhold til disse samfundsmæssige ambivalenser osv.:

> Kultursociologen Pierre Bourdieu taler om det sociale eller det kulturelle felt, som er struktureret ud fra modsætninger mellem personer og grupper med forskellig social, kulturel og økonomisk kapital. Det feltbegreb vi lægger til grund er anderledes end sidstnævnte. [...] Sådan forstået udgør friluftsliv et oplevelsesrum, et handlingsrum, et orienteringsrum, som forholder sig til centrale dimensioner i den menneskelige tilværelse. Friluftsliv tematiserer, strukturer og giver den enkelte mulighed for at orientere sig indenfor dette felt, med dets ambivalenser, modsætninger og problematiske relationsforhold[356].

Tordsson lægger med andre ord op til en forståelse af en refleksivt, bevidst og modernitetskritisk handlende aktør, der kan gøre sig sine og andres samfundsmæssige positioner og dispositioner klart, og handle derefter, når vedkommende efter at have dyrket friluftsliv, forlader

[354] Bourdieu 2002:182.
[355] Bourdieu 2002:245.
[356] Tordsson 2003:50-51. Egen oversættelse.

friluftslivets felt, for således derefter også at kunne ændre på samfundet. Ad den vej yder friluftslivet således samfundet en tjeneste, ifølge Tordsson:

> Umiddelbart forstår vi gerne friluftsliv som et socialt rum "udenfor samfundet", et friareal i den sociale virkelighed, som udgør en slags civilisationens antitese. Men omvendt bliver friluftsliv på denne måde netop et samfundsområde, som yder samfundet som helhed tjenester, gennem at udgøre et rum for bearbejdning af nogle af samfundets iboende modsætninger og kompleksiteter[357].

Tordsson sammenfatter de ambivalenser, modsætninger og problematiske relationsforhold, som samfundet indeholder, og som friluftslivet felt bearbejder, i de tre dimensioner *individ*, *natur* og *samfund*:

> Med friluftsliv som et felt mener vi at sige noget om, hvordan friluftsliv er "situeret", hvad som omgiver fænomenet, og hvad det forholder sig til. Perspektivet bygger på, at friluftsliv skaber sin mening ikke ene og alene gennem handlingernes iboende kvaliteter [...], men at meningsdimensioner dertil er at søge friluftslivets forhold til konteksten. Med friluftslivets felt mener vi således den kontekst, som vi bør forstå fænomenet friluftsliv ud fra, men også hvordan friluftslivet forholder sig til denne kontekst og dermed hvilke tematikker, friluftsliv drejer sig om. Alt dette tilsammen – friluftsliv i dets forhold til en omgivende meningsskabende kontekst – udgør friluftslivets felt, sådan som vi bruger det. Friluftslivet relaterer sig til *individ*, *natur* og *samfund*. Ikke bare kan og bør friluftslivet analytisk forstås ud fra de tre dimensioner – hver tids samfundsforhold, dens vilkår for identitetsdannelse og dens natursyn. Friluftslivet kan også – omvendt – siges at udgøre en måde at forholde sig til disse kontekstdimensioner på. Sådan forstået udgør friluftsliv et oplevelsesrum, et handlingsrum, et orienteringsrum, som forholder sig til centrale dimensioner i den menneskelige tilværelse[358].

Friluftslivets felt kommer således ifølge Tordsson til at relatere dimensionerne 1) imellem *individ og natur*, 2) imellem *natur og samfund* og 3) imellem *samfund og individ* på en sådan måde, at der for den enkelte her er mulighed for at bearbejde ambivalenser, modsætninger eller problematiske relationsforhold, der handler om henholdsvis *en virkelighed bag begreber* jf. 1), *modsætningen mellem natur og kultur* jf. 2) og endelig *identitet som et personligt projekt* jf. 3)[359].

Hvad angår mulighederne for at bearbejde modsætningen mellem individ og samfund i en identitet som personligt projekt på friluftslivets felt skriver Tordsson, at et kendetegn for modernitet netop er, at handlinger og livselementer, der er blevet løsrevet fra deres kontekst, rekonstrueres og forankres på ny i folks fritidskontekst, hvor elementerne bliver givet ny mening, netop fordi de bliver knyttet til oplevelse bredt set. Det får Tordsson

[357] Tordsson 2003:61. Egen oversættelse.
[358] Tordsson 2003:50-51. Egen oversættelse.
[359] Tordsson 2003:51.

til at mene, at "liv i og brug af naturen bliver først friluftsliv i det øjeblik traditionelle livsfærdigheder rekonstrueres i fritidskonteksten"[360].

Med et vågent øje for bias i form af både Bourdieus overdrevne vægt på de strukturelle egenskaber i hans feltbegreb, og Tordssons overdrevne vægt på aktørens rekonstruktion af traditionelle livsfærdigheder på friluftslivets felt, står følgende klart for min feltopfattelse: på friluftslivets felt skal struktur- og aktørperspektivet i teorien vægtes lige.

Min hypotese om »friluftslivets felt« vil således være, at det er et område, hvor »friluftsliv«, »landskab« og »hverdagsliv«, og de enkelte unges »personlige identitet«, »sociale identitet« og »kulturelle identitet« relaterer individ, samfund og kultur noget nær ligeligt i forhold til hinanden, men naturligvis kan relateringen være afhængig af forskellige måder at dyrke friluftsliv som refleksivt identitetsprojekt på.

I det følgende vil jeg fremhæve to udlægninger af friluftslivets felt. I den første er især *strukturperspektivet* med *friluftslivets felt i et langt tidsperspektiv* vigtig, og i den anden udlægning vil jeg understrege *aktørperspektivet* med *friluftslivets felt i et kort tidsperspektiv*

Friluftslivets felt i et langt tidsperspektiv

Breivik (1998a;b) har udformet to fire-felts modeller, der fra at vise sammenhænge mellem værdier i samfundet og individet generelt set, går skridtet videre til at vise sammenhænge mellem disse værdier og så værdier i friluftslivet og individet specifikt i et langt historisk tidsperspektiv. Den første model fremgår af fig. 2.11 og den anden af fig. fig. 2.12[361].

I fig. 2.11 ses fire kvadranter, som indeholder værdier for både hver sin personlighedstype og samfundstype.

I *kvadrant I* findes *de traditionelle idealister*, der definerer sig selv gennem værdier som: nærhed, anti-status, anti-materialisme, religion, sundhed, nøjsomhed, rigiditet, puritanisme og respekt for loven. Den tilhørende samfundstype betegnes *præindustriel* med kerneværdier som religion, asketisme og familie. De herskende holdninger er stabilitetsorienterede og indre styrede[362].

I *kvadrant II* findes de *traditionelle materialister*, der definerer sig gennem værdier som: ikke selvrealisering, afstand, industriel vækst, anti-

[360] Tordsson 2003:56.

[361] Det er svært at gennemskud hvad Breivik, professor ved Norges Idrætshøjskole, ligger i x og y aksen i sin model. Dog siger han, at "modellerne ikke er specificeret i mere end grove træk" og at modellen bl.a. er opstået på baggrund af Norsk Monitor, der er en undersøgelse gennemført hvert andet år siden 1985 på et landsrepræsentativt udvalg af den norske befolkning over 15 år, der omfatter sociodemografiske variable og holdninger til en række samfundssager og desuden stillingtagen til ca. 60 værdier som repræsenterer både personlige, interpersonelle og samfundsmæssige værdier (Breivik 1998b:33)

[362] Breivik 1998b:35.

teknologi, traditionelle kønsroller, tradition, patriotisme, konformitet, autoritet, intolerance, det rurale, tryghed og fornuft. Samfundstypen er *industriel* med kerneværdier som: konformitet, autoritet og industriel produktion. De herskende holdninger er præget af stabilitetsorientering og ydre styring[363].

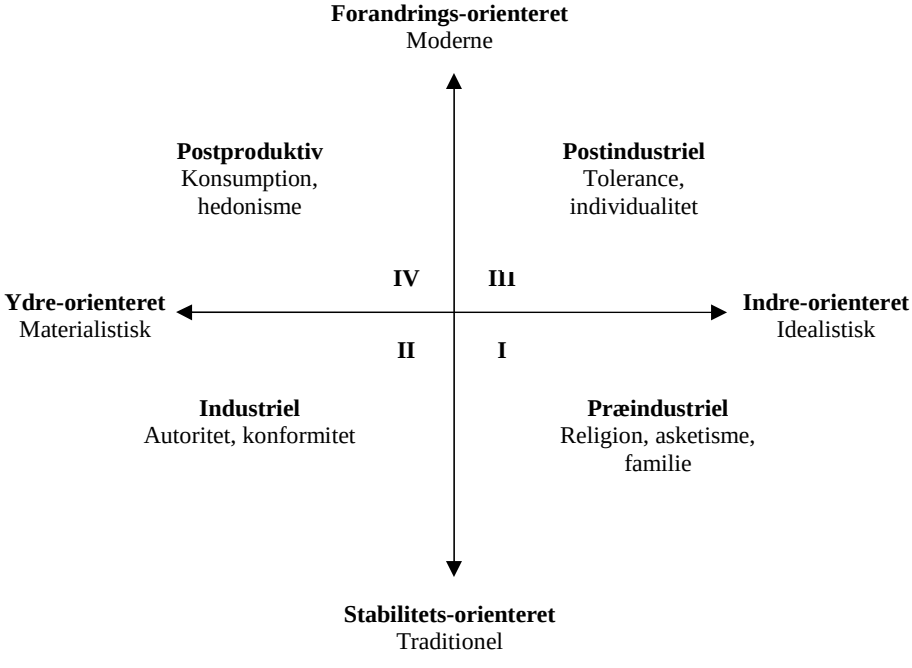

Figur 2.11. *Model af grundlæggende samfundsværdier i monitorperspektiv. Gengivet efter Breivik 1998a; b.*

I *kvadrant III* er de *moderne idealister* defineret gennem værdier som: følelser, antiautoritet, det urbane, tolerance, ligestilling, teknologi, nyheder, individualitet, ikke-patriotisme, miljøbeskyttelse, offentlighed, lighed, altruisme og selvrealisering. Samfundet er *postindustrielt* med fokus på værdier som: tolerance og individualitet. Holdningerne er præget af at være forandringsorienterede og indre styrede[364].

Endelig findes i *kvadrant IV* de *moderne materialister*, der definerer sig gennem værdier som: risiko, foragt for love, forbrug, frigjorthed, spontanitet, ikke-religiøsitet, anti-sundhed, status, hedonisme, materialisme, egoisme og ulighed. Samfundet er *postproduktivt* med værdier som: forbrug og

[363] Breivik 1998b:35-36.
[364] Breivik 1998b:35-36.

hedonisme. Holdningerne er præget af at være forandringsorienterede og ydre styrede[365].

Fra denne kortlægning af sammenhænge mellem personlige og samfundsmæssige værdier over tid, laver Breivik en tilsvarende kortlægning for værdimæssige sammenhænge mellem friluftsliv og individ over tid. Denne kortlægning fremgår af fig. 2.12, hvor værdierne på akserne er bibeholdt. Desværre sætter Breivik ikke ord på den udvikling og de dertilhørende skiftende værdier i friluftslivet, som han trækker op. Han nøjes simpelthen med at skitsere figuren og ikke beskrive den. Imidlertid svarer skitseringen fra friluftslivet i den engelske overklasse i det 19.århundrede (kvadrant I) og frem til det økologiske friluftsliv (kvadrant III) meget godt med Eichberg & Jespersens (2001) såkaldte tre grønne bølger i natur- og friluftslivets historie.

Friluftslivets første gennembrud

Således svarer *kvadrant I* i fig. 2.12 til friluftslivets første gennembrud mellem 1770 og 1820, hvor friluftslivet først var forbeholdt den engelske overklasse, men snart efter også blev til glæde for resten af befolkningen[366]. Folk begyndte at vandre ud i heder og bjerge, som man tidligere havde foragtet eller frygtet og forsøgt at undgå. Også havet og kysterne blev steder for friluftsliv. I England blev søbadeanstalter indrettet allerede i 1730erne. I takt hermed blev svømning anbefalet som en nyttig legemsøvelse. Fra 1820erne var badeanstalter også kommet til Danmark. Ridning, roning, sejlads, skøjtning, ski og slædeaktiviteter udviklede sig herefter for alvor hen imod 1800talets anden halvdel. I den senere del af det 1800århundrede flyttede den indendørs gymnastik udendørs og der opstod gymnastikpladser, der mindede om den engelske have, der var daværende tidspunkts dominerende havekunst. Med udgangspunkt heri skabte Romantikken et modsætningsforhold mellem på den ene side bevægelse i det grønne og tilbage til naturen og på den anden side fremmedgørelse i det moderne byliv. Således blev friluftslivet i det grønne til en søgen efter ens rødder.

[365] Breivik 1998b:35-36.

[366] Følgende beskrivelse af friluftslivets historiske udvikling gennem et første, andet og tredje gennembrud er baseret på Eichberg & Jespersen 2002 og Eichberg 2005.

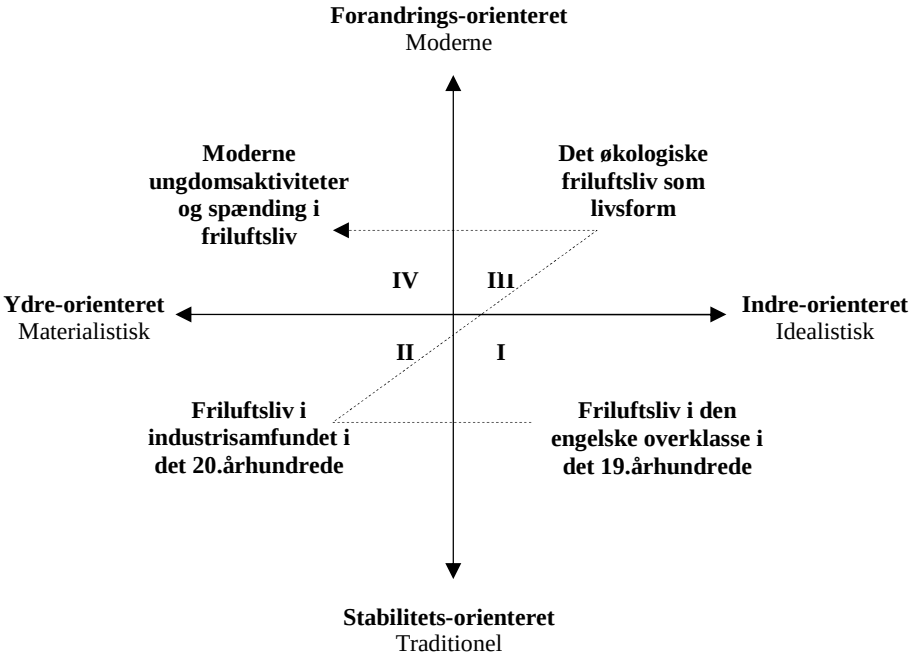

Figur 2.12. *Model af grundlæggende samfundsværdier i udviklingen af friluftsliv og frem til moderne friluftsliv i monitorperspektiv.*
Gengivet efter Breivik 1998a.

Friluftslivets andet gennembrud

Kvadrant II i fig. 2.12 svarer til friluftslivets andet gennembrud mellem 1900 og 1930, hvor ungdomsbevægelser af industrisamfundet – socialistisk arbejderungdom, spejdere og vandrebevægelser med inspiration fra de tyske vandrefugle – strømmede ud i naturen for at dyrke deres selvorganiserede lejrliv med udflugter og vandreture, konkurrencer i skoven og iagttagelse af natur. Borgerlige – bl.a. pædagoger, officerer og embedsmænd – reagerede ved ovenfra at skabe organisatoriske rammer for dette opbrud. Engelsk sport fik sit gennembrud som udendørs masseaktivitet. Nu blev sport og idræt defineret som *outdoor games*, og boldspil på græs, skovløb, orienteringsløb og terrænsport blev attraktivt for den yngre generation. Svømning – herunder havsvømning -, skiløb, sejlads, roning, cykelsport udgjorde yderligere grene af friluftsidrætten. Gymnastikken – som i mellemtiden fra det første gennembrud havde rykket indendørs igen – kom igen udendørs.

Sideløbende skød livsreformbevægelser frem. Praktisering af nøgenkultur og anden friluftsaktivitet i relation til reform af ernæring, sundhed og beklædning blev aktuelt. Begrebet friluftsliv dukker for første gang op i en bogtitel af en læge og gymnastiklærer, Frode Sadolin, i 1906 og kom hermed

til at omfatte hele spektret fra luft- og solbadning over svømning, friluftsgymnastik, boldspil og cykelture til havearbejde, kost- og ernæringsreform. Fra og med 1900 blev badeanstalter for alvor en del af den offentlige sundhedspolitik. Der opstod en legepladsbevægelse, kolonihaver udbredte sig og parkanlæg blev anlagt til rekreativ bevægelse som i f.eks. Fælledparken i København. Reformpædagogiske bevægelser flyttede den stillesiddende læring og intellektuelle disciplinering udendørs i friluftsskoler og feriekolonier. Lysterapi dukkede op og friluftsliv – brugt mod renselse for urbanisering og industriel forarmelse – udviklede sig. Det grundlæggende skift kom til at omfatte hele befolkningen: hvor den hvide hud tidligere havde været markør af høj status, blev det tilsvarende nu den solbrune hud.

Den første naturfredningslov i 1917 udtrykte i forlængelse heraf en ny opmærksomhed for den grønne natur, hvormed det første brede skub sker hen imod et velfærdsstatsligt ansvar for såvel fredning og tilgængelighed som befolkningens sundhed. Og naturfredningsloven af 1937 blev således til under socialdemokratisk hegemoni, forankret i den nordiske allemandsret: Den danske kyst. Åerne og skovene skulle være tilgængelige for enhver.

Friluftsaktiviteterne førte nye disciplineringer med sig, og fascismen tog fat med uniformerede ungdomskorps i det grønne. Hermed kom spejderbevægelsen ind i et indre modsætningsforhold, der kan ses som ”*indianerne*” overfor ”*kolonisoldaterne*”, hvoraf førstnævnte under betegnelsen *woodcrafts* bevægede sig ind i pædagogiske opdragelsesmæssige værdier som fæderlandsfølelse, loyalitet, lydighed, kammeratskab, hjælpsomhed, arbejdsomhed, sparsommelighed og renhed i tanke, ord og handling, og hvoraf sidstnævnte under betegnelsen *scouts* bevægede sig ind i uniformer, parader, hierarkier disciplinering og moralske love i bedste korpsånd.

Udviklingen i spejderbevægelsen er et godt billede på situationen ved udgangen af friluftslivets andet gennembrud: i bevægelsespraksis og naturopfattelse skiltes vejene mellem en strømning imod naturen og en strømning for naturen, mellem uniformeret og disciplineret udøvelse overfor autonom og selvorganiseret udøvelse.

Friluftslivets tredje gennembrud

Kvadrant III i fig. 2.12 svarer til friluftslivets tredje gennembrud, hvor det er et såkaldt *økologisk friluftsliv*, der toner frem i 1970erne parallelt med masseturisme, motorisering og ny breddeidræt. Så med det tredje gennembrud viser bevægelses- og friluftskulturen sig gennem flere forskellige og ofte modsætningsfyldte retninger på en bred vifte lige fra turcykling og bymaraton over ø-lejre i forlængelse af hippiekultur til mountainbiking, klatring og drageflyvning. Grønne græsrodsaktiviteter udviklede sig side om side med golfboomet, og jogging side om side med højteknologiske ekstremaktiviteter og adventuresport. Der gik i det hele

taget livsstil i naturbevægelsen – og nye muligheder udtrykte sig bl.a. også gennem livsstilsmæssigt økologisk forbrug.

En gennemgående modsætning inden for det tredje gennembrud kunne ses mellem det *enkelte* henholdsvis *tekniske friluftsliv* – eller, som jeg griber modsætningen an i afhandlingen – modsætningen mellem *moderate* henholdsvis *ekstreme friluftsaktiviteter*. Inspirationerne kom dels fra Norge, hvor folk dyrker det enkelte friluftsliv og gerne i sammenhæng med humanistiske – og, vil jeg hævde, nationalistiske – identitetsspørgsmål og/eller dybdeøkologiske orienteringer, og dels fra USA og New Zealand, hvor *outward bound*[367] blev nøgleordet for en i nogle tilfælde teknologisk støttet oplevelses *kick*. Rejser til udlandet for at dyrke friluftsliv blev gængs, og især en nykolonisering af hidtil ukendte dimensioner ramte Alperne og Pyrenæerne i takt med skituristens udbredelse.

I 1980/90erne fortsatte udbredelsen af natur- og friluftsliv, og institutionaliseringen tog til f.eks. i form af at skoler begynder at lægge undervisning af børn ud i naturen og i form af oprettelse af naturvejlederuddannelser og jobs som naturvejledere. Idrætsorganisationer gjorde idræt til friluftsliv eller friluftsliv til idræt ved at bestille konsulenter til at give idrætten en grøn profil. Højskoler oprettede linjer for natur- og friluftsliv i programmer omfattende *bike & hike*, havkajak, telemarkski, *snowboard*, *windsurfing*, overnatningsture og *teambuilding*. Planer om danske nationalparker eller naturparker ville skabe nye rammer for friluftslivet. Folk begyndte at løbe på skøjter i byen på unatur: kunstige nedkølede skøjteanlæg.

Hvad kan friluftslivets fjerde gennembrud bestå i?
Kvadrant IV i fig. 2.12 svarer *måske* til friluftslivets fjerde gennembrud, hvor det er *moderne ungdomsaktiviteter med fokus på oplevelse af spænding og præstation i friluftslivet*, der lyser kraftigst op.

[367] Kurt Hahn var tysker og startede den såkaldte *Outward Bound* bevægelse. Da han var jøde forlod han tyskland da 2.verdenskrig brød ud og slog sig ned i England. Under krigen oplevede han at en række unge mennesker fik problemer i kritiske situationer. Når f.eks. en båd blev torpederet, var det ikke de stærke unge som nødvendigvis overlevede, men de som var ældre og havde livserfaring. Han var bekymret for ungdommen i det moderne samfund og startede derfor skoler og kurser hvor man gennem udfordringer og nye erfaringer kunne udvikle sig som menneske og person. Hans ideer spredte sig til flere kontinenter. Særlig i USA men også i en række andre lande i Europa, har *Outward Bound* bevægelsen siden stået stærkt. I dag kan mennesker gennem de udendørs Outward Bound kurser møde nye udfordringer og udvikle deres identitet og personlighed. Da kurserne også forgår i en social kontekst, repræsenterer de også en ny og stærk social erfaring i tæt fællesskab med andre mennesker. Udfordringerne er krævende, direkte og konkrete. Man må tage beslutninger under pres og samarbejde intenst for at løse opgaverne. Det giver tillige en helt ny dimension til samvær og fællesskab med andre mennesker (Breivik 2001:137-138)

Det er her nærværende afhandling tager sit afsæt og stiller spørgsmålene, *er der med de unges moderne, til tider meget ekstreme, aktiviteter, tale om et fjerde gennembrud i friluftslivet?*, og i givet fald, *hvad består gennembruddet i?* Disse spørgsmål vil jeg forsøge at besvare i diskussionen i afhandlingen.

Eichberg (2005) mener, at se tre helt overordnede modsætningsforhold i friluftslivet ved indgangen til det nye årtusinde.

For det første er modsætningsforholdet og konfrontationen mellem natur og unatur – eller *natur overfor kultur* – fra det første gennembrud igen aktuelt[368].

For det andet er det andet gennembruds grundlæggende opsplitning mellem på den ene side en bevægelse væk fra naturen i form af en *uniformeret, disciplineret og kontrolleret udøvelse*, og på den anden side en bevægelse ind i naturen i form af en *pædagogisk og social selvorganiserende udøvelse*, trådt i baggrunden. Til gengæld mener han at et noget lignende skisma er kommet i forgrunden. Det består på den ene side af aktiviteter af "primitiv art" overfor på den anden side aktiviteter af "smart-højteknologisk art" med f.eks. kajak, mountainbike, surfing osv.[369].

For det tredje mener han, at folk søger efter *romantiske oplevelser*, hvilket han forstår som personlig udvikling, grøn spiritualitet og dybdeøkologi. Modsætningsforholdet hertil ligger i, at denne søgen kan støde sammen med, hvad Eichberg ikke definerer nærmere end: anden form for oplevelse og aktivitet[370].

Friluftslivets felt i et kort tidsperspektiv

Andkjær (2005) har på baggrund af analyse af statistisk materiale over medlemsopgørelser og interviews med nøglepersoner fra diverse organisationer, beskrevet udviklingen i det organiserede friluftsliv i Danmark over en 30årig periode fra 1970 til 2000. På den baggrund har han udformet en model, der viser, at der i dag er belæg for at kunne identificere mindst fem overordnede forskellige retninger indenfor det organiserede pædagogiske friluftsliv i Danmark[371]. Modellen fremgår af fig. 2.13., og kan betragtes som et billede af friluftslivets felt i et kort tidsperspektiv. Det vil i realiteten sige et øjebliksbillede af det danske organiserede friluftsliv nu og her.

Andkjær indsætter de fem retninger med *naturliv og naturvejledning* i modellens øverste højre hjørne. Herefter fra *traditionelt nordisk friluftsliv*

[368] Eichberg 2005:39.
[369] Eichberg 2005:39.
[370] Eichberg 2005:40.
[371] Andkjær 2005:73. Det skal bemærkes at Andkjær kun regner med det organiserede og pædagogiske friluftsliv. Dvs. at modellen ikke tager højde for det uorganiserede friluftsliv. Jeg mener dog at modellen også kan tale for det uorganiserede friluftsliv.

over *friluftsaktiviteter* og *udfordringsaktiviteter i naturen* til *adventure race* i nederste venstre hjørne.

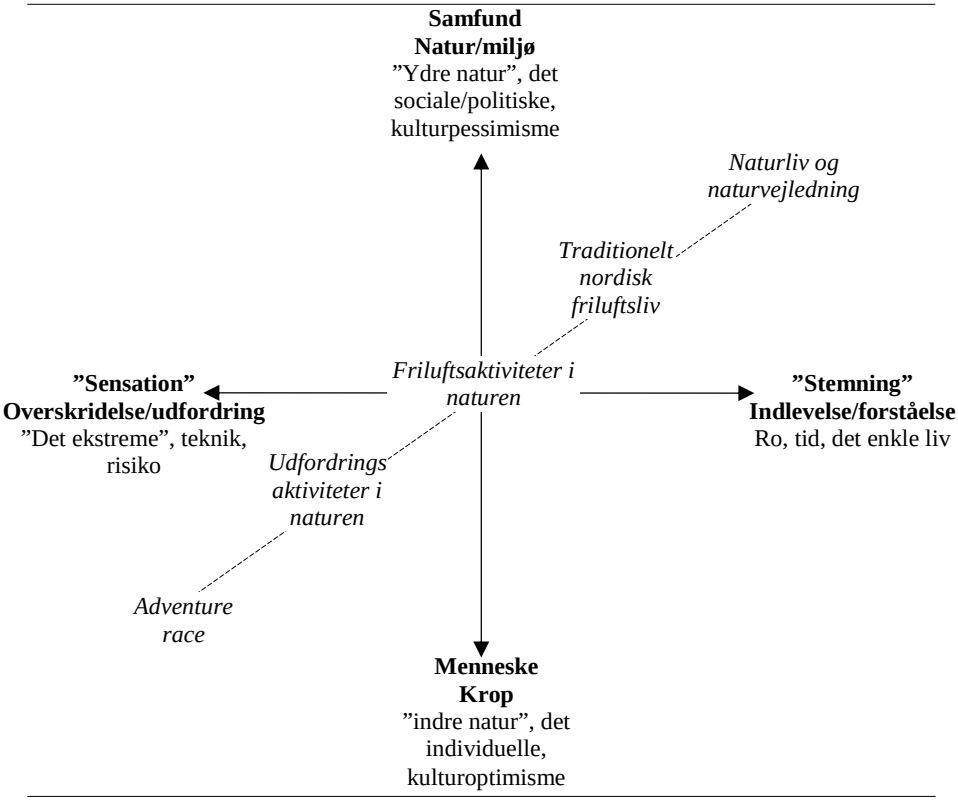

Figur 2.13. *Fem forskellige retninger i dansk friluftsliv.*
Gengivet efter Andkjær 2005:75.

Den vertikale akse angiver den *overordnede pædagogiske fokusering og legitimering*. Her handler det om forskelle i fokusering: den *samfundsmæssige* vigtighed i *politisk* henseende af den store natur i form af *natur og miljø* overfor den *menneskelige* vigtighed i *individuel* henseende af den lille natur i form af *kroppen*. En væsentlig distinktion er desuden synet på naturen ud fra et kulturpessimistisk henholdsvis kulturoptimistisk syn.

Med den horisontale akse referer han til *konkret praksis, arbejdsform og virkemidler, og dermed motivation og attraktion ved praksis set fra deltagerens eller den enkelte aktørs perspektiv*. Den væsentlige forskel handler her om de *ekstreme, grænseoverskridende aktiviteter* overfor det enkelte liv baseret på indlevelse gennem *moderate og ikke i samme grad grænseoverskridende aktiviteter*.

De fem retninger kan konkretiseres som følger[372]:

Naturliv og naturvejledning: Fokus handler om at deltageren får kendskab til og bevidsthed om naturen, miljøet, landskabet og kulturen. Arketypisk er naturvejlederen på tur med en skoleklasse.

Traditionelt nordisk friluftsliv: Der er fokus på turen, tid til tiden turen tager og det enkelte liv som turen hensætter den enkelte i. Hermed kan forskellen mellem natur og kultur blive tydelig for den enkeltes bevidsthed. Turene kan forgå under vejledning. Arketypisk er teltture, vandring og eventuelt udendørs overnatning under de nordiske himmelstrøg. Jeg vil sige at bl.a. spejder, jagt og fiskeri kan høre til under denne form for friluftsliv.

Friluftsaktiviteter i naturen: Fokus kan både være motion, krop og socialt samvær, mestring af teknik og specialviden om diverse aktiviteter. Kan foregå med instruktør eller guide. Arketypisk er hverdagsfriluftslivet eller friluftslivet ugentligt i diverse klubber og foreninger. Men jeg vil sige, at det almindelige uorganiserede motionsløb i parker et par gange om ugen også vil kunne rubriceres under denne form for friluftsliv.

Udfordringsaktiviteter i naturen: Fokus er personlig udvikling eller udvikling i relationer i gruppe. Det handler om at overskride grænser og dyrke det ekstreme, gerne med risikoelementer. Det kan forgå med instruktion og eksperter inden for aktiviteten. Arketypisk kunne være mountainbike og windsurfing, ikke kun organiseret men også uorganiseret.

Adventure race: Fokus er forskudt til det sportslige og om konkurrence i naturen. Det kan handle om tider, placering og præmier. Krav til og mestring af teknik er en forudsætning. Aktiviteterne kræver individuel hård træning og ofte også samarbejde i teamwork. Arketypisk er vekslen mellem f.eks. løb, cykling og kajak over en enkelt distance i et enkelt *race*.

Andkjær påpeger vigtigheden af, at de fem kategorier ikke skal forstås som totalt adskilte. Hans analysemateriale viser nemlig, at der findes nuancer og blandingsformer. Den enkelte deltager i friluftsliv referer således til, og kan deltage i, flere forskellige typer friluftsliv. Men der er naturligvis tale om en form for "situationsbestemt deltagelse", hvor den enkelte aktive deltager i forskellige *settings* eller friluftskulturer eller friluftsmåder. For den enkelte deltager fremstår forskellige måder at agere i forskellige arenaer eller kulturer på friluftslivets felt tilsyneladende uproblematisk[373].

Afsæt til første delopsamling om teorien om unges friluftsliv som identitetsprojekt på friluftslivets felt

I afsnit 2.4 samles den foregående udlægning af et begreb om friluftslivets felt i den første delopsamling til teorien om unges friluftsliv som identitetsprojekt på friluftslivets felt.

[372] Andkjær 2005:73-74.
[373] Andkjær 2005:75.

2.4 FØRSTE OPSAMLING TIL TEORIEN OM UNGES FRILUFTSLIV SOM IDENTITETSPROJEKT PÅ FRILUFTSLIVETS FELT

Med metateoretisk grundlag i *peirceiansk semiotik* og *faneroskopi* efterfulgt af teoribidrag fra *forskningsfeltet for friluftsliv*, *forskningsfeltet for human-place relationships*, *feltet for ungdomsforskning* og *feltet for livsstilsforskning*, er der i kap. 2 skabt grundlag for at konceptualisere unges friluftsliv som personligt, socialt og kulturelt identitetsprojekt på friluftslivets felt.

Med den peirceianske tankefigur leveres en *evolutionsteori* og *tegnteori*, der er integreret i hinanden, som samlet set i teorien kan forklare *betydnings- og meningsdannelse i de unges friluftsliv som identitetsprojekt* og *forandringerne i, eller udviklingen af, unges friluftsliv på friluftslivets felt nu og ind i det 21.århundrede*.

Ifølge tegnteorien vil betydnings- og meningsdannelse i de unges friluftsliv som identitetsprojekt foregå gennem tegnprocesser. Overordnet set som tegnprocesser, hvor de unges *friluftsliv* er i konstante *betydningsgivende* relationer til de *landskaber*, som friluftslivet foregår i, ved at de unge i deres *hverdagsliv* i øvrigt, tillægger de nævnte relationer mellem friluftsliv og landskab endelig *mening*.

Evolutionsteorien driver netværkene af tegn og tegnfortolkninger mod udvikling af de unges friluftsliv som identitetsprojekt på friluftslivets felt. Samlet set står den peirceianske tankefigur videnskabsteoretisk set for et sammenfald mellem *realisme* og *idealisme*. Det betyder bl.a. at tankefiguren forudsætter ophævelse og mediering af enhver klassisk dualitet som f.eks. mellem aktør og struktur. Følgen er, at unges friluftsliv henholdsvis friluftslivets felt og forandring og udvikling indenfor begge, skal ses som indbyrdes afhængige.

Sammenfaldet mellem realisme og idealisme retter videre fokus på en antagelse om eksistens af *analog strukturel kompleksitet imellem naturens tænkning og naturlige fænomener og menneskets tænkning og menneskelige fænomener*, og at der et sted i strukturanalogien findes en bilateral, slumrende bevidsthed, som kan vækkes til en højere form for liv eller identitet. Ideen kan rettes imod flere interessante emner i afhandlingen, således f.eks. på fælles bilaterale, slumrende bevidstheder imellem de unge og landskab eller imellem de unges friluftsliv og friluftslivets felt.

Endelig kan hele den peirceianske tankefigur sammenfattes i tabelform. Her danner tre *evolutive kategorier – førstehed*, *andenhed* og *tredjehed* – sammen med en *tegntrikotomi – representamen*, *objekt* og *interpretant* – en klassifikatorisk begrebsramme med underhørende tegnsammenhænge. Begrebsrammen er vist i fig. 2.14.

Denne begrebsramme kan udfyldes med teori- og begrebsbidrag fra *forskningsfeltet for friluftsliv*, *forskningsfeltet for human-place relationships*, *feltet for ungdomsforskning* og *feltet for livsstilsforskning*. Herefter fremstår begrebsrammen i et nyt lys som vist i fig. 2.15.

Trikotomi / **Kategori**	*Representamen*	*Objekt*	*Interpretant*
Førstehed	Kvalitegn	Ikon	Rheme
Andenhed	Sintegn	Index	Dicitegn
Tredjehed	Legitegn	Symbol	Argument

Figur 2.14. *Grundbegreberne i Peirces semiotiske doktrin sammenfattet i tabelform.*

Unges friluftsliv som identitetsprojekt / **Identitetsniveau**	*»Friluftsliv«*	*»Landskab«*	*»Hverdagsliv«*
»Personlig identitet«	»Naturoplevelse«	»Stedsans«	»Stil«
»Social identitet«	»Naturbrug«	»Stedtilknytning«	»Livsstil«
»Kulturel identitet«	»Natursyn«	»Stedforankring«	»Livsform«

Figur 2.15. *Grundbegreber i udkastet til teorien om unges friluftsliv som personligt, socialt og kulturelt refleksivt identitetsprojekt på individniveau sammenfattet i tabelform.*

Unges friluftsliv som identitetsprojekt på friluftslivets felt skal herefter forstås i et perspektiv fra, at *unge* og *ungdom* er en *fase* i tilværelsen.

Her tager ungdomsvinklen i afhandlingen afsæt i følgerne af *den kulturelle frisættelse* og overgangen til *senmoderniteten*, hvor unges udfordringer og til tider problemer i forbindelse med deres *livsfases biologiske*, *psykologiske*, *sociale* og *kulturelle udvikling*, er accelereret betydeligt. Det at være ung og tilhøre ungdommen i dag, vil derfor sige, at de unge er, eller bliver nød til at blive, *kyndige aktører*, der står til ansvar for egne *refleksive identitetsprojekter*, der i princippet handler om at skulle vælge på en lang række af hverdagslivets domæner lige fra f.eks. indkøb af tøj og mad osv., over valg af f.eks. bestemte holdninger og roller osv., til mere vidtrækkende valg af f.eks. uddannelse, arbejde, partner, bolig, sundhed, fritid, friluftsliv eller *livsstil* og *livsform*. Til disse domæner knytter der sig tilhørende også et massivt ansvar for kropsligt udtryk og iscenesættelse og dermed *stil*. Således betragtet kan ungdommens livsfase karakteriseres som en identitetsmæssig fortættet fase for de store valg, der for alvor sætter blivende rammer og strukturer for den enkeltes tilværelse og selvopfattelse i hverdagslivet nu og langt ind i fremtiden.

Den enkelte *kyndige unge* opleve typisk selv, at der er utrolig mange muligheder på alle hverdagslivets domæner, blandt hvilke vedkommende skal og kan vælge, det helt rigtige. Men på et mere generelt sociokulturelt og dermed samfundsmæssigt niveau kan der tegnes et billede af, at det *ikke* er alle unge, der har lige muligheder for at vælge, fordi *social arv* i form af forskellige mængder og typer af økonomisk, social og kulturel kapital stadig gør sig gældende, og udvider eller begrænser den enkeltes valgmuligheder og valghandlinger. Således er ressourcerne til personlig, social og kulturel identitetsdannelse heller ikke ens for alle.

Det centrale omdrejningspunkt for hele denne *kulturelle frisættelsesproces*, hvor den *kyndige unge aktør* står overfor *samfundet* og kravene herfra, kan forstås som de unges *refleksive identitetsprojekt*, hvor især kroppen og dens iscenesættelse i både ydre og indre forstand, spiller en helt afgørende central rolle for de personlige, sociale og kulturelle identitetsdannelser i de unges refleksive identitetsprojekter.

I forlængelse heraf er det et helt centralt nøglespørgsmål: *kan de unge bruge deres friluftsliv på friluftslivets felt til at skabe sammenhæng imellem deres personlige, sociale og kulturelle identitetsprojekt?, og i givet fald på hvilke måder og hvilke måder ej?*

For at kunne besvare sådanne spørgsmål er der igennem kap. 2 udviklet en konceptuel model til udforskning, beskrivelse og forklaring af unges friluftsliv som personligt, socialt og kulturelt identitetsprojekt på friluftslivets felt. Modellen fremgår af fig. 2.16 og skal forstås som følger:

Den horisontale skala (x-aksen) udtrykker grader af *oplevelses-polarisering* spændende fra, at oplevelser fra *ekstreme* til *moderate aktiviteter* kan virke både *forandringspolariserende* og *stabilitetspolariserende* på de unges identitetsprojekt.

Den vertikale skala (y-aksen) udtrykker grader af *værdipolarisering* spændende fra, at værdier fra *ideologiseret solidaritet* til *ideologiseret individualitet* kan virke både *solidaritetspolariserende* og *individualitetspolariserende* på de unges identitetsprojekt.

Den fremkomne koordinatramme udspænder et klassifikatorisk felt for friluftsliv, hvor der på feltdiagonalerne i teorien kan lokaliseres fire *idealtypologier* af måder at dyrke friluftsliv på som personligt, socialt og kulturelt identitetsprojekt. De fire personlige, fire sociale og fire kulturelle niveauer er alle relationer, der er fordelt i forhold til både den horisontale oplevelsesakse og den vertikale værdiakse.

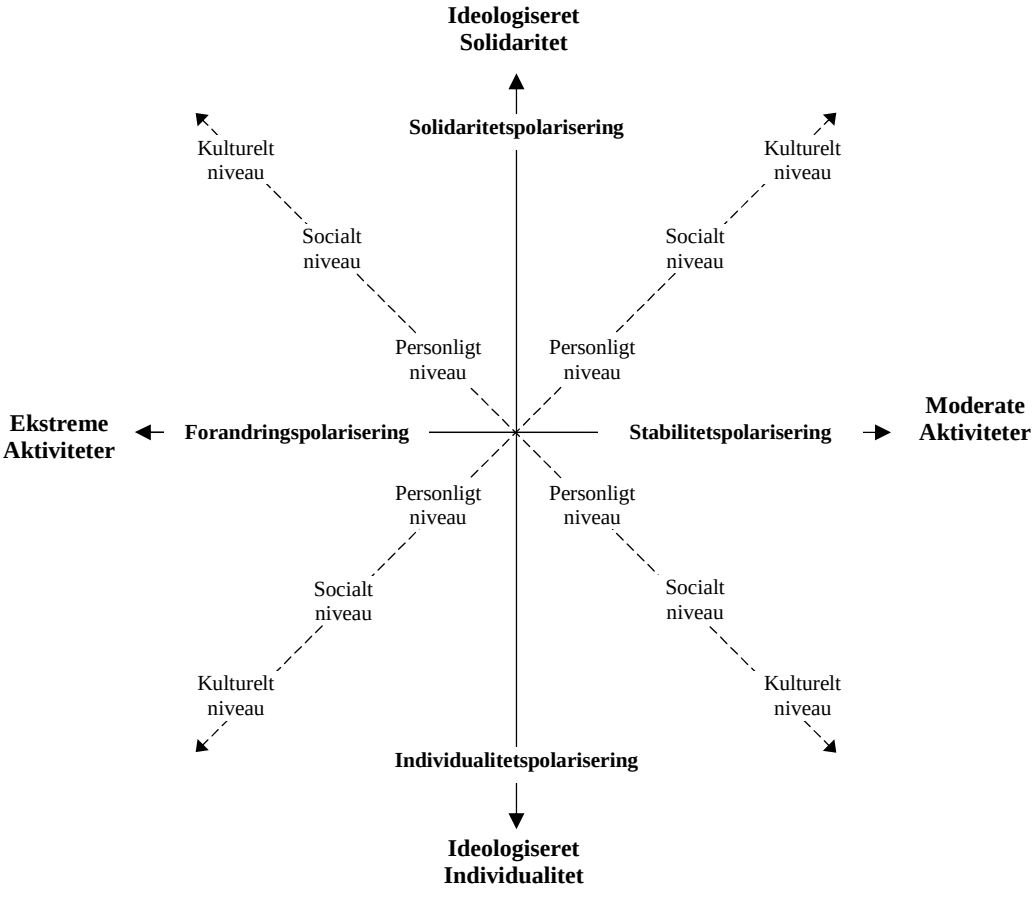

Figur 2.16. *Grundbegreber i udkastet til teorien om unges friluftsliv som personligt, socialt og kulturelt refleksivt identitetsprojekt på friluftslivets felt sammenfattet i diagramform*

Den horisontale akse udtrykker endvidere *grader af personlige, sociale og kulturelle identiteters inkorporation*:

1a) For de fire *personlige identiteters* vedkommende spændende fra *ekstreme* til *moderate aktiviteters inkorporering* af sammenhæng mellem »naturoplevelser« i »friluftsliv«, »stedsans« i »landskab« og »stil« i »hverdagsliv« i de unges friluftsliv som identitetsprojekt på *personlige niveau* (jf. fig. 2.15).

2a) For de fire *sociale identiteters* vedkommende spændende fra *ekstreme* til *moderate aktiviteters inkorporering* af sammenhæng mellem »naturbrug« i »friluftsliv«, »stedtilknytning« i »landskab« og »livsstil« i »hverdagsliv« i de unges friluftsliv som identitetsprojekt på *socialt niveau* (jf. fig. 2.15).

3a) For de fire *kulturelle identiteters* vedkommende spændende fra *ekstreme* til *moderate aktiviteters inkorporering* af sammenhæng mellem »natursyn« i »friluftsliv«, »stedforankring« i »landskab« og »livsform« i »hverdagsliv« i de unges friluftsliv som identitetsprojekt på *kulturelt niveau* (jf. fig. 2.15).

Den vertikale værdiakse udtrykker endvidere *grader af personlige, sociale og kulturelle identiteters autonomi*:

1b) For de fire *personlige identiteters* vedkommende strækkende sig fra *autonomi* i restriktioner af *eksternt styret ideologiseret solidaritet* til *internt styret ideologiseret individualitet* i sammenhæng mellem »naturoplevelser« i »friluftsliv«, »stedsans« i »landskab« og »stil« i »hverdagsliv« i de unges friluftsliv som identitetsprojekt på *personlige niveau* (jf. fig. 2.15).

2b)For de fire *sociale identiteters* vedkommende strækkende sig fra *autonomi* i restriktioner af *eksternt styret ideologiseret solidaritet* til *internt styret ideologiseret individualitet* i sammenhæng mellem »naturbrug« i »friluftsliv«, »stedtilknytning« i »landskab« og »livsstil« i »hverdagsliv« i de unges friluftsliv som identitetsprojekt på *socialt niveau* (jf. fig. 2.15).

3b) For de fire *kulturelle identiteters* vedkommende strækkende sig fra *autonomi* i restriktioner af *eksternt styret ideologiseret solidaritet* til *internt styret ideologiseret individualitet* i sammenhæng mellem »natursyn« i »friluftsliv«, »stedforankring« i »landskab« og »livsform« i »hverdagsliv« i de unges friluftsliv som identitetsprojekt på *kulturelt niveau* (jf. fig. 2.15).

Typologierne sammenfatter altså personlige, sociale og kulturelle relationer i de unges friluftsliv som identitetsprojekt afstemt både horisontalt på friluftslivets felt som personligt, socialt og kulturelt engagement i ekstreme og moderate aktiviteter, og vertikalt på friluftslivets felt som personlige, sociale og kulturelle mere eller mindre klare værdimæssige magthierarkier.

3.

INTERVIEWUNDERSØGELSE
OM
UNGES FRILUFTSLIV SOM IDENTITETSPROJEKT
PÅ
FRILUFTSLIVETS FELT

I det følgende præsenteres resultatet af afhandlingens interviewundersøgelse.

Afsnit 3.1 indeholder en kort præsentation af hver af de 12 unge, der medvirker i undersøgelsen.

Dernæst følger i afsnit 3.2 en beskrivelse af de unges socialisering til at dyrke såvel friluftsliv som anden form for aktiv, primært udendørs, udfoldelse gennem sport og motion. Denne socialisering fører gradvist fra de *aller første aktiviteter i de helt tidlige barndomsår* over et *første* og et *andet socialiseringstrin*, frem til et differentieret felt for friluftsliv, der viser sig at bestå af fire måder at dyrke friluftsliv på som identitetsprojekt. Jeg kalder de fire måder for *den traditionelle måde*, *den post-moderne måde*, *den moderne måde* og *den post-traditionelle måde*.

Som vist i fig. 3.1 optager hver af de fire måder hvert sit underfelt på friluftslivets felt.

Efter beskrivelse af socialiseringsprocesserne, der primært handler om interviewpersonernes fortid, er interviewpersonerne bragt helt frem til interviewtidspunktet og en lille smule længere, idet beskrivelsen af processerne også rummer nogle af de ligheder og forskelle, der er forventelige, når det i de efterfølgende handler om de unges nuværende friluftsliv som identitetsprojekt på både personligt, socialt og kulturelt niveau. I afsnit 3.3, 3.4 og 3.5 beskrives således de unges friluftsliv som identitetsprojekt på henholdsvis personligt, socialt og kulturelt niveau på friluftslivets felt. Kapitlet afsluttes i afsnit 3.6 med en som følge af interviewundersøgelsen, anden opsamling til teorien om unges friluftsliv som identitetsprojekt på friluftslivets felt.

Jeg har sammenfattet de helt overordnede resultater af denne beskrivelse i fig. 3.1, som på den måde kan opfattes som en afbildning af resultatet af interviewundersøgelsen i afhandlingen.

Figuren sammenfatter i et koordinatsystem *den traditionelle måde* (1. kvadrant), *den post-moderne måde* (4. kvadrant), *den moderne måde* (3. kvadrant) og *den post-traditionelle måde* (2. kvadrant) at dyrke friluftsliv på som identitetsprojekt på både *personligt*, *socialt* og *kulturelt niveau* (diagonalerne). Den horisontale skala (x-aksen) udtrykker hvad jeg kalder *oplevelsespolarisering* spændende fra at *moderate* til *ekstreme aktiviteter* kan virke både *stabilitetspolariserende* og *forandringspolariserende* på de unge. Den vertikale skala (y-aksen) udtrykker hvad jeg kalder *værdipolarisering* spændende fra at *ideologiseret solidaritet* til *ideologiseret individualitet* kan virke både *solidaritetspolariserende* og *individualitetspolariserende* på de unge. Den fremkomne koordinatramme udspænder et klassifikatorisk felt for friluftsliv, hvor det – som et resultat af nærværende undersøgelse – er muligt at lokalisere de fire måder at dyrke friluftsliv på som refleksivt identitetsprojekt. Yderligere skal koordinatsystemet i figuren først og fremmest forstås på den måde, at *idealtypologier* af identitetsprojekternes personlige, sociale og kulturelle

niveauer er relationer, der er fordelt i forhold til både den horisontale oplevelsesakse og den vertikale værdiakse.

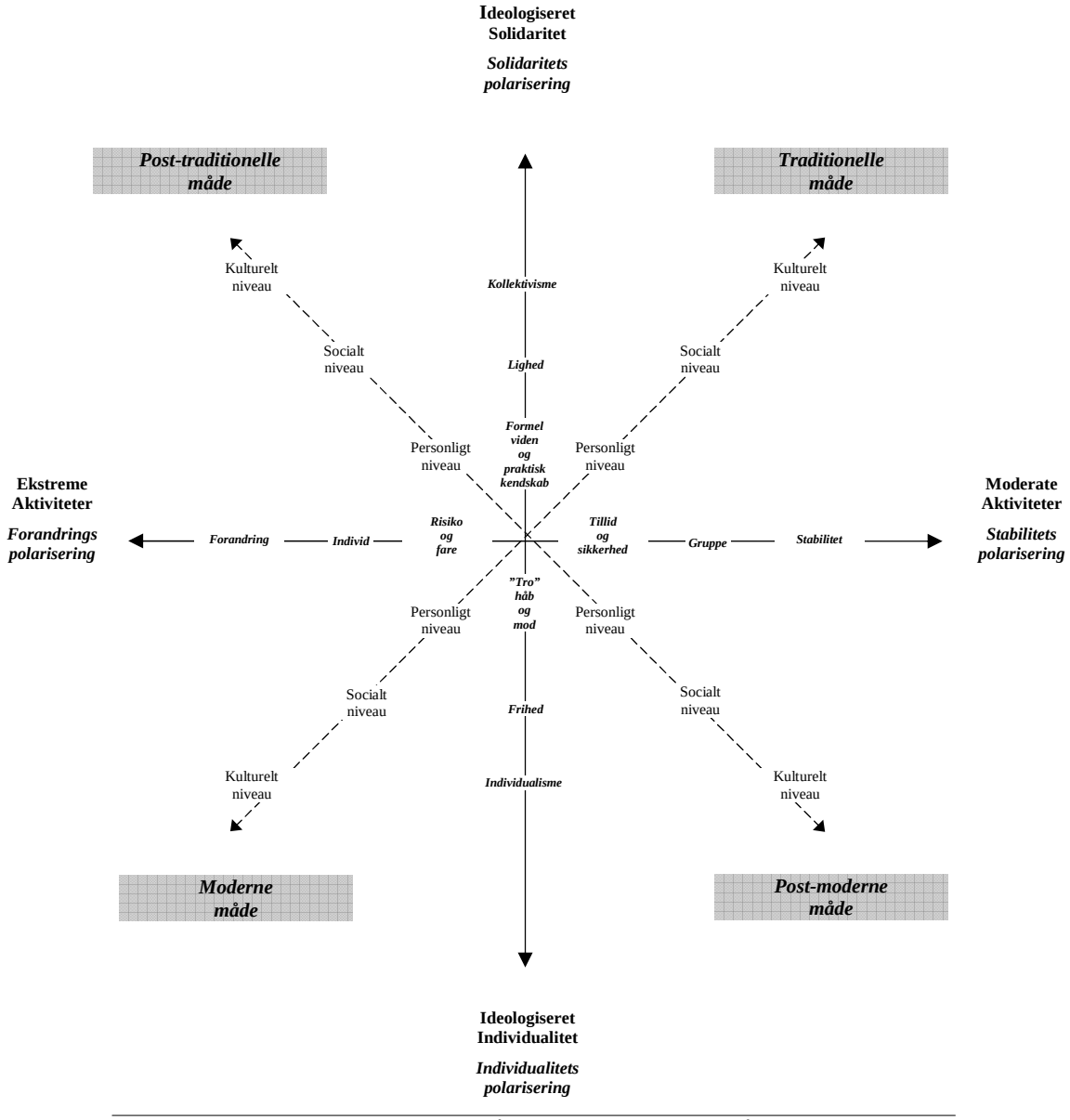

Figur 3.1. *Unges friluftsliv som fire måder at dyrke friluftsliv på som identitetsprojekt på personligt, socialt og kulturelt niveau på friluftslivets felt.*

Den horisontale oplevelsesakse udtrykker endvidere *grader af personlige, sociale og kulturelle identiteters* <u>*inkorporation*</u>: 1) for de *personlige*

identiteters inkorporation spændende fra *grænseoverskridende naturoplevelsers* indlemmelse af *tillid og sikkerhed* til *risiko og fare* i de unges friluftsliv på identitetsprojektets *personlige niveau*, 2) for de *sociale identiteters inkorporation* spændende fra *naturbrugs* indlemmelse af *gruppe* til *individ* i de unges friluftsliv på identitetsprojektets *sociale niveau*, 3) og endelig for de *kulturelle identiteters inkorporation* spændende fra *natursyns* indlemmelse af *stabilitet* til *forandring* i de unges friluftsliv på identitetsprojektets *kulturelle niveau*.

Den vertikale værdiakse udtrykker endvidere *grader af personlige, sociale og kulturelle identiteters autonomi*: 1) for de *personlige identiteters autonomi* strækkende sig fra *eksternt styrede* restriktioner af *formel viden og praktisk kendskab* til *internt styrende* restriktioner af *"tro", håb og mod* på de unges *grænseoverskridende naturoplevelser* på identitetsprojektets *personlige niveau*; 2) for de *sociale identiteters autonomi* strækkende sig fra *eksternt styrede* restriktioner af *lighed* til *internt styrende* restriktioner af *frihed* på de unges *naturbrug* på identitetsprojektets *sociale niveau*; 3) og endelig for de *kulturelle identiteters autonomi* strækkende sig fra *eksternt styrede* restriktioner af *kollektivisme* til *internt styrende* restriktioner af *individualisme* på og af de unges *natursyn* på identitetsprojektets *kulturelle niveau*. Typologierne sammenfatter altså personlige, sociale og kulturelle relationer i de unges friluftsliv som identitetsprojekt som afstemt både af oplevelsesmæssigt engagement i mere eller mindre entydige personlige, sociale og kulturelle selv og andre i friluftsliv på friluftslivets felt (horisontalt) og mere eller mindre klare værdimæssige magthierarkier i friluftsliv på friluftslivets felt. Disse to dimensioner fører til de fire grundlæggende forskellige former for personlige, sociale og kulturelle relationer på friluftslivets felt, kendetegnet ved hver deres psykosociale og sociokulturelle betingede logikker om og for friluftsliv som identitetsprojekt – og dermed altså i alt fire måder at dyrke friluftsliv på som personligt, socialt og kulturelt identitetsprojekt.

Effekterne af friluftsliv som identitetsprojekt på de unges *hverdagsliv* fremgår *ikke* direkte af figuren. Indenfor de fire måder at dyrke friluftsliv på som identitetsprojekt er der både ligheder og forskelle, hvad angår effekter af friluftsliv på de unges hverdagsliv. Disse effekter har jeg forsøgt at skitsere i en lignende figur, som jeg præsentere i sidst i kapitlet. Endelig fremgår de unges stedsans i og stedtilknytning til og stedforankring i *landskab* heller ikke af figuren. Den overordnede konklusion for disse landskabsrelationer præsenteres tilsvarende i en lignende figur sidst i kapitlet.

I følgende fremstilling af interviewundersøgelsen vil læseren kunne bruge figuren til løbende at orientere sig i, og bevare overblikket over, undersøgelsen.

3.1 PRÆSENTATION AF DE UNGE I INTERVIEWUNDERSØGELSEN

I det følgende præsenteres interviewpersonerne under dæknavne.

3.1.1 Martin

Martin er 19 år, og jeg interviewede ham, mens han opholdte sig på en idrætshøjskole i sommerferien. I dag dyrker han både mountainbike, klatring, vandring, bjergbestigning og styrketræning, og det vil han blive ved med i fremtiden. Han har tidligere dyrket både orienteringsløb og landevejscykling. Han bor i Allerød Kommune i et hus med begge sine forældre. Forældrene har gode jobs og Martin og storbroren har aldrig manglet noget. Hjemmet ligger ude midt i naturen, så skoven Martin bruger til mountainbike er lige uden for døren. Det er ikke fra fremmede at han er blevet så aktiv. Forældrene har altid været meget aktive, også i deres ferier, og lige siden Martin og hans bror var små, har de stået på ski og vandret i Norge og Sverige og i Alperne og Pyrenæerne. Alligevel har forældrene aldrig dyrket friluftsliv lige så ekstremt som Martin. Derfor kan de også have svært ved at forstå, hvorfor Martin altid lige skal gøre det lidt bedre, lidt hurtigere og lidt hårdere med sine aktiviteter. Men for Martin hænger det sammen med, at han ikke fungerer, hverken fysisk, psykisk eller socialt, hvis han ikke kan dyrke sine aktiviteter. Efter gymnasiet vil han have et aktivt, udfordrende og spændende arbejde, f.eks. indenfor brandvæsnet, politiet, militæret eller jægerkorpset, for arbejdet skal indholdsmæssigt give ham det samme som hans aktiviteter. Og så skal arbejdet for alt i verden heller være som forældrenes, for Martin kan se, at det slider på dem, så det vil ikke kunne give mening for ham. Han kunne godt tænke sig at arbejde i udlandet for at kunne være tæt på steder, der passer til hans aktivitetstyper. Hvis han skal have kone og børn skal det ikke være på bekostning af alt det, som han har i sig, og som han går rundt og udfolder gennem sine aktiviteter.

3.1.2 Christine

Christine er 19 år, bor hjemme hos forældrene i et hus i en mindre by på landet i Frederikssund Kommune. Huset ligger ikke langt fra Arresø, så naturen er lige uden for døren. På trods af eksamenslæsning fandt Christine tid til interviewet, der forgik i køkkenet hjemme hos hende selv. Christine ror kajak og har tidligere haft egen hest og redet. Hun regner med at stoppe med roning, når hun efter studentereksamen må flytte til en lille lejlighed i København for at uddanne sig til pædagog, socialpædagog eller lærer. Hun føler behov for at hendes uddannelse og arbejde har med noget socialt at gøre. Efter sin uddannelse og et vildt studieliv i København, vil hun flytte tilbage til landet på en eller anden lille vej, fordi der er så dejligt på landet.

Hun har tænkt sig at leve et godt og sundt liv, med en lille familie og et 8-4-job uden at slæbe for meget stress med hjem.

3.1.3 Mark

Mark er 18 år, og jeg interviewede ham på altanen hjemme hos ham selv. Han bor sammen med sin far og halvlillebror på 2.sal i en boligblok i Ballerup Kommune. I dag dyrker han rollespil og står nogen gange på skateboard. Tidligere har han spillet fodbold, men det satte et efterskoleophold en stopper for. Så fodbold, det vil han gerne begynde på igen, ligesom han i fremtiden vil fortsætte med at dyrke rollespil. Der er ikke tradition for at være aktiv i Martins familie. Moren døde da han var mindre, men han mener at huske, at hun måske havde været spejder engang. Faren har aldrig været aktiv, og så vidt vides har farens ekskone, Martins stedmor, heller ikke. Folkeskoletiden var ikke let for Martin. Mobning og ordblindeinstitut har bl.a. stået som faste timer på skoleskemaet. I dag går han i gymnasiet. Dengang han spillede guitar, bas og tromme aktivt i et band, drømte han om, at han skulle være rockstjerne for berømmelsens og fokusets skyld, men i dag overvejer han at blive sømand, styrmand eller kaptajn – et ordentligt arbejde andet end et 7-til-4-job. I og for sig et arbejde, der minder lidt om farens, der er lokomotivfører, men som indebærer muligheden for rejse til eller ophold i udlandet. Men han overvejer også, og det minder måske lidt om nogen sider af rollespil, at melde sig frivilligt til militæret for at blive udstationeret i f.eks. Irak eller Afghanistan. Det er imidlertid for det sociale og kammeratskabets skyld at han dyrker rollespil. Men på det helt kropslige personlige plan gør rollespil ham samtidig også glad og i godt humør, fordi det er aktivt og udendørs i modsætning til indendørs stillesiddende arbejde i gymnasiet.

3.1.4 Marie

Marie er 20 år, og hun har valgt at sætte mig i stævne til interviewet på en café, der ligger tæt på Bagsværd station. Indtil for nylig har hun boet hjemme hos forældrene i Hillerød Kommune, men hun er flyttet og bor nu sammen med sin kæreste i Gladsaxe Kommune. Kæresten har hun mødt igennem rollespil. I dag spiller hun kun rollespil, og det vil hun fortsætte med i fremtiden fordi det er den første aktivitet hun nogensinde har dyrket, som virkelig har grebet hende. Hun kan næsten ikke huske alle de aktiviteter, hun har dyrket tidligere. Måske fordi ingen af dem har sagt hende noget. Men hun nævner dog, at hun har gået til spejder, ridning, dans og keramik. Som barn har hun brugt naturen både alene og sammen med sin familie. Med familien især i sommerferierne på rejser i Danmark. Lige nu går hun på en håndarbejdsskole, fordi hun slet kan ikke lade være med at sy tøj. Hun henter sin kreativitet hertil igennem rollespillet. Efter håndarbejdsskolen starter hun på teknisk højskole, hvor hun vil uddanne sig til skrædder, hvis det ellers

lykkes at få en læreplads. Drømmen er at komme til at arbejde med at sy tøj og kostymer på et teater eller i en skrædderforretning. Hun ved endnu ikke, hvor hun engang kommer til at bo. Men det skal være i et hus med plads til børn. Huset skal være opført i økologiske materialer og med en indretning, der har en snert af fritidsinteressen for middelalderen.

3.1.5 Anja

Anja er 22 år. Interviewet foregik i hendes og kærestens lejlighed på Nørrebro i København. Anja var 7 år tog da faren besluttede, at hun skulle starte på spejder. Det har hun gjort lige siden, og har tænkt sig at blive ved med. Med tiden er hun blevet spejderleder. Udover spejder løber hun et par gange om ugen. Kæresten er ikke et naturmenneske, men det passer Anja fint, fordi hun så kan bruge naturen alene til i ro og fred at tænke eller med et par veninder til at snakke. Anjas forældre er ikke så aktive friluftsmennesker mere, men de har også været spejdere engang og som sådan har familien i det hele taget altid brugt naturen til gåture. De har også kørt meget rundt i Europa og camperet i Anjas barndom. Begge forældre arbejder inden for sundhedssektoren men Anja er helt overbevist om, at hendes hylde er folkeskolelærer. Efter læreruddannelsen, som hun er i gang med, kunne hun godt tænke sig at tage en etårig friluftslivsoverbygning. Hun mener nemlig at børn på en hel masse områder har godt af at komme udendørs. Anja er i det hele taget meget socialt anlagt. Men alle menneskene, larmen, snavsen og følelsen af at være indeklemt i byen, kan tit give hende klaustrofobi. Derfor vil hun gerne flytte udenfor byen og bo naturskønt ligesom f.eks. omkring Silkeborg med søerne og skovene. Men der kommer det sociale ind i billedet igen, fordi hun har aldrig flyttet mere end et par kilometer væk fra familiens og vennernes trygge sociale rammer. Så derfor tror hun alligevel ikke, at hun kunne flytte udenfor byen.

3.1.6 Per

Per er 20 år og interviewet foregik på mit arbejdskontor. Per har tidligere gået til spejder, trampolin, håndbold, basketball, ishockey, rullehockey, flowball, boksning. Og så har han også stået en del på rulleskøjter. Men i dag dyrker han kun jagt, fiskeri og rugby. Som mange andre unge rejser han også på skiferier. Forældrene er skilt og Per har valgt at bo sammen med sin far. Valget er en direkte følge af en jagtoplevelse, hvor det gik op for Per, at faren virkelig var Pers far. Han bor i Frederikssund Kommune. Uanset hvad han laver, kan han godt lide, at der sker noget hele tiden. Det er bl.a. derfor, han har prøvet så mange aktiviteter. Per kunne tænke sig at arbejde inden for militæret ligesom begge forældre. Bliver det ikke militæret, bliver det nok politiet, fordi det skal være et eller andet job, hvor han kan komme ud i ekstreme situationer modsat et arbejde på f.eks. en konservesfabrik. Endnu er det alt for tidligt for ham at begynde at slå sig

ned. Når det engang bliver aktuelt bliver det helt traditionelt med kone og børn og gerne i et hus på landet, hvor jorden og naturen omkring er hans egen, hvor han kan passe naturen og gå lidt på jagt.

3.1.7 Erik

Erik er 23 år. Interviewet foregik i hans lejlighed på Nørrebro i København. Han er vokset op med begge sine forældre i et hus lige uden for Århus, men flyttede for et par år siden for at uddanne sig. Moren er seminarielærer i socialpædagogik og faren selvstændig erhvervsdrivende, men Erik har valgt en længere videregående uddannelse. Efter sin bachelor fra Handelshøjskolen har han sadlet om, for han synes ikke perspektiverne passer til de værdier, han har, bl.a. fra friluftsliv og sport. Derfor har han valgt at tage sin overbygning på internationale udviklingsstudier på Roskilde Universitetscenter. Forældrene, og især faren, har også altid været friluftslivsmæssigt aktive og har introduceret Erik til et aktivt liv. Han har tidligere dyrket svømning, badminton sejlads, fiskeri og ridning. Familien har altid rejst meget, primært i Europa, og mange af turene har været friluftslivsbetonede. I dag dyrker han windsurfing og spiller fodbold, og opfylder dermed behovene for både at gøre noget selv og gøre noget socialt sammen med andre. Derudover tager han årligt på skitur. På baggrund af mange af de værdier, som han har fået igennem sine aktiviteter, men selvfølgelig også opdragelse, vil han gerne have et arbejde i udlandet med udviklingsprojekter. Han drømmer også om at få familie og hus. For ham er det vigtigt at gøre en forskel for andre, der har det sværere end ham selv, samtidig med at han også selv får noget personligt ud af det. Derfor passer udviklingsprojekter ham fint.

3.1.8 Jesper

Jesper er 19 år, bor hjemme i huset hos sin mor og stedfar, lige uden for en lille by på landet i Frederiksværk Kommune. Interviewet foregik på hans værelse i husets kælder. Han ror mest kajak og spiller håndbold, men løber også en del. Derudover ror han engang imellem også kano, men det er mest på ture til Sverige, og cykler mountainbike. Tidligere deltog han i konkurrencer i både løb og mountainbike. Han tager også årligt på skitur. Han vil gerne fortsætte som nu med sine aktiviteter, men han kunne også godt tænke sig at klatre, prøve faldskærmudspring, bungy jump og bjergbestigning, mere ekstreme aktiviteter, der rykker grænser. Jesper har altid selv tjent penge til sine aktiviteter. I dag er han i tømrerlærer. Jesper ser mange sammenhænge imellem passivitet i ungdomskulturen og udvikling af mere eller mindre radikal adfærd og holdninger som f.eks. fremmedfjendskhed. Han mener, at et aktivt liv med mange forskellige aktiviteter gør én mindre radikal eller ekstrem, mere moderat, i såvel handlinger som holdninger. I interviewet var der så meget at snakke om, at vi

aldrig kom ind på drømmene om familie, børn, hus osv. Men han har en kæreste, og jeg tror også, at han drømmer om både familie og hus og et fortsat godt og aktivt liv.

3.1.9 Line

Line er 22 år, læser fysik på Københavns Universitet og bor på et kollegieværelse på Amager i København. Interviewet foregik på hendes værelse. Forældrene bor i Lyngby, hvor hun er opvokset. Hun har tidligere dyrket basketball, men i dag er det primært klatring og spejder det handler om. I ferierne dyrker hun desuden vandring, lettere bjergbestigning og lidt mountainbike og så tager hun også på skitur hvert år. I fremtiden kunne hun tænke sig at sejle havkajak og fos, dyrke isklatring og gletschervandring. Faktisk har hun allerede sejlet lidt fos og været på kursus i isklatring. Siden barn har hun drømt om at løbe tværs over Grønland på ski og også nå ind til midten af Sydpolen. Kæresten klatrer også og er et udemenneske, som hun selv. På et tidspunkt vil hun gerne have både familie, børn og hus. Men hendes liv vil altid blive ved med at være meget aktivt. Hun kommer ikke til at bosætte sig på landet, men vil gerne bo hvor der er lidt mere natur end på Amager. Hun har allerede rejst i store dele af verden, det vil hun blive ved med, så derfor ønsker hun også at kunne få råd til, sammen med en mand og børn, at tage en masse steder hen i verden og dyrke klatring og skiløb.

3.1.10 Nadja

Nadja er 24 år og bor på Amager i København sammen med sin kæreste. Hun arbejder med børn i en skolefritidsordning, men har tidligere haft ambitioner om at blive berider. Hun har altid redet og dyrker i dag dressurridning på højt konkurrenceniveau. Undervejs har hun dyrket BMX, ligeså på højt konkurrenceniveau, svømmet og gået til kickboksning. I dag bruger hun al tiden på de to konkurrenceheste. Hun vil altid blive ved med at ride. På et tidspunkt, når hun skal have børn og hus, er hun godt klar over, at ambitionsniveauet må sænkes. Både af tidsmæssige og økonomiske årsager. Men når der kommer børn til, vil det være vigtigt for hende, at kæreste vil kunne påtage sig det huslige, så hun kan fortsætte med at ride på højt niveau.

3.1.11 Søren

Søren er 20 år. Interviewet foregik hjemme i stuen hjemme hvor han bor hos forældre i Charlottenlund. Søren har altid været spejder hvorigennem han også har prøvet klatring og hardball softgunn. Han er lige blevet færdiguddannet som skovarbejder. En uddannelse han klart har valgt på grund af alt det, han har med sig fra spejder og naturen. Han har ikke nogen kæreste lige for øjeblikket.

3.1.12 Rikke

Rikke er 22 år. Hun bor hos forældrene i hus i et villakvarter i Værløse Kommune stort set midt i en skov. Forældrene er meget naturmennesker og løber orienteringsløb ligesom Rikke. Derfor har de også valgt at bo, hvor de bor, midt i skov og natur. Rikke har tidligere gået til svømning, spejder og badminton. I dag dyrker hun kun orienteringsløb på meget højt niveau, men for afvekslingens og råstyrkens skyld, supplerer hun med både cykling og styrketræning. Derudover bruger hun sin tid på lektierne. Hun har valgt at bruge 4 år på sin gymnasieuddannelse på grund af orienteringsløb. Efter gymnasiet har hun tænkt på en socialvidenskabelig uddannelse, men det ender alligevel nok med, at hun vælger at læse medicin. Uddannelsen skal i hvert tilfælde give hende mulighed for en høj stilling. Hun ingen kæreste lige nu, men havde tidligere en fyr, som også løb. Men det holdt ikke. Han kunne ikke med, at han ikke kunne blive lige så god som Rikke. Når hun engang skal have børn vil hun gerne bo i en eller anden forstad, som nu, hvor skoven er i baghaven, men ikke ude på landet. Det skal være tæt på by, men for den sag skyld hvor som helst.

3.2 SOCIALISERING AF DE UNGE TIL AT DYRKE FRILUFTSAKTIVITETER

I det følgende gives der et bud på, hvordan og hvorfor de unge op igennem deres opvækst er blevet gradvist socialiseret ind i de i fig. 3.1 overordnede strukturelle konturer på friluftslivets felt. Med Bourdieus ord kan man sige, hvordan og hvorfor de unge har fået en praktisk sans, for at gøre, som de gør, på friluftslivets felt. Her er der tale om, at de gradvist er blevet socialiseret mere og mere ind i rammer, der til sidst kan karakteriseres som den traditionelle, post-moderne, moderne eller post-traditionelle måde at dyrke friluftsaktiviteter på som identitetsprojekt på friluftslivets felt.

3.2.1 De aller første aktiviteter

Den helt overordnede interesse for naturen er for alle interviewpersonernes vedkommende vakt meget tidligt i barndommen, og har bestået af almindelig udendørs fantasifuld leg, fordybelse og gennem sig væk i naturen. Det er legen på egen hånd, der først dukker om i de unges erindring om helt tidlige aktiviteter:

> Jeg har altid været utrolig glad for at være udenfor og lege... Meget for mig selv. Fordi jeg altid har haft ideer om, at der er mere mellem himmel og jord end man se. **Marie.**

> Jeg boede fem kilometer fra skole. Cyklede om morgenen og kørte igennem skoven. Jeg har på de fem kilometer engang taget min kælk. En vinterdag, hvor

der bare var så meget sne. Jeg kom aldrig i skole men blev i skoven og kælkede. Til stor fortrydelse da jeg kom hjem. **Per.**

Da man var lille klatrede man oppe i træerne og bygge huler, hvor man kunne gemme sig. **Christine.**

Det har naturligvis ligget mere lige for nogen frem for andre at være udendørs, såfremt de f.eks. har boet tæt på naturen, hvis forældrene har haft sommerhus eller hvis forældrene ikke har haft bil og al transport derfor har forgået på cykel:

Jeg er vokset op 10 kilometer uden for Århus … hvor der ikke var mere end 3 kilometer til stranden Vi har så altid haft sommerhus, og det var der jeg fik bekendtskab både med sejlads og windsurfing. Vi har altid været meget ude. **Erik.**

Jeg har jo altid boet ved Frederiksværk, hvor der ikke er langt til skov, hav og søer. Det har haft en betydning lige fra starten. Og så har jeg boet i et hjem uden bil. Vi har først haft bil inden for de sidste fire år. Indtil da har al transport foregået på cykle. Og det bibringer også til, at man kommer ud i naturen. **Jesper.**

At de unge som børn har brugt naturen til at gemme sig i er interessant i den forstand, at det kan betragtes som led i en primær individuation og løsrivelsesproces fra forældrene, alt sammen i retning af at skabe rum for personlig identitet. Et rum, hvor man tilnærmelsesvis rituelt, kan opleve hvilken grad af personlig frihed versus social binding, uafhængighed versus afhængighed, man leve med. Et relevant spørgsmål i den forbindelse er om det i realiteten ikke er det tilsvarende processer de gentager langt senere, når de på interviewtidspunktet er unge og dyrker deres friluftsaktiviteter som identitetsprojekt?

3.2.2 Første socialiseringstrin

Interesse for natur og aktiviteter i landskab er også blevet vakt da de unge som 5-8årige var med forældrene på længere og kortere rejser i både ind og udland. Det har jeg valgt at kalde det første socialiseringstrin. Både fordi de meget tidlige ferieoplevelser står yderst klart, og som anderledes end hverdagsaktiviteter i tankerne hos de fleste, og fordi det ser ud som om, at det er sket så tidligt, at grundstrukturerne allerede her er blevet anlagt for det, der senere, når børnene bliver unge, kommer til at sætte rammerne om deres friluftsaktiviteter som identitetsprojekt på friluftslivets felt.

I de interviewedes beskrivelser af ferierne i barndommen er der nemlig et mønster som viser, at de allerede på dette tidspunkt er blevet socialiseret eller præ-polariseret forskelligt på friluftslivets felt. Det gælder både oplevelsesmæssigt og værdimæssigt igennem friluftsaktiviteterne på ferierne. Denne præ-polarisering fortsætter op igennem den første del af

barndoms- og ungdomsårene. Den periode har jeg valgt at kalde andet socialiseringstrin, og den beskriver jeg bagefter det første socialiseringstrin, som præsenteres nu og her for hver af de fire måder.

Det læseren særligt skal have for øje i det følgende er den kontinuitet og diskontinuitet som begge socialiseringstrin skaber i de unges aktivitetsmønstre over tidsrummet fra barn til ung.

Første socialiseringstrin til den traditionelle måde

For nogens vedkommende ligger friluftsaktiviteterne i ferierne i et krydsfelt på friluftslivets felt, hvor *moderate aktiviteter*, som f.eks. camping, går hånd i hånd med *ideologiseret solidaritet*, som f.eks. fællesskab i kernefamiliens trygge skød:

> Jeg er også bare spejder, fordi jeg er vokset op med det. Det har altid været en del af mit liv… Og min familie er meget spejdermennesker… alt med at ligge i telt, har jeg været vant til, fordi jeg med min mor, far og lillebror, har været på campingferie hvert år i 3 uger i telt. Hvert andet år i Danmark. Hvert andet år i Europa alle mulige steder. ... Det var også i al slags vejr. ... Og vi lavede mad på primus. ... Så den del af spejder, som er grænseoverskridende for mange københavnerbørn har jeg været vant til. **Anja.**

På friluftslivets felt i fig. 3.1 skal anlægget af grundstrukturen bestående af moderate aktiviteter krydset med ideologiseret solidaritet, betragtes som det jeg siden kommer til at kalde for *den traditionelle måde* at dyrke friluftsaktiviteter på som identitetsprojekt.

Desuden kan der i forlængelse heraf anlægges en hypotese om, at denne grundstruktur siden hen kan understøtte en friluftslivsmæssig effekt på de unges hverdagsliv bestående af *stabilitetspolarisering* (som følge af effekt fra aksen bestående af moderate aktiviteter på friluftslivets felt) og *solidaritetspolarisering* (som følge af effekt fra aksen bestående af ideologiseret solidaritet på friluftslivets felt).

Første socialiseringstrin til den post-moderne måde

For andres vedkommende ligger friluftsaktiviteterne i et krydsfelt, hvor *moderate aktiviteter*, som f.eks. færgesejlads, går hånd i hånd med *ideologiseret individualitet*, som f.eks. værdien af frihed og af at være ubundet og dermed kunne gøre, hvad man selv vil:

> Mange ferier foregik på cykel. ... For mange år siden … var vi på Nykøbing Sjælland … og boede på campingplads. … Der var en nat … hvor det tordnede helt vildt. … Det var jeg meget fascineret af. ... Men også sejlads med Rørvigfærgen. Det har også altid fascineret mig. Sejlads! … Det spændende ved kajaksejlads er, at man er utrolig tæt på naturen når man sidder i sådan en. Og

man er utrolig fri. Man kan nærmest gøre, hvad der passer én. Sejle hen, hvor det passer en. Man er ikke bundet af noget. **Jesper.**

Anlægget af grundstrukturen på friluftslivets felt bestående af moderate aktiviteter krydset med ideologiseret individualitet, skal på friluftslivets felt betragtes som det jeg senere vil kalde for *den post-moderne måde* at dyrke friluftsliv på som identitetsprojekt.

Desuden kan der i forlængelse heraf anlægges en hypotese om, at denne grundstruktur siden hen kan understøtte en friluftslivsmæssig effekt på de unges hverdagsliv bestående af *stabilitetspolarisering* (som følge af effekt fra aksen bestående af moderate aktiviteter på friluftslivets felt) og *individualitetspolarisering* (som følge af effekt fra aksen bestående af ideologiseret individualitet på friluftslivets felt).

Første socialiseringstrin til den moderne måde

For andres vedkommende igen ligger friluftsaktiviteterne i et krydsfelt, hvor *ekstreme aktiviteter*, som f.eks. vandring i og bestigning af bjerge, går hånd i hånd med *ideologiseret individualitet*, som f.eks. værdien af at præstere egne mål i livet:

Fra helt lille, faktisk fra 1årsalderen, min storbror var 6 år, tog [mine forældre] os med til Norge og Sverige. Vi stod på langrendsski og lærte det uroligt hurtigt. De tog også ned til Alperne til bjergklubtræf i Dansk Bjergklub. Jeg fik det ind lige fra starten, og når man starter på noget så tidligt, så kan man også udvikle det meget mere og virkelig få det ind som rutine. ... Fordi jeg var så heldig at gøre de der ting, så er jeg også blevet bidt af det ... grebet af det ... så jeg kan aldrig blive træt af det nu. Ellers ville jeg være endt som håndboldspiller eller fodboldspiller som så mange andre. Men det at nå toppen af bjerge, det er lige som at nå et mål i livet på en eller anden måde. Så har man sgu virkelig klaret det. Dér får jeg den dér utrolige lettelse over at have klaret en udfordring og kommet et skridt videre, for eksempel en grad sværere end jeg har prøvet at klatre før. Det er den udfordring, der driver mig. **Martin.**

På friluftslivets felt skal anlægget af grundstrukturen bestående af ekstreme aktiviteter krydset med ideologiseret individualitet betragtes som det, jeg siden vil betegne som *den moderne måde* at dyrke friluftsaktiviteter på som identitetsprojekt.

Desuden kan der i forlængelse heraf anlægges en hypotese om, at denne grundstruktur siden hen kan understøtte en friluftslivsmæssig effekt på de unges hverdagsliv bestående af *forandringspolarisering* (som følge af effekt fra aksen bestående af ekstreme aktiviteter på friluftslivets felt) og *individualitetspolarisering* (som følge af effekt fra aksen bestående af ideologiseret individualitet på friluftslivets felt).

Første socialiseringstrin til den post-traditionelle måde

Og endelig, for atter andres vedkommende ligger friluftsaktiviteterne i et krydsfelt, hvor *ekstreme aktiviteter* som f.eks. skiture og klatring går hånd i hånd med *ideologiseret solidaritet*, som f.eks. værdien af gensidig tillid og afhængighed:

> Jeg har altid løbet langrend med mine forældre, og er nu begyndt at tage af sted alene. Sidste år ... på tværs af Jotunheimen. Det prøver jeg, at holde fast i. ... Da jeg var lille havde jeg en ide om, at jeg skulle løbe tværs over Grønland på ski og skulle også ned til midten af sydpolen… Ja, måske til dels en udlængsel og dels en fascination af at gøre det, der er barskt og hårdt. Men: ”Man kan godt”. Det behøver ikke være let. Men: ”Man skal stadig vide, hvad man laver”… hvor ens begrænsninger ligger. Vide, at når det er tilstrækkelig stejlt, så kan man ikke. Og bliver det tilstrækkeligt dårligt vejr, så skal man også lade være. … Det er mine forældres skyld, at jeg er spejder, men ikke at jeg klatrer. … Det første min mor sagde: ”Det har jeg altid vidst, at du ville begynde på”. … Hun har fortalt, at hun har frygtet det og har bearbejdet frygten. Fordi hun vidste, jeg på et tidspunkt ville komme og sige: ”Nu vil jeg altså ud og klatre”. ... Jeg ved ikke, om det er normalt at klatre inden for spejder. ... Men ja, min klatring er ud over det almindelige inden for spejder. ... For mig er den store forskel, at du er langt mere alene, når du klatrer. Som spejder arbejder du altid i patruljer, i enheder mellem fem og ti mennesker. Og der lærer du meget: ”Du er stærkere, når du står sammen”. Samarbejde og sammenhold. Når du klatrer, du er selvfølgelig stærkt forbundet både fysisk og psykisk til din sikringsmand, fordi man er nødt til at stole på hinanden, og man er afhængig af hinanden, men når du hænger oppe på væggen, det er dig selv, der skal videre op over. Og der er ikke nogen, der rækker dig en hånd, når du ikke kan komme op over. Så det er nok noget mere individualistisk. ... Men jeg tror ikke, at jeg er så individualistisk, som jeg kunne have været som klatrer. Jeg sætter enormt meget pris på, at være sammen med andre mennesker, og synes det er en fed oplevelse, at man kan meget mere, når man er sammen. Men jeg er også meget fascineret af, hvad man selv kan. Men jeg har aldrig rigtigt været et konkurrencemenneske. ... På den anden side, synes jeg heller ikke det er sjovt, at være den dårligste. ... Så alligevel er der nok noget konkurrencemenneske. **Line.**

Anlægget af grundstrukturen bestående af ekstreme aktiviteter krydset med ideologiseret solidaritet, skal på friluftslivets felt betragtes som det jeg kalder *den post-traditionelle måde* at dyrke friluftsaktiviteter på som identitetsprojekt.

Desuden kan der i forlængelse heraf anlægges en hypotese om, at denne grundstruktur siden hen kan understøtte en friluftslivsmæssig effekt på de unges hverdagsliv bestående af *forandringspolarisering* (som følge af effekt fra aksen bestående af ekstreme aktiviteter på friluftslivets felt) og *solidaritetspolarisering* (som følge af effekt fra aksen bestående af ideologiseret solidaritet på friluftslivets felt).

3.2.3 Andet socialiseringstrin

Flyttes fokus fra ferier i såvel ind- som udland til de almindelige friluftslivs- og sportsaktiviteter i hverdagen, så er de unge som børn allerede aktive inden de kommer i skole eller bliver det igennem de første par skoleår. Taler vi om deciderede aktiviteter i klub og foreningsregi, så er det i starten forældrene og/eller de nære familiemedlemmer og/eller familierelationer, der introducerer børnene. Lidt senere, når de lærer klassekammerater eller naboens børn at kende, er det ofte kammeraterne og vennerne, der tager over. Introduktionen til aktiviteter glider ud af forældrenes hænder, og børnene får måske interesse for nye aktiviteter, når de følger vennerne til deres aktiviteter. Dette stadium – imellem forældre, nære familiemedlemmer og/eller familierelationer, og som stille og roligt glider over i ungdommen – kaldes her for det andet socialiseringstrin.

Igennem denne periode bliver det efterhånden primært de unge selv og deres venner, der er introduktionskilderne, hvis og såfremt de giver sig i kast med en eller flere nye aktiviteter. Er de blevet ved med at dyrke den eller de aktiviteter, som de startede på, er deres udøvelse af og kendskab til aktiviteten kommet til at ligge på et temmelig højt mestringsniveau. Nu kan nogen måske få lyst til at gå i gang med helt nye aktiviteter eller aktiviteter, der kan dyrkes som supplement til den aktivitet, man allerede er god til.

Det er på dette tidspunkt personerne i undersøgelsen er blevet interviewet.

Men i tidsrummet inden interviewene er der sket forstærkninger af grundstrukturerne på friluftslivets felt for de fire måder at dyrke friluftsliv på som identitetsprojekt. I det følgende handler det om disse forstærkninger, der sker igennem det andet socialiseringstrin.

Andet socialiseringstrin til den traditionelle måde

Det er typisk forældrene, familiemedlemmer og/eller familierelationer, der introducerer børnene op gennem 5 til 8årsalderen. Det der typisk sker, er, at børnene bliver introduceret til *en enkelt, et par, tre eller måske lidt flere moderate aktiviteter*. Hermed bliver de tillige hvad jeg vil kalde *oplevelsespolariseret* mod *stabilitet*, eller slet og ret *stabilitetspolariseret* for så vidt der kan begyndes at tales om helt indledningsvise effekter af friluftsliv på hverdagsliv. Der er typisk tale om aktiviteter som f.eks. spejder og fiskeri, men også andre aktiviteter, der ikke nødvendigvis har fokus på natur og det udendørs, som f.eks. fodbold, håndbold, badminton og forskellige typer gymnastik. Men det er ikke kun tale om introduktion til aktiviteten i sig selv, for der er også tale om introduktion med forældrenes bagtanke om, at aktiviteten skal give muligheder for at være sammen med andre, dyrke dette fællesskab og få venner. Typisk har forældrene også selv dyrket den pågældende aktivitet. I den forstand kan introduktionen også

betragtes som hvad jeg vil kalde *værdipolarisering* imod *ideologiseret solidaritet*:

> Jeg er nok kommet ind i spejderbevægelsen, fordi både min mor og far var spejdere. Da jeg… i folkeskolen, ikke havde nogle venner i klassen, så var det mine forældre: "Hvad med at blive spejder". Så var der noget af min fars familie, der var spejderledere i den spejdergruppe, som jeg så startede i. **Søren.**

> Jeg var 7 år. Min far besluttede, at jeg skulle prøve at være spejder. ... Min familie er meget spejdermennesker **Anja.**

Indtil børnene bliver unge omkring 16årsalderen, kan de stifte bekendtskab med nye moderate aktiviteter, der værdimæssigt kan være sammenfaldende med mere eller mindre fokus på ideologiseret solidaritet eller individualitet. Men på interviewtidspunktet viser det sig, at de enten er blevet ved med at dyrke den aktivitet, som forældrene introducerede dem til, eller også dyrker de aktiviteter, der minder meget herom. Det centrale er, at der er sket en forstærkning af de oplevelses- og værdimæssige grundstrukturer, som sætter rammerne om deres aktiviteter og dermed det identitetsprojekt, de kan få ud af disse aktiviteter.

Går de på nuværende tidspunkt i gang med en aktivitet, f.eks. løb for motionens skyld, eller tænker de på at gå i gang med en ny aktivitet i fremtiden, så trækkes den – uanset om den principielt set er oplevelsesmæssig ekstrem eller værdimæssigt individualistisk som f.eks. klatring – med over i den strukturelle grundstruktur, der på friluftslivets felt er optrukket af moderate aktiviteter krydset med ideologiseret solidaritet. De dyrker med andre ord ikke den ekstreme aktivitet for dens principielle egenskaber i sig selv med hensyn til oplevelser og værdier, men derimod på deres egne præmisser inden for den traditionelle måde at dyrke aktiviteter på:

> Klatring er sammen med spejderne. Så det flyder ud i et. ... Jeg gør også meget i, sjovt nok også med spejderkammeraterne, Hardball Softgun. ... Det er det der adrenalinkick. … Jeg har desværre ikke så meget erfaring i klippeklatring, så jeg kender ikke så mange andre steder. ... Hvis jeg på stående fod skulle klatre, så ville jeg i første omgang tage til Kullen, fordi det er tæt på og så er der ikke så lang transporttid. Men man har da én eller anden drøm om, også at klatre andre steder … udfordringen, at skulle op af den lodrette klippe. ... Men jeg har ikke lyst til at ofre flere 1000 kroner eller bruge oceaner af tid på det. Jeg kan sagtens sætte en uge af i kalenderen, for at tage en uge på Kullen. ... Men jeg vil ikke have lyst, eller synes det er sjovt, at skulle planlægge en tur om at tage til Alperne. ... Jeg ville aldrig kunne finde på at bestige et bjerg… at skulle gå op af et bjerg siger mig ikke rigtigt noget andet end, hvis naturen på vejen selvfølgelig er flot. Men at skulle op på toppen af et bjerg, det tænder mig ikke. **Søren.**

> Vi er et pigekorps… Det gør, at vi nogle gange kan lave meget pigede aktiviteter som makeup og ansigtsmaske … med hvad vi kan finde i naturen … lidt rosenblade eller honning, for at se, hvad kan honning hjælpe imod. Andre gange [er vi] ude og pionere, fordi det skal svinge [mellem forskellige aktiviteter]. Så har vi også en ledertur … en juleweekend hvor vi laver julepynt og spiser julemad. Vi har weekendture cirka to gange om året… i vores hytte i Ganløse, hvor der så er lidt løb i skoven, byggen med rafter eller [også laver vi] bolcher eller plancher. Og så har vi sommerlejre hver sommer i en uge, hvor vi har været i udlandet… i Mexico, Bangladesh og Licoto. Ellers er vi i Danmark. … Og udover spejder løber jeg… 3 gange om ugen. **Anja.**

Det skal naturligvis bemærkes, som det også fremgår af citaterne ovenfor, at de unge sagtens kan rejse ud i verden fra tid til anden, for at dyrke deres aktivitet(er), men et andet typisk træk ved den grundstruktur, der sætter rammerne for den traditionelle måde er, at den orienterer de unges friluftsaktiviteter som identitetsprojekt *mere lokalt/nationalt end internationalt/globalt*. Det kan måske skyldes at de unges aktiviteter i barndomsferierne typisk heller ikke har forgået under så ekstreme natur- og landskabsforhold, og derfor har mange af disse unge aldrig fået den helt store erfaring med aktiviteter under ekstreme forhold:

> Hvis det var klipper, en bræ i Norge eller en overlevelsestur… så er det jo nogle andre grænser man udfordrer, i og med, at man skal klatre rundt og kravle op ad stejle klipper og holde balancen. Så ville det være noget, jeg aldrig nogen sinde har prøvet før, og så ville det være meget mere grænseoverskridende end noget som helst i skoven. For mig ville det være meget sværere, at skulle ud i et klippelandskab, fordi skoven har jeg været i så tit, så den er jeg tryg ved. Også fordi, det er jo tit, hvad man synes, man er god til, så kan man lige tage ét skridt længere, hvis nu det var, at være i skoven. Men når det er klipper eller bræ, så er jeg helt på bar bund. **Anja.**

Andet socialiseringstrin til den post-moderne måde

Socialiseringsmønstret ligner næsten til forveksling det ovenstående. Det er typisk forældrene, familiemedlemmer og/eller familierelationer, der introducerer børnene op gennem 5 til 8årsalderen. Der er typisk tale om introduktion til *en enkelt, et par, tre eller måske lidt flere moderate aktiviteter*. Typisk er det igen f.eks. spejder og fiskeri, og for nogle, især drenges vedkommende har de været med far på jagt. Igen er der også tale om andre aktiviteter end decideret friluftsliv. F.eks. fodbold, håndbold, badminton, svømning, orienteringsløb, ridning osv. Men en smule af introduktionsmønstret er anderledes til sammenligning med børnene indenfor det ovennævnte andet socialiseringstrin til den traditionelle måde. Det anderledes er at forældrene i introduktionsmønstret lægger lidt mere

vægt de individuelle frem for kollektive værdier, hvilket kan betragtes som *værdipolarisering* imod *ideologiseret individualitet*. Et tegn herpå kan være, at for megen vægt på konkurrence og præstation, for tidligt, resulterer i, at børnene/de unge nu og da protesterer:

> Mine forældre og min bror løber også orienteringsløb. Vi har været hevet med, lige siden jeg kunne gå. Jeg startede med at løbe sådan noget, hvor man ikke selv skulle orienterer sig. Hvor det bare var for sjov. Hvor man løb rundt som små børn. Det gjorde jeg, lige så snart jeg kunne gå faktisk. 5 – 6 år. Jeg tror, at jeg løb mit første eget orienteringsløb, da jeg var omkring 10 år… Det er den vej igennem jeg er blevet orienteringsløber. I dag er det meget seriøst … på eliteplan. … Men der har også været perioder, hvor jeg har prøvet andre sportsgrene. Jeg har svømmet i rigtig mange år… også spejder i mange år… og badminton. Så der løb jeg ikke ret meget. Måske også for at lave lidt protest imod ens forældre, der hele tiden tvang en ud i skoven.. **Rikke.**

Herunder kan nævnes, at børnene indtil de når til deres ungdom, selvfølgelig sagtens kan gøre sig bekendt med nye moderate aktiviteter, der værdimæssigt kan have mere eller mindre fokus på enten solidaritetsværdier eller individualitetsværdier. F.eks. kan badminton jo sagtens både være individuel præstation i en singelmatch og fælleshygge med sodavand og snak med resten af holdet bagefter i kantinen.

Men faktum er at der sker noget andet end inden for socialiseringsmønstret til den traditionelle måde. På interviewtidspunktet viser det sig nemlig, at hvis interviewpersonerne ikke allerede har dyrket, så er de nu i gang med at dyrke *en til adskillige, men ikke nødvendigvis samtidige, både moderate og ekstreme aktiviteter*. Men det karakteristiske i den forbindelse er at de unge *stopper med at dyrke de ekstreme aktiviteter igen og vender tilbage til de(n) aktivitet(er), der var det oprindelige udgangspunkt, eller til en aktivitet(er) meget lig*. Hermed er der ikke kun sket en forstærkning af den grundstruktur, der mest af alt er sat af ekstreme aktiviteter krydset med ideologiseret individualitet, og som nu er internaliseret i den unge. Men der sker også en anderledes nyforstærkning af grundstrukturen, som den unge vender tilbage til, og som udgøres af moderate aktiviteter krydset med ideologiseret individualitet. Det hænger sammen med at de unge eksternaliserer erfaringerne fra ekstreme aktiviteter på moderate aktiviteter, og hermed sker der faktisk en oplevelsesmæssig forstærket *stabilitetspolarisering* og værdimæssig *individualitetspolarisering* på friluftslivets felt. I citatet nedenfor skal den nævnte proces ses ved, at den unge til at starte med har dyrket moderate aktiviteter. Men sådanne aktiviteter har ikke kunnet forløse den identitetsproblematik som den unge går rundt med. Derfor starter vedkommende på en ekstrem aktivitet som f.eks. boksning, der, kan man sige, oplevelsesmæssigt *forandringspolariserer* den unge. Men det er først da den unge kommer med

sin far på jagt, og således er vendt tilbage til en moderat aktivitet, at der sker en forløsning af identitetsproblematikken. Man kan sige, at det først er nu, at den reelle identitetsforandring sker, og hermed er den unges identitet reelt set blevet *stabilitetspolariseret*:

> Spejder begyndte jeg til som seksårig. Det er sgu nok spejder, der har gjort, at jeg rigtigt er begyndt at komme meget i naturen. Og min mor har også altid pointeret det med naturen. … I starten da jeg begyndte at fiske for 10 år siden ... i fjerde klasse ... der var det kammeratskabet med fire gutter, jeg gik i skole med. Vi havde ikke nogen fælles interesse, men så fandt vi lige pludselig ud af, at vi fiskede alle sammen. Og så mødtes vi, og tog ud og fiskede sammen. Det var det, som jeg kunne lide ved at fiske. Kammeratskabet. ... [Men] jeg har prøvet de fleste sportsgrene efterhånden. … Jeg har gået til trampolin … fodbold, håndbold, basket, hockey, flowball ... spillet rullehockey på rulleskøjter. Og så har jeg også stået en del på rulleskøjter. Jeg skal sgu prøve det hele. Jeg kan ikke nøjes med bare at prøve én ting. ... Mens jeg er ung, skal der være fart på. Der skal ske noget nyt hele tiden. … Så begyndte jeg til boksning ... Da jeg var mindre, skulle jeg tit slå på folk. Det må jeg ærligt indrømme. Det syntes jeg var sjovt. Det gav mig en status, at folk ligesom: ”Åh nej, vi vil væk”. Men helt klart, på et tidspunkt bliver det for meget. Og så lærte jeg det dér: ”Og skulle man bokse, så skulle man bokse i bokseklubben og ikke ude i naturen eller i byen”. … Og nu spiller jeg så rugby og så jagt og fiskeri … [Jeg har holdt fast i fiskeriet] fordi det ikke er en decideret sport. Det er naturen. ... Men jeg kan da godt mærke, at fiskeriet … jeg har ligesom en *downperiode* i øjeblikket, hvor jeg ikke fisker særligt meget. … Og så har jeg valgt, at gå med i bestyrelsen i fiskeklubben. For at være lidt med i fiskeriet. … [Men] nu har jeg så [også] nået en alder, hvor jeg må gå på jagt. Så lapper det jo over lige i øjeblikket. Jagt betyder lidt mere. Nok fordi jeg ikke har rutinen i jagten endnu. Så det er ikke begyndt at blive mere *common* endnu. Der opstår hele tiden nye situationer, så det skal sgu prøves af. Man skal se, hvad man kan præstere… Men begge dele [jagt og fiskeri] betyder noget for mig. … Selvfølgelig har min far gået på jagt. Så der er jeg jo kommet med en del. Så det er min far, [der har introduceret mig til jagt]. … [Da] jeg skød min første buk, så har man et ritual, at man skal smøres med blod i hovedet. Det var min far, der gjorde dét. Og da gik det op for mig, at: ”Det er min far”. Jagt har altid været hans. Jeg var bare tilskuer. Og lige pludselig, er jeg med. I ordets betydning bliver man egoistisk: ”Jeg kan også hér”. Man føler, man er noget. Før i tiden har far bare været en, ligesom lærerne i børnehaven. Så det har bundet mig sammen med min far. Det har også gjort, at jeg har valgt at flytte sammen med ham. Bo i hans hus. Fordi mine forældre er skilt. **Per.**

Det, at de unge gør sig identitetsmæssige erfaringer med ekstreme aktiviteter, for siden at tage disse erfaringer med sig tilbage, hvor de i udgangspunktet dyrkede deres moderate aktivitet(er), og hvor de så identitetsmæssigt kan færdiggøre de ekstreme erfaringer indenfor udgangspunktets moderate ramme, kalder jeg, at dyrke friluftsaktiviteter som

identitetsprojekt på *den post-moderne måde*; post-moderne fordi identitetsprojektet abstrakt sagt handler om, *at noget moderne og modernitet, optages og forløses i noget traditionelt og tradition*.

Et andet typisk træk ved grundstrukturerne, der sætter rammerne for den post-moderne måde, er, at de orienterer de unges friluftsaktiviteter som identitetsprojekt *mere lokalt/nationalt end internationalt/globalt*. Det vil sige, at de unge sagtens kan have ambitioner om at drage ud i verden, enten for at gøre en professionel karrierer ud af deres aktivitet, eller for at dyrke aktiviteten under mere barske natur- og landskabsforhold, f.eks. som jagt i Skotland:

> Nu har jeg også været i Skotland med min far, dengang han gik på jagt. Oppe i de der *hills*, som de kalder dem, som er kæmpestore bakker, hvor man bare kæmper sig op ad i flere timer. Og så når man når op på toppen, så er der ingen dyr, så må man bare gå ned igen. Det er en bjergbestigning faktisk. Og det er da en kanon oplevelse. Også fordi det er naturen, man er ude i. Det er det jo virkelig, altså, der er ingen sikkerhed for at det lykkedes. Dét er mere: "Får vi skudt noget i dag, så er vi heldige". **Per.**

Men typisk falder aktiviteterne tilbage på et traditionelt sæt værdier, hvor det handler om at få familie, børn og et godt sted at bo, og gerne tæt på natur, så man kan fortsætte med at dyrke sine interesser i voksenlivet:

> På et eller andet tidspunkt kommer det nok. Man har en eller anden mission om, at: "Det hus skal ligge dér", "Kone og børn, og så skal man til at slappe af". Nu har jeg godt nok ikke så mange penge, men også fordi jeg går på jagt, så kunne jeg også godt tænke mig, at få mit eget område, hvor jeg kunne bygge lidt natur op, måske med en sø og nogle træer. Hvor det kunne være mit sted. Og jeg kunne komme ud og gå lidt på jagt og fiske lidt. **Per.**

> På et tidspunkt kunne jeg godt tænke mig at blive berider. Det tager seks år i Danmark. Det tager fire, fire et halvt, fem år i Tyskland. Og Tyskland har klart de bedste heste. At komme til sådan et stutteri dernede, og få at lov ride på superheste, det kunne bare være rigtigt lækkert. Men når jeg så kommer hjem igen ... arbejde som berider herhjemme! Altså ... i hesteverdenen, dem der rider de rigtigt høje klasser, både spring og dressur, det er meget tit mænd. Så jeg synes bare, at det måske ikke lige var noget for mig alligevel. Det var nok det, der gjorde, at jeg ikke valgte at blive berider. Også fordi, når du har taget de første tre år, så har du træneruddannelsen, og så må du undervise på rideskole. Og det er benhårdt arbejde. Slid og slæb fra klokken tidlig om morgenen til sent om aftenen. Det er meget nedslidende. Og spørgsmålet er også, hvor langt tid ville man kunne blive ved med det. Også hvis man skulle have børn på et senere tidspunkt. **Nadja.**

Andet socialiseringstrin til den moderne måde

Hjemvendt fra de tidlige ferier både sommer og vinter, bestående af både ekstreme og moderate aktiviteter, vanligvis i fjelde, på søer, elve og åer i Norge og Sverige og i bjerge i Europa, men også nogen gange almindelig, ikke-naturferie i Danmark og i udlandet, fylder fascinationen af ekstreme aktiviteter allerede meget i socialiseringsmønstret til den moderne måde at dyrke friluftsliv på som identitetsprojekt. Så fascinationen af ekstreme aktiviteter i udenlandske ekstreme landskaber får stor betydning for udviklingen af børnenes fremtidige aktivitetsmønstre:

> Vi har været af sted på mange ture, og de har været vidunderlige alle sammen. Der har for eksempel været én, hvor vi skulle krydse en sø, som var frosset til. … der var kuling … og jeg var lille og vejede ikke særligt meget. … det var helt forfærdeligt, og det var sjappet, og vi var sunket ned igennem. Men jeg havde så kunnet glide oven på, fordi jeg ikke vejede ret meget. Men … så skulle vi op af en stejl skråning med is og sne på. Og så tager vinden fat i mig, og så flyver jeg bare op af den der bakke, indtil jeg banker ind i en klippe, eller en snedrive, eller noget, og klamrer mig fast der. Resten af turen må jeg bare klamre mig til min storbror og min mor, for ikke at flyve væk simpelthen. Det var virkelig noget ekstremt. Og sådan noget med bare at blive fanget af vinden, hvor man faktisk ikke behøver at lave noget, fordi at kræfterne er så store, det er noget, jeg har prøvet mange gange. Og så har der selvfølgelig også været gange, hvor det har været helt vidunderligt. Ikke med en sky på himlen og helt klart vejer. Hvor sneen bare glinser. ... Fordi jeg var så heldig at få muligheden for at gøre de der ting, så er jeg også blevet bidt af det ... det har hægtet sig ved, så jeg kan aldrig blive træt af det nu. ... Ellers ville jeg jo nok være endt som håndboldspiller eller fodboldspiller lige som så mange andre. **Martin.**

I hverdagslivet er det er igen forældrene, der tager de 5-8årige børn i hånden, og introducerer dem til aktiviteter, der måske nok fra start af mere ligner sport end friluftsliv i traditionel forstand. Hermed bliver børnene introduceret til *en enkelt, et par, tre eller måske lidt flere moderate aktiviteter*. Der er typisk tale om f.eks. fodbold, håndbold, ridning osv. Men cykling, orienteringsløb og roning er også oplagte, fordi de forgår udendørs. På børnenes daværende alderstrin enten dyrker eller har mindst en af forældrene dyrket de(n) aktivitet(er), som barnet bliver introduceret til. Kombinationen af decideret sport og forældrenes eget aktive engagement gør, at socialiseringsmønstret i én og samme henseende minder om socialiseringsmønstret inden for den post-traditionelle måde. For introduktionen til aktiviteter kan betragtes som en *værdipolarisering* imod *ideologiseret individualitet* på friluftslivets felt:

> Nu var det faktisk sådan med mountainbike, at jeg startede med at løbe orienteringsløb. Det var også noget min far hev mig ind i meget tidligt. Så det

> med mountainbike er kommet senere, fordi jeg fik en knæskade. ... Jeg er stadig lidt tilknyttet vores løbeklub … så på den måde kan man opbygge nogen kontakter derfra, fordi de friluftsaktiviteter og forskellige ekstremsporter, de hænger på én eller anden måde sammen. De bliver sat sammen, og slået over én kam, f.eks. på Internettet. F.eks. mountainbiking, klatring og bjergbestigning, dem finder man tit på de samme sider, fordi hvis en person er interesseret i én af de ting, så er den person altså også på én eller anden måde med i noget af det andet. Så på den måde er det meget nemt at finde ud af noget om det. … Ja, det kunne jeg rigtigt godt, [tænke mig at blive professionel ekstremsportsudøver]. Det vil jeg virkelig gerne. Men det er så utrolig, utrolig, utrolig svært. Det er meget få, der er det. Med mountainbike, der er der alt muligt [internationalt]. VM og EM. Der er mange store løb, som de f.eks. sender på Euro Sport. Og med klatring er det inden for de forskellige forbund. Inden for Dansk Sportsklatrings Forbund, der er der så en masse konkurrencer som Danmarks Mesterskaberne. Så er der Nordiske Mesterskaber. Og så rundt i de forskellige forbund, der er der så inden for de forskellige lande forskellige konkurrencer, som man så kan komme til som udlænding. **Martin.**

I perioden indtil børnene bliver omkring sekstenårsalderen, kan de naturligvis sagtens stifte bekendtskab med moderate aktiviteter, der værdimæssigt kan have mere eller mindre fokus på enten solidaritetsværdier eller individualitetsværdier.

Men på interviewtidspunktet er der sket noget. Bl.a., at såfremt de eventuelt dyrker en moderat aktivitet, så gør de det ekstremt og med primært fokus på dem selv. De kan stadig godt dyrke en af de aktiviteter, som de blev introduceret til tidligt, såfremt aktiviteten ikke har givet dem f.eks. fysiske skader eller de ikke har måttet stoppe på grund af f.eks. et efterskoleophold. Men det centrale er, at de i reglen nu kun primært dyrker aktiviteter, der på friluftslivets felt ligger i skæringspunkter mellem ekstreme aktiviteter og ideologiseret individualitet – hvor grænsen til ideologiseret solidaritet til tider kan være flydende:

> Styrketræning og klatring er for overkroppen, mens mountainbike mere er for bentøjet og formen… Jeg vil både være i god form og udvikle muskulaturen. **Martin.**

> Jeg har ikke gået til spejder eller sådan noget. Jeg har engang spillet fodbold. Den eneste grund til at jeg stoppede var fordi, jeg skulle på efterskole. **Mark.**

Noget andet, der bl.a. også er sket, er, at værdierne, som de har knyttet til ideologiseret individualitet, ikke primært handler om den individuelle præstation i konkurrencemæssig forstand. Tværtimod. Værdien af den individuelle præstation skal snarer forstås som det, at gøre sig personligt fri af etablerede strukturer og regler af enhver slags, som kan hæmme den personlige frihed:

> Mountainbike er for mig en god form for træning, så jeg kan vedligeholde min form. Det gør det så sjovere end for eksempel løb og svømning og sådan nogle andre ting. Jeg har aldrig været typen, der syntes om sådan nogle strukturerede ting som fodbold på den dér bane og sådan nogle regler. Her kan man selv: ”Nu kører jeg derud, og hvis man er i humør til noget andet, så kører man en anden vej”. **Martin.**

> Fodbold var meget sjovt, og jeg har også overvejet at begynde igen. ... I modsætning til mange af de andre *livere*, [fordi de synes, at fodbold] er sådan noget meget konkurrencepræget og det gælder om at blive den bedste. Det gør liverollespil absolut ikke. **Mark.**

De unges forsøg på at undgå strukturer og regler handler ikke om, at de vil være fri for eller flygte fra ansvar og forpligtigelse – men derimod om, abstrakt sagt, at de i hverdagslivet generelt ønsker at være fri for at gøre ting på måder, der ”ikke lige er dem”. Lidt a la tidligere nævnte fænomen fra de aller første aktiviteter om at gemme sig fra omverdenen, som kendes fra børns byggen huler i naturen helt tidligt i barndommen:

> Når jeg ser på mine forældre, så arbejder de begge utroligt meget og har hus, de afbetaler på. Det virker som om, det tærer utroligt på dem. Selvom de begge har utroligt gode jobs og tjener mange penge, så har de alligevel ikke så forfærdeligt meget. De fyrer 60% af i skat. Den måde at leve på kan jeg slet ikke falde i hak med. Det syntes jeg ikke om. Jeg ved ikke, om man kan kalde det et mål i livet. Men jeg vil gerne være på farten hele vejen igennem. [Mit mål er ikke det gode job og at tjene mange penge]. Overhovedet ikke. Altså, [målet] det er, at jeg skal have det godt, med det jeg laver. [Og] jeg har det virkelig godt, når jeg laver sådan nogle ting som mountainbiking, klatring, bjergbestigning. Når jeg er i de elementer, som jeg føler mig godt tilpas i, så er jeg på toppen. Det er dér, jeg gerne vil være. **Martin.**

Det centrale er, at der gradvis sker en forstærkning af de oplevelses- og værdimæssige grundstrukturer på friluftslivets felt, som sætter rammerne om den moderne måde at dyrke friluftsaktiviteter som identitetsprojekt.

I den forbindelse kan rollespil nævnes som noget helt specielt. Det specielle er for det første, at selvom rollespil sagtens kan udspilles på den traditionelle måde; som en moderat aktivitet med fællesskab, samvær og venner i fokus; så er det ikke på den måde, at de ”rigtige” rollespillere spiller rollespil på. Det specielle er for det andet, at selvom rollespil også kan udspilles på den post-traditionelle måde; som en ekstrem aktivitet med stor værdsætning af fællesskab og vennerne i centrum; så er det heller ikke her, at majoriteten af ”rigtige” *livere* primært befinder sig. Nej, de mest inkarnerede er aktive på den moderne måde, primært på friluftslivets felt,

hvor der forgår både *forandringspolarisering* og *individualitetspolarisering*. På trods af værdien af venskaberne og fællesskabet de *også* får ud af rollespil, så er det primært ekstremt grænseoverskridende aktiviteter med identitetsmæssig personlig forandring og udvikling til følge, der er de mest yderliggåendes ærinde:

> Jeg har danset… lavet keramik… gået til ridning. Ja, … lavet meget. Jeg kan ikke huske det hele. Det var ting, som var meget interessante lige på daværende tidspunkt. ... Jeg kan ikke sige, hvad de [aktiviteter] præcist har givet mig. Men et eller andet har de jo nok givet. Det var ting, som var meget interessante lige på daværende tidspunkt. Men hvor de faldt ned igen. Hvor rollespil virkelig har fanget mig. … Grænser overskrides, men det udvikler man sig af. … Jeg har oplevet, at blive slået ned, og få halsen skåret over. … og det første store skridt jeg nogensinde har taget, var at optræde foran andre. Turde træde ind i en anden karakter… [og] smide de hæmninger og fordomme væk, jeg har om mig selv. Bare gå ud og være: "Nu er jeg mig", som måske lige er noget andet på nuværende tidspunkt. … [Rollespil] det er virkelig den interesse, jeg virkelig, virkelig brænder for. Det lægger min egen familie også mærke til. De synes faktisk, at det er rigtigt, rigtigt sjovt. I starten var det sådan lidt: "Hvad er det nu for noget?". Men efter de har hørt den ene historie efter den anden, og at jeg har modnedes meget med rollespil… er blevet en del ældre… har fået ældre venner… venner, som jeg ved, kan lide mig… nogen, der tror på, at jeg kan noget… nogen, jeg snakker med rimeligt tit… så synes de, det er vildt fedt. **Marie.**

> Da jeg startede med liverollespil for næsten fem år siden, var jeg mere stille og indelukket. Det synes jeg ikke, at jeg er mere. **Mark.**

På interviewtidspunktet kunne de unge sagtens tænkes at ville gå i gang med en ny ekstrem aktivitet i fremtiden. Også en aktivitet, som de kan bruge til at træne sig op til at blive endnu bedre. Altså en supplerende aktivitet, der kan forhøje præstations- og udfordringsniveauet i den nuværende aktivitet. F.eks. er roning oplagt for at styrke armene på en klatrer og for benene på en roer er cykling oplagt. Osv. Men i reglen rummer deres nuværende ekstreme aktivitet(er) stadig masser af uudforskede muligheder og udfordringer, så dem vil de fortsat kaste sig ud i. Grunden til at mulighederne og udfordringerne stadig er til stede kan måske forklares med, at de unge er mere *internationalt/globalt end nationalt/lokalt orienteret* med deres aktiviteter, hvorfor der stadig er mange uafprøvede ekstreme steder tilbage at prøve aktiviteterne i:

> For eksempel så har jeg tænkt mig at rejse til Nepal, hvor der simpelthen er de ultimative forhold til både mountainbiking og klatring og alle de der ekstremsporter. Det er Nepal meget kendt for, det skulle simpelthen, ja være det vilde. **Martin.**

Der er altid undtagelser, men sagen er, at går de unge i gang med helt nye aktiviteter, så vil også disse blive dyrket på den moderne måde. Dvs. trukket, uanset om den nye aktivitet principielt set er moderat og individuel som f.eks. svømning eller løbetræning, med over i den strukturelle grundstruktur, der på friluftslivets felt eksisterer i krydsfeltet mellem ekstreme aktiviteter og ideologiseret individualitet. Hermed forstærkes strukturelt set både den post-traditionelle men måske mest af alt den moderne måde på friluftslivets felt.

Som udgangspunkt vil de unge altså ikke dyrke nogen moderate aktiviteter for disses principielle stabilitetspolariserende egenskaber i sig selv, men derimod vil de dyrke aktiviteter på deres egne præmisser – forandringspolariserende – inden for den moderne måde. En helt anden interessant mulighed er, at dropper disse unge deres ekstreme aktiviteter, for at falde tilbage og begynde at dyrke en af de moderate aktiviteter, de måske har med sig i bagagen, så har de også muligheden for at bevæge sig på friluftslivets felt, og begynde at dyrke aktiviteter på den post-moderne måde. I givet fald vil de unge være med til at svække grundstrukturerne for den moderne måde og forstærke grundstrukturerne for den post-moderne måde set ud fra et feltperspektiv.

Endelig er det et typisk træk ved den moderne måde grundstrukturer, at disse som sagt orienterer de unge *mere internationalt/globalt end lokalt/nationalt*, men ikke kun på det aktivitetsmæssige plan men også på det hverdagsmæssige plan og her på forskellige niveauer af de unges identitet:

> Jeg har haft ideer om brandvæsenet… politiet… militæret… jægerkorpset… eller soldat… den helt vilde udfordring. Men det kan ikke være spændende, at lave det i Danmark… helst et sted, der sagde mig noget mere. Jeg ved ikke, om det er et mål i livet, men jeg vil være på farten hele vejen igennem… en masse fysisk aktivitet. Måske en lejlighed… ikke specielt fornemt… i udlandet… tæt på god natur… og nye indtryk hele vejen igennem. Jeg vil ikke binde mig for meget til det samme… dét vil hænge ved… Det kan også gøre det svært, at der skal så meget til, før det tilfredsstiller… jeg skal jo finde en permanent holdbar løsning i længden… Jeg tænker ikke så meget over de ting [i livet som f.eks. kærlighed, ægteskab, børn og familie i fremtiden]. Den måde jeg tænker over det på er, at friluftslivet og de aktiviteter dér, de skal i hvert tilfælde være med i bagagen, de skal ikke tilsidesættes af de andre ting. Så jeg tænker ikke så meget over ægteskab og alt sådan noget. Jeg tænker mere over, at jeg sgu ikke skal miste alt det dér, som jeg er fuld af. Så det er mere den anden vej faktisk. **Martin.**

Andet socialiseringstrin til den post-traditionelle måde

Erfaringerne fra flere og flere ferier gennem første og andet socialiseringstrin, både sommer og vinter, bestående af både ekstreme og moderate aktiviteter, primært i fjelde, på søer, elve og åer i Norge og Sverige

og i bjerge i Europa, vejer efterhånden godt til blandt friluftserfaringerne inden for det, der bliver den post-traditionelle måde. Aktiviteterne skal være mere og mere udfordrende, for at det stadig er sjovt. Børnene er tidligt i stand til at kunne dyrke aktiviteterne selv, og til sidst er bjergene i Alperne måske blevet mere spændende og udfordrende end fjeldene i Norge og Sverige:

> Vi har været på sommerferie hvert år. Primært i Europa. Meget i Italien, Schweiz og Frankrig. Nede og gå i bjerge rundt omkring. Lige siden jeg var 8 år. Og det startede i Norge, hvor det altid var halvt langrend og halvt alpin. Man skal lige introduceres til begge dele og så kan man selv tage et valg derfra. Hvor det så efter 4 eller 5 år kun var Alperne. Og så var det kun alpinski derfra. **Erik.**

Når der ikke er tale om ferierne er børnene på en cirka 5-8år allerede godt i gang med fritidsaktiviteter i hverdagen. De er blevet introduceret – og dermed *oplevelsespolariseret* - til *en enkelt eller flere, ikke nødvendigvis samtidige, ekstreme og moderate aktiviteter*. Oftest introduceret af forældrene, hvoraf mindst en også har dyrket eller stadig dyrker barnets aktivitet. Selvom ferierne socialiseret børnene til ekstreme aktiviteter, er det ikke de individuelle værdier, der sammenlignet set dominerer mere over fællesskabsværdierne. Det tiltalende i aktiviteterne handler i hvert tilfælde ikke mest om konkurrence og præstation i sportslig forstand – hvilket måske sigende adskiller den post-traditionelle fra den post-moderne måde – heller ikke fra forældrenes side af

> Ja, det må man sige, det er igennem familien, jeg er blevet introduceret. Det er min far, som både har introduceret sejlads, windsurfing, fiskeri, badminton og fodbold for mig. Men han er egentlig heller ikke den store sportsudøver. Han gør det meget. Og han nyder det meget. Det der med at tage ud og fiske. Og det kan han sgu godt gøre alene. Han er meget en enspænder på det område. Og også med sejlads. Men han har heller aldrig rigtigt drevet det til noget elite. Og man kan heller ikke sige, at mine forældre just nogen sinde har pæset mig til sport. Det er ikke sådan, at de har stået og råbt og skreget på sidelinjen, når vi har spillet fodbold. Dér har det mere været sådan noget med: ”Vil I ikke godt komme og se”. ... De har selvfølgelig givet mig nogle muligheder, hvis jeg kunne se, at det var noget jeg gerne ville ... selvfølgelig altid bakket op omkring det. Men ikke den der store entusiasme ude på sidelinjen. Og det er uanset hvad jeg har dyrket. Det har været op til mig selv, hvad jeg ville med det. **Erik.**

Ser vi bort fra konkurrenceværdier, så har børnene op gennem barndomsårene bidraget til forstærkning af de grundstrukturere på friluftslivets felt, der danner krydsfelterne imellem både *moderate aktiviteter* og *ideologisk solidaritet* (den traditionelle måde) og *ekstreme aktiviteter* og *ideologiseret individualitet* (den moderne måde). På individplanet har

børnene med andre ord erfaringer med sig fra både den traditionelle og den moderne måde.

Men på interviewtidspunktet er der sket noget interessant. Det er, at de unge stadig dyrker en enkelt *moderat aktivitet* som f.eks. spejder, fodbold, løb eller håndbold, som de har dyrket lige siden barndommen. De har altså holdt fast i en af de første moderate aktiviteter. Men i reglen dyrker de aktiviteten for enten/eller eller både/og motionens, traditionens, nostalgiens, de gamle kammeratskabers skyld. Og er der tale om sport i traditionel forstand, så dyrker de i hvert tilfælde ikke aktiviteten for konkurrencens og præstationens skyld i individualistisk forstand. Men udover oprindelsens moderate aktivitet er de unge også startet på at dyrke en enkelt til flere ekstreme aktiviteter som f.eks. klatring og windsurfing, men ikke på så ekstrem en måde som de unge inden for den moderne måde:

> Vi er opdraget, både min lillebror og jeg, til at tage ansvar, både for os selv og andre. Så det er også vigtigt, at have andre med. Og så er vi ... blevet opdraget til, at vi ikke skulle være den bedste på nogen måde. Ikke pæset frem på nogen måde. … De [mine forældre] har bakket meget op omkring, at jeg blev patruljeleder, og at jeg er blevet klanleder, og at min lillebror også er blevet leder. … For mig er det netop nok mest et friluftsliv [jeg dyrker i forhold til sport]. Grænsen er nok for mig … at nu skal du gøre sådan her for at blive bedre og komme videre. At du skal fokuserer meget på at blive bedre. Og sport er for mit vedkommende også lidt konkurrencepræget. Det tror jeg aldrig klatring bliver for mig. Så det er nok mest friluftsliv. **Signe.**

Pointen er, at de med oprindelsens moderate aktivitet konsoliderer, og samtidig selv konsolideres af, friluftslivsfeltets *solidaritetspolarisering* og *stabilitetspolarisering*. Men samtidig hermed dyrker de også *mindst én og i reglen gerne flere ekstreme aktiviteter* som f.eks. klatring, windsurfing, kajak, ski. Men de gør det på en måde, så aktiviteterne snare beriger dem med værdier om både solidaritet og individualitet, hvoraf de ikke har kunnet udlede sidstnævnte værdi af deres oprindelige moderate aktivitet. Men værdien af individualiteten i den ekstreme aktivitet kommer til at gå hånd i hånd med værdien af solidariteten, som de unge har med sig fra deres oprindelige moderate aktivitet:

> Når man spiller en fodboldkamp, så er der også et kæmpe forventningspres fra de 10 andre spillere på banen til at: ”Nu yder du dét og dét”. Hvor det på ski og når du surfer, så er det dig selv, og kun dig selv, til at presse dig selv til at blive bedre for eksempel. Det må jeg sige ja til, [jeg kan mærke, at når jeg spiller fodbold, så er det gruppen, der holder mig oppe, og når jeg surfer, så er det mig selv, der holder mig oppe]. … Nej, det er jeg ikke, [jeg er ikke en rigtig individualist]. Men det har altså også været svært nogen gange, at fjerne det dér [individualistiske]. Det har været sådan en indre kamp. Fordi i og med at man

> færdes i sådan nogle miljøer [som ski- og windsurfermiljøet], og at jeg også har stået så meget på ski, og kommer også sådan nogle steder, hvor der er sådan nogle smarte mennesker, så prøver jeg at sige til folk: "Jamen bare fordi man har været 2 år af sted på ski, og har været skilærer og sådan noget, så er man måske ikke den dér arketype på en skilærer, som man ser dernede". **Erik.**

På sin vis kan man altså sige, at der lægges en oprindelig fernis af solidaritet ned over individualitet inden for den post-traditionelle måde.

> For mig er den store forskel [imellem at være spejder og så klatrer], at du er langt mere alene, når du klatrer. Som spejder arbejder du altid i patruljer, i enheder mellem fem og ti mennesker. Og der lærer du meget, at: "Du er stærkere, når du står sammen". ... Når du klatrer, du har selvfølgelig din sikringsmand, og du er meget stærkt bundet både fysisk og psykisk til din sikringsmand. Fordi man er nødt til at kunne stole på hinanden. Og man er afhængig af hinanden. Men når du hænger oppe på væggen, det er dig selv, der skal videre op over. Og der er ikke nogen, der rækker dig en hånd, når du ikke kan komme op over. Så det er nok noget mere individualistisk… Jeg tror ikke, at jeg er så individualistisk, som jeg kunne have været som klatrer. Jeg sætter enormt meget pris på, at være sammen med andre mennesker. Og jeg synes, det er en fed oplevelse, at man kan meget mere, når man er sammen [som ved spejder og basket]. **Line.**

Det skal ses i modsætning til den post-moderne måde, hvor der – som beskrevet med Per der boksede men som blev forløst gennem jagt – blev lagt en fernis af individualitet ned over solidaritet – hvilket dermed bragte Per som individ tilbage i fællesskabet med faren.

Men udover at de(n) ekstreme (aktivitet)er, bidrager med både oplevelser og værdier, som de unge inden for den post-traditionelle måde kan nuancere, ved at fernisere med oplevelser og værdier fra de(n) moderate (aktivitet)er, så er der også et andet karakteristisk træk ved disse unge. Og det er, at de *ikke* går helt så radikalt til værks, som de unge af den moderne måde, når de søger grænseoverskridende oplevelser gennem de(n) ekstreme (aktivitet)er:

> Jeg har altid haft det sådan, at det var for tingen i sig selv. Det var dét at windsurfe, der var sjovt. Det var dét, at stå på ski. Det var ikke sådan, at der var så mange udenomshandlinger, der skulle få det til at gå op i en højere enhed. … Fordi i og med ... at jeg aldrig har presset mig selv, eller fulgt en eller anden drøm om at blive verdens bedste skiløber eller verdens bedste windsurfer ... så har jeg heller aldrig været den aller bedste. Jeg har et udmærket talent, og det er muligt at man kunne have drevet det til noget, men det har jeg bare ikke rigtigt forfulgt af en eller anden grund. Og nu vi sidder og snakker om det, så kan jeg også godt se, at det spørgsmål har man jo også stillet sig selv, altså hvorfor man ikke har gjort det. Men det er nok det dér med, at det er lidt perspektivløst. ... Det er lidt svært at finde nogen mening med det. … Altså, i forhold til at windsurfe, og stå på ski, altså, der er en helt klar grænse for, hvor langt jeg vil gå. Man gider

f.eks. ikke brække et ben, og miste resten af den sæson eller uge du har på ski. For et enkelt hop måske. Der har jeg alligevel nogle grænser. Hvis det blæser 25 sekundmeter, og selvom det egentlig kunne være en fed tur, så ved jeg også godt, at resten bare vil blive overlevelse, og det er der ingen grund til at udsætte sig selv for. ... Og man kan jo sagtens udfordre sig selv og blive bedre, selvom det ikke er ekstreme forhold man er ude i. Så kan man træne tekniske ting i almindeligt blæsevejr. 10 sekundmeter. Det er også derfor, at det nye er kommet ... *freeride*, hvor det mere handler om at lave tricks, der er teknisk svære, hvor du ikke behøver være ude i de der tornhøje bølger og virkelig stormende kuling ... [der] stadigvæk ... gør det muligt, at du stadig kan springe og vippe rundt med sejlet. **Erik.**

Samlet set er det centrale, at der på friluftslivets felt sker en forstærkning af de strukturer, der virker *solidaritetspolariserende* og *forandringspolariserende* på de unge. Da der er tale om, at der lægges en fernis af værdien af solidaritet (fra den traditionelle måde) ned over værdien af individualitet (fra den moderne måde), har jeg valgt betegnelsen post-traditionel for denne måde at dyrke friluftsliv på som identitetsprojekt. Betegnelsen er valgt fordi der vel egentlig mest af alt er tale om, at måden kan betragtes som en videreføring af den traditionelle måde.

Et andet kendetegn er, at de unge – ligesom de unge inden for den moderne måde – både aktivitets og identitetsmæssigt *orienterer sig og søger mere internationalt/globalt end nationalt/lokalt*:

Ligesom jeg kan være fascineret af, at det kan være meget barskt, og hårdt, og at naturen er stor, så er jeg også fascineret af is og sne. Jeg kunne enormt godt tænke mig, at komme ud og isklatre på et eller andet tidspunkt… Man gør det i Alperne ... Canada skulle også være ret godt. … Og det skulle være sindssygt hårdt fysisk. ... Ligesom jeg godt kunne tænke mig, at komme på gletschervandring. Jeg har været på forkurset herhjemme, så jeg skal bare af sted. ... Jeg skal til Colorado til sommer. Der skal jeg ud og klatre for alvor sammen med min fætter, der bor derovre. **Line.**

Når du surfer, oplever du en form for frihed, hvor der ikke er grænser for, hvad du kan. Jeg tror de fleste mennesker søger friheden og kan blive hvad som helst. Ikke forstået sådan, som inden for det liberale synspunkt, at det kun handler om at opnå egen frihed og at enhver er sin egen lykkes smed, fordi alle har lige muligheder til goderne. Det sociale betyder også meget, og det har det også altid gjort i min fodbold… Med min uddannelse kunne jeg tænke mig at skabe noget fra bunden i et U-land med opbygningsprojekter. Gøre forholdet bedre for mennesker med svære vilkår, der ikke oplever friheden. Og jeg vil også gerne skabe et eftermæle. Det behøves ikke være stort. Men det må godt være sådan, at jeg måske har gjort en forskel. Især for nogle andre, som kan sige: ”Han gjorde sgu noget for os”, ligesom man siger i fodbold. **Erik.**

3.3 UNGES FRILUFTSAKTIVITETER SOM IDENTITETSPROJEKT PÅ PERSONLIGT NIVEAU

Med reference til den konceptuelle model i afhandlingen, så handler de unges friluftsliv som identitetsprojekt på personligt niveau om sammenhængen imellem de unges naturoplevelser, stedsans og stil.

3.3.1 Ligheder imellem de unges personlige identitetsprojekter

Fælles for alle de unge er, at deres naturoplevelser virker positivt befordrende for deres stil i hverdagen.

I udgangspunktet kan man måske skelne imellem tre typer naturoplevelser:

For det første oplever de den *ydre natur* i *bogstaveligste forstand*, dvs. f.eks. floraen, faunaen, lyde og farver:

> Jeg ser vildt mange forskellige ting, fordi jeg jo løber alle årstiderne og løber langt tid derude. Jeg ser træerne og blomsterne og dyrene. Det, der er meget spændende, er, at man møder en masse dyr. En puslen rundt omkring. Jeg synes det er vildt sjovt, når hjortene er på vej i seng. Når man lige ser dem i skumringen. **Rikke.**

For det andet oplever de deres egen *indre natur* i *ukoncentreret forstand*, dvs. f.eks. deres egne tanker, om hvad som helst i deres hverdag:

> Nogen gange glemmer jeg også helt at kigge ... så løber man og tænker enormt meget i stedet for. **Rikke.**

For det tredje oplever de deres egen *indre natur* i *koncentreret forstand*, dvs. f.eks. deres puls, åndedræt og koncentration om orientering og bevægelse på f.eks. et kort:

> Der er stor forskel på, når jeg træner i forhold til, når jeg er til konkurrence. Jeg oplever skoven på helt forskellige måder, fordi man registrer ikke, om der er blomster eller om træerne har blade på. Man ser kun, hvad kortet siger, man skal se. … Det er kortet jeg løber i. **Rikke.**

> Med mountainbike … så er det, det jeg koncentrerer mig om. Jeg hører ikke efter lyde eller kigger mig specielt meget omkring. Jeg bruger ofte pulsur … tjekker min puls, og så kører jeg i en bestemt pulszone, hvor man simpelthen bare skal holde den rytme og det tempo. Så det er sådan nogle ting jeg holder øje med. **Martin.**

Citaterne tjener til illustration af, at de unges naturoplevelser er gradueret afhængig af aktivitetens bevidsthedsmæssige intensitet. Naturen i

bogstaveligste forstand kan betragtes som en *tænkning om naturen*, og naturen i *ukoncentreret* og *koncentreret forstand* kan begge betragtes som en *tænkning i naturen*: altså de unges egen indre natur.

Det er afgjort de to sidstnævnte repræsentationer af natur, jeg kommer til at fokusere på i det efterfølgende afsnits fremstilling af forskellene imellem de fire måder at dyrke friluftsliv på som identitetsprojekt. Ud fra en konceptuel betragtning definerer jeg rent faktisk ikke den førstnævnte repræsentation af naturen – tænkning om naturen – som en naturoplevelse i konceptuel forstand. Den betragter jeg snarere som bevidstheden om landskabet som objekt ud fra konceptuelle betragtninger.

Imidlertid har jeg igennem tiden måtte erfare, at en naturoplevelse i dagligdagstale blandt både lægfolk og mange faguddannede inden for friluftslivsområdet, sædvanligvis omtales som naturen i bogstaveligste forstand. Derfor har jeg også valgt en pragmatisk løsning og lade en sådan naturoplevelse præsentere sig udenfor sin egentlige konceptuelle plads, hvilket er under mit landskabsbegreb.

Men for at vende tilbage til lighederne, så er alle de unge naturligvis glade for at opleve *naturen i bogstaveligste forstand*. Og det gælder hele naturen lige fra sten, planter, insekter og dyr over åer, skove og havet, til årstiderne, vejret og temperaturen osv.:

> Naturen er altid dejlig. Jeg kan godt lide, at komme i naturen. Se på træerne, dyrene og høre fuglene. Følge med i årets gang i naturen. Bladene der visner og falder af. Og sneen. Og så om foråret, så kommer bladene på igen. Og sommerens varme. **Per.**

Men det er langt oftest naturens *bevægelse* – bl.a. illustreret med alle ordene ”ved” i citatet nedenfor – som særligt tillægges den helt store oplevelse:

> Når træerne er ved at springe ud, og dyrene er ved at yngle, og man kan høre fuglene pille, og solen er ved at gå ned, og vandet risler i baggrunden, dét er så smukt. Helt ubeskriveligt. **Christine.**

Herfra har de unge let ved at flytte sig fra bevidstheden om naturen til bevidstheden i naturen, og især når de drager paralleller til bevægelse i deres egen tilværelse. Så nu begynder det altså at handle om indre natur i *ukoncentreret forstand*. F.eks. som oplevelsen af, at mennesket er underlagt naturen, selvom man til dagligt ikke lige går og tænker på det, fordi civilisationen på mange områder har taget kontrol over naturen:

> Det bliver en anden oplevelse, fordi man sidder helt nede ved vandet [i sin kajak]. Helt tæt på. … det er så utroligt lydløst … så man kan komme tæt på

> dyrelivet, fordi den ikke siger noget. Svaner og ænder og forskellige andre fugle … fisk … og marsvin og sæler har jeg også oplevet … Tit, når man er ude, så kan man blive opslugt. Det kan være en myretue. En ræv … eller et eller andet, hvor man bare kan sætte sig og iagttage, i langt tid egentlig, uden at tænke på noget som helst. Hvor man bare sidder og ligesom bare lader stå til og er fascineret. [Sådanne oplevelser giver mig] stor respekt for og forundring over naturen … [Og] man får ligesom indblik i, at der bare er andre end os hér på jorden ... at vi er dem, vi er, at vi så ikke har styr på en skid, når det kommer til stykket. At vi er fuldstændigt sat til side, i forhold til [naturen]. **Jesper.**

> Det er positivt for mig, at opleve, at naturen er så stor, at det ikke gør noget, om jeg er der eller ej. Så det er ikke sådan, at jeg sidder og bliver skræmt over, at jeg ikke betyder noget. Det er netop nok det nærmeste, som jeg kommer på en religiøs oplevelse, dét er, at det er positivt, at det hele netop ikke afhænger af, om jeg er her. **Line.**

Således er der altså ret hurtigt tale om, at naturoplevelser ret hurtigt vender sig indad og bliver til indre oplevelser af egen natur.

Herunder mener alle, at de bruger naturoplevelser til at *afstresse og forny overskuddet, som de skal bruge på mange forskellige områder af deres hverdagsliv*. De unge lever nemlig i reglen i en presset hverdag, der hele tiden kræver, at de er på. Dvs. hvor de hele tiden må være bevidste om deres valg og konsekvenserne af deres valg. Meget af deres fysiske og psykiske overskud bruger de til at afveje og koordinere deres handlinger i forhold til *skole*, *uddannelse*, *arbejde*, *økonomi*, *sociale*/*intime relationer* (familie, venner, kærester osv.). Og her er det så, at de kan bruge deres naturoplevelser til at komme i balance igen, finde ro, og oparbejde det fysiske og psykiske overskud, som de har forbrugt på deres hverdagsliv, men som de også igen har brug for at genoplade, for igen at klare alle de ”projekter”, de afkræves af hverdagslivet:

> Det giver ro … komme uden for og få frisk luft. Så kan man virkelig komme ned på jorden igen. Jeg har sådan en stress efter et eller andet, skole eller sådan nogle ting. Jeg kan blive virkelig træt af at sidde stille og høre en anden snakke hele dagen. Så har jeg sådan noget, jeg skal ud med. Og det skal være igennem fysisk aktivitet som f.eks. mountainbike. … Når man kommer tilbage fra sådan en tur, det er simpelthen det bedste. Så kan jeg holde mig gående. Altså, lave de ting som er mig påkrævet. … Hvis jeg ikke havde noget til at abstrahere fra skolen og sådan, det normale, som bare går slag i slag, så tror jeg, jeg ville få utroligt svært ved at lave de ting. **Martin.**

> Man slipper væk fra meget af det pres og den stress, der ligger på en til hverdag. **Line.**

På den måde bruger de unge deres naturoplevelser til at afstresse både fysisk og psykisk og genvinde balancen, fordi de kan komme i ubalance af mange af de *dilemmaer, som de hele tiden skal koordinere og afveje i hverdagen*:

> Jeg kan mærke hver gang, at hvis jeg har været en lille bitte smule sur eller er kommet hjem efter skole, og: "Åhh, jeg er træt af det". Så lige så snart jeg får løbet en tur, så får jeg tænkt så mange tanker, og så er jeg altid glad. ... Så … jeg bruger … bruger naturen til… at være i balance. Det er nok netop dér, jeg har mest balance i mit liv. ... Fordi det nogle gange kan blive for meget det ene, hvor jeg … kan sige: "Huu nej, jeg skal også have noget til at veje det op med". Så dermed er der mange dilemmaer, der hele tiden skal koordineres og vejes. **Rikke.**

> Til dagligt løber jeg rundt på skolen og skal høre på tørre lærere og alt muligt andet. Så er det rart at komme ud ... og ligesom lave noget, der er det stik modsatte. Man får lukket op for de der spændinger ... bliver i bedre humør. **Mark.**

Når de har stresset af, har de igen fået overskud til igen at begynde at koordinere og afveje hverdagen:

> Og så er det også for at forebygge stress, at du kommer ud, og der er ikke stakkevis af bøger, der venter på at blive læst eller stile, der skal skrives. Dem glemmer jeg, når jeg kommer ud i naturen. Så kan jeg glemme alle de problemer… jeg har været ked af… Og så tænker jeg først på dem, når jeg kommer tilbage igen. Og selvom jeg kun har gået en time i skoven, så kan jeg have det som om, at jeg har været væk i dagevis, når jeg endelig kommer tilbage. Og så er jeg ligesom klar til at starte forfra. **Anja.**

Men naturoplevelserne kan også bruges som en tænketank, hvor de unge kan tænke sig om, i forhold til, om de er på den rette vej og tilfreds med og glad for vejen, hvad angår bl.a. deres *ønsker til fremtiden, til uddannelse, arbejde, økonomi og til intime relationer*:

> Når man er ude og fiske, så overvejer man mange ting i sin dagligdag. Hvis man lige: "Gør sådan der" og "Sådan der". Og siger: "Sådan der" og "Sådan der" til de mennesker. Så hjælper det da noget. I stedet for bare at køre en stresset hverdag, hvor man … ikke når at tænke over tingene… Har man lige et arrangement, man skal til. Så står man stille og roligt og tænker, hvordan det skal forløbe. Så skal man lige huske, at det er mors fødselsdag på lørdag. Så det er alt. Og ting, der er sket. Det er en god tænkeboks. **Per.**

> Man lærer at sætte pris på livet ved at komme ud i naturen. Det er en helt anden luft, der er i en skov. Du trækker vejret på en helt anden måde. Fuglene synger og bladene springer ud… så bliver du bare helt glad og tænker: "Nej, hvor er det dejligt det her". … så slipper man, hvad man ellers går og tænker på. Jeg synes, at … livet generelt… er meget bedre og mere rart… [så kan jeg] drømme og

tænke over, hvad jeg kunne tænke mig i fremtiden. … hvad jeg ønsker med uddannelse… med min kæreste, eller hvad jeg har gået og tænkt over inden. Så kan jeg drømme videre på det. [Naturen får én til at] stoppe op, og tænke, om man egentlig er glad for det, man gør. **Anja.**

Man kommer ud, og får set naturen, klaret hjernen, og kan tænke på noget helt andet, end hvad man ellers går og bokser med i hverdagen… Det kan være al ting … arbejdet … familien … økonomien og kærligheden. **Jesper.**

Men naturoplevelserne kan også bruges til *personlig udvikling i både fysisk og psykisk henseende*:

Man lærer at kende sig selv … fordi man kommer i nogle situationer, hvor man både fysisk og psykisk er presset. Man finder ud af, hvordan man reagerer i sådan en situation. På et tidspunkt når man grænsen. Jeg tror, at jeg rent psykisk er blevet stærkere. ... Rent fysisk betyder det også, at man har mere overskud i hverdagen. ... Så på den måde gavner det. Det er der slet ingen tvivl om. **Jesper.**

Manges naturoplevelser opleves også som en *fysisk og psykisk befrielse byernes stressende snavs, larm og jag*:

Lugten og hørelsen bruger man på en helt anden måde. ... Her i byen ignorer du alle de lyde, du hører, når du går på gaden. I naturen lægger du mærke til dem i stedet for. Og lytter. Dét ville du heller aldrig gøre inde i storbyen. Måske for at høre hvor ambulancen kommer fra, når du kan høre en. Det er det eneste du lytter efter i storbyen. Og så bruger man også sin lugtesans anderledes, fordi lugten, duften i naturen, er sådan ren og frisk, ligesom når det lige har regnet. Og hér inde holder du dig for det meste for næsen, fordi det oser. Så det er sådan nogle sanser du bruger. … Ude i naturen sker der ikke noget hele tiden ... ikke i samme målestoksforhold [som i byen] … Det hele [kommer] lidt ned i tempo. Man stopper op og tænker, om man egentlig er glad for det, man gør. **Anja.**

På den måde kan byen også opfattes som en begrænsende faktor i de unges tilværelse, hvorfor de både fysisk og psykisk har brug for at komme ud i den *regelfrie og grænseløse natur*:

Alle der windsurfer har en kærlighed for at være ude i naturen. Altså, at opleve noget andet end bare det at gå rundt i en by. De har et eller andet behov for at komme ud, hvor der ikke er nogen grænser. Det tror jeg, at der er et naturmenneske i de fleste windsurfere. **Erik.**

Positive oplevelser af ensomhed i naturen kan på den måde betragtes som udtryk for den frihed, det er, at være fri for byens tempo og begrænsninger i form af larmende lyde, travle mennesker og regler for adfærd:

> Man er utrolig fri. Man kan nærmest gøre, hvad der passer én. Sejle hen, hvor det passer én. Man er ikke bundet af noget. ... det er meget sjovt, at sejle igennem et sted, hvor der overhovedet ingen støj er og ingen ting. Det er meget fedt, at opleve. **Jesper.**

Endelig er der også mange for hvem naturen og aktiviteter i naturen smitter af på deres *tøjstil og indkøbsvaner med hensyn til tøj og udstyr*. F.eks. lægger de unge mænd, både hvad angår udstyr, fritidstøj og hverdagstøj, vægt på kvalitet i funktionel henseende:

> Jeg går betydeligt mere afslappet påklædt ... det er der slet ingen tvivl om. Jeg tænker også tit praktisk, når jeg køber tøj. … Selvfølgelig tænker jeg på, hvordan det ser ud, men ikke på samme måde, som en del af mine kammerater gør. Jeg er nok den eneste i min vennekreds, som kunne finde på at ofre totusinde kroner på et sæt regntøj. Eller firetusinde på skitøj. … Også fordi … når jeg skal rundt, så bruger jeg cyklen. … Både min vinterjakke og mit regnsæt er Helly Hansen. Ikke fordi det skal være Helly Hansen, men fordi, at det skal være noget, der fungerer. Men det kunne ha heddet alt muligt. Det gælder de fleste ting ... at udstyret er i orden. ... Og det resulterer i, at et par løbesko og ... håndboldsko løber op i tusinde kroner. Det gør en roanorak også. Og en cykel til at dyrke mountainbike, den koster tolvtusinde. **Jesper.**

Der er selvfølgelig en årsag til at vælge det funktionelle tøj. Det forebygger skader og forhindrer at man fryser osv.:

> Et par gode løbesko vil jo som regel også være bedre for kroppen end et par dårlige, fordi der er bedre stødabsorbering i. Og det samme gælder håndboldskoene. Ved at købe et par gode, minimerer du også ledskader og knæskader, og hvad der er. Og hvad kajakken angår. Korrekt påklædning gør jo også, at du kan koncentrerer dig om at ro, i stedet for at sidde og fryse, eller sidde og blive irriteret over, at der er et eller andet ved din jakke. ... det samme gælder mountainbiken, at der skal jeg heller ikke behøve, at tænke på udstyret. Der kan man bare give den en over nakken og så bare komme der ud af, og så ved man, at det er noget, der holder. **Jesper.**

Og de unge mænd er måske heller ikke så tilbøjelige til at lade deres *kostvaner* påvirke:

> Jeg spiser alt, jeg kan komme i nærheden af. Det tror jeg ikke, at man skal prøve, at begynde at analysere, fordi jeg spiser alt. Det er fastfood, kage og chokolade. Meget af alt ting. **Jesper.**

De unge kvinder er til gengæld mere tilbøjelige til at adskille deres fritidstøj og hverdagstøj fra hinanden. Fritidstøjet svarer til de unge mænds, men deres tøj til hverdag og fest må gerne understrege deres køn:

> I den alder, jeg har lige nu, vil jeg vildt gerne have noget moderne og smart tøj på. Men på grund af at mine forældre er sådan lidt nærrige, der tænker jeg: "Det er simpelthen for dyrt eller for åndsvagt". Så der køber jeg nogen gange lidt praktisk ind. Og det ender jeg måske også med at blive engang, sådan en, at det helst skal være godt kvalitetstøj. Bomuld og helst ikke for meget kunstigt. Men lige nu er jeg nok lidt mere som alle andre. At det er kunstigt, gør mig ikke så meget. … Og når jeg skal til fest, så kan jeg vildt godt lide, at have en masse sminke på og sætte hår. Men er jeg til konkurrencer, der er jeg nok lidt mere over i den afslappede og sådan lidt: "Nå ja, det kan være lige meget om det ser så smart ud". **Rikke.**

Og hvad angår kost, er de unge kvinder også mere tilbøjelige til at lade sig påvirke af friluftslivet:

> Jo mere aktiv fritidsaktivitet man har, des sundere vil man også gerne spise. Det skal helst hænge sammen. Du skal have noget sund kost. Og nå ja, piger vil jo også altid gerne tabe et par kilo. Så kan du kombinere det. **Christine.**

3.3.2 Forskelle imellem de unges personlige identitetsprojekter

Den store forskel imellem identitetsprojektets personlige niveau ligger i måderne, som de unge oplevelsesmæssigt og værdimæssigt trækker på friluftslivets feltstrukturer, når de dyrker grænseoverskridende naturoplevelser.

Grænseoverskridende naturoplevelser og det personlige identitetsprojekt indenfor den traditionelle måde

Inden for den traditionelle måde kan grænseoverskridende naturoplevelser forstås i forlængelse af den tillid og sikkerhed, som de unge kender fra f.eks. tryghed i deres egen familie og nærmiljø i hverdagen.

> [Jeg har haft en] meget [tryg barndom]. Så … jeg er vant til det [med tryghed]. Men … generelt, for dem jeg kender, ligegyldigt hvilken barndom de har, så higer de efter det trygge og nære miljø. Det er også derfor, at vi har patruljesystemet ... så er du sammen med seks syv stykker ... Du har ligesom din helt egen lille familie, som du laver ... aktiviteter med. … dem, du kender bedst. Og det er jo også tryghed. **Anja.**

Man kan betragte en sådan tillid og sikkerhed som strukturelle elementer omkring den traditionelle måde at dyrke friluftsliv som identitetsprojekt på personligt niveau. Det betyder, at det *oplevelsesmæssigt* er *tillid og sikkerhed*, som strukturelt set sætter rammen omkring grænseoverskridende naturoplevelser på friluftslivets felt.

Det gælder for det første når man dyrker *moderate aktiviteter* som f.eks. spejder, hvor man bl.a. kan komme ud for at overnatte alene i telt i en skov. Her er tillid og sikkerhed forstået som f.eks. trygge rammer vigtigt:

> Udfordringen var at overnatte alene ude i skoven ... efter at det er blevet mørkt og så helt alene! … Fordi man hørte skovens lyde på en helt anden måde og fik tænkt mere over tingene. Det er sådan nogle grænser, man får udfordret. Men samtidig var det under trygge rammer, fordi du vidste, at hvis du bare råbte højt nok, så var der nogen af de andre, der kunne høre dig. Det er sådan en tryghedsting… kendskab til det, jeg skal. Enten at jeg kender folk, eller ved, hvad jeg skal, og jeg føler, at jeg er god til det. **Anja.**

Og det gælder for det andet, når man fra tid til anden kaster sig ud i at prøve mere *ekstreme aktiviteter*, som f.eks. klatring eller kajak, hvor *risiko* (f.eks. at falde ned eller at drukne) og *fare* (f.eks. angst og panik) principielt set eksisterer som muligheder for at overtage de strukturelle rammer for sikkerhed og tillid henholdsvist:

> Når du skal noget grænseoverskridende ... bl.a. op og klatre, og det bryder jeg mig ikke om, dér betyder det meget, at du føler, at dem der står nede på jorden er nogen, du kender og er tryg ved. … Det var derfor jeg var utryg. ... Det sidste grænseoverskridende var … kæntreøvelser spændt fast i en havkajak … i en svømmehal. Så skulle man tippe rundt med hovedet under vand, og så spænde sig fri. Det tog mig en hel eftermiddag at tage mig sammen til. Jeg hader at få hovedet under vand. Det var meget grænseoverskridende ... at jeg ikke kan trække vejret. Jeg kan gå helt i panik … kan slet ikke tænke logisk på nogen måde. I stedet for at tænke, at man godt kan holde vejret i nogle minutter, så tænker jeg lige med det samme: ”Jeg kan ikke få vejret, jeg skal op”. **Anja.**

Selvfølgelig er der også nogen, der har tillid til sikkerheden, når de engang imellem tager ud og f.eks. klatrer med spejder. I den forbindelse kan tvivl om man f.eks. kan få fat i det næste greb på klippen, betragtes som et første tegn på, at balancen mellem tillid og sikkerhed versus risiko og fare bliver skæv:

> Du kunne gøre det så nemt eller svært du ville, så du havde udfordringen med, men stadig havde mulighed for at klare udfordringen Det er udfordringen i sin fysiske kunnen. Ikke så meget det mentale … fordi du er sikret … jeg har fuld tillid til dem, der står for det, og det udstyr jeg bruger. ... Det eneste punkt, hvor man måske er bange, det er, at man er i tvivl om, hvorvidt man klarer at få fat i det næste greb og den næste revne. **Søren.**

Men udover oplevelsesmæssig tillid og sikkerhed er *formel viden* og *praktisk kendskab* også en vigtig værdimæssig strukturel ramme indenfor den traditionelle måde på friluftslivets felt. Det faktum fremgår også af 2. og

3. forrige citater med interviewpersonen Anja. I den forbindelse er der givet en sammenhæng imellem, at når grænser overskrides, så stiger behovet for tillid og sikkerhed i form af viden og kendskab. Det er derfor at man f.eks. på kajakkursus får praktisk kendskab til og formel viden om kajaksejlads. Herefter er de fornødne basisforudsætninger skabt for sikkerhed og tillid og siden herefter ligger mulighederne åbne for på egen hånd at vove sig ud i grænseoverskridende oplevelser med kajak:

> Man skal jo vælte de der kajakker. Jeg er ikke vild med hovedet under vand. Og det skal man jo. Jeg var så bange for, at jeg ikke kunne komme ud af den, når jeg væltede. Men det er jo ikke noget problem. Man falder jo faktisk ud af den. Og så nede på bunden … fordi jeg ikke kan klare sådan noget med dyr … tang og muslinger og sådan noget. Det var bestemt ikke rart. Der ville jeg helst ikke ud af min kajak… Men Pia [træneren] væltede mig, fordi jeg ville faktisk slet ikke ud af den. Men man skal jo lære … at komme op i den ... på dybt vand, skal man kunne komme op i den to gange i træk, så kan der godt gå panik i én. Fordi, til sidst har man ikke flere kræfter. Og man kan bare ikke komme op. Og det er bare så hårdt. Og man blev blå ... kold ... hidsig ... og det gjorde ondt. Og så går man i panik … men når jeg så kom op, så var det rart… Og selvfølgelig er Pia (træneren) der. **Christine.**

Men det betyder *ikke*, at de unge *ikke* oplever risiko og farer (modsat tillid og sikkerhed) og at de *ikke* også værdimæssigt trækker på *vilje* og *mod* og *håb* (modsat formel viden og praktisk kendskab), når de dyrker deres aktiviteter på den traditionelle måde. At trække på vilje og mod (som jeg i de næste afsnit kommer meget mere ind på) er især udpræget, hvis de unge har erfaringer med mere individualitetspolariserede aktiviteter, hvor der kommer præstation og måske også konkurrence ind i billedet, som f.eks. i ridning:

> Specielt dengang med min hest, hvor den ikke ville gå i hjørner: ”Det skulle den bare”. Og der var bare ikke noget at gøre. Så var jeg nødt til, at være meget bestemt. ... kajak er lidt anderledes. Det er mere roligt ... man ror jo kun tre kilometer. Jamen så skal jeg ikke ro længere, hvis jeg ikke gider mere. Så ... der er ikke rigtigt noget mål, fordi: ”Jamen, jeg skal jo ikke nå noget med det”. Andet end at gå dernede og ro, og hygge mig lidt med de andre dernede. Jo, sidste år havde jeg det mål, at jeg skulle nå halvtreds kilometer, så jeg kunne blive frigivet. Hvor med min ridning, der skulle den bare blive bedre og bedre og bedre og bedre. **Christine.**

Inden for den traditionelle måde dyrker man fra tid til anden også ekstreme aktiviteter, som f.eks. klatring, men da er der stadig tale om, at aktiviteterne dyrkes inden for rammerne af den traditionelle måde:

> Klatring er sammen med spejderne. Så det flyder ud i ét. **Søren.**

Nogen unge finder sig godt tilpas med at dyrke friluftsliv som identitetsprojekt på personligt niveau på den traditionelle måde. Med en art strukturdualitet i Giddens' forstand kan vi sige, at her er tillid og sikkerhed og formel viden og praktisk kundskab, både middel til og resultat at de unges friluftspraksis på friluftslivets felt. Disse strukturelle konturer på friluftslivets felt har positive effekter på de unges stil i hverdagslivet.'

Friluftslivet har bl.a. den effekt, at de unge er blevet mere *kreative* og *spontane* og blevet langt bedre til at *smide hæmninger*, bl.a. på arbejde:

> Som spejder lærer man spontanitet, fordi det er ikke alle ture, der er planlagt lige godt. Så ser man løst i agendaen ... hovedtrækkene … og så bliver du nødt til at improvisere … for ellers kokser det. Du skal kunne tage stilling til ting hurtigt. … Jeg skal ikke bruge langt tid på at tænke over en arbejdsopgave [på arbejde] ... kører lige hurtigt over det i grove træk ... den røde tråd i det. Så tager man ellers de enkelte problemer efter vejen ... ikke fra starten. … Det første der popper op i hovedet er også mange gange det bedste. Der synes jeg, jeg kan se, om man har været spejder eller ej. ... Fordi der ikke er den der hæmning: "Nej, hvad er det nu, jeg gør", "Hvad kommer de andre til at sige", "Hvad vil de andre mene om det". På den måde er spejder mere: "Har jeg én ide, så kan jeg garanteret også finde på en ny". **Søren.**

Men friluftslivet kan også give *inspiration* og *lyst* til uddannelse:

> Jeg er ved at læse til lærer. Men så kunne jeg tænke mig, at få friluftsliv ind i det. På universitetet har de en etårs uddannelse, som jeg overvejer. Jeg synes, at børn og voksne og alle mennesker, de lærer bedst, når de bevæger sig. Også det der med, at jeg skal være lærer i biologi. Der er naturen jo ikke til at undgå ... der bliver du nødt til at komme ud og se, hvad det er for nogle træer og dyr, du snakker om. Og ... samarbejdskurser ... børn i dag skal lære at samarbejde meget mere. Og der er overlevelsesture ideelle, fordi du kommer ud og prøver noget andet end du plejer. Nogen af de dårlige elever er måske lige pludselig de gode. **Anja.**

Tøjstil er også påvirket af friluftsliv. Især får man en *praktisk tøjstil*, hvis man dyrker friluftsliv. En tøjstil der i hvert tilfælde ikke har noget at gøre med mode i traditionel forstand:

> Min tøjstil er vel påvirket af spejder med at man er ude i alt slags vejer. Mine forældre har også været spejdere… Det er ikke et spørgsmål om, at tøjet er moderigtigt, men om at det er praktisk. ... hvis man kigger efter folk, så kan man se på deres tøj hvilken livsstil, de har. Du kan i hvert tilfælde se på friluftsmennesker. Det er gortexjakkerne. Det er det dér med, at når du går ned ad strøget, så har du ikke stilethælene på, men et par støvler i stedet for, fordi det er dem, der er gode at gå i. Når det regner, så går man ikke med paraplyen. Så

går man med gortexjakken, fordi den holder vind og regn ude. På den måde kan du se livsstilen. Og det skinner især igennem med friluftsmennesker. **Søren.**

Hvis der endelig er tale om tøjstil i ikke-praktisk forstand, så er det stadig en stil, der ikke handler om at vække opsigt, men snarere handler om at vise værdier og holdninger, der går imod mainstream moden. Her måske især værdien af *mangfoldighed* og *forskellighed*, ikke som overflade, men som dybereliggende værdier. Da taler vi måske slet ikke længere om stil, men måske snarere om, at tøjstilen er sat af friluftsliv som livsstil eller livsform:

Du vil ikke få mig i… meget farverigt tøj. Min ynglingsfarve er klart gulorange, men man ser helt vild bleg ud, hvis man har det på. Det er også det der med at vække opsigt. Jeg gider ikke vække opsigt. Jeg har det fint med bare at være mig i mængden. Jeg ville heller aldrig stille op i Popstars, selvom jeg kunne synge. Sådan noget har jeg bare ikke brug for. Jeg har det fint med bare at være ét sted. F.eks. snakker folk i dag om, at nogen er poptøser, nogen er flippere, og nogen er -. Jeg har altid været lidt af hvert… Ikke nogen bestemt, bare min egen stil. Men også på den måde, at jeg ikke vil kæmpe for at være anderledes end andre. Det er ikke med vilje, at jeg er, som jeg er. Jeg har det fint, som jeg har det, og at jeg ikke behøver at sige, at jeg skal gå i det samme tøj og have de samme holdninger, som alle de andre. Jeg ville blive træt af noget, hvis det var helt stilrent, netop fordi jeg elsker mine kæmpe store vandrestøvler med mudder under. Og jeg kan også godt lide pænere sko med lidt hæl. Det ser jo også sjovt ud, når de står ved siden af hinanden. Det synes jeg bare er rart, for det er sådan en mangfoldighed. … Jeg tror det er mit menneskesyn, at jeg kan lide, at mennesker er forskellige. Men måske også naturen, for den er jo heller ikke ens eller det skal den ikke være. Jeg synes det er sjovt at være sammen med mange forskellige typer. Forskellige kulturer. Det tiltaler mig meget at finde ud af: ”Nå, men det er én, der kommer fra dét land, har dén religion og norm, og derfor reagerer sådan”. Det synes jeg er spændende. **Anja.**

Sidst, men ikke mindst, kan man ud fra et identitetsperspektiv sige, at når der lægges så megen vægt på værdien af *formel viden* og *praktiske kendskab*, så er der givet vis *risiko* for, at den traditionelle måde kan lægge op til problemer. Det hænger sammen med, at når de unge, på baggrund af formel viden og praktiske kendskab, bliver i stand til at dyrke deres aktivitet på mere eller mindre rutineret vis, så ender de tilhørende oplevelser også med at blive praktiseret på et *praktisk bevidsthedsniveau*. Men i samme øjeblik såvel aktivitet som oplevelse bliver rutine og reproduceres, så er ikke kun aktiviteten og oplevelsen, men også den unges bevidsthed med til at sætte, hvad jeg vil kalde for en midlertidig parentes af tillid og sikkerhed omkring de risici og farer, og måske i sidste ende den eksistentielle f.eks. angst og panik, som grænseoverskridende naturoplevelser potentielt set kan udløse. Det rummer den dobbelthed, at parentesen selvfølgelig giver de unge stabilitet i både friluftsliv og hverdagsliv. Nøjagtigt det jeg kalder

stabilitetspolarisering på friluftslivets felt. Men der er også en anden side af sagen. Parentesen kan nemlig samtidig blive konstituerende strukturel ramme omkring organiseringen af et "som om miljø", som udelukker de unge fra at kunne finde svar på andre eksistentielle spørgsmål på identitetsprojektets personlige niveau, end de svar, som "som om miljøet" kan give.

Og her har den traditionelle måde måske sine svagheder, idet den giver de unge mulighed for at finde svar på flere vidensmæssige og kundskabsmæssige end *emotionelle og følelsesmæssige forankrede spørgsmål*, som principielt set hører den personlige identitet til. Netop fordi de unge så at sige afholdes fra at gå som "uforberedte subjekter" ind i grænseoverskridende oplevelser, afholdes de fra at bearbejde deres helt private identitetsspørgsmål i friluftslivet, og derfor har den traditionelle måde måske ikke helt den effekt på de unges hverdagsliv, som de måske selv i bund og grund kunne ønske sig.

Som det vil fremgå af nedenstående citater er spørgsmålet derfor, i hvilken udstrækning er den traditionelle måde egnet til at skabe en "*tro*" i hverdagslivet, ved at rammerne omkring måden er åben for de unges egne måder at stille spørgsmål til tilværelsens eksistensrammer på?:

> [Jeg er håbløs til] klatring. Men … også … skoleting … grammatik … som jeg så sætter mig i hovedet, at det skal jeg lære. … Så må jeg jo prøve. Og det vil jeg da gerne … kunne tro, at der er en mening med det hele. Hvorimod jeg siger: "Det er din egen skyld", "Nu skal du kæmpe dig ud af det". Så jeg kan give mig selv nogle virkelig store bebrejdelser nogle gange, fordi jeg ikke bare kan sige, at der er en mening med, at det går skidt. Nogle gange er det så godt, fordi jeg så virkelig kæmper. Men andre gange tror jeg bare, at jeg lægger nogle tunge byrder på mig selv. **Anja.**

Citatet viser tydeligt, at den unge lægger *skyld* og *bebrejdelse* på egne skuldre, fordi vedkommende ikke kan "tro" på en mening, der ligger udover kognitiv logisk mening. Samtidigt tjener citatet til illustration af ét af de allerstørste problemer unge har i dag: den enkelte unge alene, har alene ansvaret for at lykkes. Det er lige præcis én af grundende til, at unges tilværelse i dag er blevet til et identitetsprojekt, hvor de hele tiden må være bevidste om deres valg på vejen frem til succes. Forkerte valg er den direkte vej til fiasko.

Pointen eller spørgsmålet er altså, om kognitive logiske meningsrammer som f.eks. formel viden og praktisk kendskab kan skabe "tro" uden et tilsvarende niveau af mulighed for strukturel forankring af de unges emotionelle anliggender? Jeg vil hævde, at i modsætning til værdien af viden og kendskab, så har værdien af bl.a. *håb* og *mod* begge forbindelse med de unges emotionelle anliggender og i sidste ende også deres "tro" på dem selv

og deres tilværelse, deres "tro" på en vej ud af ungdommens nogen gange uoverstigelig problemer, deres "tro" på at tingene lykkedes og går op i en højere enhed til sidst osv.

(Som vi senere skal se, er netop håb, mod og tro og ikke viden og kendskab, væsentlige strukturelle værdier inden på identitetsprojektets personlige niveau inden for den moderne måde.)

Måske er det også denne problemstilling, der gør, at nogen har svært ved at overføre deres *impulsivitet* fra friluftslivet til hverdagslivet (hvilket man godt kan inden for den moderne måde, som vi senere skal se):

> Det kører ikke efter regler og ret snor [i min hverdag]. Men jeg er ikke impulsiv i samme stil [som når jeg er til spejder]. Så er man måske impulsiv[i hverdagen] på den måde, at man siger: "Det kunne være sjovt at prøve". Så måske en måned længere fremme, så gør man det så. På den måde er jeg ikke impulsiv, andet end lige omkring de der ting sammen med spejderne. **Søren.**

Og måske er det også derfor, at personlige egenskaber som *emotionel fordybelse*, *socialt engagement* og *selvtillid* i friluftslivet ikke helt kan overføres til andre og nye områder af hverdagslivet, men forbliver i den friluftslivsmæssige kontekst, også når de unge ikke dyrker friluftsliv. I citatet nedenfor forstået på den måde, at den unge mand så at sige kun laver noget sammen med andre spejdere:

> Du er ikke kun spejder en til to gange om ugen. Du er det hele tiden. Alle de venner jeg har, er mere eller mindre igennem spejder. Det er dem, jeg har det sjovest med ... tager ind og ser fodbold med ... går i biografen med, og går ud og drikker med. Og så tager man en tur ud på restaurant og spiser middage og sådan noget. Og jeg tror bare, at spejder er et påskud for at være sammen. Hvis vi ikke havde spejder, havde vi nok aldrig mødtes. [Men] hvis vi stoppede ved spejder, ville vi stadig se hinanden. Det kan jeg især se på de ældre spejdere. Generationen, der er ældre end mig. Så begynder de at få familie og går ud af spejdergruppen, men de ser stadigvæk de andre. ... Så… spejder er et påskud for at mødes og finde nogle fælles værdier. ... Mennesker, jeg ikke lige har noget til fælles med, har jeg meget svært ved at snakke med på den ene eller den anden måde. Det må jeg indrømme. Det er én af mine dårlige sider. Hvis jeg ikke lige har noget til fælles med dem, så har jeg svært ved at holde en samtale gående med dem. Fordi jeg ikke har noget relation til, hvad det er, de snakker om, og de har heller ikke noget til mig. Det er nok, at jeg har som person har svært ved det. **Søren.**

Grænseoverskridende naturoplevelser og det personlige identitetsprojekt inden for den moderne måde

Inden for den moderne måde kan grænseoverskridende naturoplevelser måske forstås i lyset af de unges opdragelse, og her i forlængelse af den udbredte grundantagelse blandt mange forældre om, at der ikke skal sættes

for mange grænser, fordi grænser gør, at børnene ikke kan lære af deres egne fejl:

> Mine forældre har gået meget op i, at jeg ikke har fået særligt mange grænser. Vi har altid kunnet snakke om, hvornår jeg skulle være hjemme. Eller hvad jeg nu skulle. ... Mine forældre har den opfattelse, at grænser ikke fungerer. Grænser er bare til [for] at ødelægge ting. Men hvor at hvis man får lidt luft omkring sig, så har man mulighed for, at begå sine egne fejl og så lære af dem. I stedet for at få at vide: "Det dér, det må du ikke, for da jeg var ung, der skete der dét og dét og dét, og derfor må du bare ikke." Fordi det hjælper ikke at lære ens børn af egne fejl. De skal selv ud og lære det, for ellers forstår de det ikke. … Jeg er rigtig rigtig glad for, at jeg har fået lov til at udvikle mig som mig selv. … Jeg kunne ikke være blevet opdraget bedre, fordi jeg har fået den frihed, jeg skulle have, men jeg har til gengæld også valgt at bruge meget af den frihed, jeg har fået derhjemme, fordi jeg aldrig rigtigt, i hvert tilfælde indtil nu, har følt, at jeg har brug for at være ude hver eneste aften eller gå rundt nede i byen hver eneste dag. **Marie.**

Grænser og overskridning af grænser er på den måde muligvis allerede helt fra start af en del af de unges tilgang til såvel deres friluftsliv som hverdagsliv.

Men sammen med udfordringerne af grænserne følger visse *oplevelsesmæssige risici* og *farer*. F.eks. risikoen for at falde ned fra en klippe under klatring, og faren for dermed at miste førligheden hvis ryggen brækker osv.

Men alligevel har de unge brug for at udfordre sig selv og overskride grænserne, også selvom det måske ikke helt var sådan, som forældrene havde tænkt det, da de i opdragelsen lagde vægt på, at der ikke skulle sættes for mange grænser. Men hen af vejen har forældrene alligevel forståelse for, at deres nu unge børn har behov for at drive aktiviteterne så ekstremt, som de nu engang gør:

> Som forælder er de betænkningsfulde over … at det kan være farligt. Ellers syntes de godt om det. Men fordi jeg kører det til ekstremer, altså også i snak, så kan det godt blive lidt for meget. Det gider de ikke rigtigt. [De står af på] sådan [noget] med, hvad jeg nu har opnået, hvad jeg nu har klaret, og hvordan man så kan forbedre det, og gøre det endnu vildere. De har ikke så meget forståelse for, hvorfor det hele tiden skal blive vildere og vildere og vildere. Der så de nok [hellere], at det blev mere i det samme. At man bare er det samme sted og laver det inden for de rammer. Men der vil jeg så gerne ud og prøve nogle andre steder. [Så] ja, de er i hvert tilfælde klar over, at jeg har brug for at køre det videre, og lave ekstreme ting for at have det godt med mig selv. **Martin.**

Det er måske mest af alt mentale risici og farer, de unge løber, når de f.eks. i rollespil kaster sig ud i halsbrækkende oplevelser:

> Grænser overskrides, men det udvikler man sig af. … Jeg har oplevet, at blive slået ned, og få halsen skåret over … og det første store skridt, jeg nogensinde har taget, var at optræde foran andre. Turde træde ind i en anden karakter… [og] smide de hæmninger og fordomme væk, jeg har om mig selv. Bare gå ud og være: ”Nu er jeg mig”, som måske lige er noget andet på nuværende tidspunkt. … [Rollespil] det er virkelig den interesse, jeg virkelig, virkelig brænder for. Det lægger min egen familie også mærke til. ... jeg har modnedes meget med rollespil … er blevet en del ældre … har fået ældre venner … og venner, som jeg ved, kan lide mig … nogen, der tror på, at jeg kan noget. **Marie.**

Men jf. citatet ovenfor kan man måske også sige, at risiciene og farerne for at afholde sig fra aktiviteterne er større end risiciene og farerne ved at dyrke aktiviteterne. Det hænger sammen med, at aktiviteterne, jf. citatet ovenfor, kan give de unge *selvtillid*, *selvværd*, *modning*, *accept* osv. Pointen er, at de unge lever med langt højere risicis og farer, hvis de ikke fik muligheden for at hente stof til personlig udvikling gennem udfordringerne og grænseoverskridningerne.

Inden for den moderne måde handler det altså om at løbe risiciene og farerne ved at udfordre livet i både psykisk og fysisk forstand med henblik på, som det vel også oprindeligt var forældrenes intention, selv at lære, hvornår man psykisk og fysisk ikke kan klare mere:

> Klatring er virkelig grænseoverskridende. … Det går lige til knoglerne. … Der ligger det i det, at selv om man prøver at minimere de farlige faktorer, så har man en fornemmelse af, at det er noget, der kan udfordre én på livet. **Martin.**

> Man lærer, at tackle sine grænser for, hvornår man fysisk og psykisk ikke kan klare mere. **Mark.**

Risiciene og farerne giver altså de unge en mulighed for at finde svar på *emotionelle og følelsesmæssigt forankrede spørgsmål*, der hører til i kernen af den personlige identitet.

Men udover risiko og fare er der også andet, der betyder noget, og det er værdien af *mod* og ”*tro*” (modsat formel viden og praktisk kendskab) i *værdipolariseret* forstand. Disse heroiske værdier kan i sidste ende også giver de unge en form for *viden* eftersom værdierne kan betragtes som de unges midler til at øge deres refleksivitet både i kropslig og kognitiv forstand i hverdagslivet:

> Det er meget dét, at janteloven har påvirket én mere eller mindre hele livet. Sådan: ”Du skal ikke tro, du er noget”, ”Du skal ikke tro, du kan noget”, ”Du skal ikke tro, du er bedre end alle os andre”. Men altså, dét kan man sagtens tro, at man er. Og dét kan man, sagtens vide, at man er, lige så god som alle mulige andre, netop ved, at man kommer ud og lærer ... og oplever forskellige sider af

sig selv, og forskellige sider af alle mulige andre. Dem der har en holdning til, at det er janteloven der gælder, de har måske ikke helt den rigtige indsigt til, at der er noget andet bag janteloven som er noget bedre. ... Folk har små særheder, og dem lærer man at acceptere på en lidt anden måde [som rollespiller]… Jeg er ikke bange for at tulle rundt i en bondeskjorte, en uldnederdel og et korsage… [fordi] jeg synes, at det er sjovt at se, hvordan folk egentlig reagerer. … Jeg er heller ikke bange for at gå rundt og se *gothagtig* ud… engang imellem bare for sjov skyld, hvor jeg virkelig har lyst til at chokere folk... Det [jeg gerne vil fortælle dem] er, at: ”Hér kommer jeg”, ”Jeg er som jeg er”, ”Kan I ikke lide mig, så kan I bare vende Jer om og gå igen”, og ”Hvis I ikke kan lide mig, jamen så er det ikke mit problem”, fordi, ”Jeg kan rigtigt godt lide mig selv”… Det er meget dén holdning, jeg har fået, efter jeg har mødt min kæreste, [der også er rollespiller], og jeg har mødt hans venner, [der også er rollespillere, og] som også er blevet mine venner. … Jeg føler mig accepteret nu, for det menneske jeg er. **Marie.**

Men der er også andre heroiske værdier som f.eks. *vilje*, som de unge også trækker på, når de mobiliserer sig selv til deres aktiviteter. Fordi sådanne værdier betyder så meget, kan det nogle gange også være svært at forstå andre, som lægger mindre vægt på sådanne værdier:

F.eks. på tur til Frankrig, hvor vi var en gruppe, der sagde: ”Nu går vi så op på den hér top”. Så gik vi derop. Men så så jeg en top, der var længere ude, og som jeg utroligt gerne ville op på. Men det havde de simpelthen ikke mod på. Det ville de sgu ikke. Det var for meget for dem. Og fordi min far så var med på den ekspedition, sagde han: ”Det må du ikke”. På den måde afholdt han mig fra at gøre dét, som jeg ville. Dér ville jeg have haft meget mere lyst til at have været alene afsted. Bare kunne sige: ”Nu går jeg sku derop”. **Martin.**

Faktum er altså, at nogen unge finder rette med grænseoverskridende naturoplevelser på den moderne måde. Vi kan sige, at her er risiko og fare og heroiske værdier som f.eks. mod og vilje og ”tro”, såvel middel til som resultat af de unges aktiviteter på friluftslivets felt.

Disse strukturelle konturer hjælper de unge med at generere en række positive effekter på hverdagslivet.

Bl.a. kan aktiviteterne hjælpe dem med at give dem et forhold til deres *fysiske og mentale krop*:

Styrketræning og klatring er for overkroppen, mens mountainbike mere er for bentøjet og formen … mentalt er det det samme, jeg får ud af det. **Martin.**

Men aktiviteterne, og især de grænseoverskridende oplevelser, fremmer også deres *kreativitet* og *iscenesættelse af kroppen*. Iscenesættelsen af kroppen er en måde at lære sig selv og omgivelserne at kende på. Via

iscenesættelsen kan de unge slippe personlige begrænsninger, som f.eks. *hæmninger* og *fordomme om selvet* er, og ad den vej så opbygge *selvværd* og *selvtillid*:

> Man bryder mange grænser… Efterhånden er der ikke grænser for, hvad jeg kan finde på at lave. Kostumer i lange baner. [Jeg] går også rundt i dem til hverdag, fordi det er cool, at sige: ”Se, hvad jeg har lavet”, ”Se, hvad jeg kan”… Så det har hjulpet mig meget til at opfatte mig selv bedre. Til at smide fordomme over for mig selv væk, og sige: ” Jeg kan noget”, og ”Det hjælper her”.”… Jeg er begyndt, [at vise] mere, [hvem jeg er]… Jeg gør mig mere bemærket i mit tøj, efter [at] jeg er begyndt, at lære mig selv bedre at kende. … Rollerne bliver meget, meget hurtigt en del af én selv, fordi man kommer så meget af sig selv ind i de roller. Man bryder så mange grænser ved at gå rundt og spille ”Den søde lille bondepige” eller gå rundt og spille ”Den onde, onde sorte fyrstinde”. Man bruger så meget af sig selv, at det altid er lidt af en del af en selv. Det er meget fysisk og det er meget psykisk. … Jeg vil gerne indrømme, rollespil er mit liv. Jeg vil vove at betegne mig selv som: ”*Liver* af blodet”: at liverollespillet, det bruser simpelthen i mine åre så meget, at man skulle tro det var løgn. Jeg har virkelig fundet min niche. Og det er utroligt fedt at komme ud og have det skægt med en masse mærkelige mennesker, som er så dejlige at være sammen med. Og der går ikke én dag, uden jeg får en eller anden mystisk idé til et eller andet. Eller at jeg fortæller, hvad det ér, jeg laver. Chokerer mine veninder med, hvad det er, jeg nu har været ude og lave i weekenden. **Marie.**

En sådan form for iscenesættelse eller rolleovertagelse kan betragtes som en konstant refleksiv kropslig proces, der hele tiden fører til *forandring af identitet*, i og med at man hele tiden rykker iscenesættelsen af grænserne.

> Det første store skridt jeg nogensinde har taget, var at optræde foran andre. Turde træde ind i en anden karakter… [og] smide de hæmninger og fordomme væk, jeg har om mig selv. Bare gå ud og være: ”Nu er jeg mig”, som måske lige er noget andet på nuværende tidspunkt. **Marie.**

Betegnelsen *forandringspolarisering* på friluftslivets felt skal bl.a. sådan. Dvs. at de unge bruger de strukturelle konturer bestående af risiko og fare og heroiske værdier som f.eks. ”tro”, mod og vilje, som ramme for denne iscenesættelse og forandring af personlig identitet.

Som omtalt ovenfor kan tøj som f.eks. kostumer bruges som middel til at iscenesætte identitet. Men aktiviteterne kan også have en effekt på påklædning i almindelighed. Det er igen kroppen, der er i fokus, når man vælger tøj, der giver bevægelsesfrihed og ikke føles hæmmende:

> Det har jeg tænkt på før [at der er en sammenhæng imellem mit friluftsliv og mit hverdagstøj]. [Jeg]… går i noget tøj, der er vidt, som giver mig

bevægelsesfrihed. Jeg kan ikke lide at gå i stramme bukser. Det er irriterende… hæmmer mig på en eller anden måde. **Martin.**

Det *selvværd* og den *selvtillid* som aktiviteterne giver, kan også have en positiv effekt på ens evne til at indgå i *intime relationer* med f.eks. en kæreste. Sådanne relationer forstærkes desuden, såfremt den modsatte part dyrker aktiviteter, der svarer til ens egne. Fordi vedkommende så har implicit forståelse for, hvorfor man er, som man er:

Hvis jeg virkelig er oven på, og det bare kører, så giver det [mountainbike, klatring og styrketræning] mere selvtillid. ... Jeg har ikke en [kæreste] lige for tiden. Det har der været før. Én der lavede mange af de samme ting som mig, hvor der virkelig ikke var nogen spørgsmålstegn ved noget som helst. Og det var så nemt, så nemt, så nemt. **Martin.**

Endelig kan en anden side af iscenesættelsen af krop og personlig identitet også handle om at dyrke forskellige *feminine* og *maskuline sider* af sig selv:

Man kan alligevel godt se, om det er nogen, der spiller elvere… orkere eller er mennesker. Mandlige elvere er mere høje og slanke, hvad skal man sige, ikke feminine, men sådan i den retning. Og mandlige orkere, eller orkere i det hele taget, de er både store, stærke og robuste. **Mark.**

Der er altså en række styrker forbundet med friluftsliv som identitetsprojekt på personligt niveau på den moderne måde, men også svagheder, der i en vis udstrækning gør de unge udsatte.

Det skal ses i forlængelse af, at man måske kan betragte de heroiske værdier som strukturer, der fikserer sig, om end midlertidigt, som parenteser omkring de oplevelsesmæssige risicis og farer, som de unge bruger som nøgle til at få adgang til at besvare deres *emotionelle og følelsesmæssige forankrede spørgsmål* i kernen af deres personlige identitet. Det rummer den dobbelthed, at parentesen selvfølgelig fokuserer de unge på muligheder for, igennem personlig forandring, at finde frem til deres personlige, følelsesmæssige og emotionelle selv. Det jeg kalder *forandringspolarisering* på friluftslivets felt. Men der er også en anden side af sagen. Parentesen kommer nemlig også til at virke som en konstitueret strukturel ramme omkring et ”som om miljø”, der mere er beregnet for en æterisk og flygtig tilgang til tilværelsen, hvor det hele tiden handler om forandring og diskontinuitet, end en tilgang, der giver stabilitet og kontinuitet.

I det øjeblik den unge således ikke kan opretholde dette ”som om miljø” af risici og fare – f.eks. når der sker uheld og skader eller når andre af tilværelsens gøremål begynder at kræve en større del af de unges tid – så bliver risiciene og farerne pludselig meget reelle. Reelle forstået sådan, at da

rækker hverken heroiske værdier eller risici og fare på friluftslivets så langt som til at redde de unge fra tabt selvværd, selvtillid og fysisk og psykisk overskud i hverdagslivet:

> Det at jeg… ikke kan tage den tid hver dag, som jeg bruger til de ting der, [mountainbike, klatring og styrketræning]… der bliver jeg hylet helt ud af den… har meget svært ved at finde ud af, hvordan jeg så skal tackle tingene. ... bliver … mindre engageret, og kan ikke rigtigt samle tankerne. Både med hensyn til alle mulige ting, vi skal lave… og socialt, der bliver jeg mere indelukket og sur og tvær. ... Jeg har svært ved tanken om, at jeg f.eks. ikke kan opretholde formen. Det har jeg det meget svært ved. Så skal man til at bygge det op igen… til det plan, som man var på før, i stedet for at komme videre. … F.eks. har jeg nu haft en skulderskade i 3 uger, som har gjort, at jeg ikke kunne styrketræne, og ikke klatre. ... Nu kan jeg så heller ikke cykle, fordi jeg har fået en fibersprængning. Altså, jeg har aldrig rigtigt været skadet andet end lige en knæskade, og så kommer det hele. … der ... har jeg meget svært ved at finde ud af, hvordan jeg så skal tackle tingene. Jeg bliver i hvert tilfælde mindre engageret, og kan ikke rigtigt samle tankerne ... med hensyn til alle mulige ting, vi skal lave, og socialt, der bliver jeg mere indelukket og sur og tvær, fordi at jeg ikke kan få den energi brændt af, som jeg har brug for, og ikke kan komme væk fra tingene, ved at lave de ting der. **Martin.**

Efter reelt oplevede fare og risici er der således ikke langt til den stik modsatte effekt af friluftsliv: De unge mister det fysiske og psykiske overskud, bliver mere indelukkede, humøret forsvinder og til sidst kan de begynde at isolerer sig socialt:

> Jeg har stress efter skole… Så har jeg noget, jeg skal ud med… igennem fysisk aktivitet. ... Det giver en ro, så man kan komme ned på jorden igen… og kan tage let på ting, der i andre sammenhænge ville tænde mig fuldstændigt af… I mange sammenhænge hvor jeg ikke har… [cyklet, klatret eller styrketrænet], så kan jeg blive utrolig sur. Så kan det ende i et stort skænderi. Men når jeg har… lavet aktive ting, så bliver det lettere for mig bare at sige: ”Ja, jamen det skal jeg da nok”, fordi nu kører det sgu alligevel. Så kan jeg bare blive ved. Så det giver et uroligt overskud. Jeg bliver utrolig glad. Og jeg kan bare køre på, for så er jeg kommet ind i rytme. Altså bliver ved med at glide på bølgen. Og så kører man så stille og roligt ned på jorden igen. Hvis jeg ikke havde noget til at abstrahere fra skolen og sådan nogle ting, det normale som bare går slag i slag, så ville jeg få utroligt svært ved at lave de ting. **Martin.**

På mange måder er svagheden ved den moderne måde stik modsat svagheden ved den traditionelle måde, og min pointe er derfor også den modsatte. Atlså, at heroiske værdier (modsat formel viden og praktisk kendskab), ikke i sig selv er vejen til nogen holdbar stabilitetspolarisering af personlig identitet.

På den anden side tror jeg heller ikke som i tilfældet inden for den traditionelle måde, at værdien af formel viden og praktisk kendskab, med vægt på oplevelse af tillid og sikkerhed, er den rette vej til stabilisering af de unges personlige identitet inden for den moderne måde. Inden for den moderne måde handler det nemlig om, at de unge bruger deres aktiviteter til at besvare deres eksistentielle spørgsmål til tilværelsen, og her nytter det ikke rigtigt noget, tror jeg, at forsyne dem med værdierne af formel viden og praktisk kendskab. Det vil kun lukke adgangen til de mere ikke-diskursive og ubevidste sider af tilværelsen, som netop er disse unges ærinde. Et ærinde, hvor de mens de er unge, bevidste om, at de kan komme i kontakt med endnu ubevidste sider af deres identitet, ved at udfordre og overskride grænser i deres identitet. De søger ikke grænser for disses egen skyld, men for at få mere indsigt i og forståelse for samspillet mellem dem selv og deres hverdagsliv. Denne indsigt og forståelse vil de gerne bruge andre steder i deres hverdagsliv:

> Den opfattelse har jeg altid haft, at det, at spille rollespil, det er, at jo flere personligheder du prøver at spille, jo mere åben bliver man for andre personligheder i ens hverdag, og jo bedre bliver man til at se bag facaderne, jo bedre bliver man til egentlig, at forstå, hvem de forskellige mennesker man nu lærer at kende, er. … Jeg har skiftet meget ud med, hvem jeg var, og hvem jeg er og sådan noget. Jeg har forsøgt at være poptøs. Jeg har forsøgt at være---; ja, man forsøger altid at være et eller andet. Jeg har prøvet på, at passe ind i det såkaldte popmiljø. ... Stereotypen af poptøs. ... Jeg har prøvet at køre lidt hippiestil, hvor jeg gik rundt i det der meget flippede tøj i lag på lag ... også bare har prøvet at være en meget outsider, hvor jeg har været et *miskummusk* af alt muligt mærkeligt. [Al den indsigt i forskellige personligheder bruger jeg] til at gøre hverdagen lidt sjovere. Og måske også til at lære, at forstå andre bedre. Blive bedre til at hjælpe andre, der ikke har det så skide godt ... fortælle dem: ”Prøv og hør: sådan og sådan og sådan ville du måske kunne have gjort det bedre”. **Marie.**

På den måde kan ekstreme aktiviteter i sidste ende også føre til solidaritetspolarisering (modsat individualitetspolarisering) i hverdagsperspektivet.

Grænseoverskridende naturoplevelser og det personlige identitetsprojekt inden for den post-moderne måde

Grænseoverskridende naturoplevelser på identitetsprojektets personlige niveau på den post-moderne måde er strukturelt set meget lig oplevelsespolariseringen på den traditionelle måde og værdipolariseringen på den moderne måde. Det skal forstås sådan, at de unges friluftspraksis primært består at moderate aktiviteter, hvor der er fokus på oplevelse af tillid

og sikkerhed, som f.eks. *tryghed* og *hygge*, og heroiske værdier, som f.eks. *stolthed* og *nationalitet*:

> Når det er ... Danmark [jeg løber for]. Så føler man sig enormt stolt i sit nationaltøj. [Danmark] det er meget sådan ... et trygt sted eller socialt sted. … Danskerne er altid dem, der klapper mest af hinanden. Har det skæggest. ... Og ikke altid dem, der kommer med de bedste resultater. Men dem som hygger sig meget ... det dér hygge er meget Danmark. Det er der meget dansk over. Det tror jeg, er meget dansk. ... modsætningen … måske Finland. Det virker ikke særligt hyggeligt, synes jeg. Det er måske også fordi ... det finske landshold virker ikke særligt hyggeligt … Det synes jeg virker meget koldt. **Rikke.**

Men grænseoverskridning inden for den post-moderne måde foregår alligevel på sin helt egen måde.

For det *første* lægger de unge, når de arbejder med deres grænser, *i nogen grad* vægt på *værdien* af *formel viden* og *praktisk kendskab*, når de fokuserer på *heroiske værdier*. Dvs., at de på friluftslivets felt trækker solidaritetspolariseringens pol ned imod individualitetspolariseringens pol, når de bryder grænser. F.eks. er det som baggrund for at kunne løbe orienteringsløb vigtigt at vide noget om kort og have praktisk kendskab til såvel terræn som egne fysiske og mentale grænser. Det skal være i orden inden det øjeblik, hvor man helt alene kaster sig ud i løbet og presser sig selv. Vilje og mod og andre heroiske værdier og fokus på selvet, bringer med andre ord ikke én i mål alene:

> Det jeg godt kan lide ved orienteringsløb, det er både det at løbe … altså det fysiske i det … og … så skal du også bruge hovedet meget samtidigt. … Når det er, det starter på banen, så er jeg bare helt mig selv og helt alene. … Så det drejer sig om at kunne virkelig yde fysisk max, men samtidig med, at man skal være enormt skarp i hovedet. Man skal være fuldstændig med på kortet. Man skal kunne finde vej lynhurtigt. Og det er sådan en hårfin balance med at skulle holde den der koncentration og ikke løbe for stærkt. Hvis man lige løber lidt for stærkt, så løber du væk, så løber du forkert. Det hedder at *bumme*. Et orienteringsløbudtryk. Det er jo det, man oplever. Også mentalt. Ja, at turde, at løbe så stærkt. Fordi hvis man gik rundt, så ville det være pære let. … Jeg kan også godt lide det med, at man skal være virkelig fokuseret. Og det er enormt svært. Og det synes jeg er helt vildt sjovt. Når det lykkes, at man lige finder det punkt, hvor at man [er max fysisk og psykisk], så er det lige som om, at man bare styrer skoven. Man ved hvordan det hele ser ud. Jeg kan forudse ud fra kortet, hvordan terrænet kommer til at se ud bag den næste bakke. Man har enormt meget kontrol over det, føler man. Så det er nok en følelse af at glide igennem. En flydende bevægelse selvom man skal stoppe og klippe posterne. **Rikke.**

For det *andet* lægger de også *oplevelsesmæssigt i nogen grad* vægt på *risicis* og *fare,* når de fokuserer på *tillid* og *sikkerhed,* der igen understøttes af *viden* og måske mest af alt *praktisk kendskab*. Dvs., at de på friluftslivets felt trækker måden at dyrke ekstreme aktiviteter med hen imod måden at dyrke moderate aktiviteter på, når de bryder deres grænser: F.eks., som citatet nedenfor illustrerer, er det som baggrund for sikkerheden i fiskeri, vigtigt tidligere selv at have stået ansigt til ansigt med, og dermed selv tidligere havde erfaret, risici og farer, inden det øjeblik, hvor man vader ud i en sø eller kravler ud på en green. Men at holde sig inden for sikkerhedens og tillidens rammer i sig selv, giver på den anden side heller ikke nogen grænseoverskridende oplevelser, hvor man selv kan lære noget om fiskeri:

> Jeg har ingen grænser. … Jeg er med på den værste. Jeg kan godt se, at når andre folk siger: ”Hér siger vi stop”, der går jeg lige et skridt videre. Hvor det begynder at blive farligt, når man fisker, der har jeg nok en tendens til lige at gå et skridt videre. Dybt vand! Og så er der mange, der siger: ”Man må ikke svømme ud i søen”. Det har de meget med i klubben. Og man skal også lære sikkerheden. Når man fisker, så er man i naturen, og der er f.eks. en sø, man kan drukne i, og så nytter det ikke noget, at juniorerne ligger og plasker rundt i vandet som det passer dem. Skulle det gå galt, så er det jo mig, der står med ansvaret. Men der går jeg selv et skridt videre. Selvom der ligger et gammelt træ, der er væltet ned i søen, så kan jeg godt finde på, at gå ud på en af de der tynde grene. Selvfølgelig forklarer jeg juniorerne det, og på et eller andet tidspunkt når jeg nok en grænse, hvor jeg siger, fordi de er med: ”Så stopper vi hér”, ”Så går vi tilbage igen”. [Men omvendt] mine juniorer får [heller] ikke proppet i hovedet, at: ”Nu skal I gøre sådan og sådan”. … de må sgu prøve sig frem. Selvfølgelig hjælper jeg dem med at komme i gang med fiskeriet … Men jeg lægger vægt på at forklare dem, at man skal selv finde ud af, at gøre det… Og det er en frihed, tror jeg, jeg har fået derhjemme fra. … Mine forældre har sgu aldrig fortalt mig, hvordan jeg skulle gøre tingene. Det har jeg selv måtte finde ud af. Og det giver en stor frihed, at man selv lærer sig frem [og finder sine grænser]. … Der er vi nok ovre i det der med traditionerne. ... Men når jeg selv er ude, går jeg ud til grenen knækker ... så må jeg bare gå ind igen. Det har jeg det meget med, mine grænser, jeg har altid været med på at prøve noget nyt. **Per.**

I citatet ovenfor er måden som interviewpersonen lærer juniorerne i fiskeklubben at fiske på i overensstemmelse med måden at dyrke aktiviteter på indenfor den traditionelle måde. Men, som det også ses, går han selv skridtet videre, hvad angår risiciene og farerne i grænseoverskridende oplevelser. I forlængelse heraf kan man inden for den post-moderne måde starte på en ny aktivitet for at få muligheden for at overskride sine grænser i endnu mere udpræget grad. Her er jagt bl.a. en mulighed, fordi det giver et ordentligt ”kick”, og man stiller sig selv en række eksistentielle spørgsmål, når man skyder sin første buk:

I to til tre måneder efter jeg skød min første buk var jeg helt forfærdet over: ”Jeg havde slået et dyr ihjel!”, ”Hvad var det egentlig, jeg lige havde gang i?”, ”Var det overhovedet noget for mig?” Jeg vil ikke sige, at det er fedt at dræbe, fordi det må man ikke sige, fordi det ødelægger det. Men det giver et *kick* i en, ligesom når man scorer i en fodboldkamp. Der er adrenalin i det. Man får, som brugt meget i jægerudtryk: ”Bukkefeber” lige inden man skal skyde et dyr, fordi man har siddet og kigget dyret ud, og nu skal man så skyde det. Man begynder simpelthen at sidde og ryste. Det flimrer for øjnene. Og bagefter er det helt: ”En kanon oplevelse”. Lige i selve øjeblikket, tror man, at man er ved at få malaria eller et eller andet. Man er ved at tænde helt af. Det er fedt. **Per, 20 år.**

Det *tredje* forhold der gør, at grænseoverskridning inden for den post-moderne måde foregår på sin helt egen måde, er, at de unge har dyrket moderate aktivitet(er) i lang til. Men fra tid til anden, bryder de den moderate aktivitetskontinuitet for at afprøve ekstreme, eller andre moderate aktiviteter, og måske sådanne på ekstrem vis, eller også afprøver de udgangspunktets moderate aktivitet ekstremt. Som eksempel kan nævnes jægeren i citatet ovenfor. Han startede med at gå til spejder og fiske, siden en masse andre aktiviteter, og endelig slutteligt jagt, men på en ekstrem måde, og rugby. Men han har ikke tænkt sig at stoppe helt med fiskeriet:

Spejder begyndte jeg til som seksårig. … fiskeri for 10 år siden … jeg har prøvet de fleste sportsgrene … trampolin … fodbold, håndbold, basket, hockey, og almindelig flowball … rullehockey på rulleskøjter … også stået en del på rulleskøjter… Jeg kan ikke nøjes med bare at prøve én ting. … Så begyndte jeg til boksning ... og nu spiller jeg rugby og så jagt og fiskeri … [Jeg har holdt fast i fiskeriet] fordi det ikke er en decideret sport. Det er naturen. Det er den dér stressfaktor. … Men jeg kan da godt mærke, at fiskeriet… har ligesom en *downperiode* i øjeblikket, hvor jeg ikke fisker særligt meget. … så har jeg valgt, at gå med i bestyrelsen i fiskeklubben. For at ... kunne være med til at planlægge juniorernes ture. … Nu har jeg så [også] nået en alder, hvor jeg må gå på jagt. Så lapper det jo over lige i øjeblikket. Jagt betyder lidt mere. Nok fordi jeg ikke har rutinen i jagten endnu. Så det er ikke begyndt at blive *common* endnu. Der opstår hele tiden nogle nye situationer. Så det skal sgu prøves af. Man skal se, hvad man kan præstere. **Per.**

Så i reglen stopper de unge igen med deciderede ekstreme aktiviteter og vender tilbage og begynder enten på deres moderate aktivitet igen, eller en anden moderat aktivitet, der måske minder en hel del om den oprindelige aktivitet:

[Jeg ridder i dag.] [Men] jeg har lavet meget forskellig sport i det hele taget. Kørt BMX … har været Danmarksmester to år i træk i BMX for piger. Så har jeg også svømmet … gik jeg til kickboksning. … Det var sådan lidt anderledes end alt det med heste. **Nadja.**

> Jeg løb mit første eget orienteringsløb, da jeg var omkring 10 år… I dag er det meget seriøst … på eliteplan. … Men der har også været perioder, hvor jeg har prøvet andre sportsgrene. Jeg har svømmet i rigtig mange år… også spejder i mange år… og badminton. Så der løb jeg ikke ret meget. **Rikke.**

Pointen er, at de unge bruger store dele af feltbredden på friluftslivets felt til at finde svar på identitetsprojektets *emotionelle og følelsesmæssige forankrede spørgsmål til tilværelsen*, som det også fremgår af et par af citaterne ovenfor. Igennem deres aktivitetscurriculum er de altså fra tid til anden ovre på de banehalvdele på friluftslivets felt, hvor den moderne og traditionelle måde har sine styrker, og disse styrker kombineres på en helt egen måde inden for den post-moderne måde.

Såfremt de unge i disse perioder med andre aktiviteter ikke har fundet svar på deres eksistentielle og følelsesmæssige spørgsmål, så er de i hvert tilfælde nu som unge, kommet til en periode i deres liv, hvor de har behov for at få svar på sådanne typer spørgsmål. Og hvis spørgsmålene ikke er blevet besvaret i kontinuitetsbruddene med den oprindelige aktivitet, så er de nu nødt til alligevel, på et eller andet tidspunkt, at finde sådanne svar, når de kommet tilbage til udgangspunktets aktivitet. Man kan måske sige, at de har brugt bruddene til at ”få færten” af deres følelsesmæssige og emotionelle meningsramme, og derefter vender de tilbage til udgangspunktets aktivitet for at indhente de forsømte mentale og følelsesmæssige anliggender. Billedligt set på friluftslivets felt har de været ovre og forankre sig i eller internalisere forandringspolariseringens pol, for at vende tilbage og implementere eller eksternalisere forandringerne i stabilitetspolariseringens pol. Det sker på en sådan måde, at de faktisk modererer eller nedtoner værdien af de heroiske værdier i såvel deres aktivitet som i deres hverdagsliv i øvrigt. Og det giver faktisk også plads til, at de nu begynder at kunne *sætte grænser* for, hvor yderligtgående de ønsker at blive individualitetspolariseret til fordel for, at de også begynder at lægge vægt på det sociale i deres liv og dermed lader sig solidaritetspolarisere. Det ses i citatet nedenfor på den måde, at interviewpersonen Rikke tidligere har været stærkt fokuseret på sin individualitet og sine heroiske værdier som f.eks. vilje. Men efterhånden har hun fundet ud af, at hun mangler venner og måske også skal begynde at lade andre få deres ret og vilje i diskussioner. På den måde befinder hun sig nu i en periode i sit liv, hvor hun vælger at begynde på at fokusere mere på venner og fællesskab, hvilket kan betragtes som solidaritetspolarisering:

> Jeg er begyndt inden for det sidste års tid eller halvandet, at tænke lidt mere på mig selv. Hvad jeg tænker, og hvad jeg føler, fordi der er mange ting i orienteringsløb, jeg slet ikke har været klar over før, f.eks. hvordan jeg reagerer, hvis jeg får et nederlag. Det har jeg ikke rigtigt været i stand til at tackle, fordi jeg aldrig rigtigt har prøvet at få et nederlag med min sport. Og der er det så, at

når man så endelig får det, så bliver man nødt til at have brugt meget langt tid på at lære at skulle kunne tabe. Det tror jeg også, at jeg kan føre over på, at jeg er enormt dårlig til at give op i en diskussion med folk. Der skal jeg helst have ret. Og jeg giver helst ikke op, før jeg har fået min vilje og min ret. Så jeg tror ikke, at jeg endnu er kommet til at være vildt bevidst om det. Det kommer sådan lidt hen ad vejen, at man lærer ting. Der er sket meget de sidste tre til fire år, også med, hvordan jeg er. Altså i det hele taget. Jeg tænker over, at man måske også skal lade andre folk få ret. ... Når man lige pludselig finder ud af: "Nej, nu mangler man virkelig nogle venner omkring sig", så bliver man helt ked af det, fordi man ikke har nogen. Og så får jeg jo det der: "Meget alene", ved at hver gang jeg træner kan vælge, bare at gøre det selv. **Rikke.**

Det centrale er at det for nogle unge lykkedes, *ikke* at blive fanget af nævnte parenteser om risiko og fare inden for den moderne måde (som kan give bagslag i form at tabt selvværd, social isolation mv.) og tillid og sikkerhed inden for den moderne måde (som kan give bagslag i form af mistet mulighed for at besvare eksistentielle følelsesmæssige anliggender i kernen af den personlige identitet, f.eks. som "tro" på at der er en mening med ting i tilværelsen). Tværtimod lykkedes det så at sige at udregne parenteserne og komme videre.

Overordnet set vil jeg mene at der med den post-moderne måde er tale om en form for individualisering af solidarisering, dvs. at der forgår en fernisering eller projicering at den moderne måde over på den traditionelle måde – deraf betegnelsen post-moderne. (Som vi skal se senere er det den omvendte proces – solidarisering af individualisering – der forgår inden for den post-traditionelle måde).

Den form for individualisering af solidarisering, der forgår, har også en række positive effekter på de unges stil i hverdagen.

Bl.a. kan aktiviteterne under iscenesættelsens overflade bringe følelser af *stolthed*, *anerkendelse*, *glæde* og *lykke* ind i de unges liv. Det ses i citatet nedenfor ved at interviewpersonen Nadja bruger ridning som overflade eller middel til at høste følelse af bl.a. stolthed, der ultimativt får hende til at engagere sig socialt ved at hjælpe folk med at lære at ride:

Det er rart at komme ud til stævne og alle folk ved, hvem man er. Folk som man aldrig har set før… kommer hen og spørger: "Nå, hvem er den hest efter". ... Jeg kan godt lide at folk kigger på mig, når jeg rider, fordi jeg ved, at jeg er god til det. [jeg vil gerne anerkendes for] den, der er god til at få det bedste ud af hestene, og ride og få et ordentligt resultat. Jeg synes, det er meget sjovt, når man kommer ud til stævne, så er der måske nogen, der kommer hen og siger: "Hej, Nadja", og jeg har aldrig set dem før. Så ved de bare, hvem jeg er, og ved en masse om mine heste. Hvor jeg aldrig nogensinde har mødt dem. … Det gør mig til et gladere menneske. Og jeg føler, at jeg godt kan lide, at hjælpe andre folk

med at lære, [at have] med heste [at gøre]. Det … er meget værdifuldt for mig … vigtigt for mig. **Nadja.**

Men aktiviteterne lærer gennem tid også de unge f.eks. *viljens, tålmodighedens, respektens* og *kompromisernes – "taberens og vinderens*" – kunst:

Da jeg var mindre, der skulle jeg bare have ret. Jeg var meget egoistisk. ... F.eks. konkurrencer, dem ville jeg altid vinde. ... Hvorimod i dag har jeg lært, at selv om man taber, så kan man godt være en god taber… Det har jeg nok lært ved fiskeriet. … Når man begynder at fiske, der har man ikke tålmodigheden. Men man vænner sig til det. … Når man først har prøvet at ligge tre dage uden at fange noget, så mister man jo tålmodigheden på et eller andet tidspunkt. Men jo længere tid, jeg har prøvet at ligge derude, jo længere væk, har jeg også fået skubbet den der tålmodighed. … Det er en del af *gamet*. Fanger man noget, er man heldig; fanger man ikke noget; det bare ærgerligt … Nu spiller jeg også rugby. Og det er da sådan, at mange af de, jeg er på hold med, taber de, så er de helt nede i kælderen. Og sådan har jeg det slet ikke. Så er man da glad på vegne af det hold, der har vundet. Selvfølgelig er det ærgerligt for én selv, men så vinder man næste gang… Dét er sgu heller ikke mere end et par år siden, hvad har jeg været, 17 år eller sådan, at jeg helt stoppede med at gå og slå på folk. … På et eller andet tidspunkt begyndte folk, ikke at ville være sammen med mig. … Og så har jeg højest sandsynligt brugt min tid ude ved fiskevandet til at sige: "Jamen okay, det kan jeg godt forstå, at de ikke gider", "Nu stopper vi det dér med at gå og slå". **Per.**

Det kræver… enormt meget tålmodighed og vilje. Og at man har udholdenhed til at blive ved, selvom hesten i 3 måneder ikke fungerer som en hest skal… Og så også gensidig respekt. Det er jo et stort dyr… På den måde må man også gå lidt på kompromis, og så respektere hinanden. **Nadja.**

Endelig kan aktiviteterne også have en positiv effekt på de unges *koncentrationsevner*, og aktiviteter med fokus på udfordring, præstation og grænseoverskridning kan desuden have en positiv effekt i form af at begrænse de unges *nervøsitet* og *angst* i tilspidsede, krævende situationer i hverdagslivet, f.eks. i forbindelse med eksaminer:

Det med at skulle være så koncentreret … og mental træning [i orienteringsløb] … kan jeg bruge i skolen ... hvis der sker en fejl eller et eller andet, at man så: "Syy", ret hurtigt kommer på rette bane igen. Jeg tror, at jeg er meget god til at lukke ting ude, og så bare koncentrere mig. … Jeg får rimeligt gode karakterer ... gennemsnit på omkring 10. Karaktererne ligger på 9, 10 og 11. Men jeg er også sådan én, der kan sidde og snakke og være enormt ukoncentreret. … Jeg er ikke sådan én, som er helt vildt nervøs inden eksamen. ... Så jeg tror da, at jeg godt kan bruge det [erfaringerne fra orienteringsløb]. **Rikke.**

Det er vigtigt at forstå, at de strukturelle konturer på friluftslivets felt omkring den post-moderne måde ikke i sig selv har alle de ovennævnte positive effekter på de unges hverdagsliv. Styrkerne i måden ligger snarere i dens åbne dynamik med de omkringliggende strukturer fra både den moderne og traditionelle måde. Mens mangel på en sådan dynamik giver sig udslag i svagheder – man kan sige, i Bourdieus forstand, mangel på udveksling af kapital på identitetsprojektets personlige niveau med det omkringliggende traditionelle og moderne felt, begrænse de positive effekter på hverdagslivet. F.eks. hvis det ikke lykkes de unge at finde deres grænser, når de fra tid til anden går ind på underfeltet af den moderne måde og opsøger risiko og fare (gennem grænseoverskridning med henblik på personlig udvikling), da lykkedes det dem heller ikke overskride og udradere de risici og farer, der kan være forbundet med *ikke* at udvikle sig socialt eller *ikke* blive solidaritetspolariseret:

> Det er igen der, hvor jeg ikke har nogen grænser. Jeg skal prøve noget nyt hele tiden, også venner. Hvor man normalt siger: ”Det er mine rigtige venner, dem, som jeg bruger al min tid sammen med”, der har jeg dem aldrig mere end et halvt år. Så skifter jeg venner helt ganske automatisk, fordi så er det blevet for kedeligt til mig. Så skal jeg have nogle nye. **Per.**

Tilsvarende, hvis de unge fra tid til anden er ude af balance med hensyn til ligevægten mellem individualitets- og solidaritetspolarisering, måske fordi, der har været for meget fokus på de heroiske værdier, da lykkedes det dem heller ikke at bevare den emotionelle og følelsesmæssige ligevægt i hverdagen:

> [At blive pis hamrende møg sur,] det er jeg ikke så god til at håndtere. Dér har jeg det nok med at ryge lidt for langt ned, altså ud i de der yderpoler. Altså, jeg holder mig til at være glad det meste af tiden, og så lige pludselig så sker det. Så der kan man godt sige, at det er den dér balance, og at man så lige pludselig bliver nødt til at flippe fuldstændig ud, eller tude helt vildt, fordi man er så meget af sted hele tiden. Jeg har ikke ret mange timer, hvor jeg bare ligger og slapper af eller bare kan være ked af det med mig selv. Jeg er på hele tiden, synes jeg. Altså, også med skolen. Og hvis vi for eksempel er væk en hel uge på træningslejr, så kan jeg godt komme hjem, og jeg har været glad hele tiden, og så skal der så lidt til, før man bliver sur herhjemme, fordi man ligesom lader det af herhjemme. Det er lidt irriterende for mine forældre, tror jeg. Men der tror jeg, at jeg, lige nu, ikke er så god til at tænke: ... ”Nej, nu skal jeg være lidt alene”, når man er af sted. Men det får jeg ikke gjort. Og så kommer det først, når man kommer hjem, at man: ”pluu”, bryder helt ud. Så det sted hvor jeg er bedst til det, det er altså orienteringsløb. At jeg er bedst til, ja netop, orienteringen. **Rikke.**

Endelig kan man se i citatet nedenfor, at en effekt af friluftsliv udmøntet som *kreativitet* kan blive begrænset af for megen vægt på *diskursiv*

bevidsthed og *praktiske rationalitet*. Det mener jeg kan hænge sammen med et for stærkt træk på værdien af *formel viden* og *praktisk kendskab* fra solidaritetspolariseringens pol på friluftslivets felt, hvilket f.eks. kan være tilfældet med en aktivitet som orienteringsløb:

> Jeg er enormt dårlig til sådan noget klippe-klistre-ting og male og sådan noget, men jeg kan meget godt lide ... at arbejde med sådan nogle ting ... det er helt vildt spændende. Men jeg er bare enormt dårlig til det. Også sådan noget med at synge og alle sådan nogle ting. Selv sy tøj og sådan noget. Da jag var mindre, var jeg rimelig kreativ, men jeg er ikke så kreativ længere. Men ... inde i mit hoved er jeg meget kreativ. ... Jeg har vildt mange ideer inde i hovedet til hvordan det skal være. Men jeg er ret dårlig til fysisk at gøre det til det, man gerne ville. Så tankemæssigt er jeg meget kreativ. ... Men jeg er bare meget fummelfingret. Der er jeg nok mere, også fordi orienteringsløb er meget firkantet på nogle punkter. Selvfølgelig skal vi visualisere og have det i tankerne, men dét at begå sig ude i skoven det er meget: ”tuc, tuc, tuc”. Og dér tror jeg også, jeg er lidt mere sådan: ”chc, chc, chc”, lidt mere handyman. **Rikke.**

Grænseoverskridende naturoplevelser og det personlige identitetsprojekt indenfor den post-traditionelle måde

De strukturelle konturer omkring grænseoverskridende naturoplevelser i relation til den post-traditionelle er som udgangspunkt sammenfaldende med den traditionelle og den moderne måde, hvad angår henholdsvis værdien af formel viden og praktisk kendskab og oplevelsen af risiko og fare.

Dvs. at når grænserne overskrides på identitetsprojektets personlige niveau, så er der både fokus på oplevelse af *risiko* og *fare* og på værdien af *formel viden* og *praktisk kendskab*:

> Man skal vide, hvad man laver. Det nytter ikke noget at sige, at jeg går på fjeldet, og så ikke tager noget med. I Pyrenæerne, der dør man af tørst. Eller ... dehydrerer. Hvis du går på vinterfjeldet uden skiftetøj eller varmt tøj, og bliver indhentet af en snestorm, så er det slut. … Jeg vil vide, om mit udstyr kan holde. Det er man jo ekstremt afhængig af, når man klatrer ... hvis du falder. … For mig har det været enormt grænseoverskridende, at jeg har været så enormt bange for højden. Og samtidig har jeg jo bevidst vidst, at der ikke var noget farligt, når nu jeg var bundet fast i det her reb. Jeg ved, hvad de her reb, netop også fordi jeg læser, hvad jeg læser, så ved jeg, at de her reb er testet. Og jeg ved, hvad de kan holde til. Og jeg ved, at jeg aldrig nogensinde, for det første vil kunne påvirke rebet med noget, der har den størrelsesorden, og for det andet, hvis det lykkes mig, at påvirke rebet med noget af den størrelsesorden, så går jeg altså også selv midt over. Så rebet skal nok holde. Sikringerne skal nok holde. Men jeg er stadig panisk angst for at klatre op. **Line, 22 år.**

Men grænseoverskridning på den post-traditionelle måde er alligevel struktureret på sin helt egen måde.

For det første trækker de unge tilnærmelsesvis lige meget på både *heroiske værdier* og *formel viden* og *praktisk kendskab*. Dvs. at de på friluftslivets felt trækker både individualitetspolariseringens og solidaritetspolariseringens poler med, når de oplevelsesmæssigt løber risici og farer gennem ekstreme aktiviteter. Måske er der en tendens til, at de i selve oplevelsesøjeblikket fokuserer lidt mere på værdien af de heroiske værdier, f.eks. på *mod, vilje* og *"tro*", end på værdien af viden og kendskab. Derfor har de måske også lidt lettere ved, til sammenligning med de unge inden for den traditionelle måde, at møde deres grænser som "uforberedte subjekter" i kropslig forstand, og på den måde står det også åbent for dem, at kunne besvare deres følelsesmæssige og emotionelle spørgsmål til tilværelsen, som f.eks. at kunne sige, at man godt kan gøre noget, på trods af at man er rædselsslagen for at gøre dette noget:

> Det har været grænseoverskridende for mig bare at komme der op til, hvor jeg var bange. I første omgang snakker vi måske tre fire meter. Jeg kunne stå på første sal, kigge ned og synes, at det var i hvert tilfælde ikke sjovt. Også selvom jeg stod bag et rækværk. En almindelig udvendig brandtrappe fra første sal var enormt ubehagelig. ... Og sidst jeg var på Kullen klatrede jeg da glad tyve meter op. Så satte jeg mig ellers og bandt mig fast. Sad så på kanten, med benene dinglende ud over kanten, og sikrede den næste, der klatrede op. … Og det havde jeg overhovedet ikke noget problem med. ... Lige da vi skulle rapelle ned, da jeg så lige skulle ud over kanten, der kom det lige i mig: "Dét hér, dét havde jeg ikke kunne gøre for et år siden", "Næ", "Men det kan jeg nu". Altså: "Jeg tør godt". Så på den måde, har det været meget grænseoverskridende. Jeg kan stadigvæk godt blive enormt bange. Ja, netop når jeg ikke tror på, at jeg kan. Når jeg føler, at jeg ikke har ordentlig fat med hænderne eller står meget usikkert, så kan jeg stadigvæk godt blive bange. I det øjeblik jeg bliver presset, så er den der. Men ... for det første kan jeg udskyde den grænse, hvor jeg begynder, at føle mig presset. Og for det andet kan jeg også bearbejde, at når jeg ved, at jeg har kunnet komme over det hertil, så kan jeg også komme over dét dér. … Jeg har lært noget om, at: "Man kan godt det, man vil". Der er enormt meget viljestyrke både i at klatre og i at vandre: "Man kan godt". **Line.**

For det andet bevæger de sig, til sammenligning med de unge inden for den moderne måde, ikke så langt ud i deres oplevelser af risiko og fare, når de overskrider deres grænser. Det hænger sammen med, at oplevelsen stadig skal være omgærdet at tillid og sikkerhed. Dvs. at de på friluftslivets felt implementerer nogle af de moderate aktiviteters tillids- og sikkerhedselementer i deres ekstreme aktiviteters risiko- og fareelementer:

> Man kommer ud og får en eller anden form for frihed, hvor der ikke rigtigt er nogen grænser for, hvad man kan. Der er hele tiden en udfordring … hele tiden en udvikling … du bliver aldrig god nok.. Altså, da man startede og knap nok kunne stå på brættet, og så nu, hvor man er oppe og springe på bølgerne og så

videre og videre. … Hvis man helt grundlæggende ser på det, så er det helt vilde kræfter, man kommer ud i. Og det er jo det, der er fascinerende, men også skræmmende … en eller anden angst for vinden og for vandet. Fordi man mærker lige pludselig, hvis man bliver skyllet af en bølge to gange i træk, så ligger man og tænker i vandet: ”Nu skal jeg snart have luft”, ”Nu skal jeg snart op på brættet igen”. Men når man så lærer, at kontrollere det, så er det bare en optur sådan bare. Og det er kun dig selv, der oplever den. Det er bare en god fornemmelse. … Man plejer at sige om dem, der er rigtigt gode, at de formår at lægge hjernen inde på stranden. De skal kunne sætte sig ud over alt, der hedder fornuft, og så bare satse 100 procent på alt, hvad de gør, når de er derude. … Og jeg kender da også flere, som virkelig er enspændere inden for windsurfing. … Der er jeg så igen typen, at jeg synes både, at der er mere trygt, hvis man er flere ude, rent sikkerhedsmæssigt, men det er også sjovere, når der er andre til at se de ting, man laver. Det er også en del af det. … Det må jeg sige, der kommer et punkt, hvor min fornuft tager over i forhold til at windsurfe og stå på ski. Altså, en helt klar grænse for, hvor langt jeg vil gå. Man gider ikke brække et ben og ... hvis det blæser 25 sekundmeter, og selvom det egentlig kunne være en fed tur, så ved jeg også godt, at resten bare vil blive overlevelse, og det er der ingen grund til at udsætte sig selv for. ... Og man kan jo sagtens udfordre sig selv og blive bedre, selvom det ikke er ekstreme forhold man er ude i. Så kan man træne tekniske ting i almindeligt blæsevejer. 10 sekundmeter. **Erik.**

For mig er det et spørgsmål om, hvor sikker jeg føler mig. En svær bevægelse, er en bevægelse, hvor jeg ikke er sikker på, enten om jeg kan holde fast, eller om jeg kan nå det næste greb. Eller når man trækker benene helt op under sig, og så på ét ben skal kaste sig op uden at holde i noget, det gør man ikke… Jeg har en enkelt gang været ude for, at jeg styrtede… fordi det regnede. Man klatrer aldrig i regnvejr. … Man kan dø af det, og det ville vær dumt. **Line.**

Således er der altså tale om, at man inden for den post-traditionelle måde trækker på strukturelle elementer fra tre sider af på friluftslivets felt (fra solidaritetspolarisering med formel viden og praktisk kendskab, fra individualitetspolarisering med ”tro”, håb og mod, stabilitetspolarisering med tillid og sikkerhed), når grænserne overskrides ude i den fjerde pol (forandringspolarisering med risiko og fare) bestående af ekstreme aktiviteter på friluftslivets felt.

Endelig, for det tredje, er der også andet, der er karakteristisk for den post-traditionelle måde. Og som kan forklare, hvorfor disse unge kan trække så bredt fra samtlige strukturelle konturer på friluftslivets felt som illustreret ovenfor. Forklaringen kan være den, at der er tale om unge, der allerede har dyrket moderate aktiviteter i mange år, inden de er begyndt på at dyrke ekstreme aktiviteter. Derved er de identitetsmæssigt allerede forsynet med mange af de oplevelser og værdier og positive effekter, som er forbundet med moderate aktiviteter. Med det i bagagen har de nu fået mod på at prøve nye aktiviteter med mere radikale udfordringer end de moderate aktiviteter.

Men i modsætning til den post-moderne måde at dyrke aktiviteter på er der tale om en langt højre grad at aktivitetskontinuitet, hvad angår de post-traditionelle unges engagement i ekstreme aktiviteter. De dyrker altså ikke ekstreme aktiviteter fra tid til anden. De nøjes ikke med at "snuse" til aktiviteterne. Og – vigtigst af alt, de holder ikke op med at dyrke moderate aktiviteter. Eller i det mindste glemmer eller forkaster de ikke, hvad de får/fik ud af deres moderate aktiviteter. Det vil sige, at disse unge i reglen måske stadig dyrker én af deres moderate aktiviteter, f.eks. spejder, fodbold og håndbold. Men de dyrker måske disse moderate aktiviteter mere sekundært og sideløbende med de(n) nu primære ekstreme aktivitet(er), f.eks. klatring, windsurfing, kajak, mountainbike.

Overordnet set vil jeg mene at der med den post-traditionelle måde er tale om en form for solidarisering af individualisering, dvs. at der forgår en fernisering eller projicering at den traditionelle måde over på den moderne måde – deraf betegnelsen post-traditionel. Det ses i citatet nedenfor ved at interviewpersonen Line er blevet mindre individualistisk i sin klatring af, at hun har solidaritet, fællesskab og samarbejde med sig i bagagen fra spejder, som kaster hendes klatring i et andet lys end hvad klatring potentielt set kunne være:

> Ja, min klatring er ud over det [almindelige inden for spejder]. Bestemt… For mig er den store forskel [imellem at være spejder og være klatrer], at du er langt mere alene, når du klatrer. Som spejder arbejder du altid i patruljer, i enheder mellem fem og ti mennesker. Og der lærer du meget, at: "Du er stærkere, når du står sammen". Samarbejde og sammenhold. Når du klatre, du har selvfølgelig din sikringsmand, og du er meget stærkt bundet både fysisk og psykisk til din sikringsmand. ... Men når du hænger oppe på væggen, det er dig selv, der skal videre op over. ... Så det er nok noget mere individualistisk… Jeg tror ikke, at jeg er så individualistisk, som jeg kunne have været som klatrer. Jeg sætter enormt meget pris på, at være sammen med andre mennesker. Og jeg synes, det er en fed oplevelse, at man kan meget mere, når man er sammen. Men jeg er også meget fascineret af, hvad man selv kan. **Line**.

Pointen er i alle henseende, at disse unges aktivitetskontinuitet, både hvad angår et langt forløb med moderate aktiviteter og også relativt langt forløb med ekstreme aktiviteter, giver dem nogle forspring eller fordele til sammenligning med de unge, der dyrker deres aktiviteter på de tre andre måder. Forspringet vedrører bl.a. *refleksivitet*, hvor disse unge langt bedre kan relaterer og reflektere forskellige oplevelser fra både moderate og ekstreme aktiviteter, og igen herefter kan perspektiver og reflektere denne "dobbelte oplevelses- og refleksionsdybde af moderat overfor ekstremt" i hverdagslivet.

Denne form for refleksion med effekt på hverdagslivet starter allerede med oplevelsen af den grænseoverskridende naturoplevelse. Og i den forbindelse starter refleksionen i selve grænseoverskridelsen, hvor hverken formel viden eller praktisk kendskab til såvel aktivitet som natur, kan bruges af den unge til at forudsige samspillet mellem selvet, aktiviteten og naturen. Samspillet er især uforudsigeligt foranlediget af naturen, og det gør, at aktiviteten også bliver uforudsigelig, hvilket i sidste ende således også gør selvets oplevelser uforudsigelige. Selvets uforudsigelighed ligger i, at det på et eller andet tidspunkt bliver nødt til at tage sine fornemmelser for naturen og den situation, det er i, til hjælp. Det er i det øjeblik, at grænseoverskridningen sker, og i det øjeblik, selvet kan få adgang til muligheden for at finde svar på de *emotionelle og følelsesmæssige forankrede spørgsmål* til tilværelsen. I citatet nedenfor betydningen af bl.a. livet og døden og herefter tanker om familien:

> Man … får en eller anden form for frihed ... hvor der ikke rigtigt er nogen grænser for, hvad man kan. … Helt grundlæggende er det jo nogle helt vilde kræfter, man kommer ud i. Og det er dét, der er fascinerende. Men også skræmmende. Fordi man mærker pludselig, hvis man bliver skyllet af ... så ligger man og tænker i vandet: ”Nu skal jeg snart have noget luft” og ”Nu skal jeg snart op på det bræt igen”, fordi man får ... angst for vinden og for vandet. Men når man ... kontrollerer det, så er det bare en optur. Sådan bare. ... [Sammenligneligt med] … hvis det går godt i en eksamenssituation. Hvis man skal relatere det til andre sportsgrene, så er det som når man scorer et mål i fodbold. Eller rammer golfkuglen rigtigt når man er ude og spille golf. Det er fornemmelsen af at tingene går op i en højere enhed. Det har en del med erfaring at gøre ... men jeg vil så stadig sige, at selvom man så har tillagt sig den erfaring, så når man er ude i naturen, og dyrker en eller anden sportsgren, der har noget med naturkræfter at gøre, så er det jo stadig uforudsigeligt. Og det er dét element, der stadig ligger i det. Hvor man kan sige, at hvis man f.eks. spiller fodbold, så er det altid inden for nogle bestemte rammer. Der er en dommer på banen, men det er der altså ikke, når du er ude på havet. Så er det dig selv og naturen. ... bølgerne bliver altså store på Vesterhavet, og når man kommer sejlene ind i brændingen, derinde hvor bølgerne begynder at brække på revlerne, og så ryge i dér, og opleve, at bølgen skyller ind over dig ... og du har ikke tid nok, for bølgerne knækker hurtigt ... til at få kontrol over dit udstyr, og måske bliver det revet ud af hånden på dig, og du bliver skyllet den ene gang efter den anden. Dét er en ubehagelig oplevelse. Men når man så endelig kommer op, så er man bare fuld af liv på en eller anden måde. Så er man nærmest befriet. Man når at tænke en hel del ... det er urinstinkter der kommer op i én, dét med, at man ikke kan få luft, og dét med, at man lige presser sig selv lidt mere, så man kan komme op, og så man kan få kontrol over udstyret. Men det er sådan nogle tanker, der går på: ”Hold da kæft, hvis jeg ikke kommer op nu, så er jeg færdig”. ... Men man reflekterer ikke over familie og sådan nogle ting, for dét, går det alt for stærkt til. Det er helt basale

tanker, hvor man bare tænker på: ”Hvad skal man gøre nu” og ”Hvad sker der nu omkring mig”. **Erik.**

Sådanne oplevelser skaber basis for endnu et (for)spring, og bringer refleksion over *tilværelsens dybereliggende eksistentielle værdier* frem for dagens lys. F.eks. kan de unge da finde deres ”tro” på og i tilværelsen. Det skal forstås sådan, som de to næste citater illustrerer, at ved at man rent faktisk kommer på den anden side af ens grænser, så er der også en risiko og fare for, at man kan miste sig selv. Men lykkedes det både at holde fast i sig selv og give slip på sig selv samtidigt, idet selve grænseoverskridningen sker, da finder man ikke kun sig selv, men også dét, der er større end én selv, nemlig ”troen” i én selv og ”troen” på én selv. Heraf har friluftslivet en lang række effekter på selvet og i selvet, som det er svært for de unge at sætte ord på. Men f.eks. oplever og får de dybereliggende indsigt i, *hvad lykke vil sige, hvad værdsættelse af livet vil sige, hvad optimisme vil sige, hvad det vil sige at være menneske, hvad frihed vil sige, hvad det vil sige at ting går op i en højere enhed, hvad det vil sige* … osv.:

I sommer var jeg oppe og vandre i Pyrenæerne. … Vi startede klokken syv om morgenen, og så klatrede vi … tolvhundrede højdemeter op. Og da vi så kom op ... så sad vi oppe i et pas imellem to bjerge, og kunne kigge den ene vej ud i den ene dal, hvor der lå skygge og morgendis, og den anden vej, ned i en solbeskinnet dal. Det var helt ekstremt flot. Og det havde været afsindigt hårdt at komme der op. Men vi var der. Og det var lykkedes. Det var rigtigt fedt. ... Og så var jeg bare fuldstændigt betaget af, at det var så smukt. … Det er nok det tætteste jeg kommer på en religiøs oplevelse. Da jeg normalt ikke er specielt troende. … det var det dér med, at man følt sig meget lille. [Hvilke tanker, jeg da får om livet af sådan en oplevelse?]: Livet er jo fantastisk, og man skal passe på dét, man har, for man kommer hurtigt galt af sted. Men ikke sådan pessimistisk, bare at man skal værdsætte dét, man har. Og at jeg følte mig utrolig heldig, at jeg fik lov at opleve det. Sådan selv, som en del af mit liv. ... Naturen er nok det nærmeste, man kommer noget, der er større end mennesket. Man kan kalde det Gud, eller man kan lade være. ... Jeg føler mig enormt heldig over, at opleve det, mens jeg er her og er i live. Og jeg vil gerne passe på mig selv, så jeg får lov at opleve det igen. Og især når man klatrer, og man er meget afhængig af, hvad man gør, så skal man ikke udvise foragt for døden. Men på den anden side, man er nok også afhængig af, at man netop er bange for at dø. ... Ja, for at kunne sige, at man går ud og ser intetheden i øjnene og kommer tilbage igen. Og så er man en lille smule mere afklaret med sig selv, når man kommer tilbage. **Line.**

De grænseoverskridende naturoplevelser kan på den måde give disse unge ”troen” på, at de selv, principielt set, skaber deres tilværelse, eksistens og identitet igennem deres valg og handlinger. Her er vi inde ved selve det janushoved det er, at forstå, hvad det er, der ligger i, at de unge opsøger risiko og fare gennem ekstreme aktiviteter. Mange unge oplever i dag på den

ene side, at deres tilværelse og dens mening ikke er givet på forhånd af tradition. Men når deres mening i tilværelsen ikke er givet, så må de selv skabe den ud fra de valg de træffer. Denne mening er til hver en tid subjektiv og ofte midlertidig og ustabil. Og det forhold, at der således ikke eksisterer en objektiv sandhed eller mening med livet, det kan gøre mange bange og angste, hvilket er én af nutidens former for samfundsmæssig risiko og fare. Men her er det, at de unge bruger bl.a. grænseoverskridende naturoplevelser til at blive deres ængstelser og angst kvit – og dermed blive nutidens risiko og fare kvit. Og de bliver det paradoksalt nok gennem risiko og fare i ekstreme aktiviteter. Så de valgsituationer, som de unge sætter sig i, når de dyrker deres aktiviteter, dem kan de altså bruge til at finde referenceværdier for tilværelsen.

Naturligvis udgør sådanne referenceværdier ikke alene grundlaget for de unges nuværende og fremtidige refleksivitet og evner til at vælge til og fra. Håndtering af grænser og valg har de *også* allerede med sig fra deres opdragelse:

> Man har jo altid to eller flere muligheder i en given situation. … Jeg tror på, at valg, jeg har taget, det var det rigtige. Og jeg tror også på, at der er ikke rigtigt nogen grund til at fortryde valget, for det får man ikke noget ud af. ... Så på den måde, jo, [er jeg] lidt eksistentialist. ... Men det er igen noget, som ligger tilbage, tror jeg, i opdragelsen og de sociale omgivelser du er færdes i. ... Mine forældre gav mig jo frit valg for, hvad jeg ville på alle hylder. Og de støttede også op om det til en vis grad. Men stadigvæk, så var valget jo mit, om jeg ville spille fodbold eller badminton eller svømme eller hvad jeg ville. Det har nok været lidt mere implicit. ... De har ikke sådan direkte sagt: ”Det er dit valg”. Men der har ligget lidt: ”Jamen, hvad vil du føle”. ... I stedet for at sige: ”Nej, nu gør du det, nu gør du det. **Erik.**

Endnu en effekt af grænseoverskridende naturoplevelser på hverdagslivet er, at de unge bliver bedre til at håndtere pressede situationer. Både fordi deres aktiviteter fremmer evnerne til at træffe beslutninger, og fordi aktiviteterne forsyner dem med bagvedliggende eksistentielle værdier, f.eks. værdien af *frihedsfølelse* og *helhedsfornemmelse*. Disse værdier kan bruges som refleksiv reference for valg og håndtering af de begrænsninger, som ufrihed i forhold til f.eks. økonomi er, og som en ikke-helhedsfornemmelse i forhold til f.eks. bolig er:

> Det kan da godt være, at det også i andre situationer, hvis man kommer i pressede situationer, at man har den dér i baghovedet, som siger: ”Du skal nok komme op, selvom du er presset hér”. Fordi det jo er dét, man oplever derude. … Om det ligger et eller andet sted i underbevidstheden, ved jeg ikke. … Det er nok en eller anden fornemmelse af … følelsesmæssigt, at man er fri, tror jeg… at lige dér, hvor du er nu, der betyder det altså ikke noget, at du er på SU og at du ikke

> har penge til mad resten af måneden ... dér er alt andet bare ligegyldigt. ... Og sansemæssigt, jamen, der kan man jo mærke, at man er til. Man kan sgu mærke, at man lever. Og igen dét i modsætning til at sidde herinde i en lille stue i min lejlighed på Nørrebro. Det er bare ikke tilfredsstillende i forhold til at stå på en bjergtop. Det er bare en helt anden fornemmelse. ... Mere sådan en helhed … en helhedsfornemmelse, tror jeg. **Erik.**

Sidst men ikke mindst fortsætter effekterne af friluftslivet på hverdagslivet så langt som til, at disse unge "tror" på, at alle mennesker, naturligvis med de begrænsninger og muligheder som sociale og kulturelle faktorer giver, har potentialet til at blive hvad som helst. Hermed kan man sige, at de overfører såvel *forandringspolariseringen* og *individualitetspolariseringen* fra friluftslivets felt hverdagslivets domæne. Men de gør det på en sådan måde, at de faktisk lægger de to polariseringsmekanismer ned oveni deres modsætninger eller modpoler på friluftslivets felt, henholdsvis stabilitetspolarisering og solidaritetspolarisering. Det ses i citatet nedenfor ved at det menneskelige potentiale til at blive hvad som helst (forandringspolarisering) skal understøttes med *sikkerhed* (stabilitetspolarisering) for de, der ikke kan realisere et sådant potentiale. Og det ses ved værdien af ultimativ frihed (i liberal forstand) (individualitetspolarisering) skal understøttes en *ekstra hjælpende hånd* (solidaritetspolarisering):

> Om man søger friheden? [som man søger og oplever når man windsurfer] Jeg tror, at de fleste mennesker ... har potentialet til at blive hvad som helst. … Men der er selvfølgelig fra de bliver født en masse sociale faktorer, der spiller ind og begrænser eller udvider mulighederne for det enkelte individ. ... Opdragelse og opvækst ... det er dér de fleste begrænsninger ligger. Kulturelt… og det er også dér jeg rent politisk ved, hvor jeg står. Folk der har haft det knald hårdt, dem skal man sgu have overskud til at give en ekstra hjælpende hånd, fordi alle er jo ikke født lige på den måde. Det er jo ikke sådan, at alle har lige muligheder bare fordi vi lever i det samme samfund eller i Danmark. **Erik.**

3.3.3 Ligheder imellem de unges stedsans i landskabet

De unges stedsans udtrykker deres samhørighedsfølelse med steder i landskaber. Det skal forstås sådan at rum bliver til sted ved at den unge tillægger en given specifik geografisk lokalitet, eller elementer på en sådan lokalitet, sanse- og følelsesmæssig betydning. Derigennem skaber stedsans også samhørighed eller sammenhæng mellem de unges naturoplevelser i friluftslivet og stil i hverdagslivet.

I udgangspunktet er det vigtige ved et sted det, der virker *sansemæssigt initierende.* Dvs. ting i landskabet, som vækker *synssans, høresans, lugtesans, smagssansen,* og den *kropslige overflades følesans*. Det kan være elementer som *fugle, træer, skudte dyr* osv.

> Blod. Når folk rører ved blod, så er det koldt ... ligesom vand. Første gang man prøver at skyde et dyr, hvor blodtemperaturen er 37 grader, så får man altså et chok. Man stikker fingrene ned i det der blod. ... Her i efteråret, jeg havde ... siddet oppe i et træ i fem timer. Jeg frøs, som jeg ved ikke hvad. ... Så ser jeg et dyr. Den skød jeg. Så skulle jeg flå den. Da jeg stak fingrene ned i det der blod, der brændte jeg mig simpelthen på blodet, fordi mine fingre var så kolde. Det var en totalt mærkelig oplevelse… Det er en ting, man skal overvinde. Jeg har aldrig været sart. Jeg kan sgu tåle det meste. Når man brækker dem og skal hive tarmene ud, og får man lige revet hul på mavesækken. Så stinker det helt vildt. Jeg må indrømme, det lugter ikke særligt godt. ... Men det er en del af jagten. **Per.**

Men det *følelsesmæssigt initierende* ved sted er mindst lige så vigtig. Det kan f.eks. være det ved steder, der viser årstidernes vekslen, hvor især tegn på forårets kommen vækker *følelse af fysisk og psykisk overskud*, og mørket om vinteren modsat vækker følelse af være *deprimeret*:

> Når ... skoven lige er sprunget ud og solen skinner helt vildt meget, det er ligesom der ... at nu kan man endelig smide trøjen og løbe i T-shirt. Der kommer virkelig ekstra meget energi den dag, at man oplever det. Man suger bare skovens kraft til sig. De dage det er så lækkert, der kan jeg godt bare stoppe op og skal bare være nødt til at gå. Bare for at nyde, at det er så fantastisk, fordi man får netop den der energi. Og man får ligesom tid til: ”Puh, der kaster man alle problemerne fra hele vinteren ud”, fordi det er efter en periode, hvor det kan være lidt surt, fordi det er så mørkt at løbe. ... Langt de fleste dage kommer jeg først ud når det er mørkt og koldt. Så bliver man lidt deprimeret. Der bliver træningerne meget meget tunge og meget meget lange. Og jeg træner jo hverdag. 6 gange om ugen. **Rikke.**

Samlet set kan stedsans således betegnes med alle landskabets *spatio-temporale kvaliteter*, og det er især de kvaliteter, som bevæger tid og rum i såvel landskabet som i de unge, og det ses i de unges udtalelser, når de formulerer, at træerne f.eks. *er ved at* springe ud (løvspring), at dyrene f.eks. *er ved at* formerer sig (parringssæson), at solen f.eks. *er ved at* gå ned eller stå op (daggry og skumring), eller af vandet f.eks. *løber* i åen:

> Når træerne er ved at springe ud, og dyrene er ved at yngle, og man kan høre fuglene pille, og solen er ved at gå ned, og vandet risler i baggrunden, dét er så smukt. Helt ubeskriveligt. **Christine.**

Det kan også være de *skift* og *forskelle*, som kan markeres af f.eks. *vejr*, *vand*, *farver*, *lys*, *afstand*, *temperatur*, *terræn*, *himmelhvælvingen* og landskabets forskellige *skalaer* og steders forskellige *lokalisering* i forhold til det øvrige landskab:

> Det smukkeste natur for mig er at stå på en høj bakke i midten af en skov, og kunne kigge ud over, både ned ad bakke og se bevoksningen ned ad bakke, og kunne se skov, o0g så havet bag ved. Den der med den danske bøgeskov lige ud til havet, det er det flotteste jeg kan forestille mig. ... Hvis det er udenlandsk natur, så er det nok de der store urørte skove med bjerge. ... Kæmpe arealer med bjerglandskab og skove. … Det kunne man jo se i Chile, da jeg var der. ... Poblemet var så bare, at det var fyrre grader i skyggen. Så det var jo mere eller mindre ørkenplanter, der var der. Der var så støvet, så man var i tvivl, om det var støvet, eller om man var solbrændt. **Søren.**

Tit og ofte bruger de unge tillægsord gradbøjet i superlativ eller småord og udtryk som f.eks. *bare*, *okay* og *in the moment*, til at udtrykke, at kvaliteterne taler til dem og vækker potentialer i form af sanser og følelser i dem, som de unge herefter kan gå på opdagelse i:

> Det var *wauu-oplevelsen* ved at komme op på toppen af højen… dét, der var plads, dét, det var afsides fra det hele, dét, det var mystisk. Man skulle ind igennem en lille skov, og så var der pludselig en kæmpestor jordhøj. Man stod bare: ”Okay”, og ville vildt gerne udspionere det hele. **Marie.**

Sådanne udtryk viser, at de unge er identitetsmæssigt identificerer sig med kvaliteterne. Det vil sige at kvaliteterne i et kort tids-rum er tilgængelige for, at de unges sanser og følelser på et ubevidst bevidsthedsniveau kan suge kvaliteterne til sig. Når de unges diskursive bevidsthed igen indfinder sig, har de unge herefter muligheden for at identificere sig med kvaliteterne. Kvaliteterne i landskabet er nu blevet kvaliteter i de unge selv.

På den måde kan de unges stedsans i f.eks. *bjerge*, give dem ideer om andre kvaliteter i deres tilværelse, som de gerne vil opnå, f.eks. med hensyn til ønsker om en bestemt uddannelse, fordi de har en ide om, at en sådan vil kunne tilfredsstille deres sanser og følelser på samme måde som kvaliteterne i landskabet:

> At nå og stå på toppen af ... Norges højeste bjerg. Gå derop på ski og stå deroppe om morgenen og kigge ud over, ja, jeg ved ikke, mange hundrede kilometer med bjergtinder, og så se solen gå op over landskabet. Sådan noget kan virkelig sende varme igennem kroppen… en prikkende følelse… ligesom hvis der er noget, man ikke synes om, så kan man føle gys. Det her er så lige omvendt. Så får jeg det virkelig godt og er helt afslappet, og så tænker jeg ikke på noget andet. Der er man lige *in the moment*. ... undervejs, har jeg ikke sanset så forfærdeligt meget… bjergtinder og sne så langt øjet rækker… naturens øder… dèr stopper man så op, og holder en pause. Overvejer hurtigt de indtryk, jeg har fået. Det er ligesom at nå et mål i livet. Så har man sgu klaret det. Så der får jeg den utrolige lettelse over, at have klaret en udfordring, og være kommet et skridt videre. Det er den udfordring, der driver mig. Men det er jo så også sådan bagefter, ja

> oplevelserne får mig jo til at gå videre og ville noget mere i samme retning… Jeg har fået det input på en eller anden måde, at det, jeg skal lave, det skal være noget aktivt. Ikke et skrivebordsarbejde. Jeg har overvejet at gå ind i militæret… Så på den måde giver det mig sådan nogle ideer om, hvilke retning, jeg skal gå i. **Martin.**

Men det kan også være f.eks. et *tordenvejr*, der kan give ideer om kvaliteter inde i én selv som f.eks. kærlighed og temperament, som man ligesom tordenvejret, ikke kan styre eller få kontrol over:

> At opleve et kæmpestort tordenvejr, hvor himlen og jorden bare står i ét i ild og regn, hvor man virkelig føler: ”Okay, det hér, det har jeg bare overhovedet ikke styr over”. ”Det hér, vil jeg aldrig kunne bestemme over”. Man er bare ikke herre over, hvad der sker, fordi det bare sker. ... Jeg er en type, der meget meget hurtig kan forelske mig i folk ... falde for folk. ... Hvor at jeg også nogen gange kan være så rasende, at jeg nærmest kan mærke, hvordan jorden skælver under mig, fordi jeg bare er så rasende. Jeg ved, at jeg har et ret hidsigt temperament, der meget meget hurtigt kan gå over i kog. Jeg ryger meget hurtigt i luften, men jeg ryger også meget hurtigt ned igen. De værste dage kan jeg få det sådan: ”Uhhhhhh”. ... Men jeg bliver altid god igen. Hvor det ligesom er, som en forbigående byge. **Marie.**

Også *udsigt* kan give ideer om tilsvarende kvaliteter inde i én selv som f.eks. følelsen af overblik, følelse af ikke at være et storbymenneske og følelse af ikke at kunne leve indeklemt:

> Jeg skal have overblik generelt, lige meget hvad jeg laver. Det er ikke bare udsigt over naturen, det er også overblik over, hvad jeg laver. Jeg kan få fnider af sådan noget, hvor jeg ikke kan se længere væk end 7 meter til et hus ovre på den anden side af gaden. ... Hvorimod hvis jeg kigger ud af vinduet på den anden side af lejligheden, hvor jeg kan se ud over en baggård med træer, det gør det meget mere roligt, og så synes jeg, at jeg får meget mere luft. Hér føler jeg mig meget indelukket, fordi der er et hus så tæt på. I virkeligheden er jeg ikke noget storbymenneske, og dét er også det med udsyn. **Anja.**

Og f.eks. *bjerge* kan fremkalde følelse af nærhed til noget, der er større end mennesket selv. Det som nogen ville kalde for Gud:

> Naturen er nok det nærmeste, man kommer noget, der er større end mennesket. Man kan kalde det Gud, eller man kan lade være. … Det er den følelse, som vender tilbage hver gang, jeg er i nærheden af bjerge. **Line.**

Endelig kan stedsans i forlængelse af ovenstående citat betragtes som kvaliteten af alt, der i landskabet forekommer *naturligt*. Og det er alt, der er

uden for menneskelig kontrol, og som er, som naturen har bestemt, det skal være:

> De mest fantastiske landskaber er jo højlandet fra Braveheart, og i det hele taget steder som i Ringenes Herre. ... Som naturen skabte det fra starten af. Det er så uberørt … naturen er, som den var og har været altid. For eksempel på Bornholm med klipperne. De klipper, de skal være der, for de er som naturen har bestemt, at sådan skal det være. Når det hele virker naturligt, så er det, at man får suset af: ”Okay, hér har der virkelig været en eller anden kæmpe stor kraft i gang”, ”Okay, sådan her skal det bare være”. **Marie.**

For nogen unge kan en sådan sandhed komme til at stå som tegn på værdien af tillid og sikkerhed i form af hygge og tryghed:

> [Mit favoritlandskab] vil se varieret ud. Det skulle både være fladt og bakket og klippet og vand, eller havet. Meget varieret, så der kunne være forskellige nicher, så man kunne gå lige derhen, hvor man havde lyst til at være den dag. … Ja, [det ville indeholde mange forskellige steder]. … [Men mit ynglingssted] det måtte være oppe på et bjerg, så man kunne se ud over marker og skove. Det er et stort sted. Der skal også være et kæmpe kæmpe gammelt kroget egetræ, der har stået der i hundrede år. Og der må også gerne være lyng, og planter og fugle i et kæmpe virvar. Gerne en lille sø med små øer ude i. Og ikke sådan en lige sø, men sådan en naturlig sø. Sådan ... nogle steder elsker jeg. Jeg skal have en have engang med et kæmpe egetræ. Det er bare sådan et tegn på hygge, og så er der sådan et historisk vingesus over et gammelt egetræ, fordi at et gammelt egetræ har bare stået der så langt tid. Det er sådan en rod ... har set så mange forskellige ting. Et egetræ, det er bare sådan et trygt sted. … lidt forfædreagtigt. Det har været der da mine bedsteforældre levede og da mine oldeforældre levede. Det er også sådan noget trygt noget. Det har altid været dér. Og så er det jo også fordi, at det er et levested. Fordi der er som regel fugle og dyr. Der er mange dyr, der kommer til sådan et sted. **Anja.**

3.3.4 Forskelle imellem de unges stedsans i landskabet

Da jeg interviewede de unge, bad jeg dem beskrive det landskab eller sted i et landskab, som oplevelsesmæssigt betagede og tiltrak dem mest. Landskabet eller stedet kunne ligge hvor som helst i verden. Svarmønstrene var helt tydelige. Dem, der dyrkede moderate aktiviteter, beskrev et landskab eller et sted i Danmark og nogen gange også i Sverige og Norge. Dem, der dyrkede ekstreme aktiviteter, beskrev et sted i udlandet, der oftest også lå uden for de skandinaviske landes grænser.

Herfra er der ikke langt til en formodning om, at der på friluftslivets felt forgår en bøjning af de unges identitetsprojekt på en sådan måde, at moderate aktiviteter (den traditionelle og post-moderne måde) har tendens til at orienterer de unge mere *nationalt/lokalt* end *internationalt/globalt*. Omvendt med ekstreme aktiviteter (den moderne og post-traditionelle

måde). Denne orientering bliver først helt tydelig, når jeg beskriver de unges stedforankring på identitetsprojektets kulturelle niveau. Men orienteringen udspringer allerede af de unges stedsans på identitetsprojektets personlige niveau.

National/lokal orientering inden for den traditionelle og post-moderne måde
Muligvis kan udspringet for den nationale/lokale orientering inden for den traditionelle og post-moderne måde hænge sammen med, at der er en lang tradition for at udøve moderate aktiviteter i det danske landskab. Men det kan også hænge sammen med, at moderate aktiviteter ikke forudsætter nogen særlig specifik eller ekstrem landskabstype. Det danske landskab har i hvert tilfælde langt de fleste af de naturtyper, f.eks. skov og søer, som kan bruges til moderate aktiviteter:

> Vi har weekendture to gange om året cirka … i vores hytte i Ganløse, hvor der er lidt løb i skoven eller byggen med rafter eller lave bolcher eller plancher. Så har vi også vores sommerlejre en uge hver sommer, hvor vi har været i udlandet i to år … og ellers er vi i Danmark. Det går også ud på at bygge med rafter. I år skal vi til Bornholm, hvor vi skal ryge sild og sådan nogle typiske ting for Bornholm. Og ud og slibe sten og sådan nogle ting. Så det kommer meget an på, hvor man er henne, for hvad der er af aktiviteter. **Anja.**

Endelig er der også en mulighed for, at udspringet for den nationale/lokale orientering bygger på, at de unge har vaner forbundet med steder i det danske landskab. Sådanne vaner kan forstås som, at fordi de unge har været så tit i det danske landskab, så bliver steder i landskabet til f.eks. rum for følelse af eksistentiel tillid og sikkerhed. Modsat har de ingen vaner forbundet med de mere ekstreme steder i landskaber i udlandet:

> For mig ville det være meget sværere at skulle ud i et klippelandskab, fordi skoven har jeg været i så tit, så den er jeg tryg ved. Men hvis det nu var klipper, eller vi kunne sige en bræ i Norge, så ville det være noget jeg aldrig nogen sinde har prøvet før, og så ville det være meget, meget, meget mere grænseoverskridende end noget som helst i skoven. Også fordi, det er jo tit, hvad man synes man er god til, så kan man lige tage ét skridt længere, hvis nu det var at være i skoven. Men når det er klipper eller bræ så er jeg helt på bar bund. **Anja.**

International/global orientering inden for den moderne og post-traditionelle måde
Modsat kan udspringet for den internationale/globale orientering inden for den moderne og post-traditionelle måde hænge sammen med, at der er tradition for at udøve ekstreme aktiviteter i landskaber i udlandet. Men det kan naturligvis også hænge sammen med at ekstreme aktiviteter går hånd i

hånd med et ekstremt terræn, som er en forudsætning for at kunne dyrke mange af aktiviteterne:

> Jeg har cyklet i Sverige og Frankrig og en hel masse steder faktisk. … Det har så været meget kombineret med cykling og klatring og sådan nogle aktiviteter, fordi det på en eller anden måde går hånd i hånd, i det terræn man bruger til det. **Martin.**

Endelig er der også en mulighed for, at udspringet for den nationale/globale orientering bygger på, at også disse unge har vaner forbundet med steder i udlandets landskaber. Disse vaner kan forstås sådan, at fordi de unge har været så tit i det udenlandske landskab, så er steder i udenlandske landskaber blevet til f.eks. *rum for følelse af eksistentiel frihed og liv*:

> Bjergene i Sct. Athony i Østrig er helt sikkert et af mine favoritsteder. Det helt specielle, det er, når du står op en morgen og det bare er skyfrit og minus 15 grader, og solen er lige stået op. Det er kun lige bjergtoppene, der får det første sol. Og så bare det at se som det udvikler sig som solen kører hen over og kommer højere op. Så bare den der fornemmelse at stå på en bjergtop og have fornemmelsen af det dér uendelige udsyn nærmest. Det synes jeg er helt fantastisk. Det er nok … sådan følelsesmæssigt ... at man er fri. Og det er også en parallel, man kan drage til surfing ... Der er alt andet bare ligegyldigt. Og sansemæssigt, jamen der kan man jo også mærke, at man er til. Man kan sgu mærke, at man lever. **Erik.**

I modsætning hertil virker det danske landskab langt mere intetsigende:

> For at jeg kan finde skønhed, så skal jeg ud i den store verden og opleve noget nyt. Store fossende vandfald og bjergtinder og sne så langt øjet rækker. Ikke så meget det man finder i Danmark. For mig virker Danmarks natur meget basal og meget nede på jorden… fordi jeg har set så mange andre ting. **Martin.**

3.4 UNGES FRILUFTSAKTIVITETER SOM IDENTITETSPROJEKT PÅ SOCIALT NIVEAU

Identitetsprojektets sociale niveau handler om sammenhængen imellem de unges naturbrug, stedtilknytning og livsstil i hverdagsperspektiv.

3.4.1 Ligheder mellem de unges sociale identitetsprojekter

De unges naturbrug virker positivt befordrende for deres livsstil i hverdagen, og først og fremmest ved, at alle er blevet meget bevidste om naturens og miljøets forureningsmæssige tilstand som en følge af både deres oplevelser og brug af naturen. På den baggrund har de alle holdninger til, hvordan man skal behandle naturen og miljøet:

Hvis jeg ikke havde haft de naturoplevelser, jeg har haft, så ville jeg have været mere ligeglad med naturen og miljøet omkring mig. Jeg kan blive rasende, når folk ikke passer på naturen omkring dem og forurener. Vi forurener alle sammen, men altså når man forurener mere, end man måske kunne nøjes med. **Line.**

Man lærer at behandle naturen bedre, ved at færdes i naturen. Man skal ikke smide affald og så vidt muligt heller ikke lave bål inde midt i skoven. Man skal bruge bålpladser. Man kan godt samle grene, men man skal ikke begynde at hugge og save i alle mulige underlige træer. Man skal snakke med dem, der ejer det, om det og tænke på, hvad de siger om det. **Mark.**

Nogen lægger godt nok lidt mere end andre vægt på, at deres opdragelse er den væsentligste årsag til deres natur- og miljøbevidsthed:

Det tror jeg helt klart, at man får meget mere respekt for naturen, og forståelse for, hvad det er man ødelægger, når man er ude i naturen og bruger den til noget… Men på den anden side, så kræver det også en påvirkning. F.eks. i mit tilfælde fra mine forældre, som siger: ”Det må du sku ikke”. Det er ikke noget, der bare lige går op for én. Man skal have en eller anden påvirkning i den rigtige retning. **Martin.**

Sandheden ligger nok et sted midt imellem oplevelse og brug af naturen og så opdragelse:

Man er spejder, du går ikke til spejder. Og hvis man skal tage det lidt groft, så er det blandt andet, hvis du går på gaden, og du har spist din is, jamen så venter du, til du kommer forbi en skraldespand med at smide ispinden ud. Du ... tænker over, hvad det er, du gør… ved naturen… Man værner mere om naturen end andre ville ha gjort. Hvis ikke du beskytter naturen, så er den der ikke næste gang. Du skal efterlade den, som da du kom der… Min opdragelse har også påvirket, men igen mine forældre har også været spejdere. **Søren.**

At løbe orienteringsløb har gjort, at jeg også er sådan én, som helst skal eller tænker meget økologisk. ... Det er på grund af, at vi [forældrene og storbror] synes, at det er forkert med sprøjtemidler. Og man kan godt behandle naturen ordentligt og sådan noget. Men slet ikke fanatisk. ... Vi køber økologiske grøntsager og mælk og sådan nogle ting. Men slet ikke med at vi tager hen og står og demonstrerer. Det er en balance imellem, at det også skal kunne fungere. Så jeg tror bare, at vi er sådan nogen, der synes, at det er helt vildt forkert, at smide affald i naturen. Sådan noget kan jeg blive dybt forarget over, hvis jeg ser, at der er nogen, der gør det. ... Så det er nok også fordi, at man har nogle forældre, som også gør det. Så man er vokset op med, at tænke over sådan nogle ting. **Rikke.**

Oven på deres holdning til natur og miljø, danner de sig en lang række holdninger til andre menneskers brug af naturen. Specielt en negativ holdning til al anden brug af naturen, hvor naturen bliver ødelagt på grund af specielt økonomisk vinding:

> At man på grund af økonomi, vælger at ofre naturen til fordel for penge, det kan gøre mig rasende. **Jesper.**

Den negative holdning er især møntet på aktører på overnationalt niveau:

> F.eks. kul- og olieudvinding. Det er forfærdeligt. Hvor store amerikanske firmaer siger, at det er Guds vilje, at de forurener så meget. Der kan jeg blive utrolig sur over, at man ikke bruger de ressourcer, man har, til at udvikle bedre systemer. Det kunne man uden tvivl, men gør det ikke, fordi der ikke er penge i det. Der syntes jeg ikke, vi har nok respekt for naturen. **Martin.**

Også på det nationale niveau er de meget bevidste om hvilke politikker, der favoriserer naturen og miljøet, og hvilke der ikke gør. Mangel på natur- og miljøbevidsthed på grund af økonomisk vinding tilskriver de en tendens i samfundet til, at man er sig selv nok. Det vil sige den meget individualistiske tendens i samtiden:

> På mange områder inden for de sidste år, der er vi rent energimæssigt og energipolitisk gået i den forkerte retning i forhold til f.eks. at fjerne tilskud til vindmøller. Hvor jeg synes, at vedvarende energikilder er der et kæmpe potentiale i. Og det er da meget muligt, at det på nuværende sigt er mere rentabelt, at droppe støtten til vindmøller og bare pumpe nogle flere penge i olieindvindingen f.eks. ... Jeg synes generelt, at der er en eller anden liberal ... sørgelig tendens til, at folk fokuserer meget på deres egne mål, og mange steder er der sådan én eller anden stemning af, at man er sig selv nok. Det ser man også i udlændingedebatten ... og det synes jeg da er ærgerligt. **Erik.**

Og endelig tænker de unge både lokalt og globalt, når de tænker over forureningsproblematikker:

> Noget der virkelig kan irriterer mig, det er folk, der smider affald ud af bilen, når de kommer kørende. Folk, der efterlader affald i naturen, dét kan gøre mig pisse rasende, fordi det er noget svineri og mangel på respekt. ... Den måde vi behandler jordkloden på, synes jeg ikke er med eftertanke på nogen måde overhovedet. **Jesper.**

På den baggrund er det ikke nødvendigt at sige, at de unges egen adfærd i naturen er præget at stor hensyntagen til naturen og miljøet:

> Jeg har været væk i en hel weekend. Så samler man affaldet sammen, og tager det med tilbage. Ikke noget med at efterlade det. Der er ritualer med, at når man efterlader pladsen, og teltet er slået ned og sådan, så bliver der ryddet op. Og som regel, eller ikke som regel, mere reglen end undtagelsen, så er der faktisk renere når vi efterlader pladsen, for vi har reglen om: ”Man skal jo efterlade det, som man også gerne vil modtage det”. Så der bliver pladsen gået igennem og alt affald bliver samlet op. **Jesper.**

Men deres naturbrug har også andre effekter på hverdagslivet end blot på holdninger til natur og miljø, for i det hele taget er der en sammenhæng imellem naturbrug og de unges tilgang til fest, alkohol, stoffer og sundhed i bred og almindelig forstand.

En aktiv fritidsinteresse, gerne med mulighed for at nå mål med sin aktivitet, er givetvis uforligelig med det vilde liv med alkohol, som mange jævnaldrende lever:

> Jeg kunne ikke forlige mig med, at skulle drikke røven fuld hver weekend og ikke have et eller andet og gå op i. Jeg kan godt lide, at have nogle mål at gå efter ... det har altid været sådan. **Rikke.**

Men det er ikke kun dem, der er meget målrettede, som ikke kan forlig sig med de jævnaldrenes vildere byliv. Også dem, der blot er glade for naturen, og hellere vil tilbringe weekenden i naturen, tager afstand fra det vildere ungdomsliv:

> Jeg kan ikke se det sjove i at tage på diskotek og lytte til en gang technomusik. Det siger mig ikke noget. Men er der nogen af kammeraterne, der spørger: ”Skal du med i byen?”. Ja, så tager jeg med, men jeg kan lige så godt blive hjemme. Jeg synes, det er sjovere at tage på en spejdertur end til en fest. **Søren.**

Det betyder naturligvis ikke for alle, at de ikke drikker alkohol. Men det betyder, at de er klar over, at alkohol forringer deres præstationsevner:

> Hele sidste år har jeg da været til fester om lørdagen, men jeg har ikke drukket alkohol til nogen af dem. Men det er kun, hvis der er en kamp dagen efter. Jeg har da været til fester om fredagen, hvor det er gået helt galt, og gør det da også nu hvor håndboldsæsonen er slut. Så det er ikke sådan, at jeg tænker på, at jeg skal lade være med at gå til fester, fordi det er hårdt. **Jesper.**

Nogen har også den holdning, at deres aktiviteter er udtryk for en sund måde at flygte fra hverdagen på, hvorimod de, der bruger alkohol og rusmidler, bruger det til at flygte fra hverdagen på en usund måde:

> [Jeg går også i byen, men] jeg gør det ikke så ofte som så mange andre, som f.eks. i min vennekreds. Jeg gjorde det næsten aldrig, da jeg løb orienteringsløb, og var jeg i en elitegruppe, hvor vi trænede utroligt meget… Mens nu hvor jeg laver mountainbike og klatring og sådan nogle ting, så er det mere frit, fordi jeg laver det med mig selv. Så det er mig der bestemmer, hvornår jeg skal gøre det. Det var det ikke før. Der var det nogle andre, der satte dagsordenen for mig. Nu har jeg fået tid til at gøre de ting også, men slet ikke i så høj grad som så mange andre. Fordi jeg mister tit lysten til det… har ikke lyst til at skeje ud lige så meget, fordi der er mange som drikker og alt det der, for at komme væk fra deres problemer. Der er en af mine venner, som ... bruger alle sine penge på øl og hash. Det er på en eller anden måde bare den usunde vej at gøre det på. På en eller anden måde gør han det samme som mig. Jeg slipper også væk fra den normale hverdag og alle de kedelige ting ved at være aktiv på alle mulige måder, hvor han så gør det ved at drikke og ryge sig fra sans og samling. ... Så dér har jeg så bare valgt den gode måde at gøre det på. **Martin,.**

Selvom et aktivt liv gør én sund er det ikke alle, der er aktive for at blive sundere:

> Men jeg dyrker ikke sport for at forbedre blodcirkulationen eller mindske risikoen for hjerte- og karsygdomme. Det er ikke sådan noget, jeg tænker på, når jeg dyrker noget sport. **Jesper.**

3.4.2 Forskelle mellem de unges sociale identitetsprojekter

Den store forskel imellem identitetsprojektet på socialt niveau består i måden, som de unge oplevelsesmæssigt og værdimæssigt trækker på friluftslivets feltstrukturer, når naturbrug er omdrejningspunkt for *individet* og dets *frihed* henholdsvis *gruppen* og dens *lighed*. Her er der tale om naturbrug, der kan betragtes som legitimering af individualitet henholdsvis solidaritet.

Naturbrug og det sociale identitetsprojekt indenfor den traditionelle måde

Inden for den traditionelle måde kan brug af naturen altovervejende betragtes som udtryk for legitimering af solidaritet. Det ses ved, at de unge bruger naturen som ramme for at *være sammen med andre*, *dyrke fællesskabet* og *sammenholdet* og nyde godt af den *gensidige sympati*, der kan opstå af, at *man lærer hinanden rigtigt godt at kende*:

> [Det, der gør spejder spændende,] det er primært kammeratskabet. **Søren.**

> [Det, der gør spejder spændende,] er at være sammen med andre mennesker… fordi man er mange forskellige typer til spejder, og så får man et sammenhold, fordi man… laver noget sammen… kommer ud i situationer, hvor man er meget træt eller meget glad, og så lærer man hinanden at kende i ens yderpunkter. **Anja.**

Det ses også ved, at naturen bruges som ramme for at hjælpe og støtte hinanden på *lige* fod:

> Ude i naturen er alle lige. Der er ingen regler eller ingen normer. Altså, alle er lige. Der skal man selvfølgelig hjælpe hinanden, men ikke på grund af ens køn, men på grund af, hvem der har brug for hjælp til noget. Og så er der alt det dér med, at man skal være velsoigneret, det tæller heller ikke ude i naturen. Gå med fedtet hår og den samme T-shirt i 3 dage. Det hører nærmest til, hvis man er på en ordentlig overlevelsestur. **Anja.**

Man kan sige, at det på friluftslivets felt *oplevelsesmæssigt* er *gruppen* og *værdimæssigt* er *lighed*, som strukturelt set sætter rammen om brug af naturen.

En væsentlig pointe i citatet ovenfor er, at man kan sige, at de unge bruger naturen til at slippe for regler og normer, f.eks. i relation til køn og kønsroller i samfundsmæssig forstand, men ikke for at være individuelt fri, men for at være på lige fod med andre af samme køn og med samme kønsroller. På den måde kan man sige, at naturbrugen virker stabilitetspolariserende frem for forandringspolariserende hvad angår opfattelse af køn og kønsroller:

> Der er ikke mange piger, der uddanner sig til klatreinstruktører eller de virkelig grænseoverskridende eller fysisk hårde ting. ... Jeg tror ikke, piger har samme behov for at udfordre sig selv lige så hårdt som drenge har. Altså ligesom nu løber jeg rundt om søerne 3 gange om ugen. Og jeg er stolt, når jeg løber rundt de 3 gange. Og jeg gør det i det samme tempo hver gang. Hvorimod jeg tror, mange fyre siger: ”Okay, nu kan jeg løbe rundt på 40 minutter, nu skal jeg prøve om jeg kan løbe rundt på 35 minutter”. Den forskel, tror jeg, er ret typisk for piger og drenge. Bare jeg kan i mit tempo, så er det fint nok. Jeg skal ikke udfordre mig selv hele tiden. Jeg behøver i virkeligheden ikke blive bedre. **Anja.**

Og det er ikke kun de unge kvinder, men også de unge mænd, der lader kønsrollemønstrene stå uforandrede og stabile:

> Har man lyst til, at sidde i hytten og diskutere sociale forhold i den vestlige verden, så gør man det. Det gør vi så ikke ... fordi jeg synes det er røvsygt. ... vi kan se, at ... pigerne ... er mere til at komme, når vi laver en fest, og så kommer de engang imellem til møderne og snakker om, hvor dumme deres x-kærester er, og hvor søde deres nuværende kærester er, og vi andre sidder og laver øjne. Vi synes, det er fuldstændigt tåbeligt. Men igen, vi sidder og snakker en hel aften om, at f.eks. vandt FCK her i søndags. Det sidder de og ruller øjne over. Og det er dér, hvor med spejder, dér er der plads til alle. ... Alle er lige gode. Alle har forskellige værdier, som de kan tilføre sammenholdet. Så derfor sidder man og ruller øjne af dem, og synes: ”Hold kæft mand, hvor er det dog nogle åndssvage ting at snakke om”. Men man respekterer, at det er det, der er vigtigt for dem. Så

derfor gør man det, der er vigtigt for dem. Men man gør det ikke så helhjertet, som hvis det også var vigtigt for en selv. **Søren.**

Dertil skal siges, at de unge rent faktisk selv oplever, at de bruger deres aktiviteter til at nedbryde kønsroller:

Når vi er på sommerlejr er det lige meget, om man løber rundt med fedtet hår og lugter af sved. Fordi der ikke er nogen, man skal gøre indtryk på. ... …[Så spejder] ... er nogle værdier til at vise en anden side af sig selv, end man typisk gør til hverdag. Også for at nedbryde kønsrollerne, fordi, til hverdag generer det mig nogle gange ikke, at en fyr bærer min taske. Men når jeg er ude i naturen eller på spejderlejer, så er der altså andre regler, der gælder. Det er to forskellige rum. **Anja.**

Det er ikke overraskende, at det skarpe fokus på solidaritet også har en afsmittende, positiv effekt på de unges holdninger til asylansøgere og indvandrere. Her kan man sige, at solidariteten – ligesom for kønsrollernes vedkommende – igen har en stabiliserende virkning på de forandringer, som "fremmede" er for nogen befolkningsgrupper i det danske samfund:

Som det hedder i spejderloven: "Du skal finde din egen tro og respektere andres". [Og den forskel fra andre folk] kan jeg især se på arbejde blandt håndværkere… Mange af dem er glødende racister. ... Og det er især det, jeg har [lært ved spejder], når jeg siger: "Nej, der er sgu ingen grund til at bombe hele Nørrebro, fordi der bor sorte og indvandrere der" ... De er også mennesker… ikke bare nogen, man ser på fjernsyn. **Søren.**

Omvendt kan der være andre mennesker, der har fordomsfulde holdninger til aktiviteter, der bliver dyrket på den traditionelle måde, men de unge kan omgå sådanne fordomme ved at forklare, hvad aktiviteterne handler om:

Venner siger: "Kan man være spejder, når man er voksen"… Og så siger de: "Så sidder I og beder til Gud hele tiden og binder knob". Der er nogle faste kommentarer, der altid kommer ... de har svært ved at forstå, præcis hvad det er, man laver, når man er spejder. Og jeg synes også selv det er svært at fortælle. **Anja.**

En anden måde at omgå fordommene på er ved at finde fællesskab med andre, som også selv har dyrket de samme moderate aktiviteter som én selv. På den måde virker friluftslivet gruppedannende i hverdagslivet, fordi det er lettere at være sammen med andre, når alle igennem en specifik, moderat aktivitet har fået nogenlunde samme syn på mange ting:

> Der er den generelle opfattelse af ... at spejdere er nogle med blåfrosne knæ, der hjælper gamle damer over vejen… I ... tiende klasse ... prøvede at mobbe mig med det… Men da jeg så begyndte på skovskolen, der var så andre, som lige pludselig også var spejdere. Så kunne man lige pludselig: ”Nå, du er også spejder”, ”Det var da morsomt”… Det kan ikke undgås, at der er en hel masse kemi, der tændes… fordi alle spejdere har nogenlunde samme syn på det hele. **Søren.**

På den måde kan ens aktivitet i sidste ende blive til en stor del af ens livsstil på fuldtid:

> Du er ikke kun spejder en til to gange om ugen. Du er det hele tiden. Alle de venner jeg har, er mere eller mindre igennem spejder. ... Det er dem, jeg har ... det sjovest med ... tager ind og ser fodbold med ... tager ud og går i biografen med, og går ud og drikker med ... tager på restaurant og spiser middage. ... Spejder er et påskud for at være sammen. Hvis vi ikke havde spejder, havde vi nok aldrig mødtes. [Men] hvis vi stoppede ved spejder, ville vi stadig se hinanden. ... Så… spejder er et påskud for at mødes og finde nogle fælles værdier. **Søren.**

> Når man fra syv år har været spejder en gang om ugen, og har fået mange af mine bedste venner blandt spejdere. Så det er en naturlig del af hverdagen. **Anja.**

Naturbrug og det sociale identitetsprojekt indenfor den moderne måde
Inden for den moderne måde er brug af naturen til ekstreme aktiviteter primært udtryk for legitimering af individualitet. Det ses ved, at de unge bruger naturen til f.eks., *at være noget andet, end de er til daglig*. Dvs. at den enkelte unge bruger naturen til at skabe en helhed af sine personlige særpræg og ejendommeligheder, som vedkommende ikke kan finde i hverdagslivet alene:

> Man får mulighed for at komme ud og være noget andet end det, man går rundt og er til dagligt. **Marie.**

Men det ses også ved at brug af naturen er udtryk for en *frihed* fra de regler, den kedsommelige ensformighed, struktur og konkurrence, som man nødvendigvis må indordne sig under, hvis man dyrker organiserede og/eller moderate aktiviteter som f.eks. landevejscykling, fodbold, svømning og løb. Bemærk i citatet nedenfor ordene lettere og sværere. Det interviewpersonen siger, er, at aktiviteter som f.eks. mountainbike, klatring og vandring er lettere, fordi der ikke er konkurrence involveret. Samtidig siger vedkommende også, at det på den ene side er lettere at spille fodbold, fordi reglerne for aktiviteten allerede er givet på forhånd, men på den anden side

samtidig også er sværere at spille fodbold for sjov, fordi man *ikke* selv sætter målene og grænserne for, hvad man kan og ikke kan:

> [Mountainbike er] sjovere end f.eks. løb og svømning og sådan nogle andre ting. Jeg har aldrig været typen, der syntes om strukturerede ting som fodbold på bane og regler. Her kan man selv: "Nu kører jeg derud, og hvis jeg er i humør til noget andet, så kører jeg en anden vej"… Det er faktisk lettere at lave noget med mountainbike og klatring… og vandre i bjerge… sådan noget uden så meget konkurrence. Det er meget lettere end at spille på en bane med to mål, hvor det så gælder om at score flest mål… Det er sgu sværere at spille fodbold bare for sjov i langt tid i en eller anden organisation, end det er at gå ud og lave noget i naturen… Man sætter selv målene for det, og sætter selv grænser for, hvad man kan og ikke kan. **Martin.**

Det er på den baggrund – frihed fra regler – at man må forstå, hvorfor nogen unge bruger naturen til at udtrykke deres individualitet. På den måde kan man sige, at det på friluftslivets felt *oplevelsesmæssigt* er *individet* og *værdimæssigt* er *frihed*, som strukturelt set sætter rammen om brug af naturen. Hertil kan føjes en medvirkende årsag til at disse unge lægger vægt på frihed og ikke lighed som de unge inden for den traditionelle måde. Det kan skyldes, at ekstreme aktiviteter som oftest er udviklet for den enkelte, og skal man endelig dyrke aktiviteterne i gruppe, da må man være lige i den forstand, at man både er lige engageret og er på samme plan:

> Jeg er meget individualistisk i det hele taget. De ting jeg så laver her, det passer meget godt på mig… Mountainbike dyrker jeg alene… fordi jeg altid har haft utroligt svært ved at finde nogen, der enten var lige så engagerede som jeg selv eller også var på samme plan… Man skal helst være side om side med de ting der. Det samme med klatring. **Martin.**

På den måde er brug af naturen betragtet fra de unges synspunkt nok udtryk for individualitet, men ikke udelukkende, fordi hvis det lykkedes dem at finde en gruppe ligesindede, så kan brug af naturen også betragtes som udtryk for solidaritet i og med, at de så dyrker fællesskabet og knytter venskabsbånd:

> Normalt, hvis du bare går rundt i byen, så er de venner, man får, ofte bare nogen, man møder en gang om ugen, går til fest med, og gør andre ting, og hvad du nu gør, ikk'. Men her får du jo nogle oplevelser. Så efter nogle gange lærer folk jo, hvor ens grænser går til. Og ofte er liverollespillere heller ikke sådan nogle Briantyper, hvis du forstår, hvad jeg mener. Liverollespillere er jo sådan nogle, der i fortiden har lært at tage vare på andre folk og sig selv. **Mark.**

Citatet viser tre interessante ting om de unges behov for at udtrykke deres individualitet, når de bruger naturen gennem deres aktiviteter.

For det første at balancen mellem individualitet og solidaritet er konstrueret på en sådan måde, at det først og fremmest handler om den enkeltes frihed til at udfolde sig og søge grænser. Man kan sige, at de alle i udgangspunktet er lige for denne frihed. Men samtidig står alle også lige i forhold til at bakke op om den enkelte, der søger sig selv og sin frihed:

> Bjergbestigning og sådan noget. Man tager af sted som team, men det er kun de stærkeste, der når til toppen. Resten de får så lov til at hjælpe dem. **Martin.**

For det andet er den udtrykte individualitet kun legitim så længe den enkelte ikke misbruger sin suverænitet, f.eks. i form af magt:

> Hvis man går rundt og har magttrip på: ”Jeg har bare den vildeste karakter”, ”Jeg er bare helt vildt sej”, ”jeg blærer mig med, at jeg har så og så mange kropspoint”. Så står man bare: ”Du er rigtig dejlig magtliderlig i dag. Hva?” Man gider ikke de der magtliderlige personer. **Marie.**

For det tredje må balancen imellem individualitet og solidaritet forstås på baggrund af det hverdagsliv, som de unge lever i til dagligt. Her kan vi måske tale om unge, der har valgt en strategi, hvor de betragter individualitet som forudsætning for solidaritet. En sådan strategi kan på det dybere plan måske forstås på baggrund af et *paradoks i de unges hverdagsliv*. Paradokset består i følgende: Unge, der udtrykker deres individualitet, udstødes som unormale af andre unge, der har slået sig sammen i solidarisk enighed i grupper. Men de, der har slået sig sammen, er i bund og grund også individualistiske, men de tør ikke vise deres individualitet for ikke også at blive udpeget og stigmatiseret som unormale. De udstødte, det er faktisk dem, der har turdet overskride grænsen og udtrykt deres individualitet. På den måde kan individualiteten betragtes som en udtrykt udgave af iboende undertrykt individualitet i solidaritet. Det tankevækkende er, som citatet nedenfor viser, *at uden* den udtrykte individualitet, der ultimativt når sin grænse ved erkendelsen af, at man i virkeligheden er afhængig af hinanden, fordi man ikke kan alt selv, *da er der reelt intet ægte fællesskab*. Det er i hvert tilfælde tankegangen hos interviewpersonen i følgende citat:

> Der er utroligt mange tidspunkter, specielt nu, for os unge, hvor det er utroligt svært at gå rundt og være sig selv. Det er utroligt svært at vise, hvem man virkelig er, fordi der er nogen, der har den overbevisning: ”At hvis du ikke er sådan, jamen så er du ikke normal, og så vil vi ikke være sammen med dig”, og ”Så vil vi hellere modarbejde dig, end at arbejde sammen med dig”. Der er mange, der har dén opfattelse: ”At hvis du ikke er lige præcis som mig, så vil jeg ikke have noget med dig at gøre, fordi så er du dum”. [Sådan opfører man sig,]

fordi vi alle sammen er sårbare, fordi vi alle sammen er bange for at opdage vore egne svagheder, og er bange for at indrømme, at vi måske ikke kan alting selv. Lige akkurat at vi er afhængige af hinanden i bund og grund. [I virkeligheden] er man bange for at vise, hvem man egentlig er i sig selv. **Marie.**

På den måde kan de unges friluftsliv også betragtes som en måde at slippe væk fra andre ungdomsgrupper, der opfører sig destruktivt og/eller usolidarisk på forskellig vis:

Det er sådan [med] de unge jeg omgås [blandt liverollespillere], de har som regel meget respekt for de ældre, og passer meget på med de ting, de omgås. Men jeg ved også, at dem inde fra min skole, hvor der ikke er særligt mange *livere* imellem, det er det meget begrænset, hvor meget respekt de har for ting. Jeg ved ikke, hvor mange ting der bliver ødelagt, og hvor meget der bliver hærværket, og hvor meget de sviner folk til. Jeg kunne godt forestille mig, at de fleste *livere* er ... mere blide [typer] end den gennemsnitlige danske ungdom. Jeg tror, det er én eller anden mentalitet, de fleste [*livere*] har. Og dem, der ikke har, de lærer det hurtigt, fordi hvis man løber rundt og sviner folk til, så er der sgu ikke nogen, der vil snakke med én. **Mark.**

En af mine venner ... arbejder fuld tid i Mc Donalds, og så bruger han alle sine penge på øl og hash... På en eller anden måde gør han det samme som mig. Jeg slipper også væk fra den normale hverdag og alle de kedelige ting, ved at være aktiv på alle mulige måder. **Martin.**

Jeg tror *paradokset* skyldes to ting. For det første at det både for nogle unge individer og nogle grupper af unge er svært at finde langtidsholdbare værdier og normer i samfundet:

Det er svært at sige, hvad normerne og værdierne er [i samfundet], for de ændrer sig jo hele tiden. Det gør de overalt… De værdier og normer, der er [i *liverollespil*,] er, at du kan få lov til at gå rundt og te dig tosset… og have det sjovt ... uden at folk ser ned på dig. **Marie.**

Som kompensation vælger nogen den strategi, som fremgår af citatet. Det er en individualistisk og forandringspolariserende strategi, der går ud på at finde sine egne værdier og normer. Så er der den anden strategi, ifølge hvilken nogen rotter sig sammen og udstøder enkelte. Det er en solidarisk og stabilitetspolariserende strategi, der går ud på at bekræfte gruppens værdier og normer, og så længe man kan indordne sig, så er man i hvert tilfælde ikke unormal. Man kan få den tanke, at de to strategier næres af hinanden på den måde, at den ene strategi forstærker den anden og omvendt.

En anden årsag til paradokset kan skyldes, at mange unge oplever, at de er bange, måske fordi normerne og værdierne i samfundet hele tiden ændres,

og at de derfor bliver til *udsatte unge*. F.eks. fordi samfundskravene til dem hele tiden sættes op, f.eks. i inden for skole-, uddannelses- og erhvervsområdet. Det har bl.a. den konsekvens, at hvis man er f.eks. ordblind, så skal ens skrivefærdigheder forbedres, for ellers har man ikke de samme, og i solidaritetens ånd *lige*, muligheder som alle andre. Måske er det sådanne fænomener, at man har svært ved at leve op til fællesskabets ånd i samfundet, der bund i grund gør de unge bange og udsatte. Her kan nogle gruppers valg af aktivitet betragtes som en måde at finde et fællesskab, hvor alle deler lige udsat baggrund:

> Mange af dem er nogen, som før de begyndte at spille live, havde problemer med at finde venner og sådan noget… Jeg havde engang i femte-sjette klasse [selv problemer med at finde venner], fordi drengene i min folkeskoleklasse var delt i tre kliker. Hvor den klike, jeg var i …, der skulle de alle sammen på et ordblindeinstitut, eller også skulle de flytte skole af en eller anden grund i løbet af et halvt års tid. Så der fik jeg lige nogle ekstra problemer, fordi jeg ikke kunne finde ind i sammenholdet med de andre… Der var en kort periode [hvor jeg blev moppet]. Men ikke slemt. **Mark.**

I det hele taget er folkeskolen et sted, hvor de unge har været udsat for mange forskelligartede ”overgreb”, både fra skolesystemets side og fra andre elever. Det er oplagt, at de unge kan bruge deres friluftsliv til at rette op på eventuelt lavt selvværd en dårlig selvtillid, som de har med sig fra folkeskolen. Især fordi mange ekstreme aktiviteter er for den enkelte. Og når en ung på forhånd er blevet udpeget som ”enspænder”, så er det måske meget godt at starte med en aktivitet, der kan bruges lige netop dér, hvor vedkommende befinder sig:

> Jeg var meget isoleret. Jeg holdt mig meget for mig selv. Ellers så fungerede jeg ganske udmærket [i folkeskolen]. Jeg vidste, at jeg skulle kæmpe mig hele vejen op igennem systemet, og det har jeg gjort. ... Der har været mange skub ned ad stigen, men jeg er da altid kommet hele vejen op igen. Jeg kan tydeligt huske ... at jeg var det store mobbeoffer. Jeg har aldrig været glad for at gå i folkeskole, fordi folkeskoleunger er nok de mest ondskabsfulde unger, man kan rende ind i. Hvor at jeg også har gået på privatskole, og det var noget mere behageligt. Men folkeskoleunger er ret ondskabsfulde. Eller bliver det ret hurtigt. **Marie.**

Måske er det sådanne former for eksistentiel oplevelse og angst af at være udstødt og unormal, der får rigtig mange unge til at dyrke ekstreme aktiviteter på den moderne måde på friluftslivets felt. Her kan de nemlig ved at løbe risiko og fare se deres angst i øjnene og vende den til noget positivt. F.eks. kan de, som set under identitetsprojektets personlige niveau, vende fysisk og psykisk underskud til overskud, der kan bruges til krævende opgaver af forskellig art i deres hverdagsliv.

Når alt kommer til alt, samtidig med at de unge bruger naturen som udtryk for deres individualitet, så implementerer individualiteten sig også i en række sociale integrationsprocesser, der i friluftslivsperspektivet måske nok fungerer mere forandringspolariserende end stabilitetspolariserende. Men det udelukker ikke, at de unge ikke også bruger denne forandringspolarisering stabilitetskonstruerende i hverdagsperspektiv. F.eks. når de igennem deres aktiviteter efterhånden får oparbejdet selvtillid og selvværd, så får individualiteten en opbyggende og konstruerende effekt, der i sidste instans integrerer sig i de unges adfærd og holdninger til såvel intime relationer som i venskabsgrupper:

> ”Hér kommer jeg”, ”Jeg er som jeg er”, ”Kan I ikke lide mig, så kan I bare vende Jer om og gå igen”, og ”Hvis I ikke kan lide mig, jamen så er det ikke mit problem”, fordi, ”Jeg kan rigtigt godt lide mig selv”… Det er meget den holdning jeg har fået, efter jeg har mødt min kæreste, [der også er rollespiller], og jeg har mødt hans venner, [der også er rollespillere, og] som også er blevet mine venner. Jeg føler mig accepteret nu, for det menneske jeg et eller andet sted er. **Marie.**

Og videre, f.eks. kan de unge bruge deres grænseoverskridende, ekstreme aktiviteter til hele tiden at opdage nye sider af sig selv. I en sådan proces bevæger de sig hele tiden – fra at kende sig selv – over ikke at kende sig selv – til at kende sig selv igen. På den måde lærer de gennem deres egne oplevelser, ikke kun at have respekt for og sætte pris på det ukendte i dem selv, men også at nedbryde egne fordomsfulde holdninger overfor andet ukendt, f.eks. indvandrere og andre unge, der er anderledes end dem selv. De kan så at sige bruge deres ekstreme aktiviteter til at gennemleve sig selv i andres sted:

> Jeg har fordomme om poptøser ... om indvandrere. Man har jo altid fordomme om mennesker ... inden man lærer dem at kende. ... [Men] jo flere personligheder du prøver at spille, jo mere åben bliver man for andre personligheder i ens hverdag, og jo bedre bliver man til at forstå, hvem de forskellige mennesker, man nu lærer at kende, er. [Al den indsigt i forskellige personligheder bruger jeg] til at gøre hverdagen lidt sjovere, og måske også til at lære at forstå andre bedre. Blive bedre til at hjælpe andre, der måske ikke har det så skide godt. Kunne fortælle dem: ”Prøv og hør: sådan og sådan og sådan ville du måske kunne have gjort det bedre”. **Marie.**

Individualitetens etablering af sociale integrationsprocesser fungerer også forandringspolariserende på de unges politiske holdninger. Tankevækkende nok hænger denne proces måske igen sammen med paradokset omtalt ovenfor, hvor de unge oplever, at nogle grupper af unge ikke interesserer sig for andre unge:

> Jeg kunne godt forestille mig, at om 10 til 20 år, når Danmarks nye statsminister er inden for [rollespils]miljøet, at mange af dem, der så bestemmer i dette land, er tidligere *liverollespillere*. Fordi ... der findes ikke ret mange andre unge her i dette land, der passer ordentligt på hinanden, og der interesserer sig for andre ting end lige deres egen hverdag om, hvordan de lige kan få det nyeste modetøj. [Men] *liverollespillere* ... er sådan nogle, der interesserer sig for meget andet end lige netop deres tøj. Og jeg kender mange. [F.eks.] kender jeg en pige. Hun er 16 år. Hun går i 1.g. Helt seriøst, hun har ambition om, at blive Danmarks første kvindelige statsminister. [Og] jeg ved, [at] der er mange *livere*, der også er politisk engageret i alle mulige underlige foreninger. Det er jeg godt nok ikke selv. Men enten er man dybt socialist eller også er man Dansk Folkeparti, Fremskridtspartiet, Konservative og derover af. Og så er der nogle enkelte, der ligger lidt i midten. **Mark.**

Derudover kan individualiteten også fungere socialt integrerende på den måde, at de unge påtager sig den opgave og rolle, at introducere venner til friluftslivet. Det er oplagt, at gøre det ud fra en devis om, at hvad der har hjulpet den unge selv, kan også hjælpe andre på samme måde:

> Jeg tror sgu ikke, at det er alle, der synes det er lige sjovt at spille fodbold og håndbold og sådan nogle ting. Det er mere fordi det bliver trukket ned over hovedet på dem. Det er mere fordi forældrene siger, at de skal gøre det. Jeg tror, der er mange flere, der godt kan lide sådan nogle ting [som mountainbike osv.], men bare ikke har fundet ud af det, fordi de ved sgu ikke hvilke muligheder, der er… Så på den måde har man brug for at vise folk lyset. … Én af mine kammerater ... ham har jeg ... fået på rette vej. Han syntes det var utroligt fedt at køre rundt med mig i skoven… Han har også været med inde og klatre… Men det kræver sgu, at man tager fat i folk. Men ham har det så også hjulpet på en eller anden måde. **Martin.**

Jeg tror, at Martin ovenfor har fat i noget væsentligt, når han pointerer, at det ikke er alle unge, der synes, at det er sjovt at dyrke aktiviteter inden for organiserede regler og rammer, fordi en sådan måde at dyrke aktiviteter kan måske ikke kan bruges til at udvikle identitet med på den moderne måde.

De interviewede unge går ikke længere i folkeskolen, men har lige debuteret i det videre uddannelsessystem. Her er deres individualitet også integreret i den forstand, at de foretrækker at gøre ting selv frem for i grupper:

> F.eks. i skolesammenhænge kan jeg bedst lide, at man selv kan lave tingene, i stedet for, at man hele tiden bliver sat i en masse grupper. Det er meget oppe i tiden, at alting skal være i gruppearbejde. Det syntes jeg slet ikke om, også fordi jeg kan blive utroligt træt af at skulle diskutere med andre, hvordan tingene skal gøres. ... Så primært på den måde er jeg individualistisk. **Martin.**

Men det er ikke ensbetydende, med at de ikke begår sig blandt venner og i grupper, når de laver noget i deres fritid, f.eks. går i biografen, tager på festival eller faktisk er så heldige, at de dyrker et friluftsliv, som f.eks. rollespil, der i udgangspunktet er skabt til flere end kun en enkelt person:

> Nogle ting foretrækker jeg at gøre alene. Andre ting foretrækker jeg, [at] man er flere om. Det kommer an på situationen. Hvis jeg skal lave en eller anden opgave i skolen, få foretrækker jeg at gøre det alene, for jeg hader dét der med, at man skal vente på hinanden. ... Men med *liverollespil* ... foretrækker jeg, [at] man er flere. Eller hvis man skal i biografen eller på festival eller hvad ved jeg ... Sådan noget hader jeg, når man er alene. **Mark.**

Endelig møder de unge også fordomsfulde holdninger til deres aktiviteter. Nogle at disse fordomme er skabt af medierne, der kun formidler ekstreme aktiviteter ud fra en overfladisk, sensationel og populistiske vinkel:

> Ældre mennesker er overbevist om, det er mine bedsteforældre i hvert tilfælde, at man enten render rundt og slår på hinanden i store slag, eller også er det noget med skumle ritualer, hvor der sker alle mulige farlige ting. Men det er nok også fordi ... i medierne, når de har vist reportager fra nogle af de der store scenarier, så viser de som regel kun klip, hvor der har været en masse oppe og slås, fordi det er det, der er mest spændende. Og når de viser det modsatte, så er det noget med nogen, der har spillet vampyrrollespil ... og er blevet slået ihjel, og det har jo overhovedet ikke noget at gøre med vores normale virkelighed, hvis vi kan kalde det det, at gøre… hvis jeg gik op på stationen og hoppede ud foran et tog. Så svarer det lidt til. ”Nå, det er fordi han spiller *liverollespil*”, ”Han er underlig”. Og så: ”Derfor bryder vi os ikke om *liverollespil*”. Det er det indtryk man hører, og det passer jo overhovedet ikke. **Mark.**

Andre fordomme udspringer netop af, at mange ikke forstår, hvorfor de unge dyrker aktiviteter, hvor reglerne og rammerne ikke er givet på forhånd:

> Jeg har tit hørt, at jeg må være sindssyg, fordi for dem virker det fuldstændigt åndssvagt at cykle utroligt langt. Det skal helst være noget med at skyde en bold i et mål. Noget meget afgrænset, som jeg aldrig har syntes om. Så der er mange, der ikke rigtigt har forståelse for det, og i hvert tilfælde ikke selv kaster sig ud i det. **Martin.**

Citatet illustrer en væsentlig pointe. For man kan sige, at de unge bruger naturen til at blive fri for regler og normer i samfundsmæssig forstand, der er stik imod de unges regler og normer.

Naturbrug og det sociale identitetsprojekt indenfor den post-moderne måde

Brug af naturen på den post-moderne udtrykker en nogenlunde afbalanceret legitimering af både individualitet og solidaritet. Det kan ses ved at naturen primært bruges som ramme for *at være sig selv, forbedre dette selv, dets særpræg og dets individspecifikke styrker*:

> Det er en kombination af at kunne lide at dyrke sport i det hele taget, men også specifikt orienteringsløbet. Fordi det er sådan en lidt speciel sport i forhold til for eksempel badminton eller svømning. Jeg tror, at det er mere mig ... min type ... at skulle være meget individuel og så selv skulle være fysisk og samtidig selv skulle tænke over det. ... Når det er, det starter på banen, så er jeg bare helt mig selv og helt alene. Og så når jeg kommer i mål, så er der en masse at snakke med. Jeg tror nemlig, at jeg har behov for begge dele. ... Jeg er kendt for, at være meget mental stærk eller psykisk stærk. At når det virkelig gælder, så er jeg lige 10 procent bedre, end hvad jeg ellers er. Hvor der er andre piger, der bliver hæmmet af: "Nu gælder det og uhh", og præstationsangst og sådan noget. Der tror jeg, at jeg lige er lidt længere fremme. Sådan lidt aggressiv. Når jeg er ude i skoven, så er jeg bedst hvis det er, at jeg virkelig er aggressiv. Jeg skal helst være lidt sur eller sådan. Hvor der selvfølgelig er nogle, som så bare trisser lidt derudaf. **Rikke.**

Gruppen bruges således sekundært til at anerkende de individuelle forbedringer, særpræg og styrker. Man kan sig, at de unge via deres individuelle udfoldelse får en social position i fællesskabet:

> Konkurrence betyder, at når jeg ligger og rider til dagligt, så er der et mål med det, jeg laver. Så man ikke bare ligger og træner og træner og træner og aldrig ligesom kommer ud og viser det. ... Jeg kan nok godt bare lide, at når jeg kommer ud på stævneplads med mine heste og rider rundt, at folk vender sig om. ... lide, at folk kigger på mig, når jeg rider, fordi jeg ved, at jeg er god til det. **Nadja.**

Således er den post-moderne måde udtryk for en balancering mellem *individ* og *gruppe* på friluftslivets felt. Dog er der måske en tendens til, at individet har en lidt mere fremtrædende rolle end gruppen. Gruppen er nemlig indforstået med og anerkendende overfor individets suverænitet. Det gælder især i forbindelse med den konkurrence, der er udpræget karakteristisk inden for den post-moderne måde. Man kan betragte f.eks. uddelinger af pokaler og præmier som udtryk for gruppens anerkendelse af den person, der formår at præstere gruppens idealforestilling om en helt:

> Det er ligesom i enhver anden sportsgren. Nogen er gode til at fiske. Så lytter man jo efter, hvad de siger. Nogen er mindre gode. Så prøver man, at lære fra sig til dem. ... En sportsfisker er en konkurrencefisker. Men det nytter ikke noget, at man er total egoist, og de andre ikke må se, hvad det er, man fisker med. En god

> sportsfisker må kunne dele ud af sin viden til andre. Så skal han selvfølgelig kunne fange fisk. ... Hvis der er en, der fanger en ordentlig god fisk, så roser man: ”Tillykke”. Det er også derfor vi tager billeder af hinanden, for at kunne vise: ”Wau, se lige den hér”. Der er selvfølgelig nogen: ”Nå, ja, han fangede en fisk”, ”Godt for ham, lad os endelig komme væk fra ham”. Der er nogen, der aldrig kan tåle, at der er andre, der fanger fisk. Der har jeg det stik modsat. Jeg synes det er dejligt, hvis der er en, der fanger en fisk… Stor og flot. Og så vinder han måske en eller anden konkurrence. ... og så giver dét også et sammenhold. ... Og så har vi i fiskeklubben pokaler for dem, der kan vinde flest fisketure i løbet af året, og det er altid en ære, at vinde den pokal. **Per.**

Som citatet ovenfor illustrer, så kan der sættes nogenlunde lighedstegn mellem gruppens anerkendelse og individets ære. Men individualiteten har nok en lidt mere fremtrædende rolle end solidariteten i og med, at værdien af *frihed* sættes over værdien af *lighed*. Det kan ses ved, at værdien af lighed kun rækker dertil, hvor den enkeltes frihed tager over. Inden for den post-moderne måde at dyrke friluftsliv er man nemlig tvunget til at erkende sin tilbagetrukne rolle, såfremt man ikke har evnerne til at blive en vinder, den bedste eller det ultimative talent, der kan danne frontfigur eller forbillede for andre inden for den post-moderne måde:

> Jeg har ikke nogen [kæreste] lige nu. Men har haft. Det har faktisk også været orienteringsløbere alle sammen, fordi det er helt vildt svært at ... møde nogen, når man aldrig nogensinde er hjemme. ... Men det er også svært, når det er, at man så også er på så højt et plan, hvis man har en kæreste, som ikke er på så højt et plan. Det var svært for [min tidligere kæreste] at acceptere, at han ikke er så god. Fordi han gerne ville være rigtig god. ... Hvis jeg var af sted til konkurrence og fjollede rundt ... det havde han svært ved at forstå. Han synes ligesom, at det skulle være professionelt hele tiden. Men vi er jo stadigvæk mennesker ... dér synes han ligesom, at han ville gøre mere for det. Ja, når man ikke er med, så synes man ligesom: ”Nej, det kunne jeg godt gøre bedre, jeg behøver ikke fjolle ud”. ... Det gav nogle konflikter. ... Og han vidste jo godt, at det var forkert, den måde han tænkte på. Men han ville ikke acceptere det. **Rikke**

Citatet ovenfor fortæller også, at den post-traditionelle måde ikke altid er helt omkostningsfri for de unge. Bl.a., er det er svært at etablere varige intime relationer med f.eks. en kæreste. Men omvendt kan det betragtes som at der nok forgår en vis grad af forandringspolarisering af kønsrollemønstrene:

> Jeg er med til at dreje kønsrollerne hen, så det er lige så fint, at det er pigerne, som satser, og som er helt oppe i toppen. Og jeg synes godt, at det kan fungere med, at man også får børn og sådan noget. Der er mange af dem, som er helt vildt gode i verden, som har fået børn nogle gange. De kommer igen et år efter,

og så er de vildt gode. Det er nok mere med at finde en mand, som gider passe børnene, når man er væk. **Rikke.**

Men forandringspolariseringen er ikke så intens, at man helt forkaster drømmene om familie og børn og traditionelle kønsrollemønstre:

Hvis man sætter børn i verden, så må man også være der for dem hundrede procent hele tiden. Selvfølgelig kan man godt arbejde. ... Man behøves jo ikke gå i stå, fordi man får børn. Men to heste og konkurrence hver weekend. Den holder jo ikke. Det kan ikke lade sig gøre. Det er jeg også godt klar over. ... Det kræver også meget af min kæreste. Men det er jo et spørgsmål om planlægning. Hvis jeg skal til at have børn, så skal den ene hest i hvert tilfælde sælges. Fordi der ikke er tid til to. Og nok heller ikke lige økonomi til to. Og så må han jo tage barnet, når jeg er oppe og ride. Man må hjælpe hinanden på den måde. Det er enormt vigtigt. **Nadja.**

Jeg har tidligere vist, at den frihed som de unge værdsætter inden for den moderne måde, er friheden fra de spilleregler, som man nødvendigvis må indordne sig under, hvis man dyrker organiserede, i mange tilfælde moderate, aktiviteter. I modsætning hertil har de unge inden for den post-moderne måde mulighed for både at være bundet af sådanne regler og at være fri for dem. De er bundet af reglerne, når de dyrker organiserede aktiviteter i forenings og klubregi. Herunder må de også leve med, at der bl.a. er regler for kønsopdeling:

Jeg har været Danmarksmester to år i træk i BMX for piger. I starten var det sjovt, fordi jeg kørte mod drengene. Grunden til at jeg stoppede var faktisk fordi, at jeg ikke måtte køre imod drengene. Fordi pigerne i min aldersgruppe, man kører i aldersgrupper, de stoppede stille og roligt, da jeg blev ældre… Det er jo nok fordi de begynder at blive interesseret i drenge. Og hvis der var nogen tilbage, så var der ikke konkurrence for mig alligevel. Så kørte jeg bare og var sikker på og vinde, og det, syntes jeg ikke, var særligt sjovt. Og drengene måtte jeg ikke køre imod, fordi sådan er det bare. Der er drengehold og der er pigehold. **Nadja.**

Det er interessant at bemærke, at interviewpersonen mener, at piger stopper, fordi de begynder at interesserer sig for drenge, for hvad så med drengene? Stopper de ikke, når de begynder at interessere sig for piger? Pointen er, om det ikke snarere forholder sig sådan, at der inden for den post-moderne måde eksisterer nogle traditionelle spilleregler, der har baggrund i ideen om, at når man skal have børn, så er det kvinderne, der for en tid må sætte ambitionsniveauet ned. Naturligvis kan der som citatet nedenfor viser, være tale om, at mænd har flere fysiske kræfter end kvinder, og at mændene derfor i det lange løb har nogle fysiske fordele, som

kvinderne ikke har. Men det kan ikke i sig selv give hele forklaringen på den nævnte kønsforskel og interviewpersonernes oplevelse af og mening om den:

> Dem der rider de rigtigt høje klasser, både spring og dressur, det er meget tit mænd. Derfor syntes jeg, at det måske ikke lige var noget for mig alligevel [at uddanne mig til berider]. Også fordi, hvis selv på et tidspunkt ... ville have redet en hest op af en berider, så ville jeg også vælge en mandlig berider. Hvorfor ved jeg egentlig ikke. Det er nok bare fordi, de mere har styrken og kræfterne til det. Det var nok det, der gjorde, at jeg ikke valgte at blive berider. Også fordi, når du har taget de første tre år, så er det træneruddannelsen, så må du undervise på rideskole, og det er benhårdt arbejde. Slid og slæb fra klokken tidlig om morgenen til sent om aftenen. Det er jo meget udmugning. Det er meget nedslidende. Og spørgsmålet er også, hvor langt tid ville man kunne blive ved med det. Også hvis man skulle have børn på et senere tidspunkt. **Nadja.**

Men der er også andre spilleregler inden for den post-moderne måde, der måske især er knyttet til heroiske værdier og konkurrence. F.eks. mister man sit omdømme og sin anerkendelse, hvis man ikke overholder de regler, der gælder. Man kan sige, at den udtrykte individualitet kun er legitim så længe den enkelte ikke misbruger sin suverænitet, f.eks. i tilfælde af snyd i konkurrence:

> Jeg kunne aldrig drømme om at have en hest, der har været oppe og gå høje klasser, og så lige pludselig, hvis der kom nogle, der var bedre og startede de klasser, så gik jeg ned og startede nogle lavere klasser, fordi jeg ville vinde hele tiden. Det kunne jeg aldrig finde på. Der er så også nogle regler ... med hensyn til stævner og sådan. Når hesten har gået tres procent tre gange, eller fået placeringer to gange [så må du og hesten ikke længere starte den pågældende eller lavere klasser] Altså, regler så man ikke kan snyde. Men stadig er der nogle, som kommer uden om reglerne. Det er så fint nok at de gør det, hvis de så bare startede klasser, hvor der stadig var en udfordring for dem. Men de skal ikke gå ned og starte små klasser bare for at vinde. ... Det synes jeg er enormt usportsligt. **Nadja.**

På samme måde med vold. Vold kan bruges til at få status, så længe man er helt ung. Men i længden er det ikke en legitim måde at erhverve sig en position i fællesskabet:

> Jeg spiller rugby og har gået til boksning, så jeg kan godt finde ud af at slås, men jeg er absolut ikke slagsbror. Jeg holder mig langt væk fra det. ... Jeg lærte, at holde op med at slås igennem boksningen, fordi der er naturen alligevel for langt fra byen, hvis man kan sige det på den måde. Det er to forskellige ting. **Per.**

Det er væsentligt at bemærke, at interviewpersonen ikke har lært at holde op med at slås igennem sin moderate aktivitet fiskeri ude i naturen. Derimod har han lært det igennem en ekstrem aktivitet som boksning. Det illustrerer en væsentlig pointe om den post-moderne måde. Nemlig at såfremt de unge har behov for at arbejde intensivt med deres grænser, da må de opsøge ekstreme aktiviteter uden for den post-moderne måde. Man kan sige, at de må over og dyrke aktiviteter på den moderne måde på friluftslivets felt for virkelig at rykke og finde deres grænser. Bagefter, når grænserne er flyttet og fundet, kan de vende tilbage og enten genoptage eller påbegynde en ny moderat aktivitet. Det betyder også, at selvom de unge rent faktisk har behov for at arbejde radikalt med deres grænser, så er det ikke noget, der bare sådan uden videre lader sig gøre inden for den post-moderne måde. Netop fordi måden indeholder regler, som de unge må indordne sig under.

Men her er det så, at de også kan bruge naturen på en måde, der ikke indebærer, at de må indordne sig under regler, og at de så ad den vej kan arbejde med deres grænser. Det sker, når de fra tid til anden bevæger sig ind på den moderne måde at dyrke aktiviteter på. Her eksisterer der nemlig ikke regler, udover loven, på samme måde som i f.eks. en fodboldkamp:

> Når vi dyrker sport, så er der regler, der er fastsat, men i naturen er der ingen regler, hvis man kan sige det på den måde. Selvfølgelig er der nogle overordnede love ... jagttider, hvor man ikke må skyde noget [og] selvfølgelig går det ikke, at tage sin firhjulstrækker og bare pløje op og ned i skoven. Men når du er i den vilde natur, så er du ikke egoistisk som du er på en fodboldbane f.eks. Hvor i en sportsgren eller i et fodboldspil, det er en taktik, hvis man kan sige det på den måde. Mange af tingene er jo forudbestemte: ”Hvordan dét og dét skal gøres”, ”Nu skal du lige spille ham dér”, ”Dér skal du selv skyde”. Hvorimod fiskeri, det er jo den der overraskelse. Heldet. Og tålmodighed. Fiskeri er ikke en fodboldkamp, der slutter på halvfems minutter og har halvleg hver femogfyrretyvende minut. **Per.**

Faktisk kan man lidt abstrakt sige, at den post-moderne måde langt hen ad vejen fungerer ved, at de unge dyrker deres aktiviteter på basis af personlige heroiske karakteristika som dominans, hidsighed, aggressivitet osv., som måske ville forsvinde, hvis de unge blev klogere på deres grænser. Så pointen er også, at den post-moderne måde måske opretholder sig selv igennem sine regler, fordi reglerne begrænser de unge i selv at sætte regler og grænser. Det sidste kan nemlig have den konsekvens, at de unge så at sige får et mere personligt og afslappet forhold til deres egne heroiske karakteristika. At de neutraliserer deres hidsighed og aggressivitet osv. Sker det, har den post-moderne måde ikke de menneskelige, heroiske ressourcer, som den kræver for at opretholde gruppen, der er samlet om aktiviteten:

> Jeg er kendt for, at være meget mental stærk eller psykisk stærk. ... Når jeg er ude i skoven, så er jeg bedst hvis det er, at jeg virkelig er aggressiv. Jeg skal helst være lidt sur eller sådan. **Rikke.**

> Det har altid været mig og den ene eller den anden veninde, der har bestemt, hvad klassen skulle gøre. Jeg har altid været den, der har gået forrest i rækken og bestemt, hvordan det skulle være. ... Så jeg har nok altid været lidt streng… Det tror jeg, ja, [at det er det samme jeg kan gøre, når jeg rider]. Det har jeg i hvert tilfælde tit fået at vide. Jeg har ligesom det der: ”Her kommer jeg, jeg kan godt det her”, ”Og nu skal jeg nok vise Jer, hvordan man gør”… hvis jeg kan mærke, at hesten ikke er på ... må man så stadigvæk bare ride igennem, og så se ud som om, at det hele er, som det skal være. Og der er jeg så også god til at få det til at se godt ud, selvom hesten går og tager fat fortil. ... Der kan jeg godt sidde og bare se ud som om, det går godt og smile til dommeren. ... Hvor jeg så bagefter kan gå ud og tænke: ”Åh, den var da bare en ko”. **Nadja.**

Den ovenstående pointe skal vurderes i forhold til, at mådens favorisering af heroiske værdier også har en bagside af medaljen i hverdagsperspektivet. Nemlig at måden ikke umiddelbart eller altid tager hensyn til de unges personlige problemer. For de unge har eller har faktisk haft personlige og sociale problemer, netop på baggrund af deres heroiske tilgang til tilværelsen:

> Jeg er begyndt her inden for det sidste års tid eller halvandet at tænke lidt mere på, mig selv, hvad jeg tænker og hvad jeg føler, fordi der er mange ting i orienteringsløb jeg slet ikke har været klar over før. F.eks. hvordan det er jeg reagerer, hvis jeg får et nederlag. Det har jeg ikke rigtigt været i stand til at tackle... Det tror jeg også, at jeg kan føre over på, at jeg er enormt dårlig til at give op i en diskussion med folk. Der skal jeg helst have ret. Og jeg giver helst ikke op, før jeg har fået min vilje og min ret. Så jeg tror ikke, at jeg endnu er kommet til at være vildt bevidst om det. Det kommer sådan lidt hen ad vejen ... at man måske også skal lade andre få ret. ... Når man lige pludselig finder ud af: ”Nej, nu mangler man virkelig at have nogle venner omkring sig”. **Rikke.**

På den anden side kan vilje, præstation og konkurrenceånd have en befordrende effekt på de unges arbejde med skole og uddannelse:

> Jeg er sådan en rigtig konkurrencetype. Det er også derfor, at jeg måske ikke vil blive tilfreds, hvis jeg fik en dårlig karakter i skolen. Fordi jeg ... helst vil vinde, helst vil stå øverst på skamlen. ... lidt egoistisk på nogle punkter, især med skoleting, hvis man skal lave gruppearbejde ... Det kan godt være irriterende. Jeg hader, når folk ikke gider lave tingene. Så vil jeg hellere selv lave det. Sådan er jeg nok lidt typen, at der skal ske noget og det skal laves. ... Jeg kan godt lide, at have nogle mål og gå efter. **Rikke.**

Men der er også andre positive effekter på hverdagslivet. F.eks. at aktiviteterne kan bruges som springbræt til at få venner, og at favorisering af f.eks. præstation kan bruges som retningsgivende for at finde sammen med andre, der også er ambitiøse og seriøse:

> Det synes jeg ikke [at min individualitet har gjort mig til et isoleret menneske]. Jeg tror bare, at jeg så også opsøger typer af venner, som så også er den type, som jeg selv er. ... Jeg har masser af venner, og jeg kan sagtens lave mange sociale ting. Det er også det, der holder mig ved orienteringsløb, at man gennem så mange år har fået rigtigt mange venner. ... Og det er mange af dem, som jeg også mødes med privat. ... Og dem, jeg er mest sammen med fra min klasse, det er også dem, der har tingene gjort. Så det fungerer fint at være i et samarbejde med dem. Det er kun sådan nogle dovenhunde, som ikke gider lave en skid, som jeg helst ikke gider have noget med at gøre. **Rikke.**

Men der er også en slagside. Specielt hvad angår den sociale side af tilværelsen. Bl.a. må dem, der er virkelig ambitiøse sige nej til mange at de sociale ting, som unge ellers normalt foretager sig. Det positive derved er, at de unge bliver bevidste om at foretage nogle valg, der er gode for dem selv, og ikke for andre, som måske har andre forventninger til dem:

> Man bliver nogle gange nødt til at vælge noget fra. ... Jeg må sige nej til enormt mange arrangementer på venneplan. Og nogen mister man kontakten med, fordi man simpelthen ikke har tid til dem. Der er nogen veninder, der er gledet ud, fordi at ens verden er så forskellig fra deres. Det der med at feste hver weekend, det har jeg overhovedet ikke tid til. Men jeg kan godt forstå at folk gør det. Men det er svært, når jeg aldrig nogensinde rigtigt selv har gjort det. Men det er klart, når de så er væk hver weekend og drikker sig fulde, og jeg så tager af sted hver weekend til alverdens skove, så er det svært at mødes. ... Så dermed er der mange dilemmaer, der hele tiden skal koordineres og vejes. På nogen tidspunkter har det været meget svært for mig at vælge, fordi tit, er det kommet som: ”Det bliver du bare nødt til”. ... Hvor der er en masse, der står og siger: ”Du skal, du skal, du skal, du skal”. Så jeg er nok blevet meget mere bevidst om at træffe nogle valg, som er gode for mig. **Rikke.**

En anden uheldig konsekvens af den post-moderne måde består i, at når den udøves på sin mest radikale måde, da disciplinerer og kontrollerer den de unges kroppe i et sådant omfang, at man kan sige, at den kan ødelægger et grundlæggende sundt kostmønster blandt de unge. Det kan ikke udelukkes, at det er én blandt flere medvirkende årsagerne til, at nogen udvikler spiseforstyrrelser indenfor sport:

> Jeg er ikke sådan en type, som tænker meget over mad. ... Men på grund af, at jeg træner så meget, så bliver vi nødt til at tænke helt vidt meget over det. Vi bliver bombarderet med, at vi skal snakke værdier. Og vi skal have checket blod

for, om vi får nok jern og alt sådan noget. Så jeg er blevet tvunget til at tænke meget mere over det, end jeg egentlig synes er særligt fedt. ... Jeg kan bedst lide, bare at spise, når jeg har lyst til det. ... Det er også fordi jeg kan blive så træt af, at der enormt mange, der har spiseforstyrrelser. Også inde i sporten. [Men jeg har] overhovedet ikke [haft en spiseforstyrrelse]. Og det er også derfor, jeg synes, at det er lidt: "Nå, nu mangler jeg jern". ... Så skal jeg til at spise piller for det. ... Det er simpelthen så irriterende, fordi man føler lidt, at de synes, at: "Nå, nu har man nok et problem". Og jeg elsker mad. Og kan bedst lide, ikke at skulle tænke over: "Nå, nu skal jeg spise det hér i stedet for noget andet". Eller: "Nu er der for meget eller for lidt fedt i", fordi det kommer helt vildt naturligt for mig bare at spise fornuftigt i stedet for at skulle sidde og fortælle én eller anden kvinde, jeg aldrig har set før, hvad jeg spiser. Og så skal hun synes, at jeg skal spise lidt mindre. **Rikke.**

Sværest af alt er det måske for de unge, der ikke formår at knytte varige sociale bånd igennem den post-moderne måde:

Jeg skal prøve noget nyt hele tiden. Også venner, hvor man normalt siger: "Dét er mine rigtige venner, dem, som jeg bruger al min tid sammen med". Dér har jeg dem aldrig mere end et halvt år. Så skifter jeg venner helt ganske automatisk, fordi så er det blevet for kedeligt til mig. Så skal jeg have nogle nye. ... Jeg provokerer folk. Det gør jeg. Selvom man gerne vil sige: "Jeg er den søde og lille dreng". Men det er jeg sgu ikke. Jeg provokerer, indtil de bliver sure. Så har jeg fundet deres grænse. Hvis jeg møder et nyt menneske, det lyder måske så vildt ... men jeg prikker da til dem, indtil jeg finder deres grænse. Jeg diskuterer med dem eller sviner dem nogle gange til. På en ordentlig måde selvfølgelig. Men jeg kan godt lide, når jeg møder et nyt menneske, at finde ud af, hvor deres grænse går til. **Per.**

Det er ikke usandsynligt, at der er andre måder end den post-moderne, der er bedre for de unge set i forhold til at via bearbejdning af grænser, at lære at integrere sig socialt og knytte holdbare sociale bånd.

Endelig – ligesom tilfældet inden for den traditionelle og moderne måde – møder de unge også fordomme om deres aktiviteter blandt jævnaldrende. Her kan det bemærkes, at fordommene er forbundet med negative associationer om aktiviteter, der er sociale og foregår i gruppe. I modsætning hertil betragtes den individuelle præstation og fysisk hårde aktiviteter som noget positivt:

I folkeskolen var det nogen, som ikke selv dyrkede sport, som jeg gik i klasse med. ... De troede, at vi gik rundt i grupper og svarede på spørgsmål. ... Så har jeg forklaret, at det [orienteringsløb] drejer sig altså ikke om sådan en social ting, hvor vi render rundt og svarer på spørgsmål. [Så efterhånden kom de til at se det] som en lidt mere hård sport. En vild sport. Det er jo ikke nemt og også fysisk hårdt. **Rikke.**

Andre fordomme kan bygge på, at udenforstående betragter f.eks. jagt og fiskeri som ulækkert og ondt. Men så snart de unge har forklaret deres aktiviteter, så kan folk som regel godt forstå, hvorfor de unge dyrker de aktiviteter, som de gør:

> Der er mange: "Det der med at fiske, slim og sådan noget, øv". Det kan de slet ikke med. Og en jæger: "Der går og skyder dyrene" og "Dræber dyrene". Men nu kan jeg så også godt lide at lave mad, og så har man haft venner på besøg til et dyr, man har skudt, eller en fisk, man har fanget. Så kan de pludselig godt se, at der også er noget andet i det end: "Bare at slippe kuglen" eller "Bare at kaste krogen". **Per.**

Naturbrug og det sociale identitetsprojekt indenfor den post-traditionelle måde

På samme måde som inden for den post-moderne måde repræsenterer brug af naturen inden for den post-traditionelle måde en legitimering af både individualitet og solidaritet. Her er der tale om unge, som får noget ud af at dyrke aktiviteter både individuelt og i gruppe. De finder oplevelser og værdier i begge dele:

> Jeg ved ikke, om der er så stor en forskel [imellem mine individuelle aktiviteter og aktiviteter sammen med andre i en gruppe] fordi når jeg har surfet og stået på ski, så har det også altid været med andre. Det er selvfølgelig en helt anden måde, fordi når man spiller fodboldkamp, så er der også et kæmpe forventningspres fra de 10 andre spillere på banen til at: "Nu yder du dét og dét". Hvor på ski og når du surfer, så er der dig selv, og kun dig selv, til at presse dig selv til at blive bedre. Men altså, fodboldtræning som ikke er lige sjovt, du kommer jo altid, og du yder altid maksimalt, fordi der er en konkurrence internt om, hvem der skal spille i weekenden. Men jeg har her på det seneste også kunnet mærke, at det er vigtigt for mig, at der også er andre omkring mig, som også windsurfer, for ellers havde det nok ikke blevet til så meget, efter jeg flyttede herover [til København]. Fordi jeg ikke er så god til at trække mig selv op i håret og komme af sted, når det blæser og måske ikke lige er solskin og 25 grader. Så der fungerer holdsport meget godt for mig, fordi der er den der interne konkurrence. **Erik.**

Her opfatter de unge sig som en blanding imellem noget nyt og noget gammelt, noget moderne og traditionelt:

> Jeg ser mange ekstremsporter ... bjergklatring, snowboarding og surfing og forskellige ting og sager ... som noget moderne. Hvor de mere traditionsbundne er atletik, fodbold og andre ældre idrætsgrene. Men jeg synes, at jeg ligger et sted midt imellem. Jeg er ikke mere til det ene end det andet. Der er mange af de nye ekstremsporter, som er fascinerende og spændende, fordi de i de fleste

tilfælde er grænseoverskridende. Man bryder nogle grænser. [Med mine egne aktiviteter] ja, både løb og håndbold er jo utrolig gamle idrætsgrene. Traditionsrige. Hvor [min] mountainbike og til dels også [min] kajak er noget, der er kommet mere frem her på det sidste. Specielt mountainbike er jo ikke andet end ti år gammel. Så måske er jeg lidt miks af begge dele. **Jesper.**

På den måde bruger de naturen som ramme for både at finde ud af, hvad de selv kan som *individer*, og til at finde ud af, hvad de kan sammen som *gruppe*. Det første finder de ud af gennem ekstreme aktiviteter, det andet gennem moderate:

Den store forskel er, at du er langt mere alene, når du klatrer. Som spejder arbejder du altid i enheder mellem fem og ti mennesker. Og du lærer, at: "Du er stærkere, når du står sammen". Samarbejde og sammenhold. Men når du klatrer, du har selvfølgelig din sikringsmand, som du er stærkt bundet til både fysisk og psykisk, fordi man er nødt til at kunne stole på hinanden, og man er afhængig af hinanden, men når du hænger oppe på væggen, så er det dig selv, der skal videre op over. Og ingen rækker dig en hånd, når du ikke kan komme op over. Så det er mere individualistisk. Jeg tror så ikke, at jeg er så individualistisk, som jeg kunne have været som klatrer. Jeg sætter enormt meget pris på at være sammen med andre mennesker, og jeg synes, det er en fed oplevelse, at man kan meget mere, når man er sammen. Men jeg er også meget fascineret af, hvad man selv kan. **Line.**

Der er andre steder, jeg er mere socialt engageret end i roklubben. Det sociale betyder ikke helt lige så meget for mig nede i roklubben, som det gør andre steder. F.eks. med håndbold, hvor jeg har tyve andre, jeg spiller på hold med. Men det har måske noget at gøre med, at der ikke er så mange på min alder i roklubben. **Jesper.**

Således er den post-traditionelle måde, ligesom den post-moderne, en modereret og modificeret måde at repræsentere både *individ* og *gruppe*. Dog er der en tendens til, i modsætning til den post-moderne måde, at gruppen har en lidt mere fremtrædende rolle end individet. Individet er nemlig indforstået med og anerkendende overfor gruppens suverænitet. At opfatte, at der er mere potentiale i gruppearbejde end i den enkelte persons arbejde, kan betragtes som et udtryk herfor:

Jeg er hverken individualistisk eller egoistisk. Jeg er meget mere en holdspiller, og ser meget mere potentiale i gruppearbejde end i den individuelle opgave. Så på den front har jeg ikke taget noget med [fra mine individuelle aktiviteter]. Men jeg har også altid, hvis vi ser på anden sport, jeg har altid både dyrket individuelle sportsgrene og holdsport. **Erik.**

På noget nær tilsvarende vis eksisterer der en afbalancering mellem værdien af *frihed* og *lighed* inden for den post-traditionelle måde. Men – i modsætning til den post-traditionelle måde – værdien af lighed har lidt større betydning end værdien af frihed. Det gælder især hvis vi taler om frihed og lighed som ideologiske værdier:

> Om man søger friheden? Jeg tror, at de fleste mennesker ... de har alle potentialet til at blive hvad som helst. … Men der er selvfølgelig fra fødslen en masse sociale faktorer, der spiller ind, og begrænser eller udvider mulighederne for det enkelte individ. Så jeg tror på, at alle har muligheden, men jeg tror også på begrænsningen af det sociale element. ... Og det er også der, jeg rent politisk ved, hvor jeg står, fordi ... at opnå egen frihed og at enhver er sin egen lykkes smed, det er ikke på den måde, jeg mener, at alle søger frihed. ... det liberale synspunkt ... det er slet ikke den vej jeg tænker, når jeg snakker om friheden. **Erik.**

I modsætning til inden for den post-moderne måde er konkurrence af langt mindre betydning inden for den post-traditionelle måde. Det kan hænge sammen med, at de unge ikke kan se noget perspektiv i, at drive deres individuelle talent så langt som det kræver, for at blive den bedste. Man kan sige, at det ikke er på den måde, de søger frihed. Deres perspektiv er snarere at søge en individuel frihed, som de kan sætte i relation til noget socialt. Dvs. at de søger en frihed i dem selv, som de kan transformere til et overskud til at kunne yde noget over for andre. Man kan sige, de søger frihed for lighedens skyld:

> Jeg har deltaget i konkurrencer, men det betyder ikke så meget. ... For der kommer et punkt ... en helt klar grænse for, hvor langt jeg vil gå. ... Jeg har et udmærket talent, og det er muligt, at man kunne have drevet det til noget. Men det har jeg bare ikke forfulgt. Og nu vi sidder og snakker, så kan jeg godt se, at det spørgsmål har man jo også stillet sig selv: ”Hvorfor man ikke har gjort det”. Men det er nok ... at det er lidt perspektivløst. Der er ikke rigtig nogen mening med det. ... Perspektivet er mere den der sociale relation. Hvor man kan påvirke nogle mennesker og være sammen med nogle mennesker. ... Jeg bliver hurtigt træt af at være alene. Jeg kan godt lide at være sammen med mennesker. Så perspektivet ligger mere i, at det er rart at have nogle folk omkring sig, som man kender. Og det er rart, at kunne have et overskud og yde noget over for andre. **Erik.**

Værdien af frihed, som de finder gennem deres ekstreme aktiviteter, skal måske snarere end en liberal frihed, forstås som en almenmenneskelig frihed til at udvikle sig til et stærkt individ, der på den baggrund og forudsætning, har overskud til at være noget for andre. På den måde kan man sige, at vi her taler om unge, der på langt sigt overfører solidaritet på individualitet:

> Det er nok meget rammende, at jeg er, [en mellemting imellem moderne og traditionelt]. Der er da stadigvæk nogle tråde bagud, som man gerne vil trække lidt på. Selvom man også gerne vil fremstå som det der, i nogle sammenhænge, stærke individ. Men det mener jeg også sagtens, at det kan kombineres. Det lyder stort. Men det behøver det ikke være. Jeg ved ikke, om det er noget alle går med. Men jeg tror heller ikke, at det er mange, jeg har sagt det til på den måde. Det er kun de nærmeste venner for det lyder også lidt ambitiøst. Men det er jo heller ikke fordi, at man [som individ] vil gå ud og gøre en forskel på sådan en bombastisk måde, som sådan kommer frem i medierne som: "Hér og hér og hér". Det er mere på et mindre niveau. Ikke det der med, at gå ud og skabe det der store eftermæle, og man gjorde den kæmpe forskel og det der. Det er mere bare sådan at have noget overskud, som man måske kan dele lidt ud af i dagligdagen. **Erik.**

Som citatet ovenfor illustrer, så er der altså ikke tale om en individualitet, der skal bruges til at blive kendt på. Det er måske mere tendensen inden for den moderne og post-moderne måde, hvor sidstnævnte også udtrykte den omvendte proces af individualitet overført på solidaritet. Man kan sige, at det ikke er individualitet som rendyrket stil eller personligt identitetsprojekt, men snarere at man er et individ, der, på baggrund af at være i overensstemmelse med sin krop og personlighed, er i stand til at gøre det, som man sætter sig som mål i livet på både kort og langt sigt:

> Ja, hvad tænker man om en klatrer? Man må se noget for sig. For det første en fysisk styrke ... og en smidighed. Man skal bruge sin krop og være i form. ... Nogen ser en dødsdrift. At man hele tiden skal prøve noget, der lige er lidt sværere, indtil det ender galt. Men det er ikke det, jeg selv ser i det. Der er det mere naturoplevelserne og at det er fedt, når man kan det. Men det skal være sikkert. Det er også en del af det. Men jeg har også været fascineret af det længe inden jeg begyndte at klatre. Været fascineret af folk, der gjorde det. Jeg har været meget fascineret af, at nogle mennesker kan være så fokuserede på, at det bare er det, de vil. Og at det er det, der er livet for dem. Jeg har læst enormt mange bøger om folk, der har besteget Mount Everest. Nogle af dem virkede som enormt sympatiske mennesker. Jeg kan godt forstå, at når der ligger et bjerg, så skal det bestiges. At man skal vise, at man kan. Både for sig selv og for andre. Det ville være meget idealistisk at sige, at det kun er for én selv. Men nogle virker også som om, at de gør det for pengene eller kun for at andre skal se, at man kan. Så er det slet ikke nær så sympatisk længere. **Line.**

Som citatet også illustrerer, så er et sådant individ sympatisk, et, der søger sin frihed alene for at vise overfor både sig selv som individ og andre som gruppe, at vedkommende kan. Det usympatiske individ er det, der søger sin frihed alene for pengenes skyld eller for at vise overfor andre, at han/hun kan. På den baggrund kan man måske sige, at de disse unge forsøger at integrere en social individualitet i deres livsstil. Det kan man f.eks. se i de

unges tilgang til den individuelle konkurrence, der forgår i uddannelsessystemet, hvor de konkurrer om at få de bedste karakterer. Her er holdningen den, at de unge er imod at karakterer, og at konkurrence om karakterer ødelægger den mellemmenneskelige lighed, der eksisterer i læsegrupper:

> Eksamenssituationer ... uanset om man vil det eller ej, der betyder det noget internt i vennegruppen, hvem der får den bedste karakter, og hvem der ikke får så gode karakterer. Og det er jo pisse ærgerligt. … [Jeg] har prøvet at bekræfte både mig selv og de andre i ... at det altså ikke betyder noget, hvad vi får til den her enkelte eksamen. Der er altså noget, der er meget mere værd i venskab. **Erik.**

På den måde kan de unge bruge værdien af den individuelle frihed til at modarbejde og gå modstrøms en tendens i tiden til konkurrence inden for f.eks. uddannelsessystemet. Men de kan også bruge den til at gennemføre de krav og opgaver, som uddannelsessystemet giver:

> Jeg har [gennem klatring] lært noget om, at: ”Man kan godt det, man vil”. Der er enormt meget viljestyrke både i at klatre og i at vandre. [Det kan jeg] i høj grad [bruge] i forbindelse med mit studie. Når jeg synes, at det hele er svært, og man står og skal til eksamen, så kan jeg godt holde fast i, at: ”Man kan godt”. Det er et spørgsmål om at kæmpe, og det er et spørgsmål om, at hvis det ikke lykkedes første gang, så må man prøve igen. Man skal så stadigvæk også vide, hvad man laver, ligesom med klatringen. Hvis man ikke ved, hvad man laver, så går det galt før eller siden. ... Når man ved, hvad man gør, så føles det rigtigt rigtigt godt. Man bliver glad. Som regel har man været igennem et eller andet problem, som man har rigtigt svært ved at forstå. Kæmper sig igennem. Der er både en forståelse i det, og der er en glæde i det, at: ”Man godt kan det man vil”. **Line.**

Men de kan også bruge værdien af den individuelle frihed i andre sammenhænge end uddannelsessystemet, f.eks. som en drivkraft og vilje til at løse konkrete problemer med på arbejdet og problemer af mere social karakter i relation til kollegaer og andre:

> Jeg har på mountainbike prøvet, at få krampe i begge ben, fordi at man har overanstrengt sig. Og så overvinde sådan noget, og komme videre, selvom det gør ondt ad helvede til. Og det kan også godt være løb, at man får ondt, fordi at man giver sig fuldt ud. Der tror jeg godt, at sådan noget kan være drivkraft til lige at yde en lille smule mere. Så man giver sig fuldt ud. ... Det tror jeg da godt, at man kan [overføre til sin hverdag] på det plan, at man bliver ved med at forsøge med et eller andet. Det kan både være sociale relationer men også rent fysisk, hvis der er et stykke arbejde, der skal udføres, og det er problematisk. Man bliver ved med at forsøge, fordi at man ligesom har viljen til at fortsætte for at få noget til at fungere. Som så også kan være rent socialt med nogle kollegaer

eller andre, at man ligesom forsøger at få tingene til at fungere, når det ikke ser helt nemt ud. **Jesper.**

Selvom der lægges vægt på værdien af den individuelle frihed, så er det som sagt ikke en frihed, der skal forstås i politisk liberal forstand. Værdien af lighed og det sociale i gruppen fra friluftslivet blander sig nemlig med værdien af frihed og det individuelle i individet på en sådan måde, at disse unge står til venstre for midten i det politiske spektrum:

Jeg er SF'er, og der kan man trække nogle linjer til friluftslivet, fordi det i stedet for pengepolitik og erhvervsliv er det sociale og miljøet, jeg har lagt vægt på. Der trækker jeg tit, hvis jeg er i tvivl: "Hvor og hvad er det egentlig, der er rødderne?". Og: "Hvilken ideologi kan man så støtte sig til". **Erik.**

Endelig møder de unge også andres fordomsfulde holdninger til især de ekstreme aktiviteter. Som regel er det ret prestigefuldt at dyrke ekstreme aktiviteter, og det er noget andre har stor respekt for:

De andre i min læsegruppe er misundelige. Det vil de også gerne, klatre. ... Men der er også nogen, der synes, at det er dybt mærkeligt: "Hvad er det, der er så fascinerende ved det". De kan absolut ikke forstå det. Men jo, der er nok lidt prestige i det. Der var også én af mine gamle klassekammerater, jeg mødte, som sagde: "Nej hvor fedt". Det havde hun enormt meget respekt for, at jeg var begyndt på sådan noget ... og det var ikke den side af mig, hun kendte. **Line.**

Årsagen til at aktiviteterne er forbundet med højere prestige end mere moderate aktiviteter er måske, at der udefra set er mere showværdi i ekstreme aktiviteter:

Hos folk er der den der: "Wow, det er fedt", omkring de sportsgrene som windsurfing og skiløb og sådan noget, fordi der er *showværdi* i det. Der er nok lidt *image* i det og det er et ukendt område for mange. Når folk ser det i fjernsynet, så er det jo lige meget, om de interesserer sig for det eller ej, fordi det jo kan fange enhver at se. På en eller anden måde er det kunst. Hvor at man kan sige, at hvis folk måske ser et atletikstævne, så kan man hurtigt zappe videre, fordi at der sker der ingenting. Der er rimeligt tryk på, når der er ekstremsport. **Erik.**

3.4.3 Hver aktivitet er specifik med hensyn til tilknytning til steder i landskabet

De unges stedtilknytning er indexial, for så vidt der er tale om deres konkrete tilknytning til steder i landskabet. En sådan tilknytning skal derfor for det første forstås som de unges tilknytning til de helt fysisk konkrete steder ude i landskabet: det være sig skov, mark, stier, teltpladser osv. og sådanne landskabselementers indbyrdes sammenhæng og udformning i

forhold til de unges aktiviteter. Men for det andet skal stedtilknytning også forstås som de unges tilknytning til fysiske steder i landskabet igennem både det organiserede og uorganiserede friluftsliv. Herunder også deres oplevelser af problemer og fremtidige ønsker i forhold til steder i landskabet og det organiserede og uorganiserede friluftsliv.

Det fremgik af de unges stedsans, at på baggrund af deres samhørighedsfølelse med steder, så var de unge inden for den moderne og post-traditionelle måde mest tiltrukket af landskaber og steder i udlandet, og unge inden for traditionelle og post-moderne måde mest tiltrukket at landskaber og steder i Danmark. I det følgende ses der bort fra udlandet og det handler primært om de unges daglige aktiviteter i landskabet i Danmark.

Der er en relativt indlysende sammenhæng imellem de unges særegne aktiviteter og de særlige steder i landskabet, som aktiviteterne er knyttet til.

Fiskeri går selvfølgelig hånd i hånd med havet, søer og åer. Det samme gør kano og kajak. Jagt går hånd i hånd med de steder, hvor der er vildt. Dvs. skov, mark, strand, søer og havet. Windsurfing foregår på havet. Mountainbike og rollespil kan i princippet forgå mange steder, men oftest i skoven og skovnære områder.

I og med at der i reglen gælder helt særlige forhold for sammenhængene imellem de enkelte aktiviteter, steder i landskabet og aktiviteternes organisation, behandler jeg i det følgende nogle udvalgte aktiviteter hver for sig.

Spejder

Spejdere bruger mange forskellige steder i landskabet. Men mest af alt foretrækker de skov, og naturskov frem for produktionsskov. Det hænger sammen med, både at naturskov giver bedre muligheder for deres aktiviteter, og at naturskov indeholder større mangfoldighed med hensyn til flora og fauna:

> Skoven i Ganløse er typisk dansk med træer placeret på lige rækker. Det er ikke naturskov, desværre. Det kunne have været sjovere, for så er der mulighed for at lege flere gemmelege… Det er meget fint, at der er forskellige [træ]typer. Blandet skov med nåletræer og løvtræer. Tit, når vi er på løb, er der nogle ledere, der skal springe frem og overraske, og det er svært, når det er skov, der er meget ordnet og træerne står på lige rækker. Men det er også hyggeligere at gå i skoven, når der er træer, der er væltet og ligger og rådner. Det gør det også muligt at kigge på flere dyr og planter, for som regel så gør det, at der kommer en større mangfoldighed i dyre- og plantelivet. **Anja.**

Spejderne er så heldige, at de er organiserede. Derfor råder de over redskaber og ejendom og andre anlæg i landskabet, hvor de kan udfolde sig:

> I vores spejdergruppe er vi meget oppe i Gribskov. Gruppen har en hytte oppe ved Hillerød… Det er derfor vi tager der op. Det er der vi har hytte og sådan noget. Så tager vi en hel weekend i hytte. Sover der og sådan noget. Altså kommer ud i naturen på en måde, som man ellers ikke ville normalt. Hvis du ikke havde den tilgang til den [skoven], ville du jo bruge den til søndagstur og gå en tur i den. Mens vi tager en hel weekend og går. **Søren.**

Som en følge heraf mangler spejderne i det store hele ikke tilknytning til landskabet. Men derfor kan de naturligvis godt ønske forbedringer af eksisterende forhold såsom flere overnatningssteder og information om sådanne osv.:

> Der mangler flere overnatningssteder. Scheltere og sådan nogle steder. Små græsarealer, hvor man kan tænde bål og slå telt op. Det er især dét, der mangler i den danske natur. Overnatningssteder, så du ... bare kan gå rundt i skoven. Det, at du har mulighed for, at kunne overnatte udenfor, så du ikke behøver, at der er en eller anden hytte i nærheden, eller at du skal tage hjem, når det bliver mørkt, det er især det, der mangler, og så lidt mere information om, hvor overnatningsstederne er. Du kan ikke gå ned på biblioteket og finde en brochure for overnatningssteder i Grib skov og omegn. Du skal ringe til det pågældende skovkontor og skovdistrikt og få at vide, hvor de ligger, og hvad der er af regler for det. **Søren.**

Orienteringsløb

Orienteringsløberne foretrækker landskabstyper, hvor udfordringen er at orientere sig. Derfor er skov og især naturskov ideelt. Da der bruges langt tid på træning, er det dejligt at floraen og faunaen er mangfoldig, for så bliver det aldrig kedeligt at løbetræne:

> Jeg løber både på stierne men også inde i selve skoven i terrænet. Jeg ser mange forskellige ting, for jeg løber jo på alle årstiderne. Jeg ser træerne og blomsterne og dyrene. Det, der er meget spændende, det er også, at man møder en masse dyr. En puslen rundt omkring. Jeg synes, at det er vildt sjovt, når hjortene er på vej i seng. Når man lige ser dem i skumringen. Man ser, at der er alt i skoven. Jeg lægger mærke til mange ting, fordi jeg skal løbe så langt tid derude. **Rikke.**

Det en fordel for de unge, hvis de bor tæt på skoven, for til daglig foregår megen af træningen uorganiseret:

> Lige her, hvor jeg bor, er det meget meget fint. Jeg løber mest her i vores egen skov, Hareskoven. **Rikke.**

Men derudover er orienteringsløb i sin formelle form organiseret, og stiller ikke de store krav til anlæg og andet forvaltningsmæssigt i landskabet. Faktisk er det bedst, hvis skoven og landskabet er så uplanlagt, uforvaltet og

ureguleret som overhovedet muligt, for det stiller større krav til løberne. I den forbindelse er landskabet i Norge og Sverige forbilledligt, så hvis orienteringsløberne skulle ønske sig noget af det danske landskab måtte det være, at det var mere urørt, end det er:

> Det er for nemt at løbe her på Sjælland. Jeg kan godt savne nogle bakker. Jeg bliver nødt til at flytte til Norge eller Sverige, fordi der er ... skovene sværere. Der er ikke så mange mennesker, der har været der. Så stier er ikke på samme måde som i Danmark, og der er mange flere bakker. Så det er meget mere teknisk svært, og man kan blive helt væk, fordi det bare vokser vildt. Hvor at jeg aldrig nogen sinde ville blive væk i nogen af de Nordsjællandske skove. Skovgrænserne går ikke så hårfine som herhjemme. Det er også fordi, at hvis der herhjemme er en sten i skoven, jamen så er den med på kortet, fordi der er så få sten. ... Hvor deroppe, der skal man vurdere, når man løber derude: ”Ok, den dér, den er ikke så stor, så den er helt sikkert ikke med på kortet”, ”Og den dér, den må være med på kortet, fordi den er stor”. Og deroppe kan det måske lige have regnet, og så ligner det noget helt andet. Så er dén mose meget meget større lige pludselig. **Rikke.**

Jagt

Danmark er et lille land. De arealer, der bliver brugt til jagt, er derfor som oftest privatejede, planlagt, anlagt og plejet med henblik på produktion af dyr, der kan skydes:

> Dyrene skal jo fodres. Man bygger jo selv biotopen op ... køber træer og sår forskellige kornsorter, som dyrene får et bedre helbred af. ... En ting, man lærer meget af, når man går på jagt, er, at hvis man bare skyder på alt, så er der pludselig ikke flere dyr. Ser man en buk, der går ude på marken, så har den måske en lille opsats. Så lader man den selvfølgelig gå, til den er blevet ældre og lidt større, til den har fået et ordentligt gevir. Man undersøger, hvad det er for et dyr, og så udvælger man ... og så skyder man det. Og det er sgu da en dejlig fornemmelse, når noget, man har planlagt, lykkes. Sådan er det jo også i dagligdagen. Hvis du nu siger: ”Nu skal vi lige have ordnet det her arbejde”. Og den der følelse sidst på ugen: ”At det er lykkedes”. Den er jo kanon. Hvorimod er der noget, man bliver nødt til at hive med ind i næste uge, så er det kedeligt. Det er ikke: ”Bare at gå ud og skyde”. Sådan er det slet ikke. Man værner om naturen, og kender enhver vildtbiotop. Det er så dejligt, når man endelig får skudt en stor buk med et stort gevir, der har fået lov at gå i en hel del år. Så ser man det arbejde, man har gjort for det. ... Jeg kan ikke fordrage ordet dræbe. Det er et dårligt ord. Men afvikling, der er forestillingen om, at det er noget, man har bygget op og undersøgt. **Per.**

Der findes mange former for jagt, bl.a. anstandsjagt, trækjagt, trykjagt, klapjagt, pürschjagt, bukkejagt osv., og også jagtformer, der betegnes med den landskabstype, hvor jagten forgår, bl.a. strandjagt og havjagt. Det er ikke

alle jagtformerne, der kræver anlæg, men nogle gør. Bukkejagt kan typisk foregå fra et jagttårn:

> Jeg har været med på jagt, hvor vi byggede et hus oppe i et træ. Simpelthen byggede. Ja okay, nu er det ikke 100 kvadratmeter, men et 10 kvadratmeter stort hus oppe i et træ. Det virker helt mærkeligt. Det er rent Peter-Plys- artigt, når man ser det. Er det uglen, der bor i sådan et træ der? Det var lige præcis sådan et hus. Det er noget sjovt noget. Og så byggede vi et fodersted neden for huset med en automat, som fodrede dyrene. Det var en kanon oplevelse, at noget, man har bygget op, det lykkedes. **Per.**

Det største problem for unge jægere er, at jagt er stærkt organiseret og virkelig dyrt i Danmark. Hvis man ikke lige har forældre, familie eller venner, der ejer jord, eller økonomisk velbeslået, så er det næsten økonomisk umuligt at gå på jagt. På den måde er jagt blevet for sportspræget og/eller prestigepræget til, at alle dem der ønsker det kan være med:

> Jeg er røget ud af den jagt, som jeg var med i sidste år. Jagten i Danmark er blevet utrolig dyr. Der findes stort set ikke noget jagt mere, som er til at betale eller til at komme med i overhovedet. Jeg tror mange, det kommer vi til at se i de kommende år, danskere søger væk fra Danmark. Det er blevet for dyrt ... og for sportsagtigt. Man kan få, hvad man vil, når man har penge. Det er den der egoisttankegang, hvor folk kan komme og sige: ”Se hvad jeg har skudt”, ”Se hvor dygtig jeg er”. Sådan er der rigtigt mange jægere, som ikke tænker over, hvad det er, jagt er. Der har jeg det sådan, at det betyder ikke så meget for mig, hvad det er jeg skyder. Det er mere oplevelsen, der tæller. **Per.**

På den måde er jagt i Danmark også forbundet med status. Blandt især de ældre jægere bruges jagt som en måde at markere sig på personligt, socialt, økonomisk og kulturelt, noget nogle unge tager afstand fra:

> Jeg leder efter noget tøj, jeg kan bruge. Ikke så man står i en gallauniform, som mange ældre jægere har, som mener, at man skal se pæn ud i tøjet, og være et godt forbillede for andre. Jeg synes det er forkert, at være et forbillede, hvor man står og ligner et eller andet. **Per.**

Rollespil

Rollespillerne foretrækker steder, hvor der i sagens natur er langt til moderne anlæg i landskabet, eftersom rollespil jo ofte udspiller sig i fortiden. Da de forskellige roller er knyttet til hver deres steder – f.eks. orkere i den mørke uhyggelige nåleskov, elvere i den lyse løvskov og menneskene på den åbne eng – er det ideelt med mange forskellige naturtyper lige op ad hinanden på spillestedet. Ideelt set sætter rollespil derfor store krav til landskabet:

> Steder, hvor det er rigtigt fedt at spille, det er steder, hvor moderne ting er svære at se… helst skov i nærheden med lysninger… og en mystisk grotte… store åbne enge… Jo mere en god blanding af skov og eng, mikset, des utroligt federe… Vand må der også meget gerne være, for jo mere afvekslende et område kan være, dét at man kan gå 500 meter ind i et område, og så er det bare et helt andet sted man er, des mere giver det én ideen om: "At så har man virkelig rejst langt", tror man. … Jeg har spillet mange forskellige steder… en fodboldbane på en skole… i Vestskoven… på Garderhøjfortet. Så det er jo forskelligt, hvad man oplever. Men det er klart fedest, at man kommer ud, hvor det hele sagtens kunne udspille sig. **Marie.**

Rollespil er formelt set en uorganiseret aktivitet. Det vil bl.a. sige, at aktiviteten ikke er under en politisk paraplyorganisation som Friluftsrådet. Men derimod organiserer de unge sig selv, bl.a. på Internettet. Men desværre er en følge af at være uorganiseret, at de unge kan opleve en række barrierer for deres aktiviteter. F.eks. lige fra, at det er umuligt eller meget svært at få lov til at opføre lettere anlæg, over, at det er svært at have et område i fred for den kommunale forvaltning og/eller andre organiserede aktiviteter, til, at andre uorganiserede aktiviteter virker forstyrrende, måske netop fordi det ødelægger ideen om, at spillet udspiller sig i forhistorisk tid:

> Det kunne sagtens have været bedre, hvis foreningen kunne få lov til at bygge ting op derude. **Marie.**

> Først var vi blevet smidt ud af én skov. Så blev vi tildelt et andet område. Så blev vi smidt ud derfra. Nu er vi af Brøndby Kommune blevet smidt ud af den grønne kile, fordi vi, ifølge dem, har svinet. Men det passer ikke. Vi fik igennem uofficielle kilder at vide, at det var fordi den lokale golfklub skulle udvide ind på vores område med ekstra huller. **Mark.**

> Stederne skal helst ligge så langt ude som overhovedet muligt, fordi så slipper man for alle muligt turister ... cyklister, der kommer forbi ... civilister, eller hvad man skal kalde dem. Ude i Bagsværd i noget, der hedder Radiomarken lige ved Bagsværd sø, det er det perfekte sted. Og der er både skov og alt, hvad der skal være for at det høre til. Men der er problemet bare igen, at der er for mange, skal man sige, almindelige mennesker, fordi der er for mange, der bor lige i nærheden, og så går de rundt og lufter hunde. Man skal jo på en eller anden måde tage hensyn til dem. Man skal jo ikke bare lige pludselig komme farende mod dem. **Mark.**

Mountainbiking

Mountainbike er afhængig af at terrænet er kuperet og varieret, for oplevelse af udfordring er direkte knyttet til jordbundens overflade, hældning, struktur osv. Jo større variation, jo større udfordring. Derfor er skovbund med

naturlige bække, bakker og dale helt ideel til mountainbike. Herudover er det ideelt når overfladen pludselig ændrer karakter, f.eks. når det sner:

> Jeg cykler på alle årstider. Det giver forskellige elementer med sne, som gør det utrolig glat. Men så skal man tænke på en anden måde. Det udfordrer på en anden vis. Det er også yderligere en grund til, at det er fedt at lave sådan nogen ting ude i naturen i stedet for på en eller anden bane, fordi så får man helt automatisk nogle udfordringer, uden selv at skulle gøre noget for det, andet end at køre ud i skoven. **Martin.**

Igen er det meget lettere at dyrke mountainbike i hverdagen, hvis landskabstypen, man bruger, ligger lige uden for ens bopæl:

> I mit tilfælde er det lige uden for døren. Jeg bor i Nordsjælland. Der har vi skove til begge sider, så man kan køre utroligt langt uden at skulle ud på kedelige landevejsstrækninger. **Martin.**

Da jeg gik i gang med afhandlingen konstaterede jeg hurtigt, at der ikke er ret mange 16 til 25årige unge, der er medlemmer af de danske mountainbikeklubber. Da jeg ringede rundt til formændene i de forskellige klubber var den fælles udmelding, at det fortrinsvis er 30 til 45årige mænd, der er medlemmer af klubberne, mens de yngre mountainbikere kører rundt på egen hånd – dvs. uorganiseret. Men en gang imellem møder de godt nok op og deltager i større løb som *slush-cup* om vinteren og *dust-cup* om sommeren, men de er ikke medlemmer i klubberne. I den forstand kan tilknytningen til landskabet som helhed karakteriseres som delvist uorganiseret eller organiseret.

Interviewpersonen jeg talte med oplevede ingen problemer med sin uorganiserede færdselsform i landskabet. Han var ikke direkte bekendt med færdselsreglerne for mountainbike og mente, at det stort set var lovligt at færdes overalt i skoven:

> Der er nogen få skove ... lystskove, hvor man kun må færdes på stierne, for at det sådan skal blive til en slags vildnis. Men sådan er det ikke ret mange steder. Så de fleste steder er det lovligt at køre uden for stierne. Når man kører på en cykel, så er det ikke så slemt. Altså biler, de må selvfølgelig ikke køre i skoven. Der er også bomme og sådan noget, men dem kan man selvfølgelig let komme forbi på cykel. Så der er mange muligheder. **Martin.**

Derimod oplevede han det som problematisk, at det er de store sportsgrene som f.eks. fodbold og håndbold, der får alle pengene fra det offentlige. Han mente selv, at den brede folkelige sundhed kunne øges ved at gøre mountainbike mere tilgængelig for flere unge:

> Specielt med de sportsgrene jeg godt kan lide, der får man ikke meget tilskud fra kommunen og staten og sådan noget. Det er de store sportsgrene som fodbold og håndbold, der får det. Så jeg tror, man skal lave en mellemting, og gøre mountainbike bredere, fordi den brede folkelige sundhed ville helt klart blive øget, hvis folk kom i gang. Og det er jo ikke alle, der behøver at lave det helt ekstreme. **Martin.**

Ridning

Er man konkurrencerytter som interviewpersonen, så bruger man landskabet som afveksling til træningen på bane:

> Jeg rider skovture for at få lidt afveksling, på grund af at den ene af hestene er ung, og begge har godt af komme ud og gå sådan en tur. Jeg synes også, det er rart at komme ud engang imellem, så man ikke kører sur i altid at ride dressur på bane. **Nadja.**

På hest er man også afhængig af, at landskabet ligger tæt på det sted, hvor hesten er opstaldet. Derudover er det meget vigtigt, at terrænunderlaget er relativt blødt og jævnt uden for mange større sten, så man kan ride alle tre gangarter uden at skade hesten. Slagger er et godt materiale til at forbedre underlaget på ridestierne:

> Nogen gange tager jeg dem med ud på Amager fælled. Det er et meget godt terræn. Der er lidt skov, og der er også lavet ridestier. Ridestierne er blevet forbedret en del, efter at politiet har fået heste herude. Men om sommeren er det næsten som at ride på asfalt. Der kunne man godt bruge, at de lagde noget slagger på eller et eller andet. For at hestene ikke, altså når de traver og galoppere ude på ridestierne, går på asfalt. Det støder hårdt op i benene på dem og det er ikke sundt. Så sådan en skovbund, det er faktisk det bedste for hestene. **Nadja.**

Udover jordoverfaldens beskaffenhed er det åbne landskab i modsætning til skoven også lidt bedre at ride i, idet man da ikke er bundet så meget til at holde sig på ridestien:

> Det optimale vil nok være som Hedeland i Solrød. Der er lavet rigtig gode ridestier. Der er nogle slaggestier. Sort knust asfalt, hvor bunden er lidt blød og affjedrende. Hvor der både kan skridtes, traves og galoperes. Og så skal der heller ikke være for store sten, og heller ikke være for ujævnt og knoldet. Og så med lidt træer og græs og sådan. Det er lækkert, hvis der ligesom er sådan et åbent landskab. Det er ligesom lidt mere frit ... end hvis du rider inde på en skovsti. **Nadja.**

Som en lille anekdote kan det nævnes, at en såkaldt skovturshest er en hest, der er uegnet til konkurrence men ideel til ture i skoven:

> Hvis du for eksempel rider dressurridning, så er det ikke særligt sjovt at have en Nordbakke. ... Hvorimod hvis det er en skovturshest, man skal have, så kan det godt være en Nordbakke eller lille broget Indianerpony. **Nadja.**

Det meste ridning er organiseret, men der findes naturligvis også ryttere, der ikke er medlemmer af klubber. Til gengæld er al færdsel på hest i landskabet stærkt organiseret, reguleret og forvaltet lovgivningsmæssigt.

Fiskeri

Fiskeri kræver naturligvis fiskevand. Men et sådant vand kan sagtens ligge inde i en by. Når et fiskevand ligger i en by er det også langt lettere at komme til med offentlig transport. Det primære ved stedet er, hvad det er for fisk, der kan fanges, og hvordan, de fysiske rammer er i den forbindelse sekundære:

> Hver gang man kommer et sted hen, så synes jeg ikke, det så meget er rammen, altså fiskestedet. Det er mere, hvordan man fisker og hvad man fanger, og hvem man har med. Så jeg vil ikke sige, at der overordnet er det bedste sted. Men selvfølgelig har man sine favoritter. Der hvor man ved, at man fanger meget. Jeg har et sted ved Teglværkssøen i Hillerød midt i byen. Så det er larm hele tiden. Et fodgængerfelt, der bipper hele tiden til de døve. ... Men alligevel, det er et sted vi vender tilbage til hele tiden, fordi det er nemt for transport. Og fiskepladserne er gode der. Det er ikke sådan, vi først skal ud og lave fiskepladserne. Fælde nogle træer, hvis man kan sige det på den måde. Det gør vi selvfølgelig ikke, men man rydder lidt af vejen, så man kan komme til at kaste ud. **Per.**

Ser man bort fra, hvordan man fisker, hvad og hvor meget man fanger og hvem man er sammen med, så ligger det ideelle fiskested i en skov ved en sø, hvor der ikke er larm:

> Der findes ikke ét fiskested, fordi fiskeri er stort. Selvfølgelig kan man hurtigt sige, at det er at ligge ude i naturen, ligge ude i den mørke skov ved den perfekte sø, hvor der ikke er larm og man kun kan høre fuglene. Det er noget, man godt kan lide. **Per.**

Udover transporttiden er de unges arbejde også en begrænsende faktor for deres fiskeri. De får simpelthen mindre og mindre tid til at dyrke deres interesse jo ældre, de bliver, for så begynder de at arbejde:

> Nu hvor jeg er begyndt at arbejde, der er det begrænset med tid, jeg har til det efterhånden, i hvert tilfælde flere dage ad gangen. **Per.**

En anden begrænsning er, at fiskeri også er begyndt at blive en dyr hobby. Det hænger sammen med, at der er begyndt at gå markedsværdi i godt fiskevand. En måde at komme uden om dette problem på består i at man besøger hinandens fiskevand, for så kan man nøjes med at have købt retten til ét vand. Kystfiskeri koster til gengæld kun hundrede kroner årligt og passer derfor til alles pengepung:

> Nogen steder er fiskestederne også lukkede, hvis der er nogen, der har lejet fiskeretten. Så både og er fiskemulighederne okay, for man vil godt have sit eget sted, men man vil også godt prøve andre steder, andres fiskevand. Men der synes jeg egentlig, at det fungerer meget godt, ved at man kan lave aftaler om at besøge hinandens vand. Men fiskeri er også begyndt at koste penge. Og det kan let blive et rimeligt beløb, hvis man gerne vil fiske alle steder, og det synes jeg er en kedelig tendens. Men det er også på grund af, at vi er så mange mennesker. Vi prøver hele tiden på at skabe interesse hos flere og flere mennesker for at fiske, så på et eller andet tidspunkt bliver man nødt til at lave nogle restriktioner. I øjeblikket er det okay. Put-and-take-vandene koster noget at fiske i. Det er også klart, for det er fisk, der skal opdrættes og sættes ud, hvorimod at går du langs kysten, det betaler du ikke noget for. Der betaler du et årligt fisketegn på, jeg tror, 100 kroner. Og så ved man, at de penge, de bliver brugt til at genoprette naturen. Og det synes jeg også er fint nok. Så vil jeg godt betale de 100 kroner. Men hvis jeg skulle til at købe et klippekort i en automat, hver gang jeg skulle ud og fiske i en sø, så tror jeg, at charmen ville gå af det. **Per.**

Ligesom for mange andre aktiviteter kan de unge være medlemmer af en fiskeklub eller ikke, så fiskeri forgår både i organiseret og uorganiseret form som henholdsvis fiskeri på klubplan og hyggefiskeri. Men såfremt fiskeri begynder at blive konkurrencebetonet, er medlemskab i en klub selvfølgelig en nødvendighed.

> Vi fisker på klubplan og hyggefiskeri, selvfølgelig mest hyggefiskeri, men vi har konkurrencer et par gange om måneden. Der er bare fuldt tryk på. Så gælder det bare om at fange noget. Så er vi så lidt mere ovre i sport, og der går sport i det, hvor man konkurrerer. **Per.**

Roning

For roning gælder det ligesom for mange af de andre aktiviteter, at det er lettest, hvis man bor i nærheden af det sted, hvor man kan dyrke sin aktivitet: i nærheden af hav, fjord, sø og å. En af de helt store fordele ved kajak og kanosejlads består i, at man kan bringe sig selv ud til steder, hvor man ikke umiddelbart kan komme til fods:

> Jeg ror mest lokalt, altså ture i Roskilde fjord og ture på Arresøen. Når kajakken først er på vandet, så kan man sejle hen, hvor det passer én. Og man kan komme

ud til nogle steder og komme ind, hvor man ikke har været før, sejle helt ind til bredden et sted, op i små åer og kanaler. Der er ingen begrænsninger. **Jesper.**

At kunne komme ud til sådanne relativt set isolerede steder er noget af det attraktive ved at ro kano og kajak, eftersom en del af hensigten består i at komme så langt væk som muligt fra alt, der minder om civilisation, f.eks. andre mennesker og bebyggelse. Det er også derfor, at Sverige er et populært sted at ro:

I Sverige er der for eksempel endnu mere natur og en lidt anden slags natur end herhjemme. Der er klipper og lidt flere bjerge i landskabet. Det er måske en anelse mere storslået, når man sidder i en kano i en sø, at der er bjergvægge. Og i Sverige er man endnu mere sig selv end i Danmark, hvor man hele tiden har den der i baghovedet, at man selvfølgelig er et sted, hvor der er meget flot natur, og man er alene, men man skal ikke gå langt, før man møder en asfalteret vej eller et beboelsesområde eller et eller andet. I Sverige kan man gå endnu længere eller sejle endnu længere uden at se andre end en selv. Det er lidt mere storslået. Endnu større. Meget mere skov, og i de fleste tilfælde også meget mere vand i søerne. Det er større områder som bare er natur, og ikke byer og sager, som herhjemme. **Jesper.**

Men der findes heldigvis også uspolerede steder i Danmark, hvor man ikke kan se og høre civilisationen:

Et af de steder, der kommer tættest på Sverige i Danmark er vestsiden af Roskildefjorden. Der er nogle steder, hvor det mere eller mindre er uspoleret natur, altså, hvor der ikke er mange mennesker og ikke så meget støj fra forskellige ting og sager. Uspoleret natur er sådan noget, hvor der ikke er asfalterede veje og beboelse, og hvor der ikke er støj fra biler og industri og ting og sager. Der går lidt af det, når der er asfaltvej, eller der kommer lastbiler kørende hele tiden. At der er ro og at man er uforstyrret, det synes jeg er fantastisk. Det imponerende og særprægede eller storslåede, det forsvinder, når man kan høre noget kommer kørende eller et eller andet. **Jesper.**

Da en del af meningen med at ro netop handler om, at komme helt derud, hvor civilisationen hører op, er ønskerne om anlæg ude i naturen også minimale. Eventuelle anlæg skal være primitive og blot bestå af steder, hvor det er muligt at komme ind til bredden og slå telt op:

Jeg synes, at en del af at komme ud i naturen og være en del af naturen, der gør det ikke noget, at det er lidt primitivt. At man nødvendigvis ikke lige kan gå ind i et hus og lave mad. Men hvor man bliver nødt til at lave det over et glasblus eller bål. Hvor man bliver nødt til at slå telt op i stedet for at lægge sig ind i en hytte. Der synes jeg, det er okay at komme væk. Også fordi du så kommer mere væk fra hverdagen og er nødt til at indstille dig på, at nu er det altså en anden måde,

vi lever på her. Men man kan måske sige, at der mangler nogle steder, hvor man kan få lov at gå i land, og hvor bare noget så banalt, som at der er slået græs, så man kan komme ind til bredden og slå teltet op, er i orden. Og steder, hvor man har lov til at lave et bål. I Roskilde fjord synes jeg ikke, at der er overdrevent mange af dem. **Jesper.**

En begrænsning for unge roere består i at der ikke er så mange andre unge, der ror, og at roning kræver en del tekniske færdigheder. Derfor er det også svært at tage kammerater med ud for at ro, og specielt hvis de aldrig har roet før:

Det kunne da være meget morsomt at kunne sætte sig ned i kajakken og ro et sted hen med en kammerat. Det har jeg ikke mulighed for, fordi der ikke er nogen af dem, der interesserer sig for det. Det ville være mig rimeligt interessant, hvis det sådan mere, var en del af hverdagen. Men der er åbenbart ikke så stor interesse for kajak og kano. I hvert tilfælde ikke i min omgangskreds. Jeg kender måske en enkelt eller to, der har det på samme måde som jeg. Ellers dyrker de ikke det vilde inden for friluftsliv. **Jesper.**

Roning kan praktiseres både organiseret og uorganiseret. Tendensen for unge er nok, at de starter med at ro i en klub, men lige så snart de når en vis alder og/eller kan mestre de sikkerhedsmæssige færdigheder, så fortsætter de med at ro uorganiseret. Det kan hænge sammen med, at de har brug for at ikke at være bundet af noget, dvs. være alene og bare slappe:

Det var først sidste år, at det var oftere, at jeg roede. Det kan have noget at gøre med den alder, jeg nåede, så havde jeg mulighed for at tage nogle kurser, så jeg kunne komme ud og sejle alene, fordi det som sagt godt kan være lækkert, at komme ud alene. Det kan man godt have brug ... bare være sig selv ... ikke skulle høre på andre, og bare slappe helt af. Hvor man før har været bundet af, at skulle have en eller flere med ud. **Jesper.**

Klatring

Langt størstedelen af klatringen i Danmark foregår på opførte anlæg som f.eks. klatrevægge. Af sikkerhedsmæssige hensyn er det vigtigt at overfladen er fast. Klinter er derfor uegnede til klatring:

Jeg klatrer på klatrevæg. Men der ligger nogle store sten rundt omkring, som man kan lege lidt på. Altså *bolde*, det vil sige klatre uden udstyr eller noget som helst. Men der er jo ikke decideret nogen klatresteder i Danmark. Klinterne er jo noget møg. De falder jo sammen. Det er ikke sjovt at klatre i noget, der skrider under dig. God klatring er på fast klippe, hvor der ikke er noget, der smuldrer. Det andet er pokkers svært at sætte sikringer i. **Line.**

Kullen i Sverige og Bornholm er oplagte steder at tage hen for at klatre på rigtige klipper, ellers må man rejse til udlandet:

> Grunden til, at det ofte er Kullen, det er, at det er let fra Danmark. Alle fra København tager til Kullen og klatrer. Jeg vil også meget gerne andre steder hen og klatre end Kullen. Jeg skal til Colorado til sommer. Der skal jeg helt sikkert ud og klatre. Jeg vil også gerne klatre i Pyrenæerne. **Line.**

Alternativt til klatring på væg er træklatring. Det er ikke umuligt, at træklatring kunne blive meget mere udbredt end tilfældet er i dag, hvis de fornødne skove kunne blive stillet til rådighed i større omfang. I hvert tilfælde vil træklatring kunne give helt andre udfordringer end andre typer klatring:

> Det kunne være fedt med nogle flere steder, hvor man kunne klatre i træer, for vi klatrer faktisk engang imellem i træer med udstyr. For det første er det god træning til, når man skal på klippe. For det andet er det hamrende sjovt. Det er en helt anden stil. Det bliver meget hurtigt meget møvet, fordi der for det meste er fysiske udfordringer og forhindringer i form af grene. Det er på en helt anden måde, end man oplever det på en væg. **Line.**

Formidling af regler om træklatring ville i den forbindelse være en håndsrækning til de unge:

> Jeg ved faktisk ikke, hvad reglerne er for klatring i træer i de danske skove, fordi de steder, hvor vi har gjort det, det har været i private træer eller private stykker skov, hvor vi spørger, om vi må. Jeg tror ikke, at det er tilladt i statsskovene. Bare det at sige, at der var nogle områder, hvor man godt måtte, så ville man være et godt stykke på vej. **Line.**

Klatring foregår både organiseret og uorganiseret. Ligesom tilfældet med roning, vil tendensen nok også være, at lige så snart man har lært grundreglerne, så begynder man at klatre på egen hånd sammen med enkelte venner. Dvs., at der nok vil være en tendens til, at man starter organiseret og fortsætter uorganiseret.

Windsurfing

Set i et internationalt perspektiv er Danmark i besiddelse af nogle af de bedste vindforhold for windsurfing. Alligevel er der ikke så mange danske unge, der når til tops internationalt, fordi det kræver solid økonomisk opbakning:

> I et lille land som Danmark, hvis du skal være med på konkurrenceplan inden for så dyr en hobby som windsurfing er, så kræver det virkelig, virkelig mange

> penge, fordi man hele tiden skal have det nyeste nye. ... Det er rigtigt dyrt, så det forgår i USA, Australien og Spanien og sådan nogle steder, selvom vi jo har gode forhold for det i Danmark. Vi har nogle af de bedste vindstatistikker overhovedet på Vestkysten, så der er da alle mulighederne for det, og der har da også været en del danskere med fremme. Det er rigtigt svært. **Erik.**

Tilgængeligheden til vand er naturligvis en forudsætning for windsurfing. Selvom Vestkysten er det mest ideelle sted, så er der også andre egnede steder. Selvom transporttiden og tilgængeligheden til vand er yderst relevant for de unges muligheder for at kunne windsurfe, er det stadig muligt at windsurfe, selvom man bor i f.eks. København. Gode S-togforbindelser og strande relativt tæt på på Amager og i Køge Bugt gør det let og hurtigt, også for unge uden bil, at komme til egnet vand:

> Jeg synes ikke, at sådan en by som København gør problemet større end, man bare kan sætte sig ind i et S-tog. Så går der en ½ time, og så er man jo i Køge eller et eller andet sted, hvor der er også er gode forhold. **Erik.**

Windsurfing praktiseres både organiseret og uorganiseret.

3.5 UNGES FRILUFTSAKTIVITETER SOM IDENTITETSPROJEKT PÅ KULTURELT NIVEAU

Identitetsprojektets kulturelle niveau handler om sammenhængene imellem de unges natursyn, stedforankring og livsform.

Indledningsvis vil jeg præcisere, hvordan natursyn forstås i det følgende, og der er tre forhold, der er vigtige at forstå og se for sig billedligt.

For det første skal natursyn – eller forskellige myter om naturen – forstås i flertal, men fællesnævneren er, at natursyn er forskellige i deres rationaler, hvilket medfører, at naturen spiller forskellige roller for de unge ved at lægge forskellige logikker ind i deres oplevelsesmæssige og værdimæssige orienteringer på friluftslivets felt.

For det andet forstås natursyn ud fra en peirceiansk semiotisk ide om *strukturel analogi* mellem tænkning *i* naturen og tænkning *om* naturen. Dvs. at både naturens tænkning *i* naturen i-sig-selv og unges tænkning i naturen *om* naturen, er strukturelt og analogt forbundet. Denne ide medfører, at de nævnte roller, som naturen spiller for de unges forskellige logikker i deres oplevelses- og værdimæssige orienteringer på friluftslivets felt, kan forstås i dobbelt forstand. På den ene side som *logikker om naturens rolle for de unge* og på den anden side som *logikker om de unges rolle for naturen*. I det første tilfælde betragter jeg natursyn som *præ-skriberende* i det andet som *præ-skriberet*. Er der tale om, at naturen er *præ-skriberende*, da er det tænkningen *i* naturen, der udstikker logikken *for* de unge og dermed deres

tænkning *om* naturen. Er der omvendt tale om at naturen er *præ-skriberet*, da er det de unges tænkningen *om* naturen, der udstikker logikken *for* naturen og dermed tænkningen *i* naturen. Hermed må læseren på friluftslivets felt i fig. 3.2 kunne se en vertikal skala for sig, der udtrykker *grader af kulturelle identiteters autonomi*, strækkende sig fra et *totalt eksternt styrende præ-skriberet* (+) til et *totalt internt styrende præ-skriberende* (-) natursyns restriktioner på de unges valghandlinger.

For det tredje skal logikkerne i natursyn forstås i endnu en dobbelt forstand. Stadig på den ene side, som *logikker om naturens rolle for de unge* og stadig på den anden side, som *logikker om de unges rolle for naturen*, men nu ud fra grader af *kulturelle identiteters inkorporation*. Her må læseren på friluftslivets felt i fig. 3.2 kunne se en horisontal skala for sig, der udtrykker *grader af kulturelle identiteters inkorporation*, spændende fra natursyns indlemmelse af *total individualisme* (-) til *total kollektivisme* (+) i de unges valghandlinger.

Som vist i fig. 3.2, danner de to skalaer tilsammen en klassifikatorisk begrebsramme for natursyn på identitetsprojektets kulturelle niveau på friluftslivets felt, der principielt lægger op til væsensforskellige natursyn i hver af de fire kvadrenter. Der kan naturligvis godt ligge flere beslægtede natursyn inden for den enkelte kvadrant.

Typologien i begrebsrammen sammenfatter altså kulturelle relationer som afstemt både af natursyns restriktioner i mere eller mindre klare grader af kulturelle identiteters autonomi (vertikalt) og af engagement af natursyn i mere eller mindre entydige kulturelle selv og andre (horisontalt). De fremkomne kvadrenter fører i princippet til, at de unge har fire grundlæggende forskellige former for kulturelle naturrelationer, kendetegnet ved hver deres rationalitet om og for naturen, og hver deres rationalitet om og for friluftsliv som identitetsprojekt på kulturelt niveau. Det er disse former for rationaliteter, der er interessante i det følgende, fordi de kan fortælle noget om de unges *grundlæggende livsopfattelser* og *leveregler for tilværelsen*.

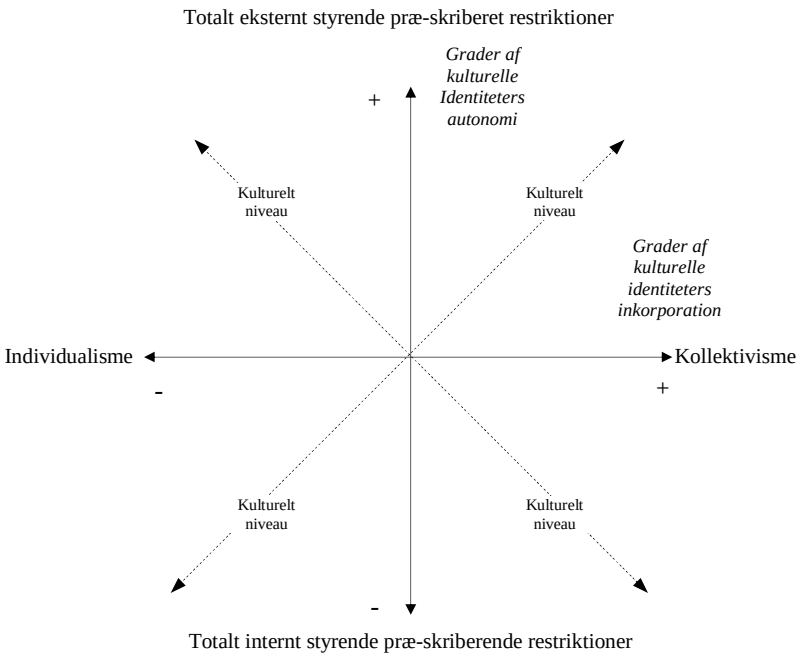

Figur 3.2. *Klassifikatorisk begrebsramme for natursyn på identitetsprojektets kulturelle niveau på friluftslivets felt.*

Endelig vil jeg sige, at disse rationaliteter ikke kun er interessante på identitetsprojektets kulturelle niveau. De er lige så interessante i lyset af, at de også har indflydelse på identitetsprojektets personlige og sociale niveau. Derfor kan vi betragte rationaliteterne i de unges natursyn som kulturelle *ankre*; *ankerkæderne* som frihedsgraderne af de kulturelle identiteters autonomier (vertikalt) og inkorporationer (horisontalt); og *skibene* som de unges friluftsliv som identitetsprojekter på personlige, sociale og kulturelle niveauer.

3.5.1 Ligheder imellem de unges kulturelle identitetsprojekter

Fælles for de interviewede unge er, at der er sammenhæng imellem deres natursyn, stedforankring og livsform. Hvad angår sammenhængene imellem natursyn og livsform, så har deres natursyn i mere eller mindre udstrakt grad indflydelse på deres valg – eller tanker om kommende valg – på livsformsdomæner som f.eks., *erhverv og uddannelse*, *familiemønster* og *bosætning*. Det skal især ses i forhold til de unges *mobilitet* inden for disse

domæner, når deres valg på livsformsdomænerne sammenlignes med deres forældres.

3.5.2 Forskelle imellem de unges kulturelle identitetsprojekter

Men der er forskel på de forskellige rationaler i deres natursyn på friluftslivets felt, hvilket medfører forskellige værdisætninger af og logikker om naturens rolle for deres valg. Derfor leder deres natursyn dem også i forskellig retning, hvad angår nævnte livsformsvalg.

Det er sådanne forskelle i natursyn på friluftslivets felt og heraf afledte valghandlinger – eller valgønsker – i hverdagslivet indenfor livsform, som det handler om i det følgende.

Natursyn og det kulturelle identitetsprojekt inden for den traditionelle måde

Natursynet indenfor den traditionelle måde bygger på en logik om, at *naturen er tolerant til en vis grænse*. Den underliggende rationalitet ligger i en kausal *kredsløbstankegang*, der gælder for *udvikling imod stabilitet* i såvel naturens som menneskenes sociale verden:

> Der er en sammenhæng i alting, fordi, med naturens kredsløb kan du se, hvordan det hele påvirker hinanden. Hvis du ændrer på en lille del i naturens kredsløb, så påvirker det nogle store ting. Ligesom hvis man udrydder alle biller: ”Hov, hvad lever billen af, og hvem spiser billen?”. Så er det jo mange andre dyr, det påvirker. Og det kan du godt føre over til hverdagen ... hvordan ens syn er på menneskelige relationer eller miljøet. [Hvad angår ens syn på menneskelige relationer:] Hvis man nu ikke er god ved andre mennesker, så påvirker det dem til et eller andet eller i en eller anden retning. ... F.eks. forældre, der ikke passer ordentligt på deres børn: ”Det kører helt af sporet med de børn, der vokser op uden ordentlige relationer til deres forældre”. ... Så det går jo langt ud i de næste generationer frem, at der er nogen børn, der har haft det dårligt. Det hedder jo social arv. ... [Hvad angår ens syn på miljøet:] F.eks. føler jeg heller ingen trang til at forurene for at se, om vi så kan klare os uden drikkevand. Det er også det der med tryghed. Jeg kan godt lide at vide, hvad der er i drikkevand, og hvor jeg kan finde det henne. Vi kan kun tillade os at forurene dertil, hvor det ikke vil få langsigtede konsekvenser. Hvis vi nu siger, at du smider et æbleskrog, så skal det forsvinde inden der er gået x-antal tid. Du skal ikke smide noget, der er 25 år om at forsvinde. Det skal være noget, der bliver nedbrudt, så man er tilbage ved stadie-0 på forholdsvis kort tid. Tingene skal kunne gå i sig selv igen. Det er nok der grænsen går. **Anja.**

Natursynet kan afbildes som vist i fig. 3.3. Naturens og menneskenes sociale verden kan udnyttes til en vis grænse, men overskrides denne grænse, kommer såvel naturens som menneskenes sociale verden ud af sin balance og stabilitet. Billedligt set er det, når ”bolden rulles op over bakken i landskabet”.

Naturen er tolerant til en vis grænse

Figur 3.3. *Natursynets logik inden for den traditionelle måde.*

I natursynet er der *lav grad af autonomi for de unges kulturelle identitet*, idet der er tale om et *eksternt styrende, præ-skriberet natursyns restriktioner på de unges valghandlinger* i den forstand, at *opdragelse*, *skolegang*, *friluftsliv* og *samfundsmæssige oplysningskampagner* foreskriver med hvilken logik og hvilke argumenter, såvel natur som mennesker skal forstås og behandles i tanke og handling:

> Man er spejder, du går ikke til spejder. Taget lidt groft, så er det bl.a. hvis du går på gaden, og du har spist din is, så venter du, til du kommer forbi en skraldespand, med at smide ispinden ud. Tænker over, hvad det er, du gør, både ved naturen, men også meget ved andre mennesker. Jeg blabrer ikke bare min mening ud om, hvad jeg mener om folk. Hvis der er en jeg synes: ”Hold kæft, han er et dumt svin”, så siger jeg det ikke til ham, fordi det ikke gavner noget. Så når man er spejder, så handler det især om, hvordan man opfører sig, og så at man respekterer andre. Som det hedder i spejderloven: ”Du skal finde din egen tro og respektere andres”. Det er især det, jeg kan opleve fra spejder af dybereliggende ting, jeg har at tage stilling til. Man har på et eller andet tidspunkt taget stilling til, om hvorvidt man synes noget er i orden, eller synes noget ikke er i orden. Man værner mere om naturen, end andre ville have gjort. Det er især det, der er det gode ved spejderbevægelsen. Der er mange mennesker, der ikke har det syn på naturen. Det er især ikke-spejdere. Dem skal der også være plads til. Men jeg synes, det er fuldstændigt åndssvagt, at de ikke kan finde ud af at passe på naturen. Det er de samme, som siger: ”Der skal ikke være penge til naturforskønnelse”. Det er også dem, der siger: ”Det er sgu da lige meget, naturen er der altid”. **Søren.**

> Jeg gik på en skole, hvor vi engang i starten af 90´erne skulle have Det Grønne Flag. Hvor skolen skulle spare x-procent at deres vandforbrug, og vi skulle lave vores egen sø. Sådan nogle ting, som man bliver opdraget til fra skolens side af, hvordan tingene påvirker hinanden, og at man skal passe på det. Jeg tror mest, at det er derfra, at jeg har lært at passe på naturen. Det er meget lærere og forældre, der påvirker det. **Anja.**

> Jeg fik en bluse, hvor der stod: ”Pas på vor jord, til jeg bliver stor”. Og det var i forbindelse, med sådan en kampagne, at spildevandet ikke blev brugt til noget, at jeg kan huske, at jeg meget brugte: ”Pas på vor jord, til jeg bliver stor”, som motto da jeg var lille, og så har det udviklet sig siden hen. Man hører jo mange ting i radioen med at, ja, så siger Miljøstyrelsen. Og så har jeg biologi på højt

> niveau nede på gymnasiet, hvor vi også læser meget om miljø og spildevand, og i det hele taget åer og søer, og hvordan det bliver behandlet. Og meget af det dør jo, meget af vores bunddyrsliv, det er jo dødt. Der er jo ikke noget af det, der fungerer mere. Og det er jo fordi, at der er CO2-udslip og alle de mærkelige mulige udslip, der nu er. **Christine.**

Natursynet er tillige udtryk for *lav grad af inkorporeret individualisme* men *høj grad af inkorporeret kollektivisme* i de unges kulturelle identitet, hvilket igen sætter dagsordenen for de unges valghandlinger på friluftslivets felt. Det ses i citatet nedenfor ved at interviewpersonen Anja, tager hensyn til kollektivet på bekostning af egne meninger og behov:

> Ude i naturen er alle lige. Der er ingen regler eller normer. ... Der skal man hjælpe hinanden ... på grund af ... hvem der har brug for hjælp til noget. ... Med de konflikter, der opstår nogen gange, der vil jeg hellere have, at det bare bliver glattet lidt ud, frem for at folk er uvenner i langt tid efter. Det er også fordi vi er et pigekorps. Piger kan være meget gode til at bære nag. Så er det nogle gange nemmere, at sige: ”Nej, nu lader vi det ligge”. Og så kommer vi videre. Hvor det måske nogle gange ville være bedre at rykke grænserne og så råbe lidt af hinanden, og så komme videre derfra. Men det er det der med at turde kaste sig ud i det, især for mig, der er bange for, hvordan de andre reagerer og hvordan de tænker. ”Uha”. Så er det bedre bare at blive der, hvor man ved, hvor man har dem. **Anja.**

Den overordnede konklusion for placeringen af natursynet på friluftslivets felt indenfor den traditionelle måde at dyrke friluftsliv på som kulturelt identitetsprojekt, er, at det oplevelsesmæssigt er *stabilitet*, og værdimæssigt er *kollektivisme*, der strukturelt set sætter rammerne om identitetsprojektet på kulturelt niveau på friluftslivets felt.

Fra logikken om at *naturen er tolerant til en vis grænse*, kan de unge aflede en række rationaler, som virker retningsgivende i deres *grundlæggende livsopfattelser* og *leveregler for tilværelsen*. Her er det centrale, at sådanne opfattelser og regler i hverdagslivet udmønter sig i et *kollektivistisk livssyn med høj grad af fælles ansvarsfølelse overfor kollektivets udfoldelse*, hvilket *virker stabiliserende på de unges valghandlinger i forhold til livsform.*

Som en følge heraf, kan den traditionelle måde at dyrke friluftsliv på som identitetsprojekt, for det første typisk motivere de unge til *uddannelse*, *efteruddannelse* og *arbejde* indenfor de *grønne fag*, f.eks. som skovarbejder, og de *sociale og socialpædagogiske fag*, f.eks. som lærer og pædagog:

> Jeg er lige blevet færdig som skovarbejder. Det har jeg også valgt, fordi jeg kunne lide naturen via spejder. Det var at være i naturen, opleve den hele året og arbejde i den. ... Sådan noget som en pyntegrøntskultur, det, synes jeg ikke, er

natur. ... Det er ikke kønt på nogen måder, fordi det er noget, som du er inde og skamfere hvert år. Det er ikke natur. Det er industri. Det der med, at når der er noget, som kommer naturligt, så er det bedre en det, der er plantet, det er helt klart. Og den ideologi har jeg nok fra min uddannelse som skovarbejder, og så også lidt fra spejder. Vi kan alle sammen godt [se]: "Det ligner ikke noget, når de tager en bevoksning og gør den til papirtræ". Så fælder man hele lortet. Det kan vi godt se, det er ikke kønt. Vi har [tilfælles]: "Det er ikke god natur det der". Det er især det, man har til fælles med spejder. **Søren.**

Jeg vil gerne arbejde med mennesker. Hvis jeg læser til pædagog, så skal jeg være socialpædagog, hvor jeg skal være på en døgninstitution med adfærdsvanskelige børn, fordi jeg synes, jeg har et eller andet behov, for at hjælpe dem. Vi har selv plejebørn, og det vil jeg også selv have, når jeg bliver voksen, og får min familie. Og det er ligesom, man bliver nødt til at hjælpe dér, hvor man kan. Og jeg tror, at jeg vil være god med børn, også børn, der har det svært. Hvis de fik lov at komme ud og lege. Børn, der har det svært, tror jeg, har det svært ved at se noget, der er godt. De har også svært ved at se det gode i mennesker. Og det er nogen gange det, der gør, at de opfører sig, som de gør. Sparker andre, og ligesom ikke kan finde ud af, at være blandt andre mennesker. Og hvis man ikke kan finde ud af at være blandt andre mennesker, så går man sikkert også ud og skærer i træerne, fordi, noget skal man finde på. Så jeg ved ikke rigtigt, hvordan man skulle få dem til at åbne øjnene for naturen, fordi de vil jo heller ikke sætte sig ned og høre efter. Men jeg tror, at de bare vil have godt af, at være ude og lege, og egentlig lidt glemme, at de er stride. **Christine.**

Jeg er ved at læse til lærer. ... Jeg kunne godt tænke mig at efteruddanne mig og få noget friluftsliv ind i læreruddannelsen. ... Jeg synes nemlig, at børn, voksne og alle mennesker, lærer bedst, når de bevæger sig. Komme ud og lege i skoven. ... Jeg tror ikke, du lærer, hvorfor du skal passe på naturen, hvis du er vokset op inde i byen. Du skal ud og se og mærke, hvad naturen er, så du kan sætte pris på den. Og det er først dér, folk vil være motiveret til at passe på den. Jeg tror ikke, børn lægger mærke til, hvad der sker, hvis vi bruger mange kemikalier. Det vil de aldrig lægge mærke til, hvis de aldrig har været ude i naturen og set noget, der var forurenet, og set nogen planter, der er døde af forurening. ... Og så også det der med, at børn i dag er meget optaget af, at der skal ske noget hele tiden. Men ude i naturen, der sker der ikke noget hele tiden, i hvert tilfælde ikke i samme målestoksforhold. Så det tror jeg også, at der er mange, der har behov for. ... Jeg vil også gerne efteruddanne mig i noget med samarbejdskurser, fordi jeg synes, at børn i dag skal lære at samarbejde meget mere. Og der er overlevelsesture altså ideelle, fordi du kommer ud og prøver noget andet, end du plejer. Så er nogle af de dårlige elever måske lige pludselig de gode. Hér i byen er der mange, der stort set aldrig kommer i skoven, og de føler sig trygge, når de er i byen, fordi de kender alle dens rammer, regler eller normer. Men ude i skoven er det noget helt andet, der gælder. Du kan ikke sådan styre det. Hvis det lige pludselig begynder at regne og storme, så kan du ikke bare gå ind på en café eller i en butik, indtil det går over. Så må du finde på nogle andre løsningsmetoder: "Hvad

skal du så gøre?" eller "Hvad så når det bliver mørkt?" Det bliver mørkt på en helt anden måde, når man er i en skov. Så det er lige, hvor ens grænse går. **Anja.**

Derudover lægger den traditionelle måde op til drømme om et godt, sundt og ikke-stressende familieliv, med far, mor og børn i et *traditionelt kernefamiliemønster*, hvor det handler om at være sammen, *bevare stabiliteten tilværelsen igennem* og holde *risiko* og *fare* for nedbrydning af stabiliteten ude, ved f.eks. at undgå at forholde sig til alverdens krige og ødelæggelser:

Forhåbentlig får jeg et godt og sundt liv og med en lille familie, og et otte-til-fire-job og helst ikke for meget stress. Helst ikke noget arbejde jeg skal slæbe med hjem. Folk har tendens til at slæbe problemerne fra arbejdet med hjem, og selvfølgelig skal de også have nogen udenforstående, at snakke med det om. Man skal bare ikke have et alt for krævende job, som man er nødt til at tage med hjem til sine børn f.eks., eller sin mand. Ens mand kan man måske altid snakke med det om, fordi man jo skal snakke med nogen. Man skal bare have tid til at være der for sine børn, når man kommer hjem. Jeg tror ikke, at det er sundt at folk går og er så stressede, og ikke bruger de ting, der er omkring dem til at slappe af. Folk finder hele tiden nye måder, så de tror, at de kan slappe af. De skal i stedet bruge det, der er. ... Så sætter de sig [i stedet for] ned foran fjernsynet, og tror, at de stresser af. Og egentlig, så sidder de bare og hører på al den krig, der er, og alle de problemer der er i Danmark. Det må da være stressende. ... Man bliver da skør i hovedet af alle de ting, der foregår i verden. **Christine.**

Derudover orienterer den traditionelle måde de unge mere *lokalt/nationalt* end *globalt/internationalt*, når det handler om *bosætningsmønstre*. Det kan f.eks. ses ved, at godt nok kan disse unge flytte for at uddanne sig, men når uddannelsen er færdig, flytter de tilbage for at bosætte sig der, hvor de nogenlunde geografisk set kommer fra. Hvis de er heldige, at komme fra landet, er det også fint foreneligt med drømmene om at bo tæt på naturen og dens flora og fauna:

Jeg flytter til København næste år for at uddanne mig. ... Så de første par år vil jeg bo der inde. Have et lidt vildt liv, tror jeg. Og så tror jeg, at det bliver sådan noget, at jeg flytter her op på landet igen på en eller anden lille vej, fordi det synes jeg er dejligt. Jeg kunne også godt tænke mig en gård. **Christine.**

Er disse unge mindre gunstigt stillet, hvad angår opvækst langt væk fra natur og landskab, så kan de som følge af deres friluftsliv godt drømmene om at flytte, for i deres eget kommende voksenliv at komme til at bo tæt på natur og landskab. Men i reglen er stærkt fortøjet af det anker af tryghed, tillid og sikkerhed, som de har fået givet, af deres nære sociale relationer og omgivelser op gennem deres opdragelse. Derfor konkurrere deres drømme

om at flytte med den sociokulturelle baggrund, og naturen og landskabet er i sig selv ikke argumenter nok for at rykke rødderne op og flytte. *Mobiliteten* hvad angår bosætning er altså lav. I hvert tilfælde i det perspektiv, at friluftslivet, natur og landskab, der er argumenter for at flytte:

> Jeg er vokset op i København Nordvest. I den del, hvor de kæmper for at få et andet postnummer, fordi det ikke er fint, at være vokset op i København Nordvest. Et ganske almindeligt villakvarter med ligusterhække og æbletræer i baghaven og hvad der nu ellers hører sig til. Da jeg var lille havde vi hund og var i skoven hver uge. Og det tror jeg også, har påvirket mig meget, at jeg har været vandt til at komme i skoven en gang om ugen cirka. ... Jeg har aldrig flyttet mere end et par kilometer væk fra mine forældre. Det har jeg tænkt meget over. Fordi jeg gerne vil væk fra København. Fordi jeg gerne vil ud i naturen. Der skulle både være skov og vand i nærheden. Noget som Silkeborg, hvor der så også er by i nærheden, og så også de der naturskove og søerne. Og heller ikke længere til havet end man kan køre. Det ville være sådan noget jeg synes, var ideelt. Sådan et sted. Især de naturskove, de har i Silkeborg, fascinerer mig meget. Det ville jeg være meget meget glad for. Men så er det bare det der med, at det er meget meget langt væk hjemme fra. Jeg vil heller ikke væk fra min familie og venner. Så skal du til at få nye venner, og nu er jeg vant til at se mine forældre en gang om ugen. Det kan du ikke lige, når du bor i Silkeborg. Så det er sådan et dilemma jeg går og roder med i øjeblikket, hvad jeg egentlig godt kunne tænke mig. Og det ved jeg ikke. Nogen dage skal jeg det ene, andre dage skal jeg det andet. **Anja.**

Anderledes forholder det sig med mobilitet, hvis vi ser på disse unges argumenter for ferierejser. Her er natur og landskab, men også kultur, nemlig i sig selv tilstrækkelige argumenter for at rejse på ferie overalt i verden:

> Jeg skal rejse rigtigt meget, fordi jeg skal se hele verden. Det er mit mål. Jeg har altid rejst rigtigt meget sammen med min mor og far. Sådan et par gange om året. ... Så har jeg rejst med skolen. ... Og det skal jeg bare resten af mit liv. Det ved jeg bare, at jeg skal. Se andre, både kulturer og andre steder og byer, hvor de er helt anderledes. Menneskene er anderledes, dyrene er anderledes, naturen er helt anderledes. ... Det synes jeg, det er simpelthen så fascinerende. Jeg har været i Italien, Vietnam, Bulgarien, Norge, Lapland, Spanien, Frankrig. Min største drøm er at komme til Australien. ... Min gudfar emigrerede derned for et par år siden, så jeg skal ned og besøge ham. Og New Zealand kunne jeg også godt tænke mig at se. Der har jeg set billeder af noget virkeligt flot natur. ... frodige skove og store bjerge. Bare vandrer oppe i bjergene. Det er simpelthen så smukt. **Christine.**

Natursyn og det kulturelle identitetsprojekt inden for den moderne måde
Ud fra et aktørperspektiv mener disse unge også, at naturen i miljømæssig forstand er tolerant til en vis grænse:

> Det gode menneske behandler naturen med respekt, respekterer naturen, fordi den er der. Du kan ikke leve uden den, fordi den giver os den ilt, vi skal bruge. Den giver os den mad, vi skal have. Den giver os det vand, vi skal drikke. Det gode menneske skader måske naturen en lille smule, men derimod gør personen også noget, for at det bliver godt igen. Sørger for, hvis personen fælder et træ, jamen så planter han et nyt, fordi så kommer der jo balance i det på et eller andet tidspunkt. **Marie.**

Men ud fra et strukturelt perspektiv bygger natursynet indenfor den moderne måde på en logik om, at *naturen er robust og dens grænser successive*. Den underliggende rationalitet ligger nemlig i en *lineær tankegang*, der gælder for *udvikling imod forandring* i *menneskenes sociale verden* (Første citat nedenfor) og af den *menneskelige mentale og fysiske krop* (andet citat nedenfor):

> Jeg har det syn på naturen, at der skal være plads til alle og plads til alt. Der skal være mulighed for at forny sig, mulighed for at forandre sig, mulighed for hele tiden at lære noget nyt, mulighed for at kunne udvide sin viden. På én eller anden måde skal der være plads til, at man altid kan starte forfra, fordi hvis der ikke er forskelligheder, så er det ikke sjovt at udforske noget som helst. Dét, at man kan komme ud og opleve noget nyt stort set hver eneste dag, det gør, at så er det altid spændende. **Marie.**

Denne rationalitet forklarer hvorfor disse unge bruger friluftslivet til grænseoverskridende, personlighedsudviklende oplevelser og aktiviteter.

Natursynet kan afbildes som vist i fig. 3.4. Grænserne for menneskenes sociale verden og fysiske og mentale krop er successive og kan derfor hele tiden udnyttes ud til stadig ukendte grænser. Og når disse grænser er nået og overkommet, opstår der blot med en ny grænse igen og igen, nye muligheder for *forandring* igen og igen. Billedligt set vil ”bolden altid rulle tilbage til sit naturlige leje men i en højere liggende dal end dalen før den passerede bjergkam, og denne opstigning mod nye horisonter er uendelig”.

I natursynet er der *høj grad af autonomi for de unges kulturelle identitet*, idet der er tale om et *internt styrende, præ-skriberende natursyns restriktioner på de unges valghandlinger* i den forstand, at *kroppen fysisk og mentalt set* foreskriver med hvilken logik og hvilke argumenter, mennesket skal forstå og behandle sig selv i tanke og handling. Det ses i citatet nedenfor ved at interviewpersonen Martin fortæller om, hvordan han forstår og behandler sin krop:

> Natursyn er, hvordan man opfatter og bruger naturen personligt. ... Jeg ser ikke sådan på det, at ens krop er en del af naturen. Jeg ser mere på kroppen som et eller andet redskab, man bruger til, ikke at udnytte naturen, men drage nytte af naturen. Ikke rigtigt som en del af den. Jeg er uden for naturen, og så bruger jeg

den til noget. ... [Kroppen er] en meget kompleks maskine, [og] ... rigtigt nok ... skal maskineriet glide, og jeg har svært ved tanken om, at jeg f.eks. ikke kan opretholde formen ... kommer ud af form. ... I stedet for så bare at komme videre, så skal man så bare op til det plan, som man var på før. Så skal man til at bygge det op igen, og det kan være utroligt trælst. **Martin.**

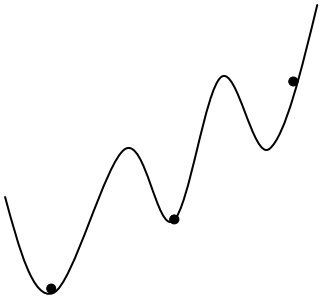

Figur 3.4. *Natursynets logik inden for den moderne måde.*

Natursynet er tillige udtryk for *høj grad af inkorporeret individualisme* men *lav grad af inkorporeret kollektivisme* i de unges kulturelle identitet, hvilket igen sætter dagsordenen for de unges valghandlinger på såvel friluftslivets felt som i hverdagen i øvrigt. Det ses i citatet nedenfor ved at interviewpersonen Marie, tager hensyn til egne meninger og behov på bekostning af kollektivet i samfundet:

Der er utroligt mange tidspunkter, specielt nu, for os unge, hvor det er utroligt svært at gå rundt og være sig selv. Det er utroligt svært at vise, hvem man virkelig er, fordi der er nogen, der har den overbevisning: ”At hvis du ikke er sådan, jamen så er du ikke normal, og så vil vi ikke være sammen med dig”, og ”Så vil vi hellere modarbejde dig, end at arbejde sammen med dig”. Der er mange, der har dén opfattelse: ”At hvis du ikke er lige præcis som mig, så vil jeg ikke have noget med dig at gøre, fordi så er du dum”. [Sådan opfører man sig,] fordi vi alle sammen er sårbare, fordi vi alle sammen er bange for at opdage vore egne svagheder, og er bange for at indrømme, at vi måske ikke kan alting selv. Lige akkurat at vi er afhængige af hinanden i bund og grund. [I virkeligheden] er man bange for at vise, hvem man egentlig er i sig selv. **Marie.**

Det er tankevækkende at bemærke, at den høje grad af grad af inkorporeret individualisme i citatet ovenfor, fungere for den unge som modkultur og overlevelsesstrategi overfor den høje grad af inkorporeret kollektivisme, som er karakteristisk inden for den traditionelle måde.

Anekdoten nedenfor ligger helt i forlængelse af den overlevelsesstrategi, hvor det her direkte er naturen, der er narrativ i en sådan strategi:

> Naturen har jo ikke fordomme. Træerne spænder ikke ben for en, når man kommer gående inde i skoven osv., ... fordi ... naturen lever sit eget liv. Den blander sig ikke i ... andres liv. ... lader os leve vores liv. Den siger ikke, at det er forkert det vi gør. **Marie.**

Den overordnede konklusion for placeringen af natursynet på friluftslivets felt indenfor den moderne måde at dyrke friluftsliv på som kulturelt identitetsprojekt, er, at det oplevelsesmæssigt er *forandring* og værdimæssigt er *individualisme*, der strukturelt set sætter rammerne om identitetsprojektet på kulturelt niveau på friluftslivets felt.

Fra logikken om at *naturen er robust og dens grænser successive*, kan de unge aflede en række rationaler, som virker retningsgivende i deres *grundlæggende livsopfattelser* og *leveregler for tilværelsen*. Her er det centrale, at sådanne opfattelser og regler i hverdagslivet udmønter sig i et *individualistisk livssyn med høj grad af eget ansvar overfor egen udfoldelse*, hvilket *virker forandrende på de unges valghandlinger i forhold til livsform*.

Som en følge heraf, kan den moderne måde at dyrke friluftsliv på som identitetsprojekt, for det første typisk motivere de unge til *uddannelse*, *efteruddannelse* og *arbejde* indenfor de *kreative/kunstneriske fag*, f.eks. som skrædder og musiker, og *servicefag, hvor hverdagen aldrig bliver ensformig men derimod som friluftslivet udfordrende og spændende og personlighedsudviklende*, f.eks. som politibetjent, brandmand, sømand og professionel soldat, og gerne i udlandet:

> Lige nu går jeg på håndarbejdsskole. Der stopper jeg til sommer, og så skal jeg uddanne mig til skrædder, hvis jeg ellers får en læreplads. Min fremtid er forhåbentlig, at jeg kommer til at sidde og sy kostumer. ... Enten på et teater eller ... i en eller anden skrædderforretning. **Marie.**

> Jeg havde på et tidspunkt drømme om at blive rockstjerne og alt muligt. Bare det der berømmelse! Kunne bestemme selv! Være i fokus! Lave det musik, man selv bryder sig om! Men dét tror jeg nok, at jeg har droppet lidt igen. Men ellers bare at få et ordentligt liv og et ordentligt arbejde, andet end sådan et syv-til-fire-job. Jeg overvejer, når jeg engang er færdig med gymnasiet, at tage på søfartsskole. Dvs. være sømand, styrmand, kaptajn eller sådan noget og sejle langt pokker i vold, men jeg gider ikke sejle på en storebæltsfærge, hvis jeg endelig ender med at blive kaptajn. Men jeg har også overvejet, at melde mig frivilligt til militæret, fordi jeg kunne godt tænke mig at blive udstationeret i Irak, Afghanistan, Langbordistan. **Mark.**

> Jeg har haft ideer om brandvæsenet… politiet… militæret… jægerkorpset… eller soldat… den helt vilde udfordring. Men det kan ikke være spændende, at lave det i Danmark… helst et sted, der sagde mig noget mere. **Martin.**

Som det fremgår af interviewpersonerne Mark og Martin ovenfor er der også en tendens til, at den moderne måde orienterer de unge mere *globalt/internationalt* end *lokalt/nationalt*, når det handler mobilitet i forhold til *bosætningsmønstre*.

Derudover lægger den moderne måde op til drømme om et godt, sundt og ikke-stressende familieliv, både et med far, mor og børn i et mere eller mindre *traditionelt kernefamiliemønster, hvor man dog er samlet om sine fælles moderne særegne interesser og boligstil* (første citat nedenfor), men også et mere *moderne familiemønster*, hvor det nødvendigvis ikke er ægteskab og børn, der kommer i første række, men derimod *karriere* og *personlig udvikling* og *forandring*, gerne i *udlandet*, der har førsteprioritet (andet citat nedenfor):

> Ellers så bliver min fremtid også det sædvanlige med, at jeg får 2 dejlige unger og et hus ... forhåbentlig ... stort nok til, at man kan have en hel masse sjove rum, der er blevet indrettet til, at man sidder og spiller rollespil f.eks. Og en kæmpe stor spisesal med et kæmpe stort egetræsbord med højryggede stole. De der sædvanlige ekstremer. Det vil være et hjem, ikke med så meget af alt det normale, men vi bruger nok økologiske materialer. Men der vil nok være en snert af, at man har en fritidsinteresse, der har rod i middelalder. Hvor at netop de der store egetræsplankeborde givet vis er der ... eller også bare sådan et utroligt fint middagsbord. Og det vil måske være det rum, der er mest dominerende. **Marie.**

> Når jeg ser på mine forældre, så arbejder de begge utroligt meget og har hus, de afbetaler på. Det virker som om, det tærer utroligt på dem. Selvom de begge har utroligt gode jobs og tjener mange penge, så har de alligevel ikke så forfærdeligt meget. De fyrer tres procent af i skat. Den måde at leve på kan jeg slet ikke falde i hak med… Jeg ved ikke, om det er et mål i livet, men jeg vil være på farten hele vejen igennem… en masse fysisk aktivitet. Måske en lejlighed… ikke specielt fornemt… i udlandet… tæt på god natur… og nye indtryk hele vejen igennem. Jeg vil ikke binde mig for meget til det samme… dét vil hænge ved… Det kan også gøre det svært, at der skal så meget til, før det tilfredsstiller… jeg skal jo finde en permanent holdbar løsning i længden… Jeg tænker ikke så meget over de ting [i livet som f.eks. kærlighed, ægteskab, børn og familie i fremtiden]. Den måde jeg tænker over det på er, at friluftslivet og de aktiviteter der, de skal i hvert tilfælde være med i bagagen. De skal ikke tilsidesættes af de andre ting. Så jeg tænker ikke så meget over ægteskab og alt sådan noget. Jeg tænker mere over, at jeg sgu ikke skal miste alt det dér, som jeg er fuld af. Så det er mere den anden vej faktisk. **Martin.**

En pointe i ovenstående citater er, at friluftslivet indgår direkte i de unges aftraditionalisering af forældregenerationens tilværelse. Men som citatet ovenfor også viser, så kan det også være svært for de unge at håndtere denne effekt af friluftslivet, fordi som interviewpersonen Martin også udmærket er klar over, så er han på et eller andet tidspunkt nødt til at finde permanente løsninger på sine livsformsdomæner.

Som lille anekdote til forklaringen på, hvorfor de unge ønsker at leve et ikke-stressende liv, er det interessant, at naturen narrativt set kan være retningsgivende for et sådant liv:

> Det tager jo den tid det tager for et træ at gå fra at være et lille agern til at være et træ. Det tager den tid det tager for vandet, fra at det fordamper, til at det kommer ned igen, og vi kan drikke det, og grundvandet er rent. Det tager den tid, det tager, at genopbygge et naturmiljø, fra at det er blevet nedbrudt. Naturen kan et eller andet sted lære os at slappe af fra hverdagen og ikke tage alt så højtideligt. Egentlig lade ting tage den tid, tingene skal tage, fordi tiden jo ikke går hurtigere af, at vi stresser rundt og bliver sure og vrisser. **Marie.**

Den overordnede pointe om den moderne måde at dyrke friluftsliv som identitetsprojekt på er, at de unge bruger denne form for friluftsliv til at transformere sig såvel personligt, socialt som kulturelt. Denne friluftslivets forvandlingseffekt må givetvis betragtes som faldende i tråd med samfundsudviklingen i øvrigt, og her er manges kreative overbevisning, at man selv opbygger sin egen livsbane som en patchworkidentitet. Dvs. at man har tænkt sig at skifte imellem forskellige identiteter livet igennem:

> Det er jeg ret sikker på, at jeg vil [skifte imellem forskellige liv i mit liv]. **Marie.**

En sådan patchworktilgang til tilværelsen – og dermed også en sådan effekt af friluftslivet – kan grundlæggende ses som et kollektivt projekt, der handler om at bevæge vor kultur mod større gensidig tolerance for menneskelige forskelligheder:

> Ja, det tror jeg faktisk, [at ungdomskulturen med rollespil kan bevæge sig over imod større demokratisk ånd og mindre racisme]. Fordi det er meget meget sjældent, at jeg direkte oplever nogen, der har fordomme. Selvfølgelig er der også fordomme blandt rollespillere. Men jeg tror, at det gør en bedre til at forstå, at der skal sgu være plads til alle ... forskellige mennesker. Det er ikke skægt at leve i en verden, hvor alting bare er sort og hvidt. Der skal også være plads til gråtoner og forskelligheder og særheder. **Marie.**

Natursyn og det kulturelle identitetsprojekt indenfor den post-moderne måde

Natursynet indenfor den post-moderne måde bygger *primært* på logikken om, at *naturen er robust og dens grænser successive*, og *sekundært* på

logikken om, at *naturen er tolerant til en vis grænse*. De to logikker bygger på hver deres underliggende rationalitet, hvoraf den primære rejser sig fra en *lineær tankegang* gældende for *udvikling imod stadig nye grænser og forandring i naturens verden*, og hvoraf den sekundære er opført af en *kredsløbstankegang* gældende for *udvikling imod status quo og stabilitet i naturens verden*. Den lineære tankegang sættes ud af kraft lige så snart menneskene indblander sig i naturen. Herefter er det kredsløbstankegangen, der styrer udviklingen i naturen. Interviewpersonen Per beskriver begge former for rationaliteter, og deres indbyrdes forhold:

> I øjeblikket har man meget med ... at genskabe naturen, som den var oprindeligt. Det synes jeg både er en god ting og så alligevel ikke, fordi det jo ikke er udviklingen i naturen. Det er jo en tilbagevenden til, hvad naturen har været engang. Og så kan man både sige, at det selvfølgelig er en god ting, at vi har en natur, som den så ud engang. Som naturen bør se ud. Men bør den egentlig det? Det er jo ikke fremtidens skov. Det er jo fortidens skov. Så man kunne godt forestille sig, at skov om tusinde år har en helt anden betydning, end den egentlig har i dag. Naturen forandrer sig jo hele tiden. I øjeblikket med genindførsel af dyr i Danmark. Det er jo totalt forbudt. ... Men dyr kommer jo også af sig selv. Der bliver jo nærmest sendt direkte arrestordrer ud på dem. Det synes jeg er forkert, for det er en naturlig ting, der sker. En naturlig vækst, som gør, at det er naturen i naturen, som når naturen passer sig selv. Og det synes jeg ikke, at vi skal blande os i. Jo i nogen grad, skal vi blande os i det, fordi man ikke bare kan lade en bjørnebestand vokse sig stor i Danmark. Men hvorfor skulle vi ikke kunne have bjørne i Danmark? ... Danmark har da arealer, der gør, at der godt kan leve bjørne i Danmark. **Per.**

Forskellen mellem kredsløbstankegangen og den lineære tankegang er baseret på en forskel mellem natur og kultur, hvor kultur er noget, der domesticerer, afbøjer og runder naturens sande væsen, der er vild og fremadrettet, og i udgangspunktet ikke formet af kulturens regler og rammer. Inden kulturens indblanding bestemmer naturens sande væsen over sig selv og sin udvikling. Men som interviewpersonen Per fortæller i citatet nedenfor, så er naturens kultivering også reversibel, fordi f.eks. kan hunde fra at have været domesticeret vende tilbage til naturen og blive vilde igen:

> Går man ind i en park, hvor dyrene er hegnet, det er ikke lige så sjovt, som det er at se et dyr, som er helt vildt. ... Da jeg var i Ungarn sidste sommer, havde de sluppet hunde fri i naturen. Det var vilde hunde. Det var sgu ikke tamhunde. De vidste godt, at vi var en fare for dem. Og det var en mærkelig fornemmelse, men dejligt at se, at et dyr kunne vende tilbage til naturen og være i en naturlig bestand. Dejligt, at dyrene selv har en tankegang. At man kan se, at dyrene ikke er bundet af, at nu siger chefen på arbejdet: ”Nu skal I gå der hen og der hen”, ”Nu skal I gøre sådan”. De kan selv bestemme. De er selvstændige. Det synes jeg, nu lyder det måske meget firkantet, det er en vild ting. Det er ikke en tam

høne. Det er en vild fugl, og det synes jeg er kanon. Også med fisk. Fisk, der går og bliver opfostret i tanke og bliver udsat, så går der et par år, så vender de tilbage. Det er jo ikke, jo selvfølgelig er det en vild fisk på en eller anden måde, men den er ikke lige så vild som gedden, der bare selv er opfostret i søen. **Per.**

Som citatet fortæller, er naturens sande væsen dens egen successive lineære udvikling og forandring, udtrykt i dens egen tankegang, dens egen frihed og stoiske selvstændighed. Og man kan sige, at i det øjeblik naturen underlægges kulturen, da mister naturen sin egen tankegang og bliver ufri og uselvstændig, og heri ligger dens sårbarhed, idet vi som mennesker og dermed kultur kan påtvinge naturen vor kredsløbstankegang. Forurening – eller måske snare konsekvenser af en sådan – er eksempel på at gøre kredsløbstankegangen gældende for naturen:

Naturen er en vild, sårbar ting. Det vilde sårbare. Den bliver jo påvirket fra mange steder. Både de gode og de mindre gode brugere, dem som ligefrem forurener. **Per.**

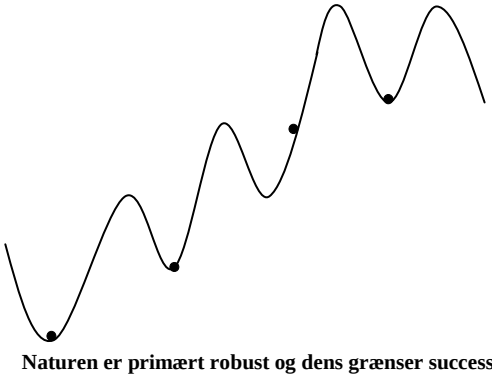

Naturen er primært robust og dens grænser successive og sekundært tolerant til en vis grænse

Figur 3.5. *Natursynets logik inden for den post-moderne måde.*

De to former for rationaliteter kan forklare, hvordan og hvorfor disse unge fra tid til anden bruger friluftslivet til grænseoverskridende, personlighedsudviklende oplevelser og aktiviteter (naturen er robust og dens grænser succesive), for af den vej, tilsvarende fra tid til anden at bruge friluftslivet til at forsone og stabilisere sig med det kulturelle bagland (naturen er tolerant til en vis grænse). Det vender jeg tilbage til lige om lidt.

Men inden da vil jeg afbilde natursynet som vist i fig. 3.5. Grænserne for naturen er successive og flytter sig hele tiden. Når én grænse nås og forceres, opstår der blot en ny grænse og en ny mulighed for forandring. Billedligt set vil ”bolden altid rulle tilbage til sit naturlige leje men i en højere liggende

dal end dalen før den forcerede bjergkam, og denne opstigning mod nye horisonter er uendelig" – i princippet indtil mennesket indblander sig. Da kultiveres naturen, og da kan den kun udnyttes til en vis grænse. Overskrides denne grænse kommer naturen nu ud af sin hensætning i kredsløb. Billedligt set er det når "bolden rulles op over den sidste bakken til højre i landskabet".

Citatet nedenfor fanger på mange måder essensen af det karakteristiske islæt ved at dyrke friluftsliv som identitetsprojekt på den post-moderne måde. Det er den lineære, successive og vilde natur uden regler og rammer, der er den mest værdifulde, set i forhold til den til en vis grænse, tolerante natur. Citatet viser, at den første natur, den uden civilisationens regler, er retningsgivende for interviewpersonen, når vedkommende dyrker fiskeri og jagt. Den anden natur, som egentlig er kultur, er retningsgivende for engagement i f.eks. fodbold og anden sport:

> Naturen ... er noget, der ikke må mistes på nogen måde. Vi må ikke blive for civiliserede. Helt klart. ... i naturen er der ingen regler, hvis man kan sige det på den måde. Selvfølgelig er der overordnede love [f.eks.] ... jagttider ... men alligevel, det er sgu op til én selv, at når man er i naturen ... så kan du sgu bare hoppe ind i naturen. ... Når du er i den vilde natur, så er du ikke ... som du er på f.eks. en fodboldbane. Hvor i en sportsgren eller i et fodboldspil, det er en taktik ... tingene er forudbestemte: "Hvordan dét og dét skal gøres", "Nu skal du lige spille ham dér", "Dér skal du selv skyde". Hvorimod fiskeri, det er jo den der overraskelse. Heldet. Og tålmodighed. Fiskeri er ikke en fodboldkamp, der slutter på halvfems minutter, og har halvleg hver femogfyrretyvende minut. **Per**.

Citatet viser to meget karakteristiske kendetegn for den post-moderne måde at dyrke friluftsliv på som identitetsprojekt på kulturelt niveau. For det første natursynet, når det som her handler om f.eks. jagt og fiskeri, hvor der er høj *grad af autonomi for den kulturelle identitet*, idet der er tale om et *internt styrende, præ-skriberende natursyns restriktioner på de unges valghandlinger* i den forstand, at *naturen* foreskriver logikken og argumentet for de unges oplevelser, handlinger og tanker. I nærværende tilfælde drejer logikken sig om, som naturen fortæller interviewpersonen Per, hvordan han oplever, behandler og tænker sig selv, når han fisker og jager, og logikken er, at han oplever, behandler og tænker sig selv som den robuste natur med successive grænser. Det er natur, der brillerer ved fraværet af kulturelle regler, hvilket gør at disse unges oplevelser, handlinger og tanker bliver uforudsigelige. Denne uforudsigelighed er for så vidt successiv og fører de unge imod forandring på friluftslivets felt forstået sådan, at naturens uforudsigelighed og forandring bliver til de unges egen identitetsmæssige uforudsigelighed og forandring. Så er der for det andet natursynet, når det som i citatet handler om fodbold, hvor der modsat er *lav grad af autonomi for den kulturelle identitet*, idet der er tale om et *eksternt styrende, præ-*

skriberet natursyns – eller kultursyns - *restriktioner på de unges valghandlinger* i den forstand, at regler – her *sportsreglerne* – foreskriver logikken og argumentet for de unges oplevelser, handlinger og tanker. I dette tilfælde drejer logikken sig om, som naturen fortæller interviewpersonen Per, hvordan han oplever behandler og tænker sig selv, når han spiller fodbold, og logikken er, at han oplever, behandler og tænker sig selv som naturen, der er tolerant til en vis grænse. Det er natur, der excellerer ved tilstedeværelse af kulturelle regler, hvilket gør de disse unges oplevelser, handlinger og tanker bliver forudsigelige. Denne forudsigelighed er for så vidt cirkulær periodisk og fører de unge imod stabilitet på friluftslivets felt forstået sådan, at kulturens forudsigelighed og stabilitet bliver til de unges egen identitetsmæssige forudsigelighed og stabilitet.

Det helt afgørende centrale er nu, at vi har at gøre med unge, der hele vejen op gennem deres socialisering har dyrket moderate og måske meget regelbetonede aktiviteter. Men fra tid til anden har de også dyrket deres moderate aktiviteter ekstremt og/eller dyrket direkte ekstreme aktiviteter, hvilket har gjort dem mere eller mindre fortrolige med uforudsigelige og ikke-regelbetonede aktiviteter. Herved har både den natur, der er tolerant til en vis grænse, og den natur, der er robust og hvis grænser er successive, inkorporeret sig i de unge. Således er der med de nævnte moderate og måske meget regelbetonede aktiviteter tale om, at vi har at gøre med unge, hvis natursyn tillige er udtryk for *lav grad af inkorporeret individualisme* men *høj grad af inkorporeret kollektivisme* i de unges kulturelle identitet, hvilket igen sætter dagsordenen for de unges valghandlinger på friluftslivets felt og i hverdagen i øvrigt. Det er natursynet, som interviewpersonen Per fortalte om ovenfor i forhold til fodbold. Men der er som sagt også tale om de fra tid til anden, dyrkede ikke-regelbetonede moderate aktiviteter, der er dyrket ekstremt og/eller de direkte ekstreme aktiviteter, som disse unge har dyrket. Her er der således tale om, at vi har at gøre med de samme unge, men hvis natursyn her tillige er udtryk for *høj grad af inkorporeret individualisme* men *lav grad af inkorporeret kollektivisme* i de deres kulturelle identitet, hvilket også sætter dagsordenen for deres valghandlinger på såvel friluftslivets felt som i hverdagen i øvrigt. Det er natursynet som interviewpersonen Per fortalte om ovenfor i forhold til fiskeri og jagt.

Pointen er nu, at ingen af de to nævnte grader af *kulturel autonomi* (hele den vertikale skala på friluftslivets felt) og ingen af de to nævnte grader af *kulturelle identiteters inkorporation* (hele den horisontale skala på friluftslivet felt) hidtil har kunnet forløse disse unges søgen efter identitet. Men denne forløsning sker rent faktisk i det øjeblik, at de unge trækker den moderne måde at dyrke friluftsliv på over i den traditionelle måde at dyrke friluftsliv på. Det udmønter den post-moderne måde at dyrke friluftsliv på som identitetsprojekt, og det er hvad der sker i citatet nedenfor:

> Da jeg skød min første buk, så har man et ritual med, at man skal smøres med blod i hovedet. Det var min far, der gjorde det. Og så fik jeg en ordentlig krammer bagefter. Og det var sgu ligesom: ”Hallo, det var min far, det der”. Og det er egentlig første gang, det er gået op for mig, at det er min far. Jagt har jo altid været en ting, som han har gjort, hvor jeg bare har været en tilskuer, og lige pludselig, så er jeg med, og jeg, er fremmed. I ordets betydning, så tror jeg, man går hen og bliver, jeg ved ikke om man kan kalde det egoistisk, men man bliver ligesom: ”Jeg kan også her”. Man føler, man er noget. Lige præcis en anerkendelse. Det er sgu en stor ting, for før i tiden, selvfølgelig har det været min far, men han har bare været en person for mig, ligesom lærerne i børnehaven eller sådan noget. Så det er en ting, der har bundet mig sammen med min far. Det er også det, der har gjort, at jeg har valgt, at flytte sammen med ham. Bo i hans hus. Fordi mine forældre er skilt. ... Det var et kanon stort øjeblik for mig det der. Men så også anerkendelsen af de andre jægere, for når man kom med på jagt som lille: ”Ja”, jeg var bare min fars lille søn. Og: ”Nå”, jeg var da: ”En sød lille knægt”. Men lige pludselig, så er det altså mig og jægerne. Så får de en anden holdning til en. Og så har det helt sikkert også givet mig mere selvtillid. Helt sikkert. For før i tiden var det tit sådan noget med, at når vi var på jagt, så skulle jeg spørge: ”Hvordan gør man det?” og ”Hvorfor gør du det?” Men lige pludselig har jeg selv prøvet det ... lige pludselig så blev jeg da mere selvstændig. Før i tiden startede jagten tit ude ved min far, og jeg gik bag min far, når han skulle skyde et eller andet. Men pludselig, så var det mig, der gik forrest. Gik alene ligefrem. Gennem skoven. Så er man selv hersker over liv og død, hvis man kan sige det på den måde, og det er en kanon følelse. Som man ikke havde prøvet før. **Per**.

En sådan vellykket forsoning mellem identitetsprojektets personlige, sociale og kulturelle niveau, mener jeg, er det karakteristiske ved identitetsprojektet på den post-moderne måde. Der er tale om et moderne identitetsperspektiv, der modernisere et traditionelt identitetsperspektiv eller den traditionelle måde at dyrke friluftsliv på. Et traditionelt identitetsprojekt, der får lagt et lag fernis af et moderne identitetsprojekt.

Ud fra et strukturelt perspektiv sker der på friluftslivets felt det, at *kollektivisme* fra *solidaritetspolariseringens pol* trækkes lodret nedad på feltet, hvor der herefter lægges et lag af *individualisme* oven på denne kollektivisme ude i *individualitetspolariseringens pol*. Samtidig trækkes søgen efter identitetsmæssig *individuel forandring* i *forandringspolariseringens pol* vandret til højre på feltet, hvor der herefter lægges et lag af *individuel forandring* oven på den *gruppemæssige stabilitet* ude i *stabilitetspolariseringens pol*. Hermed udmøntes underfeltet for den post-moderne måde at dyrke friluftsliv på som identitetsprojekt på friluftslivets felt.

Fra dobbeltheden i den primære logik om at *naturen er robust og dens grænser successive,* og den sekundære logik om at *naturen er tolerant til en vis grænse*, kan de unge aflede en række rationaler, som virker

retningsgivende i deres *grundlæggende livsopfattelser* og *leveregler for tilværelsen*. Her er det centrale, at sådanne opfattelser og regler i hverdagslivet både – og her primært – udmønter sig i et *individualistisk livssyn med høj grad af eget ansvar overfor egen udfoldelse*, hvilket *virker forandrende på de unges valghandlinger i forhold til livsform*, og – og her sekundært – udmønter sig i et *kollektivistisk livssyn med høj grad af fælles ansvarsfølelse overfor kollektivets udfoldelse*, hvilket *virker stabiliserende på de unges valghandlinger i forhold til livsform*.

Som en følge heraf kan den post-moderne måde at dyrke friluftsliv på som identitetsprojekt, typisk motivere de unge til *uddannelse* og *arbejde*, som ligger mere eller mindre i direkte forlængelse af deres individualisering. Men i reglen modererer de denne individualisering med et eller andet islæt fra deres livsformsmæssige og kollektivistiske baggrund. Det er eksempelvis tilfældet med interviewpersonen Nadja i citatet nedenfor, som fortæller, at årsagen til at hun ikke er blevet berider, men dyreassistent, er, at det er et arbejde for mænd og at hun på et tidspunkt skal have børn. Men man kan sige, at hun har individualiseret sin baggrundsmæssige livsform, fordi hun på grund af sin aktivitet har udskudt tidspunktet for at få børn:

> Jeg er uddannet dyreassistent, og det meste af min uddannelse, har jeg taget med heste. ... På et tidspunkt kunne jeg godt tænke mig at blive berider. ... [men] mandlige beridere, det er altid dem, der bliver de bedste og som folk foretrækker at bruge. Det var nok det, der gjorde, at jeg ikke valgte at blive berider. [Men] også fordi ... det er benhårdt arbejde med slid og slæb fra klokken tidlig om morgenen til sent om aftenen. ... Og spørgsmålet er også, hvor langt tid ville man kunne blive ved med det ... hvis man skulle have børn på et senere tidspunkt. Så jeg synes bare, at det måske ikke lige var noget for mig alligevel. Nu er jeg fireogtyve år, og hvis jeg om nogle år skal have børn, jeg vil enormt gerne kunne gøre det samme som min mor, så bliver mit konkurrenceplan jo også et helt andet. Fordi hvis man sætter børn i verden, så må man også være der for dem hundrede procent hele tiden. Selvfølgelig kan man godt arbejde og sådan noget. Men jeg ville da, ligesom min mor har været, også gøre alt for at være så meget hjemme ved mine børn som overhovedet muligt. Og selvfølgelig kan man sagtens tage dem med op og ride. Man behøves jo ikke gå i stå, fordi man får børn. Men to heste og konkurrence hver weekend og sådan. Dén holder jo ikke. Det kan ikke lade sig gøre. Og det er jeg også godt klar over. ... Nu har jeg både hus og kæreste og det ene og andet. Jeg er rimeligt sat. Og bruger i hvert tilfælde tre timer på de to heste udover mit arbejde. Og jeg bruger cirka sekstusinde om måneden på mine heste. På undervisning, stævner, smed, dyrlæger, forsikringer og hvad der ellers hører til. Så der er ikke råd og tid til, hvis man også skal til at have børn. Så jeg er jo godt klar over, at jeg i hvert tilfælde skal skille mig af med den ene hest. Så bliver konkurrenceniveauet også på et helt andet niveau. Så det er også derfor, at jeg ikke har så travlt med at få børn lige nu, men alligevel vil jeg også gerne være en ung mor. **Nadja.**

Noget nær tilsvarende form for argumentation ligger i interviewpersonen Pers ønsker om at uddanne sig inden for *servicefagene* som f.eks. militæret eller politiet. Hermed man han både bibeholde spænding og udfordring i arbejdslivet, samtidig med at han kan reproducere sine forældres arbejdsliv:

> Om ti år ... så lever jeg sådan en traditionel ting, at jeg gerne vil i militæret. Begge mine forældre har været der i over 25 år. Så jeg er født i militæret. Jeg har boet i militæret. Sådan et sted er ganske naturligt for mig, og det har jeg altid godt kunne tænke mig. Hvis jeg ikke kommer i militæret, så bliver jeg nok politibetjent. Et eller andet, hvor man kommer ud for mere ekstreme situationer end man gør ved, at arbejde på en konservesfabrik. Og det er igen der, hvor jeg ikke har nogen grænser. Jeg skal prøve noget nyt hele tiden. ... Mens jeg er ung skal der være fart på. **Per.**

Og endelig er det også noget nær tilsvarende form for argumentation, der ligger i interviewpersonen Rikkes ønsker om at uddanne sig inden for *sundhedssektoren* som f.eks. læge. Hermed kan hun forene sine evner fra orienteringsløb til at kunne sætte mål, med en spændende uddannelse og et efterfølgende arbejdsliv, der er fuld af muligheder.

> Det er en stor kvalitet at kunne fokusere på et mål og være et konkurrencemenneske, hvis man skal have et arbejde, fordi i alle ting i livet, som jeg ser det, der er det nødvendigt at kunne yde noget og kunne være fokuseret på et eller andet, og kunne bevæge sig fremad. Derfor tror jeg også, at jeg skal have et arbejde, hvor jeg skal have nogle mål. Jeg kunne godt forestille mig sådan et eller andet forskeragtigt. Lige nu går det i at være læge. ... Hvis jeg ikke skulle være læge, ved jeg det virkelig ikke. For jeg synes, at der er en hel masse ting, der er spændende i det arbejde folk har, men hvor studierne lyder halvkedelige. Og så er der sådan nogle studier, der lyder helt vildt spændende ... som sociologi og sådan noget. Men jeg synes så ikke, at det folk så er blevet, lyder spændende. Jeg tror, det ender med jeg læser et eller andet, hvor jeg synes, at studiet er spændende, og hvor jeg også bagefter finder et job, som også er spændende. ... Det er derfor jeg overvejer medicin, fordi at det er sådan et meget afvekslende studie. Både hvor man laver nogle ting og også skal læse, og så kan man bruge det til mange ting bagefter, synes jeg. **Rikke.**

Rikkes udsagn om kvaliteten ved at kunne fokusere på et mål, være et konkurrencemenneske, og at kunne yde noget og bevæge sig fremad karrieremæssigt, kunne også være oplagt i forhold til et arbejde inden for den *private sektor* eller i forhold til med tiden at få *egen virksomhed*.

Derudover lægger den post-moderne måde op til drømme om et *traditionelt kernefamiliemønster*, og et *bosætningsmønster*, der er mere *lokalt/nationalt* end *globalt/internationalt*. Hvad angår kernefamiliemønstret, så har interviewpersonen Nadja allerede fortalt om, at hun ønsker sig at få børn, mens hun er ung ligesom sin mor. Hvad angår bosætningsmønstret, så

kan forældrenes bosætning være sammenfaldende med ønskerne hos de unge, såfremt forældrene bor naturnært, for de unge vil også gerne bo tæt på naturen. Det er eksempelvis tilfældet for Rikke i citatet nedenfor.

> Når jeg engang skal have børn og bo rigtigt, så skal jeg bo i en eller anden forstad som her, hvor der er rimeligt tæt til skov. Men stadig ikke ... sådan at jeg vil flytte ud og bo på landet. Det skal stadig være by eller tæt til by, og så helst med en skov i baghaven, som man kan løbe ud i. Så det er lidt som at bo her, hvor mine forældre bor, men det kunne sagtens være i Jylland eller sådan noget. **Rikke.**

Men de unges forældre behøver ikke at bo naturnært, for at disse unge drømmer om at bosætte sig naturnært. Det er eksempelvis tilfældet for Per, der under alle omstændigheder på et tidspunkt ønsker sig at stifte familie og bo ude i naturen:

> Det er sgu for tidligt, at jeg slår mig ned, men på et eller andet tidspunkt kommer det nok. Man har en eller anden mission om, at: "Det hus skal ligge dér", "Kone og børn, og så skal man til at slappe af". Nu har jeg godt nok ikke så mange penge, men også fordi jeg går på jagt, så kunne jeg også godt tænke mig at få mit eget område, hvor jeg kunne bygge lidt natur op, måske med en sø og nogle træer, hvor det kunne være mit sted, og jeg kunne komme ud og gå lidt på jagt og fiske lidt. **Per.**

Endelig vil jeg sige, at den post-moderne måde at dyrke friluftsliv på som identitetsprojekt, i fremtiden måske vil ses som en traditionaliseret udgave af den moderne måde. Det fremgår sidst i citatet ovenfor, hvor interviewpersonen Per fortæller, at han har tænkt sig at vende tilbage til et traditionelt men "grønt" livsmønster, når han engang er blevet færdig med den eksperimenterende og udviklende ungdomsfase, han befinder sig i lige nu.

Natursyn og det kulturelle identitetsprojekt indenfor den post-traditionelle måde

Omvendt af den post-moderne måde, bygger natursynet indenfor den post-traditionelle måde *primært* på logikken om, at *naturen er tolerant til en vis grænse*, og *sekundært* på logikken om, at *naturen er robust og dens grænser successive*. De to logikker har hver deres underliggende rationalitet. Den primære bygger på kredsløbstankegang gældende for *udvikling imod stabilitet i naturens verden og i menneskenes verden* (bemærk at mennesket skulle blande sig i naturen inden for den post-moderne måde før kredsløbstankegangen kunne gøre sig gældende). Den sekundære logik funderes på en *lineær tankegang* gældende for *udvikling imod forandring og stadig nye grænser i både naturens og menneskenes verden* (bemærk at den

lineære tankegang kun gjorde sig gældende for naturens verden inden for den post-moderne måde). Begge tankegange og rationaler gælder altså for både naturens og menneskenes verden. Den bagvedliggende årsag hertil kan være, at naturen forstås som *en del af en helhed, der er større end mennesket, men som mennesket samtidig er en del af*. Det fortæller interviewpersonen Line om nedenfor:

> Ved natursyn forstår jeg den måde, som vi opfatter naturen som en del af en helhed, og det vi får ud af at være i naturen, og naturen i forhold til civilisationen. Ikke opfattelsen af, hvad der er vigtigst, men hvad der er mest grundlæggende. Og der mener jeg, at naturen kommer over og er en forudsætning for civilisationen, og det er fordi det der med, at man kan føle sig så uendelig lille i naturen, at naturen er større end mennesket, fordi du ikke kan klare dig imod en snestorm, hvis du ikke har ordentlig påklædning. **Line.**

I udgangspunktet er det som sagt kredsløbstankegangen, der gælder for såvel naturen og menneskene, men i det øjeblik menneskene ud fra en rationel tankegang begynder at udnytte naturen ud over dens grænser, f.eks. som i citatet nedenfor, hvor mennesket begynder at udnytte mineralerne i naturen, da er det den lineære tankegang, der gør sig gældende. Men som citatet også viser, så ligger denne tankegang også i naturen selv, f.eks. i naturens evolution, hvor individet og gruppen kan handle for egen overlevelse skyld:

> Som mennesker har vi ikke nogen sider, der alene gør os på højde med naturen. Vi er en del af naturen. Det er her, vi hører til, også selvom vi nogle gange opfører os som om, vi ikke gør, for vi kan sagtens pille bjerget fuldstændigt fra hinanden, og pille mineralerne ud: ”Man kan, hvad man vil”. Men det er ikke sikkert, at naturen har godt af det, så der er grænser, og man skal også lære, at kende sine egne grænser. Det er jo ens egne grænser, og de grænser naturen sætter. Man kan heller ikke flyve, uanset hvor gerne man end ville. Og den, der sprænger hele bjerget i stykker for mineralernes skyld, gør det formentlig ud fra et eller andet princip om overlevelse og egen vinding, og det, tror jeg så også, ligger i naturen, noget med, at undgå at gå til grunde, fordi det jo er evolutionslære, at dem, der tager vare på sig selv, kommer længst. Men det står så også i modsætning til, at hvis man samarbejder, så kommer man endnu længere. Så det er ikke nødvendigvis sådan, at det skal være egen overlevelse og vinding for enkeltpersonen. Men det må være en tro på overlevelse og vinding for menneskeheden. Det kan der så bare være forskellige synspunkter på, hvad der er vinding for menneskeheden. **Line.**

Det centrale er, at der er grænser for den lineære tankegang, og derefter er spørgsmålet så, hvor grænserne skal sættes, og så længe kredsløbstankegangens ultimativ grænse ikke overskrides, er der inden for den post-traditionelle måde for så vidt ikke grænser for hverken naturens og

menneskenes lineære successive udvikling mod forandring. Interviewpersonen Line fortalte i citatet ovenfor, hvor den ultimative grænse ligger, og grænsen ligger der, hvor der er sammenfald mellem naturens og menneskenes grænser. Men eftersom naturen er over mennesket, men mennesket en del af naturen, er det naturens grænse, der er den ultimative. I forlængelse heraf kan vi sige, at det er op til mennesket, at finde naturens grænse i mennesket selv. Og det er faktisk på dette punkt, at den post-traditionelle måde adskiller sig fra de tre øvrige måder, for de unge inden for måden udfordrer deres ydre og indre naturs grænser, og vigtigst af alt, de finder disse grænser, og herefter overskrider de dem ikke længere.

Natursynet er afbildet i fig. 3.6. I udgangspunktet kan naturens og menneskenes grænser overskrides og flyttes til en vis grænse. Så længe denne grænse ikke nås er der for så vidt muligt, at flytte grænserne successivt mod nye forandringer. Billedligt set vil man "altid kunne rulle bolden ud af sit naturlige leje og op i et nyt naturligt leje i en højere liggende dal" – i princippet indtil mennesket forstår og indser naturens grænser inde i sig selv.

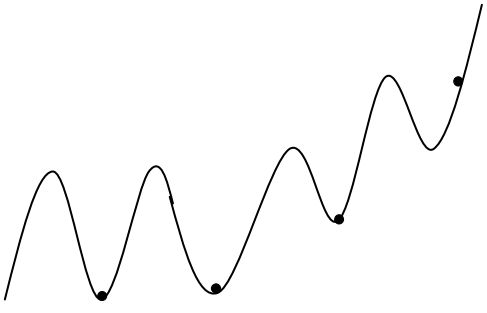

Naturen er primært tolerant til en vis grænse og sekundært robust og dens grænser successive

Figur 3.6. *Natursynets logik inden for den post-traditionelle måde.*

I natursynet er der både *lav* og *høj grad af autonomi for den kulturelle identitet*, idet der på den ene side (med den lave grad) er tale om et *eksternt styrende, præ-skriberet natursyns restriktioner på unges valghandlinger* i den forstand, at *sociale faktorer*, *opvækst* og *opdragelse* kan begrænse individets muligheder, og idet der på den anden side (med den høje grad) er tale om et *internt styrende, præ-skriberende natursyns restriktioner på de unges valghandlinger* i den forstand, at *mennesket i sin indre natur har potentialet til at blive hvad som helst.* Begge autonomier udtrykkes i citatet nedenfor, og som det ses, så sættes grænserne for personlig udvikling af sociokulturelle faktorer som f.eks. i opdragelse og opvækst. Derfor er det også tilsvarende kollektivismens opgave, at tage vare på de individer og den

individualisme, der af sociokulturelle årsager ikke kan udvikle potentialerne til at gøre og blive hvad som helst:

> Jeg tror, at mennesket har en indre natur, [som er, at] alle har potentialet til at blive hvad som helst. Men der er selvfølgelig fra de bliver født, en masse sociale faktorer, der spiller ind og begrænser eller udvider mulighederne for det enkelte individ. Opdragelse og opvækst og så videre, det er der, de fleste begrænsninger ligger. Og det er også der jeg rent politisk ved, hvor jeg står, at folk der har haft det knald hårdt, dem skal man sgu have overskud til at give en ekstra hjælpende hånd, fordi alle er jo ikke født lige på den måde. Det er jo ikke sådan, at alle har lige muligheder, bare fordi vi lever i det samme samfund eller i Danmark. **Erik.**

Det helt afgørende for graderne af *kulturelle identiteters inkorporation* er de unges aktivitetshistorik hvad angår moderate og ekstreme aktiviteter. Der er her tale om unge, der har dyrket moderate aktiviteter hele vejen op gennem deres socialisering. Herefter er de efterhånden begyndt at dyrke ekstreme aktiviteter, men samtidig er de enten blevet ved med at dyrke moderate aktiviteter, eller også har de holdt fast i de oplevelsesmæssige og værdimæssige kvaliteter, som deres tidligere moderate aktiviteter stod for. Resultatet heraf er, at der er tale om unge, der tilnærmelsesvis er blevet inkorporeret med natur, der både er tolerant til en vis grænse og er robust og med successive grænser. Som udgangspunkt er natursynet derfor udtryk for både *høj og lav grad af inkorporeret individualisme* og *høj og lav grad af inkorporeret kollektivisme i disse unges kulturelle identitet*, hvilket igen sætter agendaer og skaber drejebøger for valghandlinger på såvel friluftslivets felt som i hverdagen i øvrigt. Interviewpersonen Line beskriver i citatet nedenfor, hvordan og hvorfor hun både er blevet kollektivistisk og individualistisk indstillet (inkorporeret) gennem sine moderate og ekstreme aktiviteter henholdsvis:

> Den store forskel er, at du er langt mere alene, når du klatrer. Som spejder arbejder du altid i enheder mellem fem og ti mennesker. Og du lærer, at: ”Du er stærkere, når du står sammen”. Samarbejde og sammenhold. Men når du klatrer, du har selvfølgelig din sikringsmand, som du er stærkt bundet til både fysisk og psykisk, fordi man er nødt til at kunne stole på hinanden, og man er afhængig af hinanden, men når du hænger oppe på væggen, så er det dig selv, der skal videre op over. Og ingen rækker dig en hånd, når du ikke kan komme op over. Så det er mere individualistisk. ... Jeg har [gennem klatring] lært noget om, at: ”Man kan godt det, man vil”. Der er enormt meget viljestyrke både i at klatre og i at vandre. ... Jeg tror så ikke, at jeg er så individualistisk, som jeg kunne have været som klatrer. Jeg sætter enormt meget pris på at være sammen med andre mennesker, og jeg synes, det er en fed oplevelse, at man kan meget mere, når man er sammen. Men jeg er også meget fascineret af, hvad man selv kan. **Line.**

Nu er pointen den, at disse unge finder forløsning gennem begge former for kulturel autonomi (hele den vertikale skala på friluftslivets felt) og begge former for kulturel inkorporation (hele den horisontale skala på friluftslivets felt). Men eftersom disse unge på interviewtidspunktet, forholdsvis set er mest optagede af deres ekstreme aktiviteter, eftersom sådanne stadig rummer uudforskede muligheder, da de endnu er relativt nye for de unge, sker der strukturelt set noget meget interessant på friluftslivets felt. Fordi rent faktisk – og i modsætning til den post-moderne måde – trækker disse unge den traditionelle måde at dyrke friluftsliv på over i den moderne måde at dyrke friluftsliv på. Det udmønter den post-traditionelle måde at dyrke friluftsliv på som identitetsprojekt. I citatet ovenfor illustreret ved modificeringen og modereringen af individualisme af kollektivisme. Tilsvarende set arbejder disse unge også med en modereret udgave af identitetsmæssig søgen efter forandring, fordi de på friluftslivets felt trækker den identitetsmæssige stabilitet fra deres nuværende/tidligere moderate aktiviteter med over i deres søgen efter identitetsmæssig forandring.

Et sådant identitetsprojekt betegner jeg som den post-traditionelle måde at dyrke friluftsliv på, fordi der er tale om et traditionelt identitetsperspektiv, der traditionalisere et moderne identitetsperspektiv eller den moderne måde at dyrke friluftsliv på. Et moderne identitetsprojekt, der får lagt et lag af fernis af et traditionelt identitetsprojekt.

Ud fra et strukturelt perspektiv sker der på friluftslivets felt det, at *individualisme* fra *individualitetspolariseringens pol* trækkes lodret opad på feltet, hvor der herefter lægges et lag af *kollektivisme* oven på denne *individualisme* ude i *solidaritetspolariseringens pol*. Samtidig trækkes en allerede forsonet *gruppemæssig stabilitet* vandret til venstre på feltet, hvor der herefter lægges et lag af *stabilitet* oven på søgen efter *individuel forandring* ude i *forandringspolariseringens pol*. Hermed udmøntes underfeltet for den post-traditionelle måde at dyrke friluftsliv på som identitetsprojekt på friluftslivets felt.

Fra den *primære* logik om, at *naturen er tolerant til en vis grænse*, og den *sekundære* logik om, at *naturen er robust og dens grænser successive*, kan de unge udlede en række rationaler, som virker retningsgivende i deres *grundlæggende livsopfattelser* og *leveregler for tilværelsen*. Her er det centrale, at sådanne opfattelser og regler i hverdagslivet både – og her primært – udmønter sig i et *kollektivistisk livssyn med høj grad af fælles ansvarsfølelse overfor kollektivets udfoldelse*, hvilket *virker stabiliserende på de unges valghandlinger i forhold til livsform*, og – og her sekundært – udmønter sig i et *individualistisk livssyn med høj grad af eget ansvar overfor egen udfoldelse*, hvilket *virker forandrende på de unges valghandlinger i forhold til livsform*.

Som en følge heraf viderefører den post-traditionelle måde som udgangspunkt disse unges baggrundsmæssige kulturelle identitet og

livsform, men samtidig kombineres den traditionelle identitet med en moderne form for kulturel identitet, hvor individet i kraft af sit personlige fysiske og psykiske overskud, gør sig brugbar og stiller sig til rådighed for fællesskabet. At gøre sin person nyttig ved at tjene fællesskabet med sit fysiske og psykiske overskud, har tillige en tilbagevirkende positiv effekt på de unge i form af, at de da oplever at have gjort en forskel. Alt dette fortæller interviewpersonen Erik om:

> Der er da stadigvæk nogle tråde bagud, som man gerne vil trække lidt på. Selvom man også gerne vil fremstå som det der, i nogle sammenhænge, stærke individ. Men det mener jeg også sagtens, at det kan kombineres. Det lyder stort. Men det behøver det ikke være. Jeg ved ikke, om det er noget alle går med. Men jeg tror heller ikke, at det er mange, jeg har sagt det til på den måde. Det er kun de nærmeste venner, for det lyder også lidt ambitiøst. Men det er jo heller ikke fordi, at man [som individ] vil gå ud og gøre en forskel på sådan en bombastisk måde, som sådan kommer frem i medierne ... Det er mere på et mindre niveau. Ikke det der med, at gå ud og skabe det der store eftermæle, og man gjorde den kæmpe forskel og det der. Det er mere bare at have noget overskud, som man måske kan dele lidt ud af i dagligdagen. **Erik.**

En anden effekt af den post-traditionelle måde at dyrke friluftsliv på som identitetsprojekt, som også kommer frem i disse unges *grundlæggende livsopfattelser* og *leveregler for tilværelsen*, er, at et traditionelt perspektiv på og ønske om *økonomisk og materiel velstand modificeres til fordel for øget immateriel personlig og kulturel kapital*:

> Jeg tror helt sikkert, at man har fået nogle værdier gennem friluftslivet og sporten. Man har fundet ud af ... at der sgu er ting, der er mere værd her i livet end at have en masse penge og købe alle mulige ting, fordi det jo er det, man oplever derude ... at man er fri ... at lige der, hvor du er, der betyder det altså ikke noget, at du er på SU, og at du ikke har penge til mad resten af måneden. ... der er alt andet bare ligegyldigt ... der kan man mærke, at man er til ... at man lever ... en helhedsfornemmelse ... i modsætning til at sidde herinde i en lille stue i min lejlighed på Nørrebro. Det er bare ikke tilfredsstillende i forhold til at stå på en bjergtop. ... Jeg er SF'er, og der kan man trække nogle linjer til friluftslivet, fordi det i stedet for pengepolitik og erhvervsliv er det sociale og miljøet, jeg har lagt vægt på. Der trækker jeg tit, hvis jeg er i tvivl: "Hvor og hvad er det egentlig, der er rødderne?". Og: "Hvilken ideologi kan man så støtte sig til?". **Erik.**

Derudover *modificere måden den traditionelle opfattelse af køn, så ligestilling mellem kvinder og mænd fremmes*. I citatet nedenfor er denne ligestilling mellem køn i *uddannelsesvalg* tillige helt indlysende om end det ikke nødvendigvis er friluftslivets skyld, at interviewpersonen Line har valgt at læse fysik og dermed uddanne sig inden for de *naturvidenskabelige fag*:

> Der er en lidt skæv kønsfordeling. Men der er alligevel mange piger, der også klatrer. Det kan man også se nede på væggen ... Jeg tror ikke, at der er mere forskel generelt [mellem kvinder og mænd], end der vil være fra person til person. Vi har ikke så mange kræfter at gøre godt med. Men sådan er det. Men nu læser jeg også på et studie med en lidt skæv kønsfordeling, så det er jeg vant til. Jeg læser fysik på Københavns Universitet. Så det er ikke noget jeg har tænkt synderligt over. **Line.**

Det er nok usandsynligt, at det direkte er friluftslivets skyld, at Line har valgt at læse fysik. Anderledes forholder det sig derimod for interviewpersonen Erik, som har skiftet uddannelsesretning indenfor *samfundsvidenskaberne* ved at have ladet sig lede af værdierne og oplevelserne fra friluftsliv og sport til en *drejning af uddannelses og erhvervsvalg*. Igen er denne drejning fra at læse økonomi på Handelshøjskolen til at læse internationale udviklingsstudier på Roskilde Universitetscenter foranlediget af den nævnte øgede *immaterielle og personlige kulturelle kapital*, som friluftslivet kan give:

> Det er meget sjovt, at du spørger [om mine friluftsaktiviteter har påvirket mig i forhold til uddannelse]. For det er jo lige op over, jeg skal vælge overbygning. ... Og ja, nu har jeg været på Handelshøjskolen i 3 år. Og jeg har i hvert tilfælde fundet ud af, at det er ikke der, jeg skal fortsætte, fordi organisation og ledelse og markedsføringsmekanismer og *busswords*, det kan man bare få nok af. ... Og så er det klart, når man færdes i sådan et miljø, så kan man ikke undgå at blive præget af: ”Nå ja, men det vi skal, det er da, at vi skal ud og tjene penge”, osv. Men som det ser ud lige nu, så har jeg set en uddannelse ude på RUC, internationale udviklingsstudier, hvor man så kan læse filosofi samtidig med som sidefag, og så kan jeg føre filosofidelen videre ... af alt det, jeg har læst på Handelshøjskolen på den måde. ... Jeg drømmer i hvert tilfælde om et eller andet humanitært arbejde et eller andet sted. ... [Men] man har jo også en drøm om at få familie og så videre. Det er jo ikke kun én selv, det afhænger af, hvor man ender henne, men jeg kunne sagtens forestille mig at komme ud til nogle opbygningsprojekter. Prøve at skabe et eller andet i et U-land fra bunden. Forskellige vandprojekter eller et eller andet. Prøve at, det lyder altså idealistisk ikke, men prøve at gøre forholdet bedre for nogle mennesker, som har sværere vilkår ... som ikke oplever frihed. Det er det ideelle. Det ville jeg gerne. Men der er mange muligheder kan man sige. **Erik.**

Citatet er også meget sigende for den post-traditionelle måde på friluftslivets felt, at trække individualismen fra individualitetspolariseringens pol lodret opad mod kollektivisme i solidaritetspolariseringens pol. Effekten heraf på hverdagslivet virker tilsvarende. Det ses i citatet ved at Eriks personlige udvikling og forandring og oplevelse og forståelse af, at frihed (fra individualitetspolariseringens pol på friluftslivets felt), ultimativt må komme kollektivet i et U-land til gode. I forlængelse heraf kan den post-

traditionelle måde muligvis orientere de unge mere *internationalt/globalt* end *nationalt/lokalt* på det erhvervsmæssige område.

I det hele taget spiller både oplevelsen og værdien af *frihed* i relation til natursyn en utrolig vigtig rolle. Det hænger bl.a. sammen med grænser for frihed og dermed uundgåeligt også respekt for de grænser, der er, i forhold til at blande sig, ikke kun i naturen, men også i andre menneskers frihed, identitet og integritet. Kombinationen af at naturen både er *tolerant til en vis grænse* og *robust og dens grænser successive*, gør disse unge til dygtige demokrater på den måde, at de også udenfor friluftslivet respekterer menneskelige grænser, f.eks. i spørgsmål om *indvandrepolitiske spørgsmål og holdninger*:

> Jeg synes desværre, at unges forhold til naturen virker ligegyldigt. Man ser naturen, men respekterer den ikke og er ligeglad med, hvad der sker med den. Og de unge, som ikke har respekt for andre mennesker rent socialt, de har heller ikke respekt for naturen. Respekten bliver mindre for ens medmennesker, jo mindre respekt man også har for naturen. ... Med naturen er der ting, som vi slet ikke er i stand til, at gøre noget ved. Hverken teknologisk eller rent fysisk, fordi det er for stort. Og på samme måde menneskeligt. At jeg ikke gider, eller har lyst, eller er slet ikke i stand til, at ændre nogen af mine kammeraters holdninger. F.eks. indvandrepolitisk, fordi det kommer jeg ingen steder med. Så er der ikke andet at gøre, end bare at sige, at sådan er det. Det bliver man nødt til, at respektere. **Jesper.**

Sammenhænge mellem grænser og grænser for personlig udvikling og forandring, er alt i alt et utroligt karakteristisk kendetegn, som gennemsyrer stort set alle hverdagslivsdomænerne inden for den post-traditionelle måde. I begge citater nedenfor fremgår det, at disse unge, som følge af at de har lært sig at sætte grænser, bevarer realistiske perspektiver på deres valghandlinger i forhold til *arbejdslivet* og *familielivet* osv. Men omvendt set betyder det ikke, at de fuldstændigt retoucherer sig selv og deres drømme, og blot lader sig opsluge af ren tradition. Der er snarere tale om unge, som formår at afbalancere både lav og høj grad af autonomi for deres kulturelle identitet og høj og lav grad af inkorporeret individualisme og kollektivisme i deres kulturelle identitet.

> Selvom: ”Man kan, hvad man vil”, så tror jeg ikke, at jeg kunne blive dygtig nok til at leve af klatring. Og så er jeg alligevel så praktisk anlagt, at så holder det nok ikke. Men det er noget, jeg kunne tænke mig at bruge meget tid på. **Line.**

> Jeg har kammerater, som har satset hundrede procent på windsurfing. Og hvorfor de har gjort det, og hvorfor jeg ikke har gjort det, det er nok ... at et eller andet sted, så siger min fornuft til mig, at: ”Der er altså også et længere sigt end…”. Altså, hvis man satsede hundrede procent på windsurfing, selvom man gerne vil

sige, at man lever i nuet, hvor står du så, når du er otteogtyve eller tredive år? Jeg synes, der skal ligesom være et perspektiv i tingene stadigvæk, fordi man har da en drøm om familie og hus og om at komme forskellige steder hen i verden og prøve nogle forskellige ting. Og jeg har også en drøm om, at kunne gøre en forskel på en eller anden måde. Man vil jo gerne huskes for et eller andet godt engang ... skabe et eftermæle. Det behøves overhovedet ikke være stort ... men det må bare godt være sådan, at man måske har gjort en forskel, især for nogle andre, som kan sige: ”Han gjorde sgu noget for os”, ligesom man siger i fodbold. Men det lyder jo meget idealistisk, men det tror jeg også tit er meget udmærket at være, at være idealist, og bare tro på. Det kan godt være, at du ikke kan nå det, det kan godt være urealistisk, at stille sig de og de mål, men der sker i hvert tilfælde ikke noget ved at gøre det. Ligesom en social fælles ideologi, hvor det måske er lidt urealistisk, at alle betaler halvtreds procent og derover i skat, og at alle deler med hinanden. Det er lidt urealistisk. Men der sker ikke noget ved måske at tro lidt på det alligevel. Og: ”Lad være med at gå og være så bitter over, at staten tager over halvdelen af dine penge, og de bare giver dem til nogen, der drikker dem op”. Der vil jeg sgu hellere bare sige: ”Fint nok, jeg har det sgu godt nok, selvom jeg betaler halvdelen af pengene, jeg tjener, i skat”. **Erik.**

Også disse unges ønsker om at komme til at *bo naturnært med deres kernefamilie* er slående, og selvom deres forældre ikke har boet og de selv dermed ikke er vokset op i naturen, er de parate til at flytte på grund af naturen:

Jeg er født og opvokset i Lyngby, så det er jo ikke voldsomt meget natur. Om ti femten år kunne jeg godt tænke mig at bo, ikke på landet, men ude med mere natur end her, hvor jeg bor nu [på kollegieværelse i København]. Jeg skal bo i et hus. Ikke i lejlighed andet end fordi det er praktisk, billigt og smart, mens man studerer. Så håber jeg, at jeg bliver ved med at få råd til, at tage en masse spændende steder hen i verden og klatre og løbe på ski. På et eller andet tidspunkt skal jeg også have noget familie. De kan så bare: ”Vær så god at komme med ud i naturen”… og man kan også sagtens tage små børn med ud i naturen. Så jeg tror nok, at mit friluftsliv og familieliv vil kunne forenes. Så det skal nok gå alt sammen. **Line.**

Endelig vil jeg slutteligt sige, at den post-traditionelle måde at dyrke friluftsliv på som identitetsprojekt, i fremtiden vil kunne ses som en moderniseret udgave af den traditionelle måde. Det fremgår sidst i citatet ovenfor, hvor interviewpersonen Line fortæller, at hun har tænkt sig af forene sit friluftsliv med sit familieliv.

3.5.3 Ligheder imellem de unges stedforankring i landskabet

Karakteristisk for de unges stedforankring er, at den er symbolsk og at den udgør en form for slægtskab mellem de unge og steder i landskabet, hvilket i

sidste ende kan ses som noget nær et ubrydeligt bånd mellem unge og steder, der har betydning og giver mening for de unge i deres hverdagsliv.

F.eks. kan en bæk symbolisere frihed og blomster f.eks. romantik, gavegivning og alles fælles ejendom:

> En lille bæk er noget frit. Noget, der ligesom bare løber. Du kan ikke rigtigt holde den fanget. Du kan ikke gøre noget ved den. Den løber bare. Du kan selvfølgelig tage en kop. Men det får du ikke meget ud af, for bækken løber videre. ... Blomster er smukke og blomster er romantiske. Selvom at de bare står, så kan de symbolisere, at man ligesom har fået lov til at få dem. Eller det får man jo ikke, for man lader dem jo stå. Men hvis man siger, at så længe de står der, så er de hverken mine eller dine. Det er vores alles. Alle kan komme og tage dem. Naturen er noget vi har alle sammen. ... Så ejer vi den. Og alligevel ejer vi den ikke, for vi kan ikke tillade os at gøre med den, hvad vi vil. Og sådan er blomsten også, indtil den bliver plukket. Så er der lige pludselig nogens, som sådan fast ejer den. **Christine.**

Citatet illustrer på glimrende vis at stedforankring handler om, at de unge skaber betydnings- og meningsfulde relationer eller bånd til landskabet via symboler, som kan sige noget om deres hverdagsliv både personligt, socialt og kulturelt. Men der er forskel på symbolerne og dermed på landskabsrelationernes betydnings- og meningsmæssige orientering i hverdagsperspektivet.

3.5.4 Forskelle imellem de unges stedforankring i landskabet

Forskellen mellem de unges stedforankringer i landskabet består i, at landskabsrelationernes betydnings- og meningsmæssige orientering er mere nationalt/lokalt orienteret inden for den traditionelle og post-moderne måde og mere internationalt/globalt orienteret inden for den moderne og post-traditionelle måde.

Jeg har allerede tidligere omtalt disse forskelle. Senest under identitetsprojektets kulturelle niveau. Inden for den traditionelle og post-moderne måde var tendensen den, at den nationale/lokale orientering især gjorde sig gældende for drømmene om at bosætte sig naturnært og at arbejde i Danmark. Familiemæssige og andre sociale bånd havde også en vis betydning for den nationale/lokale forankring. Omvendt var tendensen inden for den moderne og post-traditionelle måde, at den internationale/globale forankring satte sit præg på drømmene om at bosætte sig og arbejde i udlandet.

I det følgende handler det om at udfolde fortællingerne om landskabets forskellige betydninger og meninger inden for de fire måder at dyrke friluftsliv på som kulturelt identitetsprojekt.

National/lokal orientering indenfor den traditionelle og post-moderne måde
Inden for både den traditionelle og post-moderne måde er der en ualmindelig kraftig tendens til, at det er skove og træer, der har betydning og mening symbolsk set. Store gamle træer med den tykke stammer symboliserer *tryghed* i bred forstand:

> Jeg ser et træ som tryghed. Jeg forestiller mig sådan en stor, meget tyk stamme. Et egetræ. Da man var lille, klatrede man oppe i træerne, og man kunne bygge huler og kunne gemme sig. Så har man set mange film, hvor træerne kan tale. Nogen onde og nogen gode. Jeg tror mest, træer er gode. Jeg tror ikke på dem, der laver film om onde træer. Træer ser hyggelige ud. Træet er bare tryghed. Det er ikke sådan, at det kun nogen gange er det, og nogen gange er det ikke. Jo, et lille træ. Det symboliserer overhovedet ikke tryghed på samme måde. Det skal være et gammelt træ. Min mor og far fældede engang et stort træ. Det stod over vores bålplads. Så det var ikke særligt praktisk ... men det var da sørgmodigt. ... Et træ, der havde stået der i rigtig mange år, før vi flyttede ind. Det er ærgerligt, at tage et liv. **Christine.**

Træet er nok ét af de stærkeste symboler på hjemstavn og dermed stedforankring. Det kan underbygges med citatet nedenfor, hvor træet symboliserer *hygge* og *tryghed*, og dermed også *sikkerhed* og *tillid*, i interviewpersonens sociale og fortidige familiemæssige slægtsbånd:

> Jeg skal have en have engang med et kæmpe egetræ. Det er bare sådan et tegn på hygge, og så er der sådan et historisk vingesus over et gammelt egetræ, fordi at et gammelt egetræ bare har stået der så langt tid. Det er sådan en rod, og hvis man kan sige, så har det set så mange forskellige ting. Et egetræ, det er bare sådan et trygt sted. … Sådan lidt forfædreagtigt. Det har været der da mine bedsteforældre levede, og da mine oldeforældre levede. Det er også noget trygt noget ... har altid været dér. **Anja.**

Som begge citater ovenfor illustrerer, så indgår betydningen af symbolet i den trygge og hyggelige mening, som ens bopæl udgør og er ramme for. På tilsvarende vis ønsker interviewpersonen i citatet nedenfor, at opbygge et sådant sted i naturen i forbindelse med sine drømme om hus og familie:

> Man har en eller anden mission om, at: ”Det hus skal ligge dér”, ”Kone og børn, og så skal man til at slappe af”. Nu har jeg godt nok ikke så mange penge, men også fordi jeg går på jagt, så kunne jeg også godt tænke mig, at få mit eget område, hvor jeg kunne bygge lidt natur op, måske med en sø og nogle træer, hvor det kunne være mit sted, og jeg kunne komme ud og gå lidt på jagt og fiske lidt. **Per.**

Omvendt symboliserer landskaber og landskabselementer i noget større skala end skove og træer som f.eks. havet både *risiko* og *fare* i form af *tab af kontrol* og *utryghed*:

> Der er ikke så meget ved havet, som der er ved skoven. ... Men når jeg endelig er der, så er det sådan en beroligende lyd ... og også det der med at kunne kigge ud over det hele med udsyn. ... Men samtidig er havet også truende ... når det stormer og er uvejr. Så det er også modsætningsfuldt, fordi det er så stort og ukontrollerbart, meget mere end skoven er. **Anja.**

> Blik vand. Fordi det er så blik, så du kan spejle dig i det, og så er det som om, at det er sin egen, og man kan let blive væk og komme til skade. Men hvis du behandler det med respekt, så kan man egentlig godt finde ud af vand. Jeg har været ude i monster høje bølger i kajak, og det var sjovt, men da også en vis frygt. Man skal ikke miste respekten for vand, fordi så går det galt. **Christine.**

Sådanne landskabelige nationale/lokale symbolværdier må ses i forlængelse af, og som en del af, narrativerne for og om det traditionelle og post-moderne identitetsprojekt som helhed. I begge identitetsprojekter er det fokus på overordnede oplevelses- og værdimæssige narrativer om *tillid og sikkerhed*, *formel viden og praktisk kendskab* og *gruppe og lighed* i nære, trygge og velkendte landskabelige omgivelser. Samtidig udgør sådanne narrative elementer strukturelt set grundlagene for den enkeltes personlige, sociale og kulturelle identitetsprojekt. Derfor giver det også mening, som bl.a. vist ovenfor, at orientere identitetsprojektet mere nationalt/lokalt end internationalt/globalt. Så ud fra et strukturelt perspektiv er der ikke nogen tvivl om, at det danske landskab, med dets landskabselementer og moderate skala i strukturel forstand, indgår som narrativ i både den traditionelle og post-moderne måde at give de unges identitetsprojekter mening på.

International/global orientering inden for den moderne og post-traditionelle måde

Inden for både den moderne og post-traditionelle måde er det bl.a. fjelde og bjerge, der har betydning og giver mening symbolsk, fordi de symboliserer f.eks. *frihed* og *udsyn* og *helhedsfornemmelse* og *tilfredsstillelse* i meget bred forstand:

> Bjergene i ... Østrig ... at stå på en bjergtop og have fornemmelsen af det der uendelige udsyn ... det er nok … følelsesmæssigt ... at man er fri. ... lige der ... betyder det ikke noget, at du er på SU og ikke har penge til mad til resten af måneden. ... Og sansemæssigt ... kan man ... mærke, at man er til ... at man lever. ... en helhedsfornemmelse. … i modsætning til, at sidde herinde i en lille stue i min lejlighed på Nørrebro. Det er bare ikke tilfredsstillende i forhold til at stå på en bjergtop. **Erik.**

Sådanne symbolværdier er desuden attråværdige i relation til at ville nå lignende værdier gennem mål i livet i øvrigt:

> At nå toppen ... og kigge ud over ... mange hundrede kilometer med bjergtinder, og så se solen gå op over landskabet, sådan noget kan virkelig sende varme igennem kroppen… Så får jeg det virkelig godt og er helt afslappet. Så tænker jeg så ikke på noget andet. Der er man lige *in the moment*. ... Det er ligesom at nå et mål i livet. Så har man sgu klaret det. Så der får jeg den utrolige lettelse over, at have klaret en udfordring og være kommet et skridt videre. Det er den udfordring, der driver mig. Men det er jo så også sådan bagefter, ja oplevelserne får mig jo til at gå videre og ville noget mere i samme retning… Jeg har fået det input på en eller anden måde, at det, jeg skal lave, det skal være noget aktivt. Ikke et skrivebordsarbejde. ... Så på den måde giver det mig sådan nogle ideer om, hvilke retning, jeg skal gå i. **Martin.**

Men betydningen af og meningen med symbolværdien af frihed og helhedsfornemmelse kan også forstås i retning af noget, der ligger i forlængelse af den værdimæssige "tro" på friluftslivets felt, noget der er større end én selv, nemlig f.eks. *Gud*:

> Jeg er meget fascineret af både Pyrenæerne og Alperne. ... Det skal være barskt. ... Naturen er nok det nærmeste, man kommer noget, der er større end mennesket. Man kan kalde det Gud, eller man kan lade være. … Det er den følelse, som vender tilbage hver gang, jeg er i nærheden af bjerge. **Line.**

Omvendt symboliserer landskaber og landskabselementer i noget mindre skala end bjerge og fjelde som, f.eks. Himmelbjerg i det danske landskab, mangel eller savn på frihed og *skønhed*. Et sådant savn på frihed og skønhed kan kun elimineres af elementer og skala fra landskab i udlandet:

> For at jeg kan finde skønhed, så skal jeg ud i den store verden og opleve noget nyt. Store fossende vandfald og bjergtinder og sne så langt øjet rækker. Ikke så meget det man finder i Danmark. For mig virker Danmarks natur meget basal og meget nede på jorden… fordi jeg har set så mange andre ting. ... For eksempel da jeg var på en tur med orienteringsløb. Der skulle vi så ud og se Himmelbjerget og kigge på det. Ja, og få en tur ud af det og løbe rundt på det, og fordi jeg så havde set en masse andre bjerge i Norge og Sverige og Alperne, så gik jeg lidt der og syntes: "At det var sgu da ikke særligt fedt". Altså himmelbjerget, for satan, det er jo ikke noget vildt. Jeg kunne simpelthen ikke indleve mig i det og virkelig være glad og opsat på, at nu skulle vi lave de der ting. De andre kan så heller ikke forholde sig til mig forstå mig. Og de kan så også blive sure over, at man siger: "Nej hvor er det plat og let". **Martin.**

Sådanne landskabelige internationale/globale symbolværdier må ses i forlængelse af, og som en del af, narrativerne for og om det moderne og post-traditionelle identitetsprojekt som helhed. I begge identitetsprojekter er det fokus på overordnede oplevelses- og værdimæssige narrativer om *risiko og fare, "tro", håb og mod* og *individ og frihed* i fjerne, udfordrende men også spændende horisonter. Samtidig udgør sådanne narrative elementer strukturelt set grundlagene for den enkeltes personlige, sociale og kulturelle identitetsprojekt. Derfor giver det også mening, som bl.a. vist ovenfor, at orientere identitetsprojektet mere internationalt/globalt end nationalt/lokalt. Så ud fra et strukturelt perspektiv er der ikke nogen tvivl om, at det udenlandske landskab, med dets landskabselementer og ekstreme skala i strukturel forstand, indgår som narrativ i både den moderne og post-traditionelle måde at give de unges identitetsprojekter mening på.

3.6 ANDEN OPSAMLING TIL TEORIEN OM UNGES FRILUFTSLIV SOM IDENTITETSPROEJKT PÅ FRILUFTSLIVETS FELT

Interviewundersøgelsen kan bidrage til empirisk underbygning af teorien om unges friluftsliv som personligt, socialt og kulturelt identitetsprojekt på friluftslivets felt.

Resultaterne af interviewundersøgelsen fremgik allerede indledningsvis i kapitlet i fig. 3.1. I det følgende uddybes resultaterne i figuren. Figurens teoretiske forankring fremgår af fig. 2.16 i kap. 2, afsnit 2.4.

3.6.1 Socialisering til at dyrke friluftsliv på friluftslivets felt

Undersøgelsen viser, at de unge forud for deres nuværende friluftslivs-, sports- og motionsaktiviteter, er blevet socialiseret til aktiviteterne op gennem barndommen og teenageårene. I undersøgelsen er socialiseringen delt i tre trin: fra *de aller første aktiviteter i de helt tidlige barndomsår* i ca. 4 til 5års alderen, over et *første og andet socialiseringstrin* i ca. 5 til 8års alderen og frem til interviewtidspunktet. Den væsentlige forskel mellem første og andet socialiseringstrin er, at der med det første er tale om socialisering til aktiviteter som følge af ferie og rejse i ind- og udland, og at der med det andet er tale om socialisering til friluftsliv som følge af det almindelige hverdagsliv fra barndommen og til interviewtidspunktet.

De aller første aktiviteter i de helt tidlige barndomsår

Alle interviewpersonernes interesse for natur og udendørs ophold er vakt i de tidlige barndomsår, hvor f.eks. *fantasifuld leg på egen hånd* og *udforskning af omgivelserne, klatring i træer* og *bygning af huler* kan ses som led i en primær individuation og løsrivelsesproces fra forældrene, hvor der blev eksperimenteret med rækkevidde for *personlig frihed* i forhold til *kollektiv*

binding til andre. På daværende tidspunkt har betydningen af forældrenes *bopæl* og *transportformer* haft betydelig indflydelse på børnenes muligheder for udendørs ophold og aktivitet.

Første socialiseringstrin

Rejseaktiviteter i ind- og udland i ferier har haft en stor og afgørende betydning for de unges socialisering til friluftsliv generelt og til forskellige måder at dyrke friluftsliv på specifikt. Sikkert fordi sådanne repræsenterer sig som meget anderledes og spændende i forhold til hverdagen. Så allerede her begynder socialiseringen til at dyrke friluftsliv som identitetsprojekt på forskellige måder, som siden udvikler sig til friluftsliv betegnet som *den traditionelle*, *den post-moderne*, *den moderne* og *den post-traditionelle måde* at dyrke friluftsliv på som identitetsprojekt på friluftslivets felt.

Fig. 3.7 viser forskelle og ligheder imellem fire forskellige *idealtypiske måder*, som interviewpersonerne har dyrket friluftsliv på i ferier i ind- og udland på det første socialiseringstrin.

Fælles for socialisering til dét, der senere bliver til den *traditionelle* og *post-moderne måde* at dyrke friluftsliv på som identitetsprojekt på friluftslivets felt, er *moderate aktiviteter* som typisk er f.eks. *camping og telt og lignende aktiviteter primært i Danmark, men også, og mere sjældent, i Skandinavien og Europa*. Forskellen er værdierne i kernefamilien.

Inden for dét, der senere bliver til den *traditionelle måde*, lægges der vægt på *solidaritetsværdierne i kernefamilien*: *trygheden og hyggen i familiens fællesskab, de fælles gøremål og samværet om fælles aktiviteter*.

Inden for dét, der senere bliver til den *post-moderne måde*, lægges der også vægt på kernefamiliens værdier, men måske lidt mere ud fra nogle *individualitetsværdier*: *børnene må også selv kan tage initiativ til aktiviteter på egen hånd, selv tage deres personlige frihed og ikke være socialt bundet af, at familien nødvendigvis altid skal være sammen om aktiviteter*.

Fælles for socialisering til dét, der senere bliver til den *post-traditionelle* og *moderne måde* at dyrke friluftsliv på som identitetsprojekt på friluftslivets felt, er *ekstreme aktiviteter* som typisk er f.eks. *skiture og vandring i og bestigning af bjerge og tilsvarende aktiviteter primært i Skandinavien og Europa*. Forskellen er værdierne i kernefamilien.

Inden for dét, der senere bliver til den *post-traditionelle måde*, lægges der vægt på *solidaritetsværdierne i kernefamilien*: *gensidig tillid og afhængighed i familiens fællesskab, når der i fællesskab f.eks. vandres, klatres og bliver stået på ski*.

Inden for dét, der senere bliver til den *moderne måde*, lægges der også vægt på kernefamiliens værdier, men her en anelse mere ud fra nogle *individualitetsværdier*: *børnene må også selv lære at sætte målene for deres gøren og laden på f.eks. skiene og snowboardet, og selv lære at kunne levere*

de fornødne præstationer, for at kunne beherske ski og snowboard, som også i udgangspunktet er beregnet til enkeltmandspræstation.

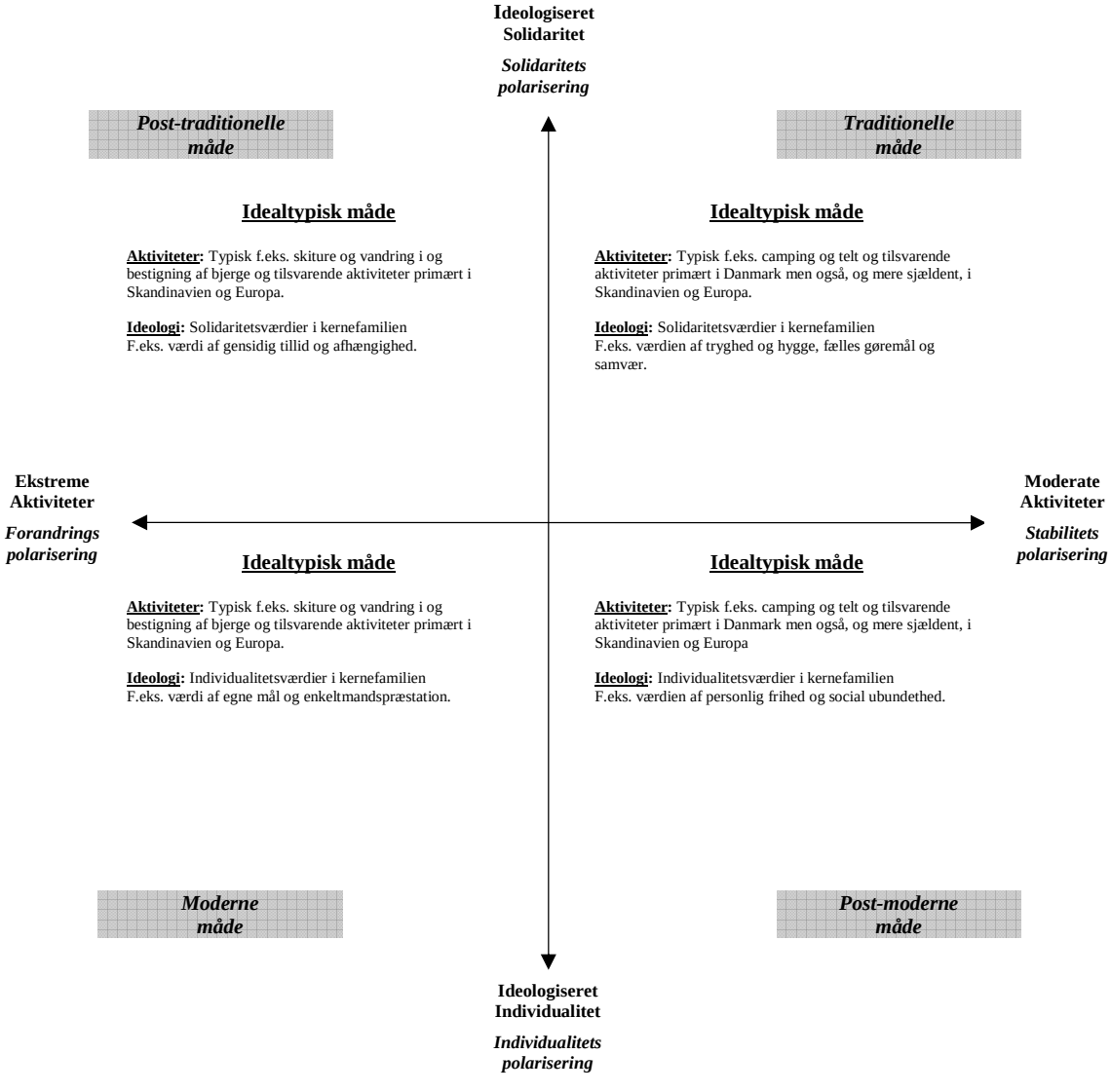

Figur 3.7. *Forskelle og ligheder imellem fire forskellige idealtypiske måder at dyrke friluftsliv på i ferier i ind- og udland på det første socialiseringstrin.*

Andet socialiseringstrin

Andet socialiseringstrin betegner socialisering til friluftsliv, sport og motion, der har forgået fortløbende i de unges barndom og frem til interviewtidspunktet.

Fælles for de unge er, at de har været aktive i fritiden allerede inden skolealderen. Er der tale om aktiviteter i klub og foreningsregi, da var det fra start af *forældrene*, *familiemedlemmer* og/eller *familierelationer*, der introducerede de unge til aktiviteterne.

Da de unge som børn siden fik klassekammerater og venner, var det ofte ad den vej, at introduktion og socialisering foregik, såfremt nye aktiviteter blev påbegyndt. Så i starten af skolealderen blev socialisering til aktiviteter altså forskudt fra forældre og familiemedlemmer og -relationer til *kammerater* og *venner*. Denne glidende overgang betegnes det andet socialiseringstrin.

Igennem de første, måske 2/3dele af det andet socialiseringstrin, har der således fortsat foregået både introduktion og socialisering til friluftsliv, der har forstærket specifikke måder at dyrke friluftsliv på, og som på interviewtidspunktet som sagt betegnes *den traditionelle, den post-moderne, den moderne* og *den post-traditionelle måde* at dyrke friluftsliv på som identitetsprojekt på friluftslivets felt.

Fig. 3.8 viser forskelle og ligheder imellem de fire forskellige *idealtypiske måder*, som interviewpersonerne har dyrket friluftsliv på i hverdagen igennem de måske første 2/3dele af det andet socialiseringstrins periode.

Fælles for socialisering til dét, der senere bliver til den *traditionelle* og *post-moderne måde* at dyrke friluftsliv på som identitetsprojekt på friluftslivets felt, er, at de unge gennem tiden har dyrket *1 til 3 eller lidt flere moderate aktiviteter* som f.eks. *spejder, fiskeri, fodbold, håndbold, badminton* og *forskellig slags gymnastik*. Muligvis er der gennem perioden en lille forskel i socialiseringen i aktivitetsmønstret, idet der inden for den post-moderne måde, udover de allerede nævnte aktiviteter, også dyrkes aktiviteter som f.eks. *jagt, svømning, orienteringsløb* og *ridning*, der måske i højere grad er baseret på individualitetsværdier sammenlignet med fællesaktiviteterne måderne imellem.

Den nævnte mindre forskel i aktivitetsmønster kan underbygges af de værdimæssige forskelle.

Forskellen er her, at inden for dét, der senere bliver til den *traditionelle måde*, lægges der vægt på *solidaritetsværdierne*: *værdien af at være sammen med andre, dyrke fællesskab og få venner*.

Inden for dét, der senere bliver til den *post-moderne måde*, betyder socialt samvær og venner også en del, men der lægges nok mest vægt på *individualitetsværdier*: *den enkeltes realisering af egne potentialer i relation til konkurrence, præstation og resultater i aktiviteterne*.

Et andet fællestræk er geografisk orientering, hvor man i begge tilfælde er *mere lokalt/nationalt end internationalt/globalt orienteret* i forhold til de steder og institutionelle kontekster, hvor aktiviteterne symbolsk og narrativt hører hjemme.

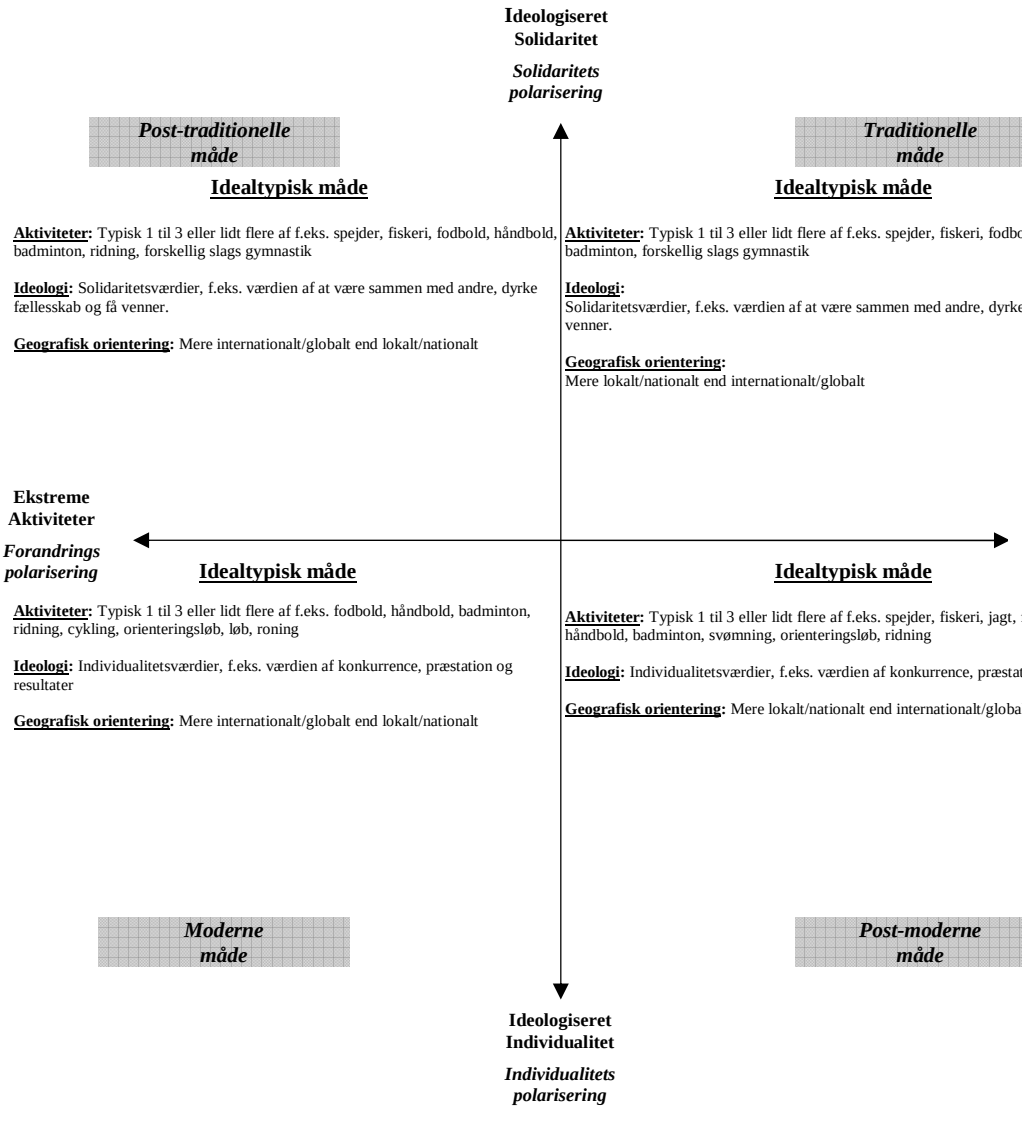

Figur 3.8. *Forskelle og ligheder imellem fire forskellige idealtypiske måder at dyrke friluftsliv på i hverdagen igennem de måske første 2/3dele af det andet socialiseringstrins periode.*

Fælles for socialisering til dét, der senere bliver til den *post-traditionelle* og *moderne måde* at dyrke friluftsliv på som identitetsprojekt på friluftslivets felt, er, at de unge gennem tiden har dyrket *1 til 3 eller lidt flere moderate aktiviteter* som f.eks. *fodbold*, *håndbold*, *badminton*, *ridning*. Men muligvis

er der gennem perioden, også hér, en lille forskel i socialiseringen i aktivitetsmønstret, idet der inden for den post-traditionelle måde, udover de allerede nævnte aktiviteter, også er blevet dyrket aktiviteter som f.eks. *spejder, fiskeri, forskellig slags gymnastik,* der måske i højere grad har været baseret på solidaritetsværdier. I modsætning hertil har man inden for dét, der senere bliver til den moderne måde, udover de allerede nævnte aktiviteter, dyrket aktiviteter som f.eks. *cykling, orienteringsløb, løb, roning,* der måske i højere grad har været baseret på individualitetsværdier.

Den nævnte mindre forskel i aktivitetsmønster kan også hér underbygges af de værdimæssige forskelle.

Forskellen er hér, at inden for dét, der senere bliver til den *post-traditionelle måde,* lægges der vægt på *solidaritetsværdierne*: *værdien af at være sammen med andre, dyrke fællesskab og få venner*.

Inden for dét, der senere bliver til den *moderne måde*, er betydningen af socialt samvær og venner ikke ubetydelig, men der lægges nok mest vægt på *individualitetsværdier*: *den enkeltes evne til at føre sine potentialer ud virkeligheden indenfor konkurrence, præstation og resultater i aktiviteterne, men nødvendigvis ikke i relation til andre men måske mest i forhold til sig selv.*

I begge tilfælde er det geografiske fælles orienteringstræk, at man er *mere internationalt/globalt end lokalt/nationalt orienteret* i forhold til de steder og institutionelle kontekster, som man stadig symbolsk og narrativt har erindring om fra ferieaktiviteterne i udlandet. Denne erindring har stor betydning for de disse unges initiativer og valg i forhold til, at de hen imod det andet socialiseringstrins afslutning, begynder at dyrke ekstreme aktiviteter.

Hen imod slutningen af perioden, måske den sidste 1/3del, blev det primært *de unge selv* men stadig også *venner* og *kammerater*, der introducerede, såfremt nye aktiviteter blev påbegyndt. Det er i denne periode, og frem til interviewtidspunktet, at der er sket væsentlige ændringer i *historikken i de unges aktivitetsmønstre*:

Inden for dét, der er blevet til *den traditionelle måde* at dyrke friluftsliv på som identitetsprojekt, dyrker de unge fortsat aktiviteterne, der blev påbegyndt i barndommen (fig. 3.8). Men fra tid til anden kan de også godt have haft prøvet andre mere ekstreme aktiviteter som f.eks. *klatring* og *kajakroning*. Men i reglen kun et par enkelte gange og blot på introduktionsniveau. Deraf betegnelsen den traditionelle måde.

Inden for dét, der er blevet til *den post-moderne måde*, dyrker de unge stadig også aktiviteterne, de påbegyndte i barndommen. Men i mellemtiden har de også i længere perioder og meget seriøst dyrket *ekstreme aktiviteter* som f.eks. *mountainbike* eller *kickboksning*. I disse perioder holdt de pauser med barndomsaktiviteterne (fig. 3.8). Men de holdt op med at dyrke de

ekstreme aktiviteter, og påbegyndt igen barndomsaktiviteterne. Deraf betegnelsen den post-moderne måde.

Inden for dét, der er blevet til den *moderne måde*, er de unge holdt op med at dyrke barndommens aktiviteter (fig. 3.8). Nu dyrker de udelukkende ekstreme aktiviteter eller moderate aktiviteter ekstremt som f.eks. *forskellige former for mountainbike, klatring, styrketræning, løb, kajakroning*. Deraf betegnelsen den moderne måde.

Inden for dét, der er blevet til den *post-traditionelle måde*, dyrker de unge fortsat barndommens aktiviteter (fig. 3.8). Men derudover er de også, samtidig med de stadig dyrker barndommens aktiviteter, begyndt at dyrke ekstreme aktiviteter som f.eks. *forskellige former for klatring, windsurfing, kajak, mountainbike*. Deraf betegnelsen post-traditionel.

Undersøgelsen viser både ligheder og forskelle imellem de fire måder at dyrke friluftsliv på, både på identitetsprojektets personlige, sociale og kulturelle niveau.

3.6.2 Ligheder på identitetsprojektets personlige niveau

Friluftsliv som identitetsprojekt på personligt niveau på friluftslivets felt handler i teorien om sammenhængene imellem de unges *naturoplevelser i friluftslivet, stedsans i landskabet* og *stil i hverdagslivet*.

Her viser det sig at de unge oplever naturen på tre måder, når de dyrker friluftsliv: 1) I *ydre bogstaveligste forstand* i form af oplevelse af flora, fauna, lyde, farver, årstider, vand osv., 2) I *indre koncentreret forstand* i form af oplevelse af kroppen og dens bevægelse, puls, åndedræt, kondition osv., og endelig 3) I *inder ukoncentreret forstand* i form af oplevelse af egne følelsers og tankers natur, og/eller slippen væk fra, eller komme tættere på hverdagens forskellige følelser og tanker, via denne form for indre ukoncentreret oplevelse af egen natur.

Det er de to sidstnævnte oplevelsesformer, de unge især bruger identitetsmæssigt, og som virker med positive effekter på deres stil i hverdagslivet: 1) *Oplevelserne afstresser dem og fornyer overskuddet fysisk og psykisk, som de skal bruge på mange forskellige områder af deres hverdagsliv*, 2) *Oplevelserne styrker deres koncentrationsevner i hverdagens forskellige gøremål*, 3) *Oplevelserne giver dem fysisk og psykisk overskud til at afveje og koordinere valg og handlinger i forhold til dilemmaer i skole, uddannelse, arbejde, økonomi, sociale/intime relationer*, 4) *Oplevelserne rekreerer indre balance og ro efter fysisk og psykisk at have været i ubalance og stresset i hverdagen*, 5) *Oplevelserne virker som en tænketank, hvor der kan tænkes og mærkes efter, om man er på rette vej og er tilfreds i forhold til ønsker til fremtiden, uddannelse, arbejde, økonomi og intime/sociale relationer*, 6) *Oplevelserne kan bruges til personlig udvikling i både fysisk og psykisk henseende*, 7) *Oplevelserne er en fysisk og psykisk befrielse fra byernes stressende snavs, larm og jag*, 8) *Oplevelserne kan*

være positive oplevelser af ensomhed i forstanden af at være fri for bindinger, begrænsninger og regler i hverdagen, og 9) *Endelig kan naturen og aktiviteter i naturen også smitte af på de unges indkøbsvaner med hensyn til tøj, udstyr og kost*.

Den tydelige sammenhæng imellem naturoplevelserne og effekterne på hverdagslivet, kan være befordret af *gunstige relationer* til de steder i landskabet, hvor oplevelserne foregår, hvilket kommer til udtryk i de unges *stedsans*. De unges stedsans kan karakteriseres som *ikonisk*, og udtrykker deres *samhørighedsfølelse med*, og i mange tilfælde deres *genkendelighed af dem selv i, steder i landskaber*. Overordnet forstået sådan, at rum bliver til sted, ved at de unge tillægger geografiske lokaliteter og/eller elementer, sanse- og følelsesmæssig betydning.

Fælles for de unge er, at gunstige relationer til steder i landskab virker 1) *Sansemæssigt initierende ved at vække synssansen, høresansen, lugtesansen, smagssansen og kropsoverfladens følesanser*, 2) *Følelsesmæssigt initierende ved at spatio-temporale kvaliteter bevæger tid og rum som når det er f.eks. løvspring, parringssæson, daggry og skumring*, 3) *Følelsesmæssigt initierende ved at spatio-temporale kvaliteter markerer skift og forskelle som når der er f.eks. vejrskift, skift og forskel i vand og vandstrøm, farveskift og farveforskelle, lysskift og lysforskelle, skift og forskel i synsafstande, temperaturskift og temperaturforskelle, terrænskift og terrænforskelle, forskelle og skift på himmelhvælvingen, skift og forskelle i skalaer i landskab og i lokalisering af landskabselementer*.

De unge bruger tillægsord gradbøjet i superlativ eller småord og udtryk som f.eks. *bare, okay* og *in the moment*, til at udtrykke, at kvaliteterne tiltaler dem og at de kan genkende sig selv i kvaliteterne.

Således kan de nævnte spatio-temporale kvaliteter guide de unge i deres søgen efter lignende kvaliteter i deres hverdag:

Kvaliteter ved bjerge kan f.eks. virke guidende for ønsker om lignende kvaliteter i et arbejde, f.eks. at arbejdet skal være *bevægende* i forstanden, at det aldrig må blive *kedeligt, ensformigt* og *intetsigende*.

Kvaliteter ved bjerge kan f.eks. fremkalde følelse af *nærhed til noget større end mennesket selv*, evt. kaldt *Gud*, hvorefter der kan tænkes over meningen med livet.

Kvaliteter ved ukontrollerbart tordenvejr kan vække erindring om indre følelsesmæssige kvaliteter som at *kærlighed og temperament er ukontrollerbare størrelser*.

Kvaliteter ved udsigt kan minde én om følelser af *overblik i hverdagen og dens gøremål*, og i yderste konsekvens om, at man ikke er et storbymenneske, fordi man ikke kan lide *følelsen af at være rumligt indeklemt*.

Kvaliteter ved alt der forekommer *naturligt* kan vække erindring om at *mennesket ikke har kontrol over alt*, hvilket igen, for nogen kan forekomme som en *tryghed*, og andre måske *angstprovokerende*.

3.6.3 Forskelle på identitetsprojektets personlige niveau

Forskellene imellem identitetsprojektets personlige niveau kan i teorien illustreres med *idealtypiske måder*, som de unge oplevelsesmæssigt og værdimæssigt trækker på strukturer på friluftslivets felt, når det handler om grænseoverskridende naturoplevelser og efterfølgende effekter heraf på hverdagslivet. Forskellene fremgår af fig. 3.9.

Figuren sammenfatter i et koordinatsystem idealtypologierne af den traditionelle måde, den post-moderne måde, den moderne måde og den post-traditionelle måde, at dyrke *grænseoverskridende naturoplevelser* i friluftslivet, på identitetsprojektets *personlige niveau* (diagonalerne). Koordinatsystemet i figuren forstås overordnet som idealtypologier af måder på friluftslivets felt, at dyrke friluftsliv på som identitetsprojekt på personligt niveau, hvorpå den enkelte unge aktørs identitet på personligt niveau er fordelt på feltet i forhold til både den horisontale inkorporering af grænseoverskridende naturoplevelser, og den vertikale restriktion af grænseoverskridende naturoplevelser.

Den horisontale skala viser *oplevelsespolarisering* spændende fra at *grænseoverskridende naturoplevelser* i *moderate* til *ekstreme aktiviteter* virker henholdsvis *stabilitetspolariserende* og *forandringspolariserende* på de unges *stil* i hverdagslivet. Aksen viser endvidere *personlige identiteters inkorporation af grænseoverskridende naturoplevelser* i friluftsliv som identitetsprojektet på personligt niveau.

Den vertikale skala viser *værdipolarisering* spændende fra at *ideologiseret solidaritet* til *ideologiseret individualitet* værdimæssigt i de unges *grænseoverskridende naturoplevelser*, kan virke både *solidaritetspolariserende* og *individualitetspolariserende* på de unges *stil* i hverdagslivet. Aksen viser endvidere *personlige identiteters autonomi desangående restriktioner af grænseoverskridende naturoplevelser* i friluftsliv som identitetsprojekt på personligt niveau.

Den fremkomne koordinatramme udspænder et klassifikatorisk felt for friluftsliv, hvor der kan lokaliseres fire idealtypiske måder at dyrke *grænseoverskridende naturoplevelser* på og effekterne heraf på de unges *stil*. De *stedsansmæssige* forskelle i relationerne til de grænseoverskridende naturoplevelser fremgår også af figuren.

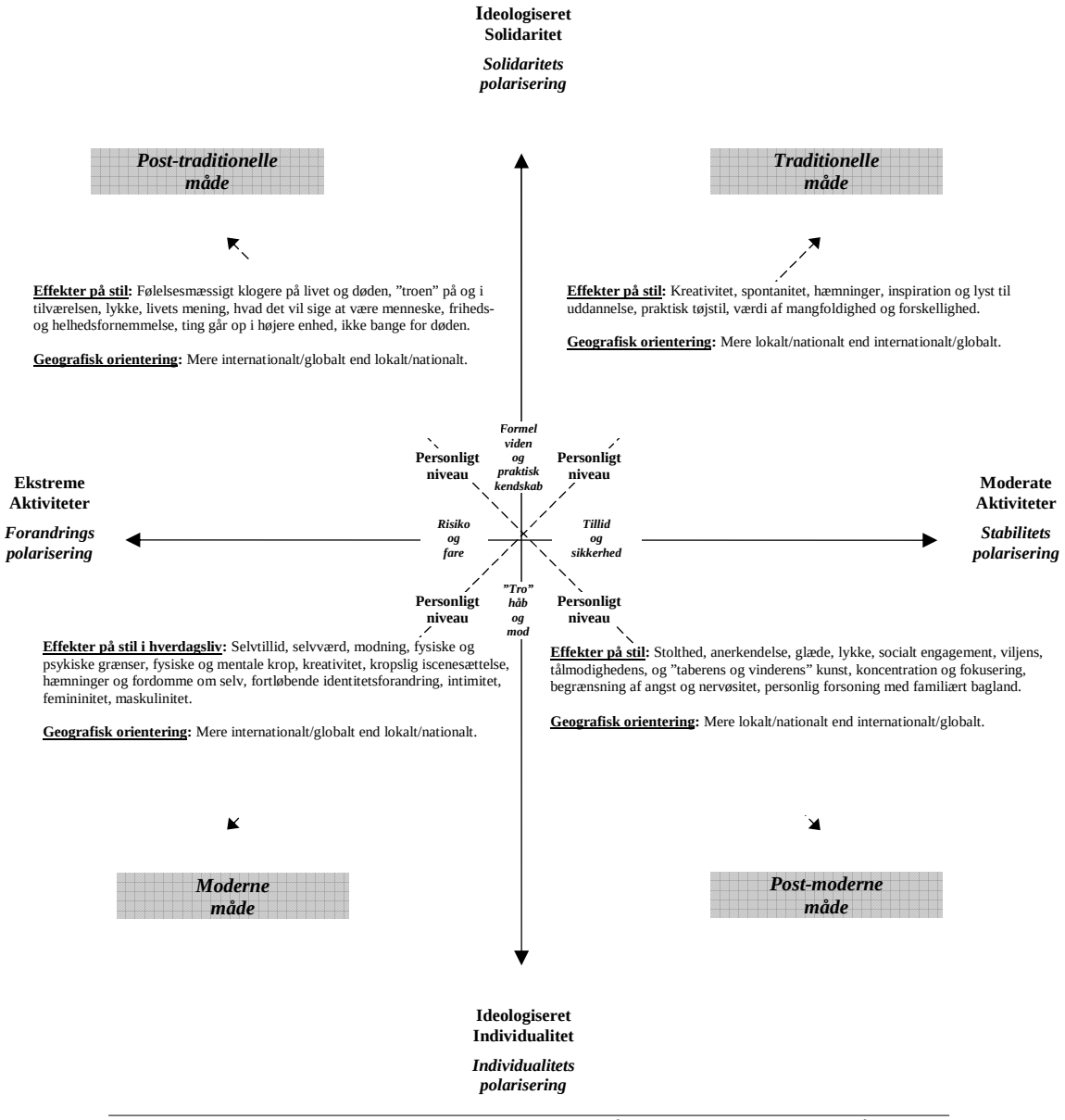

Figur 3.9. *Unges friluftsliv som fire idealtypiske måder at dyrke friluftsliv på som identitetsprojekt på personligt niveau på friluftslivets felt.*

Den traditionelle måde

Indenfor den idealtypiske, traditionelle måde at dyrke friluftsliv på som identitetsprojekt, inkorporerer feltet med grænseoverskridende naturoplevelser *tillid* og *sikkerhed* i de unges personlige identitet. Tilliden og sikkerheden matches fra at der værdimæssigt underbygges med *eksternt styrede* restriktioner af *formel viden og praktisk kendskab* som forudsætninger for overhovedet at kaste sig ud i grænseoverskridende naturoplevelser.

Effekterne af grænseoverskridende naturoplevelser på disse unges stil udmønter sig ved *identitetsforandring på personligt niveau* i både *stabilitetspolariserende* og *solidaritetspolariserende retning*, set ved selvopfattelser af, at: 1) *Være blevet mere kreativ og spontan*, 2) *Være blevet bedre til at smide hæmninger i sociale sammenhænge*, 3) *Have fået inspiration og lyst til uddannelse*, 4) *Have fået en praktisk tøjstil.* Desuden mener disse unge, at oplevelser har medvirket til, at 5) *Vise dem værdien af mangfoldighed og forskellighed, ikke som overflade, men som dybereliggende værdier*. Da er der måske ikke så meget tale om effekt på stil men snarere på livsstil eller livsform.

Overdrevne eksternt styrede restriktioner af *formel viden og praktisk kendskab* og ensidig inkorporation af *tillid* og *sikkerhed* kan være en svaghed ved feltet inden for den traditionelle måde. Hermed fastholdes og styres grænseoverskridende naturoplevelser af et diskursivt og praktisk bevidsthedsniveau, som kan hindre disse unge adgang til at finde svar på mere *emotionelle og følelsesmæssige forankrede spørgsmål* i tilværelsen. Spørgsmålet er derfor i hvilken udstrækning feltets virke inden for den traditionelle måde alene, er egnet til at internalisere f.eks. *"tro" håb* og *mod* i de unge, hvilket er værdier, der måske kan modvirke, at de unge lægger *skyld*, *bebrejdelse* og *ansvar* på egne skuldre.

Indenfor den traditionelle måde at dyrke friluftsliv som identitetsprojekt på personligt niveau, orienterer feltet geografisk de unge *mere lokalt/nationalt end internationalt/globalt*.

Den moderne måde

Indenfor den idealtypiske, moderne måde at dyrke friluftsliv på som identitetsprojekt, inkorporerer feltet med grænseoverskridende naturoplevelser *risiko* og *fare* i de unges personlige identitet. Risikoen og faren harmoneres fra værdimæssig underbygning med *internt styrende* restriktioner af heroiske værdier, f.eks. *"tro", håb, mod, vilje*, som forudsætninger for at fare ud i stærkt grænseoverskridende naturoplevelser.

Effekterne af grænseoverskridende naturoplevelser på de unges stil udmønter sig ved *identitetsforandring på personligt niveau* i både *forandringspolariserende* og *individualitetspolariserende retning*, set ved selvopfattelser af, at: 1) *Have fået mere selvtillid og selvværd og evne til at*

opbygge sådant, 2) *Være blevet mere moden og accepteret*, 3) *Have fundet og lært at tackle fysiske og psykiske grænser*, 4) *Have fået et forhold til den fysiske og mentale krop*, 5) *Være blevet kreativ og i stand til kropslig iscenesættelse*, 6) *Være blevet bedre til at smide hæmninger og fordomme om selv*, 7) *Kunne forandre identitet fortløbende*, 8) *Kunne indgå bedre i intime relationer*, 9) *Have fundet feminine og maskuline sider i selv*.

Styrken ved de internt styrende restriktioner er at de unge, måske via et ubevidst bevidsthedsniveau, får adgang til at mærke *emotionelle og følelsesmæssige forankrede spørgsmål* i tilværelsen, som de siden kan forholde sig refleksivt til både ubevidst kropsligt og bevidst kognitivt.

For massivt internt styrede restriktioner af *"tro", mod, håb og vilje* og for kompakt inkorporation af *risiko* og *fare* er feltets svaghed inden for den moderne måde. Hermed er der i anden forstand end tilsigtet store risicis og farer forbundet med, at de unge nedbrydes på kernepunkter i deres personlige og sociale identitet – *depression, fysisk, psykisk* og *socialt underskud, tab af overblik, social isolation* osv. – såfremt de afholdes fra at dyrke deres friluftsliv. De kan simpelthen blive for ensidigt afhængige af friluftslivets effekter på hverdagslivet, og hvis de forhindres i at dyrke friluftsliv, oplever de, at de mister de positive effekter.

Feltmæssigt orienterer den moderne måde de unge *mere internationalt/globalt end lokalt/nationalt* geografisk set.

Den post-moderne måde

Indenfor den idealtypiske, post-moderne måde at dyrke friluftsliv på som identitetsprojekt, inkorporerer feltet med grænseoverskridende naturoplevelser *tillid* og *sikkerhed* i de unges personlige identitet. Tilliden og sikkerheden korreleres fra værdimæssige grundpiller med *internt styrende* restriktioner af heroiske værdier, f.eks. stolthed og nationalitet, der måske er en anelse forskellige fra den moderne måde, men som set i forhold hertil, stadig virker som forudsætninger for grænseoverskridende naturoplevelser. Men det helt særlige, der gør sig gældende indenfor den post-moderne måde, er de unges nævnte *aktivitetsmønsterhistorik*.

Denne historik indebærer to afgørende forhold. *For det første*, når disse unge *fra tid til anden* er ovre og inkorporer risiko og fare fra feltets forandringspolariserende strukturer, da trækker de unge disse risicis og farer i stabilitetspolariserende retning på friluftslivets felt, og moderer risiciene og farerne med inkorporering af tillid og sikkerhed. *For det andet*, når disse unge lader sig lede af internt styrende restriktioner af heroiske værdier – stolthed, nationalitet, ære, konkurrence ånd (fremgår ikke af fig. 3.9) – når de bevæger sig i retning mod individualitetspolarisering på friluftslivets felt, da bremser de denne polariseringseffekt op ved at trække på, og holde fast i, eksternt styrede restriktioner af formel viden og praktisk kendskab som

baggrundsforudsætninger for at lade sig lede udelukkende af kampånd i deres aktiviteter.

Realisering af en sådan aktivitetshistorik, lader både til at eliminere svaghederne de unge inden for både den moderne og traditionelle måde *kan* rammes af, og samtidig til at konsolidere friluftsliv som identitetsprojekt på personligt niveau på unik vis. Der er tale om *traditionalisering af et moderne identitetsprojekt* – heraf betegnelsen post-moderne.

Effekterne af grænseoverskridende naturoplevelser på de unges stil udmønter sig ved *identitetsforandring på personligt niveau* i både *stabilitetspolariserende* og *individualitetspolariserende retning*, set ved selvopfattelser af, at: 1) *Være blevet stolt og anerkendt*, 2) *Have fået glæde og lykke ind i livet*, 3) *Have fået socialt engagement*, 4) *Have lært viljens, tålmodighedens, respektens* og *kompromisernes og "taberens og vinderens" kunst*, 5) *Have lært at koncentrere sig og fokusere*, 6) *Have lært at begrænse angst og nervøsitet i tilspidsede situationer*, 7) *Være blevet personligt forsonet med familiært bagland*.

Indenfor den post-moderne måde, orienterer feltet geografisk de unge *mere lokalt/nationalt end internationalt/globalt*.

Den post-traditionelle måde

Indenfor den idealtypiske, post-traditionelle måde, inkorporerer feltet med grænseoverskridende naturoplevelser *risicis* og *farer* i de unges personlige identitet. Risiciene og farerne forbundet med grænseoverskridning er korreleret med *eksternt styrede* restriktioner *formel viden* og *praktisk kendskab*. Men disse unges *aktivitetsmønsterhistorik* gør, at de modificerer feltets oplevelsesmæssige inkorporering og værdimæssige restriktioner. *For det første* har disse unge langt tids erfaring med sig fra den traditionelle måde, hvilket betyder, at tillid og sikkerhed også betyder meget for disse unge i selve grænseoverskridningens oplevelsesøjeblik. Således trækker disse unge tillid og sikkerhed fra feltets stabilitetspolariserende strukturerer med sig, når de bevæger sig i forandringspolariserende retning og opsøger risiko og fare på friluftslivets felt. *For det andet*, når disse unge lader sig lede af eksternt styrende restriktioner af formel viden og praktisk kendskab, da bremser de indflydelsen fra denne solidaritetspolariserende effekt ved hjælp af, at de også lader sig lede af de internt styrende restriktioner. Det samlede resultat er, at disse unge modificerer friluftslivets felt ved på den ene side, at integrere feltets stabilitetspolariserende strukturer tillid og sikkerhed i feltets forandringspolariserende strukturer risiko og fare, og på den anden side, at integrere feltets individualitetspolariserende strukturer i form af de heroiske værdier i feltets solidaritetspolariserende strukturer i form af formel viden og praktisk kendskab.

Ligesom indenfor den post-moderne måde, synes realisering af en sådan aktivitetshistorik også at eliminere svaghederne forbundet med at dyrke

friluftsliv i snæver forstand inden for den moderne og traditionelle måde. Stik modsat den post-moderne måde er der her tale om *modernisering af et traditionelt identitetsprojekt* – heraf betegnelsen post-traditionel.

Effekterne af grænseoverskridende naturoplevelser på de unges stil udmønter sig ved *identitetsforandring på personligt niveau* i både *forandringspolariserende* og *solidaritetspolariserende retning*, set ved selvopfattelser af, at: 1) *Være blevet følelsesmæssigt klogere på livet og døden med efterfølgende refleksivitet til følge om hvad der virkelig betyder noget i livet*, 2) *Have fundet "troen" på og i tilværelsen*, 3) *Have fundet ud af hvad lykke vil sige*, 4) *Have fundet ud af hvad værdsættelse af livet vil sige*, 5*) Have fundet ud af hvad optimisme vil sige*, 6) *Have fundet ud af hvad det vil sige at være menneske*, 7) *Have fundet ud af hvad fornemmelse for frihed og helhed vil sige*, 8) *Have fundet ud af hvad det vil sige at ting går op i en højere enhed*, 9) *Have fundet ud af at der ikke er grund til at være bange for døden*, 10) *Have fundet ud af at afveje hensyn til både selv og andre samtidigt*.

Indenfor den moderne måde orienterer feltet geografisk de unge *mere internationalt/globalt end lokalt/nationalt*.

3.6.4 Ligheder på identitetsprojektets sociale niveau

Friluftsliv som identitetsprojekt på socialt niveau handler i teorien om sammenhængene imellem de unges *naturbrug i friluftslivet, stedtilknytning i landskabet* og *livsstil i hverdagslivet*.

De unges naturbrug kan have mange forskellige udtryk, men uanset hvilken måde naturen bruges på, så virker brugen på de unges livsstil ved, at 1) *Naturbrug udvikler bevidsthed om og holdninger til vigtigheden af at passe på miljø og natur, og tillige handleanvisninger i forhold til konkret omgang med natur og miljø*, 2) *Naturbrug udvikler bevidsthed om og holdninger til andre menneskers og forskellige politikkers forholdene sig til miljø og natur*, 3) *Naturbrug udvikler negative holdninger til andre der behandler natur og miljø uhensigtsmæssigt*, 4) *Naturbrug udvikler bevidsthed om og holdninger til det vilde ungdomsliv i form af fest, alkohol og stoffer, egen og andres sundhed og livsstil, og tillige handleanvisninger i forhold til konkret at leve sundt*. Opdragelse spiller også en væsentlig rolle for de unges udvikling af natur- og miljøbevidsthed.

Sammenhængene imellem naturbrug og effekterne på livsstil begunstiges af *relationer* til de steder i landskabet, hvor friluftslivet, *indexialt* set, foregår fysisk konkret, hvilket kommer til udtryk i de unges *stedtilknytning*. Den konkrete tilknytning til steder i landskabet er afhængig af om de unge bruger naturen uorganiseret og/eller organiseret, og desuden specifik med hensyn til hvilke landskabstyper og landskabselementer, der er brug for til de enkelte aktiviteter.

3.6.5 Forskelle på identitetsprojektets sociale niveau

Forskellene imellem identitetsprojektets personlige niveau består i *idealtypiske måder* de unge oplevelsesmæssigt og værdimæssigt trækker på strukturer på friluftslivets felt, når det handler om *naturbrug og efterfølgende effekter heraf på de unges livsstil i hverdagslivet*. Herunder er der også forskel på relationen imellem de unges naturbrug og stedtilknytning. Forskellene fremgår af fig. 3.10.

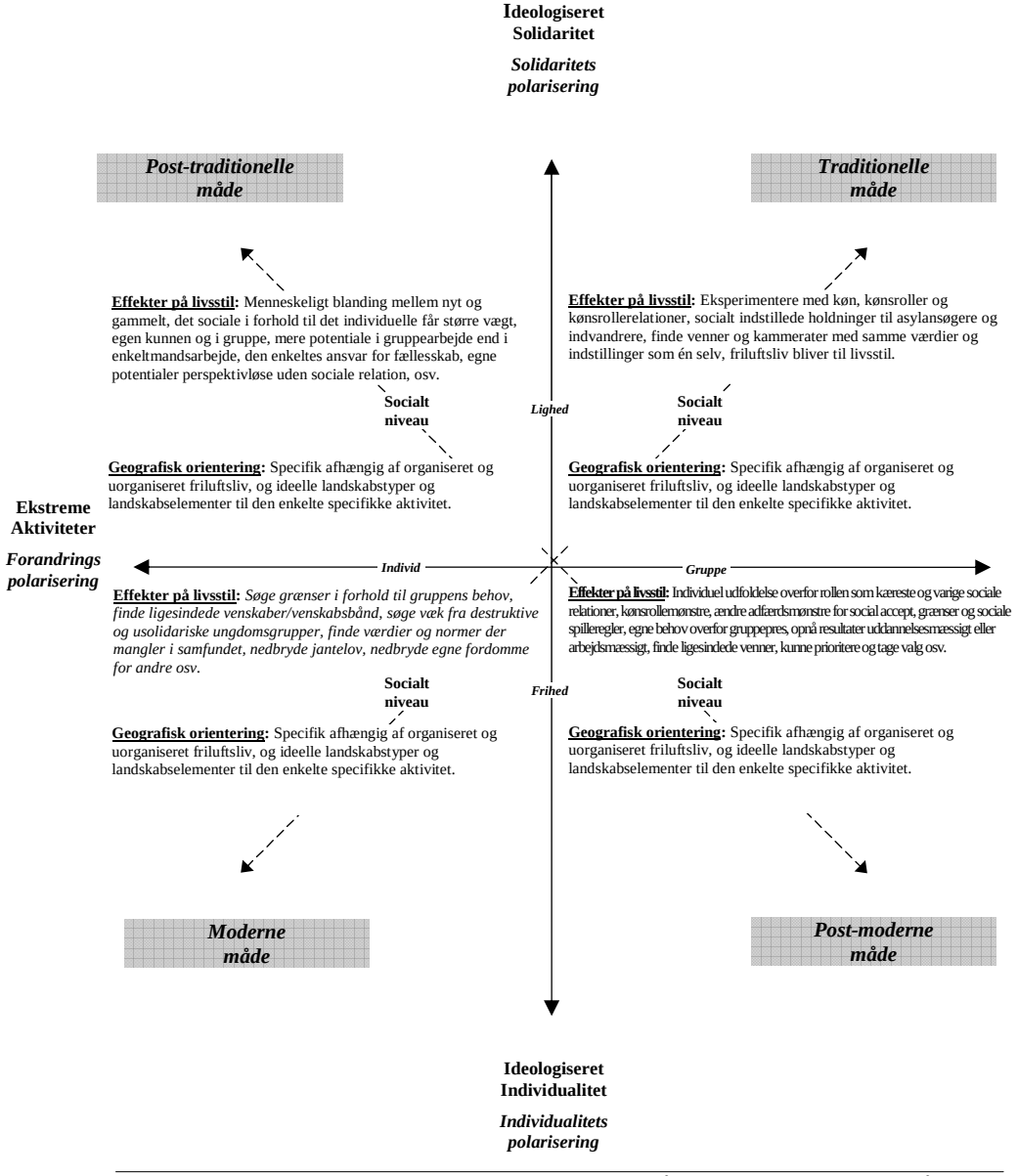

Figur 3.10. *Unges friluftsliv som fire idealtypiske måder at dyrke friluftsliv på som identitetsprojekt på socialt niveau på friluftslivets felt.*

Figuren sammenfatter i et koordinatsystem idealtypologierne af de fire forskellige måder at bruge naturen i friluftslivet på, på identitetsprojektets *sociale niveau* (diagonalerne). Koordinatsystemet i figuren viser, at idealtypologier af måder på friluftslivets felt, at dyrke friluftsliv på som identitetsprojekt på socialt niveau, er fordelt på feltet i forhold til både den horisontale inkorporering af naturbrug, og den vertikale restriktion af naturbrug.

Den horisontale skala viser *oplevelsespolarisering* spændende fra at *naturbrug* i *moderate* til *ekstreme aktiviteter* virker henholdsvis *stabilitetspolariserende* og *forandringspolariserende* på de unges *livsstil* i hverdagslivet. Aksen viser endvidere *sociale identiteters inkorporation af naturbrug* i friluftsliv som identitetsprojektet på socialt niveau.

Den vertikale skala viser *værdipolarisering* spændende fra at *ideologiseret solidaritet* til *ideologiseret individualitet*, værdimæssigt i de unges *naturbrug*, kan virke både *solidaritetspolariserende* og *individualitetspolariserende* på de unges *livsstil* i hverdagslivet. Aksen viser endvidere *sociale identiteters autonomi hvad angår restriktioner af naturbrug* i friluftsliv som identitetsprojekt på socialt niveau.

Af det udmøntede klassifikatoriske felt for friluftsliv kan der lokaliseres fire idealtypiske måder at *bruge naturen* på og effekterne heraf på de unges *livsstil*. De *stedtilknytningsmæssige* forskelle i relationerne til naturbrugen fremgår også af figuren.

Den traditionelle måde

Indenfor den idealtypiske, traditionelle måde at dyrke friluftsliv på som identitetsprojekt på socialt niveau er der fokus på at være sammen med andre, dyrke fællesskal, sammenhold og gensidig sympati som følge af at man lærer hinanden rigtigt godt at kende. Derfor inkorporer feltet med naturbrug *gruppen* i de unges sociale identitet. Inkorporering matches med *eksternt styrede* restriktioner af værdien af *lighed* personerne imellem i gruppen.

Effekterne af naturbrug på de unges livsstil viser sig *ved identitetsforandring på socialt niveau* i både *stabilitetspolariserende* og *solidaritetspolariserende retning*, set ved selvopfattelser af, at: 1) *Kunne eksperimentere med køn, kønsroller og kønsrollerelationer*, 2) *Have fået socialt indstillede holdninger til asylansøgere og indvandrere*, 3) *Have fundet venner og kammerater som har samme værdier og indstillinger som én selv hvorfor ens friluftsliv kan ende med at blive en stor del af ens livsstil*.

Den moderne måde

Inden for den idealtypiske, moderne måde at dyrke friluftsliv på som identitetsprojekt på socialt niveau, betyder det meget at komme ud og være noget andet, end man er til daglig. Men det er under forudsætning af frihed,

eftersom disse ung ikke bryder sig om aktiviteter præget af struktur, regler, konkurrence og ensformighed. Der er således samlet tale om at feltet med naturbrug inkorporer *individet* i de unges sociale identitet, og inkorporeringen korreleres med *internt styret* restriktioner af værdien af *frihed* hos den enkelte unge.

Effekterne af naturbrug på de unges livsstil udmønter sig ved identitetsforandring på socialt niveau i båd *forandringspolariserende* og *individualitetspolariserende retning*, set ved selvopfattelser af, at: 1) *Søge sine egne grænser evt. afmålt i forhold til gruppens behov*, 2) *Finde ligesindedes venskaber og venskabsbånd*, 3) *Finde balance mellem udtryk af individualitet og misbrug af magt*, 4) *Udrede paradokser af sammenhæng mellem individualitet og solidaritet*, 5) *Søge væk fra andre ungdomsgrupper der opfører sig destruktivt og/eller usolidarisk*, 6) *Finde værdier og normer der mangler i samfundet*, 7) *Finde alternative måder at forhold sig til krav fra omgivelserne*, 8) *Nedbryde jantelov og vise hvem man i bund og grund er*, 9) *Nedbryde egne fordomme for andre*, 10) *Vise andre "vejen til et bedre liv"*, 11) *Kunne lide at løse opgaver individuelt frem for i gruppe*, 12) *Kunne omgås regler og normer i hverdagslivet*.

Den post-moderne måde

Indenfor den idealtypiske, post-moderne måde at dyrke friluftsliv som identitetsprojekt, inkorporerer feltet med naturbrug *gruppen* i de unges sociale identitet. Gruppen er værdimæssigt korreleret med *internt styrende* restriktioner *frihed*. Det skal forstås sådan, at frihed primært er relateret til den interne styring af, at forbedre den enkeltes særpræg og individspecifikke styrker, evt. med henblik på deltagelse i konkurrencer indenfor den pågældende aktivitet. I forhold hertil er gruppens rolle sekundært, at anerkende sådanne individuelle forbedringer, særpræg og styrker. Man kan sig, at de unge via deres individuelle udfoldelse får en social position i gruppen. Denne position markeres med bl.a. uddeling af pokaler og præmier som udtryk for gruppens anerkendelse af den person, der formår at præstere gruppens idealforestilling om helten og vinderen.

Dette karakteristiske kendetegn kan være relateret til de unges *aktivitetsmønsterhistorik* og indebærer to afgørende forhold. *For det første*, når disse unge fra tid til anden i forbindelse med f.eks. præstationer i konkurrence, er ovre og inkorporer fokus på individ fra feltets forandringspolariserende strukturer, da trækker de unge dette fokus i stabilitetspolariserende retning på friluftslivets felt, og moderer fokus på individ ved at indbygge afhængighed af gruppen og dens anerkendelse i den sociale identitet. *For det andet*, når disse unge lader sig lede af internt styrende restriktioner af frihed i søgen efter realisering af egne potentialer i konkurrencer, hvor de dermed bevæger sig i retning mod individualitetspolarisering på friluftslivets felt, da bremses denne

polariseringseffekt samtidig af solidaritetspolariseringens eksternt styrede restriktioner af lighed, idet denne lighed for gruppen er nødvendig baggrundsforudsætning for overhovedet at have nogen, der kan anerkende den enkeltes præstation.

Ligesom tilfældet på personligt niveau kan der således på det sociale niveau også tales om *traditionalisering af et moderne identitetsprojekt*.

Effekterne af naturbrug på de unges livsstil udmønter sig ved *identitetsforandring på socialt niveau* i både *stabilitetspolariserende* og *individualitetspolariserende retning*, set ved selvopfattelser af, at: 1) *Der må arbejdes for at forene individuel udfoldelse overfor rollen som kæreste og varige sociale relationer*, 2) *Ændre på traditionelle kønsrollemønstre*, 3) *Det kan være nødvendigt at ændre adfærdsmønstre såfremt man vil accepteres socialt*, 4) *Der må arbejdes med ens grænser og opfattelse af sociale spilleregler, såfremt man vil nå noget*, 5) *Der må arbejdes med egne behov såfremt gruppepres tager overhånd*, 6) *Være blevet god til at opnå resultater uddannelsesmæssigt eller arbejdsmæssig*t, 7) *Finde ligesindede ambitiøse og seriøse venner*, 8) *Det er vigtigt at kunne prioritere og tage valg*, 9) *Det i ekstreme tilfælde kan være afgørende ikke at lade sig tillægge problematikker som f.eks. at man skulle lide af en spiseforstyrrelse blot fordi man befinder sig på et højt konkurrenceniveau*.

Den post-traditionelle måde

Indenfor den idealtypiske, post-traditionelle måde inkorporerer feltet med naturbrug *individ* i de unges sociale identitet. Inkorporationen korreleres værdimæssigt med *eksternt styrede* restriktioner af *lighed*. Det skal forstås sådan, at værdien af lighed er relateret til inkorporering af individet på en sådan måde, at den enkelte, for det første, nok foretrækker at udfolde sig individmæssigt men ikke udenfor gruppens rammer, fordi individet kan opnå mere ved at udfolde sig i gruppen, og at den enkelte, for det andet gennem ekstreme aktiviteter også får erkendelse af en værdi af frihed, men som først kommer til sin rette, når den knyttes til en lighedstanke.

Dette karakteristiske kendetegn er givet relateret til de unges *aktivitetsmønsterhistorik* og indebærer to afgørende forhold. *For det første* har disse unge lang tids erfaring med sig fra den traditionelle måde, hvilket betyder, at gruppen også har betydning, når naturen bruges af den enkelte til ekstreme aktiviteter. Således trækker disse unge gruppen fra feltets stabilitetspolariserende strukturerer med sig, når de bevæger sig i forandringspolariserende retning og udfolder sig individuelt. *For det andet*, når disse unge lader sig lede af eksternt styrende restriktioner af lighed, da bremser de indflydelsen fra denne solidaritetspolariserende effekt ved hjælp af, at de også lader sig lede af de internt styrende restriktioner af den frihed, som ekstreme aktiviteter giver adgang til. Det samlede resultat er, at disse unge modificerer friluftslivets felt ved på den ene side, at integrere feltets

stabilitetspolariserende struktur gruppe i feltets forandringspolariserende struktur individ, og ved på den anden side, at integrere feltets individualitetspolariserende struktur i form af frihed i feltets solidaritetspolariserende struktur i form lighed.

Ligesom tilfældet på personligt niveau kan der således på det sociale niveau også tales om *modernisering af et traditionelt identitetsprojekt*.

Effekterne af naturbrug på de unges livsstil udmønter sig ved *identitetsforandring på socialt niveau* i både *forandringspolariserende* og *solidaritetspolariserende retning*, set ved selvopfattelser af, at: 1) *Menneskeligt at bestå af en blanding mellem noget nyt og moderne og gammelt og traditionelt*, 2) *Det sociale i forhold til det individuelle får større og større betydning og giver mere og mere mening i livet*, 3) *Finde ud af hvad man kan selv og hvad man kan i gruppe*, 4) *Finde ud af at der er mere potentiale i gruppearbejde end i enkeltmandsarbejde*, 5) *Den enkeltes frihed er under ansvar for lighed i fællesskab*, 6) *Realisering af egne potentialer og frihed er perspektivløst uden relation til noget socialt og fælles*, 7) *Individuelt overskud og frihed skal bruges og bekræftes socialt både kortsigtet og langsigtet*, 8) *Tage afstand fra konkurrence og præstation i samtiden*, 9) *Kunne løse sociale problemer og konflikter*, 10) *Være værdimæssigt politisk socialt orienteret*.

3.6.6 Ligheder på identitetsprojektets kulturelle niveau

Friluftsliv som identitetsprojekt på kulturelt niveau handler i teorien om sammenhængene imellem de unges *natursyn i friluftslivet, stedforankring i landskabet* og *livsform i hverdagslivet*.

I afhandlingen forstås de unges natursyn grundlæggende ud fra en ide om *strukturel analogi* imellem tænkning *i* naturen og tænkning *om* naturen. Dvs. at der i afhandlingen arbejdes med ideen om, at naturen kan tænke, og at de unge kan komme ind i denne tænkning, og gøre den til deres egen, gennem friluftsliv. Men omvendt også sådan, at de unge kan tænke, og at naturen kan komme ind i denne tænkning, og gøre den til sin egen, når de unge dyrker friluftsliv. I afhandlingen er den *logik*, som foreligger i en sådan strukturel analogi, kortlagt. Resultatet heraf peger på, at de unge kan aflede nogle logiske rationaler af naturen, som de kan gøre gældende for og i deres *grundlæggende livsopfattelser* og *leveregler for tilværelsen*.

Således gælder det for alle de interviewede, at deres natursyn i mere eller mindre udstrakt grad har indflydelse på deres valg – eller tanker om kommende valg – på livsformsdomæner som: 1) *Erhvervs- og uddannelsesvalg*, 2) *Valg af familiemønster* og 3) *Bosætningsvalg*. Det skal især ses i forhold til de unges *mobilitet* inden for disse domæner, når deres valg på livsformsdomænerne sammenlignes med forældrenes.

Effekterne af natursyn på hverdagslivet er befordret af relationer til steder i landskabet, hvor friluftslivet foregår eller kan foregå, hvilket kommer til

udtryk i de unges *stedforankring*. Stedforankring er symbolsk, og de unge udtrykker hermed en abstrakt billedlig og/eller et metaforisk og narrativt slægtskab med steder i landskab. Et sådant slægtskab kan fungere som et ubrydeligt, betydningsfuldt bånd imellem de unge og steder, som kan give mening i hverdagslivet. Således kan betydningen af f.eks. en *bæk* symbolisere meningen med *frihed*, betydningen af f.eks. *blomster* meningen med *romantik* eller *fælles ejendom*. Men der er, som det fremgår nedenfor under de fire forskellige måder at dyrke friluftsliv på som identitetsprojekt, forskel på symbolerne og dermed på landskabsrelationernes betydnings- og meningsmæssige orientering for de unge i deres hverdagsliv.

3.6.7 Forskelle på identitetsprojektets kulturelle niveau

Forskellene imellem identitetsprojektets kulturelle niveau består i *idealtypiske måder* de unge oplevelsesmæssigt og værdimæssigt trækker på strukturer på friluftslivets felt, når det handler om *natursyn og efterfølgende effekter heraf på livsform*. Forskellene fremgår af fig. 3.11.

Figuren sammenfatter idealtypologierne af den traditionelle måde, den post-moderne måde, den moderne måde og den post-traditionelle måde at få *syn på naturen* på i friluftslivet, på identitetsprojektets *kulturelle niveau* (diagonalerne). Overordnet forstås koordinatsystemet som idealtypologier af måder på friluftslivets felt, at dyrke friluftsliv på som identitetsprojekt på kulturelt niveau, hvorpå den enkelte unge aktørs identitet på kulturelt niveau er fordelt på feltet i forhold til både den horisontale inkorporering af natursyn, og den vertikale restriktion af natursyn.

Den horisontale skala viser *oplevelsespolarisering* spændende fra at *natursyn* i *moderate* til *ekstreme aktiviteter* virker henholdsvis *stabilitetspolariserende* og *forandringspolariserende* på de unges *livsform*. Aksen viser endvidere *kulturelle identiteters <u>inkorporation</u> af natursyn* i friluftsliv som identitetsprojektet på kulturelt niveau.

Den vertikale skala viser *værdipolarisering* spændende fra at *ideologiseret solidaritet* til *ideologiseret individualitet* værdimæssigt i de unges *natursyn* kan virke både *solidaritetspolariserende* og *individualitetspolariserende* på de unges *livsform*. Aksen viser endvidere *kulturelle identiteters <u>autonomi</u> desangående restriktioner af natursyn* i friluftsliv som identitetsprojekt på kulturelt niveau.

Den fremkomne koordinatramme udspænder et klassifikatorisk felt for friluftsliv, hvor der kan lokaliseres fire idealtypiske måder at få *syn på naturen* på i friluftsliv og effekterne heraf på de unges *livsform*. De *stedforankringsmæssige* forskelle i relationerne til natursyn fremgår også af figuren.

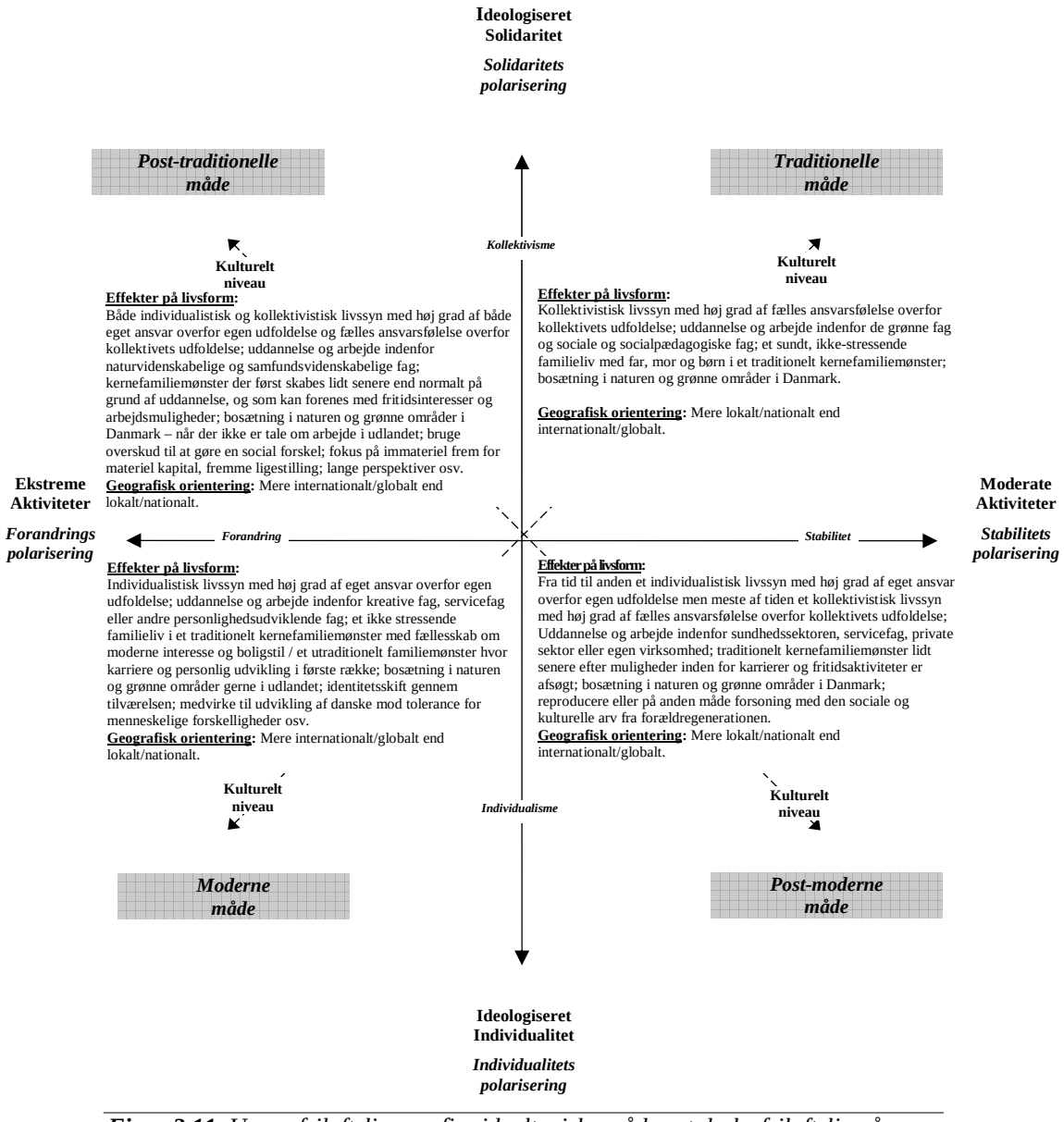

Figur 3.11. *Unges friluftsliv som fire idealtypiske måder at dyrke friluftsliv på som identitetsprojekt på kulturelt niveau på friluftslivets felt.*

Den traditionelle måde

Indenfor den idealtypiske, traditionelle måde at dyrke friluftsliv på som identitetsprojekt på kulturelt, er synet man får på naturen af at dyrke

friluftsliv, at *naturen er tolerant til en vis grænse*. Den underliggende rationalitet i natursynet repræsenterer sig med en kausal *kredsløbstankegang*, der gælder for *udvikling imod stabilitet* i såvel *naturens* som *menneskenes sociale verden*. Således fortæller dette natursyn de unge, at naturens og menneskenes sociale verden kan udnyttes til en vis grænse, men overskrides grænsen, kommer begge verdner ud af balance og stabilitet.

Indenfor den traditionelle måde, inkorporerer feltet med natursyn *stabilitet* i de unges kulturelle identitet, for der er tale om, at bevaring og kontinuitet af det gruppebaserede friluftsliv går forud for den forandring og diskontinuitet, som den enkelte unges egne meninger og behov kan skabe i gruppebaseret friluftsliv. Inkorporationen korreleres værdimæssigt med *eksternt styrede* restriktioner af *kollektivisme*, i og med at der er tale om, at *opdragelse*, *skolegang*, *friluftsliv* og *samfundsmæssige oplysningskampagner* foreskriver, med hvilken logik og hvilke argumenter, såvel natur som mennesker skal forstås og behandles i tanke og handling.

Effekterne af natursynet (*naturen er tolerant til en vis grænse*) på de unges livsform er, at det grundlæggende er udmøntet med et *kollektivistisk livssyn med høj grad af fælles ansvarsfølelse overfor kollektivets udfoldelse*, og heraf kan de unge aflede rationaler, som giver retning i *grundlæggende livsopfattelser* og *leveregler for tilværelsen*, som samlet udmønter sig ved *identitetsforandring på kulturelt niveau* i både *stabilitetspolariserende* og *solidaritetspolariserende retning*, set ved selvopfattelser af, at: 1) *Vælge – eller ville vælge – uddannelse, efteruddannelse og arbejde indenfor de grønne fag og sociale og socialpædagogiske fag*, 2) *Vælge – eller ville vælge – et sundt, ikke-stressende familieliv med far, mor og børn i et traditionelt kernefamiliemønster*, 3) *Vælge – eller ville vælge – bosætning i naturen og grønne områder i Danmark*.

Indenfor den traditionelle måde at dyrke friluftsliv som identitetsprojekt på kulturelt niveau, orienterer feltet geografisk de unge *mere lokalt/nationalt end internationalt/globalt*. Det ses af de unges stedforankring, hvor f.eks. *skove*, *træer* og *rødder* kan symbolisere *tryghed*, *hygge*, *tillid* og *sikkerhed* i de sociale og *fortidige familiemæssige slægtsbånd*. Disse symbolværdier er desuden af stor betydning for meningen med at *vælge – eller ville vælge – bosætning i naturen og grønne områder i Danmark, og gerne ude i det åbne land*, jf. 3) ovenfor. I modsætning hertil symboliserer landskaber og landskabselementer i større skala, f.eks. *havet* eller *gletschere*, både *risiko* og *fare* i form af *tab af kontrol* og *utryghed*.

Den moderne måde

Indenfor den idealtypiske, moderne måde at dyrke friluftsliv på som identitetsprojekt på kulturelt, er synet man får på naturen af at dyrke friluftsliv, at *naturen er robust og dens grænser successive*. Den underliggende rationalitet i natursynet repræsenterer sig med en *lineær*

tankegang, der gælder for *udvikling imod forandring* i såvel den *menneskelige mentale og fysiske krop* som i *menneskenes sociale verden*. Således fortæller dette natursyn de unge, at grænserne for menneskenes sociale verden og den fysiske og mentale krop er successive, og derfor hele tiden kan udnyttes til stadig nye og ukendte grænser. Naturens og den menneskelige sociale verden kan udnyttes til en vis grænse, men overskrides grænsen, kommer begge verdner ud af balance og stabilitet. Rationaliteten heri kan forklare, hvorfor disse unge bruger friluftslivet til grænseoverskridende, personlighedsudviklende oplevelser og aktiviteter.

Indenfor måden, inkorporerer feltet med natursyn *forandring* i de unges kulturelle identitet, for der er tale om, at den forandring og diskontinuitet den enkelte har med betydningen af sit friluftsliv, og de meninger og behov vedkommende tillægger dette, går forud for al anden kollektivitet i såvel friluftsliv som i samfundet i øvrigt. Inkorporationen korreleres værdimæssigt med *internt styrende* restriktioner af *individualisme*, da der er tale om, at *kroppen fysisk og mentalt* foreskriver, med hvilken logik og hvilke argumenter, mennesket skal forstå og behandle sig selv i tanke og handling. En væsentlig pointe er, at matchet mellem inkorporering af forandring og individuel autonomi, samlet set giver disse unge forudsætninger for at danne modkultur til *mainstream* kultur i øvrigt. Således kan man sige, at her kan feltet give de unge en overlevelsesstrategi.

Effekterne af natursynet (*naturen er robust og dens grænser successive*) på de unges livsform er, at det grundlæggende er udmøntet med et *individualistisk livssyn med høj grad af eget ansvar overfor egen udfoldelse*. Herfra kan de unge aflede rationaler, som giver retning i *grundlæggende livsopfattelser* og *leveregler for tilværelsen*, som samlet tilvirker sig ved *identitetsforandring på kulturelt niveau* i både *forandringspolariserende* og *individualitetspolariserende retning*, set ved selvopfattelser af, at: 1) *Vælge – eller ville vælge – uddannelse, efteruddannelse og arbejde indenfor de kreative fag, servicefagene eller andre udfordrende, spændende og personlighedsudviklende fag*, 2) *Vælge – eller ville vælge – enten et ikke stressende familieliv med far, mor og børn i et mere eller mindre traditionelt kernefamiliemønster, hvor man dog er sammen om fælles moderne særegne interesse og boligstil, eller et mere utraditionelt familiemønster, hvor det nødvendigvis ikke er ægteskab og børn, der kommer i første række, men derimod karriere og personlig udvikling og forandring, og gerne i udlandet*, 3) *Vælge – eller ville vælge – bosætning i naturen og grønne områder og gerne i udlandet*, 4) *Vælge – eller ville vælge – at leve anderledes end forældregenerationen*, 5) *Vælge – eller ville vælge – forskellig identitet igennem tilværelsen*, 6) *Ønske at medvirke til at bevæge samfundsudviklingen og den danske kultur i retning af større gensidig tolerance for menneskelige forskelligheder*.

Indenfor den moderne måde at dyrke friluftsliv som identitetsprojekt på kulturelt niveau, orienterer feltet geografisk de unge *mere internationalt/globalt end lokalt/nationalt*. Det ses af de unges stedforankring, hvor f.eks. *fjelde, bjerge* og i det hele taget *urørte barske naturområder* kan symbolisere *frihed, eksistentiel tilfredsstillelse, helhedsfornemmelse* og *noget der er større end én selv, evt.* kaldt *Gud*, set i forhold til at søge i retning af samme oplevelser og narrativer i alle hverdagsmæssige situationer og anliggender. Disse symbolværdier er desuden at stor betydning for meningen med at *vælge – eller ville vælge* – bl.a. *fag og arbejde*, jf. 1) og *arbejde og bosætning i udlandet*, jf. 2). I modsætning hertil symboliserer landskaber og landskabselementer i mindre skala, f.eks. *himmelbjerget* eller *det danske landskab i det hele taget*, mangel på og savn af *frihed* og *skønhed*.

Den post-moderne måde

Indenfor den idealtypiske, post-moderne måde at dyrke friluftsliv på som identitetsprojekt på kulturelt, er synet på naturen, *primært* at *den er robust og dens grænser successive*, og *sekundært* at *den er tolerant til en vis grænse*. Den underliggende rationalitet i det primære natursyn repræsenterer sig med en *lineær tankegang*, der gælder for *udvikling imod forandring og til stadighed nye grænser i naturens verden*, og det sekundære med en *kredsløbstankegang* gældende for *udvikling imod status quo og stabilitet i naturens verden*. De to natursyn hænger sammen på den måde, at lineærlogikken sættes ud af kraft lige så snart menneskene blander sig i naturen. Herefter er det kredsløbslogikken, der styrer udviklingen i naturen. Forskellen mellem kredsløbslogikken og lineærlogikken er baseret på en forskel mellem kultur og natur, hvor kultur domesticerer, afbøjer og runder og sender naturens sande væsen i cirkulation, og natur er vild, fremadrettet, og i udgangspunktet ikke formet og afbøjet af kulturens regler og rammer. Tilsammen kan begge rationaliteter forklare, hvorfor disse unge, med lineærlogikken *fra tid til anden* dyrker grænseoverskridende, oplevelser gennem ekstreme aktiviteter, for derefter med kredsløbslogikken, at vende tilbage til at dyrke udgangspunktets moderate aktivitet(er), for af den vej at "afrunde kanterne" på et moderne identitetsprojekt, og i bund og grund at traditionalisere den moderne måde at dyrke friluftsliv som identitetsprojekt.

Således inkorporerer feltet indenfor måden med det primære natursyn, *fra tid til anden*, *forandring* i de unges kulturelle identitet. Men den forandringspolariserende felteffekt bremses af de unges tilbagevenden til moderate aktiviteter, hvor de med det sekundære natursyn inkorporer *stabilitet* i deres kulturelle identitet. Tilsvarende matches denne inkorporeringsdynamik af restriktioners styring. Når disse unge *fra tid til anden* dyrker ekstreme aktiviteter, da korreleres forandringsinkorporationen værdimæssigt med *internt styrende* restriktioner af *individualisme*, da der her

er tale om at sætte sig ud over begrænsninger fra foreskrevne regler i friluftsliv. Men denne individualitetspolarisering bremses også, når de unge igen vender tilbage til at dyrke moderate aktiviteter, for her solidaritetspolariseres de – måske især med sport eller anden form for organiseret aktivitet – med *eksternt styrede* restriktioner af *kollektivisme*, i og med at der er tale om, at nu igen bliver forenings- eller klubregi, der kommer til at sætte rammerne og reglerne om aktiviteterne.

Den samlede effekt af natursyn (både at *naturen er robust og dens grænser successive*, og at *naturen er tolerant til en vis grænse*.) på de unges livsform er, at det er udmøntet med et, *fra tid til anden, individualistisk livssyn med høj grad af eget ansvar overfor egen udfoldelse*, men det meste af tiden, med et *kollektivistisk livssyn med høj grad af fælles ansvarsfølelse overfor kollektivets udfoldelse*.

Herfra kan de unge aflede rationaler, som giver retning i *grundlæggende livsopfattelser* og *leveregler for tilværelsen*, som samlet ses ved *identitetsforandring på kulturelt niveau* i *stabilitetspolariserende* og *individualitetspolariserende retning*, set ved selvopfattelser af, at: 1) *Vælge – eller ville vælge – uddannelse, efteruddannelse og arbejde indenfor sundhedssektoren, udfordrende, spændende og afvekslende servicefag, måske den private sektor eller helt egen virksomhed,* 2) *Vælge – eller ville vælge – et traditionelt kernefamiliemønster, der måske først skabes lidt senere end normalt da muligheder inden for karrierer og fritidsaktiviteter først skal afsøges,* 3) *Vælge – eller ville vælge – bosætning i naturen og grønne områder,* 4) *Vælge – eller ville vælge – at reproducere eller på anden måde at forsone sig med den sociale og kulturelle arv fra forældregenerationen.*

Indenfor den post-moderne måde at dyrke friluftsliv som identitetsprojekt på kulturelt niveau, orienterer feltet geografisk de unge *mere lokalt/nationalt end internationalt/globalt* ligesom tilfældet indenfor den traditionelle måde.

Den post-traditionelle måde

Naturen ses *primært* som *tolerant til en vis grænse* og *sekundært* som *robust med successive grænser* indenfor den post-traditionelle måde at dyrke friluftsliv som identitetsprojekt på kulturelt niveau. Det er den omvendte konstellation af den post-moderne måde natursyn. I det primære natursyn repræsenterer den underliggende rationalitet sig med en *kredsløbstankegang* gældende for *udvikling imod stabilitet både i naturens verden og i menneskenes verden* (inden for den post-moderne måde skal mennesket blande sig i naturen før kredsløbstankegangen gør sig gældende), og i det sekundære med en *lineær tankegang* gældende for *udvikling imod forandring og stadig nye grænser i både naturens og menneskenes verden* (inden for den post-moderne måde gør den lineære tankegang sig kun gældende for naturens verden). Således gælder begge rationaler for både

naturens og menneskenes verden. Den bagvedliggende årsag til denne konstellation kan være, at naturen grundlæggende ses som *en del af en helhed, der er større end mennesket, men som mennesket samtidig er en del af*. De to natursyn hænger sammen på den måde, at kredsløbslogikken sættes ud af kraft så snart menneskene med deres rationelle tankegang blander sig i naturens kredsløb. Fra da af er det lineærlogikken, der gælder for naturens udvikling. Men der kan måske tales om, at mennesket her blot igangsætter en logik, der allerede er slumrende til stede i naturen, og som nu vækkes til en højere form for identitet. Argumentet, der kan tale herfor, gives af evolutionen der viser, at levende væsner gennem tid og rum udvikler sig og forandre sig for egen overlevelses skyld. Men den helt centrale pointe inden for den post-traditionelle måde er, at der må sættes grænser for den lineære logik. Spørgsmålet er da, hvor grænserne skal sættes, og det er dér, hvor der ifølge disse unge er sammenfald mellem naturens og menneskenes grænser. Men eftersom naturen betragtes som over mennesket, og mennesket som en del af naturen, er det naturens grænse, der er den sidste ultimative grænse. Slutresultatet af denne logik er, at det er op til mennesket, at finde naturens grænse i mennesket selv. Og på det punkt adskiller den post-traditionelle måde sig fra de tre andre måder i sin ultimative sluttelige konsekvens. For de unge, der dyrker friluftsliv på den post-traditionelle måde, søger deres ydre og indre naturs grænser, og vigtigst af alt, de finder grænserne, og ultimativt overskrider de dem ikke igen. Det kan skyldes at disse unge, med deres specielle aktivitetshistorik, er styret af både kredsløbslogikken og lineærlogikken samtidigt. Når de dyrker ekstreme aktiviteter, da er det lineærlogikken, der styrer identitetsprojektet. Men eftersom disse unge allerede dyrker moderate og gruppebaserede aktiviteter, da følger kredsløbslogikken dem, når de kaster sig ud i indflydelsen fra lineærlogikken gennem ekstreme aktiviteter. Det er måske netop det der gør, at disse unge ser ud til at være dem, der når frem til mestring af deres grænser på mindst drastisk vis på friluftslivets felt. I bund og grund forgår der en modernisering af den traditionelle måde.

I forhold til hvad der sker på friluftslivets felt er der således tale om igennem længere tid, at feltet med det primære natursyn i moderate aktiviteter har inkorporeret *stabilitet* i identitetsprojektet på kulturelt niveau. Men denne stabilitet modificeres eller ”moderniseres”, når de unge kaster sig ud i ekstreme aktiviteter, hvor det sekundære natursyn inkorporerer *forandring* i identitetsprojektet på kulturelt niveau. Denne inkorporeringsdynamik matches op med restriktioners styring. Disse unges friluftsliv som identitetsprojekt på kulturelt niveau er allerede i udgangspunktet indrammet med *eksternt styrede* restriktioner af *kollektivisme*. Men denne solidaritetspolarisering moderniseres som følge af *internt styrende* restriktioner af *individualisme*, når disse unge værdimæssigt individualitetspolariseres gennem deres ekstreme aktiviteter.

Den samlede effekt af natursyn (både at *naturen er tolerant til en vis grænse* og at *naturen er robust og dens grænser successive*) på de unges livsform er, at det er udmøntet med et samtidigt både *individualistisk og kollektivistisk livssyn med høj grad af både eget ansvar overfor egen udfoldelse og fælles ansvarsfølelse overfor kollektivets udfoldelse*.

Herfra kan de unge aflede rationaler, som giver retning i *grundlæggende livsopfattelser* og *leveregler for tilværelsen*, som ses ved *identitetsforandring på kulturelt niveau* i *forandringspolariserende* og *solidaritetspolariserende retning*. Det kommer til udtryk gennem de unges selvopfattelser af, at: 1) *Vælge – eller ville vælge – uddannelse, efteruddannelse og arbejde indenfor naturvidenskabelige fag, samfundsvidenskabelige fag og nok ikke fag, der har økonomi som omdrejningspunkt i sig selv*, 2) *Vælge – eller ville vælge – et kernefamiliemønster, der måske først skabes lidt senere end normalt på grund af uddannelse, og som går hånd i hånd fritidsinteresser og med arbejdsmuligheder i den forstand, at der kan komme på tale, at arbejde i udlandet*, 3) *Vælge – eller ville vælge – bosætning i naturen og grønne områder i Danmark – når der ikke er tale om arbejde i udlandet*, 4) *Vælge – eller ville vælge – at bruge personligt fysisk og psykisk overskud til at gøre en forskel for venner, fællesskab og samfund*, 5) *Vælge – eller ville vælge at fokusere på immateriel kapital frem for materiel kapital*, 6) *Vælge – eller ville vælge – at fremme ligestilling mellem køn frem for traditionel stilling mellem køn*, 7) *Vælge – eller ville vælge – at vælge at gøre ting, der giver perspektiv på langt sigt i tilværelsen*, 8) *Ønske at medvirke til at bevæge samfundsudviklingen og den danske kultur i retning af større gensidig tolerance for menneskelige forskelligheder måske især i indvandrepolitiske spørgsmål*.

Indenfor den post-traditionelle måde at dyrke friluftsliv som identitetsprojekt på kulturelt niveau, orienterer feltet geografisk de unge *mere internationalt/globalt end lokalt/nationalt* ligesom tilfældet indenfor den moderne måde.

4.

SPØRGESKEMAUNDERSØGELSE
OM
UNGES FRILUFTSLIV SOM IDENTITETSPROJEKT
PÅ
FRILUFTSLIVETS FELT

Følgende præsenteres resultaterne fra spørgeskemaundersøgelsen om unges friluftsliv som identitetsprojekt på friluftslivets felt. I afsnit 4.1 præsenteres respondenternes baggrundsprofil. Dernæst følger resultaterne om friluftsliv, landskab og hverdagsliv i henholdsvis afsnit 4.2, 4.3 og 4.4. Endelig er afsnit 4.5 forbeholdt den tredje opsamling til teorien om unges friluftsliv som identitetsprojekt på friluftslivets felt.

4.1 BAGGRUNDSPROFIL

Baggrundsprofilen omfatter: *kønsfordeling, aldersfordeling, geografisk fordeling af nuværende bopæl og bopæl i barndommen, fordeling af nuværende beskæftigelse, fordeling af højest afsluttet uddannelse, fordeling af aktivitetsgrupper, fordeling af aktivitetsmåder, fordeling af oplevelsespolarisering* og *endelig fordeling af værdipolarisering*.

4.1.1 Kønsfordeling

Kønsfordelingen er 36 % kvinder og 64 % mænd. Overrepræsentationen af mænd skyldes, at der er flere mænd end kvinder blandt jægerne (10 % kvinder/90 % mænd), sportsfiskerne (0 % kvinder/100 % mænd), kano/kajak-roerne (40 % kvinder/60 % mænd) og rollespillerne (31 % kvinder/68 % mænd). Overrepræsentationen er ikke opvejet af, at der er flere kvinder end mænd blandt spejderne (51 % kvinder/49 % mænd) og sportsklatrerne (60 % kvinder/40 % mænd).

9 personer havde glemt at angive deres køn. Køn på 6 af disse personer blev fastlagt på baggrund af navne fra adressekartotek. Køn på de resterende 3 personer kunne ikke fastlægges som følge af anden udsendelsesprocedure end efter adressekartotek.

Det betyder at køn er angivet for n=281 personer i statistiske analyser med køn som baggrundsvariabel.

4.1.2 Aldersfordeling

Diagram 4.1 viser aldersfordelingen blandt de 374 personer, der angav deres alder i spørgeskemaet. Aldersfordelingen er imellem 7 til 40 år. Det er tvivlsomt om den 7årige rent faktisk er 7 år. Vedkommende har nok snarere ved en skrivefejl glemt tallet 1 i 17 år. Hovedparten er imellem 15 til 26 år, med flest 17, 18 og 24årige.

Med henblik på at bruge alder som baggrundsvariabel i statistiske analyser er respondenterne inddelt i to kategorier bestående af de 1) 14-20årige (185 personer) og 2) 21-32årige (183 personer). 6 personer på henholdsvis 7, 12, 33, 34, 35 og 40 år indgår som følge ikke i analyser, hvor alder er brugt som baggrundsvariabel.

Fordelingen af de enkelte aktivitetsgrupper blandt de 14-20årige er: 24 % spejdere, 16 % jægere, 18 % rollespillere, 25 % sportsfiskere, 11 % kano/kajak-roere og 5 % sportsklatrere. Det betyder at kano/kajak-roerne og sportsklatrerne er underrepræsenteret og sportsfiskerne overrepræsenteret blandt de 14-20årige.

Tilsvarende er fordelingen blandt de 21-32årige: 14 % spejdere, 14 % jægere, 11 % rollespillere, 2 % sportsfiskere, 14 % kano/kajak-roere og 45 % sportsklatrere. Blandt de 21-32årige er sportsklatrerne derfor stærkt overrepræsenteret og sportsfiskerne stærkt underrepræsenteret.

Overrepræsentationen af de unge sportsfiskere blandt de 14-20årige skyldes, at personerne er udtrukket fra Danmarks Sportsfiskerforbunds medlemsdatabase. Her går registreringen af ungdomsmedlemmer kun op til og med 18 år. Overrepræsentationen af sportsklatrerne blandt de 21-32årige skyldes, at hovedparten af de deltagende sportsklatrere er fundet via deres deltagelse i et klatrekursus arrangeret af Universitetets Studenter Gymnastik. Her er der fortrinsvis tale om personer, der er i gang med videregående uddannelser, hvorfor de som oftest er lidt ældre.

Med 10 personer, der ikke har angivet deres alder i spørgeskemaet, og de nævnte 6 personer, der enten er under 14 eller over 32 år, er alder anvendt som baggrundsvariabel med n=368 personer i de statistiske analyser.

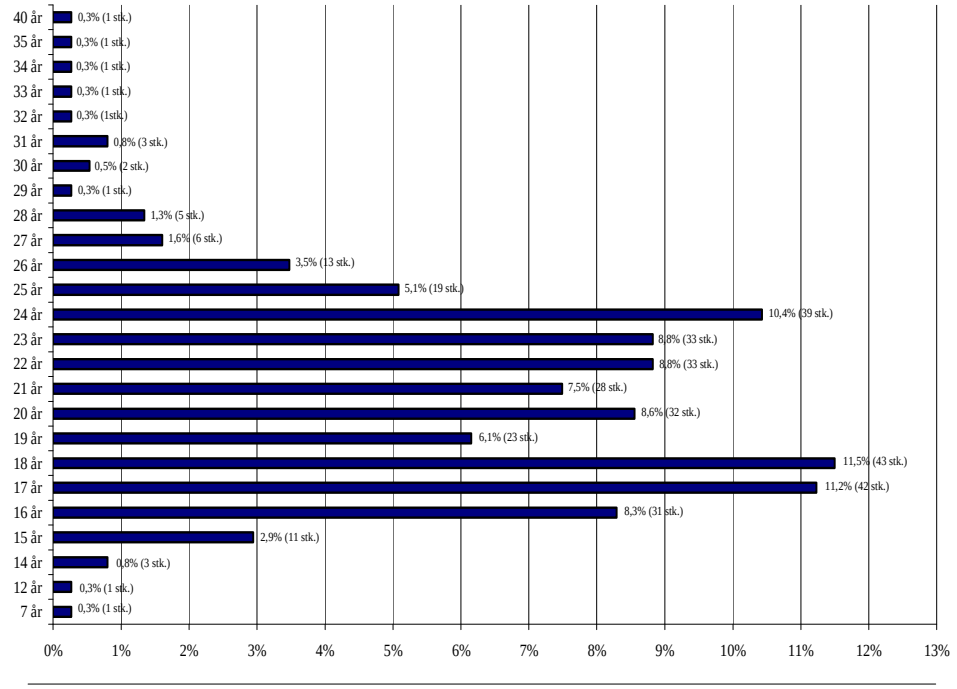

Diagram 4.1. *Aldersfordeling (n=374).*

4.1.3 Geografisk fordeling af nuværende bopæl og bopæl i barndom

Diagram 4.2 viser den geografiske fordeling af de unges nuværende bopæl (mørkeblå) og deres bopæl i barndommen (lyseblå). 370 personer har angivet nuværende bopæl og 356 personer har angivet bopæl i barndommen. 44 % bor i hovedstadsområdet, 10 % i storby, 16 % i større by, 14 % i mindre by og 17 % på landet. Ikke uventet bor ingen i udlandet. De tilsvarende tal for bopæl i barndommen er: 25 % i hovedstadsområdet, 7 % i storby, 23 % i større by, 22 % i mindre by, 20 % på landet og 3 % i udlandet.

Med henblik på at bruge nuværende bopæl og bopæl i barndommen som baggrundsvariabler i de statistiske analyser, er data blevet inddelt i tre bopælskategorier: 1) *hovedstadsområdet*, 2) *storby/større by* og 3) *mindre by/på landet*. Data for nuværende bopæl i udlandet og bopæl i barndommen i udlandet indgår således ikke i de videre analyser.

Med *nuværende bopæl i hovedstadsområdet* (163 personer) er fordelingen af de enkelte aktivitetsgrupper: 22 % spejdere, 1 % jægere, 4 % rollespillere, 2 % sportsfiskere, 18 % kano/kajak-roere og 54 % sportsklatrere. Således er sportsklatrerne stærkt overrepræsenteret og jægerne, rollespillerne og sportsfiskerne stærkt underrepræsenteret blandt de, der bor i hovedstadsområdet.

Tilsvarende for *nuværende bopæl i storby/større by* (95 personer): 24 % spejdere, 12 % jægere, 30 % rollespillere, 17 % sportsfiskere, 14 % kano/kajak-roere og 4 % sportsklatrere. Her er især rollespillerne men også spejderne overrepræsenteret og sportsklatrerne underrepræsenteret.

I *mindre by/på landet* (112 personer): 12 % spejdere, 39 % jægere, 18 % rollespillere, 27 % sportsfiskere, 4 % kano/kajak-roere og 1 % sportsklatrere. Her er jægerne og sportsfiskerne overrepræsenteret og kano/kajak-roerne og sportsklatrerne underrepræsenteret.

Fordelingen af de enkelte aktivitetsgrupper med *bopæl i hovedstadsområdet i barndommen* (90 personer) er: 29 % spejdere, 3 % jægere, 7 % rollespillere, 3 % sportsfiskere, 23 % kano/kajak-roere og 34 % sportsklatrere. Spejderne, kano/kajak-roerne og sportsklatrerne er med andre ord overrepræsenteret i forhold til underrepræsentationen af jægere, rollespillere og sportsfiskere.

Lignende med *bopæl i storby/større by i barndommen* (107 personer): 19 % spejdere, 7 % jægere, 15 % rollespillere, 19 % sportsfiskere, 13 % kano/kajak-roere og 28 % sportsklatrere. Her er især jægerne underrepræsenteret og sportsklatrerne overrepræsenteret.

Endelig *bopæl i mindre by/på landet i barndommen* (150 personer): 12 % spejdere, 28 % jægere, 19 % rollespillere, 17 % sportsfiskere, 5 % kano/kajak-roere og 19 % sportsklatrere. Her er især jægerne overrepræsenteret og kano/kajak-roerne underrepræsenteret.

Flere af skævhederne i aktivitetsgruppernes repræsentation inden for bopælskategorierne kan helt sikkert tilbageføres til udvælgelsen af deltagere

i spørgeskemaundersøgelsen. Se herom under metode og udvælgelse af deltagere i spørgeskemaundersøgelsen.

Med 14 personer, der ikke har angivet deres nuværende bopæl, bruges *nuværende bopæl* som baggrundsvariabel med n=370 personer. Med 28 personer, der ikke har svaret på deres bopæl i barndommen, og med frasortering af 9 personer med bopæl i udlandet, anvendes *bopæl i barndommen* som baggrundsvariabel med n= 347 personer i de statistiske analyser.

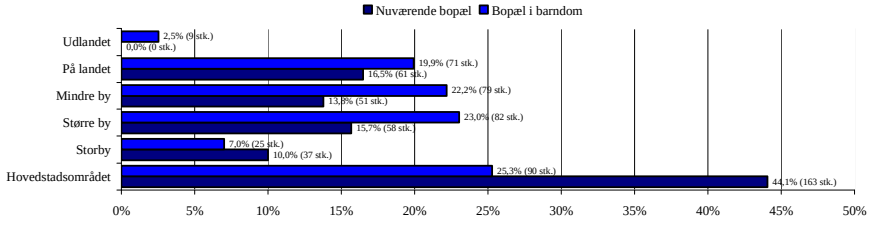

Diagram 4.2. *Geografisk fordeling af nuværende bopæl og bopæl i barndommen (n-nuværende=370, n-barndom=356).*

4.1.4 Fordeling af nuværende beskæftigelse

Diagram 4.3a viser fordelingen af nuværende beskæftigelse blandt de 336 personer, der har angivet, hvad de laver. Fordelingens egnethed til videre statistisk analyse er for ujævn, og derfor er beskæftigelseskategorierne reduceret til følgende 5: 1) *grundskole* (folkeskole, privatskole, friskole, efterskole), 2) *gymnasial uddannelse* (alm., handels- og teknisk gymnasium, HF), 3) *erhvervsuddannelse* (grundforløb, lærling/skolepraktik, landbrugsuddannelse), 4) *videregående uddannelse og social- og sundhedsuddannelserne* (social- og sundhedsuddannelserne, kort, mellemlang, lang uddannelse) og 5) *andet end skole og uddannelse* (erhvervsarbejde, arbejdsløs/aktivering, langtidssygemeldt, soldat, revalidering el. lign., andet, f.eks. sabbatår). Der er ingen, der går i friskole, er i gang med en social- og sundhedsuddannelse eller er langtidssygemeldt.

Fordelingen af personer i beskæftigelseskategorierne er nu: 7 % går i grundskolen (28 pers.), 26 % er i gang med en gymnasial uddannelse (87 pers.), 17 % går på en erhvervsuddannelse (58 pers.), 35 % tager sig en videregående uddannelse (116 pers.) og endelig laver 16 % andet end skole og uddannelse (52 pers.).

Fordelingen af de enkelte aktivitetsgrupper indenfor de enkelte beskæftigelseskategorier fremgår af diagram 4.3b. Der ses en overrepræsentation af forholdsvis mange spejdere og sportsfiskere i grundskolen. Jægerne og sportsklatrerne er underrepræsenteret inden for den gymnasiale uddannelse. Til gengæld er jægerne sammen med sportsfiskerne overrepræsenteret indenfor erhvervsuddannelsen. Sportsklatrerne er stærkt overrepræsenteret indenfor de videregående uddannelser, hvor der i øvrigt

slet ikke er nogen sportsfiskere. Endelig er der en mindre overrepræsentation af jægere og rollespillere i andet end uddannelse og arbejde.

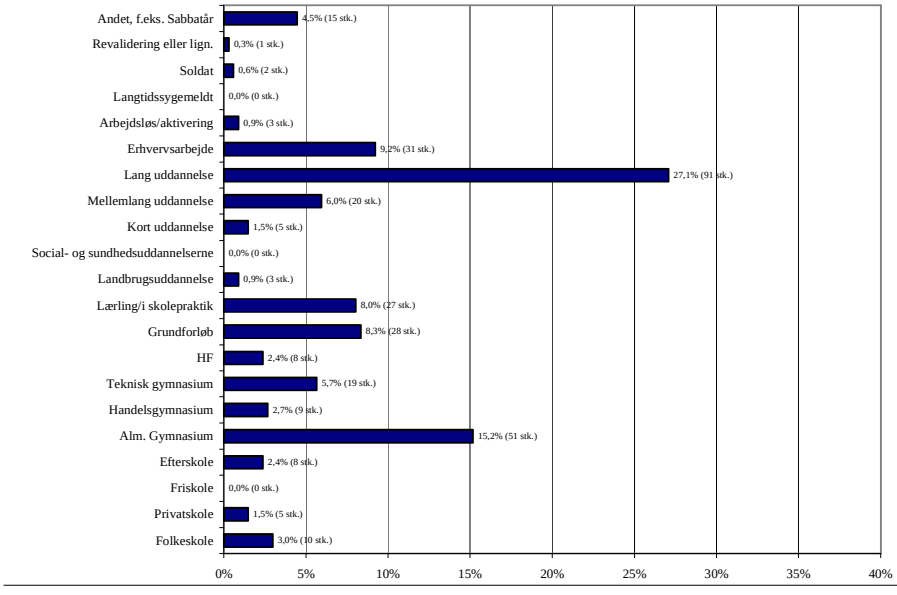

Diagram 4.3a. *Fordeling af nuværende beskæftigelse (n=336).*

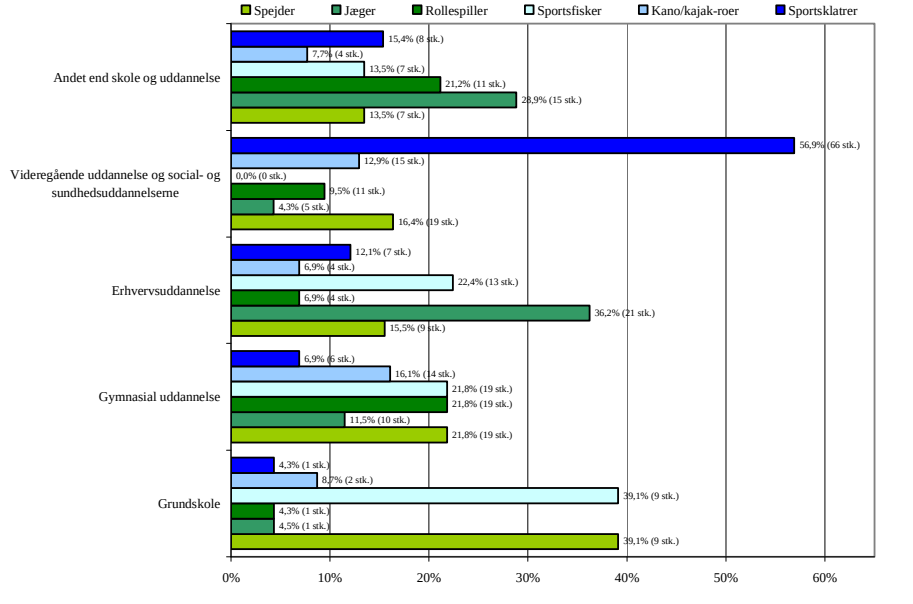

Diagram 4.3b. *Aktivitetsgruppernes fordeling indenfor de enkelte beskæftigelseskategorier (n=336).*

Flere af skævhederne i aktivitetsgruppernes repræsentation inden for beskæftigelseskategorierne kan tilbageføres til udvælgelsen af deltagere i spørgeskemaundersøgelsen. Se herom under metode og udtrækning af deltagere til spørgeskemaundersøgelsen.

Med 48 personer, der ikke har svaret, bruges nuværende beskæftigelse som baggrundsvariabel med n=336 personer i de videre statistiske analyser.

4.1.5 Fordeling af højest afsluttet uddannelse

Diagram 4.4a viser fordelingen af højest afsluttet uddannelse blandt de 365 personer, der har angivet deres højeste uddannelsesniveau. Med henblik på en mere jævn fordeling i de videre statistiske analyser med højest afsluttet uddannelse som baggrundsvariabel, er uddannelseskategorierne reduceret til følgende 4: 1) *grundskole*, 2) *gymnasial uddannelse* (alm., handels- og teknisk gymnasium, HF), 3) *erhvervsuddannelse* (grundforløb, lærling/skolepraktik, landbrugsuddannelse) og 4) *videregående uddannelse og social- og sundhedsuddannelserne* (social- og sundhedsuddannelserne, kort, mellemlang, lang uddannelse).

35 % (127 pers.) har grundskolen som højeste uddannelse, 38 % (137 pers.) har en gymnasial uddannelse, 12 % (42 pers.) har en erhvervsuddannelse, og 16 % (59 pers.) har en videregående uddannelse eller social- og sundhedsuddannelse.

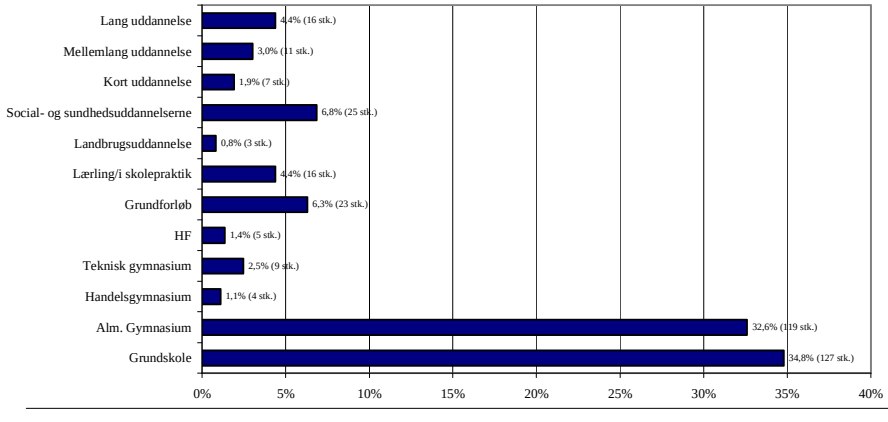

Diagram 4.4a. *Fordeling af højest afsluttet uddannelse (n=365).*

Fordelingen af de enkelte aktivitetsgrupper indenfor de enkelte, højest afsluttede uddannelsesniveauer fremgår af diagram 4.4b.

Der ses en forholdsvis overrepræsentation af spejdere og sportsfiskere, og underrepræsentation af sportsklatrere, der har grundskole som højeste uddannelsesniveau. En overrepræsentation af sportsklatrere og underrepræsentation af jægere og sportsfiskere med en gymnasial uddannelse. Jægerne er relativt set stærkt overrepræsenteret blandt de, der

har en erhvervsuddannelse. Det samme gælder sportsklatrerne bare blandt de, der har en videregående uddannelse eller en social- og sundhedsuddannelse.

Igen kan flere af skævhederne i aktivitetsgruppernes repræsentation, her inden for uddannelsesniveauerne, tilbageføres til udvælgelsen af deltagere i spørgeskemaundersøgelsen. Se herom under metode og udtrækning af deltagere i spørgeskemaundersøgelsen.

Højest afsluttet uddannelse er blevet brugt som baggrundsvariabel med n=365 personer.

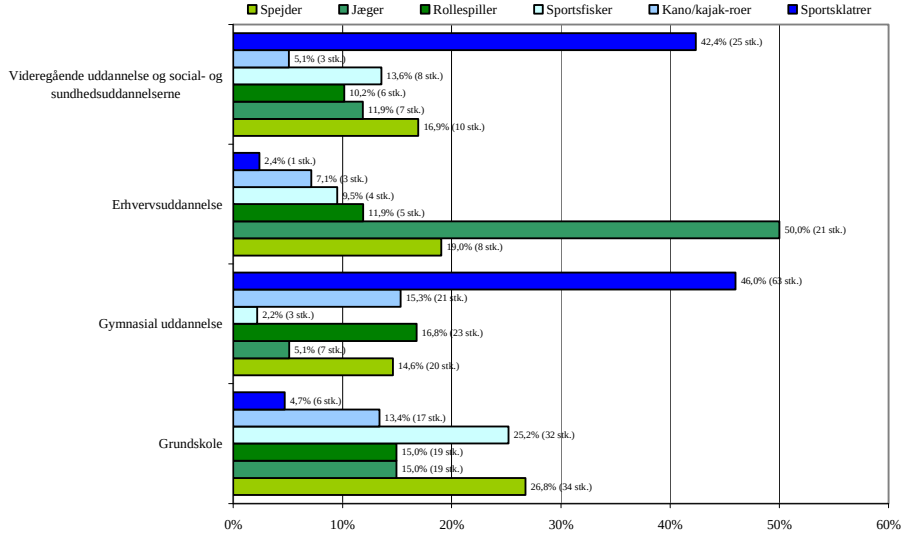

Diagram 4.4b. *Aktivitetsgruppernes fordeling indenfor de enkelte, højest afsluttede uddannelsesniveauer (n=365).*

4.1.6 Aktivitetsgrupper

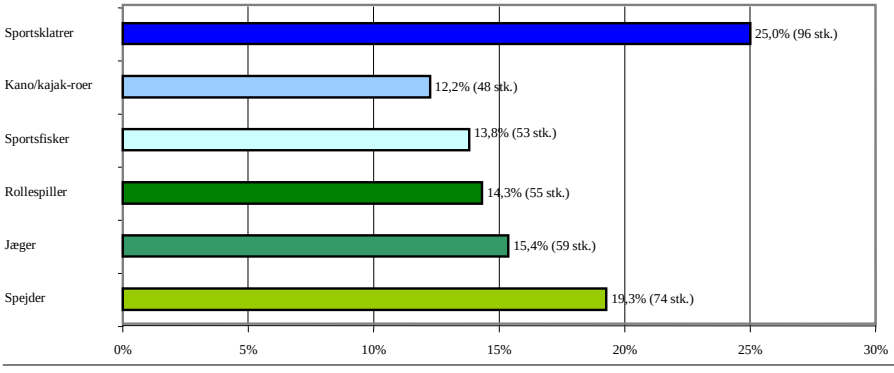

Diagram 4.5. *Fordeling af personer i aktivitetsgrupper (N=384).*

Spørgeskemaet er distribueret til 6 forskellige udvalgte aktivitetsgrupper bestående af: *spejdere, jægere, rollespillere, sportsfiskere, kano/kajak-roere* og *sportsklatrere*. Spørgeskemaet er blevet besvaret tilfredsstillende af 384 unge. Diagram 4.5 viser fordelingen af personerne i aktivitetsgrupperne: 25 % sportsklatre, 12 % kano/kajak-roere, 14 % sportsfiskere, 14 % rollespillere, 15 % jægere og 19 % spejdere.

I de videre analyser bruges aktivitetsgrupper som baggrundsvariabel med N=384 personer.

4.1.7 Aktivitetsmåder

Ideen til kategorien aktivitetsmåder udspringer af interviewundersøgelsen, der peger på, at der kan tales om fire forskellige måder – *den traditionelle måde*, *den post-moderne måde*, *den moderne måde*, *den post-traditionelle måde* – at dyrke friluftsliv på som identitetsprojekt på friluftslivets felt.

Ambitionen om at prøve på at påvise måderne kvantitativt i spørgeskemaundersøgelsen var oplagt. Kategorien aktivitetsmåder er derfor udarbejdet på baggrund af spørgsmål 1 i spørgeskemaet. Her har de 383 personer haft fri plads til at skrive alle de former for friluftsliv, sport og motion, som de har dyrket i deres fortid, som de dyrker lige nu, og som de kunne tænke sig at dyrke i fremtiden.

Svarene blev gennemarbejdet som beskrevet i kapitlet om metode, og der kan også henvises hertil for nærmere redegørelse for databehandlingen af svarene. Med databehandlingen kunne alle personerne fordeles ligeligt inden for hver af de fire måder, hver udtrykt med sin personlige x,y-aktivitetskoordinat på friluftslivets felt. Afbildningen heraf kan ses i fig. 4.1[1]. Det kan bemærkes, at der selvfølgelig er personer, hvor x,y-aktivitetskoordinaterne er sammenfaldende, og derfor kan samtlige 383 koordinater for alle respondenterne ikke ses.

I fig. 4.1 angiver den vandrette x-akse, ud fra de unges udøvende perspektiv, *oplevelsen* og *brugen* af den konkrete aktivitetspraksis. Den væsentlige forskel handler her om et feltstrukturerende princip, der går to veje:

1) I figurens vandrette akse imod venstre strukturer og polariserer princippet *ekstreme aktiviteter* baseret på udfordring, spænding og præstation imod *identitetsforandringer*. Det vil sige, at her kan identitetsprojektets forandres på personligt, socialt og kulturelt niveau gennem risicis og farer i ekstreme aktiviteter. Logikken i identitetsprojektets proces har karakter af at være abduktivt bestemt, fordi den enkelte vil slutte

[1] Denne afbildning af friluftslivets felt er primært inspireret af Andkjær (2005:75).

sig til, hvad der gælder for vedkommende selv på baggrund af, hvad der gælder for vedkommende selv.

2) I figurens vandrette akse imod højre strukturer og polariserer princippet *moderate aktiviteter* baseret på indlevelse, gensidig forståelse og afslapning imod *identitetsstabiliseringer*. Det vil sige, at her kan identitetsprojektet stabiliseres på personligt, socialt og kulturelt niveau gennem sammenhold, fællesskab, gensidig indlevelse, tillid og sikkerhed i moderate aktiviteter. Logikken i identitetsprojektets proces vil her have karakter af at være deduktivt bestemt, fordi den enkelte vil slutte sig til, hvad der gælder for vedkommende selv, på baggrund af, hvad der allerede på forhånd gælder for gruppen.

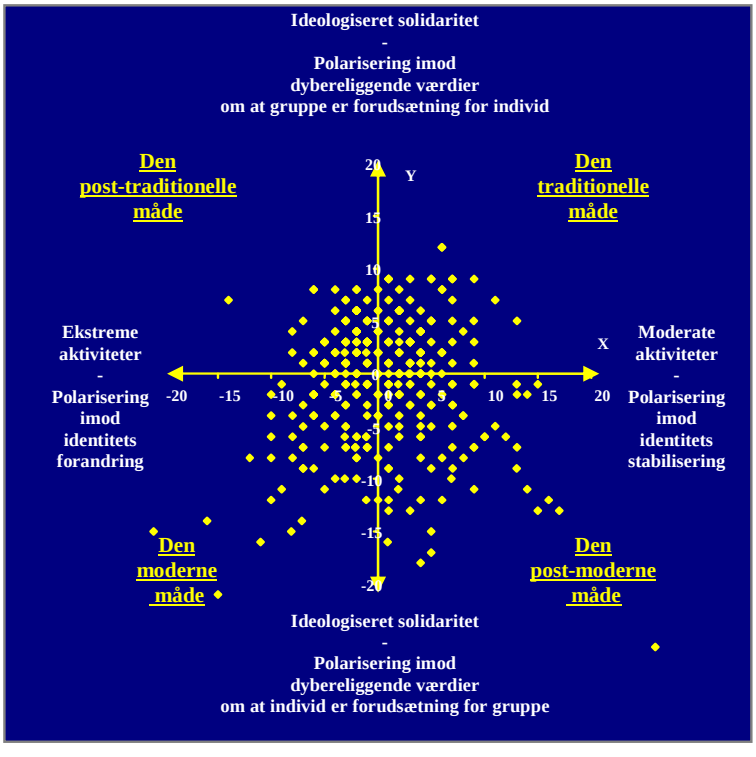

Figur 4.1. *Fordelingen af de unges aktivitetskoordinater afsat på friluftslivets felt*

I fig. 4.1 angiver den lodrette y-akse ud fra et samfundsperspektiv den overordnede fokusering på og legitimering af *dybereliggende værdier* både helt generelt og i aktiviteterne specifikt. Her handler den væsentlige forskel om endnu et strukturerende princip, der går to veje:

1) I figurens lodrette akse opad strukturer og polariserer princippet dybereliggende værdier om *ideologiseret solidaritet*. Princippet er

eksternaliserende. Her er det legitimt at fokusere på f.eks. den ydre natur og miljøet. Værdimæssigt betragtes gruppen, fællesskab og gensidig forståelse som logiske forudsætninger for individets potentialer, muligheder og frihed. I spørgsmål om natur og miljø anlægges der oftest et kulturpessimistisk perspektiv.

2) I figurens lodrette akse nedad struktureres og polariseres dybereliggende værdier om *ideologiseret individualitet*. Princippet er *internaliserende*. Her er det legitimt at fokusere på f.eks. den indre natur i kroppen. Værdimæssigt betragtes individets potentialer, muligheder og frihed som logiske forudsætning for gruppen, fællesskab og gensidig forståelse. I spørgsmål om natur og miljø anlægges oftest et kulturoptimistisk perspektiv.

I diagram 4.6 ligger den *traditionelle måde* at dyrke aktiviteter på i de koordinater på friluftslivets felt i fig. 4.1, hvor moderate aktiviteter og polarisering imod identitetsstabilisering krydser legitimering af dybereliggende værdier om ideologiseret solidaritet. Diagrammet viser fordelingen af aktivitetsgrupper på tværs af aktivitetsmåder efter ovennævnte databehandling. Det ses, at 41 % af spejderne, 25 % af jægerne, 11 % af rollespillerne, 34 % af sportsfiskerne, 13 % af kano/kajak-roerne og 11 % af sportsklatrerne dyrker deres aktiviteter på den traditionelle måde.

I diagrammet ligger den *post-moderne måde* at dyrke aktiviteter på i de koordinater på friluftslivets felt, hvor moderate aktiviteter og polarisering imod identitetsstabilisering krydser legitimering af dybereliggende værdier om ideologiseret individualitet. 12 % af spejderne, 44 % af jægerne, 11 % af rollespillerne, 34 % af sportsfiskerne, 30 % af kano/kajak-roerne og 26 % af sportsklatrerne dyrker deres aktiviteter på den post-moderne måde.

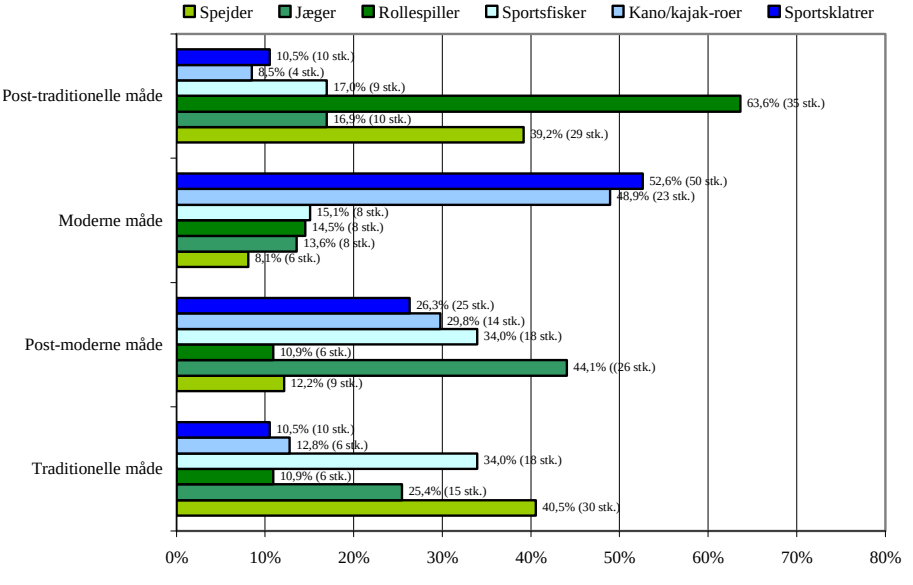

Diagram 4.6. *Fordeling af aktivitetsgrupper på tværs af aktivitetsmåder (n=383).*

I diagrammet ligger den *moderne måde* at dyrke aktiviteter på, hvor ekstreme aktiviteter og polarisering imod identitetsforandring krydser legitimering af dybereliggende værdier om ideologiseret individualitet. Diagrammet viser, at 8 % af spejderne, 14 % af jægerne, 15 % af rollespillerne, 15 % af sportsfiskerne, 49 % af kano/kajak-roerne og 53 % af sportsklatrerne dyrker deres aktiviteter på den moderne måde.

Endelig, i diagrammet ligger den *post-traditionelle måde* at dyrke aktiviteter på, der hvor ekstreme aktiviteter og polarisering imod identitetsforandring krydser legitimering af dybereliggende værdier om ideologiseret solidaritet. 39 % af spejderne, 17 % af jægerne, 64 % af rollespillerne, 17 % af sportsfiskerne, 9 % af kano/kajak-roerne og 11 % af sportsklatrerne dyrker deres aktiviteter på den post-traditionelle måde.

Spejderne dyrker med andre ord deres aktiviteter på primært den traditionelle og post-traditionelle måde, jægerne primært på den post-moderne måde, rollespillerne primært på den post-traditionelle måde, sportsfiskerne primært på den traditionelle og post-moderne måde. Endelig dyrker både kano/kajak-roerne og sportsklatrerne primært deres aktiviteter på den moderne måde.

4.1.8 Oplevelsespolarisering

Variablen oplevelsespolarisering er udviklet for at prøve på at analysere datamaterialet for sammenhænge, der måske har noget med aktivitetsmådernes polarisering langs den vandrette akse i figur 4.1 at gøre. Med andre ord sammenhænge, der måske kan forklares med forskellene på at dyrke ekstreme, henholdsvis moderate aktiviteter, og forskelle imellem eksternaliserende, henholdsvis internaliserende, karakteristika ved identitetsprojektet.

Måden at udvikle variablen på er, at lave to kategorier. Den ene kategori består af personerne, der dyrker aktiviteter på den traditionelle måde og post-moderne måde. Den anden kategori består af personerne, der dyrker aktiviteter på den moderne måde og post-traditionelle måde. Første kategori er således tænkt som repræsenterende dem, der med deres aktiviteter bliver polariseret imod forandring af deres identitet. Anden kategori dem, der bliver polariseret imod stabilisering af deres identitet.

Diagram 4.7 illustrer variablen ved at vise både fordelingen af aktivitetsgrupperne på tværs af oplevelsespolariseringskategorierne (øverste diagram) og fordelingen af aktivitetsgrupperne indenfor oplevelsespolariseringskategorierne (nederste diagram).

Aktivitetsgruppernes fordeling på tværs af oplevelsespolarisering (øverste diagram) viser, at stort set lige mange spejdere polariseres imod stabilisering af deres identitet (53 %) og forandring af deres identitet (47 %), at de fleste jægere (70 %) og sportsfiskere (68 %) polariseres imod stabilisering af deres

identitet, og at de fleste rollespillere (78 %), kano/kajak-roere (57 %) og sportsklatrere (63 %) polariseres imod forandring af deres identitet.

Fordelingen af aktivitetsgrupperne indenfor oplevelsespolarisering (nederste diagram) viser, at blandt dem, der polariseres imod identitetsforandring, udgør sportsfiskerne (30 %) og rollespillerne (22 %) tilsammen halvdelen. Billedet er lidt anderledes blandt dem, der polariseres imod identitetsstabilisering. Ligeligt fordelt repræsenterer spejderne, jægerne, sportsfiskerne og sportsklatrerne her over 80 % af de stabilitetspolariserede.

I de videre analyser er oplevelsespolarisering blevet brugt som baggrundsvariabel med n=383 personer.

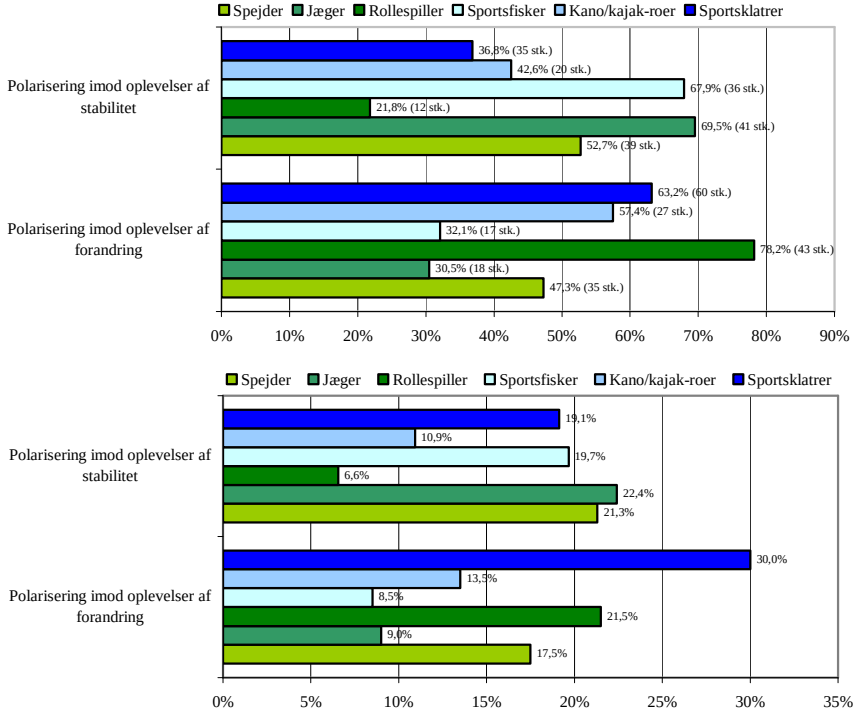

Diagram 4.7. *Fordeling af aktivitetsgrupper på tværs af oplevelsespolarisering (øverst diagram) og indenfor oplevelsespolarisering (nederst diagram) (n=383).*

4.1.9 Værdipolarisering

Variablen værdipolarisering er udarbejdet for at analysere datamaterialet for sammenhænge, der kan have noget at gøre med aktivitetsmådernes polarisering langs den lodrette akse i figur 4.1. Med andre ord sammenhænge, der måske kan forklares med forskellene på at dyrke

aktiviteter, hvor det er solidaritetsværdier henholdsvis individualitetsværdier, som er i fokus.

Måden at udarbejde variablen på ligner måden som variablen oplevelsespolarisering er lavet på. Det er konstrueret to kategorier. Den ene kategori bestående af personerne, der dyrker aktiviteter på den traditionelle måde og post-traditionelle måde. Den anden kategori bestående af personerne, der dyrker aktiviteter på den post-moderne måde og moderne måde. Første kategori er tænkt som repræsenterende dem, der med deres aktiviteter er legitimeret af og polariseret imod *ideologisk solidaritet* (jf. fig. 4.1). Anden kategori består af dem, der med deres aktiviteter er legitimeret af og polariseret imod *ideologisk individualitet*.

Diagram 4.8 illustrer variablen ved at vise både fordelingen af aktivitetsgrupperne på tværs af værdipolariseringskategorierne (øverste diagram) og fordelingen af aktivitetsgrupperne indenfor værdipolariseringskategorierne (nederste diagram).

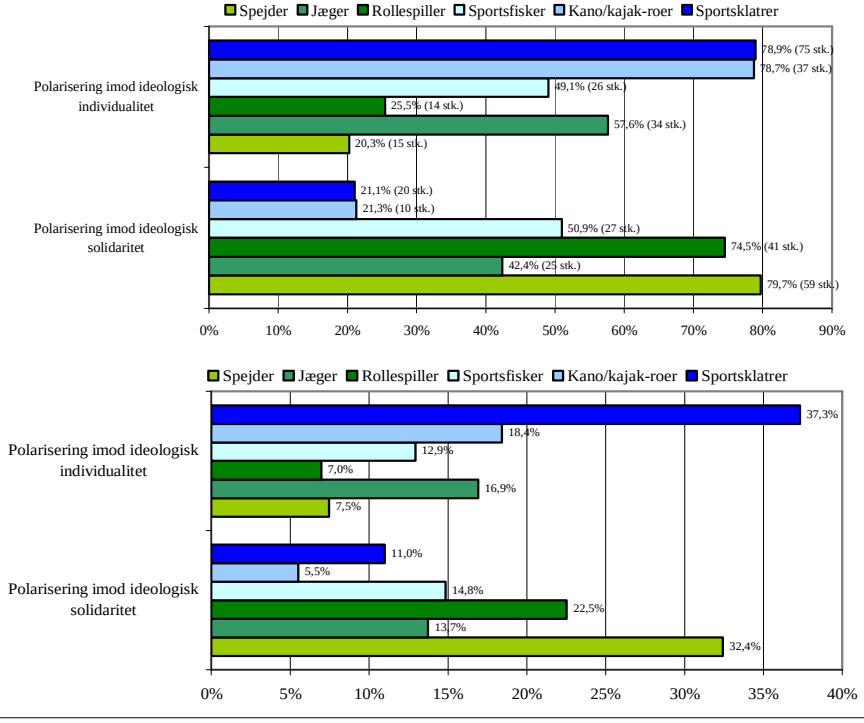

Diagram 4.8. *Fordeling af aktivitetsgrupper på tværs af værdipolarisering (øverst diagram) og indenfor værdipolarisering (nederst diagram) (n=383).*

Aktivitetsgruppernes fordeling på tværs af oplevelsespolarisering viser, at lige mange sportsfiskere polariseres imod ideologisk individualitet (49 %) og solidaritet (51 %), at de fleste især sportsklatre (79 %) og kano/kajak-roere (79 %) men også jægere (58 %) polariseres imod ideologisk individualitet, og at de fleste spejdere (80 %) og rollespillere (75 %) polariseres imod ideologisk solidaritet.

Fordelingen af aktivitetsgrupperne indenfor værdipolarisering viser, at det primært er spejderne (32 %) og rollespillerne (23 %), der polariseres imod ideologisk solidaritet og at det især er sportsklatrerne (37 %) men også kano/kajak-roerne (18 %), der polariseres imod ideologisk individualitet.

Værdipolarisering bruges som baggrundsvariabel i de videre analyser med =383 personer.

4.2 RESULTATER OM FRILUFTSLIV

I det følgende præsenteres resultater, der, ud fra de teoretisk konceptuelle betragtninger i afhandlingen, handler om friluftsliv.

Resultaterne præsenteres i nævnte rækkefølge: 1) *forældrenes friluftsliv, sport og motion*, 2) *de unges introduktion til friluftsliv, sport og motion*, 3) *de unges naturoplevelser i Danmark og i udlandet*, 4) *de unges årsager til at dyrke friluftsliv, sport og motion*, og endelig 5) *de unges natursyn*.

4.2.1 Forældrenes friluftsliv, sport og motion

De unge har svaret på hvilke friluftslivs-, sports- og motionsaktiviteter, som deres forælder dyrker eller tidligere har dyrket. Disse svar er interessante i et socialiseringsperspektiv idet der kan være sammenhæng imellem forældrenes og de unges aktiviteter.

Af diagram 4.9a ses, at over 60 % af forældrene dyrker gå- eller cykelture, hvilket gør aktiviteten til den mest udbredte aktivitet. Jeg har ikke spurgt de unge, om deres forældre dyrkede rollespil eller klatrede, hvorfor det ud fra resultaterne er svært at sige noget om, om forældrene til rollespillerne og sportsklatrerne også har dyrket/dyrker rollespil og klatring. Til gengæld kan det ses, at 30 % af forældrene har gået/går til spejder, 24 % har dyrket/dyrker lystfiskeri, 20 % har gået/går på jagt, og 20 % har roet/ror kano/kajak.

For at kunne se, om spejdernes forældre har været/er spejdere, jægernes forældre har været/er jægere osv., er svarene også analyseret i forhold til de enkelte aktivitetsgrupper. Resultatet fremgår af diagram 4.9b.

De nederstliggende sorte søjler indenfor hver enkelt aktivitet, angiver tallene fra forrige diagram 4.9a. Dvs. den samlede % af de unge, der har angivet, at forældrene dyrker og/eller har dyrket pågældende aktivitet. De liggende søjler ovenfor viser for hver enkelt aktivitetsgruppe, hvor mange %

af de unge i pågældende aktivitetsgruppe, der angiver, at forældrene har dyrket/dyrker pågældende aktivitet.

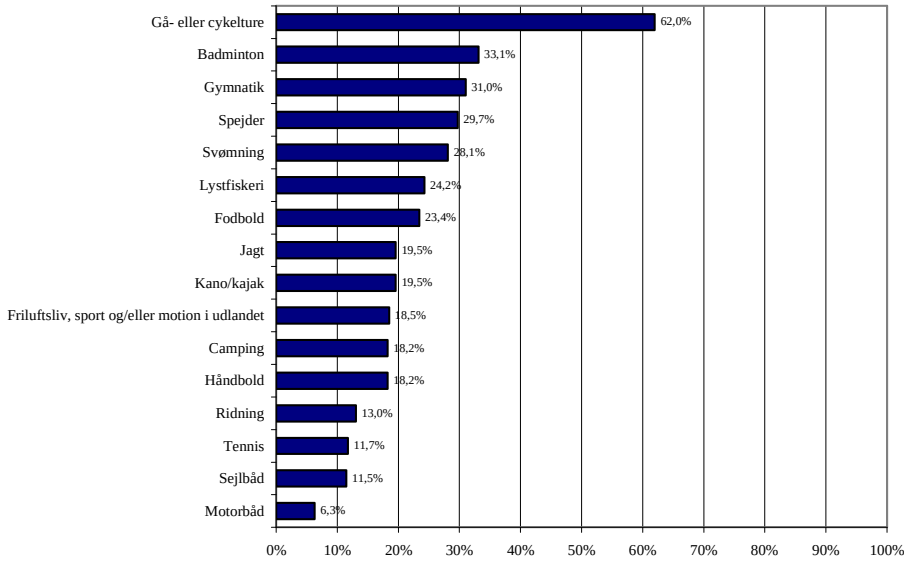

Diagram 4.9a. *Forældrenes nuværende og/eller tidligere friluftslivs-, sports og motionsaktiviteter (n=384).*

Det ses, at 51 % af spejdernes forældre har været/er spejdere, 66 % af sportsfiskernes forældre har dyrket/dyrker lystfiskeri, 63 % af jægernes forældre har gået/går på jagt og 62 % af kano/kajak-roernes forældre har roet/ror kano/kajak. I alle tilfælde er sammenfaldet imellem de unges aktivitet og forældrenes aktivitet meget markant.

Tradition for og socialisering til specifikke aktiviteter kan altså tale for, at aktiviteter i høj grad går videre fra forældre til barn. I hvert tilfælde i denne undersøgelse.

Rollespil og klatring er forholdsvis nye/ekstreme/moderne aktiviteter, der først er blevet udbredt inden for de sidste 10 år. Det gør, at forældrene ikke kan have arvet disse aktiviteter fra de unges bedsteforældre.

Men i den sammenhæng er det interessant at se i diagram 4.2.1b, at markant flere af sportsklatrernes forældre (37 %) end alle de øvrige aktivitetsgruppers forældre, har dyrket/dyrker friluftsliv, sport og motion i udlandet. Det kan måske forstås sådan, at klatring ikke er en aktivitet, der typisk dyrkes i det danske landskab, fordi klatring kræver klipper, fjelde og bjerge. Det kan ikke udelukkes, at sportsklatrerne er blevet motiveret til klatring igennem deres forældres aktiviteter i udlandet. På den måde kan socialiseringens og traditionens betydning for at starte på klatring heller ikke udelukkes.

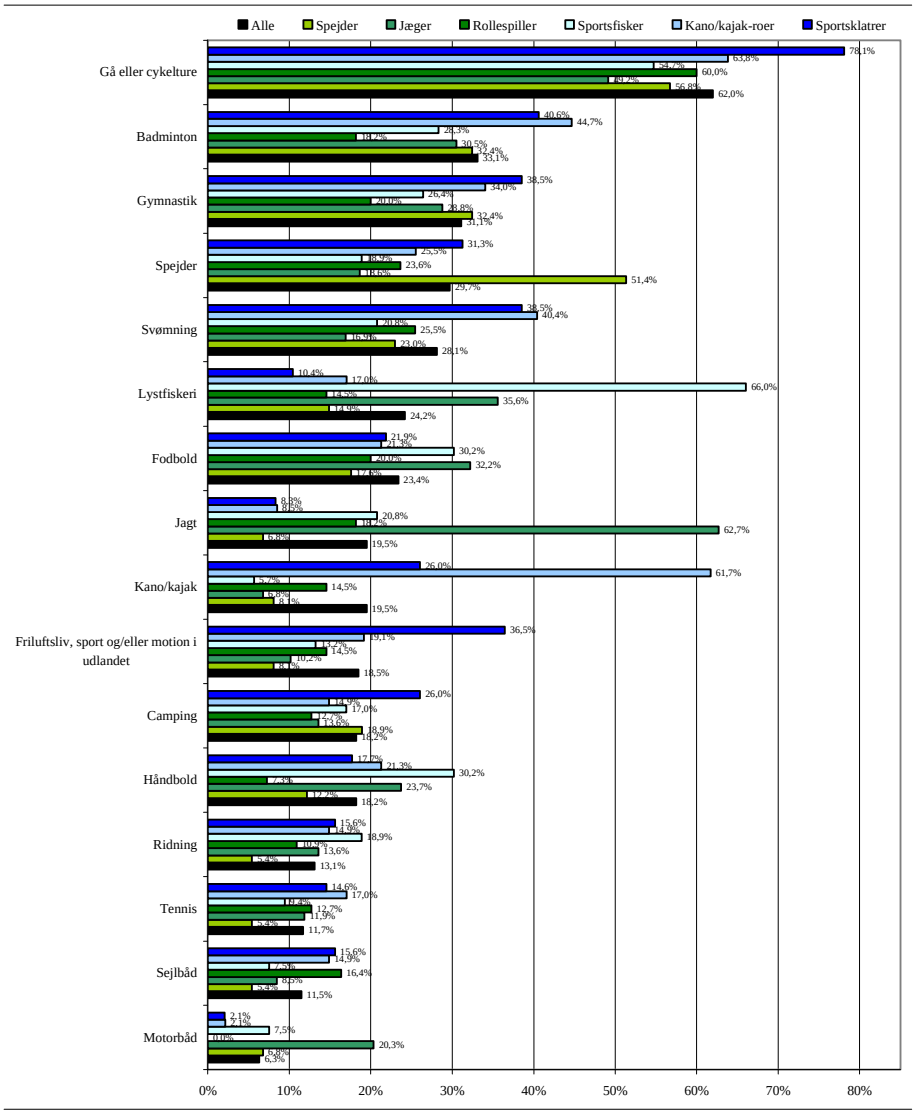

Diagram 4.9b. *Sammenhæng imellem forældrenes friluftslivs-, sports og motionsaktiviteter og aktivitetsgrupper (n=384).*

I forlængelse heraf, om end forklaringen er en lidt anden, kan der måske også i sportsklatrernes familie være tradition for at begynde på nye aktiviteter som f.eks. klatring, når mulighederne viser sig. I hvert tilfælde er det meget markant, at forældrene til sportsklatrerne har tradition for at dyrke flere aktiviteter, både indenlands og udenlands, end forældrene til unge i de øvrige aktivitetsgrupper.

Det viser sig da også på fri plads til at skrive aktiviteter, som ikke fremgik af de på forhånd definerede aktiviteter i spørgsmålet om forældrenes aktiviteter, at der er der belæg for at konkludere, at sportsklatrernes forælder både dyrker flere former for aktiviteter i det hele taget, og også dyrker ekstreme/moderne aktiviteter, hvilket sportsklatring også kan betegnes som.

Unge i *aktivitetsgruppe sportsklatrer*, skriver følgende forældreaktiviteter: alpint skiløb, atletik, ballet, basketball, bjergbestigning, bordtennis, canoing, carving, cricket, dans, fjeldvandring, gokart på professionelt niveau, golf, ishockey, klatring, langrend, løb, løbeklub, maratonløb, motionscenter, mountainbiking, orienteringsløb, pilates, rulleskøjteløb, ski, skiløb, skisport, squash, styrketræning, trekking, træningscenter, ture til Santiago de la Compostella, udspring, vandring, vandring i Alperne, volleyball og Yoga.

Unge i *aktivitetsgruppe kano/kajak-roer*, skriver forældreaktiviteterne: bordtennis, fitness, golf, langrend, løb, selvforsvar, ski, synkronsvømning og vandgymnastik.

Unge i *aktivitetsgruppe jæger* skriver forældreaktiviteterne: boksning, dans, dykning, kampsport, karate, løb, motionsløb, salonriffel, sportsskydning og træning af hund.

Unge i *aktivitetsgruppe sportsfisker*, skriver forældreaktiviteterne: atletik, brydning, cykelsport, fjeldvandring, kegler, løb, skiløb og volleyball.

Unge i *aktivitetsgruppe spejder*, skriver forældreaktiviteterne: atletik, kampsport, karate, løb, roning, vandaerobic.

Og endelig skriver unge i *aktivitetsgruppe rollespiller* følgende forældreaktiviteter: atletik, bordtennis, dans, folkedans, golf, løb, løbetræning, meditation, motionscenter, roning, rulleskøjter, selvforsvar, skiløb, travalgeroning og yoga.

Lægges alle tallene i diagram 4.9b for forældrenes nuværende og/eller tidligere frilufts-, sports- og/eller motionsaktiviteter sammen for hver enkelt aktivitetsgruppe, kan der opstilles en hitliste eller et indeks over forældrenes aktivitetsniveau. Hitlisten kan med forbehold for de aktiviteter, som de unge ikke har mulighed for at angive, at deres forældre dyrker eller har dyrket, betragtes som et barometer for forældrenes aktivitetsbredde eller antal aktiviteter pr. forældrepar:

Forældrene til sportsklatrerne deler en 1. plads med forældrene til kano/kajak-roerne, idet disse forældrepar har dyrket/dyrker 4,2 aktiviteter i gennemsnit. Forældrene til jægerne har 2. pladsen med 3,8 aktiviteter/forældrepar. Forældrene til sportsfiskerne indtager 3. pladsen med 3,6 aktiviteter/forældrepar. Forældrene til spejderne tager 4. pladsen med 3,1 aktiviteter/forældrepar. Og endelig kommer forældrene til rollespillerne ind på 5. pladsen med 2,9 aktiviteter/forældrepar.

Det er tankevækkende, at sportsklatrernes og kano/kajak-roernes forældre dyrker flest aktiviteter i gennemsnit. Det kan pege på, at man har tradition

for at prøve mange aktiviteter, hvilket igen kan lægge op til, at unge af sådanne forældre måske også med stor sandsynlighed vil være de, der går i gang med nye aktiviteter, når sådanne dukker op som muligheder på friluftslivets felt.

En lidt anderledes forklaring må der til for en eventuel forklaring på sammenhæng imellem forældrenes aktiviteter og rollespillerne. Måske handler sammenhængen her om, at rollespillernes forælder ikke dyrker/har dyrket ret mange aktiviteter/forældrepar. Rollespillerne har på den måde måske stået mere fri af tradition for og socialisering til at dyrke aktiviteter i det hele taget. Så det er måske tradition for få aktiviteter, der har ledt de unge frem til at spille rollespil.

4.2.2 De unges introduktion til friluftsliv, sport og motion

De unge har angivet, hvem der har introduceret dem til friluftsliv, sport og motion henholdsvis. Angivelsen kan, ligesom tilfældet i forrige afsnit om forældrenes aktiviteter, medvirke til at kaste lys over, i hvor udstrakt grad socialisering og tradition har indflydelse på, at de unge begynder på friluftsliv, sport og motion.

Diagram 4.10a, 4.10b og 4.10c viser, hvem der har introduceret de unge til deres nuværende friluftslivs-, sports- og motionsaktiviteter.

Der ses, at hvad enten der er tale om friluftsliv, sport eller motion, så har det helt altovervejende været de unge selv, deres forældre og venner, som har introduceret de unge. Introduktion af bedsteforældre, anden familie og andet har spillet en langt mindre rolle for flertallet.

Men der er væsentlige forskelle i introduktionsmønstrene, hvis man sammenligner friluftsliv, sport og motion. Introduktion til friluftsliv er forgået lidt mere via venner (46 %) end forældre (43 %) og den unge selv (43 %). Men lige så snart det handler om introduktion til sport og motion, har forældrene og vennerne spillet en langt mindre rolle, fordi de unge har introduceret sig selv til sport (50 %) og motion (60 %). Introduktion via forældrene og vennerne er endnu sjældnere når der ses på forskellene fra sport til motion. Hvor venner (38 %) og forældre (26 %) stadig i noget omfang har introduceret de unge til sport, så har vennernes (22 %) og forældrenes (18 %) introduktion været langt sjældnere, når det handler om motion.

Konklusionen er at introduktion til friluftsliv i vidt omfang er sket af forældrene, hvorfor tradition og primærsocialisering udgør en vigtig faktor for at starte på friluftsliv. Men de unge selv og deres venner, spiller også en vigtig rolle for introduktion til friluftsliv. Så på den måde har tradition og individualisering tilnærmelses lige stor betydning for introduktion til friluftsliv. Faktisk er lidt flere blevet introduceret til friluftsliv af venner end af forældre, og på den måde kan der måske peges på, at traditionens

betydning for introduktion til friluftsliv er aftagende og betydningen af sekundær socialisering tiltagende.

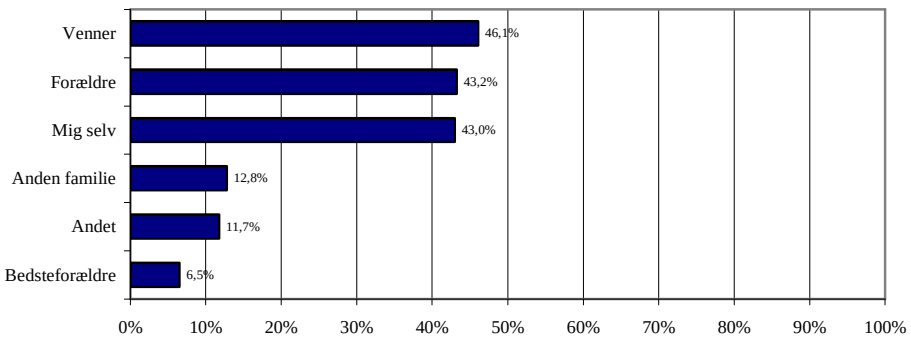

Diagram 4.10a. *Introduktion til friluftsliv (n=384).*

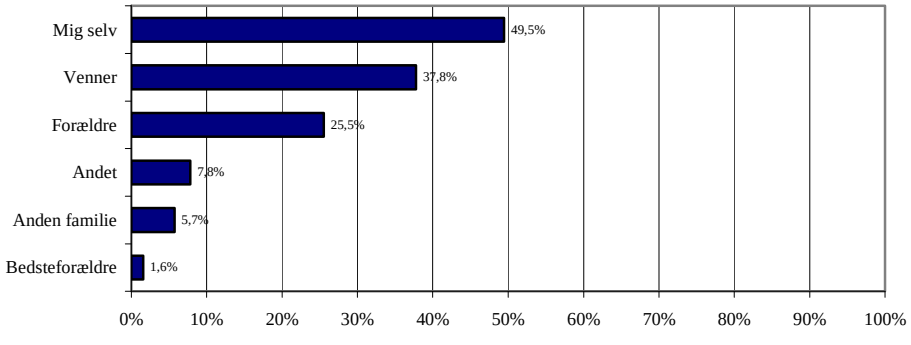

Diagram 4.10b. *Introduktion til sport (n=384).*

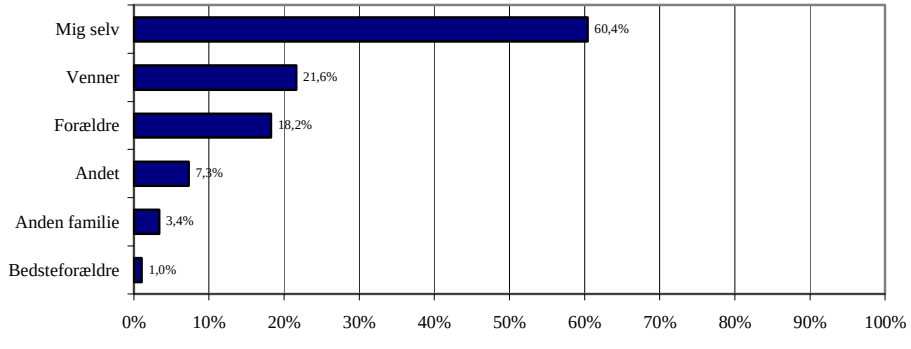

Diagram 4.10c. *Introduktion til motion (n=384).*

Men forældrenes introduktion spiller en mindre og mindre rolle, når vi bevæger os fra introduktion til friluftsliv til sport til motion. De unge er selv de primære introduktionskilder til både sport og motion, herefter vennerne, der stadig spiller en mindre rolle for introduktionen til sport, men nærmest ingen andel har i introduktionen til motion. Der er med andre ord stærkt belæg for at konkludere, at introduktion til sport og motion er afhængig af de unge selv og dermed individualisering. Sport og motion er på den måde langt mere individualiseret i introduktionsmønstret end friluftsliv er.

Men er konklusionen den samme, hvis introduktionsmønstre betragtes i forhold til de enkelte aktivitetsgrupper?

For at besvare det, er svarene også analyseret i forhold til de enkelte aktivitetsgrupper, og resultatet for friluftsliv, sport og motion kan ses i diagram 4.10d, 4.10e og 4.10f henholdsvis.

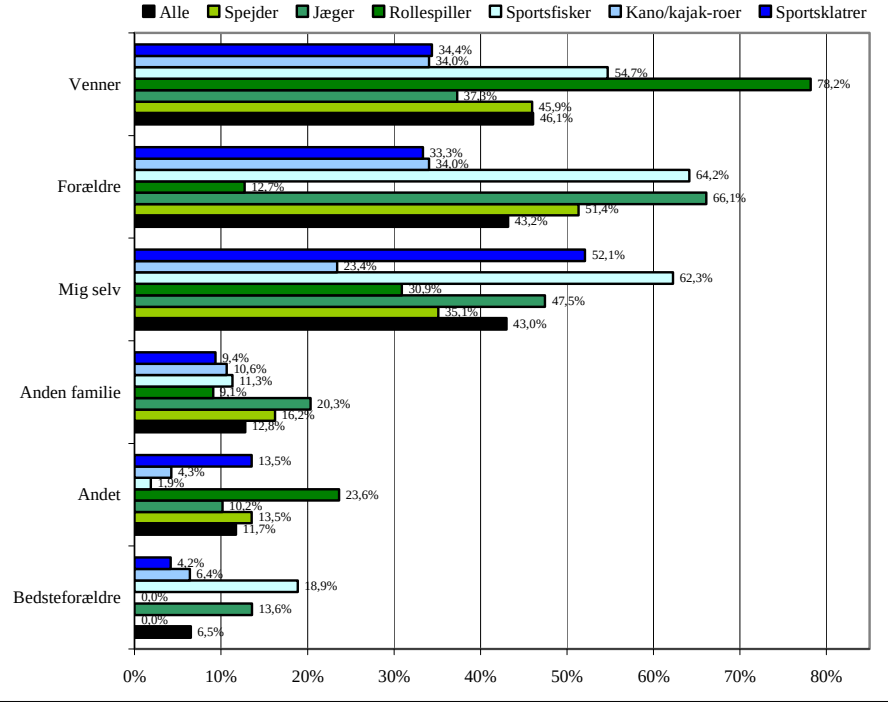

Diagram 4.10d. *Sammenhæng imellem introduktion til friluftsliv og aktivitetsgrupper (n=384).*

De nederstliggende sorte søjler indenfor hver enkelte introduktionskilde i diagrammerne, angiver tallene fra de forrige diagrammer 4.10a, 4.10b og 4.10c. Dvs. den samlede % af de unge, der har angivet den pågældende introduktionskilde til henholdsvis friluftsliv, sport og motion. De liggende søjler herover angiver for hver enkelt aktivitetsgruppe, hvor mange % af de

unge i aktivitetsgruppen, der er introduceret til henholdsvis friluftsliv, sport og motion af pågældende introduktionskilde.

I det følgende er det kun introduktionskilderne venner, forældre og de unge selv, der kommenteres. I de tilfælde hvor den enkelte aktivitetsgruppe ligger over alle, tages dette som udtryk for, at den pågældende introduktionskilde har været vigtigst/mest hyppig for aktivitetsgruppen som helhed.

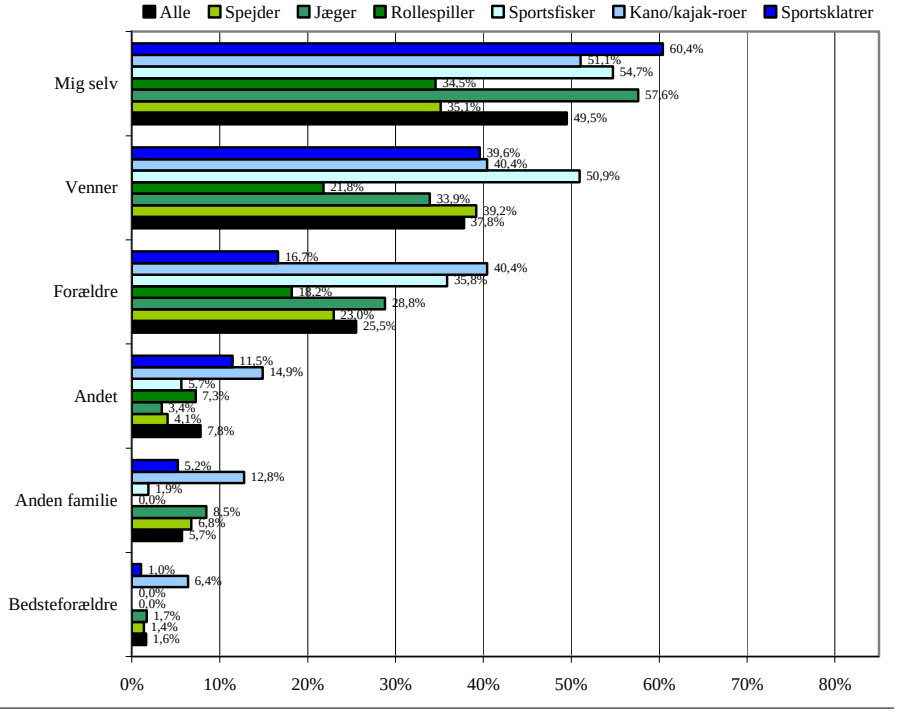

Diagram 4.10e. *Sammenhæng imellem introduktion til sport og aktivitetsgrupper (n=384).*

Friluftsliv: Set i forhold til alle inden for de pågældende introduktionskilder, er det sportsfiskerne (62 %), sportsklatrerne (52 %) og jægerne (48 %), der mere ofte end andre har introduceret *sig selv* til friluftsliv, rollespillerne (78 %) og sportsfiskerne (55 %), der mere ofte end andre er introduceret af *vennerne*, og jægerne (66 %), sportsfiskerne (64 %) og spejderne (51 %), der mere ofte end andre er introduceret af *forældrene*. Essensen for introduktion til friluftsliv må være, at forældrene og dermed tradition og primærsocialisering har haft en relativt større betydning for jægerne, sportsfiskerne og spejderne end alle andre. Det er særligt iøjnefaldende at vennerne og dermed sekundær socialisering har haft en langt større betydning end primærsocialisering i forhold til rollespillernes introduktion til friluftsliv. De unge selv, og dermed individualisering, har

desuden haft en væsentlig betydning for sportsfiskernes, sportsklatrernes og jægernes introduktion.

Sport: Det er sportsklatrerne (60 %), jægerne (58 %), sportsfiskerne (55 %) og kano/kajak-roerne (51 %), der oftere end andre har introduceret *sig selv* til sport, *vennerne* der ofte end andre har introduceret sportsfiskerne (51 %), kano/kajak-roerne (40 %), sportsklatrerne (40 %) og spejderne (39 %) til sport, og *forældrene* der ofte end andre har introduceret kano/kajak-roerne (40 %), sportsfiskerne (36 %) og jægerne (29 %) til sport. Pointen for sport er, at introduktion til sport er stærkt individualiseret, om end forældre og dermed tradition også har betydet en del for kano/kajak-roernes, sportsfiskernes og jægernes introduktion til sport.

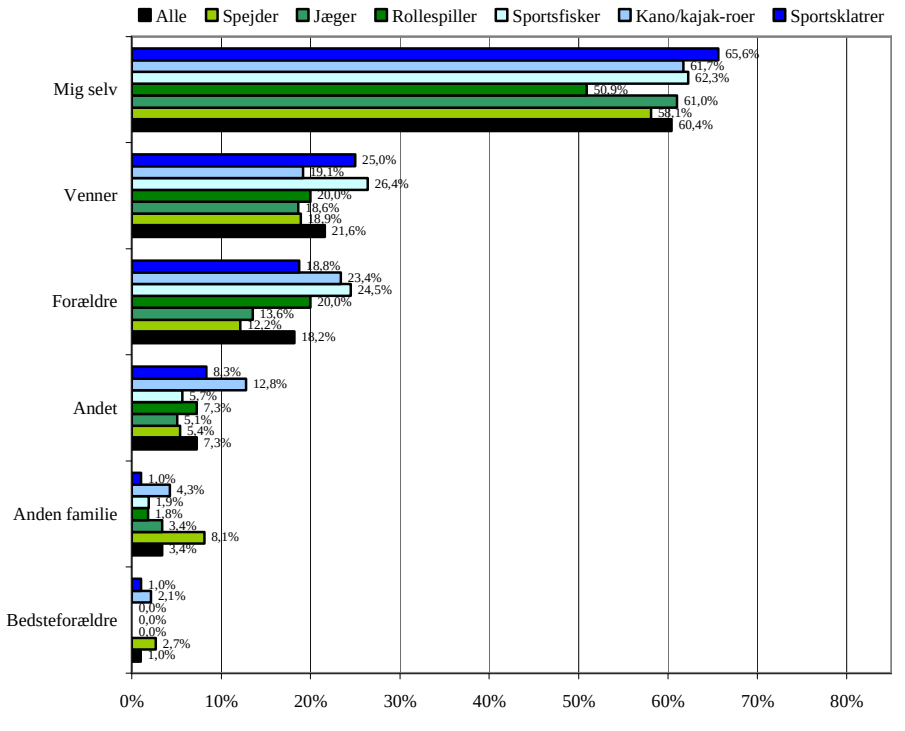

Diagram 4.10f. *Sammenhæng imellem introduktion til motion og aktivitetsgrupper (n=384).*

Motion: Det er sportsklatrerne (66 %) sportsfiskerne (62 %), kano/kajak-roerne (62 %) og jægerne (61 %), der mere ofte end alle har introduceret *sig selv* til motion, *vennerne* der mere ofte end andre har introduceret sportsfiskerne (26 %) og sportsklatrerne (25 %) til motion, og *forældrene* der mere ofte end andre har introduceret sportsfiskerne (25 %), kano/kajak-roerne (23 %), rollespillerne (20 %) og sportsklatrerne (19 %) til motion. Essensen for motion er, at introduktion til motion er stærkt individualiseret

for langt de fleste, men forældre og tradition har stadig haft betydning for introduktionen til motion for omkring en fjerdels vedkommende blandt både sportsfiskerne, kano/kajak-roerne, rollespillerne og sportsklatrerne.

En anden måde at opgøre resultaterne på, er at se på, hvor massivt de unge er blevet introduceret til deres aktiviteter. Det kan gøres ved at lægge alle tallene i henholdsvis diagram 4.10d, 4.10e og 4.10f sammen for hver enkelt aktivitetsgruppe, og liste et indeks for introduktionsintensiteten for friluftsliv, sport og motion. Indekset kan med forbehold for de introduktionskilder, som de unge ikke har mulighed for at angive, betragtes som et barometer for antallet af introduktionskilder pr. person i aktivitetsgrupperne.

Med faldende introduktionsintensitet er indekset for *friluftsliv*, at:

sportsfiskerne har haft 2,1 introduktionskilder/pers.,
jægerne har haft 1,9 introduktionskilder/pers.,
spejderne har haft 1,6 introduktionskilder/pers.,
rollespiller har haft 1,5 introduktionskilder/pers.,
sportsklatrerne har haft 1,5 introduktionskilder/pers,
og endelig har *kano/kajak-roerne* haft 1,1 introduktionskilder/pers. i gennemsnit.

Med faldende introduktionsintensitet er indekset for *sport*, at:

kano/kajak-roerne har haft 1,7 introduktionskilder/pers.,
sportsfiskerne har haft 1,5 introduktionskilder/pers.,
sportsklatrerne har haft 1,3 introduktionskilder/pers,
jægerne har haft 1,3 introduktionskilder/pers,
spejderne har haft 1,1 introduktionskilder/pers.,
og *rollespillerne* har haft 0,8 introduktionskilde/pers.

Med faldende introduktionsintensitet er indekset for *motion*, at:

kano/kajak-roerne har haft 1,2 introduktionskilder/pers.,
sportsfiskerne har haft 1,2 introduktionskilder/pers.,
sportsklatrerne har haft 1,2 introduktionskilder/pers.,
spejderne har haft 1,1 introduktionskilder/pers.,
jægerne har haft 1,0 introduktionskilde/pers.,
og *rollespillerne* har haft 1,0 introduktionskilde/pers.

Det generelle billede er, at de unge har haft flere introduktionskilder til friluftsliv end til sport og motion. Det kan måske tages som et forsigtigt udtryk for, at introduktion til friluftsliv er mere bestemt af introduktionsintensitet end sport og især motion er.

4.2.3 De unges naturoplevelser i Danmark og i udlandet

De unge har angivet enighed i udsagn, om deres oplevelser i naturen i Danmark og i udlandet, når de dyrker deres aktiviteter. Diagram 4.11a og 4.11b viser resultaterne for oplevelserne i Danmark henholdsvis udlandet.

Udsagnene om oplevelserne i Danmark og i udlandet var enslydende. Resultaterne præsenteres under temaområder ud fra teoretiske betragtninger.

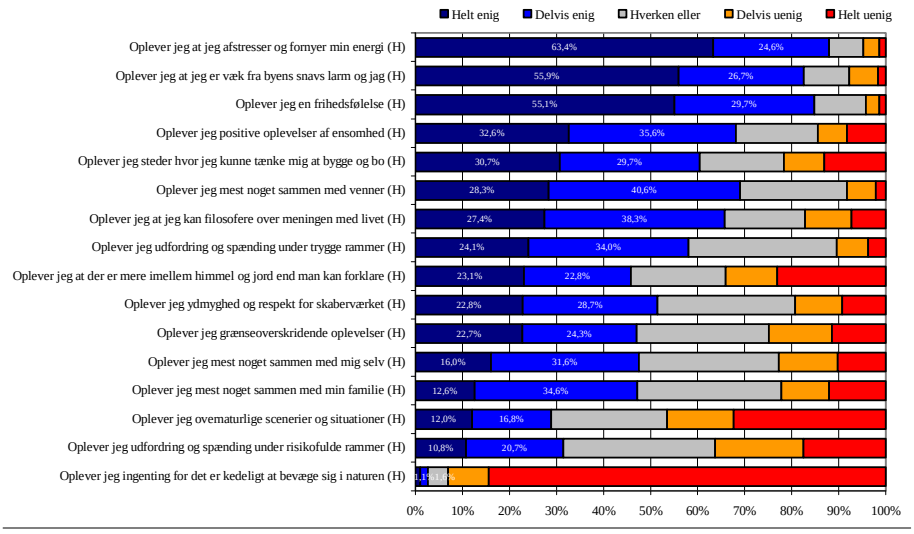

***Diagram 4.11a**. De unges naturoplevelser i Danmark (n=368-376).*
Note: Angivelse af (H) efter hvert udsagn betegner, at oplevelserne ud fra en konceptuel betragtning i afhandlingen, ses som repræsentationer for de unges hverdagsliv.

Fysisk og psykisk sundhed

Det første temaområde handler om, at de unges oplever *fysisk og psykisk sundhed*, når de dyrker deres aktiviteter: Her er der overordentlig bred enighed om 3 store oplevelser både i naturen i Danmark og i udlandet. Begge steder oplever de unge, at de: 1) afstresser og fornyer deres energi; 2) kommer væk fra byens snavs, larm og jag; og får 3) en frihedsfølelse.

Risiko kontra sikkerhed

Det andet temaområde drejer sig om skismaet mellem på den ene side, *at dyrke risikofyldte oplevelser gennem ekstreme aktiviteter med henblik på identitetsmæssig forandringspolarisering*, og på den anden side, *at dyrke sikkerhedsfyldte oplevelse gennem moderate aktiviteter med henblik på identitetsmæssig stabilitetspolarisering*: Her er 80 % enige i, at de i naturen i udlandet oplever grænseoverskridende oplevelser; 47 % er enige i, at de oplever det samme i naturen i Danmark. 65 % er enige i, at de i naturen i udlandet oplever udfordring og spænding under risikofulde rammer; 32 % er enige i, at de oplever det samme i naturen i Danmark. Derimod er enigheden i, at de oplever udfordring og spænding under trygge rammer, ens i naturen i Danmark (55 %) og i naturen i udlandet (58 %). Resultatet kan indikere, at de unge primært henter de virkelig grænseoverskridende og identitetsforandrende naturoplevelser i udlandet.

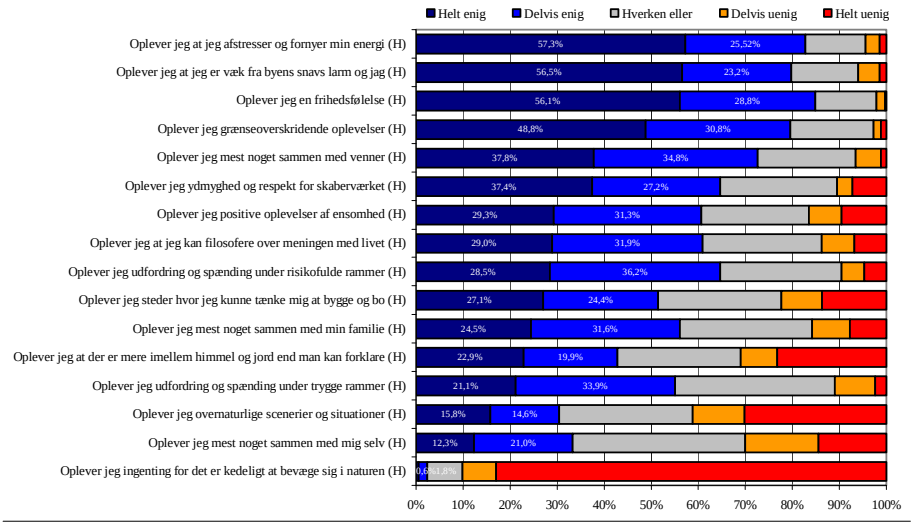

Diagram 4.11b. *De unges naturoplevelser i udlandet (n=368-376).*
Note: Angivelse af (H) efter hvert udsagn betegner, at oplevelserne ud fra en konceptuel betragtning i afhandlingen, ses som repræsentationer for de unges hverdagsliv.

Individualitet kontra socialitet

Et tredje område handler om modsætningen imellem *at opleve naturen alene eller i fællesskab med andre*. Dvs. hvorvidt de unges oplevelser i naturen er udtryk for individualitet kontra socialitet. Her er enigheden i overvejende at oplever noget sammen med venner, stort set ens uanset om der er tale om naturen i Danmark (69 %) eller i udlandet (73 %). Derimod er flere enige i, at de mest oplever noget sammen med deres familie i udlandet (57 %), end der er enige i det samme i Danmark(48 %). Og endelig er der flere, som er enige i, at de mest oplever noget sammen med sig selv i naturen i Danmark, end der er enige i det samme i udlandet (33 %).

Dybereliggende introverte værdier og selvfordybelse

Et fjerde område handler om, *at de unge oplever og finder dybereliggende introverte værdier og selvfordybelse i naturen*: Her er der flere, som er enige i, at de har positive oplevelser af ensomhed i naturen i Danmark (69 %), end der er enige i samme i naturen i udlandet (50 %). Og der er også en anelse flere enige i, at de i naturen i Danmark filosoferer over meningen med livet (65 %), end i udlandet (61 %). Til gengæld er der flere enige i, at de oplever ydmyghed og respekt for skaberværket i naturen i udlandet (64 %), end i Danmark (52 %). Derimod mener næsten lige mange, at der er mere imellem himmel og jord end man kan forklare i naturen i Danmark (46 %) og i udlandet (43 %), og at de oplever overnaturlige scenerier og situationer i naturen i Danmark (29 %) og i udlandet (31 %).

Dybereliggende ekstroverte værdier og selvaktualisering
Det sidste og femte temaområde handler også om dybereliggende værdier, her mere *ekstroverte værdier, dvs. udadvendte og selvaktualiserende værdier*, som f.eks. ønsket om at bygge og at bo. 61 % enige i, at de i naturen i Danmark oplever steder, hvor de kunne tænke sig at bygge og bo; 51 % er enige i, at de oplever det samme i naturen i udlandet.

Sammenhæng mellem naturoplevelser i Danmark og i udlandet og sociodemografiske variable
Følgende nævnes kun *stærkt* signifikante sammenhænge imellem udsagnene om oplevelser i naturen i Danmark (tabel 4.1a Danmark) og i udlandet (tabel 4.1b udlandet) og sociodemografiske variable.

Køn
Der ingen stærkt signifikante sammenhænge imellem variablen køn og naturoplevelser i Danmark og i udlandet.

Alder

Alder og risiko kontra sikkerhed i naturen i Danmark
Den yngre aldersgruppe (14-20årige) er i højre grad end den ældre aldersgruppe (21-32årige) enige i, at de i naturen i *Danmark* oplever »*grænseoverskridende oplevelser*«.

Alder og dybereliggende introverte værdier og selvfordybelse i naturen i Danmark
Den yngre aldersgruppe (14-20årige) er i højre grad end den ældre aldersgruppe (21-32årige) enige i, at de i naturen i *Danmark* oplever »*mere imellem himmel og jord end man kan forklare*« og »*overnaturlige scenerier og situationer*«.

Nuværende bolig

Nuværende bolig og dybereliggende introverte værdier og selvfordybelse i naturen i Danmark
Jo mindre by de unge bor i, des mere enige er de i, at de i naturen i *Danmark* oplever »*overnaturlige scenerier og situationer*«.

Nuværende bolig og dybereliggende ekstroverte værdier og selvaktualisering i naturen i Danmark

Igen er sammenhængen, at jo mindre by de unge bor i, des mere enige er de i, at de i naturen i *Danmark* oplever »*steder, hvor de kunne tænke sig at bygge og bo*«.

Tabel 4.1a. *Sammenhænge imellem naturoplevelser i Danmark når der dyrkes friluftsliv, sport og/eller motion og sociodemografiske variable.*

	Spørgsmål nummer	Køn	Alder	Nuværende bolig	Bolig i barndommen	Nuværende beskæftigelse	Højest afsluttet uddannelse	Aktivitetsgruppe	Aktivitetsmåde	Oplevelsespolarisering	Værdipolarisering
n		366-374	360-365	361-367	340-345	321-328	350-357	368-376	367-375	367-375	367-375
Df		4	4	8	8	16	12	20	12	4	4
Oplever jeg at jeg afstresser og fornyer min energi (H)	23	-	-	-	-	-	-	-	****	*	-
Oplever jeg at jeg er væk fra byens snavs larm og jag (H)	20	-	-	-	-	*	-	-	-	-	-
Oplever jeg en frihedsfølelse (H)	5	*	**	*	*	*	-	****	-	****	-
Oplever jeg positive oplevelser af ensomhed (H)	15	-	-	**	-	-	-	****	-	-	-
Oplever jeg steder hvor jeg kunne tænke mig at bygge og bo (H)	13	**	-	*****	-	*****	-	*****	****	*****	-
Oplever jeg mest noget sammen med venner (H)	10	-	-	-	-	-	-	*****	-	-	-
Oplever jeg at jeg kan filosofere over meningen med livet (H)	19	-	-	-	-	-	-	-	-	-	*
Oplever jeg udfordring og spænding under trygge rammer (H)	3	-	-	-	*	-	-	*	-	-	-
Oplever jeg at der er mere imellem himmel og jord end man kan forklare (H)	12	-	*****	**	-	*****	**	*****	-	*	-
Oplever jeg ydmyghed og respekt for skaberværket (H)	7	-	-	-	-	*	-	-	*	-	-
Oplever jeg grænseoverskridende oplevelser (H)	6	-	*****	-	-	**	-	****	*	-	****
Oplever jeg mest noget sammen med mig selv (H)	9	-	-	*	-	**	-	****	*	*	-
Oplever jeg mest noget sammen med min familie (H)	11	-	-	-	-	-	-	****	-	-	-
Oplever jeg overnaturlige scenerier og situationer (H)	14	-	*****	*****	*	*****	*	*****	-	-	-
Oplever jeg udfordring og spænding under risikofulde rammer (H)	4	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Oplever jeg ingenting for det er kedeligt at bevæge sig i naturen (H)	18	-	*	*	-	-	-	-	-	*	-

Note:
*** viser *stærkt signifikant* sammenhæng ($p \leq 0{,}001$)
** viser *signifikant* sammenhæng ($0{,}001 < P \leq 0{,}010$)
* viser *svagt signifikant* sammenhæng ($0{,}010 < P \leq 0{,}050$)
- viser ikke signifikant sammenhæng
Stjerner markeret med **fed** er kommenteret i brødtekst
Angivelse af (H) efter hvert udsagn betegner, at oplevelserne ud fra en konceptuel betragtning i afhandlingen, ses som repræsentationer for de unges hverdagsliv.

Bolig i barndommen

Der er ikke nogen stærkt signifikante sammenhænge imellem oplevelser i naturen i Danmark og i udlandet og variablen bolig i barndommen.

Tabel 4.1b. *Sammenhæng imellem naturoplevelser i udlandet når der dyrkes friluftsliv, sport og/eller motion og sociodemografiske variable.*

	Spørgsmål nummer	Køn	Alder	Nuværende bolig	Bolig i barndommen	Nuværende beskæftigelse	Højest afsluttet uddannelse	Aktivitetsgruppe	Aktivitetsmåde	Oplevelsespolarisering	Værdipolarisering
n		332-338	325-331	329-335	312-316	295-300	320-325	334-339	332-338	332-338	332-338
Df		4	4	8	8	16	12	20	12	4	4
Oplever jeg at jeg afstresser og fornyer min energi (H)	23	**	-	-	-	-	*	-	*	-	-
Oplever jeg at jeg er væk fra byens snavs larm og jag (H)	20	-	-	-	-	-	-	*	-	-	-
Oplever jeg en frihedsfølelse (H)	5	*	-	-	-	-	-	**__**__	-	-	-
Oplever jeg grænseoverskridende oplevelser (H)	6	-	-	-	-	-	-	-	-	-	*
Oplever jeg mest noget sammen med venner (H)	10	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Oplever jeg ydmyghed og respekt for skaberværket (H)	7	-	-	-	-	-	-	*	*	-	-
Oplever jeg positive oplevelser af ensomhed (H)	15	-	-	-	-	-	-	-	*	-	-
Oplever jeg at jeg kan filosofere over meningen med livet (H)	19	-	-	-	-	-	-	-	*	-	*
Oplever jeg udfordring og spænding under risikofulde rammer (H)	4	-	-	-	-	-	-	-	-	-	*
Oplever jeg steder hvor jeg kunne tænke mig at bygge og bo (H)	13	-	-	*	-	-	-	*	*	***__**__	-
Oplever jeg mest noget sammen med min familie (H)	11	*	-	*	-	-	-	-	-	-	-
Oplever jeg at der er mere imellem himmel og jord end man kan forklare (H)	12	-	-	-	-	**	*	***__**__	-	*	-
Oplever jeg udfordring og spænding under trygge rammer (H)	3	-	-	-	-	***__**__	*	-	-	-	-
Oplever jeg overnaturlige scenerier og situationer (H)	14	*	**	*	-	***__**__	*	-	-	-	-
Oplever jeg mest noget sammen med mig selv (H)	9	-	-	*	-	*	-	-	-	-	-
Oplever jeg ingenting for det er kedeligt at bevæge sig i naturen (H)	18	-	*	-	-	-	*	-	-	-	-

Note:
*** viser *stærkt signifikant* sammenhæng ($p \leq 0{,}001$)
** viser *signifikant* sammenhæng ($0{,}001 < P \leq 0{,}010$)
* viser *svagt signifikant* sammenhæng ($0{,}010 < P \leq 0{,}050$)
- viser ikke signifikant sammenhæng
Stjerner markeret med **__fed__** er kommenteret i brødtekst
Angivelse af (H) efter hvert udsagn betegner, at oplevelserne ud fra en konceptuel betragtning i afhandlingen, ses som repræsentationer for de unges hverdagsliv.

Nuværende beskæftigelse

Nuværende beskæftigelse og dybereliggende ekstroverte værdier og selvaktualisering i naturen i Danmark

Dem, der i gang med en erhvervsuddannelse eller laver andet end skole og uddannelse er særligt fokuseret på de ekstroverte værdier i landskabet, for det er dem, der er mest enige i, at de i naturen i *Danmark* oplever »*steder, hvor de kunne tænke sig at bygge og bo*«.

Nuværende beskæftigelse og dybereliggende introverte værdier og selvfordybelse i naturen i Danmark
Omvendt er dem, der er i gang med grundskolen mere fokuseret på de introverte værdier i landskabet, fordi det er dem, der er mest enige i, at de i naturen i *Danmark* oplever »*mere imellem himmel og jord, end man kan forklare*« og »*overnaturlige scenerier og situationer*«.

Nuværende beskæftigelse og risiko kontra sikkerhed i naturen i udlandet
Dem, der er i gang med en erhvervsuddannelse er mere enige end dem, der er i gang med en videregående uddannelse eller en social og sundhedsuddannelse i, at de i naturen i *udlandet* oplever »*udfordring og spænding under trygge rammer*«.

Nuværende beskæftigelse og dybereliggende introverte værdier og selvfordybelse i naturen i udlandet
Som ovenfor er det igen dem, der er i gang med en erhvervsuddannelse, som er mere enige end dem, der er i gang med en videregående uddannelse eller en social og sundhedsuddannelse i, at de i naturen i *udlandet* oplever »*overnaturlige scenerier og situationer*«.

Højest afsluttet uddannelse
Der er ikke nogen stærkt signifikante sammenhænge for variablen højest afsluttet uddannelse

Aktivitetsgruppe

Aktivitetsgruppe og fysisk og psykisk sundhed i naturen i Danmark og i udlandet
Spejderne, jægerne men også sportsfiskerne er mest enige i, at de i naturen i *Danmark* »*oplever en frihedsfølelse*«; sportsklatrerne og sportsfiskerne er mest enige i den tilsvarende oplevelse i naturen i *udlandet*.

Aktivitetsgruppe og dybereliggende introverte værdier og selvfordybelse i naturen i Danmark og i udlandet
Sportsfiskerne, spejderne og jægerne er mest enige i, at de i naturen i *Danmark* »*oplever mere imellem himmel og jord, end man kan forklare*«; om den tilsvarende oplevelse i naturen i *udlandet* er enigheden mest udbredt blandt sportsfiskerne og jægerne.

Aktivitetsgruppe og dybereliggende ekstroverte værdier og selvaktualisering i naturen i Danmark og i udlandet

Jægerne og sportsfiskerne er mest enige i, at de i naturen i *Danmark* »*oplever steder, hvor de kunne tænke sig at bygge og bo*«. Det er med andre ord dem, der i mest udpræget grad har fundet ind til de dybe, ekstroverte værdier, om på udadvendt og eksplicit vis, at realiserer sig selv ved ønsket om at bosætte sig ude i naturen i Danmark. Et så dybt ønske kommer ikke fra den ene dag til den anden, men kræver modningstid.

Aktivitetsgruppe og dybereliggende introverte værdier og selvfordybelse i naturen i Danmark
Måske kan en del af denne modning tilskrives, at jægerne og sportsfiskerne også er mest enige i, at de i naturen i *Danmark* oplever »*positive oplevelser af ensomhed*«. Ikke overraskende eftersom fiskeri og jagt oftest kræver tålmodighed og venten og forgår afsides, hvilket giver tid og rum til i fred og ro, at opleve sig selv og binde sig selv til naturen.

Aktivitetsgruppe og individualitet kontra socialitet i naturen i Danmark
Derfor overrasker det måske heller ikke, at jægerne og sportsfiskerne er mest enige i, at de »*oplever mest sammen med sig selv*« i naturen i *Danmark*.

Men på den anden side er jægerne og sportsfiskerne, og herunder også spejderne, også dem, der er mest enige i, at de oplever »*mest sammen med deres familie*« i naturen i *Danmark*. For i hvert tilfælde jægernes vedkommende, er der intet modsætningsfuldt heri eftersom jagt ofte er et familieforetagende eller et foretagende i andre sociale relationer, hvor man deles om et jagtområde.

Til gengæld er det fortrinsvis rollespillerne, men igen også spejderne, der er mest overbevist enige i, at de i naturen i *Danmark* »*mest oplever noget sammen med venner*«.

Aktivitetsgruppe og risiko kontra sikkerhed i naturen i Danmark
Spejderne er mest enige i, at de har »*grænseoverskridende oplevelser*« i naturen i *Danmark*.

Aktivitetsgruppe og dybereliggende introverte værdier og selvfordybelse i naturen i Danmark
Rollespillerne er mest enige i, at de »*oplever overnaturlige scenerier og situationer*« ude i naturen i Danmark.

<u>*Aktivitetsmåde*</u>

Aktivitetsmåde og fysisk og psykisk sundhed i naturen i Danmark
Dem, der dyrker aktiviteter på den post-moderne og traditionelle måde, er mest enige i, at de »*afstresser og fornyer deres energi*« i naturen i *Danmark*.

Aktivitetsmåde og dybereliggende ekstroverte værdier og selvaktualisering i naturen i Danmark
Dem, der dyrker aktiviteter på den post-moderne måde, er mest enige i, at »*opleve steder, hvor de kunne tænke sig at bygge og bo*« i naturen i *Danmark*.

Oplevelsespolarisering

Oplevelsespolarisering og dybereliggende ekstroverte værdier og selvaktualisering i naturen i Danmark og i udlandet
Enigheden i, i naturen i både *Danmark* og i *udlandet*, at »*opleve steder, hvor man kunne tænke sig at bygge og bo*« er mest udbredt blandt de stabilitetspolariserede.

Oplevelsespolarisering og fysisk og psykisk sundhed i naturen i Danmark
Igen er det de stabilitetspolariserede, der er mest enige i, at »*opleve en frihedsfølelse*« i naturen i *Danmark*.

Værdipolarisering

Værdipolarisering og risiko kontra sikkerhed i naturen i Danmark
Her er flere solidaritetspolariserede end individualitetspolariserede enige i, at de oplever »*grænseoverskridende oplevelser*« i naturen i *Danmark*.

4.2.4 De unges årsager til at dyrke friluftsliv, sport og motion

Allerede inden spørgeskemaundersøgelsen fandt jeg igennem de første interviews ud af, at hvis jeg ville forstå friluftslivets rolle i de unges tilværelse, kunne det ikke lade sig gøre ved at fordybe sig i friluftsliv alene. Årsagen var, at de unge var optaget af at udnytte betydningen af og meningen med, at dyrke flere forskellige, eventuelt samtidige, aktiviteter. Konsekvensen var, at ville jeg arbejde med friluftsliv, måtte jeg altså også forstå, hvad de unge fik ud af andre aktiviteter, som det ikke umiddelbart var oplagt at kalde friluftsliv, for hvad de ikke fik ud af friluftsliv, det fik de ud af andre aktiviteter. Og omvendt. Derfor var det også oplagt at tilnærme spørgeskemaundersøgelsen den virkelighed, som friluftslivet udfolder sig i. Dvs. også at spørge til andre aktiviteter, som de unge dyrkede. Det er derfor jeg også spurgt til både friluftsliv, sport og motion.

Spørgsmålet, der nu skal rejses er: Hvad er årsagerne til at de unge dyrker friluftsliv, sport og motion? Og dyrker de friluftsliv, sport og motion af forskellige årsager? Svarene er ikke kun spændende i sig selv, men de er også særdeles interessante, fordi de lægger op til en diskussion af

sammenhængen imellem bl.a. aftraditionalisering, refleksivitet, identitet og forandringer i de unges friluftsliv.

I spørgsmål 3, 4 og 5 i spørgeskemaet har de unge tilkendegivet deres enighed i udsagn, om deres årsager til at dyrke friluftsliv, sport og motion. Diagram 4.12a, b og c viser resultaterne for henholdsvis friluftsliv, sport og motion. Udsagnene om årsagerne var enslydende.

Bemærk at resultaterne i diagrammerne teknisk set er kategoriseret i forhold til, om årsagerne skyldes, eller giver mening i forhold til, stil, livsstil og livsform. Kategoriseringen er konceptuel og bygger på, hvorvidt årsagerne teoretisk set kan tilskrives de unges identitetsprojekt på henholdsvis personligt (stil), socialt (livsstil) og kulturelt (livsform) niveau.

Den konceptuelle kategorisering bruges også i følgende gennemgang af resultaterne. Resultaterne vises så årsagerne til at dyrke friluftsliv, sport og motion, umiddelbart kan sammenlignes indenfor stil, livsstil og livsform.

Med henblik på at skelne mellem vigtigste og næstvigtigste årsager, antages der følgende et vigtighedskriterium. De vigtigste årsager sættes til over 70 % enighed. De næstvigtigste årsager sættes til imellem 30 % og 70 % enighed. Årsager med under 30 % enighed nævnes ikke.

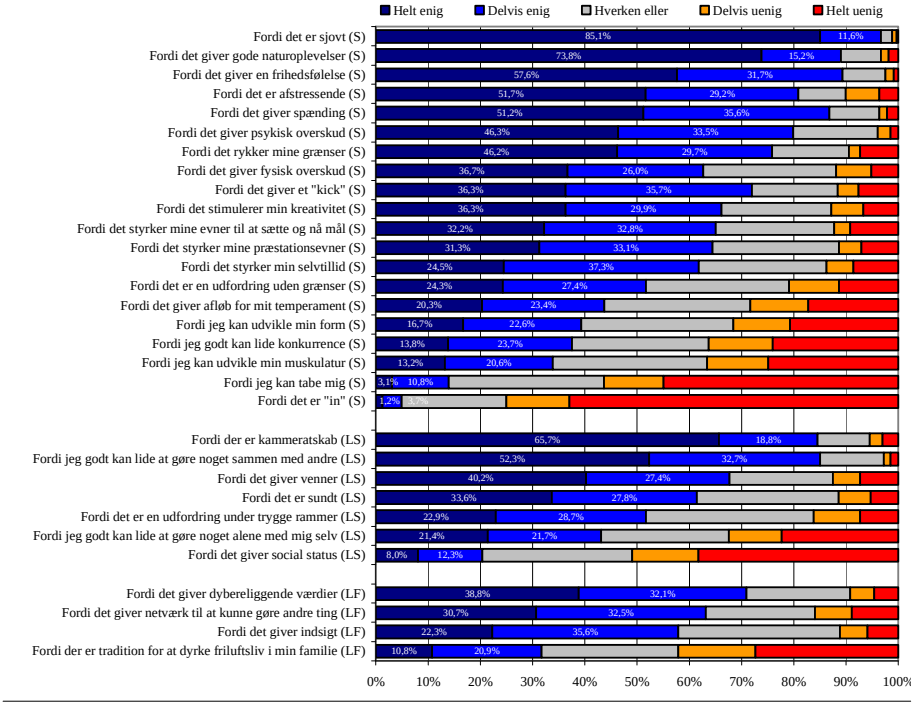

Diagram 4.12a. *Årsager til at dyrke friluftsliv lige nu (n=323-329).*

Note:
(S) angiver at årsagen til at dyrke friluftsliv repræsenterer en given mening i forhold om stil.
(LS) angiver at årsagen til at dyrke friluftsliv repræsenterer en given mening i forhold om livsstil.
(LF) angiver at årsagen til at dyrke friluftsliv repræsenterer en given mening i forhold om livsform.

Årsager til friluftsliv, sport og motion tilskrevet stil

Når det handler om årsagerne til at dyrke aktiviteterne stilmæssigt, så er der først og fremmest tale om de unges bevæggrunde på identitetsprojektets personlige niveau, der primært handler det om de unges refleksive forhold til sig selv som subjekt og krop.

Friluftsliv på grund af stil

De unge er meget enige i 8 årsager til at dyrke *friluftsliv*: de vigtigste er, at det er sjovt (97 %), giver frihedsfølelse (90 %) og gode naturoplevelser (89 %). Derudover er friluftsliv for spændingens (87 %) skyld, fordi det er afstressende (81 %) og giver psykisk overskud (80 %) også vigtig. Rigtig mange er også enige i, at de dyrker friluftsliv, fordi det rykker deres grænser (76 %) og giver dem et "kick" (72 %).

Herefter er der 10 årsager, som mange også er enige i er vigtige. Her dyrker de først og fremmest friluftsliv, fordi det giver fysisk overskud (63 %), stimulerer kreativiteten (66 %), styrker evner til at sætte og nå mål (65 %) og præstationsevnerne (64 %). Mange gør det også på grund af den selvtillid (62 %), det giver, og fordi friluftsliv er en udfordring uden grænser (51 %). Endelig er nogen også enige i, at de dyrker friluftsliv fordi de kan få afløb for deres temperament (43 %), udvikle deres form (40 %) og muskulatur (34 %), og endelig fordi de godt kan lide konkurrence (38 %).

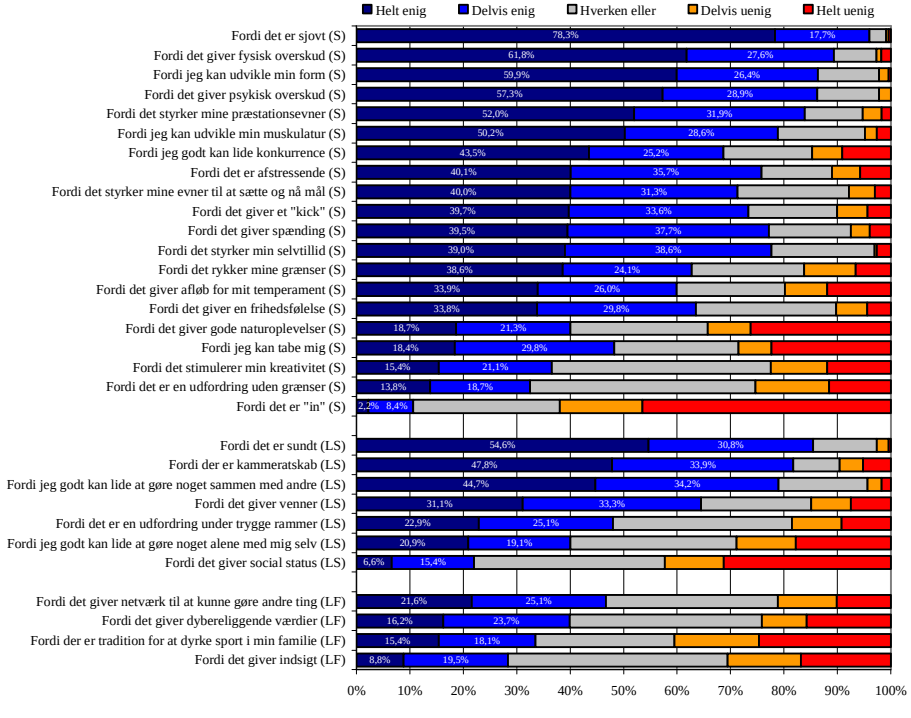

Diagram 4.12b. *Årsager til at dyrke sport lige nu (n=225-230).*

Note:
(S) angiver at årsagen til at dyrke sport repræsenterer en given mening i forhold om stil.
(LS) angiver at årsagen til at dyrke sport repræsenterer en given mening i forhold om livsstil.
(LF) angiver at årsagen til at dyrke sport repræsenterer en given mening i forhold om livsform.

Sport på grund af stil

Der er 11 årsager til at dyrke *sport*, som vedrører stil, og som de unge er meget enige i: først og fremmest dyrker de sport, fordi det er sjovt (96 %). De ønsker at få fysisk (90 %) og psykisk (86 %) overskud, udvikle formen (86 %) og muskulaturen (79 %), hvilket kan være spændende (77 %). Men rigtig mange er også enige i, at det er fordi sport styrker deres præstationsevner (84 %), evnerne til at sætte og nå mål (71 %) og få selvtillid (78 %). Desuden er det fordi sport giver et "kick" (74 %) og er afstressende (76 %).

Herefter er der 8 årsager, som mange også er enige i: Her handler det primært om, at de dyrker sport for konkurrences (69 %) skyld. Men sport giver også en frihedsfølelse (64 %), kan bruges til at rykke grænser (63 %) og give afløb for ens temperament (60 %). Under halvdelen er enige i, at de dyrker sport, fordi de kan tabe sig (48 %), få gode naturoplevelser (40 %), stimulerer kreativiteten (36 %) og fordi sport er en udfordring uden grænser (33 %).

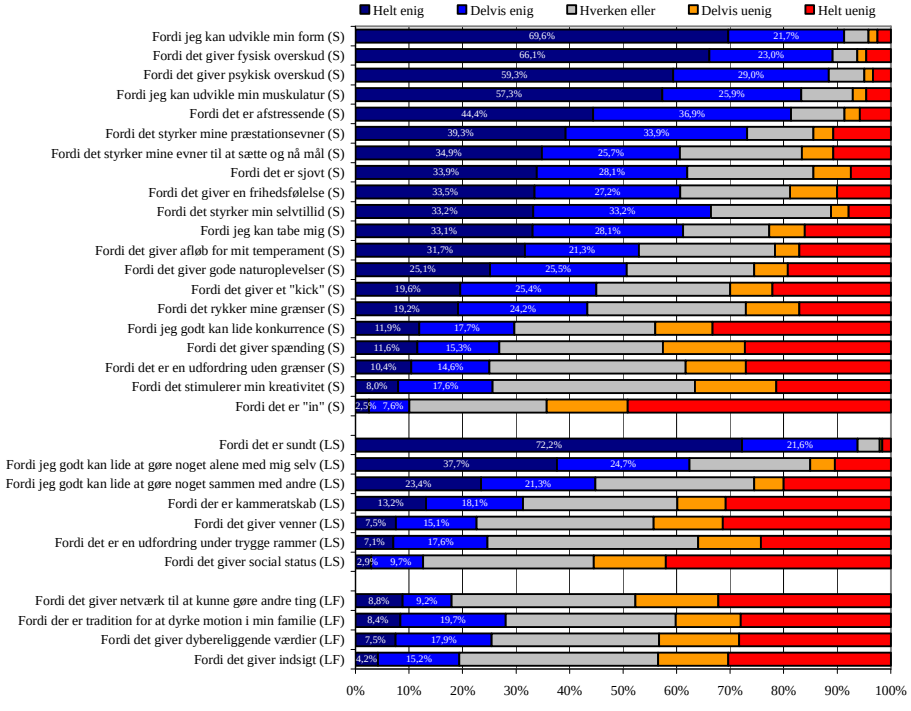

Diagram 4.12c. *Årsager til at dyrke motion lige nu (n=237-243).*

Note:
(S) angiver at årsagen til at dyrke motion repræsenterer en given mening i forhold om stil.
(LS) angiver at årsagen til at dyrke motion repræsenterer en given mening i forhold om livsstil.
(LF) angiver at årsagen til at dyrke motion repræsenterer en given mening i forhold om livsform.

Motion på grund af stil
Stilmæssigt er der 6 årsager til at dyrke *motion*, som rigtigt mange er enige i: først og fremmest handler motion om at komme i form (92 %) og få fysisk (89 %) og psykisk (88 %) overskud. Herefter er det også vigtigt, at udvikle ens muskulatur (83 %), og stresse af psykisk (81 %). Endelig er rigtig mange også enige i, at motion styrker deres præstationsevner (73 %).

Herefter er der 10 årsager til at dyrke motion, som mange også er enige i: her dyrker de unge motion, ikke kun fordi det styrker deres selvtillid (66 %) men også fordi, at det umiddelbart er sjovt (62 %) og kan bruges til at styrke evnerne til at sætte og nå mål (61 %). En del dyrker også motion, fordi det giver en frihedsfølelse (61 %) og fordi de kan tabe sig (61 %). Mange får også afløb for deres temperament (53 %) igennem motion. Endelig udelukker motion ikke oplevelserne af natur, idet 51 % er enige i, at de dyrker motion, fordi det giver gode naturoplevelser.

Under halvdelen af de unge er enige i, at de også dyrker motion fordi det giver et "kick" (45 %), det rykke grænser (43 %), og fordi de også godt kan lide konkurrence (30 %).

Årsager til friluftsliv, sport og motion tilskrevet livsstil
Årsager, der har at gøre med livsstil, handler om bevæggrunde på identitetsprojektets sociale niveau, og her primært om de unges refleksive forhold til sig selv som individ og medlem af et samfund.

Friluftsliv på grund af livsstil
Jf. fig. 4.14a er der 2 årsager til at dyrke *friluftsliv*, som rigtig mange er enige i: det er kammeratskab (85 %), og fordi de unge godt kan lide gøre noget sammen med andre (85 %).

Dernæst er der 4 årsager, som mange også er enige i: her dyrker de friluftsliv, fordi det giver venner (67 %), fordi det er sundt (62 %), fordi det er en udfordring under trygge rammer (52 %), og fordi de godt kan lide, at gøre noget alene med sig selv (43 %).

Sport på grund af livsstil
Jf. fig. 4.14b er der 3 årsager til at dyrke *sport*, og som relaterer sig til livsstil: først og fremmest dyrker de unge sport, fordi det er sundt (86 %). Dernæst fordi der er kammeratskab (82 %) og fordi de godt kan lide, at gøre noget sammen med andre (79 %).

Men der er også 3 andre årsager, der relaterer sig til livsstil, om end ikke helt så mange er enige i årsagerne: her dyrker de unge sport, fordi det giver venner (64 %), fordi det er en udfordring under trygge rammer (48 %) og fordi de godt kan lide, at gøre noget alene med sig selv (40 %).

Motion på grund af livsstil
Jf. fig. 4.14c er den suveræne årsag til at dyrke *motion* sundhed (94 %).

Derudover er der også 3 andre årsager: over halvdelen er enige i at de dyrker motion, fordi de godt kan lide at gøre noget alene med sig selv (63 %). Noget færre er enige i, at de dyrker motion, fordi de godt kan lide, at gøre noget sammen med andre (44 %) og fordi der er kammeratskab (31 %).

Årsager til friluftsliv, sport og motion tilskrevet livsform
Årsager, der har at gøre med livsform, handler om bevæggrunde på identitetsprojektets kulturelle niveau, hvor de unge kan bruge aktiviteterne til at forholde sig refleksivet til sig selv som person og kultur.

Friluftsliv på grund af livsform
Jf. fig. 4.14a dyrker mange *friluftsliv*, fordi det giver dybereliggende værdier (71 %) og fordi det giver netværk til at gøre andre ting (64 %).

En del færre, fordi det giver indsigt (32 %) og fordi der er tradition for at dyrke friluftsliv i deres familie (32 %).

Sport på grund af livsform
Jf. fig. 4.14b er bevæggrundene for at dyrke *sport* netværket til at gøre andre ting (47 %), fordi det giver dybereliggende værdier (40 %), og fordi der er tradition for at dyrke sport, i de unges familier (33 %).

Motion på grund af livsform
Jf. fig. 4.14c er der for *motions* vedkommende ingen årsager, hvor der er over 30 % enige.

Sammenhænge mellem årsager til at dyrke friluftsliv, sport og motion og sociodemografiske variable
Det fremgår af tabel 4.2a, b og c for henholdsvis friluftsliv, sport og motion, at der er en række signifikante sammenhænge imellem nogle af årsagerne til at dyrke aktiviteterne og striben af socio-demografiske variable.

Bemærk at resultaterne i tabellerne igen er kategoriseret som i det foregående.

Køn

Køn og friluftsliv på grund af stil
For årsager, der kan relateres til *stil*, er der ingen stærkt signifikante imellem friluftsliv og variablen køn.

Køn og sport og motion på grund af stil
Derimod er der 2 sammenhænge, der går igen for både sport og motion, og 2 sammenhænge, som kun gælder for sport: flere unge kvinder end unge mænd er enige i, at de dyrker *sport* og *motion*, »*fordi det giver psykisk overskud*« og »*fordi det er afstressende*«. Flere kvinder end mænd er også enige i, at de dyrker sport, »*fordi det giver fysisk overskud*«. Derimod er flere mænd end kvinder enige i, at de dyrker sport »*fordi de godt kan lide konkurrence*«.

Køn og friluftsliv på grund af livsstil
Flere unge mænd end unge kvinder enige i, at de dyrker friluftsliv, »*fordi de godt kan lide, at gøre noget alene med sig selv*«.

Køn og sport og motion på grund af livsstil
For årsager, der relaterer sig til *livsstil*, er der ikke nogen stærkt signifikante sammenhænge imellem hverken sport og motion og variablen køn.

Køn og friluftsliv, sport og motion på grund af livsform
Der er ingen stærkt signifikante sammenhænge imellem årsager, der kan relateres til *livsform*, og så friluftsliv, sport, motion og variablen køn.

Alder

Alder og friluftsliv og motion på grund af stil
For årsager, der kan relateres til *stil*, er der ingen stærkt signifikante imellem hverken friluftsliv og motion og variablen alder.

Alder og sport på grund af stil
Derimod er der 2 for sports vedkommende: her er flere i den yngre aldersgruppe (14-20årige) end i den ældre aldersgruppe (21-32årige) enige i, at de dyrker sport »*fordi de godt kan lide konkurrence*«, og flere i den ældre end i den yngre aldersgruppe enige i, at de dyrker sport »*fordi det er afstressende*«.

Alder og friluftsliv på grund af livsstil
To sammenhænge med alder og friluftsliv af livsstilsmæssige årsager går sig gældende: Flere i den yngre aldersgruppe end i den ældre er enige i, at de dyrker friluftsliv »*fordi det giver venner*« og »*fordi det giver social status*«.

Alder og sport og motion på grund af livsstil
For årsager relateret til *livsstil*, er der ingen stærkt signifikante sammenhænge imellem hverken sport og motion og variablen alder.

Tabel 4.2a. *Sammenhænge imellem årsager til at dyrke friluftsliv og sociodemografiske variable.*

	Spørgsmål nummer	Køn	Alder	Nuværende bolig	Bolig i barnd.	Nuværende beskæftigelse	Højest afsluttet uddannelse	Aktivitets gruppe	Aktivitets måde	Oplevelses polarisering	Værdi polarisering
n		320-326	313-319	314-319	298-303	281-288	307-313	323-329	322-328	322-328	322-328
Df		4	4	8	8	16	12	20	12	4	4
Fordi det er sjovt (S)	25	-	-	-	-	-	-	******	-	-	-
Fordi det giver gode naturoplevelser (S)	24	-	-	-	-	-	-	*******	******	******	-
Fordi det giver en frihedsfølelse (S)	14	-	-	-	-	-	-	-	*	*	-
Fordi det er afstressende (S)	12	-	*	*	-	-	-	*******	*******	-	*******
Fordi det giver spænding (S)	13	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Fordi det giver psykisk overskud (S)	20	*	*	*	-	-	**	*	-	-	-
Fordi det rykker mine grænser (S)	8	**	-	*	-	-	-	*******	-	-	-
Fordi det giver fysisk overskud (S)	19	-	-	-	-	-	-	*******	*	-	*
Fordi det giver et "kick" (S)	23	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Fordi det stimulerer min kreativitet (S)	7	-	-	-	-	-	-	*******	*	-	-
Fordi det styrker mine evner til at sætte og nå mål (S)	5	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Fordi det styrker mine præstationsevner (S)	6	-	-	-	-	-	-	******	-	-	-
Fordi det styrker min selvtillid (S)	4	-	-	-	-	-	-	*******	-	-	-
Fordi det er en udfordring uden grænser (S)	18	-	-	-	-	-	-	******	-	-	-
Fordi det giver afløb for mit temperament (S)	21	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Fordi jeg kan udvikle min form (S)	29	-	-	*	-	*	-	*******	******	-	*******
Fordi jeg godt kan lide konkurrence (S)	2	*	-	-	-	-	-	******	-	-	*
Fordi jeg kan udvikle min muskulatur (S)	28	-	-	*	-	-	*	*******	*	-	*
Fordi jeg kan tabe mig (S)	3	**	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Fordi det er "in" (S)	9	-	-	-	-	*	*	-	-	-	-
Fordi der er kammeratskab (LS)	1	-	**	*******	-	-	-	*******	******	-	*******
Fordi jeg godt kan lide at gøre noget sammen med andre (LS)	31	-	-	-	-	-	-	*	-	-	-
Fordi det giver venner (LS)	15	-	*******	*	-	**	-	*******	*	-	*******
Fordi det er sundt (LS)	27	-	*	*	-	-	-	*	*	*	-
Fordi det er en udfordring under trygge rammer (LS)	17	**	-	-	-	-	-	*******	******	-	*******
Fordi jeg godt kan lide at gøre noget alene med mig selv (LS)	30	*******	-	*******	-	-	-	*******	*******	*	*******
Fordi det giver social status (LS)	22	*	*******	-	-	-	-	-	-	*	-
Fordi det giver dybereliggende værdier (LF)	11	-	-	**	-	-	-	*******	-	-	-
Fordi det giver netværk til at kunne gøre andre ting (LF)	16	-	*	-	-	-	-	*******	-	-	*
Fordi det giver indsigt (LF)	10	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Fordi der er tradition for at dyrke friluftsliv i min familie (LF)	26	-	-	*	-	-	-	*******	*	*	-

Note:
*** viser *stærkt signifikant* sammenhæng ($p \leq 0{,}001$).
** viser *signifikant* sammenhæng ($0{,}001 < P \leq 0{,}010$).
* viser *svagt signifikant* sammenhæng ($0{,}010 < P \leq 0{,}050$).
\- viser ikke signifikant sammenhæng.
Stjerner markeret med **fed** er kommenteret i brødtekst.
(S), (LS), (LF) angiver at årsagen til at dyrke friluftsliv repræsenterer en given mening i forhold om stil, livsstil og livsform henholdsvis

Tabel 4.2b. *Sammenhænge imellem årsager til at dyrke sport og sociodemografiske variable.*

	Spørgsmål nummer	Køn	Alder	Nuværende bolig	Bolig i barnd.	Nuværende beskæftigelse	Højest afsluttet uddannelse	Aktivitets gruppe	Aktivitets måde	Oplevelses polarisering	Værdi polarisering
n		224-229	218-224	220-225	207-213	204-208	215-219	225-230	224-229	224-229	224-229
Df		4	4	8	8	16	12	20	12	4	4
Fordi det er sjovt (S)	25	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Fordi det giver fysisk overskud (S)	19	*****	*	*	-	*****	*****	*	-	-	-
Fordi jeg kan udvikle min form (S)	29	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Fordi det giver psykisk overskud (S)	20	*****	-	-	-	**	-	*	-	-	-
Fordi det styrker mine præstationsevner (S)	6	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Fordi jeg kan udvikle min muskulatur (S)	28	-	-	-	-	-	*	-	*	-	-
Fordi jeg godt kan lide konkurrence (S)	2	*****	*****	*****	-	**	*****	*****	*	**	-
Fordi det er afstressende (S)	12	*****	*****	*	-	*	*	**	*****	-	*****
Fordi det styrker mine evner til at sætte og nå mål (S)	5	-	-	-	-	*	-	-	-	-	-
Fordi det giver et "kick" (S)	23	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Fordi det giver spænding (S)	13	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Fordi det styrker min selvtillid (S)	4	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Fordi det rykker mine grænser (S)	8	*	*	*	-	-	-	-	-	-	-
Fordi det giver afløb for mit temperament (S)	21	-	-	-	-	-	-	-	-	*	-
Fordi det giver en frihedsfølelse (S)	14	*	-	-	-	-	-	-	*	*	-
Fordi det giver gode naturoplevelser (S)	24	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Fordi jeg kan tabe mig (S)	3	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Fordi det stimulerer min kreativitet (S)	7	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Fordi det er en udfordring uden grænser (S)	18	-	-	-	-	*	-	-	-	-	-
Fordi det er "in" (S)	9	**	-	*****	-	*	*	*	-	-	-
Fordi det er sundt (LS)	27	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Fordi der er kammeratskab (LS)	1	**	*	-	*	*	-	*****	-	-	-
Fordi jeg godt kan lide at gøre noget sammen med andre (LS)	31	-	-	*****	-	*	-	*****	-	*	-
Fordi det giver venner (LS)	15	*	**	**	-	*	*	*****	-	-	-
Fordi det er en udfordring under trygge rammer (LS)	17	-	-	-	-	*	-	-	-	-	-
Fordi jeg godt kan lide at gøre noget alene med mig selv (LS)	30	-	-	-	-	-	-	*	-	-	*
Fordi det giver social status (LS)	22	*	**	-	-	*	-	**	-	-	-
Fordi det giver netværk til at kunne gøre andre ting (LF)	16	-	**	**	-	*****	-	-	-	-	-
Fordi det giver dybereliggende værdier (LF)	11	-	-	-	-	*	-	-	-	-	-
Fordi der er tradition for at dyrke sport i min familie (LF)	26	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Fordi det giver indsigt (LF)	10	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-

Note:
*** viser *stærkt signifikant* sammenhæng ($p \leq 0{,}001$).
** viser *signifikant* sammenhæng ($0{,}001 < P \leq 0{,}010$).
* viser *svagt signifikant* sammenhæng ($0{,}010 < P \leq 0{,}050$).
- viser ikke signifikant sammenhæng.
Stjerner markeret med **fed** er kommenteret i brødtekst.
(S), (LS), (LF) angiver at årsagen til at dyrke sport repræsenterer en given mening i forhold om stil, livsstil og livsform henholdsvis

Tabel 4.2c. *Sammenhænge imellem årsager til at dyrke motion og sociodemografiske variable.*

	Spørgsmål nummer	Køn	Alder	Nuværende bolig	Bolig i barnd.	Nuværende beskæftigelse	Højest afsluttet uddannelse	Aktivitets gruppe	Aktivitets måde	Oplevelses polarisering	Værdi polarisering
n		236-242	232-238	232-237	221-226	212-216	228-233	237-243	237-243	239-243	239-243
Df		4	4	8	8	16	12	20	12	4	4
Fordi jeg kan udvikle min form (S)	29	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Fordi det giver fysisk overskud (S)	19	-	*	-	-	-	-	*******	-	-	-
Fordi det giver psykisk overskud (S)	20	*******	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Fordi jeg kan udvikle min muskulatur (S)	28	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Fordi det er afstressende (S)	12	*******	-	-	-	-	-	-	*******	-	*
Fordi det styrker mine præstationsevner (S)	6	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Fordi det styrker mine evner til at sætte og nå mål (S)	5	-	*	**	-	*	-	******	-	-	-
Fordi det er sjovt (S)	25	*	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Fordi det giver en frihedsfølelse (S)	14	-	-	-	-	-	-	-	-	*	-
Fordi det styrker min selvtillid (S)	4	-	-	-	*	-	-	******	-	-	-
Fordi jeg kan tabe mig (S)	3	**	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Fordi det giver afløb for mit temperament (S)	21	-	-	-	-	-	-	*	*	*	-
Fordi det giver gode naturoplevelser (S)	24	-	-	-	-	-	-	-	-	*	-
Fordi det giver et "kick" (S)	23	-	*	-	-	*	-	*	-	-	-
Fordi det rykker mine grænser (S)	8	-	-	-	-	-	-	-	-	*	-
Fordi jeg godt kan lide konkurrence (S)	2	*	-	-	-	*******	-	******	-	-	-
Fordi det giver spænding (S)	13	-	-	-	-	*******	-	*	-	*	-
Fordi det er en udfordring uden grænser (S)	18	*	-	*	-	*	-	*	-	-	-
Fordi det stimulerer min kreativitet (S)	7	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Fordi det er "in" (S)	9	-	-	-	-	*	-	******	-	-	-
Fordi det er sundt (LS)	27	-	-	-	-	-	-	*	-	-	-
Fordi jeg godt kan lide at gøre noget alene med mig selv (LS)	30	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Fordi jeg godt kan lide at gøre noget sammen med andre (LS)	31	-	-	-	-	-	-	-	-	******	-
Fordi der er kammeratskab (LS)	1	-	-	-	-	*	-	-	-	-	-
Fordi det giver venner (LS)	15	*	-	-	-	*	-	-	-	*	-
Fordi det er en udfordring under trygge rammer (LS)	17	-	-	-	*	-	-	-	*	******	-
Fordi det giver social status (LS)	22	*	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Fordi det giver netværk til at kunne gøre andre ting (LF)	16	-	-	-	-	*	-	-	-	*	-
Fordi der er tradition for at dyrke motion i min familie (LF)	26	*	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Fordi det giver dybereliggende værdier (LF)	11	-	-	-	-	-	-	-	*	*	-
Fordi det giver indsigt (LF)	10	-	-	-	-	-	-	-	*	******	-

Note:
*** viser *stærkt signifikant* sammenhæng ($p \leq 0{,}001$).
** viser *signifikant* sammenhæng ($0{,}001 < P \leq 0{,}010$).
* viser *svagt signifikant* sammenhæng ($0{,}010 < P \leq 0{,}050$).
\- viser ikke signifikant sammenhæng.
Stjerner markeret med **fed** er kommenteret i brødtekst.
(S), (LS), (LF) angiver at årsagen til at dyrke motion repræsenterer en given mening i forhold om stil, livsstil og livsform henholdsvis.

Alder og friluftsliv, sport og motion på grund af livsform
Der er ingen stærkt signifikante sammenhænge imellem årsager, der kan relateres til *livsform*, og så friluftsliv, sport, motion og variablen alder.

Nuværende bolig

Nuværende bolig og friluftsliv og motion på grund af stil
For årsager relateret til *stil*, er der ingen stærkt signifikante imellem hverken friluftsliv og motion og variablen alder.

Nuværende bolig og sport på grund af stil
Derimod er der 2 for sports vedkommende: dem, der bor i lille by/på landet, er mere enige end dem, der bor i større by/storby og hovedstadsområdet, i, at de dyrker sport, »*fordi de godt kan lide konkurrence*« og »*fordi det er "in"*«.

Nuværende bolig og motion på grund af livsstil
Blandt årsagerne relateret til *livsstil*, er der ingen stærkt signifikante sammenhænge imellem motion og variablen nuværende bolig.

Nuværende bolig og friluftsliv og sport på grund af livsstil
Men der er 2 sammenhænge kun for friluftsliv og 1 kun for sport: dem, der bor i lille by/på landet og i en større by/storby er mest enige i, at de dyrker friluftsliv, »*fordi der er kammeratskab*« og »*fordi de godt kan lide, at gøre noget alene med sig selv*«. Dem, der bor i lille by/på landet er desuden mest enige i, at de dyrker sport, »*fordi de godt kan lide, at gøre noget sammen med andre*«.

Nuværende bolig og friluftsliv, sport og motion på grund af livsform
Der er ingen stærkt signifikante sammenhænge imellem årsager, der kan relateres til *livsform*, og så friluftsliv, sport, motion og variablen nuværende bolig.

Bolig i barndommen

Bolig i barndommen og friluftsliv, sport og motion på grund af stil, livsstil og livsform
Der er ingen stærkt signifikante sammenhænge imellem årsager til at dyrke friluftsliv, sport og motion og variablen bolig i barndommen.

Nuværende beskæftigelse

Nuværende beskæftigelse og friluftsliv på grund af stil

For årsager til friluftsliv relateret til *stil* er der ikke nogen stærkt signifikante sammenhænge med variablen nuværende beskæftigelse.

Nuværende beskæftigelse og sport og motion på grund af stil
Men der er 1 sammenhæng for sport og 2 sammenhænge for motion: dem, der er i gang med en videregående uddannelse er mest enige i, at de dyrker sport »*fordi det giver fysisk overskud*«. Derimod er dem, der er i gang med grundskolen og en erhvervsuddannelse mest enige i, at de dyrker motion, »*fordi de godt kan lide konkurrence*« og »*fordi det giver spænding*«.

Nuværende beskæftigelse og friluftsliv, sport og motion på grund af livsstil
Der er ingen stærkt signifikante sammenhænge imellem årsager, der kan relateres til *livsstil*, og så friluftsliv, sport, motion og variablen nuværende beskæftigelse.

Nuværende beskæftigelse og sport på grund af livsform
For årsager, der kan relateres til *livsform*, er der kun en enkelt stærkt signifikant sammenhæng, og kun i tilfældet sport: dem, der er i gang med en erhvervsuddannelse, mest enige i, at de dyrker sport, »*fordi det giver netværk til at kunne gøre andre ting*«.

Højest afsluttet uddannelse

Højest afsluttet uddannelse og friluftsliv og motion på grund af stil
For årsager til friluftsliv og motion, der er relateret til *stil*, er der ikke nogen stærkt signifikante sammenhænge med variablen højest afsluttet uddannelse.

Højest afsluttet uddannelse og sport på grund af stil
Men der er 2 for sport: dem, der har afsluttet en gymnasial uddannelse eller en videregående uddannelse, er mere enige end dem, der har afsluttet grundskolen eller en erhvervsuddannelse, i, at de dyrker sport, »*fordi det giver fysisk overskud*«. Omvendt er dem, der har afsluttet grundskolen eller en erhvervsuddannelse, mere enige end dem, der har afsluttet en gymnasial uddannelse eller en videregående uddannelse, i, at de dyrker sport, »*fordi de godt kan lide konkurrence*«.

Højest afsluttet uddannelse og friluftsliv, sport og motion på grund af livsstil og livsform
Der er ingen stærkt signifikante sammenhænge imellem årsager, der kan relateres til *livsstil* og *livsform*, og så friluftsliv, sport, motion og variablen højest afsluttet uddannelse.

Aktivitetsgruppe

Aktivitetsgruppe og friluftsliv, sport og motion på grund af stil
For årsager relateret til *stil*, er der en række signifikante sammenhænge med variablen aktivitetsgruppe. 1 sammenhæng går igen på tværs af friluftsliv, sport og motion: her er enigheden i årsagen »*fordi jeg godt kan lide konkurrence*«, for friluftslivs vedkommende mest udbredt blandt kano/kajak-roerne og sportsfiskerne, for sports vedkommende mest udbredt blandt kano/kajak-roerne men også sportsfiskerne, jægerne og spejderne, og motions vedkommende mest udbredt blandt sportsfiskerne. I alle tilfælde er rollespillerne og sportsklatrerne mindst enige.

Aktivitetsgruppe og friluftsliv og sport på grund af stil
1 sammenhæng gælder både for friluftsliv og sport: enighed i årsagen »*fordi det er afstressende*«, er for friluftslivs vedkommende mest udbredt blandt jægerne og sportsfiskerne, og for sports vedkommende mest udbredt blandt sportsklatrerne.

Aktivitetsgruppe og friluftsliv og motion på grund af stil
2 sammenhænge gælder både for friluftsliv og motion: sportsklatrerne og kano/kajak-roerne er mest enige i, at de dyrker friluftsliv og motion »*fordi det giver fysisk overskud*«. Det er rollespillerne mindst enige i. Rollespillerne og sportsklatrerne er mest enige i, at de dyrker friluftsliv, og jægerne mest enige i, at de dyrker motion, »*fordi det styrker deres selvtillid*«. For motions vedkommende er sportsklatrerne mindst enige

Aktivitetsgruppe og friluftsliv på grund af stil
Så er der den lange række af sammenhænge – hele 8 – der gælder for friluftsliv alene: Spejderne og rollespillerne er mest enige i, at de dyrker friluftsliv »*fordi det er sjovt*«. Jægerne og sportsfiskerne er mest enige i, at de dyrker friluftsliv »*fordi det giver gode naturoplevelser*«. Spejderne og sportsklatrerne er mest enige i, at de dyrker friluftsliv »*fordi det rykker deres grænser*« og »*fordi det styrker deres præstationsevner*«. Rollespillerne er mest enige i, at de dyrker friluftsliv »*fordi det stimulerer deres kreativitet*«. Spejderne er mest enige i, at de dyrker friluftsliv »*fordi det er en udfordring uden grænser*«. Kano/kajak-roerne og sportsklatrerne er mest enige i, at de dyrker friluftsliv »*fordi de kan udvikle deres form*« og »*fordi de kan udvikle deres muskulatur*«.

Aktivitetsgruppe og sport på grund af stil
Der er ingen sammenhænge for sport alene.

Aktivitetsgruppe og motion på grund af stil
Der er 2 sammenhænge for motion alene: jægerne, sportsfiskerne og spejderne er mest enige i, at de dyrker motion, »*fordi det styrker deres evner til at sætte og nå mål*«. Endelig er der i det hele taget ikke ret mange, der er enige i, at de dyrker motion »*fordi det er "in"«,* men rollespillerne er mindst enige heri.
Aktivitetsgruppe og motion på grund af livsstil
Der er ingen stærkt eller blot signifikante sammenhænge imellem årsager, der kan relateres til *livsstil*, og så motion og variablen aktivitetsgruppe.

Aktivitetsgruppe og friluftsliv og sport på grund af livsstil
Derimod er der 2 sammenhænge, der går igen på tværs af friluftsliv og sport: spejderne, rollespillerne og jægerne er mest enige i, at de dyrker friluftsliv »*fordi der er kammeratskab*«, og enigheden i tilsvarende for sports vedkommende er mest udbredt blandt sportsfiskerne og jægerne. Spejderne og rollespillerne er mest enige i, at de dyrker friluftsliv, »*fordi det giver venner*«, men sportsfiskerne og jægerne er dem, der er mest enige i samme bare når årsagen gælder for sport.

Aktivitetsgruppe og friluftsliv på grund af livsstil
2 sammenhænge gælder for friluftsliv alene: spejderne er mest enige i, at de dyrker friluftsliv »*fordi det er en udfordring under trygge rammer*«. Jægerne og sportsfiskerne er til gengæld mest enige i, at de dyrker friluftsliv »*fordi de godt kan lide, at gøre noget alene med sig selv*«.

Aktivitetsgruppe og sport på grund af livsstil
2 sammenhænge gælder for sport alene: når det handler om sport, så er jægerne og sportsfiskerne sammen med spejderne dem, der er mest enige i, at de dyrker sport »*fordi de godt kan lide, at gøre noget sammen med andre*«. Endelig er spejderne og kano/kajak-roerne dem, der er mest enige i, at de dyrker sport »*fordi det giver social status*«.

Aktivitetsgruppe og sport og motion på grund af livsform
Der er overhovedet ikke nogen signifikante sammenhænge imellem årsager, der kan relateres til *livsform*, og så sport og motion og variablen aktivitetsgruppe.

Aktivitetsgruppe og friluftsliv på grund af livsform
Til gengæld er der 3 stærkt signifikante sammenhænge for friluftslivets vedkommende: sportsfiskerne er mest enige i, at de dyrker friluftsliv, »*fordi det giver dybereliggende værdier*«. Spejderne og rollespillerne mest enige i, at det er »*fordi det giver netværk til at kunne gøre andre ting*«. Endelig er

jægerne, kano/kajak-roerne og sportsklatrerne mest enige i, at det er »*fordi der er tradition for at dyrke friluftsliv i deres familie*«.

Aktivitetsmåde

Aktivitetsmåde og friluftsliv, sport og motion på grund af stil
For årsager relateret til *stil*, er der 1 stærkt signifikant sammenhæng med variablen aktivitetsmåde, der går igen på tværs af friluftsliv, sport og motion: enigheden i at dyrke friluftsliv, sport og motion, »*fordi det er afstressende*«, har for friluftslivets vedkommende største tilslutning blandt dem, der dyrker deres aktiviteter på den post-moderne og moderne måde (diagram 4.13a), for sports vedkommende størst tilslutning indenfor den moderne men også post-moderne måde (diagram 4.13b), og for motions vedkommende største tilslutning indenfor især den traditionelle måde (diagram 4.13c).

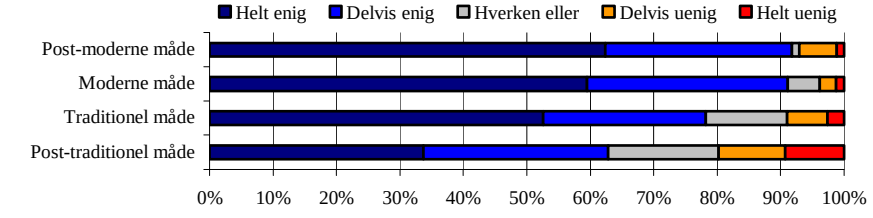

Diagram 4.13a. *Svarfordeling imellem årsag til at dyrke friluftsliv »Fordi det er afstressende« og variabel aktivitetsmåde (n=328).*

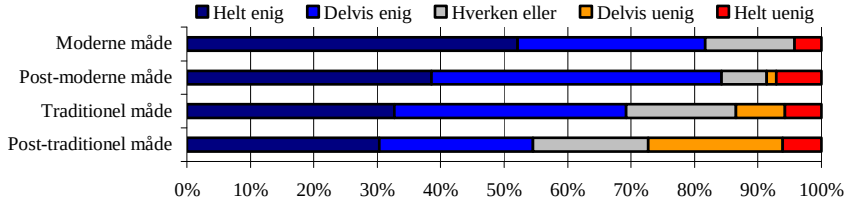

Diagram 4.13b. *Svarfordeling imellem årsag til at dyrke sport »Fordi det er afstressende« og variabel aktivitetsmåde (n=226).*

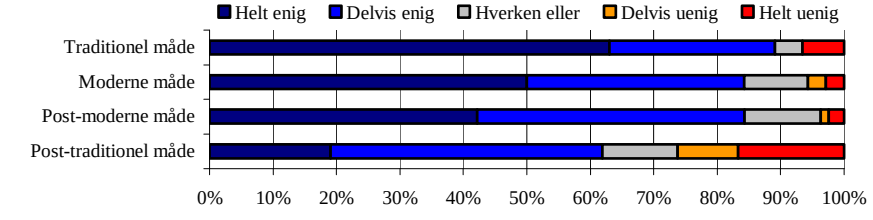

Diagram 4.13c. *Svarfordeling imellem årsag til at dyrke motion »Fordi det er afstressende« og variabel aktivitetsmåde (n=241).*

Aktivitetsmåde og friluftsliv på grund af stil
Herefter er der 2 sammenhænge for friluftsliv alene på grund af stil: enigheden i at dyrke friluftsliv, »*fordi det giver gode naturoplevelser*« er mest udbredt blandt dem, der dyrker aktiviteter på den post-moderne og traditionelle måde. Til gengæld er enigheden i at dyrke friluftsliv »*fordi man kan udvikle sin form*« mest udbredt indenfor den moderne måde.

Aktivitetsgruppe og friluftsliv på grund af livsstil
For årsagerne relateret til *livsstil* er der 3 sammenhænge men kun for friluftsliv alene: tilslutningen til at dyrke friluftsliv, »*fordi der er kammeratskab*«, er størst indenfor især den traditionelle og post-traditionelle måde, »*fordi det er en udfordring under trygge rammer*« indenfor traditionelle måde, og endelig »*fordi man godt kan lide at gøre noget alene med sig selv*«, er tilslutningen størst indenfor især den post-moderne men også moderne måde.

Aktivitetsgruppe og friluftsliv, sport og motion på grund af livsform
For årsagerne relateret til *livsform* er der ikke nogen sammenhænge stærkere end blot svagt signifikant.

Oplevelsespolarisering

Oplevelsespolarisering og friluftsliv og sport på grund af stil
For årsager relateret til *stil*, der har sammenhæng med variablen oplevelsespolarisering, er der kun 1 enkelt signifikant sammenhæng for friluftsliv og 1 for sport: de stabilitetspolariserede er mest enige i, at de dyrker friluftsliv »*fordi det giver gode naturoplevelser*«, og mest enige i, at de dyrker sport, »*fordi de godt kan lide konkurrence*«.

Oplevelsespolarisering og motion på grund af livsstil
For årsager relateret til *livsstil* er det er kun på motionsområdet, at der er signifikante sammenhænge – i alt 2 – med oplevelsespolarisering: igen er det de stabilitetspolariserede, der er mest enige i, at de dyrker motion »*fordi de godt kan lide, at gøre noget sammen med andre*« og »*fordi det er en udfordring under trygge rammer*«.

Oplevelsespolarisering og motion på grund af livsform
Endelig er det også for årsagerne relateret til *livsform* de stabilitetspolariserede, der er mest enige i, at de dyrker motion »*fordi det giver indsigt*«.

Værdipolarisering

Værdipolarisering og friluftsliv og sport på grund af stil
For årsager relateret til *stil* er der 1 enkelt stærkt signifikant sammenhæng, der gælder for både friluftsliv og sport: de individualitetspolariserede er mest enige i, at de dyrker både friluftsliv og sport, »*fordi det er afstressende*«.

Værdipolarisering og friluftsliv på grund af stil
1 sammenhæng gælder for friluftsliv alene: her er det igen de individualitetspolariserede, der er mest enige i at dyrke friluftsliv, »*fordi de kan udvikle deres form*«.

Værdipolarisering og friluftsliv på grund af livsstil
Da der ikke er nævneværdige sammenhænge for årsager relateret til *livsform*, er der nu kun tilbage 4 stærkt signifikante sammenhænge for årsager relateret til *livsstil* på friluftslivsområdet: ikke overraskende er de solidaritetspolariserede mest enige i, at de dyrker friluftsliv »*fordi de godt kan lide, at gøre noget sammen med andre*«, »*fordi det giver venner*« og »*fordi det er en udfordring under trygge rammer*« Tilsvarende overrasker det heller ikke at det er de individualitetspolariserede, der er mest enige i, at de dyrker friluftsliv »*fordi de godt kan lide at gøre noget alene med sig selv*«.

4.2.5 De unges natursyn
Diagram 4.15 viser resultaterne af de unges svar på grader af enighed i natursynsudsagn.

Resultaterne er teknisk set forsøgt kategoriseret i forhold til om rationalet i natursynsudsagnet er *æstetisk, sanse- og følelsesmæssig mening baseret på stil* (S), er *moralsk, ideologisk og holdningsmæssig mening baseret på livsstil* (LS), eller er *norm og videnmæssig mening baseret på livsform* (LF).

Æstetisk-, sanse- og følelsesmæssig mening baseret på stil
Via kropsligt engagement i såvel aktiviteter som natur, erkender de unge en række æstetisk og sanse- og følelsesmæssige eksistentielle komponenter, der giver mening for dem.

Over 70 % er enige i, at alt i naturen – inklusiv mennesket – rummer unikke kvaliteter og derfor bør behandles med respekt (95 %), i at dyr, der kan føle smerte og har bevidsthed har visse rettigheder, og derfor har mennesket pligt til at beskytte dyr imod hensynsløs udnyttelse (91 %), i at uberørt og vild natur skal beskyttes, fordi den har æstetisk og/eller terapeutisk værdi for mennesket (87 %), og endelig i at intet kunstværk kan have så stor værdi som de smukkeste naturfænomener (75 %). Færre, men

dog over halvdelen, er enig i, at de ofte oplever, at de er ét med naturen (54 %).

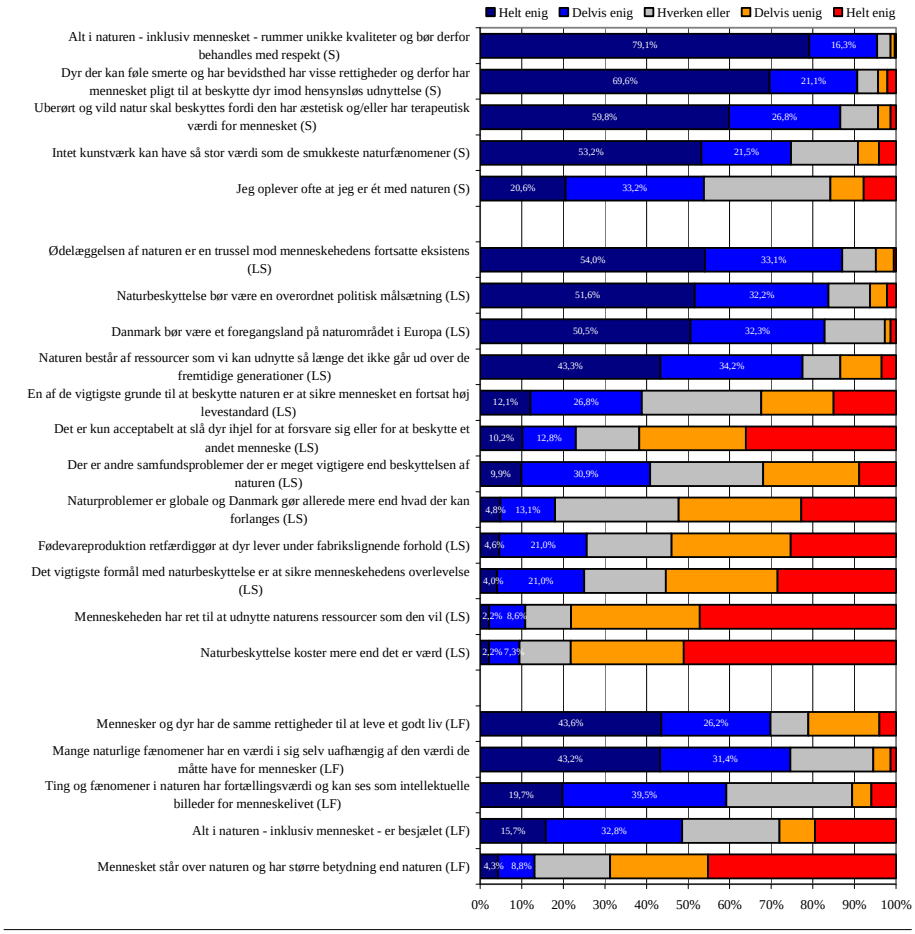

Diagram 4.14. *De unges natursyn (n=370-375).*

Note:
S angiver at natursynet repræsenterer mening i forhold om stil
LS angiver at natursynet repræsenterer mening i forhold om livsstil
LF angiver at natursynet repræsenterer mening i forhold om livsform

Moralsk, ideologisk og holdningsmæssig mening baseret på livsstil

Men friluftsliv giver også de unge moralsk, ideologisk og holdningsbaseret mening, hvilket er særligt tydeligt i udsagn, der overordnet set relaterer sig til natur- og miljøpolitik.

De fleste er enig i at ødelæggelsen af naturen er en trussel mod menneskehedens fortsatte eksistens (87 %). Derfor er det heller ikke uventet, at rigtig mange mener, at naturbeskyttelse bør være en overordnet politisk

målsætning (84 %), og at lige så mange er enige i, at Danmark bør være et foregangsland på naturområdet i Europa (83 %). Holdningerne kan betragtes som nødvendige i og med at næsten lige så mange er enige i, at naturen består af ressourcer, som vi kan udnytte så længe det ikke går ud over de fremtidige generationer (77 %). Men der er også udsagn, som de unge er knap så enige i, særligt dem, der på den ene eller anden måde udtrykker et instrumentelt syn på naturen. Således er under halvdelen enige i, at der er andre samfundsproblemer, der er meget vigtigere end beskyttelsen af naturen (41 %), at en af de vigtigste grunde til at beskytte naturen, er at sikre mennesket en fortsat høj levestandard (39 %), at fødevareproduktion retfærdiggør, at dyr lever under fabrikslignende forhold (26 %), at det vigtigste formål med naturbeskyttelse er at sikre menneskehedens overlevelse (25 %), at det kun er acceptabelt at slå dyr ihjel for at forsvare sig eller for at beskytte et andet menneske (23 %), at naturproblemer er globale og Danmark allerede gør mere end hvad der kan forlanges (18 %), at menneskeheden har ret til at udnytte naturens ressourcer, som den vil (11 %), og endelig at naturbeskyttelse koster mere end det er værd (9 %).

Norm og videnmæssig mening baseret på livsform
I forhold til de to niveauer af mening ovenfor ser det ud til, at de unge er knap så enige i de udsagn, der udtrykker norm- og videnbaseret mening. Det skal dog tages med det forbehold, at de unge ikke har haft muligheden for at være enige i så mange udsagn som på de to forrige niveauer.

Rundt regnet er to tredjedele stadig enige i, at mange naturlige fænomener har en værdi i sig selv uafhængig af den værdi de måtte have for mennesker (74 %), at mennesker og dyr har de samme rettigheder til at leve et godt liv (70 %), og at ting og fænomener i naturen har fortællingsværdi og kan ses som intellektuelle billeder for menneskelivet (60 %). Halvdelen er enig i, at alt i naturen – inklusiv mennesket – er besjælet (49 %). Endelig er cirka hver tiende enig i, at mennesket står over naturen og har større betydning end naturen (13 %).

Sammenhæng mellem natursyn og sociodemografiske variable
Tabel 4.3 viser en række sammenhænge imellem de unges natursyn og sociodemografiske variable.

Køn

Køn og norm og videnmæssig mening baseret på livsform
Kun i et enkelt tilfælde er sammenhængen mellem køn og *norm og vidnemæssig mening baseret på livsform* stærkt signifikant: flere kvinder end

mænd enig i, at »*mange naturlige fænomener har en værdi i sig selv uafhængig af den værdi, de måtte have for mennesker*«.

Tabel 4.3. *Sammenhænge imellem natursyn og sociodemografiske variable.*

	Spørgsmål nummer	Køn	Alder	Nuværende bolig	Bolig i barnd.	Nuværende beskæft.	Højest afs. udd.	Aktivitets gruppe	Aktivitets måde	Oplevelses polarisering	Værdi polarisering
n		368-373	359-364	362-367	340-345	324-333	352-357	370-375	369-374	369-374	369-374
Df		4	4	8	8	16	12	20	12	4	4
Alt i naturen – inklusiv mennesket – rummer unikke kvaliteter og bør derfor behandles med respekt (S)	7	*	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Dyr der kan føle smerte og har bevidsthed har visse rettigheder og derfor har mennesket pligt til at beskytte dyr imod hensynsløs udnyttelse (S)	6	-	-	-	-	-	-	****	-	-	-
Uberørt og vild natur skal beskyttes fordi den har æstetisk og/eller terapeutisk værdi for mennesket (S)	5	-	-	-	-	-	-	****	-	*	-
Intet kunstværk kan have så stor værdi som de smukkeste naturfænomener (S)	21	-	-	*	-	-	*	-	*	*	-
Jeg oplever ofte at jeg er ét med naturen (S)	20	-	*	*****	-	-	*	*****	-	****	-
Ødelæggelsen af naturen er en trussel mod menneskehedens fortsatte eksistens (LS)	12	-	-	-	-	*	-	-	-	-	-
Naturbeskyttelse bør være en overordnet politisk målsætning (LS)	16	-	*	*	-	-	*****	-	-	-	-
Danmark bør være et foregangsland på naturområdet i Europa (LS)	18	-	-	-	-	-	*	-	-	-	-
Naturen består af ressourcer som vi skal udnytte så længe det ikke går ud over de fremtidige generationer (LS)	4	**	-	*	-	-	*	*****	-	-	-
En af de vigtigste grunde til at beskytte naturen er at sikre mennesket en fortsat høj levestandard (LS)	22	**	-	-	-	-	-	-	*	*	-
Det er kun acceptabelt at slå dyr ihjel for at forsvare sig eller for at beskytte et andet menneske (LS)	11	**	**	-	-	*	*	*****	-	-	-
Der er andre samfundsproblemer der er meget vigtigere end beskyttelsen af naturen (LS)	17	-	*	*	-	-	-	-	-	-	-
Naturproblemer er globale og Danmark gør allerede mere end hvad der kan forlanges (LS)	19	*	*	*****	*	*	**	*****	*	*	*
Fødevareproduktion retfærdiggør at dyr lever under fabrikslignende forhold (LS)	13	**	-	-	-	-	-	*	-	-	-
Det vigtigste formål med naturbeskyttelse er at sikre menneskehedens overlevelse (LS)	10	*	-	-	-	*	-	-	****	-	****
Menneskeheden har ret til at udnytte naturens ressourcer som den vil (LS)	14	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Naturbeskyttelse koster mere end det er værd (LS)	8	*	-	-	-	**	-	-	-	-	-
Mennesker og dyr har de samme rettigheder til at leve et godt liv (LF)	9	**	*	*****	-	*	-	****	-	-	-
Mange naturlige fænomener har en værdi i sig selv uafhængig af den værdi de måtte have for mennesker (LF)	15	*****	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Ting og fænomener i naturen har fortællingsværdi og kan ses som intellektuelle billeder for menneskelivet (LF)	2	-	**	*****	-	-	-	****	-	*	-
Alt i naturen – inklusiv mennesket – er besjælet (LF)	1	-	*****	*****	-	*****	**	****	-	-	-
Mennesket står over naturen og har større betydning end naturen (LF)	3	*	-	-	-	-	-	-	-	-	-

Note:
*** viser *stærkt signifikant* sammenhæng ($p \leq 0{,}001$)
** viser *signifikant* sammenhæng ($0{,}001 < P \leq 0{,}010$)
* viser *svagt signifikant* sammenhæng ($0{,}010 < P \leq 0{,}050$)
- viser ikke signifikant sammenhæng
Stjerner markeret med **fed** er kommenteret i brødtekst
(S), (LS), (LF) angiver at natursynet repræsenterer mening i forhold om stil, livsstil og livsform henholdsvis

Alder

Alder og mening baseret på livsform
Alder er også kun stærkt signifikant i et tilfælde, og igen ligeledes med *norm og videnmæssig mening baseret på livsform*: flere yngre (14-20årige) end ældre (21-32årige) enige i, at »*alt i naturen – inklusiv mennesket – er besjælet*«.

Nuværende bolig
Sammenhængen imellem natursynsudsagnene og variablen nuværende bolig er stærkt signifikant i 5 tilfælde.

Nuværende bolig og mening baseret på stil
I ét tilfælde, for et udsagn, der er udtryk for *æstetisk-, sanse- og følelsesmæssig mening baseret på stil*, er der stærkt signifikant sammenhæng med nuværende bolig: jo mindre by man bor i des mere enig er man i, at »*man ofte oplever, at man er ét med naturen*«.

Nuværende bolig mening baseret på livsstil
Det samme svarmønster gør sig gældende i det tilfælde, hvor natursynsudsagnet om at »*naturproblemer er globale og Danmark gør allerede mere end hvad der kan forlanges*«, er udtryk for *moralsk, ideologisk og holddningsmæssig mening baseret på livsstil*. Her er enigheden også mest udbredt blandt dem, der bor i lille by/på landet.

Nuværende bolig og mening baseret på livsform
Endelig er der de tre sidste stærkt signifikante sammenhænge for udsagnene, der udtrykker *norm og videnmæssig mening baseret på livsform*. Igen er sammenhængen, at jo mindre by man bor i, des mere enig er man i, at »*mennesker og dyr har de samme rettigheder til at leve et godt liv*«, at »*ting og fænomener i naturen har fortællingsværdi og kan ses som intellektuelle billeder for menneskelivet*« og at »*alt i naturen – inklusiv mennesket – er besjælet*«.

Bolig i barndommen
Der er ingen nævneværdige sammenhænge imellem natursynsudsagnene og variablen bolig i barndommen

Nuværende beskæftigelse

Nuværende beskæftigelse og mening baseret på livsform
De grundskolebeskæftigede er mest enige i, at »*alt i naturen – inklusiv mennesket – er besjælet*«.

Højest afsluttet uddannelse

Højest afsluttet uddannelse og mening baseret på livsstil
Der er en enkelt stærkt signifikant sammenhæng imellem natursyn, der referer til *moralsk, ideologisk og holdningsmæssig mening baseret på livsstil og* højest afsluttet uddannelse. Her er enigheden i udsagnet om, at »*naturbeskyttelse bør være en overordnet politisk målsætning*« mest udbredt blandt dem, der har afsluttet en gymnasial uddannelse eller en social- og sundhedsuddannelse/videregående uddannelse, og mindst udbredt blandt dem, der har taget grundskolen eller har afsluttet en erhvervsuddannelse.

Aktivitetsgruppe
Der skal nævnes 5 signifikante og 4 stærkt signifikante sammenhænge imellem natursynsudsagnene og variablen aktivitetsgruppe.

Aktivitetsgruppe og mening baseret på stil
3 sammenhænge gør sig gældende for *æstetisk, sanse og følelsesmæssig mening baseret på stil*: Det er mest sportsfiskerne og jægerne, men også sportsklatrerne, der er enig i, at »*dyr der kan føle smerte og har bevidsthed har visse rettigheder og derfor har mennesket pligt til at beskytte dyr imod hensynsløs udnyttelse*«. Igen er det sportsfiskerne og jægere, men nu også spejderne, der er mest enige i, at »*uberørt og vild natur skal beskyttes fordi den har æstetisk og/eller terapeutisk værdi for mennesket*«. Endelig er det igen sportsfiskerne, der er mest enige i udsagnet: »*jeg oplever ofte, at jeg er ét med naturen*«.

Aktivitetsgruppe og mening baseret på livsstil
Så er der også 3 sammenhænge for *moralsk, ideologisk og holdningsmæssig mening baseret på livsstil*: flere jægere, sportsfiskere og kano/kajak-roere end rollespillere og sportsklatrere er enige i, at »*naturen består af ressourcer som vi skal udnytte så længe det ikke går ud over de fremtidige generationer*«. Til gengæld er sportsklatrerne meget enige i, at »*det er kun acceptabelt at slå dyr ihjel for at forsvar sig eller for at beskytte et andet menneske*«. Endelig er det mest jægerne og mindst sportsklatrerne, der er enige i, at »*naturproblemer er globale og Danmark gør allerede mere end hvad der kan forlanges*«.

Aktivitetsgruppe og mening baseret på livsform
Sidst men ikke mindst er der også 3 sammenhænge for *norm og videnmæssig mening baseret på livsform*: flere jægere og sportsfiskere end sportsklatrere og rollespillere er enige i, at »*mennesker og dyr har de samme rettigheder til at leve et godt liv*«. Flere sportsfiskere, jægere og spejdere end sportsklatrere, kano/kajak-roere og rollespillere er enige i, at »*ting og fænomener i naturen har fortællingsværdi og kan ses som intellektuelle billeder for menneskelivet*«, og i at »*alt i naturen – inklusiv mennesket – er besjælet*«.

Aktivitetsmåde

Aktivitetsmåde og mening baseret på livsstil
I et enkelt tilfælde for *moralsk, ideologisk og holdningsmæssig mening baseret på livsstil* er der signifikant sammenhæng imellem natursyn og aktivitetsmåde: flere blandt dem, der dyrker aktiviteter på den post-traditionelle og post-moderne måde, end dem, der dyrker aktiviteter på den traditionelle og moderne måde, er enige i, at »*det vigtigste formål med naturbeskyttelse er at sikre menneskehedens overlevelse*«.

Oplevelsespolarisering

Oplevelsespolarisering og mening baseret på stil
I et enkelt tilfælde æstetisk, sanse og følelsesmæssig mening baseret på stil er der signifikant sammenhæng imellem natursyn og oplevelsespolarisering: flere stabilitetspolariserede end forandringspolariserede er enige i udsagnet: »*jeg oplever ofte, at jeg er ét med naturen*«

Værdipolarisering

Værdipolarisering og mening baseret på livsstil
Endelig er der også for *moralsk, ideologisk og holdningsmæssig mening baseret på livsstil* et enkelt tilfælde af sammenhæng imellem natursyn og værdipolarisering: flere individualitetspolariserede end solidaritetspolariserede er enige i, at »*det vigtigste formål med naturbeskyttelse er at sikre menneskehedens overlevelse*«.

4.3 RESULTATER OM LANDSKAB

Jævnfør diskussionen i afsnittet om *enighed og uenighed på forskningsfeltet for friluftsliv* i kap. 2 er grænsen imellem begreberne natur og landskab flydende, for de to begreber anvendes meget ofte synonymt i såvel empiriske undersøgelser som teoretiske studier. Sågar er der undersøgelser, der helt konkret spørger folk om begge dele samtidigt.

I afhandlingen har jeg imidlertid forsøgt at sondre konceptuelt imellem de to begreber.

Men det er svært at gennemføre sondringen empirisk. Derfor har jeg i spørgsmål 7 og 9 i spørgeskemaet, blot bedt de unge om at angive deres enighed i udsagn om naturoplevelser og ikke landskabsoplevelser. Imidlertid må udsagnene ud fra det konceptuelle perspektiv i afhandlingen deles. Således har jeg allerede i afsnit 4.2.3 om *de unges naturoplevelser i Danmark og i udlandet* behandlet de udsagn fra spørgsmål 7 og 9 i spørgeskemaet, som er "ægte naturoplevelser". I det følgende præsenteres de "uægte naturoplevelser" fra spørgsmål 7 og 9 i spørgeskemaet under begrebet stedsans.

4.3.1 De unges stedsans i landskabet i Danmark og i udlandet

Med begrebet stedsans søger jeg primært at indfange landskabets ikoniske kvaliteter. Konceptuelt set er det kvaliteter, der kan transformere rum til sted, så snart de unge tillægger kvaliteterne æstetisk, sanse- eller følelsesmæssig betydning. Ideen er, at de unge i denne transformationsproces genkender eller bekræftes i deres identitetsprojekt på det personlige niveau i den ikonografi, som landskabets kvaliteter repræsenterer. F.eks. at oplevelsen af rumlige vidder i en *panoramaudsigt* transformeres til det sted i de unge selv, hvor de kan finde f.eks. en *frihedsfølelse* i dem selv. Hvor de unges oplevelse af en sådan frihedsfølelse fremgår af resultaterne præsenteret i afsnit 4.2.3 om *de unges naturoplevelser i Danmark og i udlandet*, er det bl.a. deres oplevelse af objektet: panoramaudsigt, der præsenteres blandt resultaterne i det følgende.

Diagram 4.15a og diagram 4.15b ses resultaterne for de unges stedsans i landskabet i Danmark henholdsvis udlandet. Udsagnene for både Danmark og udlandet var enslydende. Resultaterne præsenteres ud fra teoretiske betragtninger under temaområderne: 1) *æstetiske og sanse- og følelsesmæssige oplevelseskvaliteter i landskabet*, 2) *oplevelseskvaliteter ved konkrete geografiske elementer i landskabet*, 3) *fysiske muligheder for oplevelser/aktiviteter i landskabet* og 4) *oplevelse af flora og fauna i landskabet*.

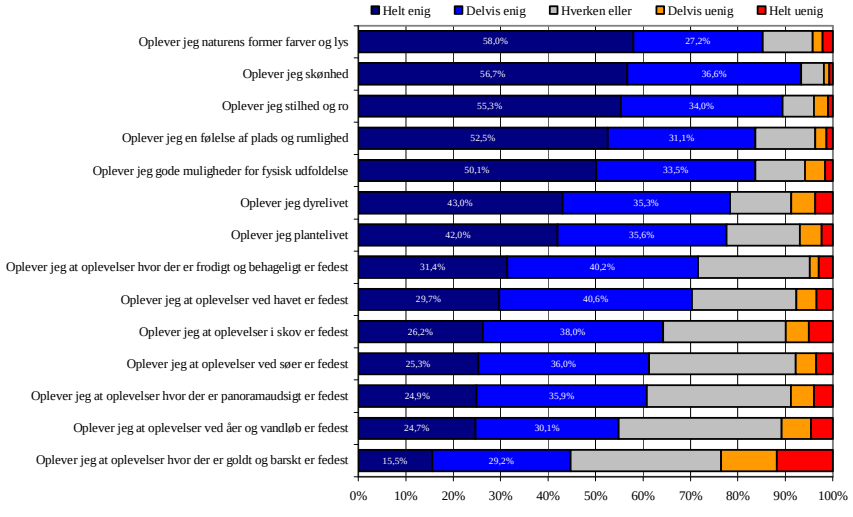

Diagram 4.15a. *De unges stedsans i landskabet i Danmark (n=368-376).*

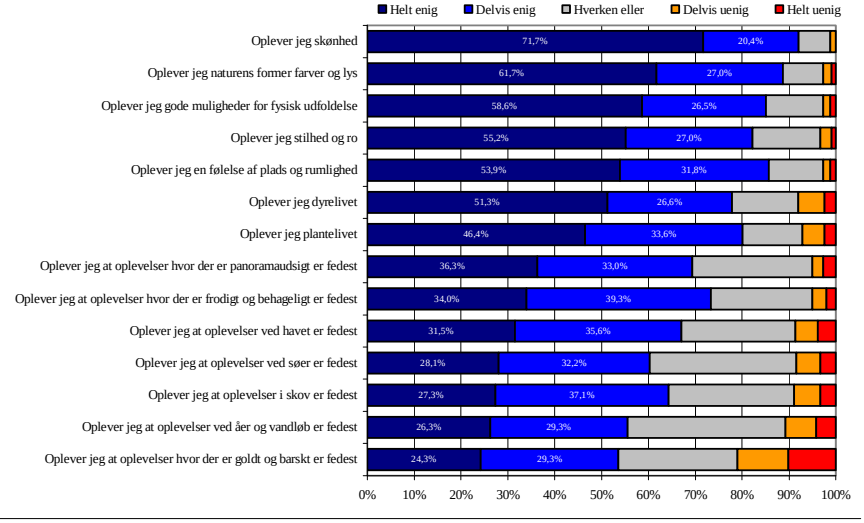

Diagram 4.15b. *De unges stedsans i landskabet i udlandet (n=368-376).*

Æstetiske og sanse- og følelsesmæssige oplevelseskvaliteter i landskabet
Indenfor temaområdet om *æstetiske og sanse- og følelsesmæssige oplevelseskvaliteter i landskabet* er det i Danmarks favør, at 89 % er enige i, at de oplever stilhed og ro i naturen i Danmark; for 79 %'s vedkommende gælder det samme i naturen i udlandet. Herefter er enigheden omtrentlig lige,

idet 84 % er enige i, at de oplever en følelse af plads og rumlighed i naturen i Danmark, og 86 % er enige i samme i naturen i udlandet. De følgende resultater er til fordel for naturen i udlandet. 72 % er helt enige i, at de oplever skønhed i naturen i udlandet; 57 % er helt enige i tilsvarende i naturen i Danmark. 62 % er helt enige i, at de oplever naturens former, farver og lys i naturen i udlandet; 57 % er helt enige i samme i naturen i Danmark.

Oplevelseskvaliteter ved konkrete geografiske elementer i landskabet
Det andet temaområde handler om *oplevelseskvaliteter ved konkrete geografiske elementer i landskabet*. I interviewundersøgelsen fandt jeg ud af, at de unge meget ofte bøjgrader deres brug af adjektiver, når de beskriver noget i landskabet, der ikke kan sammenlignes med andet, fordi det simpelthen bare har så stor en betydning for dem, så de næsten ikke kan sætte ord på det. Nogle af udsagnene valgte jeg derfor at afslutte med absolut superlativ, f.eks. ordet *fedest*, som udtryk for at kvaliteten af det geografiske element er af højest kvalitet fordi de unge gradbøjer ting de godt kan lide som *fed, federe, fedest*. Temaområdet kan underinddeles:

Én inddeling bygger på en idé jeg har med mig fra interviewundersøgelsen om, at moderate aktiviteter går hånd i hånd med præferencer for oplevelser i frodige og behagelige landskabstyper, og at ekstreme aktiviteter går hånd i hånd med præferencer for oplevelser i golde og barske landskabstyper. Men her i spørgeskemaundersøgelsen er der ikke nævneværdig forskel på enigheden i, at oplevelse af den frodige og behagelige landskabstype er fedest. 71 % er enige i, at oplevelser, hvor der er frodigt og behageligt, er fedest i naturen i Danmark; 73 % er enige i samme i naturen i udlandet. Derimod er langt færre generelt enige i om den golde og barske landskabstype er den fedest. Men derimod er der forskel på Danmark og udlandet. 46 % er enige i at oplevelser, hvor der er goldt og barskt, er fedest i Danmark; 53 % er enige om samme i naturen i udlandet.

Oplevelse af udsigt kan betragtes som endnu en underinddeling. Her er der også forskel på de unges enighed i, hvor fed de oplever udsigt i naturen i Danmark og udlandet: 61 % er enige i, at oplevelser, hvor der er panoramaudsigt, er fedest i naturen i Danmark; 69 % er enige i samme om panoramaudsigt i udlandet.

Så er der endelig den underinddeling, der måske er mest håndfast sammenlignet med de øvrige ovenfor. Den handler om oplevelseskvaliteter ved landskabselementer. Her er der ikke de store forskelle: 71 % er enige i at oplevelser ved havet, er fedest i naturen i Danmark; 68 % er enige i samme i udlandet. 64 % er enige i at oplevelser i skove er fedest i naturen i Danmark; nøjagtig samme antal er enige i samme i udlandet. 61 % er enige i at oplevelser ved søer, er fedest i naturen i Danmark; 60 % er enige i samme om søer i naturen i udlandet. 55 % er enige i at oplevelser ved åer og

vandløb er fedest i naturen i Danmark; igen er nøjagtig samme antal enige i samme om åer og vandløb i naturen i udlandet.

Fysiske muligheder for oplevelser/aktiviteter i landskabet
Et tredje tema omhandler *fysiske muligheder for oplevelser/aktiviteter i landskabet*: her er 59 % helt enige i, at de oplever gode muligheder for fysisk udfoldelse i naturen i udlandet; 50 % er helt enige i samme i naturen i Danmark.

Oplevelse af flora og fauna i landskabet
Fjerde tema er om *oplevelse af flora og fauna i landskabet*: her er der ikke nogen forskelle. I alle tilfælde er ca. 80 % enige, at de oplever dyrelivet og plantelivet i naturen i Danmark og i udlandet.

Sammenhæng mellem stedsans i Danmark og i udlandet og sociodemografiske variable
Det fremgår af tabel 4.4a (Danmark) og tabel 4.4b (udlandet), at der er en række signifikante sammenhænge imellem nogle af udsagnene om stedsans i landskabet i Danmark og i udlandet og sociodemografiske variable.

Køn
Der er ingen stærkt signifikante sammenhænge imellem stedsans i landskabet i Danmark og variablen køn.

Køn og æstetiske, sanse- og følelsesmæssige oplevelseskvaliteter i landskabet i udlandet
Det er der derimod når det gælder stedsans i udlandet, hvor flere kvinder end mænd enige i, at de i landskabet i udlandet »*oplever naturens former, farver og lys*«.

Køn og oplevelseskvaliteter ved konkrete geografiske elementer i landskabet i udlandet
Desuden er flere kvinder end mænd enige i at »*oplevelser ved havet er fedest*« i landskabet i udlandet.

Alder
Der er ingen stærkt signifikante sammenhænge imellem stedsans i landskabet i Danmark og i udlandet og variablen alder.

Tabel 4.4a. *Sammenhænge imellem stedsans i landskabet i Danmark og sociodemografiske variable.*

	Spørgsmål nummer	Køn	Alder	Nuværende bolig	Bolig i barndommen	Nuværende beskæftigelse	Højest afsluttet uddannelse	Aktivitetsgruppe	Aktivitetsmåde	Oplevelsespolarisering	Værdipolarisering
n		366-374	360-365	361-367	340-345	321-328	350-357	368-376	367-375	367-375	367-375
Df		4	4	8	8	16	12	20	12	4	4
Oplever jeg naturens former, farver og lys (L)	22	-	*	*	-	-	-	**	***	***	*
Oplever jeg skønhed (L)	2	-	*	-	-	-	-	**	-	-	-
Oplever jeg stilhed og ro (L)	1	*	-	***	*	-	-	***	**	**	-
Oplever jeg en følelse af plads og rumlighed (L)	21	*	-	-	-	-	-	*	-	-	-
Oplever jeg gode muligheder for fysisk udfoldelse (L)	8	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Oplever jeg dyrelivet (L)	16	-	-	***	-	*	*	***	***	***	-
Oplever jeg plantelivet (L)	17	-	-	*	-	*	-	***	**	**	-
Oplever jeg at oplevelser hvor der er frodigt og behageligt er fedest (L)	29	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Oplever jeg at oplevelser ved havet er fedest (L)	25	**	-	*	-	*	-	***	**	*	-
Oplever jeg at oplevelser i skov er fedest (L)	24	-	-	-	-	-	-	*	-	-	-
Oplever jeg at oplevelser ved søer er fedest (L)	26	-	-	***	*	**	-	***	*	*	-
Oplever jeg at oplevelser hvor der er panoramaudsigt er fedest (L)	28	**	-	-	*	*	-	-	-	-	-
Oplever jeg at oplevelser ved åer og vandløb er fedest (L)	27	-	-	***	***	**	*	***	*	**	-
Oplever jeg at oplevelser hvor der er goldt og barskt er fedest (L)	30	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-

Note:
*** viser *stærkt signifikant* sammenhæng ($p \leq 0{,}001$)
** viser *signifikant* sammenhæng ($0{,}001 < P \leq 0{,}010$)
* viser *svagt signifikant* sammenhæng ($0{,}010 < P \leq 0{,}050$)
- viser ikke signifikant sammenhæng
Stjerner markeret med **fed** er kommenteret i brødtekst

Nuværende bolig

Der er 4 stærkt signifikante sammenhænge imellem stedsans i Danmark og variablen nuværende bolig, og 1 stærkt signifikant sammenhæng imellem stedsans i udlandet og variablen nuværende bolig.

Nuværende bolig og æstetiske, sanse- og følelsesmæssige oplevelseskvaliteter i landskabet i Danmark

Jo mindre by de unge bor i, des mere enige er de i, at de i landskabet i Danmark oplever »*en følelse af plads og rumlighed*«.

Tabel 4.4b. *Sammenhæng imellem stedsans i landskabet i udlandet og sociodemografiske variable.*

	Spørgsmål nummer	Køn	Alder	Nuværende bolig	Bolig i barndommen	Nuværende beskæftigelse	Højest afsluttet uddannelse	Aktivitetsgruppe	Aktivitetsmåde	Oplevelsespolarisering	Værdipolarisering
n		332-338	325-331	329-335	312-316	295-300	320-325	334-339	332-338	332-338	332-338
Df		4	4	8	8	16	12	20	12	4	4
Oplever jeg skønhed (L)	2	*	**	-	-	-	-	*	-	-	-
Oplever jeg naturens former, farver og lys (L)	22	***fed***	**	*	-	-	-	*	*	-	-
Oplever jeg gode muligheder for fysisk udfoldelse (L)	8	-	-	-	-	-	-	-	-	-	*
Oplever jeg stilhed og ro (L)	1	*	-	-	-	-	-	**fed**	-	-	-
Oplever jeg en følelse af plads og rumlighed (L)	21	**	**	*	-	-	*	*	-	-	-
Oplever jeg dyrelivet (L)	16	-	-	-	-	-	-	**fed**	***fed***	**fed**	-
Oplever jeg plantelivet (L)	17	-	-	-	-	-	-	-	**fed**	*	-
Oplever jeg at oplevelser hvor der er panoramaudsigt er fedest (L)	28	-	-	-	-	-	-	-	-	*	-
Oplever jeg at oplevelser hvor der er frodigt og behageligt er fedest (L)	29	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Oplever jeg at oplevelser ved havet er fedest (L)	25	***fed***	-	**	-	-	-	**fed**	-	*	-
Oplever jeg at oplevelser ved søer er fedest (L)	26	-	-	*	-	-	-	***fed***	***fed***	***fed***	-
Oplever jeg at oplevelser i skov er fedest (L)	24	-	*	*	*	-	-	***fed***	-	-	-
Oplever jeg at oplevelser ved åer og vandløb er fedest (L)	27	-	*	***fed***	-	*	*	***fed***	**fed**	**fed**	-
Oplever jeg at oplevelser hvor der er goldt og barskt er fedest (L)	30	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-

Note:
*** viser *stærkt signifikant* sammenhæng ($p \leq 0{,}001$)
** viser *signifikant* sammenhæng ($0{,}001 < P \leq 0{,}010$)
* viser *svagt signifikant* sammenhæng ($0{,}010 < P \leq 0{,}050$)
- viser ikke signifikant sammenhæng
Stjerner markeret med **fed** er kommenteret i brødtekst

Nuværende bolig og oplevelseskvaliteter ved konkrete geografiske elementer i landskabet i Danmark
Igen, jo mindre by de unge bor i, des mere enige er de i, »*at oplevelser ved søer er fedest*« og »*at oplevelser ved åer og vandløb er fedest*« i landskabet i Danmark.

Nuværende bolig og oplevelse af flora og fauna i landskabet i Danmark
Og endelig er sammenhængen igen den, at jo mindre by de unge bor i, des mere enige er de i at opleve »*dyrelivet*« i landskabet i Danmark.

Nuværende bolig og oplevelseskvaliteter ved konkrete geografiske elementer i landskabet i udlandet
Og så er sammenhængen for udlandets vedkommende også, at jo mindre by, des mere enig er man i, at man i landskabet i udlandet oplever, »*at oplevelser ved åer og vandløb er fedest*«.

Bolig i barndommen
Der er ikke nogen stærkt signifikante sammenhænge imellem stedsans i udlandet og variablen bolig i barndommen.

Bolig i barndommen og oplevelseskvaliteter ved konkrete geografiske elementer i landskabet i udlandet
Men der er 1 enkelt for stedsans i landskabet i Danmark. Sammenhængen er, at jo mindre by de unge har boet i i barndommen, des mere enig er de i, at de i landskabet i Danmark oplever, »*at oplevelser ved åer og vandløb er fedest*«.

Nuværende beskæftigelse
Der ingen stærkt signifikante sammenhænge imellem stedsans i Danmark og i udlandet og variablen nuværende beskæftigelse.

Højest afsluttet uddannelse
Der er ikke nogen stærkt signifikante sammenhænge for variablen højest afsluttet uddannelse.

Aktivitetsgruppe
Der er 4 sammenhænge, der går igen i Danmark og i udlandet, og ingen af sammenhængene er uventede. Herefter er der 3 sammenhænge, der kun gælder for stedsans i landskabet i Danmark, og 1, der kun gælder for udlandet.

Aktivitetsgruppe og æstetiske, sanse- og følelsesmæssige oplevelseskvaliteter i landskabet i Danmark og i udlandet
Jægerne og sportsfiskerne er meget enige i, at de »*oplever stilhed og ro*« i landskabet i Danmark og i udlandet.

Aktivitetsgruppe og oplevelseskvaliteter ved konkrete geografiske elementer i landskabet i Danmark og i udlandet
Jægerne og sportsfiskerne er mest enig i at synes, at »oplevelser *ved søer er fedest*« og at »*oplevelser ved havet er fedest*« i landskabet i Danmark og i udlandet. Sportsfiskerne er jo i sagens natur specialiseret i fiskeri, så derfor overrasker det heller ikke at de er mest enige i, at »*oplevelser ved åer og vandløb er fedest*« i både Danmark og udlandet.

Aktivitetsgruppe og oplevelse af flora og fauna i landskabet i Danmark og i udlandet
Jægerne og sportsfiskerne er mest enig i, at de både i landskabet i Danmark og i udlandet »*oplever dyrelivet*«.

Aktivitetsgruppe og æstetiske, sanse- og følelsesmæssige oplevelseskvaliteter i landskabet i Danmark
I landskabet i Danmark er jægerne og sportsfiskerne mest enige i, at de »*oplever naturens former, farver og lys*« og »*oplever skønhed*«.

Aktivitetsgruppe og oplevelse af flora og fauna i landskabet i Danmark
Det er også disse to aktivitetsgrupper, der er mest enige i at de »*oplever plantelivet*« i landskabet i Danmark

Aktivitetsgruppe og oplevelseskvaliteter ved konkrete geografiske elementer i landskabet i udlandet
Endelig er kun jægerne mest enige i, at »*oplevelser i skov er fedest*« i landskabet i udlandet.

Aktivitetsmåde
Der er 2 sammenhænge, der er fælles for Danmark og udlandet, 3 sammenhænge kun for Danmark og 2 alene for udlandet.

Aktivitetsmåde og oplevelse af flora og fauna i landskabet i Danmark og i udlandet
Dem, der dyrker aktiviteter på den post-moderne og traditionelle måde, er mest enige i, at de »*oplever dyrelivet*« og »*oplever plantelivet*« i Danmark, hvorimod det kun er dem, der dyrker aktiviteter på den post-moderne måde, der er mest enige i, at opleve tilsvarende i udlandet.

Aktivitetsmåde og æstetiske, sanse- og følelsesmæssige oplevelseskvaliteter i landskabet i Danmark
Det er igen dem, der dyrker aktiviteter på den post-moderne og traditionelle måde, der er mest enige i, at »*opleve naturens former, farver og lys*« og »*opleve stilhed og ro*« i landskabet i Danmark.

Aktivitetsmåde og oplevelseskvaliteter ved konkrete geografiske elementer i landskabet i Danmark
Igen er det dem, der dyrker aktiviteter på den post-moderne og traditionelle måde, der er mest enige i, at »*oplevelser ved havet er fedest*« i landskabet i Danmark.

Aktivitetsmåde og oplevelseskvaliteter ved konkrete geografiske elementer i landskabet i udlandet
Endnu engang er det dem, der dyrker aktiviteter på den post-moderne og traditionelle måde, der er mest enige i, at »*oplevelser ved søer er fedest*« i landskabet i udlandet

Aktivitetsmåde og oplevelseskvaliteter ved konkrete geografiske elementer i landskabet i udlandet
Endelig er det kun dem, der dyrker aktiviteter på den post-moderne måde, der er mest enige i, at »*oplevelser ved åer og vandløb er fedest*« i landskabet i udlandet.

Oplevelsespolarisering
2 sammenhæng er fælles for Danmark og udlandet, 3 sammenhænge gælder alene for Danmark, og 1 gælder alene for udlandet.

Oplevelsespolarisering og oplevelseskvaliteter ved konkrete geografiske elementer i landskabet i Danmark og i udlandet
De stabilitetspolariserede er mest enige, at »*oplevelser ved åer og vandløb er fedest*« i landskabet i Danmark og i udlandet.

Oplevelsespolarisering og oplevelse af flora og fauna i landskabet i Danmark og i udlandet
Igen er de stabilitetspolariserede mest enige, at de i landskabet i Danmark og udlandet »*oplever dyrelivet*«.

Oplevelsespolarisering og æstetiske, sanse- og følelsesmæssige oplevelseskvaliteter i landskabet i Danmark

Igen er det de stabilitetspolariserede, der er mest enige i, at de i landskabet i Danmark »*oplever naturens former, farver og lys*« og »*oplever stilhed og ro*«.

Oplevelsespolarisering og oplevelse af flora og fauna i landskabet i Danmark
Igen er de stabilitetspolariserede mest enige, at de i landskabet i Danmark »*oplever plantelivet*«.

Oplevelsespolarisering og oplevelseskvaliteter ved konkrete geografiske elementer i landskabet i udlandet
Endelig er de stabilitetspolariserede igen de mest enige i, at »*oplevelser ved søer er fedest*« i landskabet i udlandet.

Værdipolarisering
Der er ingen stærkt signifikante sammenhænge imellem stedsans i landskabet i Danmark og i udlandet og variablen værdipolarisering.

4.3.2 De unges stedtilknytning i landskabet

Nedenfor fremgår resultater fra de unges svar på spørgsmål om stedtilknytning i landskabet. Ud fra konceptuelle betragtninger i afhandlingen er der her tale om landskab som indexialt fænomen, dvs. de unges tilknytning til forskellige landskabstyper som bjerge og fjelde, skove osv.

De unges stedtilknytning er frembragt ved i spørgsmål 10 i spørgeskemaet, at bede de unge om at angive maksimum 3 landskabstyper, der tiltaler dem mest[2]. Diagram 4.16a viser resultaterne.

Med en svarprocent på 75 % er *bjerge og fjelde* suverænt den mest fortrukne landskabstype. De unge er med andre ord langt mere knyttet til bjerge og fjelde end nogen anden landskabstype i undersøgelsen. Til sammenligning tiltales lidt over 40 % af *skove*. *Kuperede kyststrækninger med skrænter, klinter og klipper* tiltaler næsten lige så mange som skovene. *Regnskove* tiltaler næsten en fjerdedel. Omtrent lige mange (20 %) finder *sandstrands- og klitområder* tiltalende. Kun omkring en tiendedel er tiltrukket *landbrugsområder med små landsbyer, gårde og marker*, *ødemarker*, *bylandskaber/byområder*, *moseområder* og *glacierområder*. Her

[2] Det kan diskuteres hvorvidt svarene på spørgsmålet er udtryk for de unges stedtilknytning. I virkeligheden burde jeg have spurgt langt mere konkret til, hvilke landskabstyper de unge bruger konkret i deres hverdag, for at have fået svar på deres stedtilknytning. I stedet har jeg spurgt om deres præferencer for landskabstyper, hvilket måske mere må tages som udtryk for foretrukne landskaber i æstetisk henseende, hvilket da burde præsenteres under resultaterne om stedsans.

er det måske lidt overraskende, at når så mange tiltales af udlandets bjerge og fjelde, at så få så foretrækker udlandets ødemarker og glacierområder. En forklaring kan være, at der måske er flere, der har været i bjerge og fjelde, end der er været i ødemarker og glacierområder. Aktiviteter i de to sidstnævnte er desuden mere krævende og for de mere garvede end blot hvad der kræves af en skitur eller vandring i bjerge og fjelde. Under en tyvendedel tiltales af *heder* og *ørkner*.

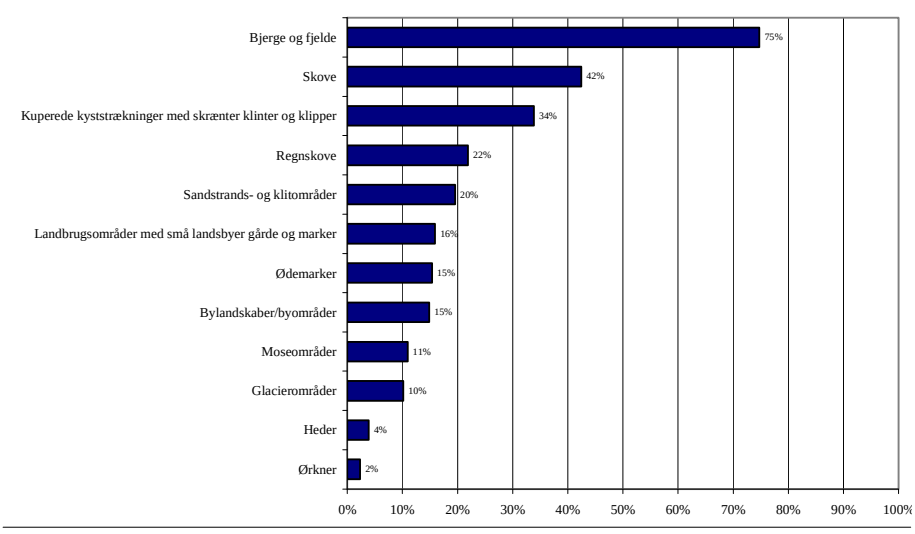

Diagram 4.16a. *De unges stedtilknytning til forskellige landskabstyper (n=9-287).*

Med henblik på at se, i hvor udstrakt grad nogle unge frem for andre er knyttet til nogle af landskabstyperne frem for andre, er svarene analyseret i forhold til de enkelte aktivitetsgrupper. Resultaterne er vist i diagram 4.16b. I diagrammet viser de nederstliggende sorte søjle inden for den enkelte landskabstype, det samlede antal % af de unge, der tiltales af landskabstypen. Liggende søjler herover viser for hver enkelt aktivitetsgruppe, hvor mange % af de unge fra aktivitetsgruppen, der tiltales af landskabstypen.

Bjerge og fjelde
Ikke uventet er det især aktivitetsgruppen af sportsklatrere, der finder *bjerge og fjelde* mest tiltalende. Forklaringen kan være, at udendørs klatring jo som oftest forgår i denne landskabstype.

Skove
Det er måske heller ikke så uventet, at flere rollespillere og jægere end andre aktivitetsgrupper, er knyttet til *skove*. Forklaringen kan være, at jagt og

rollespil ofte forgår i skov og skovnære områder. I den sammenhæng er det måske lidt uventet, at så relativt få spejdere tiltales af skove. Mange af deres udendørs aktiviteter forgår jo ofte også i skov og skovnære områder.

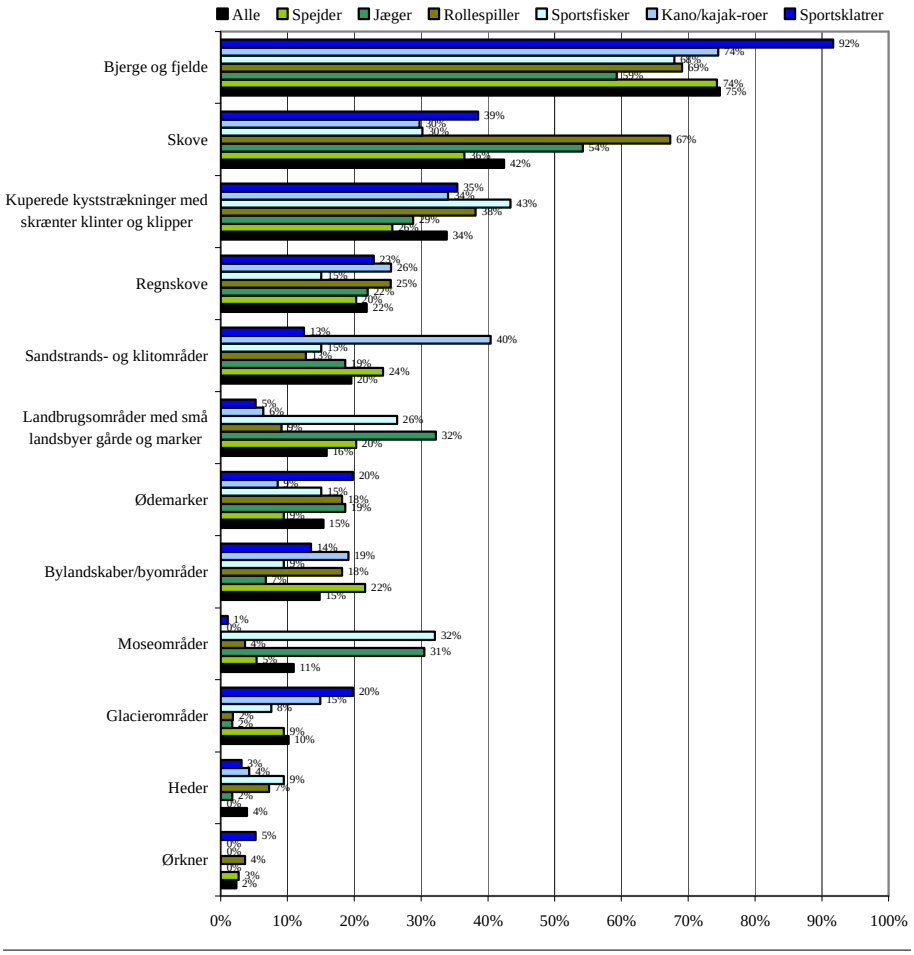

Diagram 4.16b. *Sammenhæng imellem stedtilknytning til forskellige landskabstyper og aktivitetsgrupper (n=9-287).*

Kuperede kyststrækninger med skrænter, klinter og klipper

Igen er det måske heller ikke så uforudsigeligt, at flere sportsfiskere, rollespillere og sportsklatrere end andre øvrige aktivitetsgrupper, tiltales af *kuperede kyststrækninger med skrænter, klinter og klipper*. Det kan nemlig hænge sammen med at fiskeri jo ofte forgår ved kyst, at rollespil jo ofte udspilles på dramatisk vis, hvilket denne landskabstype som kulisse kan understøtte, og at klatring jo også kan foregå på skrænter, klinter og klipper, såfremt underlaget ikke er porøst.

Regnskove kontra landbrugsområder med små landsbyer, gårde og marker
Der er flere kano/kajak-roere, rollespillere og sportsklatrere end øvrige aktivitetsgrupper, der finder *regnskove tiltalende*, og flere spejdere, jægere og sportsfiskere end øvrige aktivitetsgrupper, der tiltales af *landbrugsområder med små landsbyer, gårde og marker*. Denne forskel kan være et udtryk for, at vi ikke kan udelukke, at der måske kan tales om en polarisering imellem global/international og lokal/national tilknytning af identitet til forskellige landskabstyper.

Sandstrands- og klitområder
Flere kano/kajak-roere og spejdere end øvrige er finder *sandstrands- og klitområder* tiltalende.

Ødemarker
Flere sportsklatrere, jægere og rollespillere end øvrige tiltales af *ødemarker*. For sportsklatrernes vedkommende kan det måske forklares ved, at klatring ligger tæt op af andre ekstremaktiviteter, der ofte forgår i mere ekstreme landskabstyper som eksempelvis ødemarken. For jægernes vedkommende kan forklaringen være, at rigtig mange jægere går på jagt, eller drømmer herom, i udlandets ødemarker. For rollespillernes vedkommende kan forklaringen være, at rollespilsagtige film som Braveheart, Highlander og lign., tit og ofte er indspillet i, og har historie i, ødemark.

Bylandskaber/byområder
Flere spejdere, kano/kajak-roere og rollespillere tiltales af *bylandskaber/byområder* end øvrige aktivitetsgrupper.

Moseområder
Flere jægere og sportsfiskere end andre tiltales af *moseområder*. Forklaringen kan igen være, at det er fordi at der både kan dyrkes jagt og fiskeri i landskabstypen.

Glacierområder
Glacierområder tiltrækker flere sportsklatrere og kano/kajak-roere end andre aktivitetsgrupper. Forklaringen kan igen være, at aktiviteter som klatring og roning kan være ekstreme i deres udtryk. Derfor finder de også ekstreme glacierområder tiltrækkende.

Heder
Heder tiltaler flere sportsfiskere og rollespillere end alle øvrige, og slet ingen spejdere er tiltrukket landskabstypen.

Ørkner
Endelig finder slet ingen jægere, sportsfiskere og kano/kajak-roere *ørkner* tiltalende. Det er måske fordi, at der hverken er dyr at skyde eller vand at fiske og sejle i.

4.3.3 De unges stedforankring i landskabet

I spørgsmål 8 i spørgeskemaet har de unge angivet 1 geografisk område ud af 7 mulige, som de føler sig mest knyttet til.

Ud fra de konceptuelle betragtninger er der her tale om landskab som symbol for identitet på en skala fra lokalt til globalt. Man kan sige, at min forforståelse af spørgsmålet og dermed fortolkning af svarene blandt andet hviler på min ide om, at der for tiden og ikke mindst i de unges friluftslivs-, sports- og motionsaktiviteter forgår en internationalisering og nationalisering, der måske trækker de unge i to modsatte retninger. Dvs., at nogle aktiviteter og de unges stedsans og tilknytning til steder i landskab trækker nogle unge i lokal/national retning, mens andre aktiviteter og de unges stedsans og tilknytning til steder i landskab trækker andre unge i global/international retning. I forrige afsnit om de unges stedtilknytning, så vi at flere kano/kajak-roere, rollespillere og sportsklatrere end øvrige aktivitetsgrupper, var knyttet til *regnskove*, og at flere spejdere, jægere og sportsfiskere end øvrige aktivitetsgrupper, var knyttet til *landbrugsområder med små landsbyer, gårde og marker*. Denne forskel antog jeg var et udtryk for, at vi ikke kan udelukke, at der måske kan tales om en polarisering imellem global/international og lokal/national tilknytning og forankring af identitet til forskellige landskabstyper.

I det følgende kan det måske være vanskeligt at have forhåndsforventninger til svarfordelingen, men man kan måske alligevel forvente, at der vil være størst tilslutning til de nationale svarmuligheder, idet man vel alt andet lig kan formode, at der sikkert er en mindre grad af forankring af identitet til geografiske områder, som de unge ikke færdes i til dagligt. Det viser sig da også at være tilfældet af svarfordelingen, der fremgår af diagram 4.17a.

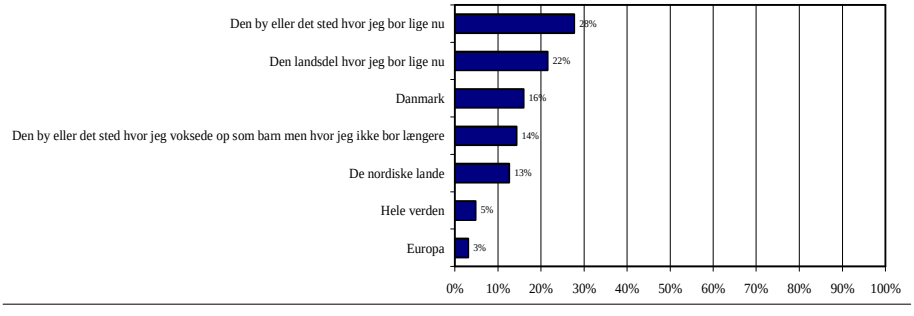

Diagram 4.17a. *De unges stedforankring (n=372).*

Med kun én svarmulighed forholder det sig sådan, at næsten en tredjedel og lidt over en femtedel føler sig mest forankret til *den by eller det sted* (28 %) henholdsvis *den landsdel* (22 %), *hvor de bor lige nu*. Lidt over en tiendedel føler sig enten mest tilknyttet til *Danmark* (16 %), til *den by eller det sted, hvor de voksede op som barn, men hvor de ikke bor længere* (14 %), eller *de nordiske lande* (13 %). En tyvendedel og herunder føler sig mest tilknyttet til *hele verden* (5 %) og *Europa* (3 %).

Det kan selvsagt være vanskeligt at drage de helt store slutninger på baggrund af disse resultater, men der kan i det mindste slås fast, at der ikke er noget der tyder på, at graden af knyttethed eller identitetsforankring skulle være for nedadgående forbeholdt udvælgelsen af deltagerne i undersøgelsen.

Spørgsmålet er imidlertid, om der kan ses nogle afgørende forskelle aktivitetsgrupperne imellem på dette spørgsmål. Til besvarelse heraf kommer diagram 4.17b til sin ret. I diagrammet angiver nederstliggende sorte søjle inden for det enkelte geografiske område, det samlede antal % af de unge (samme tal som i diagram 4.17a), der føler sig tilknyttet til området. De liggende søjler herover angiver for hver enkelt aktivitetsgruppe, hvor mange % af de unge i pågældende aktivitetsgruppe, der føler sig knyttet området.

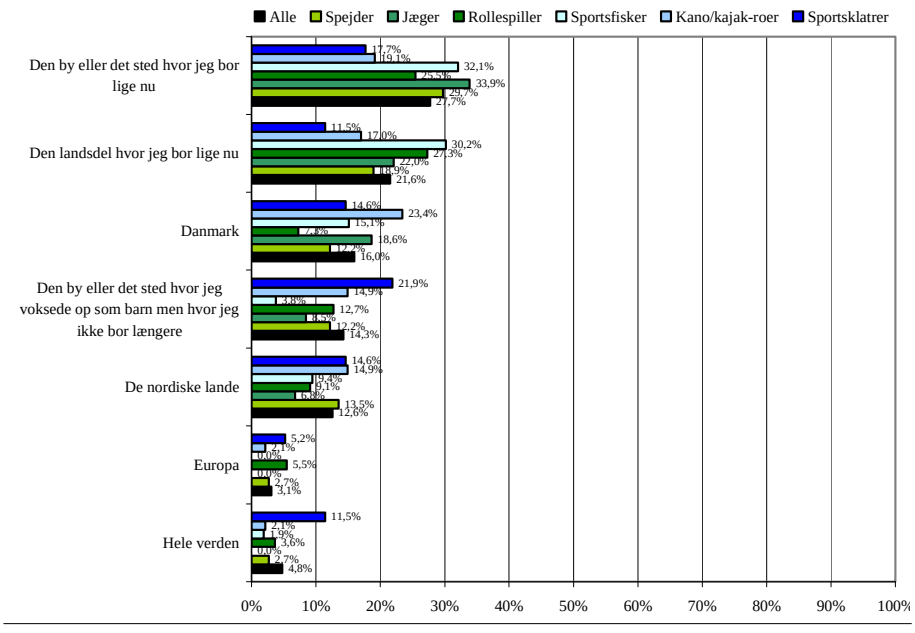

Diagram 4.17b. *Sammenhæng imellem stedforankring og aktivitetsgrupper (n=372).*

Forankring i den by eller det sted, hvor de unge bor lige nu

Tilsyneladende er jægerne (34 %), sportsfiskerne (32 %) og spejderne (30 %) mest lokalt forankret i og med, at de relativt set i forhold til de øvrige,

har svaret, at de føler sig mest knyttet til *den by eller det sted, hvor de bor lige nu*.

Forankring i den landsdel, hvor de unge bor lige nu
Men der er også en del rollespillere (27 %), der er knyttet mere eller mindre lokalt, eller vel nærmere regionalt, i og med at de sammen med en del sportsfiskere (30 %) og jægere (22 %), relativt set i forhold til de øvrige, svarer, at de føler sig mest knyttet til *den landsdel, hvor de bor lige nu*.

Forankring i Danmark
Bevæger man sig opad i skala til det, der må tages som udtryk for national identitet, markerer kano/kajak-roerne og jægerne sig relativt mere end de øvrige aktivitetsgrupper, fordi blandt dem, har henholdsvis 23 % og 19 % valgt at svare, at de føler sig mest knyttet til *Danmark*. For kano/kajak-roernes vedkommende er det måske ikke så uventet i og med at mange af spørgeskemaerne fra kano/kajak-roere er uddelt i forbindelse med danmarksmesterskaberne i kano/kajak. Det gør at disse unge måske har en stærk nationalfølelse forbundet med deres aktivitet.

Forankring i den by eller det sted, hvor de unge voksede op som børn, men hvor de unge ikke bor længere
Så er der også den mulighed, der måske ikke direkte har noget at gøre med identitet set i forhold til spændvidden imellem lokalt og globalt, men som måske har mere at gøre med en romantisk forankring i landskabet. Her er 22 % af sportsklatrerne og 15 % af kano/kajak-roerne dem, der er mest knyttet til "barndommens landskab" i og med at de relativt set i forhold til de øvrige, har valg at svare, at de føler sig mest knyttet til *den by eller det sted, hvor de voksede op som barn, men hvor de ikke bor længere*.

Forankring i de nordiske lande
Hvis vi så bevæger os opad i skala igen, så er det kano/kajak-roerne (14,9 %), sportsklatrerne (14,6 %) og spejderne (13,5 %), der relativt set i forhold til de øvrige, svarer, at de føler sig mest knyttet til *de nordiske lande*.

Forankring i Europa
Der er ingen jægere og sportsfiskere, der har valgt at svare, at de føler sig knyttet til *Europa*. Derimod er der 6 % af rollespillerne og 5 % af sportsklatrerne, der har valgt at sætte deres kryds ved Europa.

Forankring i hele verden
Endelig er der heller ikke nogen jægere, der føler sig knyttet til *hele verden*, og relativt set er det langt overvejende sportsklatrerne (12 %), men også

nogle enkelte rollespillere (4 %), der har valgt at svare, at de føler sig mest knyttet til *hele verden*.

Fortolket med forsigtighed kan svarene konkluderes som følger: 1) Tilsyneladende trækker en del jægere og sportsfiskere landskabets identitet i lokal og regional retning. 2) En hel del kano/kajak-roere trækker landskabets identitet i national retning. 3) En del sportsklatrere trækker landskabet i en romantisk retning. 4) Og igen er det sportsklatrere men igen også kano/kajak-roere og her også spejdere, der trækker landskabets identitet i nordisk retning. 5) Endelig er det igen nogle blandt sportsklatrerne, der her sammen med nogle fra rollespillerne, trækker landskabet i global retning.

Sagt med forsigtighed peger resultaterne altså på, at der forgår en internationalisering og nationalisering, der måske trækker de unge i to modsatte retninger. Dvs. at nogle typer, måske især traditionelle aktiviteter som f.eks. jagt og fiskeri i landskabet, trækker eller forankre nogle unge mere lokalt/regionalt end andre, og at måske især moderne aktiviteter som f.eks. sportsklatring, kano/kajak og rollespil, trækker eller forankre nogle unge mere overnationalt/globalt end andre.

4.4 RESULTATER OM HVERDAGSLIV

4.4.1 Effekter af friluftsliv, sport og motion på de unges hverdagsliv

Diagram 4.18 viser hvordan de unges friluftsliv, sport og motion under ét og samme virker på deres hverdagsliv. I diagrammet er svarene sorteret efter konceptuel kategorisering af udsagn, der giver mening som effekter på identitetsprojektets personlige, sociale og kulturelle niveau henholdsvis.

Effekter på identitetsprojektets personlige niveau

Det er først og fremmest at aktiviteterne: 1) giver overskud til brug i arbejde, skole og/eller uddannelse, 2) giver selvtillid i hverdagen, 3) styrker evnerne til at sætte og nå forskellige mål i hverdage, 4) opbygger, styrker og vedligeholder kreativiteten i hverdagen og 5) styrker dømmekraften i valgsituationer i hverdagen, som der er bred enighed om på identitetsprojektets personlige niveau.

Herefter er omkring halvdelen enige om: 1) at aktiviteterne giver image, 2) at hvis de ikke dyrker deres aktiviteter, så har de ikke overskud til at klare de krav, der stilles til dem i hverdagen, 3) at hvis de ikke dyrker deres aktiviteter, så har de ikke overskud til at klare de krav, de stiller sig selv i hverdagen, og at 4) at aktiviteterne hjælper dem til at kunne styre, deres temperament i hverdagssituationer.

Men der er også andre personlige identitetsaspekter af hverdagslivet, hvor aktiviteterne om end virker med mindre betydning for flertallet. Her er lidt

under halvdelen enige om, at aktiviteterne: 1) understøtter og fremmer følelser af mandlighed, og 2) har hjulpet med forskellige problemer i barndom opvækst.

Endelig er under en femtedel enige om, at: 1) aktiviteterne understøtter og fremmer følelser af kvindelighed.

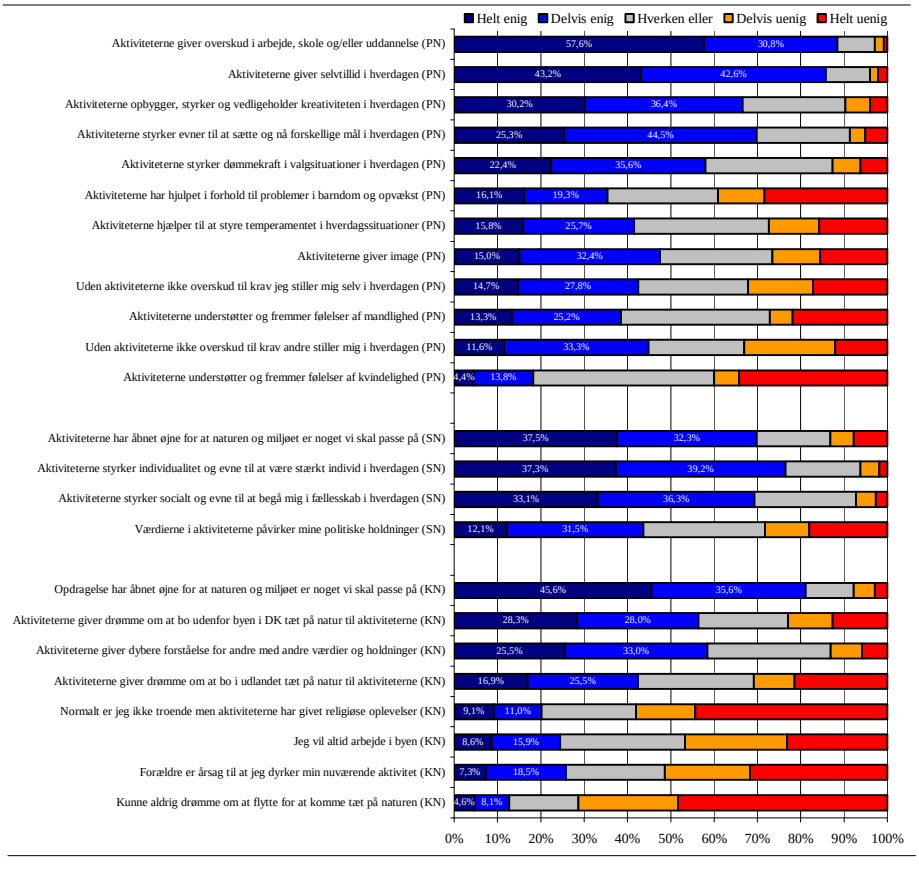

Diagram 4.18. *Effekter af friluftslivs-, sports- og motionsaktiviteter på de unges hverdagsliv (n=361-374).*

Note:
I diagrammet er resultaterne sorteret efter konceptuel kategorisering af udsagn, der giver mening på identitetsprojektets personlige niveau (PN), sociale niveau (SN) og kulturelle niveau (KN).

Effekter på identitetsprojektets sociale niveau

På *identitetsprojektets sociale niveau* drejer enigheden sig om, at aktiviteterne: 1) styrker individualiteten, og evnerne til at være et stærkt individ i hverdagen, 2) styrker socialt, og evnerne til at begå sig i fællesskab i hverdagen, og 3) har åbnet øjne for, at naturen og miljøet er noget, der skal passes på.

Knap halvdelen er enige om, at: 1) værdierne i aktiviteterne påvirker deres politiske holdninger.

Effekter på identitetsprojektets kulturelle niveau

På *identitetsprojektets kulturelle niveau* er der bred enighed blandt flertallet, at det er deres: 1) opdragelse, der har åbnet deres øjne for, at naturen og miljøet er noget, vi skal passe på. Derudover at aktiviteterne: 2) har givet en dybere forståelse for andre mennesker, der har andre værdier og holdninger end de unge selv, og at aktiviteterne 3) giver drømme om at bo udenfor byen i Danmark, fordi man så kan være tæt på natur, som man kan bruge til sine aktiviteter.

Lidt under halvdelen er enige om, at aktiviteterne har givet: 1) drømme om at bo i udlandet, fordi man så kan være tæt på natur, som man kan bruge til sine aktiviteter.

Herefter falder enigheden drastisk, for kun omkring en femtedel er enige i de sidste 4 aspekter på identitetsprojektets kulturelle niveau. Kun ét af disse aspekter kan direkte betragtes som en påvirkning af aktiviteterne, nemlig 1) at de unge normalt ikke er troende, men at deres aktiviteter, har givet dem oplevelser, der kan kaldes religiøse. Den lille andel der er enighed om, 2) altid at ville arbejde i byen, og 3) aldrig at kunne drømme om at flytte, for at komme tæt på naturen, giver mening i betragtning af den ovenfornævnte store enighed om, at aktiviteterne giver drømme om at flytte både udenfor byen i Danmark og til udlandet, for at komme tæt på naturen. Endelig er blot en tiendedel enige om: 4) at deres forældre er årsag til, at de dyrker deres nuværende aktivitet.

Sammenhæng mellem effekter og sociodemografiske variable

Tabel 4.5 viser en række sammenhænge imellem nogle af udsagnene om aktiviteternes påvirkning af hverdagslivet og sociodemografiske variable. Især er der en hel del sammenhænge med variablen aktivitetsgruppe.

Køn

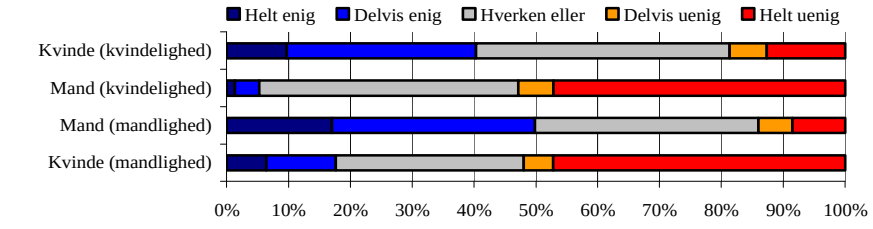

Diagram 4.18a. *Svarfordeling imellem »Aktiviteterne understøtter og fremmer følelser af mandlighed« og »Aktiviteterne understøtter og fremmer følelser af kvindelighed« og køn (n=360-361).*

Køn og effekter på identitetsprojektets personlige niveau
Som der ses af diagram 4.18a ovenfor, er de unge kvinder mere enige end de unge mænd i, at »*Aktiviteterne understøtter og fremmer følelser af kvindelighed (PN)*«. Tilsvarende er de unge mænd mere enige end de unge kvinder i, at » *Aktiviteterne understøtter og fremmer følelser af mandlighed (PN)*«. Samlet set er enigheden i, at aktiviteterne underbygger og fremmer sider af ens modsatte biologiske køn mere udbredt blandt de unge kvinder end blandt de unge mænd.

Alder

Alder og effekter på identitetsprojektets personlige niveau
De yngste (14-20årige) er i højre grad end de ældste (21-32årige) enige i, at »*Aktiviteterne styrker dømmekraft i valgsituationer i hverdagen (PN)*«.

Alder og effekter på identitetsprojektets kulturelle niveau
Igen er det de yngste, der i højeste grad er enige i, at » *Aktiviteterne giver dybere forståelse for andre med andre værdier og holdninger (KN)*«.

Nuværende bolig
Variablen nuværende bolig er stærk signifikant i sammenhæng med spørgsmål om aktiviteternes bidrag til natur- og miljøbevidsthed og mobilitetsbevidsthed og/eller -villighed.

Nuværende bolig og effekter på identitetsprojektets sociale niveau
Jo mindre by man bor i, des mere enig er man i, at » *Aktiviteterne har åbnet øjne for at naturen og miljøet er noget vi skal passe på (SN)*«. De, der bor i hovedstadsområdet er mindst enige i udsagnet.

Nuværende bolig og effekter på identitetsprojektets kulturelle niveau
På identitetsprojektets kulturelle niveau er sammenhængen lig ovenfor på det personlige identitetsniveau, for jo mindre by de unge bor i, des mere enig er de i, at »*Aktiviteterne giver drømme om at bo udenfor byen i DK tæt på natur til aktiviteterne (KN)*«. Og igen er de, der bor i hovedstadsområdet mindst enige i udsagnet.

Bolig i barndommen

Bolig i barndommen og effekter på identitetsprojektets personlige niveau
Betydningen af, hvor de unge har boet i deres barndom, er relateret til spørgsmålet om aktiviteternes bidrag til selvtillid. Og det er først og fremmest dem, der har boet i mindre by/på landet, og dernæst dem, der har

boet i hovedstadsområdet i barndommen, der er helt enige i, at »*Aktiviteterne giver selvtillid i hverdagen (PN)*«.

Tabel 4.5. *Sammenhænge imellem effekter af friluftsliv, sport og motion på de unges hverdagsliv og sociodemografiske variable.*

	Spørgsmål nummer	Køn	Alder	Nuværende bolig	Bolig i barndommen	Nuværende beskæftigelse	Højest afsluttet uddannelse	Aktivitetsgruppe	Aktivitetsmåde	Oplevelses polarisering	Værdi polarisering
n		360-372	352-364	361-366	341-345	314-326	343-355	361-374	360-372	360-372	360-372
Df		4	4	8	8	16	12	20	12	4	4
Aktiviteterne giver overskud i arbejde, skole og/eller uddannelse (PN)	2	**	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Aktiviteterne giver selvtillid i hverdagen (PN)	1	*	-	-	***	-	-	-	-	-	-
Aktiviteterne opbygger, styrker og vedligeholder kreativiteten i hverdagen (PN)	5	-	-	-	-	-	-	**	-	*	-
Aktiviteterne styrker evner til at sætte og nå forskellige mål i hverdagen (PN)	19	*	**	-	-	-	-	**	-	-	-
Aktiviteterne styrker dømmekraft i valgsituationer i hverdagen (PN)	8	-	***	*	-	**	-	***	-	-	-
Aktiviteterne har hjulpet i forhold til problemer i barndom og opvækst (PN)	23	*	**	*	-	*	-	***	*	-	-
Aktiviteterne hjælper til at styre temperament i hverdagssituationer (PN)	6	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Aktiviteterne giver image (PN)	7	-	-	-	-	-	*	**	-	-	-
Uden aktiviteterne ikke overskud til krav jeg stiller mig selv i hverdagen (PN)	24	-	-	-	-	-	-	-	-	-	*
Aktiviteterne understøtter og fremmer følelser af mandlighed (PN)	13	***	-	*	-	-	*	-	*	**	-
Uden aktiviteterne ikke overskud til krav andre stiller mig i hverdagen (PN)	3	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Aktiviteterne understøtter og fremmer følelser af kvindelighed (PN)	14	***	-	-	-	-	-	**	-	-	-
Aktiviteterne har åbnet øjne for at naturen og miljøet er noget vi skal passe på (SN)	11	-	*	***	-	-	**	***	-	**	-
Aktiviteterne styrker individualitet og evne til at være stærkt individ i hverdagen (SN)	10	-	*	-	-	***	*	**	-	-	-
Aktiviteterne styrker socialt og evne til at begå mig i fællesskab i hverdagen (SN)	9	-	-	-	-	-	-	***	-	-	*
Værdierne i aktiviteterne påvirker mine politiske holdninger (SN)	4	-	-	-	-	-	-	-	*	***	-
Opdragelse har åbnet øjne for at naturen og miljøet er noget vi skal passe på (KN)	12	-	-	-	-	-	-	-	**	***	-
Aktiviteterne giver drømme om at bo udenfor byen i DK tæt på natur til aktiviteterne (KN)	16	-	-	***	***	-	-	***	**	*	-
Aktiviteterne giver dybere forståelse for andre med andre værdier og holdninger (KN)	21	-	***	**	-	**	*	***	-	-	-
Aktiviteterne giver drømme om at bo i udlandet tæt på natur til aktiviteterne (KN)	15	-	-	-	-	-	-	-	*	*	-
Normalt er jeg ikke troende men aktiviteterne har givet religiøse oplevelser (KN)	22	-	-	-	-	-	-	**	-	-	-
Jeg vil altid arbejde i byen (KN)	18	-	-	*	**	-	-	*	-	-	-
Forældre er årsag til at jeg dyrker min nuværende aktivitet (KN)	20	-	-	*	-	-	-	***	***	***	-
Kunne aldrig drømme om at flytte for at komme tæt på naturen (KN)	17	-	*	-	**	*	*	**	-	-	-

Note:
*** viser *stærkt signifikant* sammenhæng ($p \leq 0{,}001$)
** viser *signifikant* sammenhæng ($0{,}001 < P \leq 0{,}010$)
* viser *svagt signifikant* sammenhæng ($0{,}010 < P \leq 0{,}050$)
- viser ikke signifikant sammenhæng
Stjerner markeret med **fed** er kommenteret i brødtekst.
I tabellen er resultaterne sorteret efter konceptuel kategorisering af udsagn, der giver mening på identitetsprojektets personlige niveau (PN), sociale niveau (SN) og kulturelle niveau (KN).

Bolig i barndommen og effekter på identitetsprojektets kulturelle niveau
Spørgsmålet om aktiviteternes bidrag til mobilitetsbevidsthed og/eller -villighed er også stærk signifikant i sammenhæng med variablen bolig i barndommen. Her er det først og fremmest dem, der har boet i hovedstadsområdet, og dernæst dem, der har boet i mindre by/på landet i barndommen, der er mest enige i, at »*Aktiviteterne giver drømme om at bo udenfor byen i DK tæt på natur til aktiviteterne (KN)*«.

Nuværende beskæftigelse
Spørgsmålet om aktiviteternes bidrag til de unges individualitet på identitetsprojektets sociale niveau er den eneste stærkt signifikante sammenhæng med de unges nuværende beskæftigelse.

Nuværende beskæftigelse og effekter på identitetsprojektets sociale niveau
Og som diagram 4.18b viser, er enigheden i, at »*Aktiviteterne styrker individualitet og evne til at være et stærkt individ i hverdagen (SN)*«, mest udpræget blandt dem, der er i gang med en gymnasial uddannelse, videregående uddannelse, og dem, der laver andet end at gå i skole og være under uddannelse.

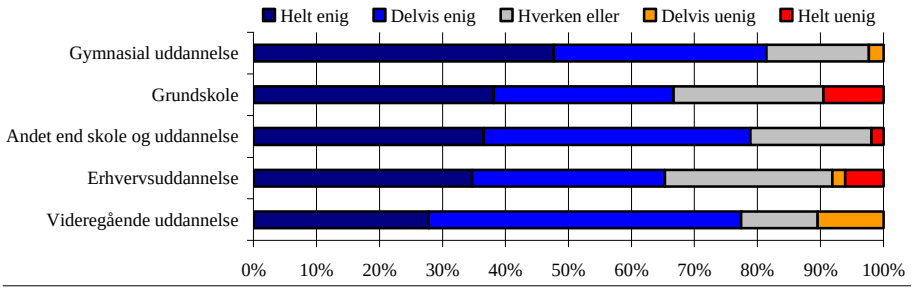

Diagram 4.18b. *Svarfordeling imellem » Aktiviteterne styrker individualitet og evne til at være stærkt individ i hverdagen (SN)« og nuværende beskæftigelse (n=323).*

Højest afsluttet uddannelse
Der er ingen stærkt signifikante sammenhænge imellem effekter af aktiviteterne og variablen højest afsluttet uddannelse.

Aktivitetsgruppe
Som helhed er der flest signifikante sammenhænge imellem variablen aktivitetsgruppe og rækken af udsagn om aktiviteternes effekt på hverdagen.

Aktivitetsgruppe og effekter på identitetsprojektets personlige niveau
Enigheden om at »*Aktiviteterne opbygger, styrker og vedligeholder kreativiteten i hverdagen (PN)*«, er især udbredt blandt rollespillerne, men

også spejderne, og i mindre udstrækning sportsklatrerne og kano/kajak-roerne er enige i dette udsagn. To udsagn, det ene om målbevidsthed og det andet om selvbevidsthed om valg, der begge kan relateres til de unges individualitet, er også signifikant for effekter på identitetsprojektets personlige niveau. Af diagram 4.18c ses, at det især er kano/kajak-roerne, spejderne og rollespillerne, der er enige i, at »*Aktiviteterne styrker evner til at sætte og nå forskellige mål i hverdagen (PN)*«. Enigheden i spørgsmålet om at være selvbevidst om valg: at »*Aktiviteterne styrker dømmekraft i valgsituationer i hverdagen (PN)*«, er jf. diagram 4.18d. mest udbredt blandt spejderne og rollespillerne, men rigtig mange sportsfiskere og kano/kajak-roere er også enige, hvorimod jægere og sportsklatrere, omend der stadig er tale om omkring 40 %, er knap så enige.

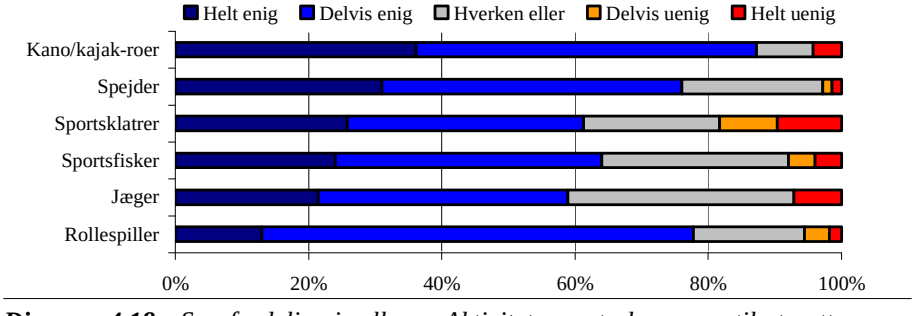

Diagram 4.18c. *Svarfordeling imellem » Aktiviteterne styrker evner til at sætte og nå forskellige mål i hverdagen (PN)« og aktivitetsgruppe (n=371).*

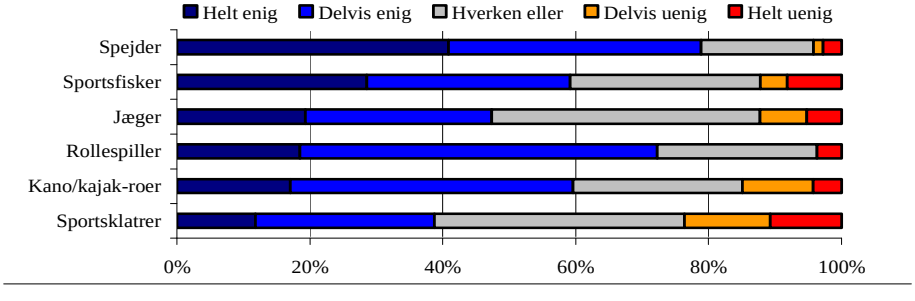

Diagram 4.18d. *Svarfordeling imellem » Aktiviteterne styrker dømmekraft i valgsituationer i hverdagen (PN)« og aktivitetsgruppe (n=371).*

Spørgsmålet om aktiviteternes bidrag til at løse eller arbejde sig ud af forskelligartede problemer fra barndommen og opvæksten, er også signifikant for variablen aktivitetsgruppe. På nær de knap så enige sportsklatrere, er omkring 40 % af de unge i de øvrige aktivitetsgrupper enige i: at »*Aktiviteterne har hjulpet i forhold til forskellige problemer i barndom og opvækst (PN)* «, jf. diagram 4.18e.

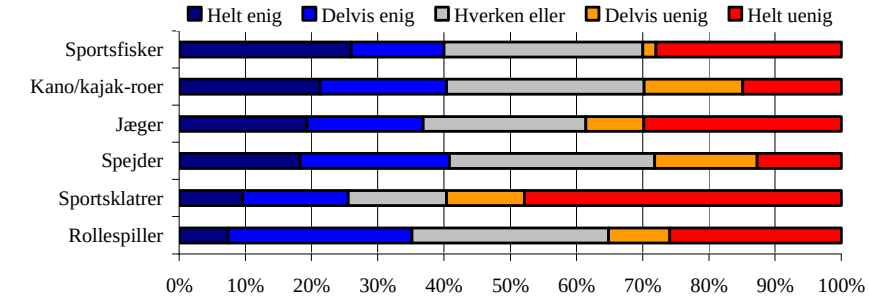

Diagram 4.18e. *Svarfordeling imellem » Aktiviteterne har hjulpet i forhold til forskellige problemer i barndom og opvækst (PN) « og aktivitetsgruppe (n=373).*

Ikke uventet, fordi der er tale om moderne prestigefyldte aktiviteter, viser variablen aktivitetsgruppe stærk signifikant sammenhæng i spørgsmålet om aktiviteternes bidrag til image. Her viser diagram 4.18f, at kano/kajak-roerne, rollespillerne og sportsklatrerne er på nogenlunde lige linje om at være enige i: at »*Aktiviteterne giver image (PN)*«. De øvrige aktivitetsgrupper er knap så enige i udsagnet.

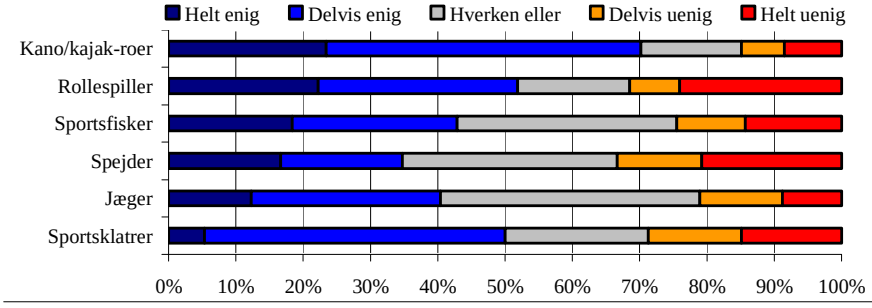

Diagram 4.18f. *Svarfordeling imellem »Aktiviteterne giver image (PN)« og aktivitetsgruppe (n=373).*

Som den sidste signifikante effekt på identitetsprojektets personlige niveau er enigheden i at »*Aktiviteterne understøtter og fremmer følelser af kvindelighed (PN)*« mest udbredt blandt spejderne, sportsklatrerne, kano/kajak-roerne og rollespillerne, jf. diagram 4.18g. Og ganske ventet er enigheden i udsagnet kun udbredt blandt ganske få jægere og sportsfiskere, hvilket kan hænge sammen med, at der ikke er kvinder blandt sportsfiskerne, og kun er 10 % kvinder blandt jægerne.

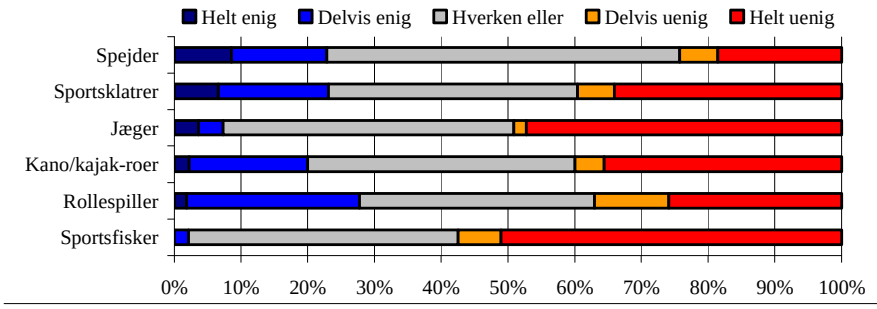

Diagram 4.18g. *Svarfordeling imellem »Aktiviteterne understøtter og fremmer følelser af kvindelighed (PN)« og aktivitetsgruppe (n=362).*

Aktivitetsgruppe og effekter på identitetsprojektets sociale niveau

Diagram 4.18h viser, at tilslutningen til udsagnet om, at »*Aktiviteterne har åbnet øjne for at naturen og miljøet er noget vi skal passe på (SN)*«, er mest udpræget blandt dem, der dyrker de mere traditionelle aktiviteter: sportsfiskerne, spejderne og jægerne, og mindre udbredt blandt dem, der dyrker de mere moderne aktiviteter: kano/kajak-roerne, rollespillerne og sportsklatrerne, hvoraf de to sidstnævnte aktivitetsgrupper tillige skiller sig ud ved at være de mest uenige i spørgsmålet.

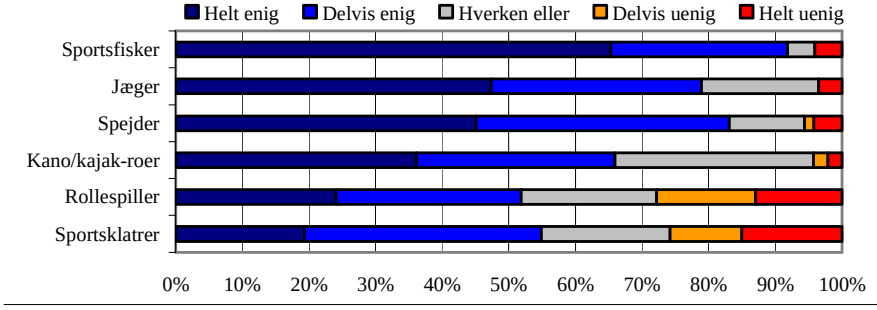

Diagram 4.18h. *Svarfordeling imellem »Aktiviteterne har åbnet øjne for at naturen og miljøet er noget vi skal passe på (SN)« og aktivitetsgruppe (n=371).*

Svaret på hvorvidt aktiviteterne har indflydelse på de unges individualitet og socialitet på identitetsprojektets sociale niveau er signifikant. Diagram 4.18i viser bred enighed blandt alle de unge om, at »*Aktiviteterne styrker individualitet og evne til at være et stærkt individ i hverdagen (SN)*«. Dog er lidt flere kano/kajak-roere, spejdere og sportsfiskere end rollespillere, jægere og sportsklatrere helt enige heri. For socialitetens vedkommende er det klart rollespillerne og spejderne, der i diagram 4.18j er mest enige i, at »*Aktiviteterne styrker socialt og evne til at begå mig i fællesskab i hverdagen (SN)*«. Til gengæld er sportsklatrerne dem, der er mindst helt enige i udsagnet.

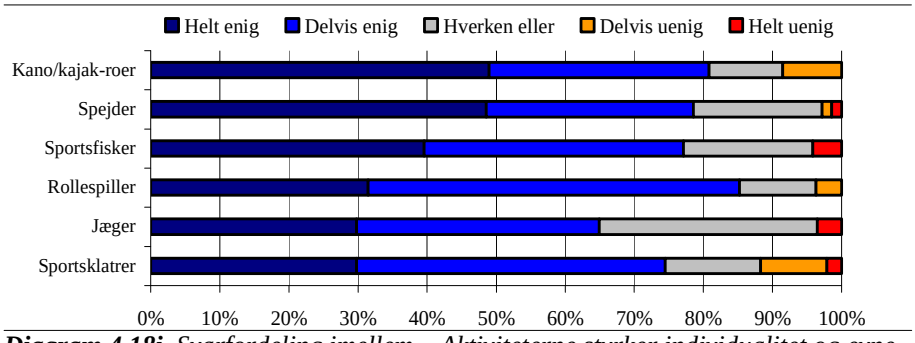

Diagram 4.18i. *Svarfordeling imellem » Aktiviteterne styrker individualitet og evne til at være et stærkt individ i hverdagen (SN)« og aktivitetsgruppe (n=370).*

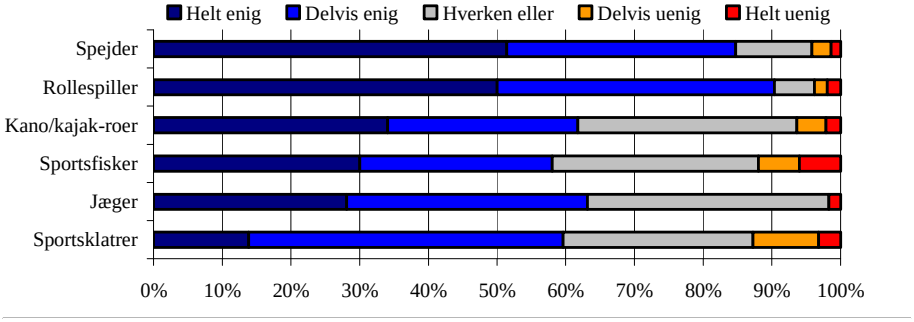

Diagram 4.18j. *Svarfordeling imellem »Aktiviteterne styrker socialt og evne til at begå mig i fællesskab i hverdagen (SN)« og aktivitetsgruppe (n=372).*

Aktivitetsgruppe og effekter på identitetsprojektets kulturelle niveau

Enigheden i, at »*Aktiviteterne giver drømme om at bo udenfor byen i DK tæt på natur til aktiviteterne (KN)*«, er mest udbredt blandt jægerne og sportsfiskere jf. diagram 4.18k. Men over halvdelen af sportsklatrerne og spejderne er også enige i udsagnet. Blandt kano/kajak-roerne er der stort set lige så mange enige som uenige.

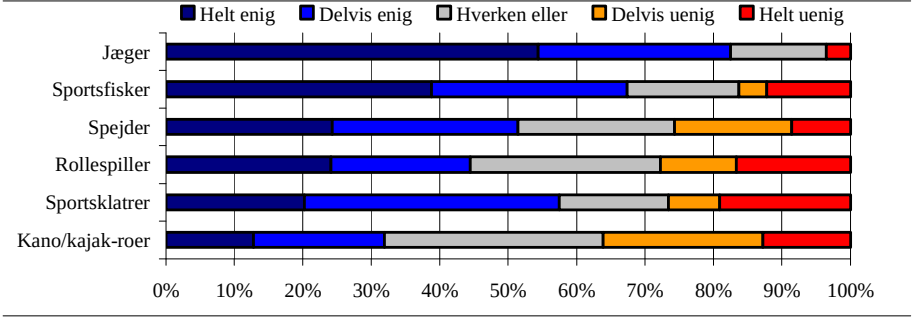

Diagram 4.18k. *Svarfordeling imellem »Aktiviteterne giver drømme om at bo udenfor byen i DK tæt på natur til aktiviteterne (KN)« og aktivitetsgruppe (n=371).*

Men det er ikke alle, der kan tilslutte sig enigheden, og diagram 4.18l bekræfter det faktum ved, at f.eks. lidt over 20 % af spejderne »*Kunne aldrig drømme om at flytte for at komme tæt på naturen (KN)*«.

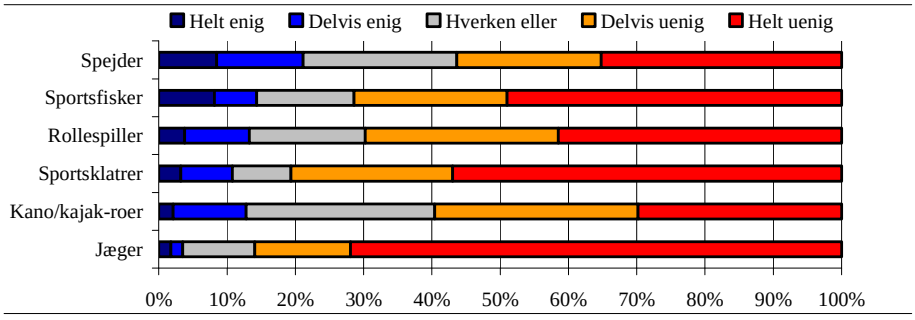

Diagram 4.18l. *Svarfordeling imellem »Kunne aldrig drømme om at flytte for at komme tæt på naturen (KN)« og aktivitetsgruppe (n=370).*

Et andet udsagn end den gunstige effekt af aktiviteterne på de unges socialitet i diagram 4.18j, hvor der er tale om identitetsprojektet på socialt niveau, handler også om aktiviteternes gunstige effekt på de unges socialitet, men nu på det dybere kulturelle niveau af identitetsprojektet. Det fremgår af diagram 4.18m, hvor enigheden om, at »*Aktiviteterne giver dybere forståelse for andre med andre værdier og holdninger (KN)*«, er særligt udbredt blandt spejderne, rollespillerne og sportsfiskerne. Over halvdelen af kano/kajak-roerne og jægerne er også enige i udsagnet, mens kun en tredjedel af sportsklatrerne er enig. Det betyder naturligvis ikke, at sportsklatrerne ikke har dyb forståelse for andre mennesker, der har andre værdier. Men det kan betyde, at sportsklatrerne ikke har fået forståelsen igennem deres aktiviteter.

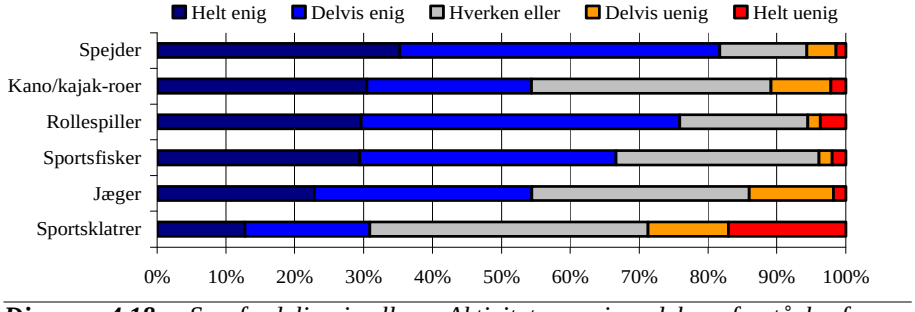

Diagram 4.18m. *Svarfordeling imellem »Aktiviteterne giver dybere forståelse for andre med andre værdier og holdninger (KN)« og aktivitetsgruppe (n=373).*

Diagram 4.18n viser at enigheden i at aktiviteterne kan udløse religiøse oplevelser er mest udbredt blandt spejderne, for næsten lige mange spejdere er enige og uenige i, at »*Normalt er jeg ikke troende men aktiviteterne har*

givet religiøse oplevelser (KN)«. Til gengæld er der ikke ret mange blandt de såkaldte moderne aktiviteter: sportsklatre og kano/kajak-roere, der er enige. I forhold til disse to moderne aktiviteter, er rollespillerne, i den forstand at deres aktivitet også kan betragtes som moderne, måske særlig interessant, eftersom enigheden i udsagnet er mere udbredt blandt rollespillerne end blandt sportsklatrerne og kano/kajak-roerne.

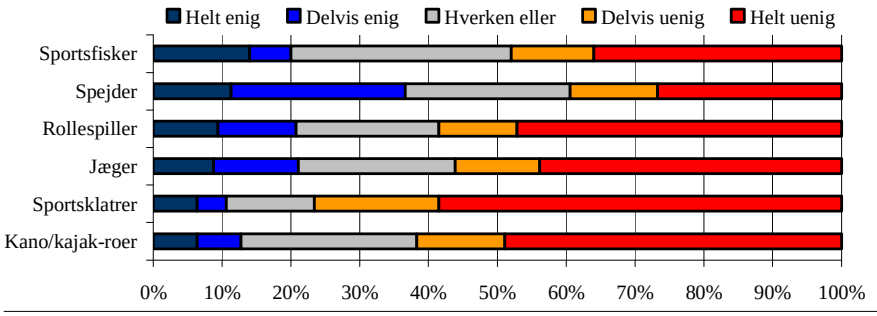

Diagram 4.18n. *Svarfordeling imellem » Normalt er jeg ikke troende men aktiviteterne har givet religiøse oplevelser (KN)« og aktivitetsgruppe (n=372).*

Tidligere friluftslivsundersøgelser har vist, at i forhold til tidligere, hvor friluftsliv gik i arv fra den ene generation til den næste, er forældrenes betydning for børn og unges aktivitetsvalg ikke længere så udbredt. Udsagnet om, at »*Forældre er årsag til at jeg dyrker min nuværende aktivitet (KN)*«, er et forsøg på at afklare dette, og diagram 4.18o viser, at omkring en tredjedel af både sportsfiskerne, kano/kajak-roerne, jægerne og spejderne enige i, at forældrene er årsag til, at de dyrker deres aktiviteter. Men der er ikke særligt mange enige heri iblandt sportsklatrerne og rollespillerne. Faktisk er hele 80 % af rollespillerne uenige i udsagnet. Det resultat peger på at forældrene, måske især for hvad gælder moderne aktiviteter, ikke har så udpræget betydning for de unges aktivitetsvalg. Hertil skal naturligvis siges, at der ikke er ret mange forældre, der selv har spillet rollespil og klatret.

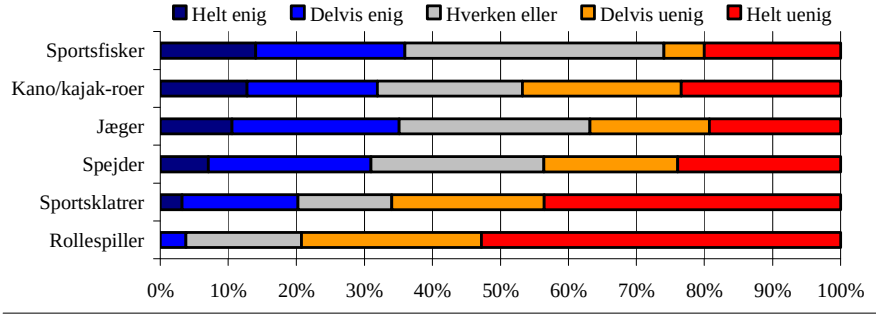

Diagram 4.18o. *Svarfordeling imellem » Forældre er årsag til at jeg dyrker min nuværende aktivitet (KN)« og aktivitetsgruppe (n=372).*

Aktivitetsmåde

Spørgsmålet, om der er statistisk sammenhæng imellem fire forskellige måder at dyrke aktiviteter på og så aktiviteternes effekter på de unges hverdagsliv, er interessant. Interessant, fordi der så kan være tale om, at fire forskellige, samtidige strukturelle tendenser på friluftslivets felt og dermed inden for de unges aktivitetspraksis, også påvirker de unges handlinger i hverdagslivet i forskellige retninger. Der er tre signifikante sammenhænge imellem effekter af aktiviteterne og variablen aktivitetsmåde, som alle vedrører identitetsprojektets kulturelle niveau.

Aktivitetsmåde og effekter på identitetsprojektets kulturelle niveau

To af disse sammenhænge handler ikke direkte om aktivitetseffekt på hverdagslivet, men snarere på hverdagslivets effekt på de unges aktiviteter, fordi sammenhængene handler om forældrenes og opdragelsens indflydelse på de unges natur- og miljøbevidsthed og aktivitetsvalg.

Diagram 4.18p viser, at enigheden i, at »*Opdragelse har åbnet øjne for at naturen og miljøet er noget vi skal passe på (KN)*«, har størst tilslutning blandt dem, der dyrker aktiviteter på den post-moderne og traditionelle måde. Selvom enighedsforskellene de fire aktivitetsmåder imellem er lille, kan den overbevisende, helt enige besvarelse på spørgsmålet beskrives som faldende i nævnte rækkefølge: post-moderne, traditionel, moderne og post-traditionel måde.

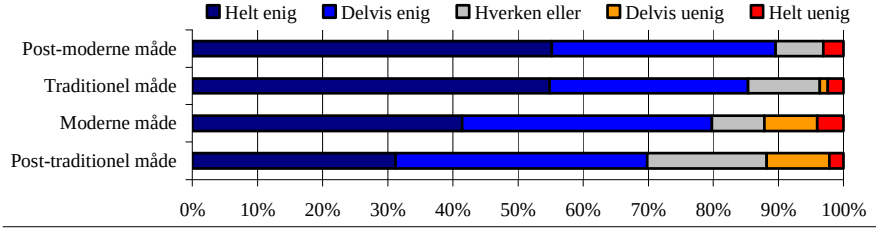

Diagram 4.18p. *Svarfordeling imellem »Min opdragelse har åbnet mine øjne for, at naturen og miljøet er noget, vi skal passe på« og aktivitetsmåde (n=370).*

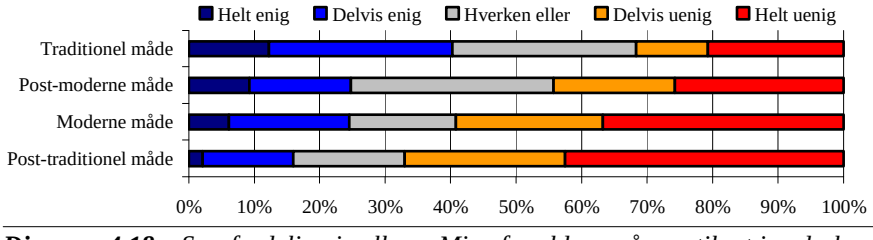

Diagram 4.18q. *Svarfordeling imellem »Mine forældre er årsag til, at jeg dyrker min nuværende fritidsaktivitet« og aktivitetsmåde (n=371).*

Enigheden i diagram 9.18q i, at »*Forældre er årsag til at jeg dyrker min nuværende aktivitet (KN)*« er som ovenfor især mest udbredt blandt dem, der dyrker deres aktiviteter på den traditionelle måde. Tages uenigheden også som et svar på spørgsmålet, er mønstret helt klart, at uenigheden er stigende i følgende nævnte rækkefølge: traditionel, post-moderne, moderne og post-traditionel måde.

Den tredje og sidste sammenhæng handler om forskelle i besvarelsesmønstret aktivitetsmåderne imellem på udsagnet om, at »*Aktiviteterne giver drømme om at bo udenfor byen i DK tæt på natur til aktiviteterne (KN)*«. Enigheden i udsagnet er, som vist i diagram 4.18r, igen mest udbredt blandt dem, der dyrker deres aktiviteter på den post-moderne og den traditionelle måde. Den post-traditionelle måde skiller sig ud med færrest enige og flest uenige i, at deres fritidsaktiviteter giver dem drømme om at flytte udenfor byen i Danmark, så de kan være tæt på natur, de kan bruge til deres aktiviteter.

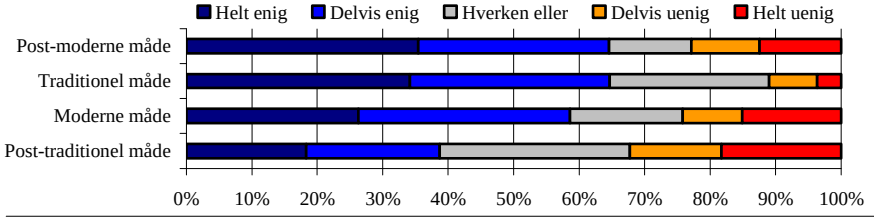

Diagram 4.18r. *Svarfordeling imellem »Aktiviteterne giver drømme om at bo udenfor byen i DK tæt på natur til aktiviteterne (KN)« og aktivitetsmåde (n=371).*

Oplevelsespolarisering

I den statistiske analyse er anvendelsen af variablen oplevelsespolarisering tiltænkt afprøvning af en grundtanke om, at de unges aktiviteter på et overordnet, strukturelt plan på friluftslivets felt, polariserer dem i to diametralt modsatte retninger imod oplevelser af stabilisering af identitet henholdsvis forandring af identitet. Jf. fig. 4.5 skal der nævnes fem sammenhænge.

Oplevelsespolarisering og effekter på identitetsprojektets personlige niveau

Oplevelsespolarisering viser signifikant sammenhæng i spørgsmålet om aktiviteternes bidrag til mandlig kønsidentitet på identitetsprojektets personlige niveau.

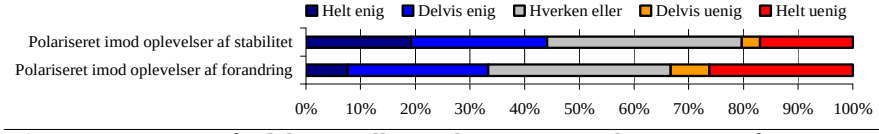

Diagram 4.18s. *Svarfordeling imellem »Aktiviteterne understøtter og fremmer følelser mandlighed (PN)« og oplevelsespolarisering (n=360).*

Som der ses af diagram 4.18s ovenfor, er enigheden om, at »*Aktiviteterne understøtter og fremmer følelser mandlighed (PN)*«, mest udbredt blandt dem, hvis aktiviteter polariserer dem imod stabilisering af identitet.

Oplevelsespolarisering og effekter på identitetsprojektets sociale niveau
Diagram 4.18t viser, at de stabilitetspolariserede og forandringspolariserede er noget nær lige enige om at »*Værdierne i aktiviteterne påvirker mine politiske holdninger (SN)*«. Hvor flere stabilitetspolariserede end forandringspolariserede er hverken enige eller uenige, synes flere forandringspolariserede til gengæld at være mere afklarede, idet de både er lidt mere enige og noget mere uenige i spørgsmålet i sammenligning med de stabilitetspolariserede.

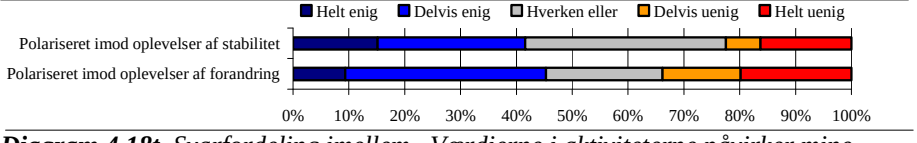

Diagram 4.18t. *Svarfordeling imellem »Værdierne i aktiviteterne påvirker mine politiske holdninger (SN)« og oplevelsespolarisering (n=370).*

Variablen oplevelsespolarisering er også signifikant på spørgsmålene om, om det på identitetsprojektets sociale niveau er aktiviteternes, og om det på identitetsprojektets kulturelle niveau er opdragelsens, skyld, at de unge har fået bevidsthed om betydningen af at passe på naturen og miljøet. Svarfordelingen i de to spørgsmål fremgår af diagram 4.18u og v.

Enigheden i, at det er aktiviteterne, der har givet bevidsthed om vigtigheden af at passe på naturen og miljøet, er mest udbredt blandt dem, der er stabilitetspolariserede.

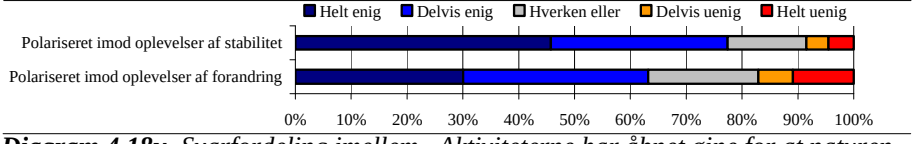

Diagram 4.18u. *Svarfordeling imellem »Aktiviteterne har åbnet øjne for at naturen og miljøet er noget, vi skal passe på (SN)« og oplevelsespolarisering (n=370).*

Oplevelsespolarisering og effekter på identitetsprojektets kulturelle niveau
Men det er også de stabilitetspolariserede, der er mest enige i, at der er deres opdragelse, som har forsynet dem med bevidstheden om vigtigheden af at passe på naturen og miljøet (diagram 4.18v)

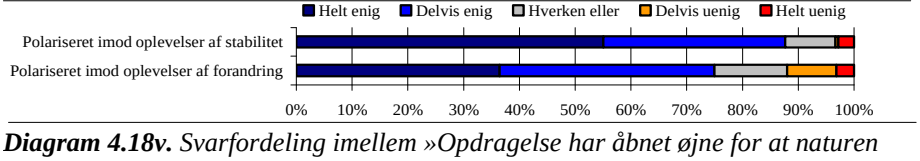

Diagram 4.18v. *Svarfordeling imellem »Opdragelse har åbnet øjne for at naturen og miljøet er noget vi skal passe på (KN)« og oplevelsespolarisering (n=370).*

Enigheden i, at »*Forældre er årsag til at jeg dyrker min nuværende aktivitet (KN)*« (diagram 4.18w) er mest udbredt blandt de stabilitetspolariserede. Omvendt er uenigheden mest udbredt blandt de forandringspolariserede.

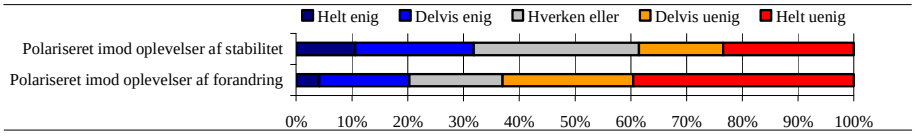

Diagram 4.18w. *Svarfordeling imellem »Forældre årsag til at jeg dyrker min nuværende aktivitet« og oplevelsespolarisering (KN)« (n=371).*

Værdipolarisering

Der er hverken stærkt signifikante eller signifikante sammenhænge imellem effekter af aktiviteterne og variablen værdipolarisering.

4.4.2 De unges samfundsholdninger

I løbet af interviewundersøgelsen blev jeg klar over, at der er en lang række identitetsmæssige sammenhænge imellem de unges friluftslivs-, sports- og motionsaktiviteter og deres hverdagsliv i øvrigt. Mange af disse sammenhænge har jeg forsøgt at belyse i spørgeskemaundersøgelsen. Bl.a. i forrige afsnit om rækken af effekter af friluftsliv, sport og motion på de unges hverdagsliv.

Det er naturligvis svært at fastslå, i hvilken grad det er aktiviteterne, der påvirker de unges hverdagsliv eller, om det er de unges hverdagsliv, der har indflydelse på deres aktiviteter. Virkeligheden er vel nok den, at der eksisterer en gensidig vekselvirkning imellem aktiviteter og hverdagsliv.

I nærværende afsnit præsenteres de unges svar på en række udsagn om samfundsholdninger. Mit motiv for at spørge dem om deres samfundsholdninger er, at jeg vil forsøge at understøtte de øvrige resultater med nogle resultater om samfundsholdninger, der måske kan fremme validiteten af de øvrige resultater.

Udsagnene, som de unge har taget stilling til i det følgende, kan kategoriseres under 4 temaområder: *liberalt orienterede holdninger*, *konservativt orienterede holdninger*, *socialt orienterede holdninger* og *naturbeskyttelsesorienterede holdninger*[3].

[3] Udsagnene er baseret på en norsk undersøgelse af Skogen (2001), hvor et enkelt spørgsmål om holdningen til en særlig norsk rygelovgivning er udeladt. De samme udsagn er anvendt i en spørgeskemaundersøgelse af Kaae & Møller Madsen (2003). I begge undersøgelser er udsagnene også kategoriseret under liberalt, konservativt, socialt og naturorienterede holdninger.

Diagram 4.19 viser, at der er bredest enighed om de naturbeskyttelsesorienterede holdninger idet 99 % henholdsvis 84 % er enige i, at »*vi bør beskytte naturen mod forurening*« og at »*vi bør beskytte det som er tilbage af den danske natur mod alle slags indgreb*«.

Herefter er det især de liberalt orienterede holdninger, som rigtig mange også er enige i idet henholdsvis 72 %, 71 % og 70 % er enige i, at »*der bør ikke lægges hindringer i vejen for at driftige folk kan tjene penge*«, at »*det er nødvendigt med strengere straffe for alvorlige forbrydelser såsom vold og narkotika*« og at »*det er vigtigt at sikre høj økonomisk vækst*«.

Men herunder skal det siges, at lige mange, nemlig 74 %, er enige i den socialt orienterede holdning om at »*vi bør sørge for en mere retfærdig fordeling imellem rige og fattige lande*«.

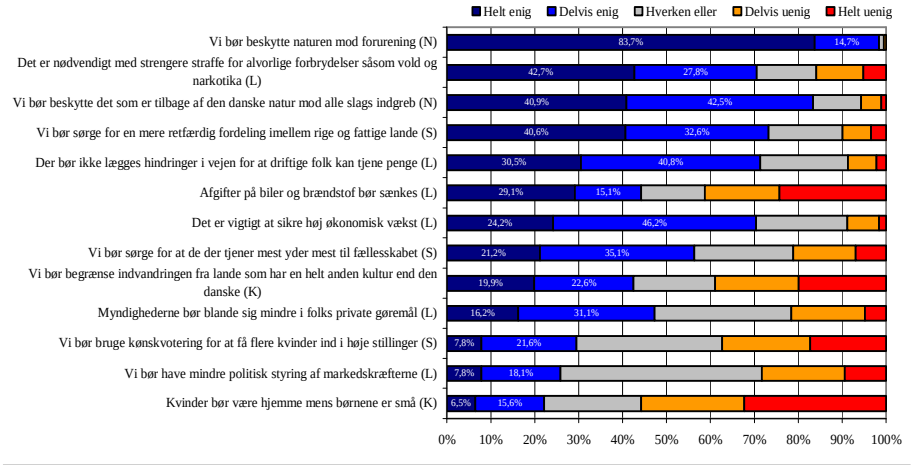

Diagram 4.19. *De unges samfundsholdninger (n=370-373).*

Note:
L = liberalt orienterede holdninger.
K = konservativt orienterede holdninger.
S = socialt orienterede holdninger.
N = naturorienterede holdninger.

Herefter er der nogenlunde lige stor enighed om en socialt, to liberalt og en konservativt orienteret holdning eftersom 56 % mener, at »*vi bør sørge for at de, der tjener mest, yder mest til fællesskabet*«, 47 % mener, at »*myndighederne bør blande sig mindre i folks private gøremål*«, 44 % mener, at »*afgifter på biler og brændstof bør sænkes*«og 43 % mener, at »*vi bør begrænse indvandringen fra lande, som har en helt anden kultur end den danske*«.

Endelig er de unge mindst enige i de sidste tre henholdsvis socialt, liberalt og konservativt orienteret holdninger, idet 30 % mener, at »*vi bør bruge kønskvotering for at få flere kvinder ind i høje stillinger*«, 26 %

mener, at »*vi bør have mindre politisk styring af markedskræfterne*«, og endelig at 23 % mener, at »*kvinder bør være hjemme mens børnene er små*«.

Sammenhæng mellem samfundsholdninger og sociodemografiske variable
Tabel 4.6 viser en række statistiske sammenhænge imellem nogle af samfundsholdningerne og de sociodemografiske variable.

Tabel 4.6. *Sammenhænge imellem samfundsholdninger og sociodemografiske variable.*

	Spørgsmål nummer	Køn	Alder	Nuværende bolig	Bolig i barndommen	Nuværende beskæftigelse	Højest afsluttet uddannelse	Aktivitetsgruppe	Aktivitetsmåde	Oplevelsespolarisering	Værdipolarisering
n		370-374	361-366	364-368	341-346	323-328	351-356	370-375	369-373	369-373	369-373
Df		4	4	8	8	16	12	20	12	4	4
Vi bør beskytte naturen mod forurening (N)	2	-	-	-	-	-	-	******	*	-	-
Det er nødvendigt med strengere straffe for alvorlige forbrydelser såsom vold og narkotika (L)	3	*	*******	*******	-	*******	*******	*******	-	******	-
Vi bør beskytte det som er tilbage af den danske natur mod alle slags indgreb (N)	4	**	**	*	-	*	-	*	*	*	-
Vi bør sørge for en mere retfærdig fordeling imellem rige og fattige lande (S)	5	*******	-	-	-	-	-	*	-	-	-
Der bør ikke lægges hindringer i vejen for at driftige folk kan tjene penge (L)	11	**	-	*******	-	**	*******	*******	-	-	-
Afgifter på biler og brændstof bør sænkes (L)	7	*******	*******	*******	*	*******	*******	*******	******	******	******
Det er vigtigt at sikre høj økonomisk vækst (L)	1	*******	-	-	-	-	-	-	-	*	-
Vi bør sørge for at de der tjener mest yder mest til fællesskabet (S)	10	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Vi bør begrænse indvandringen fra lande som har en helt anden kultur end den danske (K)	9	*******	*	*******	*	*******	*******	*******	******	******	******
Myndighederne bør blande sig mindre i folks private gøremål (L)	6	-	-	*******	*	**	-	*******	*	******	-
Vi bør bruge kønskvotering for at få flere kvinder ind i høje stillinger (S)	8	-	*******	*	-	*******	*******	******	-	-	-
Vi bør have mindre politisk styring af markedskræfterne (L)	12	-	-	-	-	*******	*	*	-	-	-
Kvinder bør være hjemme mens børnene er små (K)	13	*******	*	**	-	*******	-	******	-	*	-

Note:
*** viser *stærkt signifikant* sammenhæng ($p \leq 0{,}001$)
** viser *signifikant* sammenhæng ($0{,}001 < P \leq 0{,}010$)
* viser *svagt signifikant* sammenhæng ($0{,}010 < P \leq 0{,}050$)
- viser ikke signifikant sammenhæng
Stjerner markeret med **fed** er kommenteret i brødtekst.
L = liberalt orienterede holdninger.
K = konservativt orienterede holdninger.
S = socialt orienterede holdninger.
N = naturorienterede holdninger.

Køn
Det samlede billede er at kvinderne er mere socialt orienteret end mændene, der til gengæld er mere liberalt og konservativt orienteret end kvinderne.

Køn og socialt orienterede holdninger
Flere kvinder end mænd er enige i, at »*vi bør sørge for en mere retfærdig fordeling imellem rige og fattige lande (S)*«.

Køn og liberalt orienterede holdninger
Flere mænd end kvinder er enige i, at »*afgifter på biler og brændstof bør sænkes (L)*« og at »*det er vigtigt at sikre økonomisk vækst (L)*«.

Køn og konservativt orienterede holdninger
Igen er flere mænd end kvinder enige i, at »*vi bør begrænse indvandringen fra lande, som har en helt anden kultur end den danske (K)*« og at »*kvinder bør være hjemme mens børnene er små (K)*«.

Alder
Tendensen er at de yngre er mere liberale orienteret end de ældre i spørgsmål om kriminalitet og miljøregulering. Til gengæld er de ældre mere socialt orienteret end de yngre i spørgsmål om kønskvotering.

Alder og liberalt orienterede holdninger
Flere yngre (14-21årige) end ældre (21-32årige) er enige i, at »*det er nødvendigt med strengere straffe for alvorlige forbrydelser såsom vold og narkotika (L)*«, og at »*afgifter på biler og brændstof bør sænkes (L)*«.

Alder og socialt orienterede holdninger
Til gengæld er flere ældre end yngre enige i, at »*vi bør bruge kønskvotering for at få flere kvinder ind i høje stillinger (S)*«.

Nuværende bolig
Tendensen er, at jo mindre by de unge kommer fra, des mere liberalt og konservativt er de i følgende udsagn:

Nuværende bolig og liberalt og konservativt orienterede holdninger
Jo mindre by de unge bor i, des mere enige er de i, at »*det er nødvendigt med strengere straffe for alvorlige forbrydelser såsom vold og narkotika (L)*«, at »*afgifter på biler og brændstof bør sænkes (L)*«, at »*der bør ikke lægges hindringer i vejen for at driftige folk kan tjene penge (L)*«, og at »*vi bør begrænse indvandringen fra lande som har en helt anden kultur end dansk (K)*« (diagram 4.19a).

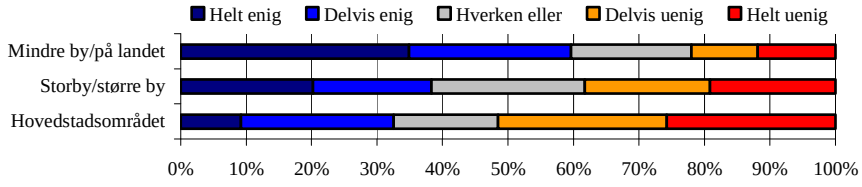

Diagram 4.19a. *Svarfordeling imellem »Vi bør begrænse indvandringen fra lande som har en helt anden kultur end dansk (K)« og nuværende bolig (n=366).*

Bolig i barndommen

Der er ingen signifikante og stærkt signifikante sammenhænge imellem de unges samfundsholdninger og baggrundsvariablen bolig i barndommen.

Nuværende beskæftigelse

Tendensen i det følgende er, at dem, der går i grundskolen eller er i gang med at tage en erhvervsuddannelse, er lidt mere liberalt og konservativt orienteret alle de andre beskæftigede. Dog er de i ét tilfælde, nemlig i spørgsmålet om kønskvotering, lidt mere socialt orienteret end de øvrige.

Nuværende beskæftigelse og liberalt og konservativt orienterede holdninger

Dem, der går i grundskolen eller er i gang med en erhvervsuddannelse er mest enige i, at »*det er nødvendigt med strengere straffe for alvorlige forbrydelser såsom vold og narkotika (L)*« (diagram 4.19b), at »*vi bør begrænse indvandringen fra lande som har en helt anden kultur end den danske (K)*«, at »*afgifter på biler og brændstof bør sænkes (L)*« (diagram 4.19c), at »*kvinder bør være hjemme mens børnene er små (K)*« (diagram 4.19d). Det samme mønster gør sig også gældende for enigheden i udsagnet om, at »*vi bør have mindre politisk styring af markedskræfterne (L)*« (diagram 4.19e), men dem, der laver andet end skole og uddannelse, er også ret enige i dette udsagn.

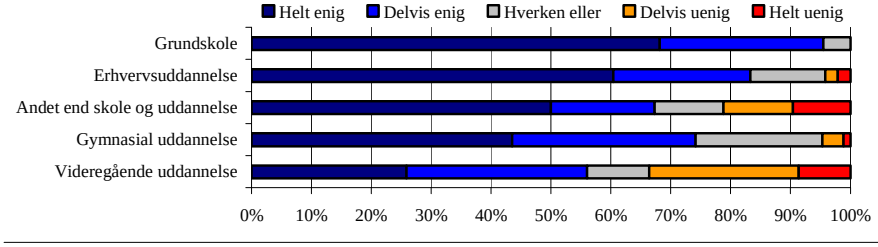

Diagram 4.19b. *Svarfordeling imellem »Det er nødvendigt med strengere straffe for alvorlige forbrydelser såsom vold og narkotika (L)« og nuværende beskæftigelse (n=323).*

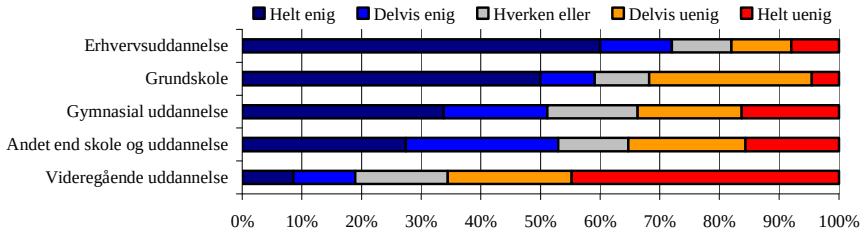

Diagram 4.19c. *Svarfordeling imellem »Afgifter på biler og brændstof bør sænkes (L)« og nuværende beskæftigelse (n=325).*

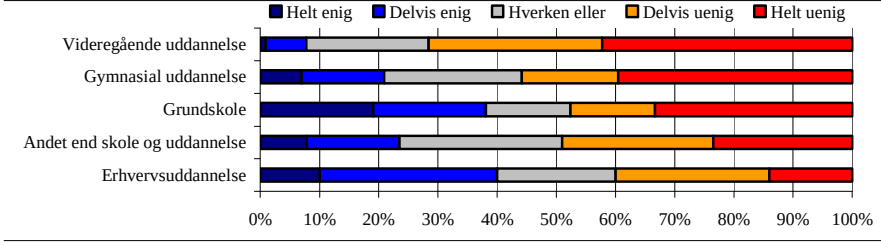

Diagram 4.19d. *Svarfordeling imellem »Kvinder bør være hjemme mens børnene er små (K)« og nuværende beskæftigelse (n=324).*

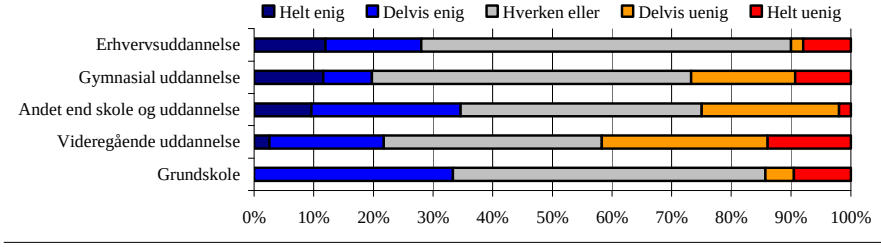

Diagram 4.19e. *Svarfordeling imellem »Vi bør have mindre politisk styring af markedskræfterne (L)« og nuværende beskæftigelse (n=324).*

Nuværende beskæftigelse og socialt orienterede holdninger

Men de unge i grundskolen og i erhvervsuddannelse er også socialt orienterede, for de er også mest enige i, at »*vi bør bruge kønskvotering for at få flere kvinder ind i høje stillinger (S)*« (diagram 4.19f).

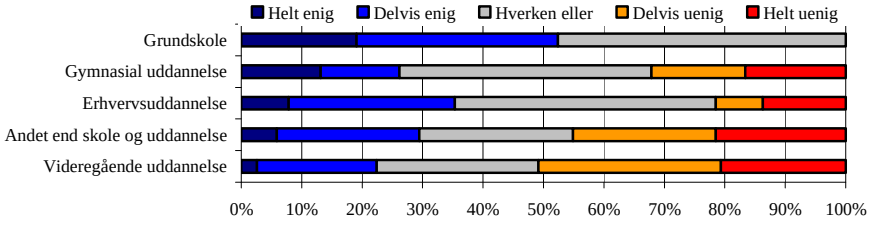

Diagram 4.19f. *Svarfordeling imellem »Vi bør bruge kønskvotering for at få flere kvinder ind i høje stillinger (S)« og nuværende beskæftigelse (n=323).*

Højest afsluttet uddannelse

Hovedtendensen i det følgende er, at de lavt uddannede, er mere liberalt og konservativt orienterede i deres samfundsholdninger, end de højt uddannede. Undtagelsen er i udsagnet om kønskvotering, hvor de grundskoleuddannede er lige så socialt orienterede som de højest uddannede.

Højest afsluttet uddannelse og liberalt og konservativt orienterede holdninger

Hvis ens højeste uddannelsesniveau er enten en erhvervsuddannelse eller grundskolen, er man mere enige end dem, der har afsluttet gymnasiet eller en social- og sundheds- eller videregående uddannelse, i, at »*det er nødvendigt med strengere straffe for alvorlige forbrydelser såsom vold og narkotika (L)*«, at »*afgifter på biler og brændstof bør sænkes (L)*«, og at »v*i bør begrænse indvandringen fra lande der har en helt anden kultur end den danske (K)*«. I de to førstnævnte udsagn tegner dem, der har afsluttet en social- og sundheds- eller videregående uddannelse sig for noget nær den samlede uenighed. Desuden er dem, der har en erhvervsuddannelse, sammen med dem, der har taget en gymnasial uddannelse, mest enige i, at »*Der bør ikke lægges hindringer i vejen for at driftige folk kan tjene penge (L)*«.

Højest afsluttet uddannelse og socialt orienterede holdninger

Dem, der har grundskolen eller en social- og sundheds- eller videregående uddannelse, er mest enige i, at »*vi bør bruge kønskvotering for at få flere kvinder ind i høje stillinger (S)*« (diagram 4.19g).

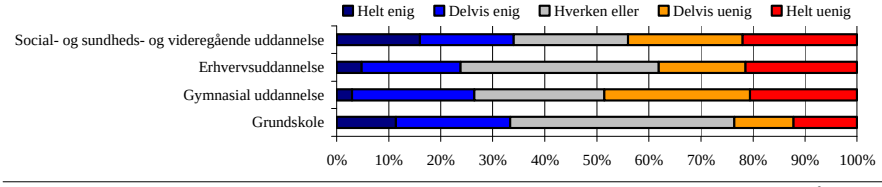

Diagram 4.19g. *Svarfordeling imellem »Vi bør bruge kønskvotering for at få flere kvinder ind i høje stillinger (S)« og højest afsluttet uddannelse (n=351).*

Aktivitetsgruppe

Aktivitetsgruppe og liberalt og konservativt orienterede holdninger
Jægerne og sportsfiskerne er mest enige i, at »*det er nødvendigt med strengere straffe for alvorlige forbrydelser såsom vold og narkotika (L)*« (diagram 4.19h), at der »*der bør ikke lægges hindringer i vejen for at driftige folk kan tjene penge (L)*« (diagram 4.19i.), at »*myndighederne bør blande sig mindre i folks private gøremål (L)*«, at »*afgifter på biler og brændstof bør sænkes (L)*«, at »*kvinder bør være hjemme mens børnene er små (K)*« (diagram 4.19j) og at »*vi bør begrænse indvandring fra lande som har en helt anden kultur end den danske (K)«* (diagram 4.19k). I det sidste udsagn er over 50 % af kano/kajak-roerne også enige.

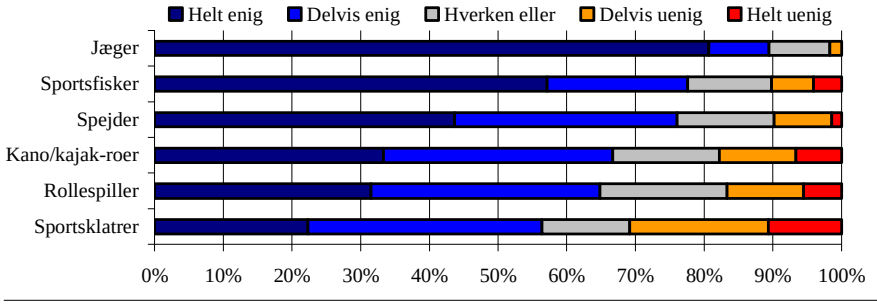

Diagram 4.19h. *Svarfordeling imellem »Det er nødvendigt med strengere straffe for alvorlige forbrydelser såsom vold og narkotika (L)« og aktivitetsgruppe (n=370).*

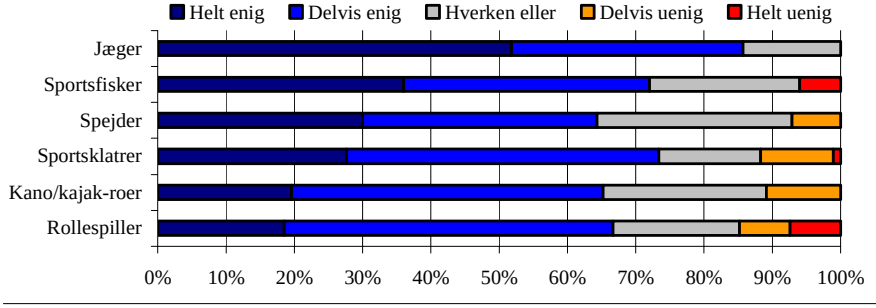

Diagram 4.19i. *Svarfordeling imellem »Der bør ikke lægges hindringer i vejen for at driftige folk kan tjene penge (L)« og aktivitetsgruppe (n=370).*

Men det skal bemærkes at over 50 % af spejderne, kano/kajak-roerne, rollespillerne og sportsklatrerne også er enige i spørgsmålet om både strengere straffe for forbrydelser og at det skal være lettere at tjene penge.

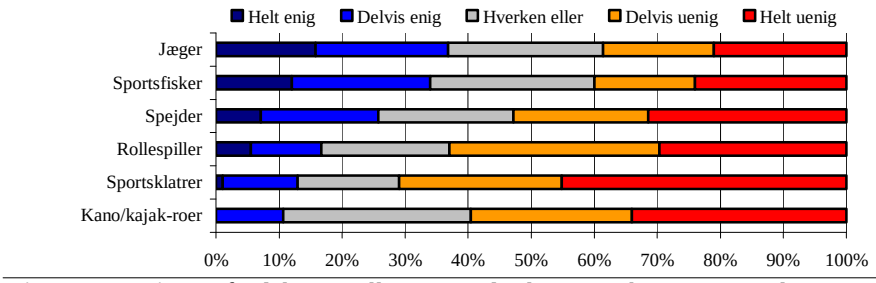

Diagram 4.19j. *Svarfordeling imellem »Kvinder bør være hjemme mens børnene er små (K)« og aktivitetsgruppe (n=371).*

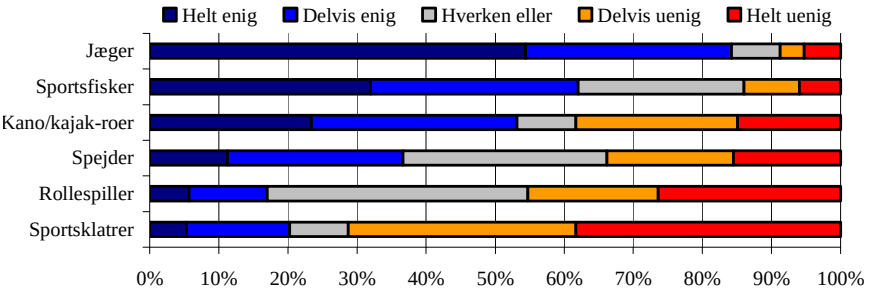

Diagram 4.19k. *Svarfordeling imellem »Vi bør begrænse indvandring fra lande som har en helt anden kultur end den danske (K)« og aktivitetsgruppe (n=372).*

Aktivitetsgruppe og socialt orienterede holdninger

Men jægerne og sportsfiskerne har også socialt orienterede holdninger, for sammen med spejderne, er de dem blandt aktivitetsgrupperne, der er mest enige, at »*vi bør bruge kønskvotering for at få flere kvinder ind i høje stillinger (S)*« (diagram 4.19l). Det kan interessant nok bemærkes af diagrammet, at det især er dem, der dyrker de mere moderne aktiviteter: kano/kajak-roerne, sportsklatrerne og rollespillerne, der er mest uenige i udsagnet.

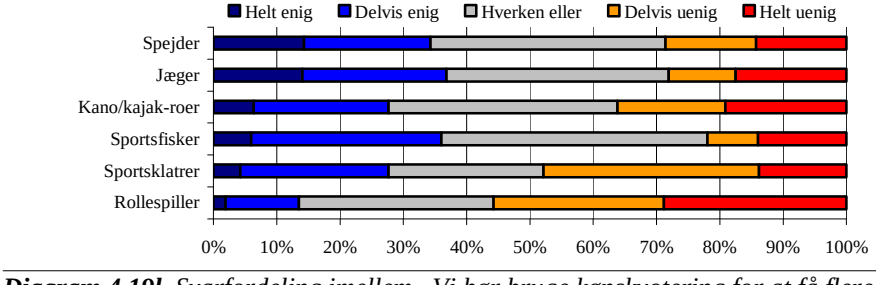

Diagram 4.19l. *Svarfordeling imellem »Vi bør bruge kønskvotering for at få flere kvinder ind i høje stillinger (S)« og aktivitetsgruppe (n=370).*

Aktivitetsgruppe og naturbeskyttelsesorienterede holdninger
Der er ikke nogen af aktivitetsgrupperne, der er helt uenige i, at »*vi bør beskytte naturen mod forurening (N)*«, men sportsfiskerne og sportsklatrerne, og også jægerne og kano/kajak-roerne, er mest enige. Spejderne og rollespillerne er mere blandede i deres holdning til udsagnet idet nogle er både delvis enige, hverken eller enig og delvis uenige i udsagnet.

Aktivitetsmåde

Aktivitetsmåde og liberalt og konservativt orienterede holdninger
Dem, der dyrker aktiviteter på den traditionelle og post-moderne måde, er mere enige end dem, der dyrker aktiviteter på den moderne og post-traditionelle måde, i, at »*afgifter på biler og brændstof bør sænkes (L)*« (diagram 4.19m) og at »*vi bør begrænse indvandringen fra lande som har en anden kultur end den danske (K)*« (diagram 4.19n). Så på det miljøpolitiske og indvandrerpolitiske område, er holdningsorienteringen altså liberal og konservativ indenfor den traditionelle og post-moderne måde, at dyrke aktiviteter på. Men på begge politikområder skal det alligevel også bemærkes, at de unge indenfor den traditionelle måde at dyrke aktiviteter på, er mindst uenige i begge udsagn.

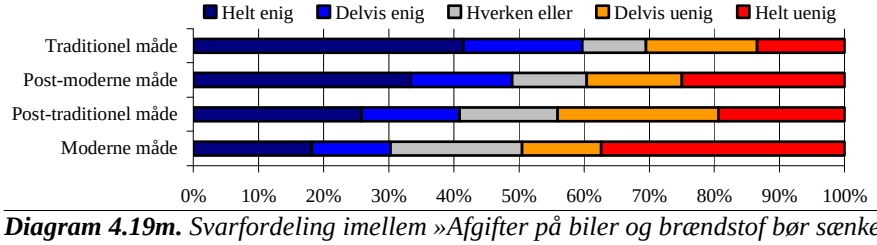

Diagram 4.19m. *Svarfordeling imellem »Afgifter på biler og brændstof bør sænkes (L)« og aktivitetsmåde (n=370).*

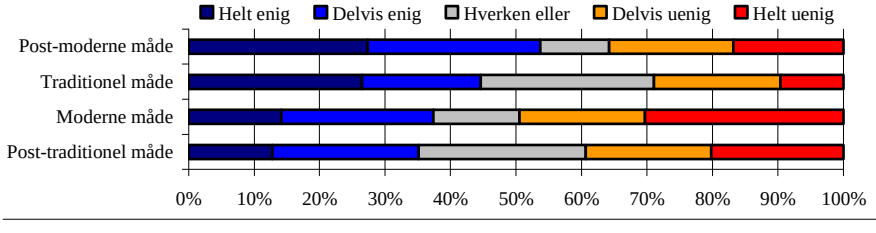

Diagram 4.19n. *Svarfordeling imellem »Vi bør begrænse indvandringen fra lande som har en anden kultur end den danske (K)« og aktivitetsmåde (n=371).*

Oplevelsespolarisering

Oplevelsespolarisering og liberalt og konservativt orienterede holdninger
Flere stabilitetspolariserede end forandringspolariserede er enige i, at »*det er nødvendigt med strengere straffe for alvorlige forbrydelser såsom vold og narkotika (L)*« (diagram 4.19o), at »*afgifter på biler og brændstof bør sænkes (L)*«, at »*vi bør begrænse indvandringen fra lande som har en helt anden kultur end den danske (K)*«, og at »*myndighederne bør blande sig mindre i folks private gøremål (L)*«.

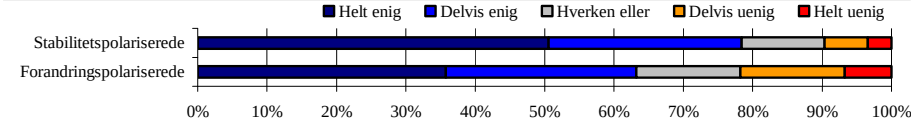

Diagram 4.19o. *Svarfordeling imellem »Det er nødvendigt med strengere straffe for alvorlige forbrydelser såsom vold og narkotika (L)« og oplevelsespolarisering*

I samtlige udsagn er de forandringspolariserede mest uenige. Det gør de stabilitetspolariserede til de mest liberale/konservative på ovennævnte retspolitiske, miljøpolitiske, indvandrerpolitiske og erhvervspolitiske områder.

Værdipolarisering

Værdipolarisering og liberalt og konservativt orienterede holdninger
Hvor lidt flere solidaritetspolariserede end individualitetspolariserede er enige i, at »*afgifter på biler og brændstof bør sænkes (L)*« (diagram 4.19p) er omvendt lidt flere individualitetspolariserede end solidaritetspolariserede enige i, at »*vi bør begrænse indvandringen fra lande som har en helt anden kultur end den danske (K)*« (diagram 4.19q).

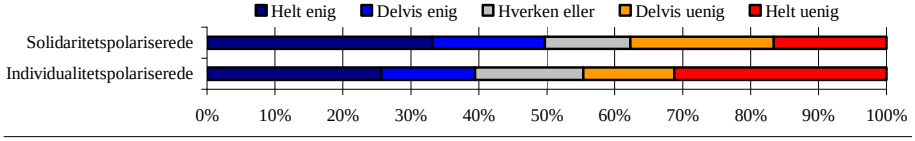

Diagram 4.19p. *Svarfordeling imellem »Afgifter på biler og brændstof bør sænkes (L)« og værdipolarisering (n=370).*

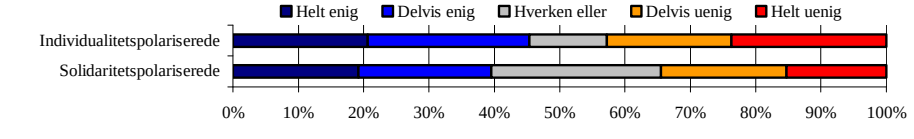

Diagram 4.19q. *Svarfordeling imellem »Vi bør begrænse indvandringen fra lande som har en helt anden kultur end den danske (K)« og værdipolarisering (n=371).*

Med forbehold for de jævne fordelinger af enighed/uenighed i udsagnene, kan der drages den forsigtige konklusion, at de solidaritetspolariserede er lidt mere liberale end de individualitetspolariserede, i deres svar på det miljøpolitiske spørgsmål. Til gengæld er de individualitetspolariserede en lille smule mere konservative end de solidaritetspolariserede på det indvandrerpolitiske område.

4.4.3 De unges deling af holdninger med politiske partier

Forrige afsnit viste, at en række udsagn om de unges samfundsholdninger kunne kategoriseres som liberalt, konservativt, socialt og naturbeskyttelsesorienteret, og der var nogle signifikante sammenhænge imellem en del af holdningerne og baggrundsvariablerne.

Nu er det så interessant om disse resultater er i overensstemmelse med de unges deling af holdninger med de politiske partier, som præsenteres nedenfor.

Diagram 4.20 viser, såfremt skellinjen lægges ved »deler nogen holdninger«, at de unge deler holdninger med de politiske partier i følgende, faldende rækkefølge: Socialdemokratiet (78 %), Radikale Venstre (58 %), Socialistisk Folkeparti (54 %), Venstre (48 %), Enhedslisten (46 %), Konservative (43 %), Dansk Folkeparti (30 %) og Kristendemokraterne (26 %). Set som helhed er de unges politiske observans altså mere til venstre og på midten end til højre i det politiske spektrum.

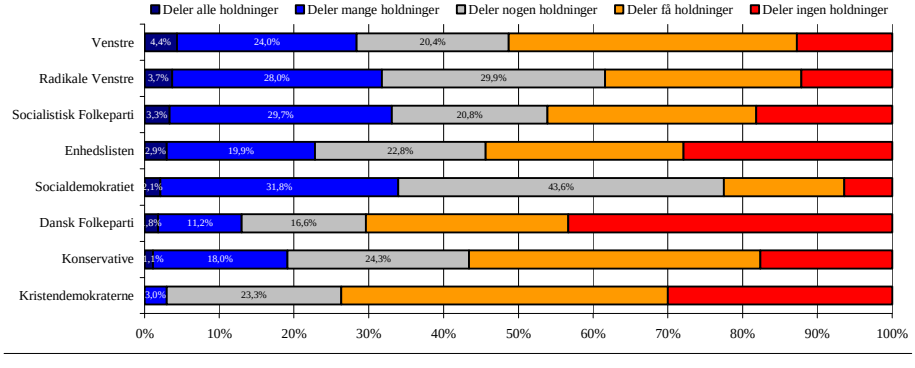

Diagram 4.20. *De unges deling af holdninger med politiske partier (n=269-280).*

Sammenhæng mellem deling af holdninger med politiske partier og sociodemografiske variable

Tabel 4.7 viser de signifikante sammenhænge, der er, imellem de unges deling af holdninger med politiske partier og baggrundsvariablerne.

Tabel 4.7. *Sammenhænge imellem deling af holdninger med politiske partier og sociodemografiske variable.*

	Spørgsmål nummer	Køn	Alder	Nuværende bolig	Bolig i barndommen	Nuværende beskæftigelse	Højest afsluttet uddannelse	Aktivitetsgruppe	Aktivitetsmåde	Oplevelsespolarisering	Værdipolarisering
n		269-280	264-272	267-278	252-262	236-244	256-267	269-280	268-279	268-279	268-279
Df		4	4	8	8	16	12	20	12	4	4
Venstre	2	*	*******	*******	*	*	-	*******	-	-	-
Radikale Venstre	8	*	-	*******	**	*	*	*******	-	-	-
Socialistisk Folkeparti	4	**	-	*******	**	-	**	*******	-	-	-
Enhedslisten	7	*	-	-	*	-	-	*******	-	-	-
Socialdemokratiet	1	*	**	*******	*******	*	*******	*******	******	******	-
Dansk Folkeparti	6	*******	-	*******	-	*******	*******	*******	-	-	-
Konservative	3	**	*******	-	-	-	*	******	-	-	-
Kristendemokraterne	5	-	-	-	-	-	*	******	-	-	-

Note:
*** viser *stærkt signifikant* sammenhæng ($p \leq 0{,}001$)
** viser *signifikant* sammenhæng ($0{,}001 < P \leq 0{,}010$)
* viser *svagt signifikant* sammenhæng ($0{,}010 < P \leq 0{,}050$)
\- viser ikke signifikant sammenhæng
Stjerner markeret med **fed** er kommenteret i brødtekst.

Køn

Køn og Dansk Folkeparti

Flere mænd end kvinder deler holdninger med »Dansk Folkeparti« (diagram 4.20a).

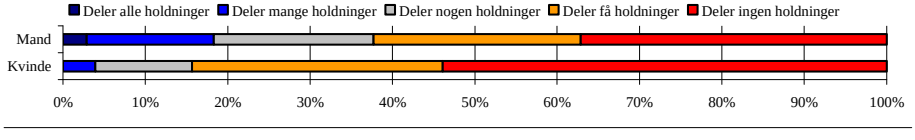

Diagram 4.20a. *Svarfordeling imellem deling af holdninger med »Dansk Folkeparti« og køn (n=277).*

Alder

Alder og De Konservative og Venstre

Flere yngre (14-20årige) end ældre (21-32årige) deler alle/mange holdninger med både »*De konservative*« (diagram 4.20b) og »*Venstre*« (diagram 4.20c). Dog skal det bemærkes at også flere yngre end ældre deler få/ingen holdninger med de konservative. Men alt i alt må der sluttes, at de yngste i

undersøgelsen er mere højreorienterede end de ældre på spørgsmålet om holdningsdeling med de konservative og venstre.

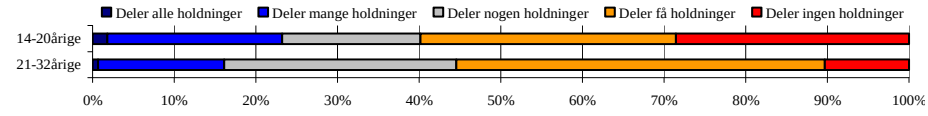

Diagram 4.20b. *Svarfordeling imellem deling af holdninger med de »De Konservative« og alder (n=267).*

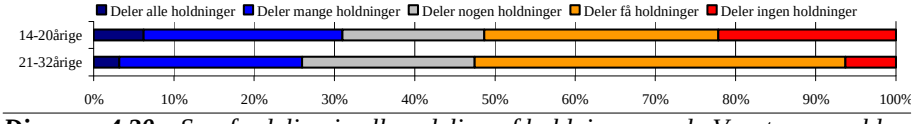

Diagram 4.20c. *Svarfordeling imellem deling af holdninger med »Venstre« og alder (n=271).*

Nuværende bolig

Nuværende bolig og Dansk Folkeparti og Venstre

Jo mindre by de unge bor i, des flere holdninger deler de med højrefløjspartierne »*Dansk Folkeparti*« (diagram 4.20d) og »*Venstre*« (diagram 4.20e).

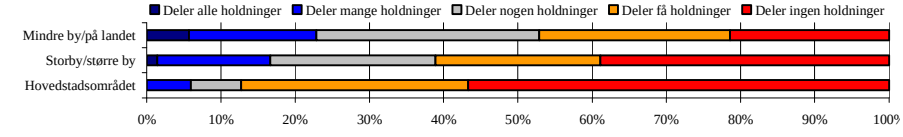

Diagram 4.20d. *Svarfordeling imellem deling af holdninger med »Dansk Folkeparti« og nuværende bolig (n=276).*

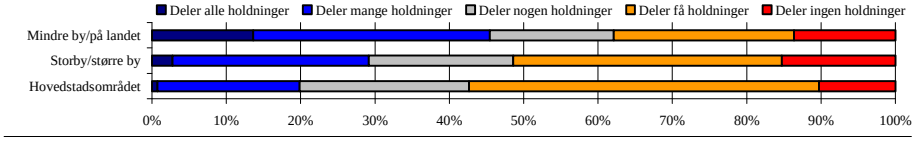

Diagram 4.20e. *Svarfordeling imellem deling af holdninger med »Venstre« og nuværende bolig (n=274).*

Nuværende bolig og Socialistisk folkeparti, Radikale Venstre og Socialdemokratiet

Og omvendt, jo større by de unge bor i, des flere holdninger deler de med venstrefløjspartierne »*Socialistisk Folkeparti*« (diagram 4.20f), »*Radikale Venstre*« (diagram 4.20g) og »*Socialdemokratiet*« (diagram 4.20h).

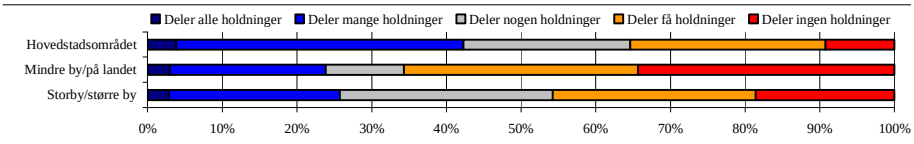

Diagram 4.20f. *Svarfordeling imellem deling af holdninger med »Socialistisk Folkeparti« og nuværende bolig (n=267).*

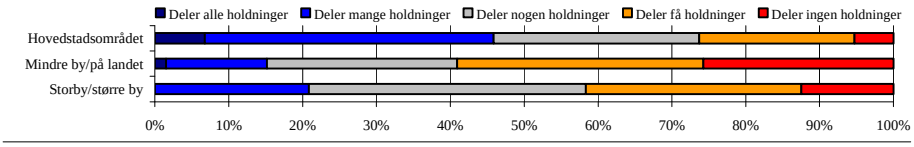

Diagram 4.20g. *Svarfordeling imellem deling af holdninger med »Radikale Venstre« og nuværende bolig (n=271).*

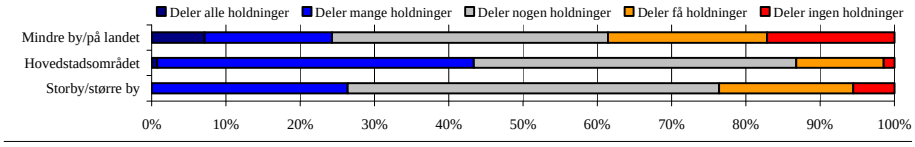

Diagram 4.20h. *Svarfordeling imellem deling af holdninger med »Socialdemokratiet« og nuværende bolig (n=278).*

<u>Bolig i barndommen</u>

Bolig i barndommen og Socialdemokratiet

Ens bopæl i barndommen har tilsyneladende også betydning for deling af holdninger med i hvert tilfælde Socialdemokratiet, fordi jo større by de unge har boet i, i deres barndom, des flere holdninger deler de med »*Socialdemokratiet*«.

<u>Nuværende beskæftigelse</u>

Nuværende beskæftigelse og Dansk Folkeparti

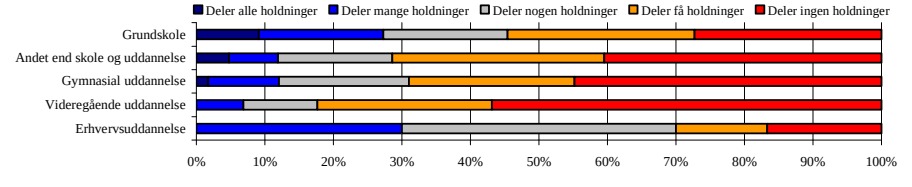

Diagram 4.20i. *Svarfordeling imellem deling af holdninger med »Dansk Folkeparti« og nuværende beskæftigelse (n=246).*

Dem, der går i grundskolen eller er i gang med en erhvervsuddannelse, deler flere holdninger med »*Dansk Folkeparti*« (diagram 4.20i) end dem, der går i gymnasiet, laver andet end skole og uddannelse eller er i gang med en videregående uddannelse. Sidstnævnte har færrest holdninger til deling med højrefløjspartiet.

Højest afsluttet uddannelse

Der er en klar sammenhæng imellem uddannelsesniveau og deling af holdninger med højrefløjen og venstrefløjen.

Højest afsluttet uddannelse og Dansk Folkeparti

Dem, der en erhvervsuddannelse, deler flere holdninger med »*Dansk Folkeparti*« (diagram 4.20j) end dem, der har grundskolen, en gymnasial, en social- og sundheds eller videregående uddannelse som højeste uddannelsesniveau.

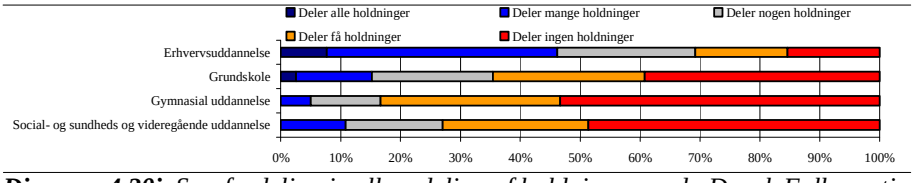

Diagram 4.20j. *Svarfordeling imellem deling af holdninger med »Dansk Folkeparti« og højest afsluttet uddannelse (n=262).*

Højest afsluttet uddannelse og Socialdemokratiet

I modsætning til de erhvervsuddannede, deler de højest uddannede og dem der har afsluttet grundskolen flere holdninger med »*Socialdemokratiet*« (diagram 4.20k).

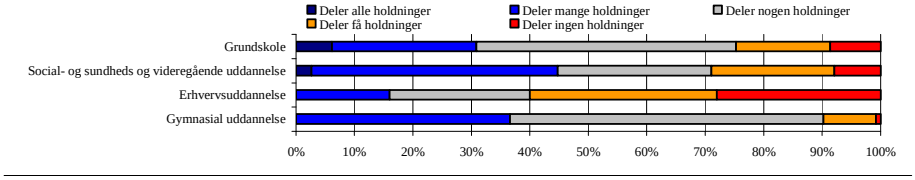

Diagram 4.20k. *Svarfordeling imellem deling af holdninger med »Socialdemokratiet« og højest afsluttet uddannelse (n=267).*

Aktivitetsgruppe

Aktivitetsgruppe og Venstre, De Konservative og Dansk Folkeparti

Lægges skillelinjen ved »*deler nogen holdninger*« deler flere jægere og sportsfiskere holdninger med højrepartierne »*Venstre*« (diagram 4.20l) »*De konservative*« (diagram 4.20m) og »*Dansk Folkeparti*« (diagram 4.20n) end kano/kajak-roere, spejdere, rollespillere og sportsklatrere.

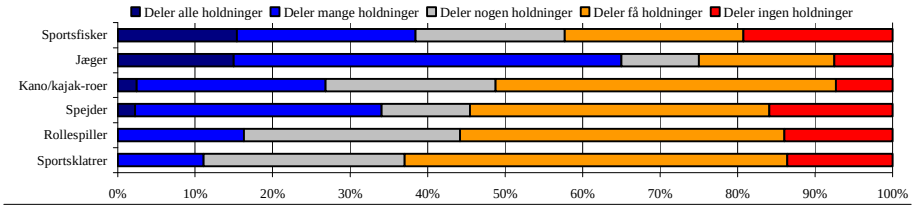

Diagram 4.20l. *Svarfordeling imellem deling af holdninger med »Venstre« og aktivitetsgruppe (n=275).*

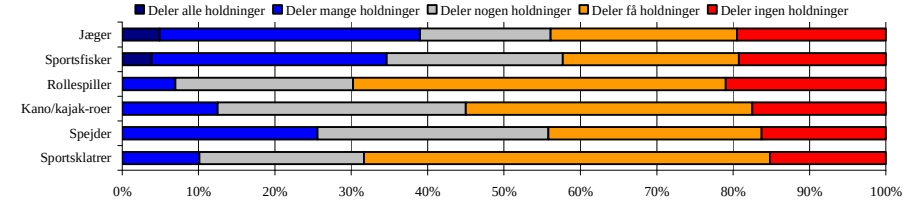

Diagram 4.20m. *Svarfordeling imellem deling af holdninger med »De konservative« og aktivitetsgruppe (n=272).*

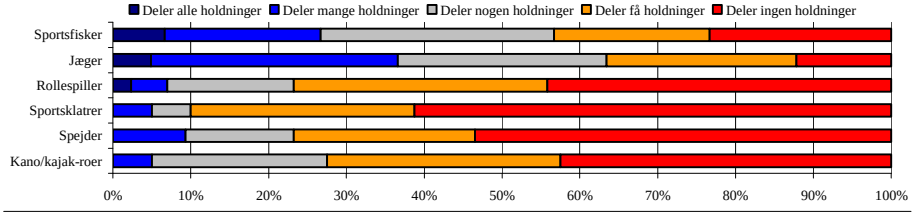

Diagram 4.20n. *Svarfordeling imellem deling af holdninger med »Dansk Folkeparti« og aktivitetsgruppe (n=277).*

Aktivitetsgruppe og Radikale Venstre

Omvendt deler flere sportsklatrere, kano/kajak-roere, rollespillere og spejdere holdninger med midterpartiet »*Radikale Venstre*« (diagram 4.20o) end sportsfiksere og jægere.

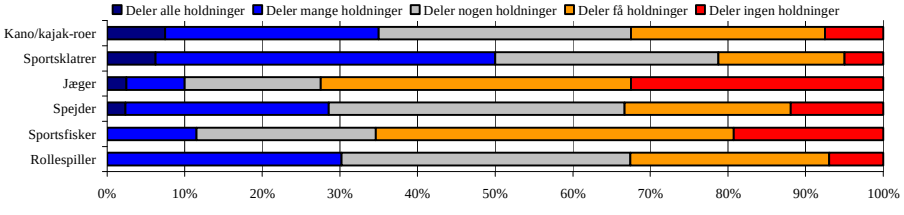

Diagram 4.20o. *Svarfordeling imellem deling af holdninger med »Radikale Venstre« og aktivitetsgruppe (n=271).*

Aktivitetsgruppe og Socialistisk Folkeparti

Bevæger vi os udad på venstrefløjen deler flere sportsklatrere, rollespillere og kano/kajak-roere holdninger med »*Socialistisk Folkeparti*« (diagram4.20p), end især jægere og sportsfiskere men også spejdere.

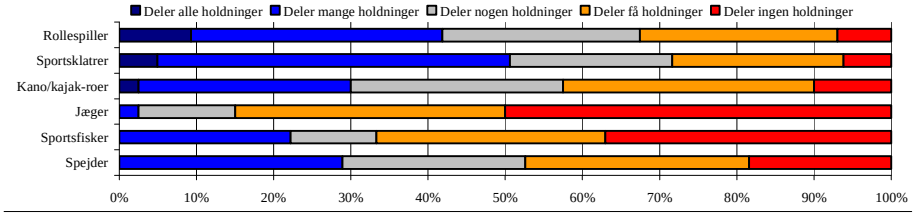

Diagram 4.20p. *Svarfordeling imellem deling af holdninger med »Socialistisk Folkeparti« og aktivitetsgruppe (n=269).*

Aktivitetsgruppe og Enhedslisten

Bevæger vi os endnu længere ud på venstrefløjen, så deler igen flere sportsklatrere, rollespillere og kano/kajak-roere holdninger med »*Enhedslisten*« (diagram4.20q), end især jægere og sportsfiskere men også spejdere. Men der er ingen tvivl om, at både spejderne og sportsfiskerne er mere venstreorienterede end jægerne. Dog er det stadig både spejderne og sportsfiskerne, der sammen med jægerne, deler færrest holdninger med venstrefløjspartiet.

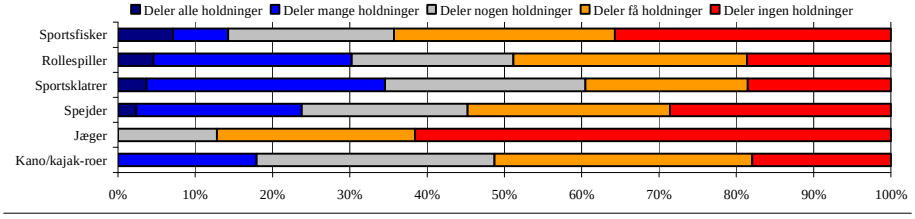

Diagram 4.20q. *Svarfordeling imellem deling af holdninger med »Enhedslisten« og aktivitetsgruppe (n=272).*

Aktivitetsgruppe og Socialdemokratiet

På den sociale side af midten deler flere sportsklatrere, kano/kajak-roere og rollespillere holdninger med »*Socialdemokratiet*« (diagram 4.20r) end både spejdere, sportsfiskere og jægere.

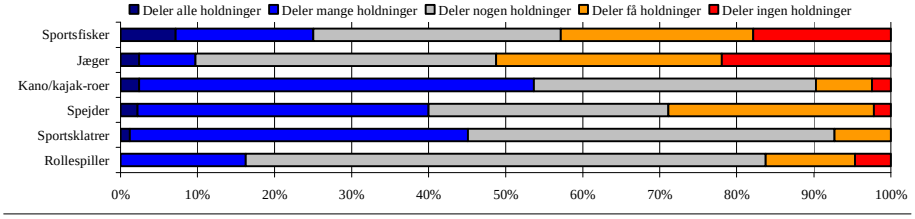

Diagram 4.20r. *Svarfordeling imellem deling af holdninger med »Socialdemokratiet« og aktivitetsgruppe (n=280).*

Aktivitetsgruppe og Kristendemokraterne

Om end holdningsdelingen er begrænset, deler endelig flere spejdere og rollespillere holdninger med »*Kristendemokraterne*« (diagram 4.20s) end både sportsklatrere, kano/kajak-roere, sportsfiskere og jægere.

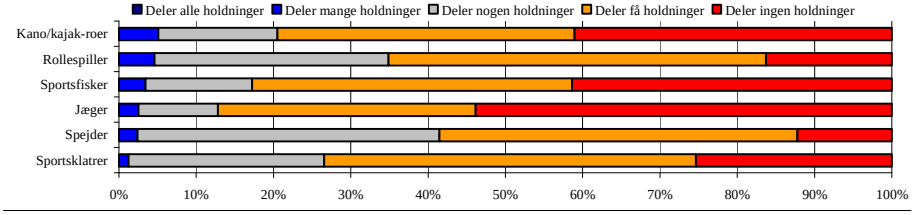

Diagram 4.20s. *Svarfordeling imellem deling af holdninger med »Kristendemokraterne« og aktivitetsgruppe (n=270).*

Aktivitetsmåde

Aktivitetsmåde og Socialdemokratiet

Dem, der dyrker aktiviteter på den post-traditionelle og moderne måde deler flere holdninger med »*Socialdemokratiet*« (diagram 4.20t) end dem, der dyrker deres aktiviteter på den traditionelle og post-moderne måde.

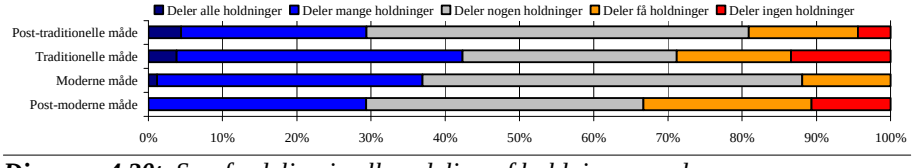

Diagram 4.20t. *Svarfordeling imellem deling af holdninger med »Socialdemokratiet« og aktivitetsmåde (n=279).*

Oplevelsespoalrisering

Oplevelsespolarisering og Socialdemokratiet

Flere forandringspolariserede end stabilitetspolariserede deler holdninger med »*Socialdemokratiet*« (diagram 4.20u). Den signifikante forskel ligger ikke så meget i kategorierne »deler alle holdninger« og »deler mange holdninger«, men mere i forskellene hvad angår de resterende svarkategorier.

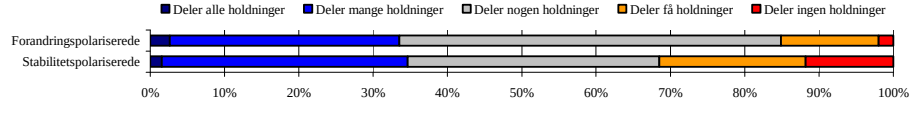

Diagram 4.20u. *Svarfordeling imellem deling af holdninger med »Socialdemokratiet« og oplevelsespolarisering (n=279).*

Værdipolarisering
Der er ingen signifikante sammenhænge imellem deling af holdninger med politiske partier og baggrundsvariablen værdipolarisering.

4.5 TREDJE OPSAMLING TIL TEORIEN OM UNGES FRILUFTSLIV SOM IDENTITETSPROJEKT PÅ FRILUFTSLIVETS FELT

Følgende sættes udvalgte resultater fra spørgeskemaundersøgelsen ind i afhandlingens konceptuelle ramme, for ad den vej at bidrage til udkastet til teorien om unges friluftsliv som identitetsprojekt på friluftslivets felt.

4.5.1 Socialisering til at dyrke friluftsliv på friluftslivets felt

De unge i undersøgelsen er udvalgt som repræsentanter for *aktivitetsgrupperne*: *spejder*, *jæger*, *rollespiller*, *sportsfisker*, *kano/kajak-roer* og *sportsklatrer*.

Men de unge kan ikke opfattes som spejdere, jægere, rollespillere osv. i snæver forstand. Det skyldes deres *aktivitetshistorik*, som viser, at langt flertallet dyrker, har dyrket eller kunne tænke sig at dyrke, forskellige former for friluftsliv, sport og motion. Og fra interviewundersøgelsen er der også belæg for at tage hensyn til nævnte aktivitetshistorik, fordi de forskellige aktiviteter spiller sammen i den enkeltes identitetsprojekt. Derfor er hver enkelte af de unge i undersøgelsen også, på baggrund af deres socialisering gennem *fortidige*, *nuværende* og *ønsker om at dyrke fremtidige friluftslivs-*, *sports-* og *motionsaktiviteter*, blevet placeret på friluftslivets felt med hver sin *aktivitetskoordinat*.

Hver af disse aktivitetskoordinater indgår i undersøgelsen til en konstruktion af en baggrundsvariabel kaldet *aktivitetsmåde*[4], som udtrykker en *traditionel*, *post-moderne*, *moderne* og *post-traditionel måde*, at dyrke friluftsliv på som identitetsprojekt på friluftslivets felt. På den baggrund kan de *6 aktivitetsgruppers* fordeling inden for de *4 aktivitetsmåder* placeres på friluftslivets felt som vist i fig. 4.2[5].

[4] Der henvises til afsnit 4.1.7 for nærmere beskrivelse af variablen aktivitetsmåder.

[5] Figuren sammenfatter i et koordinatsystem idealtypologierne af den traditionelle, post-moderne, moderne og post-traditionelle måde, at dyrke friluftsliv som identitetsprojekt på friluftslivets felt. Den horisontale skala viser *oplevelsespolarisering* spændende fra at *moderate* til *ekstreme aktiviteter* virker henholdsvis *stabilitetspolariserende* og *forandringspolariserende* på de unges identitetsprojekt. Den vertikale skala viser *værdipolarisering* spændende fra at *ideologiseret solidaritet* til *ideologiseret individualitet*, værdimæssigt i de unges friluftsliv, kan virke henholdsvis *solidaritetspolariserende* og *individualitetspolariserende* på de unges identitetsprojekt.

Majoriteten af unge, der dyrker friluftsliv som identitetsprojekt på den *traditionelle måde* på friluftslivets felt, er unge i aktivitetsgrupperne *spejder*, *jæger* og *sportsfisker* (fig. 4.2). Disse unges aktivitetshistorik medfører ideelt set, at deres identitetsprojekt overvejende polariseres imod oplevelser af *identitetsstabilisering* og *solidaritetsværdier* i friluftslivet.

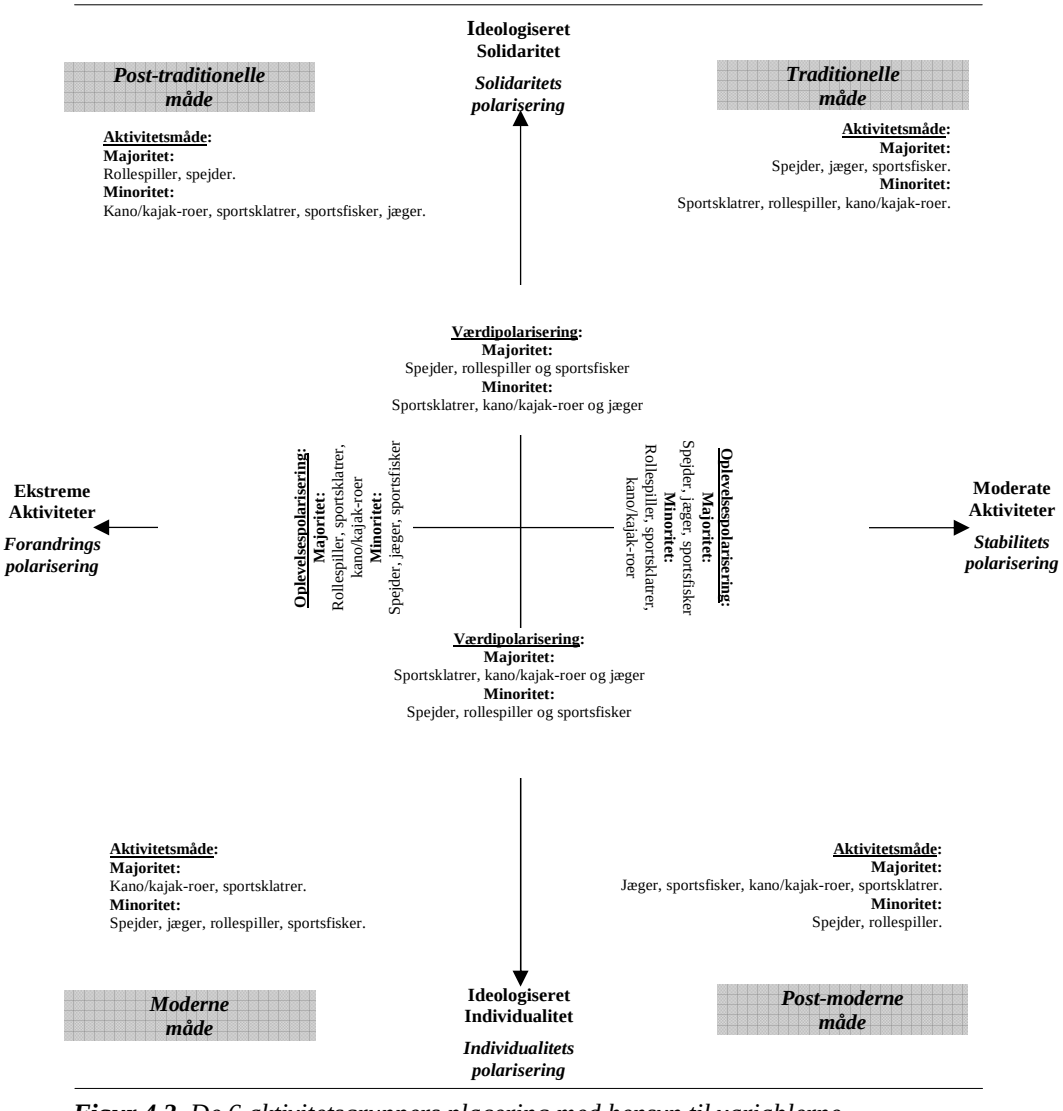

Figur 4.2. *De 6 aktivitetsgruppers placering med hensyn til variablerne aktivitetsmåde, oplevelsespolarisering og værdipolarisering på friluftslivets felt.*

Majoriteten af unge indenfor den *post-moderne måde*, er unge i aktivitetsgrupperne *jæger*, *sportsfisker*, *kano-kajak-roer* og *sportsklatrer*

(fig. 4.2). Disse unges aktivitetshistorik polariserer dem mod oplevelse af *identitetsstabilisering* og *individualitetsværdier* i friluftslivet.

Unge i aktivitetsgrupperne *kano-kajak-roer* og *sportsklatrer* udgør majoriteten af unge, der dyrker friluftsliv som identitetsprojekt på den *moderne måde* (fig. 4.2). Deres aktivitetshistorik medfører et identitetsprojekt, der polariseres mod oplevelser af *identitetsforandring* og *individualitetsværdier*.

Endelig tilhører majoriteten indenfor den *post-traditionelle måde* unge i aktivitetsgrupperne *rollespiller* og *spejder*. Deres aktivitetshistorik indebærer et identitetsprojekt, der overvejende polariseres imod oplevelse af *identitetsforandring* og *solidaritetsværdier* (fig. 4.2).

I undersøgelsen er der desuden konstrueret to baggrundsvariabler kaldt *oplevelsespolarisering*[6] og *værdipolarisering*[7] for at analysere datamaterialet for sammenhænge, der kan have noget at gøre med aktivitetsgruppernes polarisering langs den vandrette henholdsvis lodrette akse i fig. 4.2.

På baggrund heraf er det sådan, at hvis der udelukkende skeles til variablen *oplevelsespolarisering*, da består majoriteten af unge, der polariseres imod oplevelser af *identitetsstabilisering* på friluftslivets felt, af unge i aktivitetsgrupperne *spejder*, *jæger* og *sportsfisker* (fig. 4.2). Omvendt udgør majoriteten af unge, der polariseres mod *identitetsforandring*, af unge i aktivitetsgrupperne *rollespiller*, *sportsklatrer* og *kano/kajak-roer* (fig. 4.2).

Ses der på variablen værdipolarisering, da består majoriteten af unge, der polariseres mod *solidaritetsværdierne* på friluftslivets felt, at unge i aktivitetsgrupperne *spejder*, *rollespiller* og *sportsfisker* (fig. 4.2). Omvendt er det majoriteten af unge i aktivitetsgrupperne *sportsklatrer*, *kano/kajak-roer* og *jæger*, der polariseres mod *individualitetsværdierne* på friluftslivets felt (fig. 4.2).

4.5.2 Friluftsliv som identitetsprojekt på personligt niveau på friluftslivets felt

Konceptuelt set handler friluftsliv som identitetsprojekt på personligt niveau om sammenhængene imellem de unges *naturoplevelser i friluftslivet*[8],

[6] Der henvises til afsnit 4.1.8 for nærmere beskrivelse af variablen oplevelsespolarisering.
[7] Der henvises til afsnit 4.1.9 for nærmere beskrivelse af variablen værdipolarisering.
[8] I undersøgelsen er de unges enighed i 16 udsagn om naturoplevelser i både Danmark og udlandet kortlagt. De 16 udsagn kan kategoriseres i fem temaområder:
1) Fysisk og psykisk sundhed: 1) *oplever jeg, at jeg afstresser og fornyer min energi*, 2) *oplever jeg, at jeg komme væk fra byens snavs, larm og jag*, 3) *oplever jeg en frihedsfølelse.*
2) Risiko kontra sikkerhed: 1) *oplever jeg grænseoverskridende oplevelser*, 2) *oplever jeg udfordring og spænding under risikofulde rammer*, 3) *oplever jeg udfordring og spænding under trygge rammer*.
3) Individualitet kontra solidaritet: 1) *oplever jeg mest noget sammen med mine venner*, 2) *oplever jeg mest noget sammen med min familie*, 3) *oplever jeg mest noget sammen med mig selv*.

stedsans i landskabet[9] og *stil i hverdagslivet*[10]. Omfattet af disse sammenhænge kan desuden regnes *årsager til at dyrke friluftsliv, sport og motion på grund af stil*[11].

Følgende skitseres i grove træk resultater, som siger noget om friluftsliv som identitetsprojekt på personligt niveau på friluftslivets felt. Derefter specificeres resultaterne ved at sætte signifikante sammenhænge for

---

4) Dybereliggende ekstroverte værdier og selvaktualisering: 1) *oplever jeg steder, hvor jeg kunne tænke mig at bygge og bo*.
5) Dybereliggende introverte værdier og selvfordybelse: 1) *oplever jeg positive oplevelser af ensomhed*, 2) *oplever jeg at jeg kan filosofere over meningen med livet*, 3) *oplever jeg ydmyghed og respekt for skaberværket*, 4) *oplever jeg mere imellem himmel og jord end man kan forklare*, 5) *oplever jeg overnaturlige scenerier og situationer*. Udsagn nr. 16 er udeladt i det følgende men lød: *oplever jeg ingenting for det er kedeligt at bevæge sig i naturen*.

[9] De unge har i undersøgelsen angivet enighed i 14 udsagn om stedsans både i Danmark og udlandet. Udsagnene kan kategoriseres i 4 temaområder:
1) Æstetiske og sanse- og følelsesmæssige oplevelseskvaliteter i landskabet: 1) *stilhed og ro*, 2) *plads og rumlighed*, 3) *skønhed*, 4) *former, farver og lys*.
2) Oplevelseskvaliteter ved konkrete geografiske elementer i landskabet: 1) *oplever jeg at oplevelser hvor der er panoramaudsigt er fedest*, 2) *oplever jeg at oplevelser hvor der er frodigt og behageligt er fedest*, 3) *oplever jeg at oplevelser hvor der er goldt og barskt er fedest*, 4) *oplever jeg at oplevelser ved havet er fedest*, 5) *oplever jeg at oplevelser ved søer er fedest*, 6) *oplever jeg at oplevelser i skov er fedest*, 7) *oplever jeg at oplevelser ved åer og vandløb er fedest*.
3) Fysiske muligheder for oplevelser/aktiviteter i landskabet: 1) *oplever jeg gode muligheder for fysisk udfoldelse*.
4) Flora og fauna i landskabet: 1) *oplever jeg dyrelivet* og 2) *oplever jeg plantelivet*.

[10] De unge har angivet enighed i 24 udsagn om aktiviteternes effekter på hverdagsliv. 12 udsagn heriblandt vedrører i teorien effekter på de unges stil: 1) *aktiviteterne giver overskud i arbejde, skole og/eller uddannelse*, 2) *aktiviteterne giver selvtillid i hverdagen*, 3) *aktiviteterne opbygger, styrker og vedligeholder kreativiteten i hverdagen*, 4) *aktiviteterne styrker evner til at sætte og nå forskellige mål i hverdagen*, 5) *aktiviteterne styrker dømmekraft i hverdagen*, 6) *aktiviteterne har hjulpet i forhold til problemer i barndom og opvækst*, 7) *aktiviteterne hjælper til at styre temperamentet i hverdagssituationer*, 8) *aktiviteterne giver image*, 9) *uden aktiviteterne ikke overskud til krav jeg stiller mig selv i hverdagen*, 10) *aktiviteterne understøtter og fremmer følelser af mandlighed*, 11) *uden aktiviteterne ikke overskud til krav andre stiller mig i hverdagen* og 12) *aktiviteterne understøtter og fremmer følelser af kvindelighed*.

[11] De unge har i undersøgelsen angivet deres enighed i 31 udsagn om deres årsager til at dyrke friluftsliv, sport og motion. Blandt disse udsagn er der 20, som ud fra teoretiske betragtninger kan ses som årsager, der vedrører de unges stil: 1) *fordi det er sjovt*, 2) *fordi det giver gode naturoplevelser*, 3) *fordi det giver en frihedsfølelse*, 4) *fordi det er afstressende*, 5) *fordi det giver spænding*, 6) *fordi det giver psykisk overskud*, 7) *fordi det rykker mine grænser*, 8) *fordi det giver fysisk overskud*, 9) *fordi det giver et "kick"*, 10) *fordi det stimulerer min kreativitet*, 11) *fordi det styrker mine evner til at sætte og nå mål*, 12) *fordi det styrker mine præstationsevner*, 13) *fordi det styrker min selvtillid*, 14) *fordi det er en udfordring uden grænser*, 15) *fordi det giver afløb for mit temperament*, 16) *fordi jeg kan udvikle min form*), 17) *fordi jeg godt kan lide konkurrence*, 18) *fordi jeg kan udvikle min muskulatur*, 19) *fordi jeg kan tabe mig* og 20) *fordi det er "in"*.

baggrundsvariablerne aktivitetsgruppe, aktivitetsmåde, oplevelsespolarisering og værdipolarisering i forhold til friluftslivets felt.

Naturoplevelser i friluftslivet

Uanset om der er tale om naturoplevelser i Danmark og udlandet, så oplever de unge *fysisk og psykisk sundhed* i naturen.

Oplevelse af *risiko og/eller sikkerhed* er også udbredt på friluftslivets felt. Men der er stor forskel imellem Danmark og udlandet, for langt flertallet af de unge er enige i, at de har de grænseoverskridende oplevelser og udfordringer og spænding under risikofulde rammer i udlandet. Modsat er der også mange, der finder udfordring og spænding i Danmark, men her er det under trygge rammer til sammenligning med udlandets mere risikofyldte rammer.

Så er der hele spørgsmålet om, hvorvidt de unge oplever noget alene eller sammen med andre i naturen, dvs. et spørgsmål, der kan sammenfattes i et tema om *individualitet kontra solidaritet* eller solo kontra fællesoplevelser i naturen. Her ser det ud til, at de fleste unge, mest oplever noget med sig selv i naturen i Danmark, og de fleste, mest oplever noget sammen med familien i udlandet. Oplevelser sammen med venner er der også mange af, og det uanset om det er i naturen i Danmark eller udlandet.

Det ser også ud til, at de unge finder ind til de *dybereliggende introverte værdier og fordybelse i naturen*, når de er ude. Men i forhold til i udlandet er det i naturen i Danmark, at de unge dyrker positive ensomhedsoplevelser og får de filosofiske tanker om livet. Det stemmer i øvrigt fint i overensstemmelse med, som ovenfor nævnt, at de unge mest oplever noget alene med sig selv i naturen i Danmark. På den anden side er deres oplevelser af ydmyghed og respekt for skaberværket i naturen mere udpræget i udlandet end i Danmark. Det er måske fordi, at naturen i udlandet kan virke mere storslået end i Danmark. Endelig er der ikke den store forskel imellem Danmark og udlandet hvad angår de unges enighed, om at opleve mere imellem himmel og jord end man kan forklare og opleve overnaturlige scenerier og situationer i naturen.

Endelig er over halvdelen af de unge enige i, at de oplever *dybereliggende ekstroverte værdier og selvaktualisering*. Godt nok er denne form for oplevelse lidt mere udbredt i Danmark end i udlandet, men det er måske ikke så mærkeligt eftersom oplevelsesformen handler om, hvorvidt de unge oplever steder i naturen, hvor de kunne tænke sig at bygge og bo.

Stedsans i landskabet

Spørgsmålet er så, hvad det er for landskabelige kvaliteter, der udgør rammerne for de nævnte naturoplevelser i friluftslivet. Her er det entydige svar, at det i hvert tilfælde er de *æstetiske og sanse- og følelsesmæssige oplevelseskvaliteter i landskabet*, der er de vigtigste oplevelsesmæssige

forudsætninger for de unges naturoplevelser. Men tilsyneladende mener de unge, at der forskel på sådanne kvaliteter når Danmark og udlandet sammenlignes. Tendensen er, at lidt flere unge finder stilhed og ro i landskabet i Danmark end i udlandet. Omvendt mener de unge, at der er mere plads og rumlighed, skønhed og former, farver og lys i udlandet end i Danmark.

Når de unge mener noget om *oplevelseskvaliteter ved konkrete geografiske elementer i landskabet*, så er det først og fremmest på sin plads at nævne, at i landskabet i Danmark, synes de, at hav er lidt federe end skov, og for udlandets vedkommende foretrækker de endda, udover havet, også søer frem for skov. Og man kan yderligere fristes til at sige, at Danmark mangler gode udsigter, fordi de fleste unge er enige i, at oplevelser hvor der er panoramaudsigt er fedest i udlandet.

De unge mener også, at *fysiske muligheder for oplevelser/aktiviteter i landskabet* er bedre i udlandet end i Danmark.

Endelig er *flora og fauna i landskabet* også en betydningsfyld forudsætning for gode naturoplevelser i friluftslivet, og rigtig mange af de unge er samstemmende enige om, at de oplever dyrelivet og plantelivet i både Danmark og udlandet.

Stil i hverdagslivet

Kastes blikket på de effekter, som aktiviteterne har på de unges stil i hverdagslivet, da er der ingen tvivl om, at aktiviteterne suverænt giver de unge et personligt *overskud, som de bruger i deres arbejde, skole og/eller uddannelse*. Og stort set mener alle også, at aktiviteterne giver dem *selvtillid* og styrker deres *evner til at sætte og nå forskellige mål*. I forlængelse af netop de unges styrkede evner til at sætte og nå mål, er det også tankevækkende, at stort set samtlige er enige i, at aktiviteterne styrker deres *dømmekraft i valgsituationer i hverdagen*. Og det er godt for de unge, for vi ved, at unges livssituation i dag kræver, at de skal fokusere og vælge og fravælge på stort set alle områder af livet. Det lige fra det nære, som f.eks. at vælge en personlig tøjstil, til det fjerne, som f.eks. at vælge en uddannelse med fremtidige karrieremuligheder.

Derudover får omkring halvdelen af de unge også meget andet ud af deres aktiviteter. F.eks. giver aktiviteterne dem *image* og aktiviteterne virker desuden som ventil til at styre *temperament* i hverdagen. Det kan forstås sådan, at aktiviteterne simpelthen giver dem afløb for frustrationer, som ellers ville have gået ud over omgivelserne i hverdagen. Det er også tankevækkende, at for op imod halvdelen har aktiviteterne den effekt, at hvis de forhindres i at dyrke deres aktiviteter, da har de *ikke overskud til at leve op til de krav*, som såvel *de selv* som *andre* stiller dem i hverdagen. Disse krav kan sagtens tænkes at bestå i de ovenfornævnte krav om, at skulle kunne fokusere og sætte og nå mål i f.eks. uddannelsessammenhæng.

Endelig er der også omkring en tredjedel af de unge, for hvem aktiviteterne har virket befordrende for i forhold til forskellige *problemer i barndom og opvækst*, og for hvem aktiviteterne understøtter og fremmer *kvindelighed* og *mandlighed*. Her må det være en vigtig pointe at understrege, at aktiviteter kan hjælpe børn og unge til at overkomme problemer af måske især psykologisk og social art.

Årsager til at dyrke friluftsliv, sport og motion på grund af stil
Hovedmotiverne for at dyrke friluftsliv er, at det *primært* er *sjovt*, giver *frihedsfølelse* og gode *naturoplevelser*, er *spændende*, *afstressende* og giver *psykisk overskud*, *rykker grænser* og giver "*kick*". *Sekundært*, om end en hel del også dyrker friluftsliv af disse grunde, er, at friluftsliv giver *fysisk overskud*, stimulerer *kreativiteten*, styrker *præstationsevnerne* og *evner til at sætte og nå mål*, giver *selvtillid*, og er en *udfordring uden grænser*. Mindst udbredt er de motiver, der handler om at dyrke friluftsliv for at få afløb for *temperament*, udvikle *formen* og *muskulaturen* og for at dyrke *konkurrence*. Det får mig til at konkludere, at de unges friluftsliv som identitetsprojekt på det personlige niveau primært er *motiveret ud fra tilfredsstillelse, der er lystbetonet og bunder i følelser, psyke og gode naturoplevelser, der til tider godt må være grænseoverskridende og give et "kick"*.

Hovedmotiverne bag sport er *primært*, at det er *sjovt*, giver *fysisk* og *psykisk overskud*, udvikler *form* og *muskulatur*, styrker *præstationsevnerne* og *evnerne til at sætte og nå mål*, giver *spænding* og *selvtillid* og "*kick*" og er *afstressende*. *Sekundært* er, selvom mange blandt de unge også har disse motiver, at dyrke sport for *konkurrencens* og *frihedsfølelsens* skyld, for at rykke *grænser* og få afløb for *temperament* og *tabe sig*. *Naturoplevelserne*, *kreativiteten* og fordi sport er en *udfordring uden grænser* er ikke særligt udbredte motiver. Konklusionen herpå må være, at de unges sport på identitetsprojektets personlige niveau primært er *motiveret ud fra tilfredsstillelse, der er lystbetonet og bunder i den fysiske og psykiske krop og præstations- og koncentrationsevnerne, som det alt sammen fra tid til anden kan være spændende at rykke grænserne for.* Sport drejer sig altså noget mere om krop og *kropsbeherskelse* og dermed indre natur, både fysisk og psykisk, end friluftsliv, der, i hvert tilfælde i første omgang, er mere udadrettet i søgen efter natur gennem naturoplevelser.

Hvis sport drejer sig om *kropsbeherskelse*, så kan man i hvert tilfælde også sige, at motion drejer sig om *kropskontrol*. De unge mener, at de *primære* grunde til at dyrke motion er, at udvikle *formen* og *muskulaturen*, få *fysisk* og *psykisk overskud*, *afstresse* og styrke *præstationsevnerne*. De *sekundære* motiver er, at motion giver *selvtillid*, er *sjovt*, styrke *evnerne til at sætte og nå mål* og giver *frihedsfølelse*. Og så dyrker en hel del også motion for at *tabe sig*. Næst efter at tabe sig, er naturoplevelserne også et motiv. Motion for *konkurrencens*, *spændingens*, *udfordringens* og *kreativitetens*

skyld er ikke udpræget. Det giver belæg for at sige, at de unges motion på identitetsprojektets personlige niveau primært er *motiveret ud fra tilfredsstillelse, der er pligtbetonet, fordi hovedmotivet bag motion ikke er, at motion er sjov. Den pligtbetonede tilfredsstillelse bunder i den fysiske og psykiske krop, behovet for at afstresse denne og genoplade præstationsevnerne*. Der er altså længere til den sjov, der ligger i friluftsliv og sport, når de unge skal ud af døren for at dyrke motion. Måske kan man sige, at de dyrker motion, fordi de ved, at de skal, hvis de skal holde sig på toppen fysisk og psykisk livet igennem.

Forskelle og ligheder imellem friluftsliv som personligt identitetsprojekt på friluftslivets felt

I forhold resultaterne om de unges naturoplevelser, stedsans, stil og motiver for at dyrke friluftsliv, sport og motion, er der en række nævneværdige forskelle og ligheder med hensyn til de enkelte aktivitetsgrupper, aktivitetsmåder og oplevelses- og værdipolariseringsmekanismer på friluftslivets felt.

Aktivitetsgrupper

Af tabel 4.8. fremgår de signifikante forskelle og ligheder imellem aktivitetsgrupperne med hensyn til naturoplevelser og stedsans i Danmark og udlandet, effekter af aktiviteterne på de unges stil, og motiver for at dyrke friluftsliv, sport og motion.

Som det ses ligner de unge *jægere* og *sportsfiskere* hinanden meget. Deres naturoplevelser i såvel Danmark som i udlandet ligner hinanden til forveksling. Deres stedsans i Danmark og udlandet ligeså. Dog overrasker det ikke, at sportsfiskerne også synes, at oplevelser ved *åer* og *vandløb* er fedest.

Spejderne og *rollespillerne* ligner også hinanden på væsentlige punkter. Som det ses i tabellen, mener man i begge disse aktivitetsgrupper, at effekten af aktiviteterne *opbygger, styrker og vedligeholder kreativitet, styrker dømmekraft i valgsituationer* og desuden *understøtter og fremmer følelser af kvindelighed.*

Kano/kajak-roerne og *sportsklatrerne* ligner først og fremmest hinanden på deres motiver for friluftsliv. De er især enige om, at de dyrker friluftsliv for det *fysiske overskuds* og *formens* og *muskulaturens* skyld.

Alt i alt vil jeg sige, at jægerne og sportsfiskerne mest af alt er specielle i forhold til deres *stærke fokus på naturoplevelser i friluftslivet og stedsans i landskabet*. Spejderne og rollespillerne lægger *megen vægt på effekten af deres aktiviteter på deres stil*. Og endelig er kano/kajak-roerne og sportsklatrerne *lidt mere fysisk og kropsligt orienteret i deres motiver for aktiviteter* til sammenligning med de øvrige aktivitetsgrupper.

Tabel 4.8. *Karakteristiske kendetegn for de enkelte aktivitetsgrupper med hensyn til naturoplevelser og stedsans i DK og udland, effekter på stil og motiver for aktiviteter.*

Aktivitetsgruppe: Karakteristiske kendetegn med hensyn til:	Spejder	Jæger	Sportsfisker	Rollespiller	Kano/kajak-roer	Sportsklatrer
Naturoplevelse i DK	Frihedsfølelse Mere mellem himmel og jord Grænseoverskridende oplevelser Oplever med familie Oplever med venner	Frihedsfølelse Mere imellem himmel og jord Ensomhedsoplevelse Steder at bygge og bo Oplever med sig selv Oplever med familie	Mere imellem himmel og jord Ensomhedsoplevelse Steder at bygge og bo Oplever med sig selv Oplever med familie	Overnaturlige scenerier og situationer Oplever med venner		
Naturoplevelse i udland		Mere imellem himmel og jord	Frihedsfølelse Mere imellem himmel og jord			Frihedsfølelse
Stedsans i DK		Stilhed og ro Former, farver og lys Skønhed Havet Søer Dyrelivet Plantelivet	Stilhed og ro Former, farver og lys Skønhed Havet Søer Åer Vandløb Dyrelivet Plantelivet			
Stedsans i udland		Stilhed og ro Havet Søer Skov Dyrelivet	Stilhed og ro Havet Søer Åer Vandløb Dyrelivet			
Effekt på stil	Kreativitet Evne til at sætte og nå mål Dømmekraft i valgsituationer Følelser af kvindelighed			Kreativitet Dømmekraft i valgsituationer Følelser af kvindelighed Image	Evne til at sætte og nå mål Følelser af kvindelighed Image	
Motiv for friluftsliv	Sjov Rykke grænser Styrke præstationsevner Udfordring uden grænser	Naturoplevelser Afstresning	Konkurrence Naturoplevelser Afstresning	Sjov Selvtillid Kreativitet	Konkurrence Fysisk overskud Form og muskulatur	Fysisk overskud Form og muskulatur Selvtillid Rykke grænser Styrke præstationsevner
Motiv for sport	Konkurrence	Konkurrence	Konkurrence		Konkurrence	Afstresning
Motiv for motion	Styrke evne til at sætte og nå mål	Styrke evne til at sætte og nå mål Selvtillid	Konkurrence Styrke evne til at sætte og nå mål		Fysisk overskud	Fysisk overskud

Figur viser 4.3 signifikante forskelle og ligheder imellem aktivitetsgrupperne med hensyn til naturoplevelser og stedsans i Danmark og udlandet, effekter af aktiviteterne på stil, og motiver for at dyrke friluftsliv, sport og motion.

Aktivitetsmåder
Unge, der dyrker friluftsliv som identitetsprojekt på personligt niveau inden for den traditionelle og post-moderne måde på friluftslivets felt, har meget tilfælles. De er f.eks. enige om, at deres naturoplevelser i friluftslivet er *afstressende og energifornyende*. De er også meget enige om deres stedsans, hvor der inden for begge måder lægges vægt på især *former*, *farver*, *lys*, *stilhed og ro* i landskabet. I forlængelse heraf er de unge inden for den post-traditionelle måde fokuserede på, at de især oplever *steder, hvor de kunne tænke sig at bygge og bo*, når de er i landskabet og fornemmer det. Motiverne for deres aktiviteter er dog lidt forskellige. Inden for begge måder dyrker man godt nok friluftsliv for *naturoplevelsernes* skyld. Men *motion* inden for den traditionelle måde er herefter forbeholdt især *afstresning*, hvorimod *afstresning* motiverer *friluftsliv* og *sport* inden for den post-traditionelle måde. Tilbage er de unge indenfor den moderne og post-traditionelle måde. De ligner mest af alt hinanden ved ikke, at være særligt enestående med hensyn til deres naturoplevelser og stedsans i Danmark og udlandet. Og hvad angår effekter på deres stil, er de heller ikke specielt overbeviste. Dog er de unge inden for den moderne måde særligt overbeviste om, at de dyrker *friluftsliv* for at *afstresse* og for at udvikle *formen*, og de er tillige også særligt motiveret for at dyrke *sport* for *afstresningens* skyld.

Oplevelsespolarisering
Det er igen de unge inden for både den traditionelle og post-moderne måde, der løber af sted med alle de særligt karakteristiske naturoplevelser og stedsans i Danmark og udland, effekter på stil og motiver for især friluftsliv. Det fremgår af fig. 4.3, hvor det til sammenligning med de forandringspolariserede, er de stabilitetspolariserede, der oplever *frihedsfølelse* og *steder, hvor de kunne tænke sig at bygge og bo*. *Former*, *farver*, *lys*, *stilhed* og *ro* taler tillige til dem i langt højre grad end de forandringspolariserede unge. De stabilitetspolariserede får især også fremmet og understøttet deres følelser af *mandlighed* som en konsekvens af deres aktiviteter, og feltet giver dem – såfremt teorien skulle holde – *naturoplevelser* og *konkurrence* som motiv for at dyrke friluftsliv.

Værdipolarisering
Den væsentlige distinktion er, at de solidaritetspolariserede unge i særlig grad lægger vægt på *grænseoverskridende naturoplevelser*, når de dyrker friluftsliv i Danmark. De individualitetspolariserede tilkendegiver ikke noget

særligt fokus på deres naturoplevelser i friluftslivet, men til gengæld er deres motiver for *friluftsliv afstresning* og muligheden for at *udvikle deres form*. *Afstresning* er tillige deres karakteristiske motiv for at dyrke sport.

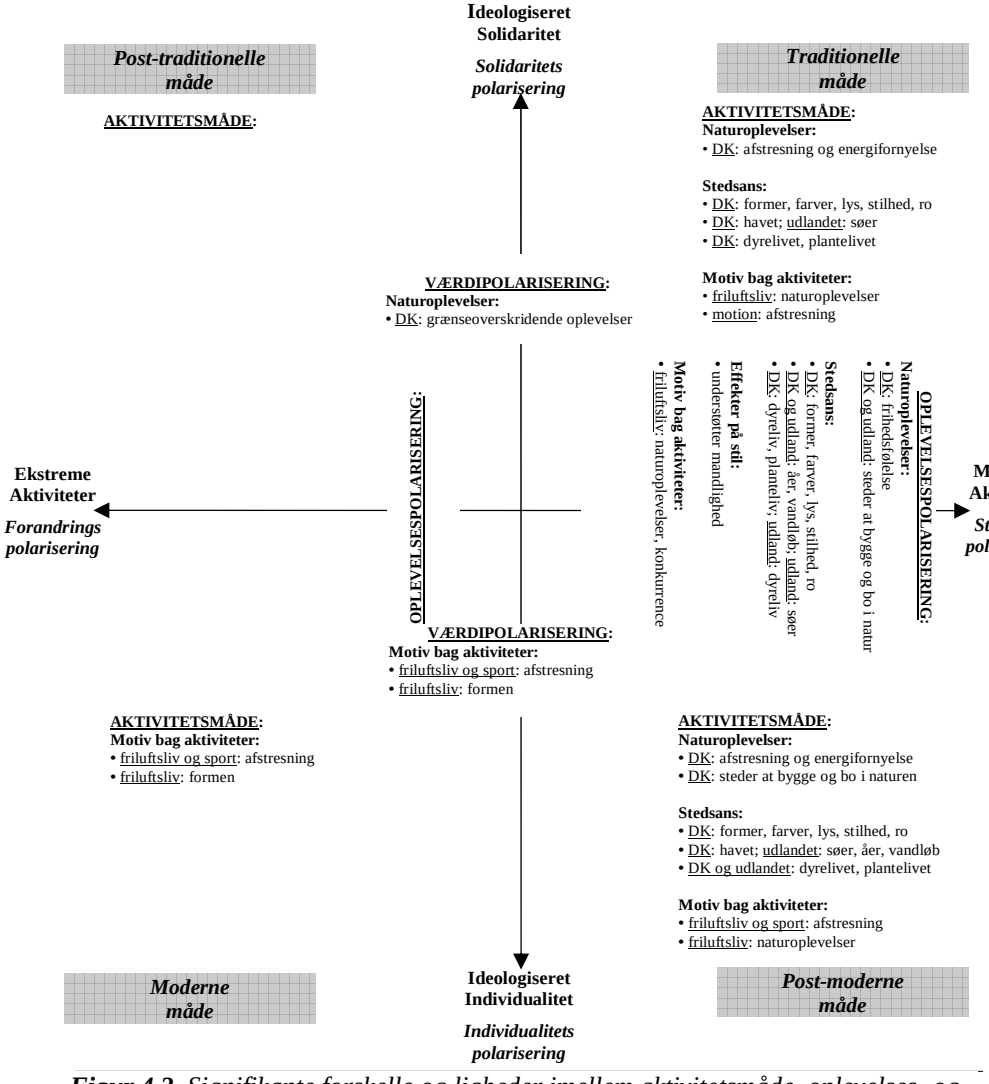

Figur 4.3. *Signifikante forskelle og ligheder imellem aktivitetsmåde, oplevelses- og værdipolarisering og naturoplevelser og stedsans i DK og udland, effekter på stil og motiver for friluftsliv, sport og motion på friluftslivets felt*

4.5.3 Friluftsliv som identitetsprojekt på socialt niveau på friluftslivets felt

I udkastet til teorien om unges friluftsliv som identitetsprojekt på friluftslivets felt, handler identitetsprojektets sociale niveau om sammenhængene imellem de unges *naturbrug i friluftslivet*[12], *stedtilknytning i landskabet*[13] og *livsstil i hverdagslivet*[14]. Omfattet af disse sammenhænge regnes også de unges *årsager til at dyrke friluftsliv, sport og motion på grund af livsstil*[15], de unges *samfundsholdninger*[16], og sidst men ikke mindst, de unges *deling af holdninger med politiske partier*[17].

---

[12] Se fodnote nr. 15 om de unges årsager til at dyrke friluftsliv, sport og motion på grund af livsstil.

[13] De unge har i undersøgelsen angivet deres tilknytning til 3 ud af 12 mulige steder i landskab. De 12 steder er: 1) *bjerge og fjelde*, 2) *skove*, 3) *kuperede kyststrækninger med skrænter og klipper*, 4) *regnskove*, 5) *sandstrands- og klitområder*, 6) *landbrugsområder med små landsbyer og marker*, 7) *ødemarker*, 8) *bylandskaber/byområder*, 9) *moseområder*, 10) *glacierområder*, 11) *heder* og 12) *ørkner*.

[14] De unge har angivet enighed i 24 udsagn om aktiviteternes effekter på hverdagsliv. 4 udsagn heriblandt vedrører i teorien effekter på de unges livsstil: 1) *aktiviteterne har åbnet øjne for at naturen og miljøet er noget vi skal passe på*, 2) *aktiviteterne styrker individualitet og evne til at være et stærkt individ i hverdagen*, 3) *aktiviteterne styrker socialt og evne til at begå mig i fællesskab i hverdagen* og 4) *værdierne i aktiviteterne påvirker mine politiske holdninger*.

[15] De unge har angivet deres enighed i 31 udsagn om deres årsager til at dyrke henholdsvis friluftsliv, sport og motion. Blandt disse udsagn er der 7, som ud fra teoretiske betragtninger kan ses som årsager, der vedrører de unges livsstil: 1) *fordi der er kammeratskab*, 2) *fordi det giver venner*, 3) *fordi jeg godt kan lide at gøre noget sammen med andre*, 4) *fordi jeg godt kan lide at gøre noget alene med mig selv*, 5) *fordi det er sundt*, 6) *fordi det er en udfordring under trygge rammer* og 7) *fordi det giver social status*. Spørgsmål 3) og 4) skal her ud fra teoretiske betragtninger forstås som repræsentation af naturbrug i friluftslivet, hvor jeg under formålet i afhandlingen har været særligt fokuseret på at afdække, hvorvidt de unges naturbrug kunne ses som repræsentation for henholdsvis kollektivitet/kollektivisme jf. 3) og individualitet/individualisme jf. 4).

[16] De unge har angivet deres enighed i 13 udsagn om samfundsholdninger, der kan kategoriseres under 4 forskellige holdningsmæssige orienteringer:
1) Liberalt orienterede holdninger: 1) *det er nødvendigt med strengere straffe for alvorlige forbrydelser såsom vold og narkotika*, 2) *der bør ikke lægges hindringer i vejen for at driftige folk kan tjene penge*, 3) *afgifter på biler og brændstof bør sænkes*, 4) *det er vigtigt at sikre høj økonomisk vækst*, 5) *myndighederne bør blande sig mindre i folks private gøremål*, 6) *vi bør have mindre politisk styring af markedskræfterne*.
2) Konservativt orienterede holdninger: 1) *vi bør begrænse indvandringen fra lande som har en helt anden kultur end den danske*, 2) *kvinder bør være hjemme mens børnene er små*.
3) Socialt orienterede holdninger: 1) *vi bør sørge for en mere retfærdig fordeling imellem rige og fattige lande*, 2) *vi bør sørge for at de der tjener mest yder mest til fællesskabet*, 3) *vi bør bruge kønskvotering for at få flere kvinder ind i høje stillinger*.
4) Naturorienterede holdninger: 1) *vi bør beskytte naturen mod forurening*, 2) *vi bør beskytte det som er tilbage af den danske natur mod alle indgreb*.

[17] De unge har angivet deres enighed i deres deling af holdninger med politiske partier: *Venstre, Radikale Venstre, Socialistisk Folkeparti, Enhedslisten, Socialdemokratiet, Dansk Folkeparti, Konservative, Kristendemokraterne.*

Naturbrug i friluftslivet
I undersøgelsen er der sat fokus på spørgsmålet om, i hvilken grad de unges friluftsliv kan betragtes om udtryk for individualitet og/eller kollektivitet. Det er gjort ud fra tanken om at afdække, hvorvidt især øget individualitet i samfundet også kommer til udtryk i de unges friluftsliv. Ud fra de teoretiske betragtninger i afhandlingen er det i unges naturbrug i friluftslivet, at repræsentationer for individualitet og/eller kollektivitet kommer til udtryk. Spørgsmålet er afdækket ved hjælp af to udsagn – 1) *fordi jeg godt kan lide at gøre noget sammen med andre* og 2) *fordi jeg godt kan lide at gøre noget alene med mig selv* – og det klare svar er, at de unge som helhed primært dyrker friluftsliv og sport, fordi de godt kan lide at gøre noget sammen med andre, og primært dyrker motion, fordi de godt kan lide at gøre noget alene med sig selv. Så konklusionen er, at de *unges naturbrug i friluftsliv og sport overvejende repræsenterer kollektivitet*, og at *naturbrug i motion overvejende repræsentere individualitet*.

Stedtilknytning i landskabet
Det kan diskuteres, hvorvidt de unges svar på, hvilke landskabstyper der tiltaler dem, kan betragtes som deres tilknytning til steder i landskabet. For i virkeligheden burde jeg have spurgt langt mere konkret til, hvilke landskabstyper de unge kommer konkret i, hvordan de kommer dertil, hvor langt tid de opholder sig der osv., for at have fået svar på deres stedtilknytning. I stedet har jeg spurgt om deres præferencer for landskabstyper, hvilket måske mere må tages som udtryk for foretrukne landskaber i æstetisk henseende, hvilket da burde præsenteres under resultaterne om stedsans.

Men ikke des mindre viser undersøgelsen, at langt de fleste unge er tiltrukket af *bjerge* og *fjelde*. Det vil i realiteten sige, at langt de fleste foretrækker en landskabstype, som ikke findes i Danmark. *Skove* tiltaler under halvdelen af de unge, og faktisk kan de unge lide *kuperede kyststrækninger med skrænter, klinter og klipper* i lige så høj grad som *skove*. Det resultat er interessant i lyset af, at skov er den mest populære landskabstype hos den danske befolkning. Det er kun omkring hver tiende af de unge i undersøgelsen, der kan lide *landbrugsområder med små landsbyer, gårde og marker* og *bylandskaber/byområder*. Det er tankevækkende eftersom sådanne områder i praksis udgør de muligheder for udendørs aktiviteter, der ligger lige for i hverdagen, uanset om de unge bor i byen eller på landet.

Livsstil i hverdagslivet
Resultaterne om aktiviteternes effekter på de unges livsstil viser, at langt de fleste af de unge mener, deres aktiviteter *styrker deres individualitet og evne*

til at være et stærkt individ i hverdagen. En anelse færre tilkendegiver, at deres aktiviteter *styrker dem socialt og deres evne til at begå sig i fællesskab i hverdagen*. Hermed er det således igen hele spørgsmålet om individualitet og/eller kollektivitet, der er på dagsordnen som ovenfor under naturbrug. Og her kan man måske sige, at *effekten* af de unges aktiviteter på livsstil er omvendt proportional med de unges *årsager* til at dyrke i hvert tilfælde friluftsliv og sport. For den primære effekt af aktiviteterne kan ses som individualitet og den primære årsag til at dyrke friluftsliv og sport kan som nævnt ses som kollektivitet. En alternativ forklaring på den primære individualitetseffekt på livsstil er, at det er de unges individualistiske motiv for motion, der er forklaringen på primæreffekten af aktiviteterne på livsstil. Endelig er der også temmelig mange, som mener, at deres aktiviteter har *åbnet deres øjne for, at naturen og miljøet er noget, vi skal passe på*, og at *værdierne i deres aktiviteter sågar påvirker deres politiske holdninger*. Her er den førstnævnte effekt måske ikke nogen ny form for viden, da man altid har været overbevidst om dette inden for brede kredse af friluftslivet. Men den anden effekt er i hvert tilfælde ny, og jeg vil endda mene, at den er yderst kontroversiel. For er det sådan, at nogen unge påvirkes i én politisk retning gennem værdier, der er fremherskende i nogen aktiviteter, og at andre unge påvirkes i en anden politisk retning gennem andre værdier i andre aktiviteter? Det er et godt spørgsmål, som givet vil kunne give ophav til spædende diskussioner i de regi, hvor man har friluftslivet som fokus både i praksis og politik.

Årsager til at dyrke friluftsliv, sport og motion på grund af livsstil

På identitetsprojektets sociale niveau, er de unges primære motiver for at dyrke *friluftsliv kammeratskaberne*, fordi de godt kan *lide at lave noget sammen med andre*, og fordi de *får venner* gennem friluftsliv. Sekundært – om end en hel del også er motiveret heraf – er friluftsliv for *sundhedens* skyld. Sekundært – om end der stadig er tale om cirka halvdelen af de unge – dyrkes der også friluftsliv, fordi det er en *udfordring under trygge rammer* og fordi man også godt kan *lide, at gøre noget alene med sig selv*.

De unges primære motiver for at dyrke *sport* er *sundhed*, *kammeratskaberne* og fordi de godt kan *lide at lave noget sammen med andre* og få *venner*. Sport, fordi der er *udfordringer under trygge rammer* og fordi man godt kan *lide, at gøre noget alene med sig selv*, er sekundære motiver, om end omkring hver tredje ung i undersøgelsen også har disse motiver.

Sundhed udgør hovedmotivet for *motion* for stort set alle de unge i undersøgelsen. Men over halvdelen af de unges motivation for motion er også, at de godt kan *lide, at gøre noget alene med sig selv*. *Kammeratskab* og motivation på baggrund af godt at kunne *lide, at gøre noget sammen med andre* og søge *udfordringer under trygge rammer*, er sekundært for de fleste.

Hovedbudskabet er derfor klart. Nøglemotiverne for *friluftsliv kan sammenfattes under ordene solidaritet og fællesskab*, for *sport under ordene sundhed, solidaritet og fællesskab,* og for *motion under ordene sundhed og individualitet*.

Samfundsholdninger
I undersøgelsen har de unge tilkendegivet deres enighed i udsagn, der er holdningsmæssigt orienteret i liberal, konservativ, social og naturbeskyttelsesorienteret retning. Svarene viser, at de stort set alle har holdninger, der er for *naturbeskyttelse*, når det handler om at beskytte naturen *mod forurening* og *mod alle indgreb, der anfægter den tilbageværende natur i Danmark*. Herefter ser det ud til, at de er lidt mere liberalt end socialt orienteret i de udsagn, som de har haft mulighed for at tage stilling til.

Deling af holdninger med politiske partier
Om end de unges samfundsholdninger med de begrænsede svarmuligheder ovenfor viser, at de er en smule mere liberalt end socialt orienteret, så viser deres svar, på deres deling af holdninger med politiske partier, modsat, at *deres politiske observans ligger mere til venstre* (Socialistisk Folkeparti og Socialdemokratiet og Enhedslisten) *og på midten* (Radikale Venstre) *end til højre* (Kristendemokraterne, Konservative, Venstre og Dansk Folkeparti) *i det politiske spektrum.*

Aktivitetsgrupper
Af tabel 4.9 ses de væsentlige signifikante forskelle og ligheder imellem aktivitetsgrupperne.

Ligesom på identitetsprojektets personlige niveau, er der igen på det sociale niveau mange lighedspunkter imellem *jægerne* og *sportsfiskerne*. Deres naturbrug er fuldstændig ens, for når de dyrker *friluftsliv*, så bruger de især naturen til at udtrykke deres *individualitet*, og når de dyrker *sport*, udtrykker de især deres *solidaritet* i brugen af natur i fællesskabet med andre, hvilket især *spejderne* for øvrigt også gør. De unge i begge aktivitetsgrupper er især også knyttet til *landbrugsområder med små landsbyer, gårde og marker*. Her ligner *spejdere* igen jægerne og sportsfiskerne. De mener også, og i igen sammen med *spejderne*, at deres aktiviteter har gjort dem mere bevidste om at *passe på naturen og miljøet*. Deres motiver for sport er i begge tilfælde især det *kammeratskab*, der er, og især de *venner*, det giver. Deres samfundsholdninger er identiske og det er de liberale og konservativt orienterede holdninger, de især tilslutter sig. Det passer fint i overensstemmelse med deres deling af holdninger med politiske partier, hvor deres holdninger ligger til *højre i det politiske spektrum.*

Spejderne og *rollespillerne* ligner også hinanden på identitetsprojektets sociale niveau. De mener især, at de er knyttet til *bylandskaber/byområder*. De er også enige om, at deres aktiviteter *styrker dem socialt i deres evner til at begå sig i fællesskab med andre i hverdagen*. Deres motiver for at dyrke friluftsliv er i begge tilfælde *kammeratskab* og *venner*. Endelig deler de unge i begge disse aktivitetsgrupper holdninger med de politiske partier på *midten af det politiske spektrum* (Kristendemokraterne og Radikale Venstre) om end rollespillerne også deler holdninger med de politiske partier til venstre for midten.

Kano/kajak-roerne og *sportsklatrerne* har også lighedspunkter på identitetsprojektets sociale niveau. Deres fælles stedtilknytning til *regnskove* og *glacierområder* synes, og især hvis de øvrige aktivitetsgrupper inddrages i vurderingen, at pege på, at de nok er mere knyttet internationalt/globalt til landskaber til sammenligning med de øvrige aktivitetsgrupper, der har en tilknytning af mere lokal/national karakter. Endelig er begge aktivitetsgruppers samfundsholdninger naturbeskyttelsesorienteret og de deler i øvrigt begge holdninger med politiske partier *fra midten og ud på venstrefløjen*.

Alt i alt vil jeg sige, at det karakteristiske for de unge jægere og sportsfiskere er deres *tilknytning til forholdsvis lokale/nationale agrare landskabstyper*. De kan sikkert godt lide kendte og vante rammer, og det hænger nok også sammen med, at de politisk befinder sig på højrefløjen. En generel karakteristik af spejderne og rollespillerne må nok være, at de er *tilknyttet forholdsvis lokale/nationale urbane landskabstyper*. *Fællesskab og sammenhold* er i fokus både når det gælder deres motiver for at dyrke friluftsliv, og når det handler om gevinsterne af deres aktiviteter på livsstil. Endelig er det nok også *hensyn til social- og fællesskabsaspekter, der står højt for dem på den politiske dagsorden*. Kano/kajak-roerne og sportsklatrerne vil jeg karakterisere som *tilknyttet forholdsvis internationale/globale naturlige landskabstyper*. Jeg vil tro, at de har *lidt mere fokus på individualitet end fællesskab og samvær* med hensyn til, hvad de får ud af deres aktiviteter og motiverne bag deres aktiviteter. I hvert tilfælde påpeger kano/kajak-roerne, at deres individualitet og evne til at være et stærkt individ styrkes af aktiviteterne. Endelig vil jeg også sige, at selvom de nok har fokus på sig selv og egne muligheder, så er det ikke i et modsætningsforhold til, at de politisk set måske vejer hensynet til fællesskabet højere end hensynet til det enkelte individ i liberal/konservativ forstand.

Tabel 4.9. *Karakteristiske kendetegn for de enkelte aktivitetsgrupper med hensyn til naturbrug, stedtilknytning, effekter på livsstil, motiver for aktiviteter, samfundsholdninger og deling af holdninger med politiske partier.*

Aktivitetsgruppe: **Karakteristiske kendetegn med hensyn til:**	**Spejder**	**Jæger**	**Sportsfisker**	**Rollespiller**	**Kano/kajak-roer**	**Sportsklatrer**
Naturbrug	Solidaritet i sport	Individualitet i friluftsliv Solidaritet i sport	Individualitet i friluftsliv Solidaritet i sport			
Stedtilknytning	Landbrugsområder med små landsbyer, gårde og marker Sandstrands- og klitområder Bylandskaber/byområder	Skove Landbrugsområder med små landsbyer, gårde og marker Ødemarker Moseområder	Kuperede kyststrækninger med skrænter, klinter og klipper Landbrugsområder med små landsbyer, gårde og marker Moseområder Heder	Skove Kuperede kyststrækninger med skrænter, klinter og klipper Regnskove Ødemarker Bylandskaber/byområder Heder	Regnskove Sandstrands- og klitområder Bylandskaber/byområder Glacierområder	Bjerge og fjelde Kuperede kyststrækninger med skrænter, klinter og klipper Regnskove Ødemarker Glacierområder
Effekter på livsstil	Passe på naturen og miljøet Styrker individualitet og evne til at være et stærkt individ Styrker socialt og evne til at begå sig i fællesskab	Passe på naturen og miljøet	Passe på naturen og miljøet Styrker individualitet og evne til at være et stærkt individ	Styrker socialt og evne til at begå sig i fællesskab	Styrker individualitet og evne til at være et stærkt individ	
Motiv for friluftsliv	Der er kammeratskab Det giver vener Udfordring under trygge rammer	Der er kammeratskab		Der er kammeratskab Det giver venner		
Motiv for sport	Social status	Der er kammeratskab Det giver venner	Der er kammeratskab Det giver venner		Social status	
Motiv for motion						
Samfundsholdninger	Socialt orienteret: For kønskvotering:	Liberalt orienteret: For strengere straffe for alvorlige forbrydelser. Imod hindringer for at tjene penge. Imod myndigheders indblanding i private gøremål. Imod afgifter på biler og brændstof Konservativt orienteret: For at kvinder går hjemme mens børn er små For indvandrerbegrænsning fra lande med anden kultur end den danske Socialt orienteret: For kønskvotering Naturbeskyttelsesorienteret: For beskyttelse af naturen mod forurening	Liberalt orienteret: For strengere straffe for alvorlige forbrydelser. Imod hindringer for at tjene penge. Imod myndigheders indblanding i private gøremål. Imod afgifter på biler og brændstof Konservativt orienteret: For at kvinder går hjemme mens børn er små For indvandrerbegrænsning fra lande med anden kultur end den danske Socialt orienteret: For kønskvotering Naturbeskyttelsesorienteret: For beskyttelse af naturen mod forurening		Naturbeskyttelsesorienteret: For beskyttelse af naturen mod forurening	Naturbeskyttelsesorienteret: For beskyttelse af naturen mod forurening
Deling af holdninger med politiske partier	Kristendemokraterne Radikale Venstre	Dansk Folkeparti Venstre Konservative	Dansk Folkeparti Venstre Konservative	Kristendemokraterne Radikale Venstre Socialdemokratiet Socialistisk Folkeparti Enhedslisten	Radikale Venstre Socialdemokratiet Socialistisk Folkeparti Enhedslisten	Radikale Venstre Socialdemokratiet Socialistisk Folkeparti Enhedslisten

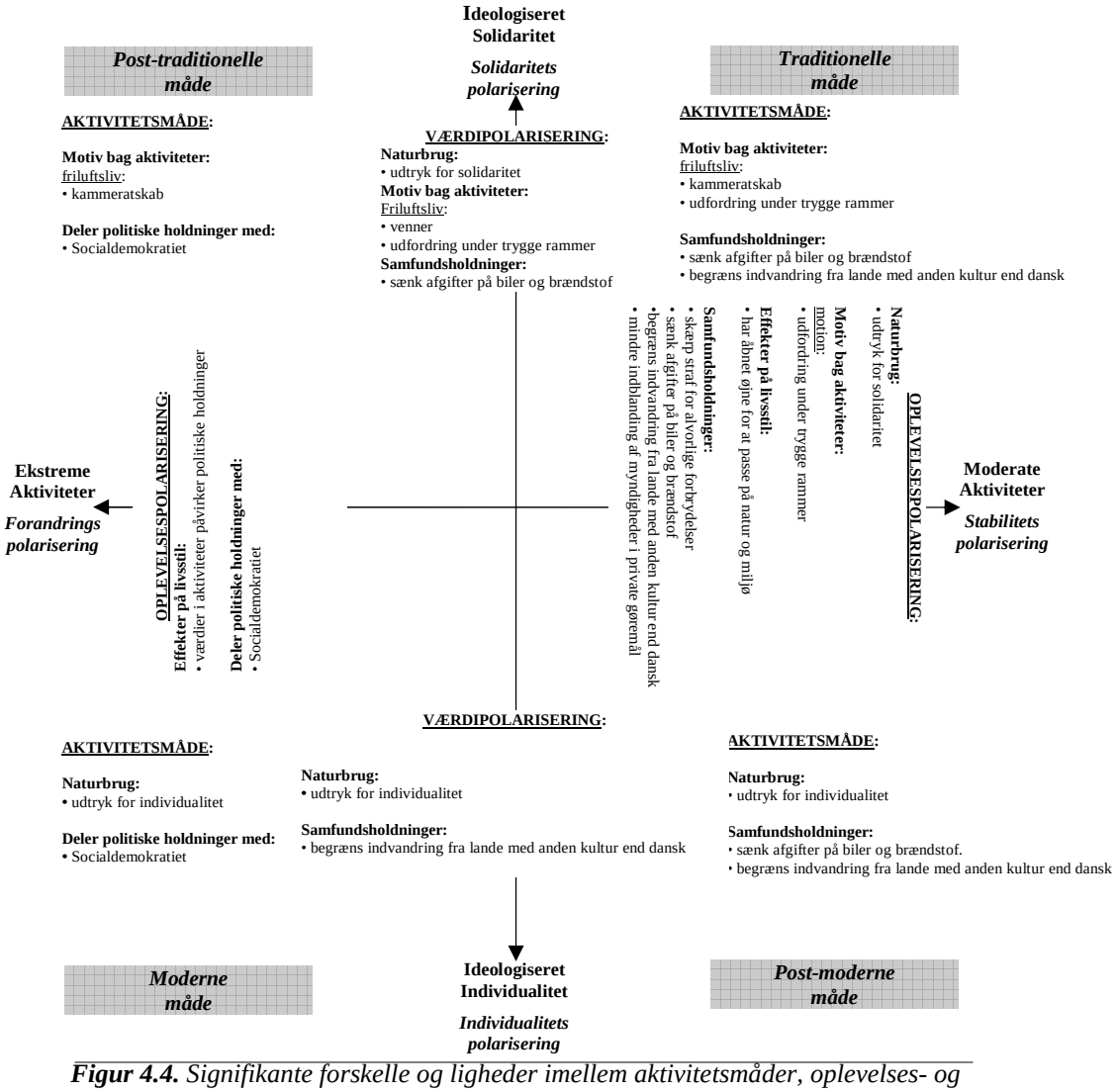

Figur 4.4. *Signifikante forskelle og ligheder imellem aktivitetsmåder, oplevelses- og værdipolarisering og naturbrug, effekter af aktiviteter på livsstil, motiver for friluftsliv, sport og motion, samfundsholdninger og deling af holdninger med politiske partier på friluftslivets felt.*

Figur viser 4.4 karakteristiske forskelle og ligheder på friluftslivets felt med hensyn til aktivitetsmåde, oplevelses- og værdipolarisering i relation til resultater om de unges naturbrug, effekterne af deres aktiviteter på livsstil, deres motiver for at dyrke friluftsliv, sport og motion, deres samfundsholdninger og deling af holdninger med politiske partier.

Aktivitetsmåder
Jeg vil ikke nævne alle resultaterne, der fremgår af figur 4.4. Men det første, der springer i øjnene, er, at *motiverne for friluftsliv* inden for den traditionelle og post-traditionelle måde drejer sig om *kammeratskab* og fællesskab, hvorimod der i modsætning hertil er fokus på *individualitet* i *naturbrugen* inden for den moderne og post-moderne måde.

Oplevelsespolarisering
En anden iøjnefaldende, og virkelig interessant tendens, der skal nævnes, handler om holdninger og værdier på friluftslivets felt. Denne tendens kan bedst beskrives ved at kigge på de unges samfundsholdninger og deling af holdninger med politiske partier. Som det det fremgår af fig. 4.4, er det især de forandringspolariserede, der mener, at *værdierne i deres aktiviteter påvirker deres politiske holdninger*. Og det fremgår også, at det især er disse unge, der deler holdninger med *Socialdemokratiet*. Omvendt har de unge længst til højre i figuren samfundsholdninger, der sædvanligvis betragtes som højreorienterede. Det leder mig frem til en formodning om, at *enten* polariserer friluftslivets felt de unge såvel holdningsmæssigt som politisk, *eller* så vælger de unge at placerer sig på friluftslivets felt, hvor der er holdninger og værdier, som de kan identificere sig med. Under alle omstændigheder mener jeg, at disse resultater kan lede frem til en diskussion af den rolle, som friluftslivets felt spiller i forhold til prægning og/eller afspejling af, de unges værdier og holdninger. Diskussionen har især sin berettigelse fordi, at unge i dag, nok i mere udstrakt grad end unge i forældre- og bedsteforældregenerationen, selv må tage stilling til, hvilke holdninger og værdier man som person kan identificere sig med. I det perspektiv bliver de unges friluftsliv som identitetsprojekt på friluftslivets felt pludselig særdeles relevant for de nuværende og fremtidige holdninger og værdier i vores samfund og debat af samme.

Værdipolarisering
Tendensen beskrevet ovenfor under aktivitetsmåder, kan underbygges af resultaterne om sammenhæng mellem naturbrug og *værdipolarisering*. Her er det tydeligt, at naturbrug blandt de solidaritetspolariserede udtrykker *solidaritet* i modsætning til *individualitet* blandt de individualitetspolariserede.

4.5.4 Friluftsliv som identitetsprojekt på kulturelt niveau på friluftslivets felt

Sammenhængene imellem de unges *natursyn i friluftsliv*[18], *stedforankring i landskab*[19] og *livsform i hverdagsliv*[20] står centralt i udkastet til teorien om unges friluftsliv som identitetsprojekt på kulturelt niveau på friluftslivets

[18] De unge har i undersøgelsen angivet deres enighed i 22 natursynsudsagn. Ud fra teoretiske betragtninger kan natursynene i de enkelte udsagn kategoriseres i forhold til 3 former for rationaler:
1) Æstetisk, sanse- og følelsesmæssig mening baseret på stil: 1) *alt i naturen – inklusiv mennesket – rummer unikke kvaliteter og bør derfor behandles med respekt*, 2) *dyr der kan føle smerte og har bevidsthed har visse rettigheder og derfor har mennesket pligt til at beskytte dyr imod hensynsløs udnyttelse*, 3) *uberørt og vild natur skal beskyttes fordi den har æstetisk og/eller terapeutisk værdi for mennesket*, 4) *intet kunstværk kan have så stor værdi som de smukkeste naturfænomener*, 5) *jeg oplever ofte at jeg er ét med naturen*.
2) Moralsk, ideologisk og holdningsmæssig mening baseret på livsstil: 1) *ødelæggelse af naturen er en trussel mod menneskehedens fortsatte eksistens*, 2) *naturbeskyttelse bør være en overordnet politisk målsætning*, 3) *Danmark bør være et foregangsland på naturområdet i Europa*, 4) *naturen består af ressourcer som vi kan udnytte så længe det ikke går ud over de fremtidige generationer*, 5) *en af de vigtigste grunde til at beskytte naturen er at sikre mennesket en fortsat høj levestandard*, 6) *det er kun acceptabelt at slå dyr ihjel for at forsvare sig eller for at beskytte et andet menneske*, 7) *der er andre samfundsproblemer der er meget vigtigere end beskyttelsen af naturen*, 8) *naturproblemer er globale og Danmark gør allerede mere end hvad der kan forlanges*, 9) *fødevareproduktion retfærdiggør at dyr lever under fabrikslignende forhold*, 10) *det vigtigste formål med naturbeskyttelse er at sikre menneskehedens overlevelse*, 11) *menneskeheden har ret til at udnytte naturens ressourcer som den vil*, 12) *naturbeskyttelse koster mere end det er værd*.
3) Norm og videnmæssig mening baseret på livsform: 1) *mennesker og dyr har de samme rettigheder til at leve et godt liv*, 2) *mange naturlige fænomener har en værdi i sig selv uafhængig af den værdi de måtte have for mennesker*, 3) *ting og fænomener i naturen har fortællingsværdi og kan ses som intellektuelle billeder for menneskelivet*, 4) *alt i naturen – inklusiv mennesket – er besjælet*, 5) *mennesket står over naturen og har større betydning end naturen*.

[19] De unge har i undersøgelsen angivet deres forankring til 1 ud af 7 mulige geografiske områder: 1) *den by eller det sted, hvor personen bor lige nu*, 2) *den landsdel hvor personen bor lige nu*, 3) *den by eller det sted hvor personen voksede op men ikke længere bor*, 4) *Danmark*, 5) *de nordiske lande*, 6) *Europa*, 7) *hele verden*.

[20] De unge har angivet enighed i 24 udsagn om aktiviteternes effekter på hverdagsliv. 4 udsagn heriblandt vedrører i teorien effekter på de unges livsform: 1) *aktiviteterne giver drømme om at bo udenfor byen i DK tæt på natur til aktiviteterne*, 2) *aktiviteterne giver drømme om at bo i udlandet tæt på natur til aktiviteterne*, 3) *aktiviteterne giver dybere forståelse for andre med andre værdier og holdninger*, 4) *normalt er jeg ikke troende men aktiviteterne har givet religiøse oplevelser*. Endnu 4 udsagn heriblandt kan ikke direkte ses som effekter af aktiviteterne, men snare som livsformsrelaterede udsagn i sig selv: 1) *forældre er årsag til at jeg dyrker min nuværende aktivitet*, 2) *opdragelse har åbnet øjne for at naturen og miljøet er noget vi skal passe på*, 3) *jeg vil altid arbejde i byen*, 4) *kunne aldrig drømme om at flytte for at komme tæt på naturen*.

felt. Omfattet af disse sammenhænge er også de unges motivation for eller *årsager til at dyrke friluftsliv, sport og motion på grund af livsform*[21].

Natursyn i friluftslivet

Det er ualmindeligt vanskeligt at operationalisere begreber om natursyn empirisk. I spørgeskemaundersøgelsen har jeg valgt en operationalisering, hvor jeg har forsøgt at tilpasse natursynsudsagn til det konceptuelle fundament i afhandlingen. Således har de unge haft mulighed for, at angive deres enighed i udsagn på 3 niveauer, afhængig af om rationalerne i udsagnene er komponeret af: 1) *æstetisk, sanse- og følelsesmæssig mening baseret på stil*, 2) *moralsk, ideologisk og holdningsmæssig mening baseret på livsstil* eller 3) *norm og videnmæssig mening baseret på livsform*.

Svarene fra de unge peger på, at deres natursyn er skabt af mening fra alle 3 nævnte niveauer. Men det ser også ud til, at meningen fra de tre niveauer indgår i natursyn med forskellig vægt. Således er det først og fremmest *æstetisk, sanse- og følelsesmæssig mening baseret på stil*, som udgør størstedelen af de unges natursyn. Lige herefter følger *moralsk, ideologisk og holdningsmæssig mening baseret på livsstil*, der også udgør en relativ stor bestanddel af de unges natursyn. Sidst men ikke mindst ser det ud til, at *norm og videnmæssig mening baseret på livsform* udgør den mindste bestanddel.

Mine tanker om disse resultater er, at de unge først og fremmest har deres natursyn baseret på mening fra *identitetsprojektets personlige niveau*, hvor det således er *krop, sanser og følelser*, der sætter natursyn. Dernæst står *identitetsprojektets sociale niveau* også for en hel del af skabelsen af natursyn, og her er det ideelt set betydningen af og meningen med *konkret adfærd og værdimæssige og holdningsmæssige retningslinjer herfor*, der udgør basissubstratet for natursyn. Sidst men ikke mindst tager de unge tilsyneladende også afsæt til deres natursyn fra *identitetsprojektet på kulturelt niveau*. På dette niveau er det betydningen af og meningen med den *kognitiv forstands – såvel i bevidst som ubevidst form – evne til at relatere de to ovenfornævnte niveauer*, der udgør byggestenene for natursyn. På baggrund heraf vil jeg mene, at de unge befinder sig i en livsfase, hvor de så at sige er i gang med at skabe mening med natursyn på primært identitetsprojektets personlige og sociale niveau. Men jeg tror ikke, at de endnu har afsluttet denne fase på identitetsprojektets kulturelle niveau. Derfor vil deres fremtid nok komme til at byde dem, at de i højre grad end

[21] De unge har angivet deres enighed i 31 udsagn om deres årsager til at dyrke henholdsvis friluftsliv, sport og motion. Blandt disse udsagn er der 7, som ud fra teoretiske betragtninger kan ses som årsager, der vedrører de unges livsstil: 1) *fordi der er kammeratskab*, 2) *fordi det giver venner*, 3) *fordi jeg godt kan lide at gøre noget sammen med andre*, 4) *fordi jeg godt kan lide at gøre noget alene med mig selv*, 5) *fordi det er sundt*, 6) *fordi det er en udfordring under trygge rammer* og 7) *fordi det giver social status*.

tilfældet lige nu, vil komme til at *relatere* deres *krop, sanser og følelser* med deres *konkrete adfærd og værdimæssige og holdningsmæssige retningslinjer*, for, ad den vej, siden at integrere sig i og bidrage til fremtidige natursyn af mere varig, kulturel karakter.

Stedforankring i landskabet
Som helhed er de unge i undersøgelsen identitetsmæssigt forankret mere lokalt/nationalt end internationalt/globalt til landskab. Således er der flere unge, der er forankret til *den by eller det sted* eller *den landsdel, hvor de bor lige nu*, end der er unge, der er forankret til *de nordiske lande, Europa* eller *hele verden*.

Livsform i hverdagslivet
Resultaterne om aktiviteternes effekter på de unges livsform – eller omvendt effekterne af livsform på aktiviteterne – viser, at langt de fleste unge er overbevidst om, at det er deres *opdragelse* og dermed først og fremmest livsform, der har *åbnet deres øjne for, at naturen og miljøet er noget, vi skal passe på*. Det resultat skal først og fremmest ses i forhold til tidligere omtalt resultat om, at det er aktiviteterne, der er skyld i dette. Sammenlignes disse to resultater, er det effekten af opdragelse, som flest er enige i. Et andet interessant resultat på identitetsprojektets kulturelle niveau er også, at aktiviteterne giver de unge *drømme om at flytte ud for at bo i naturen*. Dog har lidt flere drømme om dette for den *danske* end for den *udenlandske* naturs vedkommende. Endelig er det også interessant, at over halvdelen mener, at deres *aktiviteter har givet dem dybere forståelse for andre mennesker med andre værdier og holdninger end dem selv*. Sidst men ikke mindst mener hver 4. ung, at *forældrene er årsag til at de dyrker deres nuværende aktivitet*.

Årsager til at dyrke friluftsliv, sport og motion på grund af livsform
På identitetsprojektets kulturelle niveau, er de unges primære motiver for at dyrke *friluftsliv* de *dybereliggende værdier* og det *netværk til at gøre andre ting*, som friluftsliv giver. Cirka hver 3. ung dyrker friluftsliv, fordi der er *tradition herfor i vedkommendes familie*. Når det handler om sport, så mener hver 3. ung også, at der er *tradition for at dyrke sport i vedkommendes familie*. Men de primære motiver for at dyrke sport på identitetsprojektets kulturelle niveau er *netværk til at gøre andre ting* og fordi sport giver *dybereliggende værdier*. Dog gælder det i begge tilfælde, at de unges enighed er mere udpræget for friluftslivs end for sports vedkommende. På spørgsmålet om tradition for at dyrke de nævnte aktiviteter er der ikke forskel på friluftsliv og sport. Det ser ikke ud til, at de unge i nævneværdig grad har kulturelle motiver for at dyrke *motion*.

Forskelle og ligheder imellem friluftsliv som kulturelt identitetsprojekt på friluftslivets felt

I forhold til de ovennævnte resultater om de unges natursyn, stedforankring, livsform og motiver for at dyrke friluftsliv, sport og motion, er der også nogle forskelle og ligheder, der er knyttet til de enkelte aktivitetsgrupper, aktivitetsmåder og oplevelses- og værdipolariseringsmekanismer på friluftslivets felt.

Aktivitetsgrupper

Af tabel 4.10 ses de væsentlige signifikante forskelle og ligheder imellem aktivitetsgrupperne.

Jægerne og *sportsfiskerne* ligner endnu engang hinanden på en lang række punkter, og på nogle af disse er spejderne tillige meget lig jægerne og sportsfiskerne. Først og fremmest må det fremhæves, at jægerne og sportsfiskerne ser mest konsoliderede ud i deres natursyn. I begge aktivitetsgrupper er natursynet signifikant for mening baseret på både stil, livsstil og livsform. Det skal også fremhæves at jægernes og sportsfiskernes stedforankring er sammenfaldende, og de må karakteriseres, som de mest lokalt/nationalt forankrede blandt alle aktivitetsgrupperne.

Og ja, endnu engang ligner *spejderne* og *rollespillerne* også hinanden. Her først og fremmest på deres enighed om effekterne af deres aktiviteter på livsform og motiv for friluftsliv. I begge tilfælde er det sociale- eller fællesskabsaspekter, der springer i øjnene. Således er de unge i begge aktivitetsgrupper enige om, at deres aktiviteter har givet dem *forståelse for andre med andre værdier og holdninger end dem selv*, og at de dyrker friluftsliv for at få *netværk til at gøre andre ting*. Men tilsyneladende ser rollespillerne ud til at være mere internationalt/globalt forankrede end spejderne.

Endelig er jeg overrasket over *kano/kajak-roernes* og *sportsklatrernes* motiver for friluftsliv, og at det er de unge i disse to aktivitetsgrupper, der siger, at de dyrker friluftsliv fordi der er *tradition herfor i deres familie*. Faktisk havde jeg forventet, at spejderne, jægerne og sportsfiskerne ville være mest enige heri. For jægernes vedkommende holder min formodning stik, for de har også angivet tradition i familie som motiv for friluftsliv. Den eneste forklaring jeg kan give på svarmønstret er, at det bunder i refleksivitet. For det sjove er, som det ses af effekter på eller af livsform, at både spejderne, jægerne og sportsfiskerne er enige om, at *forældrene er årsag til at de dyrker deres aktiviteter*. Således kunne man foranlediges til at formode, at tradition for friluftsliv skulle være et signifikant motiv for friluftsliv i disse aktivitetsgrupper. Men når det ikke er det, så er det måske fordi, at spejderne, jægerne og sportsfiskerne er opdraget eller født ind i det

Tabel 4.10. *Karakteristiske kendetegn for de enkelte aktivitetsgrupper med hensyn til natursyn, stedforankring, effekter på eller af livsform og motiver for aktiviteter.*

Aktivitetsgruppe: **Karakteristiske kendetegn med hensyn til:**	**Spejder**	**Jæger**	**Sportsfisker**	**Rollespiller**	**Kano/kajak-roer**	**Sportsklatrer**
Natursyn	**Mening baseret på stil:** **2)** Uberørt og vild natur skal beskyttes fordi den har æstetisk og/eller terapeutisk værdi for mennesket. **Mening baseret på livsform:** **8)** Ting og fænomener i naturen har fortællingsværdi og kan ses som intellektuelle billeder for menneskelivet. **9)** Alt i naturen – inklusiv mennesket – er besjælet.	**Mening baseret på stil:** **1)** Dyr der føler smerte og har bevidsthed har visse rettigheder og derfor har mennesket pligt til at beskytte dyr imod hensynsløs udnyttelse. **2)** Uberørt og vild natur skal beskyttes fordi den har æstetisk og/eller terapeutisk værdi for mennesket. **Mening baseret på livsstil:** **4)** Naturen består af ressourcer som vi skal udnytte så længe det ikke går ud over fremtidige generationer. **6)** Naturproblemer er globale og Danmark gør allerede mere end hvad der kan forlanges. **Mening baseret på livsform:** **7)** Mennesker og dyr har de samme rettigheder til at leve et godt liv. **8)** Ting og fænomener i naturen har fortællingsværdi og kan ses som intellektuelle billeder for menneskelivet. **9)** Alt i naturen – inklusiv mennesket – er besjælet.	**Mening baseret på stil:** **1)** Dyr der føler smerte og har bevidsthed har visse rettigheder og derfor har mennesket pligt til at beskytte dyr imod hensynsløs udnyttelse. **2)** Uberørt og vild natur skal beskyttes fordi den har æstetisk og/eller terapeutisk værdi for mennesket. **3)** Jeg oplever ofte at jeg er ét med naturen **Mening baseret på livsstil:** **4)** Naturen består af ressourcer som vi skal udnytte så længe det ikke går ud over fremtidige generationer. **Mening baseret på livsform:** **7)** Mennesker og dyr har de samme rettigheder til at leve et godt liv. **8)** Ting og fænomener i naturen har fortællingsværdi og kan ses som intellektuelle billeder for menneskelivet. **9)** Alt i naturen – inklusiv mennesket – er besjælet.		**Mening baseret på livsstil:** **4)** Naturen består af ressourcer som vi skal udnytte så længe det ikke går ud over fremtidige generationer.	**Mening baseret på stil:** **1)** Dyr der føler smerte og har bevidsthed har visse rettigheder og derfor har mennesket pligt til at beskytte dyr imod hensynsløs udnyttelse. **Mening baseret på livsstil:** **5)** Det er kun acceptabelt at slå dyr ihjel for at forsvare sig eller for at beskytte et andet menneske.
Stedforankring	**1)** Den by/det sted hvor de bor lige nu. **5)** Nordiske lande.	**1)** Den by/det sted hvor de bor lige nu. **2)** Den landsdel hvor de bor lige nu. **3)** Danmark.	**1)** Den by/det sted hvor de bor lige nu. **2)** Den landsdel hvor de bor lige nu.	**2)** Den landsdel hvor de bor lige nu. **6)** Europa. **7)** Hele verden	**3)** Danmark. **4)** By/sted hvor de er opvokset men ikke længere bor. **5)** Nordiske lande.	**4)** By/sted hvor de er opvokset men ikke længere bor. **5)** Nordiske lande. **6)** Europa. **7)** Hele verden
Effekter på eller af livsform	**2)** Aldrig flytte for at komme tæt på natur. **3)** Forståelse for andre med andre værdier og holdninger. **4)** Religiøse oplevelser. **5)** Forældre årsag til aktivitet.	**1)** Bo udenfor by i DK tæt på natur. **5)** Forældre årsag til aktivitet.	**1)** Bo udenfor by i DK tæt på natur. **3)** Forståelse for andre med andre værdier og holdninger. **5)** Forældre årsag til aktivitet.	**3)** Forståelse for andre med andre værdier og holdninger.	**5)** Forældre årsag til aktivitet.	
Motiv for friluftsliv	**2)** Netværk til andre ting.	**3)** Tradition for friluftsliv i familie.	**1)** Dybereliggende værdier.	**2)** Netværk til andre ting.	**3)** Tradition for friluftsliv i familie.	**3)** Tradition for friluftsliv i familie.
Motiv for sport						
Motiv for motion						

friluftsliv, som deres forældre har dyrket eller stadig dyrker. Det er kano/kajak-roerne og sportsklatrerne måske ikke i samme grad, og derfor har de måske været nødt til at gøre sig bevidst om, at tradition for friluftsliv i deres familie er motiv for at dyrke friluftsliv.

Figur 4.5 viser karakteristiske forskelle og ligheder på friluftslivets felt med hensyn til aktivitetsmåde, oplevelses- og værdipolarisering i relation resultater om friluftsliv som identitetsprojekt på kulturelt niveau.

Aktivitetsmåder

Som det fremgår af fig. 4.5 er natursynet indenfor både *den post-traditionelle* og *post-moderne måde* signifikant på udsagnet om, at det *vigtigste formål med naturbeskyttelse er sikring af menneskehedens overlevelse*. Meningen med denne antropocentriske positionering i forhold til naturen kan forstås i sit rette lys, hvis de unges aktivitetshistorik og dermed også resultatet fra interviewundersøgelsen inddrages i fortolkningen. Fælles for den post-traditionelle og post-moderne måde er, at begge måder inkorporer både et individualistisk og et kollektivistisk livssyn i de unge, således at de unge føler, handler og tænker i forhold til et ansvar for både sig selv og for fællesskabet. Således vil jeg mene, at disse unge, via deres brug af ekstreme aktiviteter til søgen efter og fund af grænser for selvets natur, altid når frem til at perspektivere – uanset om der er tale om søgen efter og fund af grænser i den egen indre menneskelige natur eller den ydre naturlige natur – al natur og naturlig udvikling i forhold til, i første omgang egen overlevelse og i anden omgang overlevelse for de menneskelige samfund og kulturer. Umiddelbart vil jeg omvendt tro, at den antropocentriske positionering nok vil være kraftigere inden for den *moderne måde* og svagere inden for den *traditionelle måde*. Således forstået, at mennesket og menneskelig udvikling nok værdsættes langt højere inden for den moderne måde, og at naturen og naturlig udvikling værdsættes langt højere inden for den traditionelle måde. Min formodning bygger jeg på, at den traditionelle måde nok aldrig formår, at sætte de unge i en situation, hvor naturen må ofres på bekostning af udvikling og forandring af individets natur. Men omvendt mener jeg også, at den moderne måde nok heller ikke formår, at begrænse de unges søgen efter natur i sig selv, hvorfor måden er parat til at ofre den ydre natur for den indre naturs skyld. I det semiotiske, peirceianske perspektiv kan man anderledes meget abstrakt sige, at udvikling og forandring måske primært domineres af førsteheds og tredjeheds modalitet indenfor henholdsvis den moderne og traditionelle måde.

Fælles for friluftslivets effekter på livsform eller livsforms effekt på friluftsliv inden for både *den traditionelle* og *post-moderne måde* er, at *opdragelse har åbnet de unges øjne for at passe på natur og miljø* og at *aktiviteterne giver de unge drømme om at bo udenfor byer i Danmark for at være tæt på natur*. Fortolkning af det første udsagn må være, at de unges forældre givet vis høre til ”nej tak til atomkraft” generationen. De unges

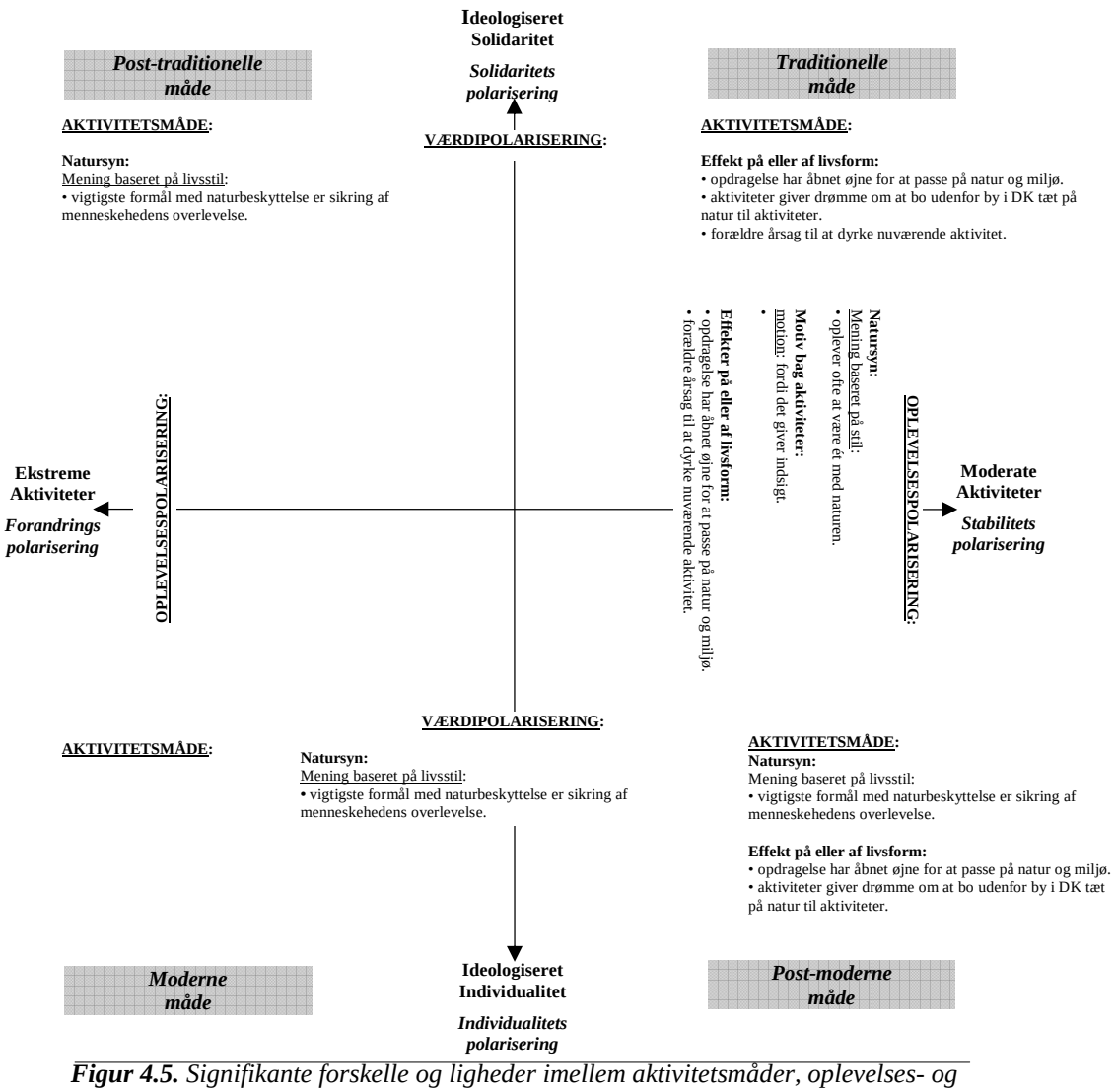

Figur 4.5. *Signifikante forskelle og ligheder imellem aktivitetsmåder, oplevelses- og værdipolarisering og natursyn, effekter på eller af livsform og motiver for friluftsliv, sport og motion på friluftslivets felt.*

forældre var selv unge i 70erne og har derfor måske opdraget de unge i den såkaldte tredje grønne bølges ånd. Så det er sikkert bevægelsen af økologi, ø-lejr, højskole, Greenpeace osv., hvor natur og miljø kom på den politiske agenda, der har sine efterdønninger i de unges udsagn. Fortolkningen af det andet udsagn kan være, at de unge som tidligere omtalt polariseres mere lokalt/nationalt end internationalt/globalt inden for den traditionelle og post-

traditionelle måde. En anden fortolkning kan være, at disse unge ikke er så udviklings- og forandringsorienteret som indenfor den post-traditionelle og moderne måde, hvorfor det kan give mening at drømme om at trække sig tilbage fra det pulveriserende og til tider stressende byliv for at leve et mere roligt liv på landet eller i provinsen. En tredje fortolkning kan være, at disse unge har forkærlighed for de stedsansmæssige kvaliteter i natur og landskab. Det viser resultaterne omtalt under stedsans i hvert tilfælde. Og således må udsagnet tages som udtryk for, at de unge drømmer om at leve med sådanne kvaliteter i deres hverdagsliv.

Endelig står udsagnet om, at *forældrene er årsag til at de unge dyrker deres nuværende aktivitet* stærkt inden for den traditionelle måde. Det fortolker jeg som, ja netop, at tradition for særligt traditionelle aktiviteter positionerer sig stærkest på friluftslivets felt indenfor den traditionelle måde. Man vil således også kunne sige, at friluftslivets felt måske i særdeleshed får sin hoveddynamik af de former for konflikter, specifikke praksisser og konkurrencer, der står sig mellem den moderne og traditionelle måde. Og således tror jeg rent faktisk, at den megen tale om forandringer i friluftsliv imod et stadig mere individualistisk, spændings og præstationsbaseret friluftsliv, netop bygger sig op ovenpå denne umiddelbare konflikt imellem den traditionelle og moderne måde at dyrke friluftsliv på. Det er en lang og spændende drøftelse, som jeg vil fortsætte i afhandlingens diskussion.

Oplevelsespolarisering

Fig. 4.5 viser også, at moderate aktiviteter polariserer de unge oplevelsesmæssigt til natursynsudsagnet om, at *opleve ofte at være ét med naturen*. Min fortolkning af det resultat bygger jeg igen på de nævnte stedsansmæssige kvaliteter i natur og landskab. Jævnfør de tidligere omtalte resultater, er det de unge inden for den traditionelle og post-moderne måde, der har størst øje for kvaliteter som former, farver, lys og stilhed og ro i natur og landskab. Ifølge min forståelse af stedsans er det netop sådanne kvaliteter, de unge genfinder i sig selv, når de spejler sig i landskab. Derfor overrasker det heller ikke, at det er den samlede pulje af unge inden for den traditionelle og post-moderne måde, der ofte oplever sig ét med naturen, netop fordi de oplever de nævnte kvaliteter i naturen som kvaliteter inde i dem selv.

Det overrasker ikke, at motivet om at dyrke motion, *fordi det giver indsigt* er signifikant blandt de unge, der oplevelsespolariseres gennem moderate aktiviteter. For i forhold til et nok langt større fokus på håndgribelige *kropslig* aspekter indenfor ekstreme aktiviteter, i hvert tilfælde overfladisk set, er fokus i modrate aktiviteter umiddelbart mere koncentreret omkring de blødere og uhåndgribelige *kognitive* aspekter. Men igen kan det også være de nævnte stedsansmæssige kvaliteter, der ligger bag udsagnet om at dyrke motion for indsigtens skyld. For netop lys, former, farver og stilhed og ro i naturen, som moderate aktiviteter netop levner anledning til at nå at

opfatte, giver tit anledning til eftertænksomhed og kontemplation, og det kan i sig selv være et motiv for at dyrke motion i naturen.

Endelig er udsagnene om, at *opdragelse har åbnet de unges øjne for at passe på natur og miljø* og at *forældre er årsag til, at de unge dyrker deres nuværende aktivitet* udpræget blandt de unge, der oplevelsespolariseres gennem moderate aktiviteter. Som tidligere omtalt, og som det således også fremgår af 4.5, er begge disse udsagn også særligt udbredte blandt de unge, der dyrker friluftsliv som identitetsprojekt på den traditionelle måde, og det førstnævnte udsagn blandt de unge, der befinder sig inden for den post-moderne måde. Det leder mig frem til en formodning om, at den form for tradition og sæd og skik, der befinder sig i moderate aktiviteter, den reproduceres i langt højre grad inden for især den traditionelle men også post-moderne måde end tilsvarende inden for den post-traditionelle og moderne måde. Og man kunne måske fristes til at være fræk og sige, at det ikke er inden for i hvert tilfælde den traditionelle måde, at det "nye sker under solen" inden for friluftslivet i Danmark. Men dertil skal selvfølgelig også siges, at nogen unge har i højere grad behov for at blive stabiliseret end skubbet ud i forandring identitetsmæssigt, når de dyrke friluftsliv. Og her har i hvert tilfælde den traditionelle måde sin berettigelse, ved at den givet vis giver de unge en oplevelse af identitetsmæssig kontinuitet frem for diskontinuitet.

Værdipolarisering

Som tidligere omtalt var udsagnet om, at det *vigtigste formål med naturbeskyttelse er sikring af menneskehedens overlevelse* udpræget indenfor *den post-traditionelle* og *post-moderne måde*. Men udsagnet er, som det ses i fig. 4.5, også signifikant blandt de værdimæssigt set, individualitetspolariserede unge. Her mener jeg, at det kan være de ekstreme aktiviteter, der leder de unge frem til at indtage en antropocentrisk position i forhold til menneskehedens naturrelation. Logikken i min fortolkning består i, at idealistisk set vil ekstreme aktiviteter i yderste rendyrket form lede de unge ud i en ultimativ situation, der indeholder to valgmuligheder. Enten slår de endnu en pløk ind i stenvæggen for at komme det sidste stykke op over væggen, eller også skåner de væggen for hullet fra pløkken og tager chancen. Men i begge tilfælde står valget i forhold til deres egen overlevelse. Følgen heraf er, at deres overlevelsesinstinkt altid ultimativt vil føre dem frem til, at deres egen overlevelse kommer i første række. Derfor vil de heller aldrig kunne nå frem til nogen som helst logisk slutning om, at det vigtigste formål med naturbeskyttelse f.eks. er, at sikre overlevelsen af naturen i sig selv. Nej, de er velvidende om, at menneskets overlevelse kommer i første række, og derfor har naturbeskyttelsesinitiativer også deres legitimitet fra at skulle sikre menneskehedens overlevelse.

5.

DISKUSSION & PERSPEKTIVERING

Inden nogen kommer for godt i gang med at pege fingre ad deres omgangskreds og udnævner unge i deres familie, blandt venner og bekendte til unge, der i friluftsmæssig henseende er *moderne*, *traditionelle*, *post-traditionelle* og *post-moderne*, er det vigtigt at fastslå, at de fire måder at dyrke friluftsliv som identitetsprojekt på friluftslivets felt er *idealtyper*. De findes ikke i virkeligheden, men er en rendyrkning af bestemte måder at dyrke friluftsliv som identitetsprojekt på friluftslivets felt, som eksisterer side om side i de fleste unge. Ja, de fleste unge vil sikkert bruge deres friluftsliv som identitetsprojekt på alle fire måder. I hvert tilfælde set over tid. Man har opfundet den slags typologier i sociologien, fordi man gerne vil udføre tankeeksperimenter. Det vil sige: Man vil forsøge at tænke sig til, hvad der sker i en situation, og hvordan og hvorfor, hvor mennesker handler fuldkommen rationelt eller fuldkommen følelsesmæssigt. På den måde kan man sige, at sociologer opfandt en tankeleg, der fraset den imponerende grafik minder om et computerspil længe før, det blev til en folkeforlystelse at bygge kunstige verdner og se, hvad der sker, når man slipper kunstige mennesker løs i dem.

Derfor vil jeg gerne sige én gang for alle, at jeg i afhandlingen ikke taler om konkrete unge mennesker, hvis livs skæbne det er i friluftslivet at være traditionalister, modernister, post-modernister og post-traditionalister. Man må forstå de fire forskellige måder at dyrke friluftsliv som identitetsprojekt på som en del af en lang tradition i sociologien for at gennemføre tankeeksperimenter, hvor stiliserede mennesker optræder i stiliserede verdner. Så hvis figurerne af de unge virker livagtige, er det ikke, fordi de er virkelighed. Så er det fordi grafikken i udkastet til teorien om de unges friluftsliv som identitetsprojekt er flot – ligesom i et computerspil.

5.1 ET UDKAST TIL EN TEORI OM UNGES FRILUFTSLIV SOM IDENTITETSPROJEKT PÅ FRILUFTSLIVETS FELT

En del af formålet med afhandlingen har været, *at undersøge unge danskeres måder at dyrke friluftsliv (1) i landskab (2) i et ungdoms- og hverdagslivsperspektiv (3) med henblik på at forstå de unges friluftsliv som identitetsprojekt (4) på friluftslivets felt (5).*

Sammenhængen mellem formålet, de enkelte fremhævede elementer heri og teoriudkastet, kan vises ved at kaste et blik på de tre hovedmodeller, som visuelt, grafisk set sammenfatter hele teoriudkastet. Den ene model fremgår af fig. 5.1, den anden af fig. 5.2 og den tredje af fig. 5.3.

Modellen i fig. 5.1 udgør det semiotiske, metateoretiske grundlag for begrebsrammen i fig. 5.2, der epistemologisk set er komplementeret med begrebsbidrag fra en række forskellige forskningsfelter. Et par af disse forskningsfelter har også leveret bidragene til at skitsere de grundlæggende

akser på friluftslivets felt i fig. 5.3. Men derimod er diagonalerne på dette felt skabt ved at interpolere de tre identitetsniveauer og tilhørende begreber i fig. 5.2 i fig. 5.3.

Trikotomi / **Kategori**	*Representamen*	*Objekt*	*Interpretant*
Førstehed	Kvalitegn	Ikon	Rheme
Andenhed	Sintegn	Index	Dicitegn
Tredjehed	Legitegn	Symbol	Argument

Figur 5.1. *Grundbegreberne i Peirces semiotiske doktrin sammenfattet i tabelform.*

Unges friluftsliv som identitetsprojekt / **Identitetsniveau**	*»Friluftsliv«*	*»Landskab«*	*»Hverdagsliv«*
»Personlig identitet«	»Naturoplevelse«	»Stedsans«	»Stil«
»Social identitet«	»Naturbrug«	»Stedtilknytning«	»Livsstil«
»Kulturel identitet«	»Natursyn«	»Stedforankring«	»Livsform«

Figur 5.2. *Grundbegreber i udkastet til teorien om unges friluftsliv som personligt, socialt og kulturelt refleksivt identitetsprojekt på individniveau sammenfattet i tabelform.*

Det fremgår heraf, at elementerne i formålet: *friluftsliv (1), landskab (2), ungdoms- og hverdagslivsperspektiv (3)* er omfattet i fig. 5.2 af henholdsvis *»friluftsliv«*, *»landskab«*, *»hverdagsliv«*. Det fjerde element: *unges friluftsliv som identitetsprojekt (4)* er omfattet af dels hele yderste venstre kolonne: *»personlig identitet«*, *»social identitet«* og *»kulturel identitet«*, og af dels hele øverste vandrette række: *»friluftsliv«*, *»landskab«* og *»hverdagsliv«* i fig. 5.2. Endelig at det femte element i formålet, *friluftslivets felt (5)*, er grundlagt med akserne i fig. 5.3. Det følger heraf hvorledes formålet med afhandlingen er tænkt ind i hele fig. 5.3.

Afhandlingen leder derfor frem til, at de unges friluftsliv kan forstås ud fra *fire idealtypologier* af måder, de unge dyrker friluftsliv som personligt, socialt og kulturelt identitetsprojekt på friluftslivets felt: *den traditionelle måde*, *den post-moderne måde*, *den moderne måde* og *den post-traditionelle måde*. De fire personlige, fire sociale og fire kulturelle identitetsniveauer er alle relationer fordelt til både en horisontal oplevelses- og handlingsakse og en vertikal værdiakse på friluftslivets felt. Den horisontale skala (x-aksen) repræsenterer grader af *oplevelses- og handlingspolarisering* spændende fra at *ekstreme* til *moderate aktiviteter* virker henholdsvis *forandringspolariserende* og *stabilitetspolariserende* på de unges identitet. Den vertikale skala (y-aksen) viser grader af *værdipolarisering* spændende

fra at *ideologiseret solidaritet* til *ideologiseret individualitet* kan virke henholdsvis *solidaritetspolariserende* og *individualitetspolariserende* på de unges identitet.

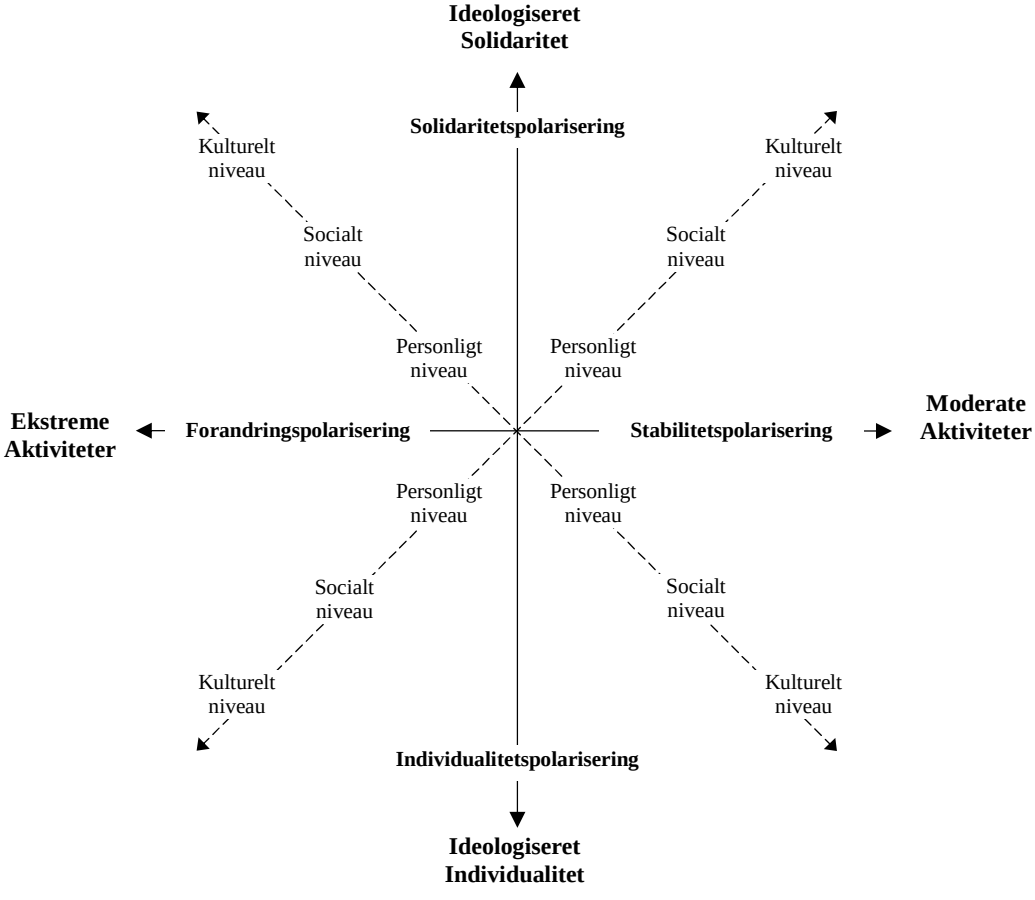

Figur 5.3. *Grundbegreber i udkastet til teorien om unges friluftsliv som personligt, socialt og kulturelt refleksivt identitetsprojekt på friluftslivets felt sammenfattet i diagramform*

Teoriens reliabilitet, validitet og generalisering

Inden jeg begynder at diskutere, hvem jeg mener, der kan bruge teorien og hvordan og hvorfor, er det på sin plads, at diskutere teoriens reliabilitet, validitet og generalisering.

Først og fremmest vil jeg sige, at som helhed har teorien igennem hele afhandlingens forløb, løbende været genstand for verifikation. Dvs. at jeg har haft hånd i hanke med kontrol af teoriens reliabilitet, validitet og generalisering hele vejen igennem afhandlingen.

5.1.1 Reliabilitet

Reliabilitet vedrører teoriens konsistens, eller sagt med andre ord, hvor vidt man kan stole på teorien. Et naturligt udgangspunkt for en diskussion heraf må i første omgang være, hvad teorien fortæller om unges friluftsliv, og i anden omgang kan man så diskutere, hvorvidt man kan sætte sin lid til en sådan forklaring af unges friluftsliv.

Grundlæggende semiotisk set fortæller teorien, at de unges friluftsliv er et fænomen, der står for noget andet, der er relevant og aktuelt for de unge i deres hverdagsliv. Umiddelbart står friluftslivet for noget i det landskab, hvor det forgår, men derudover forstås friluftslivet også som både middel til og resultat af de unges hverdagsliv. Som følge fortæller teorien, at de unges hverdagsliv er både direkte og indirekte bestemt af deres friluftsliv sådan forstået, at friluftslivet kan ses som et *hverdagslivets identitetsprojekt på friluftslivets felt*. Som følge heraf fortæller teorien også, at det er de unges *identitetsprojekt i deres aktuelle hverdagsliv*, der repræsenterer sig, når de unge dyrker friluftsliv på friluftslivets felt. På feltet kan de unge relatere deres personlige, sociale og kulturelle identitet til såvel en oplevelses- og handlingsmæssig strukturel dimension og en værdimæssig strukturel dimension. Og det er endelig disse strukturelle dimensioner, der både er middel til og resultat af de unges identitetsprojekt i deres aktuelle hverdagsliv. Det skal forstås sådan, at de kan bruge strukturelle dimensioner af friluftslivet felt til både af forandrings- og stabilitetspolarisere sig selv identitetsmæssigt, og til både at solidaritets- og individualitetspolarisere sig selv identitetsmæssigt.

På baggrund af de empiriske resultater i afhandlingen viser det sig, at de unge bruger disse strukturelle dimensioner til at polarisere sig identitetsmæssigt på en lang række områder i livet:

På identitetsprojektets personlige niveau til at polarisere sig selv i retning af: 1) *at afstresse*, 2) *at genvinde fysisk og psykisk overskud*, 3) *at rekreere indre balance og ro*, 4) *at befri sig fra bindinger, begrænsninger, regler, stress, snavs, larm og jag i hverdagen*, 5) *at få fysisk og psykisk overskud til brug i arbejde, skole og/eller uddannelse*, 6) *at styrke selvtillid, dømmekraft i valgsituationer, og evner til at sætte og nå forskellige mål i hverdagen*.

På identitetsprojektets sociale niveau til at polarisere sig selv i retning af: 1) *at udvikle bevidsthed om, og holdninger til vigtigheden af, at passe på miljø og natur, og tillige handleanvisninger i forhold til konkret omgang med natur og miljø*, 2) *at udvikle bevidsthed om, og holdninger til, andre menneskers og forskellige politikkers forholdene sig til miljø og natur*, 3) *at udvikle negative holdninger til andre, der behandler natur og miljø uhensigtsmæssigt*, 4) *at udvikle bevidsthed om, og holdninger til, det vilde ungdomsliv med fest, alkohol og stoffer, og tillige holdnings- og handlingsanvisninger i forhold til konkret at lægge afstand til et sådant ungdomsliv og selv leve en sund livsstil*, 5) *at styrke sin individualitet og*

evne til at være et stærkt individ i hverdagen, 6) *at styrke sig socialt og evne til at begå sig i fællesskab i hverdagen*, 7) *at lade sig påvirke på sine politiske holdninger og orientering*.

På identitetsprojektets kulturelle niveau til at polarisere sig selv i retning af: 1) *at styrke beslutningsgrundlag for erhvervs- og uddannelsesvalg*, 2) *at styrke beslutningsgrundlag for valg af familiemønster og bosætningsvalg*, 3) *at få dybere forståelse for andre mennesker med andre værdier og holdninger end én selv*.

Pointen i teorien er, at *kvantitativt set* polariserer friluftslivet alle de unge identitetsmæssigt på disse hverdagslivsområder, men *kvalitativt set* er der forskel på såvel indhold og form at de stile, livsstile og livsformer, som friluftslivets felt polariserer de unges identitetsdannelse i retning af. Og helt grundlæggende kan der tales om fire forskellige måder på friluftslivets felt – *den traditionelle*, *den moderne*, *den post-traditionelle* og *den post-moderne måde* – der polariserer de unges identitet i forskellig retning på de omtalte hverdagslivsområder.

Idealtypisk set er styrken ved den traditionelle måde, at den skaber høj grad af *kontinuitet* i de unges identitetsdannelse. Det skal forstås sådan, at måden polariserer de unge i retning af den sikkerhed og solidaritet, der allerede er grundlagt af forældregenerationens livsstil og livsform. Derfor ser man også typisk, at disse unge ikke er specielt fokuserede på identitetsprojektets personlige niveau og dermed stil.

Idealtypisk set er styrken ved den moderne måde, at den skaber høj grad af *diskontinuitet* i de unges identitetsdannelse. Det skal forstås sådan, at måden polariserer de unge i retning af en forandring og individualitet, som bryder op den livsstil og livsform, som forældregenerationen til disse unge tilhører. Derfor ser man også typisk, at disse unge er meget fokuserede på identitetsprojektets personlige niveau og dermed stil.

Følgerne af for megen og for lidt vægt på forældregenerationens livsstil og livsform kan imidlertid også betyde, at der er et *underdrevent* fokus på personlig identitet og stil inden for den traditionelle måde og et *overdrevent* fokus på personlig identitet og stil inden for den moderne måde. Og dette kan være *svaghederne* ved begge disse idealtypiske måder.

I teorien gør disse svagheder sig ikke gældende inden for både den post-traditionelle og post-moderne måde. Det skyldes, at *aktivitetshistorikken* indenfor disse to måder er langt mere mangfoldig blandt de unge. Dvs. at disse unge har erfaringer med at dyrke aktiviteter på både den moderne og den traditionelle måde. Følgerne heraf er også, at den post-traditionelle og post-moderne måde viser sig med langt højre grad af balance i relation til, at de unge inden for disse to måder har langt lettere ved at bruge deres friluftsliv på såvel det personlige, sociale som kulturelle identitetsniveau. Forskellen imellem de to måder er dog, at den post-traditionelle måde

moderniserer den traditionelle måde, og at den post-moderne måde *traditionalisere* den moderne måde.

Pointen i forhold til denne del af teorien er, at den traditionelle og moderne måde ligger i forlængelse af hinanden på friluftslivets felt i netop den diagonal, som friluftslivet institutionelt set er organiseret omkring. Modsat ligger den post-traditionelle og den post-moderne måde i forlængelse af hinanden på en diagonal på friluftslivets felt, som der institutionelt set *ikke* er organisatoriske rammer for. Eftersom det er disse to måder, der ud fra en identitetsmæssig ungdomsvinkel forekommer mest hensigtsmæssige set ud fra brugerperspektivet, da må det give stof til eftertanke for de berørte aktører indenfor det institutionelle og organisatoriske friluftsliv.

Hvor om alt er, for at vende tilbage til teoriens *reliabilitet* og hvor vidt man kan stole på teorien, da vil den i høj grad være bestemt af i hvilken grad friluftslivets institutionelle aktører kan nikke genkendende til teorien ud fra deres generelle erfaringer med og kendskab til unges friluftsliv.

Ud fra mit kendskab til feltet i praksis, er jeg helt sikker på, at teorien vil vække såvel modstand som medhold. Jeg vil ikke gå ind i en diskussion af godt og dårligt og rigtigt og forkert friluftsliv – for jeg ved, at friluftslivet er et følelsesladet emne for mange aktører på feltet. Men jeg håber, at teorien kan bruges som inspiration i det fremtidige institutionelle arbejde med forbedre det organiserede og uorganiserede friluftsliv for unge og ungdom i Danmark. I tillæg hertil vil jeg sige, at set ud fra de unges synspunkt vil det være identitetsmæssigt fordelagtigt, såfremt man institutionelt set kunne arbejde med lidt bredere tilgange til forståelse af friluftsliv, og herunder også begynde at medtænke de unges idræt, motion og sport i det fremtidige arbejde med at udvikle friluftslivets felt.

5.1.2 Validitet

Validitet beror på teoriens håndværksmæssige kvalitet, herunder kontinuerlig kontrol af teoriens stadier, fremsættelse af nye spørgsmål og teoriens rumlighed for de empiriske resultater fra interviewundersøgelsen og spørgeskemaundersøgelsen. Så kort sagt er teoriens validitet udtryk for, om teorien også fortæller noget om, hvad det er meningen, at den skal, såvel ud fra afhandlingens formål som ud fra de empiriske resultater, som teorien skal kunne rumme, for at kvalificere sig til en teori om unges friluftsliv som identitetsprojekt på friluftslivets felt.

En håndværksmæssige kvalitet ved teorien er, at den bygget op *induktivt*. Dvs. at jeg har løbende arbejdet frem og tilbage, både i forhold til at lade teorien udforme sig på baggrund af de empiriske resultater, og i forhold til at lade de empiriske resultater udforme sig på baggrund af teorien.

En anden håndværksmæssig kvalitet er, at teorien er bygget op fra bunden med semiotik og herefter overbygget med teoribidrag fra både forskningsfeltet for friluftsliv, forskningsfeltet for *human-place*

relationships, feltet for ungdomsforskning og feltet for livsstilsforskning. Den håndværksmæssige udfordring heri ligger i arbejdet med at sætte teoribidragene fra de forskellige forskningsfelter på, hvad jeg vil kalde begrebsmæssig "fællesnævner" og herefter lade begreberne "tælle" forskelligt for »friluftsliv«, »landskab«, »hverdagsliv«. Dette arbejde indebærer, at jeg kontinuerligt har været nød til at kontrollere teoriens stadier med hensyn til at stemme begreber og begrebskonstruktioner sammen. Herunder vil jeg især fremhæve, at den peirceianske begrebsramme har hjulpet meget – og i *deduktiv* forstand – i forhold til at bevare fokus og systematisere og kategorisere begrebsbidragene fra de forskellige forskningsfelter, og efterfølgende igen placere og relatere bidragene til hinanden på de steder, hvor de høre til i teorien. Denne analyse af de forskellige forskningsfelter og det efterfølgende arbejde med at relatere udvalgte begrebsbidrag til hinanden, har i sig selv en kvalitet i den forstand, at der må arbejdes systematisk, kategorisk og præcist. Og jeg mener at en sådan måde at arbejde på er nødvendig for at lave en teori, der begrebsmæssigt hænger sammen.

En tredje håndværksmæssig kvalitet ved teorien fremgår af, at den under sin tilblivelse har skabt grobund for en række nye spørgsmål. Eksempelvis *hvad Peirces tænkning kan forklare om forandringerne i, eller udviklingen af, unges friluftsliv på friluftslivets felt, nu, og videre ind i det 21.århundrede?* Som svar herpå kan der f.eks. tages afsæt i Peirces teori for den evolutive dynamik. Ifølge teorien vil al udvikling i friluftsliv være styret af tre ligeværdige ideer om *potentielle muligheder, mekaniske nødvendigheder* og *tendenser til vanedannelse og stabil adfærd over tid*. I det lys vil forandringer i tradition for friluftsliv, nok være at se som manifestationer på det niveau, der handler om mekanisk nødvendighed (»social identitet«), men forandringerne vil i bund og grund være foranlediget af opbrud i tendenser til vanedannelse og stabil adfærd over tid (»kulturel identitet«), som følge af udvikling i de potentielle muligheder (»personlig identitet«). En sådan tankegang ligger netop til grund for skitseringen ovenfor af den kontinuitet og diskontinuitet, som gør sig gældende indenfor henholdsvis den traditionelle og den moderne måde.

Men andre spørgsmål er også dukket op undervejs i arbejdet med teorien. F.eks. *hvad det er for aktuelle udfordringer eller livsvilkår, der er presserende for unges identitetsdannelse i deres nuværende livssituation? – og i videre forstand, kan der være forbindelse imellem disse udfordringer og så de unges friluftsliv som identitetsprojekt?* Jeg mener afgjort at resultaterne viser, at der er en række sammenhænge imellem udfordringer i de unges aktuelle livsvilkår og så deres friluftsliv som identitetsprojekt. F.eks. kan resultatet fra såvel interview- som spørgeskemaundersøgelsen om, at de unges aktiviteter giver dem overskud til at klare job, uddannelse og skole, fortolkes således, at det er sådanne karriereudfordringer, der foranlediger

aktiviteternes effekter af overskud, der kan bruges til at overkomme karriereudfordringerne i hverdagslivet. En lang række af de polariseringseffekter på identitetsprojektets personlige, sociale og kulturelle niveau, som jeg har nævnt i kursiv under forrige afsnit om reliabilitet, kan fortolkes på tilsvarende vis.

Endelig har arbejdet med teorien også givet anledning til at rejse et spørgsmål, som jeg synes er særdeles vigtigt at diskutere, ikke kun her i afhandlingen, men også i fremtiden blandt de, der arbejder professionelt indenfor friluftslivets institutionelle rammer. Spørgsmålet lyder, *om der overalt på friluftslivets felt er frit spil for de unges identitetsprojekt på både personligt, socialt og kulturelt niveau?*, eller *om friluftslivet i nogle af sine mere eller mindre organiserede former på feltet er lukket for denne identitetsdannelse som følge af, at klubber, foreninger osv., på forhånd har bestemt, hvad de unge skal have ud af friluftsliv?* Når det handler om friluftsliv som identitetsprojekt på den post-traditionelle og post-moderne måde, da er svaret *ja* til første spørgsmål; til at der ingen for disse to måder er frit spil for de unges identitetsprojekt på alle tre identitetsniveauer. Årsagen hertil kan tilskrives disse unges aktivitetshistorik, der omfatter både ekstreme og moderate aktiviteter og individualitets- og solidaritetsværdier. Men på første spørgsmål er svaret også *nej*, når det handler om, om der inden for den moderne og traditionelle måde er frit spil for de unges identitetsprojekt på alle tre identitetsniveauer. En af årsagerne hertil er først og fremmest, at disse unges aktivitetshistorik *ikke* i væsentligt omfang inkluderer aktiviteter udenfor henholdsvis den moderne og traditionelle måde. Som følge er disse unge pålagt for megen restriktion fra henholdsvis solidaritetsværdierne indenfor den traditionelle måde og individualitetsværdier inden for den moderne måde. Følgerne heraf er, at der i radikale tilfælde – og når disse tilfælde betragtes ud fra hvad godt og skidt vil være ud fra et ungdomsperspektiv – vil være et overdrevet fokus på identitetsprojektets personlige niveau indenfor den moderne måde og på identitetsprojektets sociale og kulturelle niveau indenfor den traditionelle måde.

Mit svar på det andet spørgsmål er *ja*. Jeg mener, at afhandlingens kortlægning af de fire måder viser, at friluftslivet i sine institutionelle og organisatoriske rammer, der ligger i diagonalen mellem den moderne og traditionelle måde, er lukket for dele af de unges identitetsdannelse. Jeg har allerede nævnt, at denne lukkethed måske mest af alt skyldes restriktioner fra henholdsvis solidaritetsværdierne indenfor den traditionelle måde og individualitetsværdier inden for den moderne måde, og som givet vis sættes af de klubber, foreninger, vennekredse osv., som de unge indgår i, når de dyrker deres aktiviteter. I den forbindelse vil jeg sige, at normative tilgange til eller rigoristiske definitioner af, hvad er friluftsliv, selvfølgelig sagtens kan være politisk organisatorisk vigtige og pædagogisk og

undervisningsmæssigt påkrævede, hvis man ønsker at fremme særlige aspekter af friluftsliv for særlige aktivitetsgrupper som f.eks. spejdere, jægere, lystfiskere, kano/kajak-roere klatrere osv. Men samtidig gør sådanne tilgange til friluftsliv det også sværere for de unge ud fra et aktør- og ungdomsperspektiv, at få det fulde udbytte ud af friluftslivets potentiale med hensyn til, at friluftslivet ideelt set kan bruges på alle identitetsniveauer af de unge. Jeg vil derfor anbefale det institutionelle og organisatoriske friluftsliv til i fremtiden, at skele stærkt til, hvad der er de unges identitetsmæssige behov i netop deres hverdagslivsperspektiv. Jeg kunne også anbefale, at man inden for det institutionelle og organisatoriske friluftsliv begyndte at indlede samarbejde med institutioner, der formelt set arbejder indenfor sport, idræt og motion. Jeg mener, at friluftsliv, sport, idræt og motion i mange tilfælde vil kunne tilbyde de unge noget forskelligt, men som samlet set er identitetsmæssigt mere fordelagtigt for de unge, end hvis de unge kun skulle trække på enten friluftsliv eller sport eller idræt eller motion alene. Jeg ved, at spejdere allerede arbejder med sportificerede udlægninger af friluftsliv, når de f.eks. prøver at sejle kajak. En sådan tilgang til friluftsliv er et godt skridt på vejen, til en mere helhedsorienteret identitetsmæssig tilgang til friluftsliv. Men måske skal der mere til. Måske kunne man begynde på overordnet plan at arbejde langt mere på tværs af friluftsliv, sport, idræt og motion. Hvordan udmøntning af politik, organisation og ledelse på et sådant overordnet plan skal se ud, har jeg svært ved at udtale mig om. Men jeg tror, at ændringer i strukturer på friluftslivets felt under alle omstændigheder kan være godt set ud fra et aktør, identitetsmæssigt ungdomsperspektiv.

For at vende tilbage til teoriens validitet, så mener jeg, at netop det, at den kan give anledning til spørgsmål og svar af ovennævnte karakter, det peger i sig selv på, at den har validitet. Som jeg påpegede indledningsvis i diskussionen, så er teorien netop lavet idealtypisk og som sådan også beregnet til at stille idealtypiske spørgsmål til. Jeg håber, at man inden for det danske friluftsliv i dets videre arbejde frem, vil finde det frugtbart, at stille idealtypiske spørgsmål til teorien.

5.1.3 Generalisering

Generalisering handler om hvorvidt teorien, herunder inkluderet dens fortolkning af de empiriske resultater, kan generaliseres til virkeligheden. Eller sagt med andre ord, hvor vidt det kan forventes, at det teorien beskriver og forklare om unges friluftsliv som identitetsprojekt på friluftslivets felt, også vil gøre sig gældende i andre situationer, hvor man ønsker beskrive og forklare unges friluftsliv som identitetsprojekt på friluftslivets felt.

Generaliserbarhed indebærer derfor også en overvejning af, i hvilken grad teorien kan være vejledende for fremtidig politik, planlægning og forvaltning for unges friluftsliv. Og i forlængelse heraf ikke mindst, i hvilken grad teorien også kan være vejledende for fremtidig politik, planlægning og

forvaltning på andre ungdomsområder i det danske samfund. Sådanne overvejelser ligger i forlængelse af anden halvdel af formålet i afhandlingen, som er at skabe viden om unges friluftsliv, der kan bidrage til beslutningsgrundlag for politik, planlægning og konkrete forvaltning på friluftsområdet, og som evt. også i udvidet forstand, kan bidrage til beslutningsgrundlag for andre former for politik, planlægning og konkret forvaltning.

Kan man forvente, at teorien om unges friluftsliv som identitetsprojekt på friluftslivets felt holder i andre situationer, hvor man ønsker at forstå unges friluftsliv?

Jeg vil først og fremmest sige, at det kommer i hvert tilfælde i lige så høj grad an på, *hvem man er*, som det kommer an på teoriens generalisering i sig selv. At forstå unges friluftsliv som identitetsprojekt på friluftslivets felt kræver, at den der prøver på at forstå, *ikke* forstår ud fra sin egen forståelse, men i stedet for med viden om og forståelse for friluftsliv i et ungdomsperspektiv.

Når det så er sagt, så vil jeg sige, at denne afhandling er lavet så godt som det har været muligt, med hensyn til at skabe en sådan sammenhæng mellem teori og metode, der ideelt set skulle kunne presse generaliseringsniveauet så højt som muligt opad: teorien er blevet opbygget fra bunden, overbygget med begrebsbidrag, og korrigeret og efterprøvet ved hjælp af både en kvalitativ og en kvantitativ tilgang. Men der vil da altid kunne sættes fingere. F.eks. vil man kunne påpege, at teorien er korrigeret og efterprøvet med et alt for snævert udsnit af repræsentation af danske unge, der dyrker friluftsliv. Og det vil jeg da ikke agitere imod. Ja, jeg kunne have valgt at arbejde med en bedre repræsentation. I hvert tilfælde for spørgeskemaundersøgelsens vedkommende. Ligeså kunne jeg have ønsket, at langt flere unge havde deltaget i spørgeskemaundersøgelsen. Men såvel repræsentationen som antallet af de unge i spørgeskemaundersøgelsen, kunne under de givne omstændigheder ikke blive bedre. F.eks. kunne det ikke lade sig gøre at rekruttere unge mountainbikere til undersøgelsen, hvilket ville have nuanceret såvel teorien som de empiriske resultater med hensyn til den moderne måde at dyrke friluftsliv. Omvendt synes jeg, at de unges svar i spørgeskemaundersøgelsen på, hvilke former for friluftsliv, sport og motion, de havde dyrket i fortiden, dyrkede lige nu, og kunne tænke sig at dyrke i fremtiden, efterlader et billede af de unge, hvor de er meget bredt repræsenteret aktivitetsmæssigt. Desuden vil jeg mene, at teorien er så tilpas generel, at tænker man en gruppe af unge og deres aktiviteter ind i den visuelle og konceptuelle udlægning af teorien, da mener jeg, at man ud fra teorien godt kan forvente, at kunne generalisere et par pointer om disse unge og deres aktiviteter. Så ja, jeg mener godt at teorien i idealtypiske henseender kan bruges vejledende for fremtidig politik, planlægning og forvaltning for unges friluftsliv.

Herunder vil jeg lige nævne, fordi landskabsdelen i teorien let "drukner" i friluftslivs- og hverdagslivsdelen, at der af såvel spørgeskemaundersøgelsen og interviewundersøgelsen fremgår resultater, der kan være vejledende for den fremtidige fysiske planlægning og forvaltning for unges friluftsliv. Her tænker jeg især på, at der er både kvantitative og kvalitative aspekter af landskab, der kan forbedres i arbejdet med den fysiske planlægning og forvaltning for unges friluftsliv. Disse aspekter fremgår under opsamlingen af interview- og spørgeskemaundersøgelsen. Med hensyn til de kvalitative aspekter tænker jeg her på forbedringer af de unges naturoplevelser, som kan realiseres ved i højre grad, at planlægge og forvalte for, hvad jeg kalder stedsans. Med hensyn til de kvantitative aspekter tænker jeg på forbedringer af de unges naturbrug, der kan opfyldes ved fortsat af arbejde for fysiske forbedringer af de unges konkrete tilknytning til steder i landskab.

Således har jeg allerede nu udstukket nogle generaliserende linjer for den fremtidige politik, planlægning og forvaltning for unges friluftsliv.

Men resultaterne, der understøtter og har været medvirkende til at genere teorien, peger også på, at det er muligt at generalisere unges friluftsliv som identitetsprojekt yderligere. Og heri ligger diskussionen af, *i hvilken grad teorien også kan være vejledende for fremtidig politik, planlægning og forvaltning på andre ungdomsområder i det danske samfund?*

I dag er det sådan, at det er *Miljøministeriet*, og herunder *Skov- og Naturstyrelsen*, der udstikker den overordnede politik og planlægning for *natur- og friluftslivsområdet* i Danmark. Herefter det kommunerne, der via deres kommuneplaner, ultimativt står for at udmønte den konkrete forvaltning på natur- og friluftslivsområdet.

På den baggrund vil jeg gerne åbne diskussionen af, i hvilken grad teorien kan være vejledende for fremtidig politik, planlægning og forvaltning på andre ungdomsområder, med min egen vision for en yderligere målretning af natur- og friluftsområdet i Skov- og Naturstyrelsen:

Yderligere målretning af det eksisterende arbejde på natur- og friluftslivsområdet i Skov- og Naturstyrelsen, kan tage afsæt i en vision om, *at skabe bæredygtige muligheder for* ***forskellige ungdomsgrupper (1)*** *i befolkningen for at dyrke* ***forskellige former for natur- og friluftsaktiviteter (2)*** *i Danmarks* ***natur og landskab (3)*** *med henblik på tilvejebringelse af* ***positive effekter heraf (4) i form af bl.a. øget sundhed og velfærd i ungdomspopulationen***. *Samspillet imellem disse fire elementer driver det sidste element i Skov- og Naturstyrelsens vision på natur- og friluftsområdet, som er samarbejdet om at skabe politikker, planlægning og konkret forvaltning på tværs af de danske ministerområder indenfor* ***miljø*** *(Miljøministeriet),* ***sundhed og forebyggelse*** *(Ministeriet for Sundhed og Forebyggelse),* ***velfærd*** *(Velfærdsministeriet),* ***undervisning*** *(Undervisningsministeriet),* ***beskæftigelse*** *(Beskæftigelsesministeriet),* ***kultur***

(Kulturministeriet) og ***integration*** *(Ministeriet for Flygtninge, Indvandrere og Integration).*

Med denne vision lægger jeg med andre ord op til en fremtidig diskussion af, hvorvidt yderligere målretning af natur- og friluftsområdet, ikke nok bør bidrage til realisering af mål indenfor andre politikområder end det, der varetages af natur- og friluftsområdet i sig selv.

Som det fremgår, har jeg udover miljøområdet, der i dag alene varetager friluftslivets interesser, også nævnt seks andre ministerområder, som jeg mener, med fordel kan bruge unges friluftsaktiviteter – både i sportslige, idrætsmæssige, motionsmæssige og friluftslivsmæssige udlægninger – som generativt supplement til det nå de mål, som hvert af ministerområderne har for unge i det danske samfund.

Nærværende afhandling, der med en yderst eksplorativt tilgang til undersøgelse af unges friluftsliv som identitetsprojekt på friluftslivets felt, viser, at unges frilufts(livs)aktiviteter har en lang række positive effekter på de unges hverdagsliv, som er sammenfaldende med interesser for ungdom i både Ministeriet for Sundhed og Forebyggelse, Velfærdsministeriet, Undervisningsministeriet, Beskæftigelsesministeriet, Kulturministeriet og Ministeriet for Flygtninge, Indvandrere og Integration.

F.eks. kunne det være i interesse for både *Ministeriet for Sundhed og Forebyggelse* og *Velfærdsministeriet*, at de unges frilufts(livs)aktiviteter *udvikler de unges bevidsthed om, og holdninger til, det vilde ungdomsliv med fest, alkohol og stoffer, og tillige holdnings- og handlingsanvisninger i forhold til konkret at lægge afstand til et sådant ungdomsliv og selv leve en sund livsstil*. F.eks. kunne det være i interesse for Undervisningsministeriet og Beskæftigelsesministeriet, at de unges frilufts(livs)aktiviteter både *giver de unge fysisk og psykisk overskud til brug i arbejde, skole og/eller uddannelse og tillige styrker deres beslutningsgrundlag for erhvervs- og uddannelsesvalg*. F.eks. kunne det være i interesse for Kulturministeriet, der i dag varetager idrættens og sportens interesser, at se sit virke i samspil med friluftsliv, fordi det viser sig, at ud fra en brugerperspektiv er det synergien af at dyrke friluftsliv, sport, idræt og/eller motion, der virker fremmest på de unges brug af fritidsaktiviteter som identitetsprojekt.

Jeg vil *ikke* argumentere for, at afhandlings generaliseringsniveau for hver af disse ministerområders interesser er tilnærmelsesvis godt nok. Men jeg vil anbefale, at der i fremtiden laves dækkende undersøgelser af unges friluftsaktiviteter som identitetsprojekt indenfor emner under disse ministerområder, så yderligere kvalificeret generalisering bliver mulig. I den forstand kan nærværende afhandling betragtes som et pilotprojekt, der lægger op til en række større projekter om unges friluftsliv som identitetsprojekt i relation til de nævnte politikområder.

Jeg er allerede selv i gang med et projekt for Velfærdsministeriet. Projektet hedder *Rehabiliterende friluftsprogrammer for unge med Anorexia*

Nervosa, Bulimia Nervosa og Bing-Eating Disorder. Projektet skal bidrage til at få en forskningsbaseret viden om supplerende behandlingstilbud til unge med spiseforstyrrelser. Projektet udvikles som en metode, der kan bruges som fritidstilbud til spiseforstyrrede andre steder i Danmark og evt. i udlandet. Det både som supplement til igangværende psykiatrisk/psykologisk behandling og som selvstændigt rehabiliterende og resocialiserende program for spiseforstyrrede unge uden for behandling.

5.1.4 Hvori består forandringer i unges friluftsliv

Som udgangspunkt var hensigten med afhandlingen, at undersøge forandringer i dansk friluftsliv. Forandringer, der ses ved, at forældregenerationens traditionelle aktiviteter mister udbredelse blandt de unge, der i stedet foretrækker at dyrke mere udfordrings-, spændings- og præstationsprægede aktiviteter. Hensigten var, at afhandlingen skulle tilvejebringe viden om disse forandringer med henblik på at forbedre den fysiske planlægning og forvaltning for friluftsliv.

Som det må fremgå, har afhandlingen tilvejebragt viden om de unges friluftsliv, der strækker sig langt ud over viden om blot de umiddelbare synlige forandringer i friluftslivet. Men hvis jeg alligevel kort skal sige, hvad der ligger bag forandringerne i friluftsliv, da mener jeg, at der i hvert tilfælde er tre væsentlige hovedårsager til forandringerne.

Den første årsag til forandringerne bunder i den teknologiske udvikling. Hermed mener jeg, at teknologiske fremskridt også forgår i friluftslivet, hvorfor de unge dyrker moderne, teknisk udstyrskrævende aktiviteter af den simple grund, at det er muligt.

Den anden årsag til forandringerne bunder i den samfundsmæssige udvikling, hvor det enkelte individ i højere og højere grad må bære ansvaret for sit eget liv i bredeste forstand. Det mener jeg den konsekvens, at de unge er begyndt at dyrke deres friluftsliv som identitetsprojekt på sådanne måder, at friluftslivet bliver til et ”øvelses-, afprøvnings- og pusterum” for de store udfordringer i hverdagen.

Den tredje årsag til forandringerne bunder i sammenhænge mellem socialisering til friluftsliv og globalisering bredt set. Men her tænker jeg først og fremmest på, at forældrene til mange at nutidens unge, har socialiseret de unge som børn til moderne aktiviteter. Og det har især forgået, når man har rejst i vinter- og sommerferierne.

5.2 TEORI OG METODE

I afhandlingen har jeg forsøgt at undersøge unges friluftsliv som identitetsprojekt på friluftslivets felt med henblik på at skabe viden, der kan bidrage til det videre arbejde med politik, planlægning og forvaltning på friluftslivsområdet for unge. Undersøgelsen har vist, at de unges friluftsliv har en række positive effekter på deres hverdagsliv, som i sig har potentialer

til at kunne realisere mål inden for andre politikområder end natur- og friluftslivsområdet i sig selv.

Men jeg har også brugt og generet teori, anvendt metoder og indsamlet empiri, for overhovedet at nå til at sige noget om unges friluftsliv som identitetsprojekt på friluftslivets felt. Tilbage står derfor nu en kort diskussion af den anvendte teori og metode. Jeg vil ikke diskutere alt hvad muligt er, men i stedet behandle nogle helt centrale nøglepunkter i den anvendte teori og metode.

5.2.1 Teori til grundlag for teorien om unges friluftsliv som identitetsprojekt på friluftslivets felt

Her er det afgørende at sige, at uden den peirceianske begrebsramme, der ville form og indhold på afhandlingen have været en helt anden end tilfældet. Så kan man være for eller imod teori med ontologisk status inden for det skandinaviske forskningsfelt for friluftsliv. Et felt, jeg har arbejdet i afhandlingen under betegnelsen *Scandinavian Perspectives of "Friluftsliv"*.

Men faktum er – og følgende udsagn står selvfølgelig for min egen regning – hidtil er det ikke lykkedes friluftslivsforskningen i Skandinavien at enes og forenes i en fælles pluralistisk tilgang til friluftslivsfænomenet. I stedet diskuterer man, hvad friluftslivsfænomenet er og ikke er, og glemmer i diskussionen at være kritisk for egen bias, "*home-blindness*" og ideologiske og følelsesmæssige aktier i friluftsliv. Det er ufrugtbart for forskningen og næppe nogen farbar vej i forhold til at højne forskningen til internationalt niveau udadtil og indadtil få større politisk opbakning til arbejdet i den fælles interesse for friluftslivet.

For mig at se, så skal forskning være fuldstændig gennemsigtig med hensyn til dens ontologiske, epistemologiske og metodologiske status. Og jeg må erkende, de bidrag til feltet, hvor man ikke kan gennemskue disse tre lagdelinger i vidensproduktionen om friluftsliv, dem ser jeg virkelig med skeptiske øjne på. For jeg mener, at den slags forskning udgør en fare for forskningsfeltet, fordi den let kommer til at støbe skjulte politiske, ideologiske, følelsesmæssige osv. dagsordner ind i forskningen. Det skal ikke forstås sådan, at jeg er imod at politik, ideologi og følelse er indbygget i forskningen. Men det jeg har noget imod, det er, når det er skjult, og ikke er bevidst fra forskernes side af. Så det jeg siger, er blot: så gør det dog eksplicit; skriv det!

Hvor om alt er, den peirceianske begrebsramme i denne afhandling har ontologisk status, og virkelighedsopfattelsen heri repræsenterer et sammenfald mellem *realisme* og *idealisme*.

Det har medført, at det har været muligt at arbejde meget bredt på tværs i de videnskabsteoretiske positioner, der er konstitueret af paradigmerne inden for friluftslivsforskningen. Så styrken ved peirce har været, at det har været muligt af forene begrebsbidrag fra både *Bio-Physiological Perspectives of*

Outdoor Recreation, *Spatial Perspectives of Outdoor Recreation* og *Socio-Psychological and Socio-Cultural Perspectives of Outdoor Recreation*. Herunder skal især fremhæves, at Peirces tegn har muliggjort, at friluftslivets *snævre* og *brede* udlægning har ladet sig forene i det endelige teoriudkast til unges friluftsliv som identitetsprojekt.

En anden styrke ved det peirceianske begrebsapparat er, at den har muliggjort, at inkorporere et landskabsbegreb i friluftslivsforskningen fra *Forskningsfeltet for human-place relationships*, som er langt mere sofistikeret, end hvad feltets eget paradigme – *Spatial Perspectives of Outdoor Recreation* – har at tilbyde.

Endelig vil jeg også nævne, at den peirceianske begrebsramme har været åben for at indbygge teoribidrag og perspektiver fra og *Felterne for ungdoms- og livsstilsforskning*. I princippet vil disse teoribidrag og perspektiver kunne udbyttes med perspektiver for f.eks. handicappede, syge, ældre osv. Det jeg hermed siger, er, at når man laver friluftslivsforskning, så bør man også inkludere en grundlæggende kulturforståelse for de mennesker, der dyrker det friluftsliv, man undersøger. Uden en sådan forståelse mener jeg ikke, at resultaterne overhovedet kan fortolkes i retmæssigt perspektiv. Og alligevel; for megen af den "*home-blindness*", der findes i friluftslivsforskningen når hele befolkningspopulationer undersøges, den fortolker implicit resultaterne i rette kulturperspektiv.

Endelig vil jeg også sige, at den peirceianske begrebsramme har fungeret utroligt godt i forhold til at sortere og placere begrebsbidrag i forhold til hinanden på tværs af forskningsfelter.

Skal jeg nævne en ulempe ved den peirceianske begrebsramme må det være, at den er så bred og abstrakt som den er. Dermed bliver det svært at afgrænse sig, hvilket afhandlingen også tydeliggør. Derudover vil jeg sige, at jeg har brugt et halvt år på at læse og oversætte Peirce. Er de ressourcer givet rigtigt ud vil nogen spørge. Det jeg hermed siger, er, at set ud fra en betragtning af, at forskning i dag skal levere resultater hurtigt, der er tilsvarende hurtigt omsættelige i praksis i samfundet, dér skal man ikke vælge at beskæftige sig med Peirce.

5.2.2 Arbejdet på tværs af teoriundersøgelsen, interviewundersøgelsen og spørgeskemaundersøgelsen

Det vigtigste af metodeaspekterne i afhandlingen er arbejdet på tværs af teoriundersøgelsen, interviewundersøgelsen og spørgeskemaundersøgelsen.

Metodisk set startede jeg med at arbejde med den peirceianske begrebsramme, som jeg opfatter, som havende ontologisk status. Men jeg erfarede hurtigt, at for at gøre den egnet til metodologisk intervention, da jeg var nødt til at finde nogle epistemologiske begrebskonstruktioner, der kunne nedfældes i begrebsrammen, inden den kunne bruges empirisk.

Disse begreber fandt jeg frem til med ”fornemmelse” for, hvad det var, jeg skulle i gang med at undersøge. Jeg søgte litteratur. Kendte i forvejen noget litteratur. Og herfra kunne jeg efterhånden udtrække de begreber og den begrebsramme, der fremgår af fig. 5.2. Denne begrebsramme og figur blev også til min interviewguide i interviewundersøgelsen. Men jeg havde endnu ikke bearbejdet begreberne, sat mig ind i litteraturen om dem eller overhovedet påbegyndt at skrive kap. 2, som er teoriundersøgelsen i afhandlingen.

Med denne begrebsramme lavede jeg interviewene i interviewundersøgelsen. Midt i analysen af interviewene, gik jeg i gang med spørgeskemaundersøgelsen.

Langt de fleste af spørgsmålene i spørgeskemaet, lavede jeg på baggrund af de unges udsagn i interviewundersøgelsen.

Spørgeskemaet blev udsendt, og jeg arbejdede videre på analyse af interviewundersøgelsen.

Efter modtagelse af indscannede data for spørgeskemaundersøgelsen, arbejdede jeg sideløbende med analyse af både interview- og spørgeskemaundersøgelsen.

Da jeg erfarede det tidspunkt, at jeg ikke kunne komme meget videre med disse to analyser, gik jeg så endelig i gang med at skrive teoriundersøgelsen. Pointen er her, at resultaterne fra analyserne af interview- og spørgeskemaundersøgelsen blev vejledende for de faglige fikspunkter og begrebssammenhænge, som jeg blev nødt til at indfange og arbejde med i teoriundersøgelsen.

Da teoriundersøgelsen var gennemskrevet, læste jeg igen interview- og spørgeskemaundersøgelsen igennem, og skærpede fortolkningsniveauet ved hjælp af den viden, som nu forelå i teoriundersøgelsen.

Ser man på hele dette forløb, da er det åbenlyst, at jeg metodisk set har arbejdet både *abduktivt*, *induktivt* og *deduktivt* på tværs af teori-, interview- og spørgeskemaundersøgelsen i afhandlingen.

Set i bakspejlet, så har det været en yderst ressourcekrævende arbejdsgang. Men igen, så synes jeg alligevel ikke, at jeg kunne have gjort det anderledes og mere ressourcebesparende. Men igen vil jeg sige, at denne metodiske arbejdsgang – der kan se ud som noget af en omvej – har været nødvendig, fordi jeg på forhånd ikke har haft et særligt solidt teorigrundlag fra friluftslivets forskningsfelt, at tage afsæt fra.

Derfor håber jeg også, at mit teoribidrag til forskningsfeltet, i fremtiden kan blive brugt af andre forskere, der ønsker at kortlægge unges friluftsliv som identitetsprojekt på friluftslivets felt. Desuden vil jeg sige, at man også kan sætte alle mulige andre brugergrupper ind i begrebsrammen. Dog må man da erstatte ungdomsperspektivet med det brugerperspektiv, som da vil være aktuelt.

Til sidst vil jeg sige, at det sværeste i afhandlingen har været arbejdet med natursyn.

Metodisk set synes jeg, at der er et problem med spørgsmålene om natursyn i spørgeskemaundersøgelsen. Disse spørgsmål om natursyn, er indholdsmæssigt ikke det samme som det natursyn, jeg har kortlagt i både teori- og interviewundersøgelsen. I teori- og interviewundersøgelsen er natursyn myter om naturen, der er forskellige i deres rationaler, hvilket igen medfører vidt forskellige værdisætninger af og logikker om naturens rolle for det identitetsprojekt, og den retning, et identitetsprojektet styres i. I spørgeskemaundersøgelsen er natursyn slet og ret udsagn om, hvorvidt man bl.a. er enig i, at dyr, der har bevidsthed, har visse rettigheder på lige for med mennesker osv. Jeg har en mistanke om, at spørgeskemaundersøgelser slet ikke er egnet for analyse af natursyn af den karakter, som jeg arbejder med i teori- og interviewundersøgelsen. Natursyn af den karakter kan sikkert kun kortlægges gennem strukturelle studier af livsform, hvor hermeneutisk fortolkning og fænomenologisk beskrivelse tages til hjælp. Hvilket jo også er tilfældet i interviewundersøgelsen.

6.

KONKLUSION

Afhandlingens formål har været, at undersøge danske unges måder, at dyrke friluftsliv i landskab i et ungdoms- og hverdagslivsperspektiv med henblik på at forstå, de unges friluftsliv som et identitetsprojekt på friluftslivets felt. Formålet har i forlængelse heraf endvidere været, at skabe viden om unges friluftsliv som identitetsprojekt på friluftslivets felt, som kan bidrage til beslutningsgrundlag for politik, planlægning og konkrete forvaltning på friluftsområdet i sig selv, og som evt. også i udvidet forstand, kan bidrage til beslutningsgrundlag for politik, planlægning og konkret forvaltning på forskellige ungdomsområder i det danske samfund.

Med det udgangspunkt, er der i afhandlingen lavet et udkast til en teori om unges friluftsliv som personligt, socialt og kulturelt identitetsprojekt på friluftslivets felt.

Grundlæggende set er denne teori opbygget fra en *semiotikteori*, som dernæst er komplementeret med teoribidrag fra *forskningsfeltet for friluftsliv*, *forskningsfeltet for human-place relationships*, *feltet for ungdomsforskning* og *feltet for livsstilsforskning*.

Teorien er afprøvet og korrigeret med en kvalitativ og kvantitativ empiriske tilgang: en *interviewundersøgelse* og en *spørgeskemaundersøgelse* med unge.

Teorien skildrer overordnet set, at de unge dyrker friluftsliv som identitetsprojekt på friluftslivets felt på fire forskellige *idealtypiske* måder: *den traditionelle måde*, *den moderne måde*, *den post-traditionelle måde* og *den post-moderne måde*. Identitetsmæssigt set er der både styrker og svagheder ved den idealtypiske moderne og traditionelle måde at dyrke friluftsliv som identitetsprojekt. Svaghederne ved disse to måder er fjernet inden for den idealtypiske post-traditionelle og post-moderne måde. Den post-traditionelle måde kan betragtes som en måde at dyrke friluftsliv som identitetsprojekt, der *moderniserer* den traditionelle måde. Den post-moderne måde kan betragtes som en måde at dyrke friluftsliv som identitetsprojekt, der *traditionaliserer* den moderne måde. Her lykkedes det antageligvis lettere for de unge, at arbejde afbalanceret med friluftsliv som identitetsprojekt på alle tre identitetsniveauer. I modsætning hertil kan der være et *overdrevent* henholdsvis *underdrevent* fokus på det personlige identitetsniveau inden for henholdsvis den moderne og den traditionelle måde, som i radikale tilfælde kan være ugunstigt for disse unge identitetsmæssigt set.

Men overordnet set har frilufts(livs)aktiviteter en lang række positive effekter på forskellige identitetsniveauer i hverdagslivet for alle de deltagende unge:

På identitetsprojektets personlige niveau kan de unge bruge deres frilufts(livs)aktiviteter til: at afstresse; at genvinde fysisk og psykisk overskud; at rekreere indre balance og ro; at befri sig fra bindinger, begrænsninger, regler, stress, snavs, larm og jag i hverdagen; at få fysisk og

psykisk overskud til brug i arbejde, skole og/eller uddannelse; at styrke selvtillid, dømmekraft i valgsituationer, og evner til at sætte og nå forskellige mål i hverdagen.

På identitetsprojektets sociale niveau kan de unge bruge deres frilufts(livs)aktiviteter til: at udvikle bevidsthed om, og holdninger til vigtigheden af, at passe på miljø og natur, og tillige handleanvisninger i forhold til konkret omgang med natur og miljø; at udvikle bevidsthed om, og holdninger til, andre menneskers og forskellige politikkers forholdene sig til miljø og natur; at udvikle negative holdninger til andre, der behandler natur og miljø uhensigtsmæssigt; at udvikle bevidsthed om, og holdninger til, det vilde ungdomsliv med fest, alkohol og stoffer, og tillige holdnings- og handlingsanvisninger i forhold til konkret at lægge afstand til et sådant ungdomsliv og selv leve en sund livsstil; at styrke sin individualitet og evne til at være et stærkt individ i hverdagen; at styrke sig socialt og evne til at begå sig i fællesskab i hverdagen; at lade sig påvirke på sine politiske holdninger og orientering.

På identitetsprojektets kulturelle niveau kan de unge bruge deres frilufts(livs)aktiviteter til: at styrke beslutningsgrundlag for erhvervs- og uddannelsesvalg; at styrke beslutningsgrundlag for valg af familiemønster og bosætningsvalg; at få dybere forståelse for andre mennesker med andre værdier og holdninger end dem selv.

Disse resultater viser bl.a., at de unges friluftsliv som identitetsprojekt i udpræget grad afspejler samfundsudviklingen og de unges egen aktuelle livssituation.

Med den tilvejebragte viden i afhandlingen, er der vidtrækkende argumenter for yderligere målretning af politik, planlægning og konkret forvaltning for unges friluftsliv i Danmark i det 21. århundrede.

En sådan målretning kan tage afsæt i en vision om, at skabe bæredygtige muligheder for *forskellige ungdomsgrupper (1)* i befolkningen for at dyrke *forskellige former for natur- og friluftsaktiviteter (2)* i Danmarks *natur og landskab (3)* med henblik på tilvejebringelse af *positive effekter heraf (4)* i form af bl.a. øget sundhed og velfærd i ungdomspopulationen. Samspillet imellem disse fire elementer kan drive det sidste element i yderligere målretning af politik, planlægning og konkret forvaltning for unges friluftsliv i Danmark i det 21. århundrede, som kan være samarbejdet om at skabe politikker, planlægning og konkret forvaltning på tværs af de danske ministerområder indenfor *miljø* (Miljøministeriet), *sundhed og forebyggelse* (Ministeriet for Sundhed og Forebyggelse), *velfærd* (Velfærdsministeriet), *undervisning* (Undervisningsministeriet), *beskæftigelse* (Beskæftigelsesministeriet), *kultur* (Kulturministeriet) og *integration* (Ministeriet for Flygtninge, Indvandrere og Integration).

Det fremadrettede, fremtidige scenarium for unges friluftsliv i Danmark i det 21. århundrede er med andre ord, at yderligere målretning heraf kan

bidrage til realisering af mål indenfor andre politikområder end natur- og friluftsområdet i sig selv, der i dag varetages under Miljøministeriet.

7.

LITTERATUR

A

Abbey, A. & Andrews, F. 1986. *Modeling the psychological determinants of life quality.* I: **Andrews, F.** (eds.). *Research on the quality of life.* Ann Arbor: University of Michigan, Institute for Social research.

Albrow, M. 1997. *Travelling beyond local cultures: Socioscapes in a global city.* I: Eade, J (Red.). Living the global city: Globalization as a local process. London: Routledge, 37-55.

Andkjær, S. 2005. *Nye trends og tendenser I friluftslivet.* I: *Friluftsliv under forandring – en antologi om fremtidens friluftsliv.* Andljær, S. (red.). Forlaget Bavnebanke.

Averill, J. & More, T. 2000. *Hapiness*. I: Lewis, M & Haviland-Jones, T. (eds.) Handbook of emotions. New York: Guilford Press.

B

Balvig, F. et al. (2001): *Ungdomssociologi*. Columbus.

Bammel, G. & Bammel, L.L.B., 1992. *Leisure and Human Behavior.* USA: Wm. C. Brown Publishers.

Barrett, J. & Greenaway, R. 1995. *Why Adventure? The Role and Value of Outdoor Adventure in Young People's Personal and Social Development. A Review of Research.* The Foundation for Outdoor Adventure.

Bauman, Z. 1998. *Globalization: The human consequences.* Cambridge: Polity.

Beck, U. 1997. *Risikosamfundet – på vej mod en ny modernitet.* København: Reitzel.

Beck, U. 2000. *What is globalization?* Cambridge: Polity.

Berelyne, D. 1960. *Conflict, arousal and curosity.* New York: McGraw Hill.

Berelyne, D. 1968. *Laughter, humor and play.* I: **Lindzey, G. & Aronson, E.** (eds.). *Handbook of Social Psychology*, 2, 795-852. Boston: Addison-Wesley.

Berelyne, D. 1972. *Aesthetics and psychobiology.* New York: Appleton, Centry & Crofts.

Berger, B.M. 1962. *The sociology of Leisure: some suggestions.* Industrial Relations 1(Feb.):31-45.

Berryman, D.L. 2000. *Riding the Winds of Change.* Journal of Leisure Research, vol. 32, no. 1, pp. 7-11.

Betz, C. J., English, D.B.K. & Cordell, H.K. (1999). *Outdoor recreation resources.* Kapitel II i: Cordell, H. K., Betz, C., Bowker, J.M., English, D.B.K., Mou, S.H., Bergstrom, J.C., Teasley, R.J., Tarrant, M.A. & Loomis, J. (1999). *Outdoor recreation in american life: a*

national assessment of demand and supply trends. Champaign: Sagamore Publishing. [Web Page]. URL http://www.srs.fs.usda.gov/pubs/contents/20814. [2007, Maj 30]

Bevins, M.I. & Wilcox, D.P. 1980. *Outdoor recreation participation: analysis of national surveys, 1959-1978.* University of Vermont. Vermont Agricultural Experimental Station Bulletin 686.

Bingley A. & Milligan, C. 2004. *Climbing trees and building dens. Mental health and well-being in young adults and the long-term effects of childhood play experience*. Research Report, Institute of Health Research, Lancaster University.

Bischoff, A. & Odden, A. 2002. *Nye trender i norsk friluftsliv. In. Forskning i friluft.* FRIFO Konferencerapport 2002.

Bischoff, A. Odden A. 2000. *Moderniseringsprocesser i utmark – konsekvenser av endringer innenfor friluftslivet.* Artikel i Utmark nr. 1-2000.

Bischoff, A. 1996. *Friluftsliv – ungdom og personlig udvikling.* Speciale ved Københavns Universitet.

Bjørklund, K. 1995. *Forløbslandskabet. Natur og kultur.* I: Menneske & Natur. Nyhedsbrev. 4. årgang, nr. 7, sept. 1995. Humanistisk Forskningscenter. Odense Universitet.

Blos, P. 1962. *On Adolescence.* New York: Free Press.

Blos, P. 1967. *The Second Individuation Process of Adolescence.* Psychoanalytic Study of the Child. 22:162-186.

Blos, P. 1979. *The Adolescent Passage: Developmental Issues.* International Universities Press.

Bourdieu, P. 1977. *Outline of a Theory of Practice.* Cambridge: Cambridge University Press.

Bourdieu, P. 1984. *Distinction. A Social Critique of the Judgement of Taste.* Cambridge: Harward University Press.

Bourdieu, P. 1997. *Af praktiske grunde. Omkring teorien om menneskelig handlen.* København: Hans Reitzels Forlag.

Bourdieu, P. & J.D. Wacquant, L. 2002. *Refleksiv sociologi.* København: hans Reitzels Forlag.

Breivik, G. 1998a. *Utviklingstrekk i friluftsliv.* Forelæsningsnotat i: Forskning i friluft. Rapport fra landskonferanse om friluftsliv og forskning, Stjørdal 18.-19. nov. Friluftslivets Fellesorganisasjon, FRIFO. Rapport nr. 1, 1999.

Breivik, G. 1998b. *Idrett og værdier I det høymoderne samfunn.* Artikel i: Idræt & Etik. (red.) Jørgensen, K. & Trangbæk, E. Institut for Idræt, Københavns Universitet.

Breivik, G. 2001. *Sug I magen og livskvalitet.* Oslo: Tiden Norsk Forlag.

Bricker, K. & Kerstetter, D. 2000. *Level of specialization and place attachment: An exploratory study of whitewater recreationists.* Leisure Sciences, 22, 233-257.

Brier, S. 2002. *Fra kosmos til infos. En fremstilling af det mekanicistiske forskningsprograms brydninger med de evolutionære, energetiske informationsvidenskabelige og semiotiske natur- og videnskabssyn.* København: Samfundslitteratur.

Bristow, R.S. 2000. Teaching recreation geography online: lessons learned from the virtual field. [Web Page] URL http://www.prr.msu.edu/trends2000/pdf/Bristow.pdf [2007, Juni 18]

Bryan, H. 1979. *Conflict in the great outdoors.* Sociological studies no. 4. Tuscaloosa. University of Alabama. Bureau of Public Administration.

Buckley, R. 2004. *Environmental Impacts of Ecotourism*. Wallingford, UK: CABI Publishing.

Bunting, C., Tolson, H., Kuhn, C., Suarez, E. & Williams, R. 2000. *Physiological stress response of the neuroendocrine system during outdoor adventure tasks.* Journal of Leisure Research, 32, 191-207.

Burke, P.J. & Franzoi, S.L. 1988. *Studying Situations and Identities using Experiental Sampling Method.* American Sociological Review, 4:559-568.

C

Canter, D. 1997. *The facets of place.* I: Moore, G.T. & Marans, R.W. (Red.). Advances in environment, behaviour and design. Vol. 4: Towards the integration of theory, methods, research and utilization. New York: Plenum, 109-147.

Carver, C. & Scheier, M. 1990. *Origins and functions of positive and negative effect: A control-process view.* Psychology Review, 97, 19-35.

Castells, M. 1996. *The information age: Economy, society and culture.* Vol. I: the rise of the network society. Oxford: Blackwell.

Castree, N. 2001. *Socializing nature: theory, practice, and politics.* I: Castree, N., Bruse, B. & Demeritt, D. 2001. Being constructive about nature.

Catton, W.R., 1971. *The wildland recreation boom and sociology.* Pacific Sociological Review 14(July):339-357.

Clawson, M. & Knetsch, J.L. 1963. *Outdoor recreation research: Some concepts and suggested areas of study.* Natural Resources Journal 3(2):250-275.

Coalter, F. 1999. *Leisure sciences and leisure studies: The challenge of meaning.* I: **Jackson, E. & Burton, T. (red.).** *Leisure studies.*

Prospects for the twenty-first century (pp. 119-133). State Collage, PA: Venture Publishing.

Cole, D.N. 1989. *Recreation ecology: What we know what geographers can contribute.* Professional Geographer, 41(2):143-148.

Cole-Hamilton, I., Harrop, A. & Street, C. 2001. *The Value of Children's Play and Play Provision: A Systematic Review of Literature*. London: New Policy Institute.

C.P. = Collected Papers of Charles Sanders Peirce 1997. Red. Charles Hartshorne, Paul Weiss, Arthur Burks. Cambridge. Harvard University Press, 1931-1958. Charlottesville: Past Masters CD-Rom Databases.

Csikszentmihalyi, M. 1990. *Flow: The Psychology of Optimal Experience*. New York: Harper and Row.

Cuba, L. & Hummon, D.M. 1993. *A place to call home: Identification with dwelling, community and region.* The Sociological Quarterly, 34, 111-131.

D

Danmarks Jægerforbund 2006. Data udleveret af sekretær, Erik Jørgensen, Danmarks Jægerforbund. Relevante datoer for datamaterialet fremgår af pålydende i brødtekst.

Dansk Vejlederkreds, Brancheforeningen for professionelle vejleder i natur- og friluftsliv 2007. Tilgængelig d. 9. august på: http://www.vejlederkreds.dk/mbaggrund/def-nat.html.

Dawson, D. 2003. *One Community or Two Solitudes: Ontology, Epistemology, and Praxiology of Canadian and American Leisure Research.* Journal of Leisure Research, 35(3):325-330.

Deci, E.L. & Ryan, R.M. 1985. *Intrinsic motivation and self-determination.* New York: Plenum Press.

Digman, J.M. 1990. *Personality structure: Emergence of the five-factor model.* Annunal Review of Psychology, 41, 417-440.

Dinesen, A.M. 1994. *Grundbog i semiotik*. København: Akademisk.

Driver, B.L. 1972. *Potential contributions of psychology to recreation resources management.* Side 233-248 i: *Environment and the Social Sciences: perspectives and Applications.* (**Wohlwell, J.F. & Carson, D.H., red.**). Washington, D.C.: American Psychological Association.

E

Erikson, E.H. 1968. *Identity: Youth and crisis.* New York: Norton.

Eichberg, H. 2002. *Natur og kropslig praksis.* I: Agger, P., Reenberg, A, Læssøe, J. & Hansen, H.P. (Red.). Naturens værdi. Vinkler på danskernes forhold til naturen. København: Gads Forlag.

Eichberg, H. 2005. *Friluftsliv under historisk forandring – bevægelser I modsætning.* I: Friluftsliv under forandring – en antologi om fremtidens friluftsliv. Andkjær, S. (red.). Forlaget Bavnebakke.
Eichberg, H. & Jespersen, E. 2001. *De grønne bølger. Træk af nature- og friluftslivets historie.* Danske Gymnastik- & Idrætsforeninger.
Evans, K. & Heinz, W.R. 1994. *Becoming adults in England and Germany.* London: Anglo-German Foundation.
Everard, B., Hudson, M. & Lodge, G. 2004. *Research into the Effect of Participation in Outdoor Activities on Engendering Lasting Active Lifestyles.* English Outdoor Council.
Ewert, A.W. & Hollenhorst, S.J. 1997. *Adventure recreation and its implications for wilderness.* International Journal of Wilderness, 3(2):21-26.

F

Fay, A. & Herigstad, H. (1984): *Friluftsliv i Norge 1970-1982.* Statistisk Sentralbyrå. Rapport 12.
Fink, H. 1983. *Om naturens grænser.* I: Philosophia, årg. 12, nr 1/2:130-145.
Fink, H. 2002. *Om menneskers natur og plads i naturen.* I: Hastrup, K. (red.): Videnskab og værdier. Den humanistiske udfordring. København: C.A. Reitzel: 39-51.
Fog, J. 1997. *Med samtalen som udgangspunkt. Det kvalitative forskningsinterview.* København: Akademisk Forlag.
Fornäs, J. 1995. *Cultural theory & late modernity.* London: Sage
Fox, K.M. 2000. *Echoes of Leisure: Questions, Challenges, and Potentials.* Journal of Leisure Research, vol. 32, no. 1: 32-36.
Friluftsrådet 2006. *Friluftsliv – inspiration til politik, plan og praksis.* Danmark: Friluftsrådet.
Friluftsrådet 1998. *Friluftsliv for alle. Friluftspolitisk handlingsprogram. Friluftsrådet 1997.* 1. udgave, 2. oplag. Friluftsrådet.
Frønes, I. & Brusdal, R. 2000. *På sporet af den nye tid. Kulturelle varsler for en nær fremtid.* København: Gyldendal Uddannelse.
Frønes, I. 1994. *De likeverdige. Om sosialisering og de jevnaldrendes betydning.* Oslo: Universitetsforlaget.
Furlong, A. & Cartmel, F. 1997. *Young people and social change. Individualization and risk in late modernity.* Buckingham: Open University Press.
Faarlund, N. 1973. *Friluftsliv. Hva – Hvorfor – Hvordan.* Kompendium tilgængeligt på www.naturliv.no. Adgang 13. maj 2007: http://www.naturliv.no/faarlund/friluftsliv.htm.

G

Giddens, A. 1984. *The Constitution of Society*. Cambridge. Polity Press.
Giddens, A. 1994: *Modernitetens konsekvenser*. Hans Reitzels Forlag.
Giddens, A. 1996. *Modernitet og selvidentitet. Selvet og samfundet under sen-moderniteten.* København: Hans Reitzels Forlag A/S.
Gifford, R. 1998. *Introduction – special places.* Journal of Environmental Psychology, 18, 3-4.
Gill, T. 2006. *Growing Adventure. Final Report to the Forestry Commission*. Forestry Commission, England.
Glover, J. 1985. *I – The Philosophy and Psychology of Persona Identity.* Harmondsworth: Penguin Books.
Goffman, E. 1969. *Where the Action is: Three Essays.* London: Penguin books.
Goffman, E. 1982. *The Presentation of Self in Everyday Life.* Harmondsworth: Penguin Books.
Gudmundsson, G. 2000. *Youth research at crossroads: Sociological and interdisciplinary youth research in the Nordic countries.* Journal of Youth Studies, vol.3, no. 2: 127-145.
Gustafson, P. 2001. *Meanings of place: everyday experience and theoretical conceptualizations.* Journal of Environmental Psychology, 21,5-16.

H

Habermas, J. 1997. *Teorien om den kommunikative handlen.* Danmark: Ålborg *Universitetsforlag.*
Habermas, J. 1981. *Theorie des kommunikativen Handelns.* Band 1: *Handlungsrationalität und gesellschafliche Rationalisierung.* Band 2: *Zur Kritik der funktionalistischen Vernuft.* Frankfurt am Main: Suhrkamp.
Hall, C.M. & Page, S. 2002. *The Geography of Tourism and Recreation: Environment, Place and Space (2nd Ed.)*. New York: Routledge.
Hall, C.M. & Lew, A.A. 1998. *Sustainable Tourism Development: A Geographical Perspective*.London: Longman.
Hammitt, W.E. & Cole, D.N. 1998. *Wildland Recreation: Ecology and Management (Second Edition)*. New York: John Wiley & Sons.
Hannerz. U. 1996. *Transnational connections: Culture, people, places.* London: Rutledge.
Hansen-Møller, J. 2004. *Landskab: habitat/område/symbol. En model til analyse af meninger med landsakb.* I: Hansen-Møller, J. 2004. mening

med landskab. En antologi om natursyn. Museum Tusculanums Forlag. Københavns Universitet.
Hay, R. 1998. *Sense of place in a developmental context.* Journal of Environmental Psychology, 18, 5-29
Heggen, K. & Øia, T. 2005. *Ungdom i endring. Mestring og marginalisering.* Oslo: Abstrakt Forlag A/S.
Hendee, J.C. 1971. *Sociology and applied leisure research.* Pacific Sociological Review 14:360-368.
Henderson, K.A. & King, K. 1999. *Youth spaces and places: case studies of two teen clubs.* Journal of Park and Recreation Administration, 17(2)28-41.
Hoffmeyer, J. 2003. *Troen på Darwin.* Artikel i Politiken d. 2. November 2002.
Hoffmeyer, J. 2002. *Vaner skaber former.* Fra Politikens selvbestaltede videnskabsakademi, Politiken 2. maj 1999. [Web Page]. URL http://www.molbio.ku.dk/MolBioPages/abk/PersonalPages/Jesper/Vaner.html. [2007, Maj 30]
Holling, C.S. 1986. *The resilience of terrestrial ecosystems. Local surprise and global change*. I: Clark, W.C. & Munn, R.E. (eds.): Sustainable development of the biosphere. Cambridge: Cambridge University Press: 292-317.
Hull, B. & Harvey, A. 1989. *Explaining the emotion people experience in suburban parks.* Environment and Behaviour, 21, 323-345.

I

Illeris, K., Katznelson, N., Simonsen, B. & Ulriksen, L.U. 2002. *Ungdom, identitet og uddannelse.* Center for Ungdomsforskning. København: Roskilde Universitetsforlag.
Iso-Ahola, S.E. 1999. Motivational foundations of Leisure. I: **Jackson, E. & Burton, T.** (eds.). *Leisure studies prospects for the twenty-first century.* State College: Venture Publishing.
Iso-Ahola, S.E. 1980. *The social psychology of leisure and recreation.* USA: Wm. C. Brown Company Publishers.

J

Jackson, E.L. 2003. *Leisure Research by Canadians and Americans: One Community or Two Solitudes.* Journal of Leisure Research, 35(3):292-315.
Jackson, E.L. & Burton, T.L. 1999. *Leisure Studies: Prospects for the Twenty-First Century*. State College, PA: Venture Publishing.

Jackson, R., Norton, R. & Anderson, R. 1979. *Improving ethical behavior in hunters.* Transactions Nort american Wildlife and Natural Resources Conference, 44, 306-318.

James, A., jenks, C. & prout, A. 1998. *Theorizing Childhood.* Cambridge: Polity Press.

Jenkins, R. 1992. *Pierre Bourdieu.* London: Routledge.

Jensen, F.S., Koch, N.E. & Tvedt, T. 1995. *Forskning giver friluftsliv bedre muligheder*. I: Friluftsliv under forandring. Andkjær, S. (Red.). Gerlev Idrætshøjskole: Forlaget Bavnebakke: 224242.

Jensen, F.S. & Koch, N.E. 1997. *Friluftsliv i skovene 1976/77-1993/94.* Forskningscentret for Skov & Landskab, Hørsholm. Forskningsserien nr. 20.

Jensen, F.S. 1998. *Friluftsliv i det åbne land 1994/95.* Forskningscentret for Skov & Landskab, Hørsholm. Forskningsserien nr. 25.

Jensen, O.M. 1999: *Livsstilsrum – udkast til en teori om livsform, livsstil og stil*. I: Antologi om byøkologisk velfærdsudvikling. Livsstil, arkitektur og ressourcekredsløb. Jensen, O.M. & Bech-Danielsen, C. (red.). Ålborg Universitet. Statens Byggeforskningsinstitut, SBI. Ålborg.

Johansen, D. J. & Larsen, S. E. 1994. *Tegn i brug - Introduktion til semiotik*. København: Amanda.

Johansson, T. & Miegel, F. 1992. *Do the right thing. Lifestyle and identity in contemporary youth culture.* Stokholm: Almquist & Wiksell International.

Jorgensen, B. & Stedman, R. 2001. *Sense of place as an attitude: Lakeshore owners' attitudes toward their properties.* Journal of Environmental Psychology, 21, 233-248.

K

Kaltenborn, B.P. 1997. *Recreation homes in natural settings: factors affecting place attachment.* Norsk Geografisk Tidsskrift, 51, 187-198.

Kaltenborn, B.P. 1993. *Forskning på friluftslivet – bakgrunn og utvikling.* I: Vårt friluftsliv. Aktiviteter, miljøkrav og forvaltningsbehov. Temahefte 3. Red. Kaltenborn, B.P. & Vorkinn, M. NINA, Norsk Institut for Naturforskning.

Kaltenborn, B.P. 1989. *Nordmenns ferie og fritidsmønster i 1989.* NINA oppdragsmeld. 190.

Kaplan, R. & Kaplan, S. 1989. *The experience of Nature. A Psychological Perspective.* Cambridge: Cambridge University Press.

Kjærgaard, C.P. 2000. *Matematik og paradokser*. Kronik i Jyllands Posten d. 14 september.

Koch, N.E. 1978. *Skovenes friluftsfunktion i Danmark. I. del. Befolkningens anvendelse af landets skove.* I: Forstligt Forsøgsvæsen, vol. 35:285-451. Danmark.

Koch, N.E. 1980. *Skovenes friluftsfunktion i Danmark. II. del. Anvendelsen af skovene, regionalt betragtet.* I: Forstligt Forsøgsvæsen, vol. 37:73-383. Danmark.

Koch, N.E. 1984. *Skovenes friluftsfunktion i Danmark. III. del. Anvendelsen af skovene, lokalt betragtet.* I: Forstligt Forsøgsvæsen, vol. 39:121-362. Danmark.

Koch, N.E. & Søndergaard, J.F. 1988. *Skovenes friluftsfunktion i Danmark. IV. Del. Befolkningens ønsker til skovenes og det åbne lands udformning.* I: Forstligt Forsøgsvæsen, vol. 41:243-516. Danmark.

Kvale S. 1997. *Interview. En introduktion til det kvalitative forskningsinterview.* Hans Reitzels Forlag.

Kyle, G.T., Absher, J.D. & Graefe, A.R. 2003a. *The moderating role of place attachment on the relationship between attitudes towards fees and spending preferences.* Leisure Sciences, 25, 1-18.

Kyle, G.T. & Chick, G. 2007. *The Social Construction of a Sense of Place.* Leisure Sciences, 29, 209-225.

Kyle, G.T., Graefe, A.R., Manning, R.E. & Bacon, J. 2003b. *An examination of the relationship between leisure activity involvement and place attachment among hikers along the Appalachian Trail.* Journal of Leisure Research, 35, 249-273.

Kühl, P.H., Nielsen, K.I. & Westergaard, K. 1966. *Fritidsvaner i Danmark med særligt hensyn til radio og fjernsyn.* Socialforskningsinstituttet. Teknisk Forlag.

Kaae, B. C. & Madsen, M.L. (2003): *Holdninger og ønsker til Danmarks natur*. By- og Landsplanserien nr. 21, Skov & Landskab, Hørsholm.

L

Leung, Y.F 2007. *Natural Resources Research Information Pages.* Adgang 10. maj 2007: http://www4.ncsu.edu/~leung/nrrips.html.

Liddle, M.J. 1997. *Recreation Ecology: The Ecological Impact of Outdoor Recreation and Ecotourism.* London: Chapman and Hall.

Low, S.M. & Altman, I. 1992. *Place attachment: A conceptual inquiry.* I: Altman, I. & Low, S. (Red.) Place attachment. New York: Plenum Press, 1-12.

Læssøe, J. & Iversen, T.L. 2003. *Naturen i et hverdagslivs-perspektiv. En kvalitativ interview-undersøgelse af forskellige danskeres forhold til naturen.* Faglig rapport fra Danmarks Miljøundersøgelser, nr. 437. Danmarks Miljøundersøgelser, Miljøministeriet.

Lucas, R.C. 1966. *The contribution of environmental research to wilderness policy decisions.* Journal of Social Issues 22(Oct.):117-126.

M

Manning, R.E. 1986. *Studies in Outdoor Recreation: A Review and Synthesis of the Social Science Literature in Outdoor Recreation.* Corvallis, Oregan State University Press.

Manning, R.E. 1999. *Studies in Outdoor Recreation: A Review and Synthesis of the Social Science Literature in Outdoor Recreation (2nd Ed.).* Corvallis, Oregan State University Press.

Mannell, R.C. & Kleiber D.A. 1997. *A Social Psychology of Leisure.* State College, PA: Venture Publishing.

McCrae, R.R. & Costa, P.T.Jr. 1991. *Adding Liebe und Arbeit: The full five-factor model and well-being.* Personality and Social Psychology Bulletin, 17, 227-232.

Mead, G.H. 1934/1963. *Mind, self and Society: From the Standpoint of a Social behaviorist.* Chicago: The University Press of Chicago.

Meyrowitz, J. 1985. *No Sense of Place: The impact of electronic media on social behavior.* New York: Oxford University Press.

Michalos, A.C. 1985. *Multiple discrepancies theory (MDT).* Social Indicators Research, 16, 347-413.

Michalos, A.C. 1980. Satisfaction and happiness. Social Indicators Research, 8, 385-422.

Mitchell, L.S. 1969. *Recreational geography: Evolution and research needs.* Professional Geographer 21:117-119.

Mommas, H., van der Poel, Bramham, H. & Henry, I. (red.) 1996. *Leisure research in Europe: Methods and traditions.* Oxon, UK: CAB International.

More, R.L. & Graefe, A.R. 1994. *Attachments to recreation settings: the case of rail-trail users.* Leisure Sciences, 16, 17-31.

More, T. 1984. *Hunting: A theoretical explanation with management implications.* Wildlife Society Bulletin, 12, 338-344.

More, T.A. & Averill, J.R. 2003. *The structure of recreation behavior.* Journal of Leisure Research, 35:4, 372-395.

Hummon, D.H. 1992. *Community attachment: Local sentiment and sense of place.* I: Altman, I. & Low, S.M. (Red.), Place attachment. New York: Plenum Press, 253-278.

Murray, D. 1988. *In pursuit of happiness and good government.* New York: simon and Schuster.

Mygind, E. (red.) 2005. *En antologi om udeundervisning i folkeskolen. Et casestudie om en naturklasse på Rødkilde Skole og virkningerne af en*

ugentlig obligatorisk naturdag på yngste klassetrin i perioden 2000-2003. København: Forlaget Museum Tusculanum.

Månson, P. 1996. *Max Weber*. I: Andersen, H. & Kaspersen, L.B. 1996 (red.) Klassisk og moderne samfundsteori. København: Hans Reitzels Forlag.

N

Nansen, F. 1921. Tale gengivet i *Den Norske Turistforenings Håndbog*. Den Norske turistforening. Oslo 1927.

Newsome, D., Moore, S.A. & Dowling, R.K. 2002. *Natural Area Tourism: Ecology, Impacts, and Management* . Clevedon, UK: Channel View Books.

Nielsen, J.C., Højholdt, A. & Simonsen, B. 2004. *Ungdom & Foreningsliv. Demokrati – fællesskab – læreprocesser*. København: Roskilde Universitetsforlag. 1. udgave 2004.

Nytoft Rasmussen, H. 1993a. *Friluftslivet i de danske skove*. Notat i kursusmateriale til faget Naturforvaltning 1996, 9 sider. Den kongelige veterinær- og landbohøjskole, København. Jordbrugsforlaget. 1996, DSR Tryk 2670.

Nytoft Rasmussen, H. 1993b. *Friluftslivet i Landskabet*. I Forskningsrådenes publikation "Menneske, Landskab og biodiversitet", s. 102-120. Holdt som indlæg ved seminaret "Landskab og fritid", afholdt på Odense Universitet, d. 29.-30. oktober 1993. Artiklen findes også i kursusmateriale til faget Naturforvaltning 1996, Den kongelige veterinær- og landbohøjskole, København. Jordbrugsforlaget. 1996.

Nöth, W. 2000. *Handbuch der Semiotik.* Stuttgart: J.B. Metzler.

O

Olwig, K.R. 1995. *Er friluftsliv meningsløst. Giver det mening at skelne det fra sport.* I: **Damkjær, S. & Ottesen, L. 1995 (red.).** *Ud I det fri. Sport turisme og friluftsliv.* Idrætshistorisk årbog 1995. 11. årgang. Odense Universitetsforlag.

Ordbog over det danske sprog. [Web Page] URL http://ordnet.dk/ods/index_html [2007, August 20]

Outhwaite, W. 1997. *Habermas – en kritisk introduktion.* København: Hans Reitzels Forlag.

P

Paasi, A. 1986. *The institutionalization of regions: A theoretical framework for understanding the emergence of regions and the constitution of regional identity*. Fennia, 164, 105-146.

Parducci, A. 1968. *The relativism of absolute judgments.* Scientific American, 219, 84-90.

Pedersen, K. 2001. *Natur, ungdom og identitet – mellom lokale dradisjoner og globale trender.* Artikel i Utmark nr. 2-2001.

Pedersen, K. 1999. *Det har bare være naturligt. Friluftsliv, kønn og kulturelle brytninger.* Afhandling, dr.scient graden. Institutt for samfunnsfag, Norges idrettshøgskole.

Peirce, C.S. 1994. *Charles Sanders Peirce. Semiotik og pragmatisme.* Serien Moderne Tænkere. København: Gyldendals Forlag.

Politikens store fremmed ordbog 1996. Danmark: Politikens Forlag.

Prieur, A. & Sestoft, C. 2006. *Pierre Bourdieu. En introduktion.* 1. udg., 1. opl. København: Hans Reitzels Forlag.

Proshansky, H.M., Fabian, A.K. & Kaminoff, R. 1983. *Place-identity: Physical world socialization of the selv.* Journal of Environmental Psychology, 3, 57-83

Q

R

Robertson, R. 1995. *Glocalization: time-space and homogeneity-heterogeneity.* I: Featherstone, M., Lash, S. & Robertson, R. (Red.). Global modernities. London: Sage, 25-44.

Robertson, R. & Khondker, H.H. 1998. *Discourses of globalization: Preliminary considerations.* International Sociology, 13, 25-40.

S

Samdahl, D. 1999. *Epistemological and methodological issues in leisure research.* I: **Jackson, E. & Burton, T. (red.).** *Leisure studies. Prospects for the twenty-first century* (pp. 119-133). State Collage, PA: Venture Publishing.

Sandell, K. 1993a. *Outdoor Recreation and the Nordic Tradition of "friluftsliv": A Source of Inspiration for a Sustainable Society.* Trumpeter, vol. 10, no. 1. [Web Page] URL http://trumpeter.athabascau.ca/index.php/trumpet/article/view/408/660 [2007, Maj 22]

Sandell, K. 1993b. Begreppet friluftsliv – som en trebenet pall. Argaladei. Friluftsliv – en livsstil. Nr. 1-2003. [Web Page] URL http://www.argaladei.nu/?sida=tidskrift_arkiv_2003-1a [2007, August 13]

Scherl, L. 1987. *The wilderness experience: A psychological evaluation of its components and dynamics.* Paper presented at the 4th World Wilderness Congress, colorado springs.

Schreyer, R. 1989. *Recreation habitat – an emerging concept.* I: Towards serving visitors and managing our resources. Proceedings of North American workshop on visitor managment in parks and protected areas. Pp. 93-105. Tourism Research and Education Centre. University of Waterloo.

Schrøder, L. 2005. *Tegn, fortælling og metaforståelse – et perspektiv på informationsdesign og bygningsdata.* Ph.d.-afhandling. Ålborg Universitet.

Searle, M.S. 2000. *Is Leisure Theory Needed for Leisure Studies?* Journal of Leisure Research, 32(1):138-142.

Shaw, G. & Williams, A.M. 1994. *Critical Issues in Tourism: A Geographical Perspective*. Oxford: Blackwell.

Simmel, G. 1917. *grundfragen der Soziologie.* Berlin: Göschen.

Simmel, G. 1911. *Philosophische Kultur.* Leipzig: Klinkhardt.

Simmel, G. 1904/1971. *Fashion.* I: Levine, D.N. (red.) On individuality and social forms. Chicago: The University of Chicago Press.

Simmel, G. 1903/1971. *The Metropolis and Mental Life*. I: Levine. D.N. (ed.) On Individuality and Socail Forms. Chicago: The University of Chicago Press.

Simonsen, B. 2002. *Skriv noget om centrale spørgsmål i forbindelse med debatten om unge og forskning om unge.* Vera – Tidsskriftet for Pædagoger, nr. 21.

Simonsen, B. 2003. *Hvad snakker vi om når vi siger ungdom?* I: Hølge-Hazelton, B. (red.) Perspektiver på ungdom & krop. Roskilde Universitetsforlag.

Skogen, K. (2001): *Spørreundersøkelse om nordmenns syn på rovdyras plass i norsk natur*. Nina-Niku stiftelsen for naturforsknings og kulturminneforskning, Norge.

Skogen, K. & Wichstrøm, L. 1996. *Delinquency in the wilderness: patterns of outdoor recreation activities and conduct problems in the general adolescent population.* Leisure Studies, 15:3,151-169. [Web Page] URL http://dx.doi.org/10.1080/026143696375585 [2007, September 20]

Soja, E.W. 1989. *Postmodern geographies: The reassertion of space in critical social theory.* London: Verso.

Stebbins, R.A. 1992. *Amateurs professionals and serious leisure.* Montreal: McGill-Queen´s University Press.

Stefansen N.C. 1983. *Politikkens filosofi leksikon.* København: Politikens Forlag A/S.

Stokowski, P.A. 2002. *Languages of Place and Discourses of Power: Constructing New Senses of Place.* Journal of Leisure Research, 34(4):368-382.

Søndergaard, J.F. & Koch, N. E. 1995. *Friluftsliv i skovene 1976/77-1993/94.* Forskningsserien. Forskningscentret for skov og landskab. Danmark.

Søndergaard, J.F. 1998. *Friluftsliv i det åbne land 1994/95.* Forskningsserien. Forskningscentret for Skov & Landskab. Danmark.

T

Thellefsen, T.L. 2001. *Betydningsdannelse og den peirceanske metafysiske evolutionsteori.* I: Tegn og betydning – betydningsdannelse i filosofisk, biologisk og semiotisk perspektiv. Red. Thellefsen, T.L. København: Akademisk Forlag.

Thomas, G & Thompson, G. 2004. *A Child's Place: why environment matters to children.* A Green Alliance/Demos report. ww.demos.co.uk.

Thompson, G. 2005. *A Child's Place: why environment matters to children.* London: ECOS 26: 9-12.

Thompson, M. 1990. *The social construction of nature*. I: Thompson, M., Ellis, R. & Wildavsky, A. Cultural theory, Boulder, San Francisco & Oxford, Westview Press: 25-38.

Timmerman, P. 1986. *Myths and paradigms of interaction between development and environment*. I: Clark, W.C. & Munn, R.E. (eds.): Sustainable development of the biosphere. Cambridge: Cambridge University Press: 292-317.

Tind, E.T. & Agger, P. 2003. *Friluftslivets effekter på naturen i Danmark.* Roskilde Universitetscenter & Friluftsrådet.

Tordsson, B. 2003. *Å svare på naturens åpne tiltale. En undersøkelse av meningsdimensjoner i norsk friluftsliv på 1900-tallet og en drøftelse av friluftsliv som sociokulturelt fenomen.* Doktorafhandling. Oslo: Norges Universitet.

Tordsson, B. 2002. Referat af Tordssons deltagelse i paneldebat i: *Friluftsliv i det 21.århundrede. Kultursociologiske, friluftspolitiske og pædagogiske perspektiver for friluftsliv i Danmark og i Norden.* Andkjær, S. (red). Rapport fra SDU-seminar om fremtidens friluftsliv. Syddansk universitet. [Web Page] URL http://www1.sdu.dk/health/iob/pdf_generelt/Friluftsliv.pdf [2007, Juni 13]

Troelsen, J. 2005. *Friluftsliv og natursyn.* I: Friluftsliv under forandring. Andkjær, S. (Red.). Gerlev Idrætshøjskole: Forlaget Bavnebakke: 47-64.

Tuan, Y.-F. 1977. *Space and Place: The perspective of experience.* London: Edward Arnold.

Turner, R.H. 1968. *Role.* I: Sills, D.L. (red.). International Encyclopedia of social Sciences. New York: Macmillan Company and the Free Press.
Turner, R.H. 1990. *Role Change.* Annual Review of Sociology, 16:87-110.
Twigger-Ross, C.L. & Uzzell, D.L. 1996. *Place and identity processes.* Journal of Environmental Psychology, 16, 205-220.

U

Ulrich, R. 1984. *View through a window may influence recovery from surgery.* Science 244, 420-421.

V

Valentine, K.A., Maria T. & Schneider, I. 1999. *The One-Way Mirror of Leisure Research: A Need for Cross-National Social Scientific Perspectives.* Leisure Sciences, 21:3, 241-246.
Valentine, G. & McKendrick, J. 1997. *Children's Outdoor Play: Exploring Parental Concerns about Children's Safety and the Changing Nature of Childhood.* Geoforum, 28(2):219-235.

Veblen, T. 1899/1979. *The theory of the leisure class. An economic study of institutions.* Harmondsworth: Penguin Books. [Web Page] URL http://xroads.virginia.edu/~HYPER/VEBLEN/veblenhp.html [2007, September 24].
Voetmann Christiansen, P. 1988. *Charles Sanders Peirce. Mursten og mørtel til en metafysik.* IMFUFA tekst nr. 168/88. Roskilde Universitetscenter.
Vorkinn, M. & Riese, H. 2001. *Environmental concern in a local context. The significance of place attachment.* Environment and Behavior, 33(2)249-263.
Vorkinn, M., Aas, Ø. & Kleiven, J. (1997): *Friluftslivsutøvelse blant den voksne befolkningen – udviklingstrekk og statur i 1996.* Østlandsforskning Rapport nr. 07.

W

Ward Thompson, C., Aspinall, P., Bell, S., Findlay, C., Wherrett, J. & Travlou, P. 2004. *Open Space and Social Inclusion: Local Woodland Use in Central Scotland.* Edinburgh: Forestry Commission.
Warzecha, C.A. & Lime, D.W. 2001. *Place attachment in Canyonlands National Park: Visitors' assessment of setting attributes on the Colorado and Green Rivers.* Journal of Park and Recreation Administration, 19(1), 59-78.

Weber, M. 1995. *Den protestantiske etik og kapitalismens ånd.* København: Nansensgades Antikvariat.

Weber, M. 1924/1968. *Economy and society (II) An outline of interpretive sociology.* New York: The Bedminister Press.

Wenger, W. & Videbeck, R. 1969. *Eye pupillary measurement of aesthetic response to forest scenes*. Journal of Leisure Research, 1, 163-180.

Wiliams, D. 1986. *Psychological perspectives on the environment-experience relationship: Implications for recreation ressource management.* I: A Literature Review – The President's Commission on American's Outdoors, pp. 17-32. Washington, DC: US. Government Printing Office.

Williams, D.R., Patterson, M.E., Roggenbuck, J.W. & Watson, A. 1992. *Beyond the commodity metaphor: Examining emotional and symbolic attachment to place.* Leisure Sciences, 14, 29-46.

Wills, T.A. 1981. *Downward comparison principles in social psychology.* Psychological Bulletin, 90, 245-271.

Winnicott, D.W. 1963/1987. *The Maturational Process and the Facilitating Environment.* London: Hogarth Press.

Winnicott, D.W. 1971. *Playing and Reality.* London: Tavistock Publications.

Wulff H. 1992. *Landboret - Miljøret og anden ejendomsregulering i det åbne land*. 2. udg. 1992. 525 sider. Jordbrugsforlaget.

X

Y

Z

Zelizwe, B. 1993. *Pioneers and plain folks: Cultural constructions of place in radio news.* Semiotica, 93, 269-285.

Ziehe, T. & Stubenrauch, H. 1983. *Ny ungdom og usædvanlige læreprocesser – kulturel frisættelse og subjektivitet.* København: Politisk Revy.

Æ

Ø

Ørnstrup, H. 1996. *Georg Simmel.* I: Andersen, H. & Kaspersen, L.B. 1996 (red.) Klassisk og moderne samfundsteori. København: Hans Reitzels Forlag.

Å

Aasetre, J., Kleiven, J. & Kaltenborn, B.P. 1994. *Friluftsliv i Norge – Motivasjon og adferd.* NINA Oppdragsmelding 309.

8.

BILAG

BILAG 1

INTERVIEWGUIDE

De unge, der deltager i interviewundersøgelsen er alle blevet interviewet efter interviewguiden, der fremgår nedenfor.

Unges friluftsliv som identitetsprojekt / **Identitetsniveau**	*»Fril uftsliv«*	*»Landskab«*	*»Hverdagsliv«*
»Personlig identitet«	»Naturoplevelse«	»Stedsans«	»Stil«
»Social identitet«	»Naturbrug«	»Stedtilknytning«	»Livsstil«
»Kulturel identitet«	»Natursyn«	»Stedforankring«	»Livsform«

Interviewguide

Begreberne og sammenhængene herimellem svarer overens med det konceptuelle teoriapparat, som er udviklet i teorikapitlet i afhandlingen (kap. 2).

BILAG 2
SPØRGESKEMA

1. Friluftsliv, sport og motion kan opfattes forskelligt afhængig af hvem man er.
Skriv alle de former for friluftsliv, sport og motion
du dyrker lige nu, du har dyrket tidligere, og du kunne tænke dig at dyrke i fremtiden:

Lige nu:

Friluftsliv, jeg dyrker lige nu:……
……

Sport, jeg dyrker lige nu:……
……

Motion, jeg dyrker lige nu:……
……

Tidligere:

Friluftsliv, jeg har dyrket tidligere:……
……

Sport, jeg har dyrket tidligere:……
……

Motion, jeg har dyrket tidligere:……
……

I fremtiden:

Friluftsliv, jeg kunne tænke mig at dyrke i fremtiden:……
……

Sport, jeg kunne tænke mig at dyrke i fremtiden:……
……

Motion, jeg kunne tænke mig at dyrke i fremtiden:……
……

2. Hvem har introduceret dig til det friluftsliv, den sport og motion du dyrker lige nu:
Sæt gerne flere X

Friluftsliv:	**Sport:**	**Motion:**
Mig selv…… ☐	Mig selv…… ☐	Mig selv…… ☐
Forældre…… ☐	Forældre…… ☐	Forældre…… ☐
Bedsteforældre…… ☐	Bedsteforældre…… ☐	Bedsteforældre…… ☐
Anden familie…… ☐	Anden familie…… ☐	Anden familie…… ☐
Venner…… ☐	Venner…… ☐	Venner…… ☐
Andet…… ☐	Andet…… ☐	Andet…… ☐
Skriv andet:……	Skriv andet:……	Skriv andet:……
……	……	……

3. Hvad er grunden til at du dyrker Friluftsliv lige nu:
Hvis du ikke dyrker Friluftsliv, så gå til næste spørgsmål 4.
Angiv i hvilken grad du er enig i hvert udsagn.
Sæt et X i hver linje

	Helt enig	Delvis enig	Hverken eller	Delvis uenig	Helt uenig
Fordi der er kammeratskab	☐	☐	☐	☐	☐
Fordi jeg godt kan lide konkurrence	☐	☐	☐	☐	☐
Fordi jeg kan tabe mig	☐	☐	☐	☐	☐
Fordi det styrker min selvtillid	☐	☐	☐	☐	☐
Fordi det styrker mine evner til at sætte og nå mål	☐	☐	☐	☐	☐
Fordi det styrker mine præstationsevner	☐	☐	☐	☐	☐
Fordi det stimulerer min kreativitet	☐	☐	☐	☐	☐
Fordi det rykker mine grænser	☐	☐	☐	☐	☐
Fordi det er "in"	☐	☐	☐	☐	☐
Fordi det giver indsigt	☐	☐	☐	☐	☐
Fordi det giver dybereliggende værdier	☐	☐	☐	☐	☐
Fordi det er afstressende	☐	☐	☐	☐	☐
Fordi det giver spænding	☐	☐	☐	☐	☐
Fordi det giver en frihedsfølelse	☐	☐	☐	☐	☐
Fordi det giver venner	☐	☐	☐	☐	☐
Fordi det giver netværk til at kunne gøre andre ting	☐	☐	☐	☐	☐
Fordi det er en udfordring under trygge rammer	☐	☐	☐	☐	☐
Fordi det er en udfordring uden grænser	☐	☐	☐	☐	☐
Fordi det giver fysisk overskud	☐	☐	☐	☐	☐
Fordi det giver psykisk overskud	☐	☐	☐	☐	☐
Fordi det giver afløb for mit temperament	☐	☐	☐	☐	☐
Fordi det giver social status	☐	☐	☐	☐	☐
Fordi det giver et "kick"	☐	☐	☐	☐	☐
Fordi det giver gode naturoplevelser	☐	☐	☐	☐	☐
Fordi det er sjovt	☐	☐	☐	☐	☐
Fordi der er tradition for at dyrke friluftsliv i min familie	☐	☐	☐	☐	☐
Fordi det er sundt	☐	☐	☐	☐	☐
Fordi jeg kan udvikle min muskulatur	☐	☐	☐	☐	☐
Fordi jeg kan udvikle min form	☐	☐	☐	☐	☐
Fordi jeg godt kan lide at gøre noget alene med mig selv	☐	☐	☐	☐	☐
Fordi jeg godt kan lide at gøre noget sammen med andre	☐	☐	☐	☐	☐

Eventuelle andre grunde til at du dyrker friluftsliv. Skriv:

……

……

X

524

4. Hvad er grunden til at du dyrker Sport lige nu:
Hvis du ikke dyrker Sport, så gå til næste spørgsmål 5.
Angiv i hvilken grad du er enig i hvert udsagn.
Sæt et X i hver linje

	Helt enig	Delvis enig	Hverken eller	Delvis uenig	Helt uenig
Fordi der er kammeratskab	☐	☐	☐	☐	☐
Fordi jeg godt kan lide konkurrence	☐	☐	☐	☐	☐
Fordi jeg kan tabe mig	☐	☐	☐	☐	☐
Fordi det styrker min selvtillid	☐	☐	☐	☐	☐
Fordi det styrker mine evner til at sætte og nå mål	☐	☐	☐	☐	☐
Fordi det styrker mine præstationsevner	☐	☐	☐	☐	☐
Fordi det stimulerer min kreativitet	☐	☐	☐	☐	☐
Fordi det rykker mine grænser	☐	☐	☐	☐	☐
Fordi det er "in"	☐	☐	☐	☐	☐
Fordi det giver indsigt	☐	☐	☐	☐	☐
Fordi det giver dybereliggende værdier	☐	☐	☐	☐	☐
Fordi det er afstressende	☐	☐	☐	☐	☐
Fordi det giver spænding	☐	☐	☐	☐	☐
Fordi det giver en frihedsfølelse	☐	☐	☐	☐	☐
Fordi det giver venner	☐	☐	☐	☐	☐
Fordi det giver netværk til at kunne gøre andre ting	☐	☐	☐	☐	☐
Fordi det er en udfordring under trygge rammer	☐	☐	☐	☐	☐
Fordi det er en udfordring uden grænser	☐	☐	☐	☐	☐
Fordi det giver fysisk overskud	☐	☐	☐	☐	☐
Fordi det giver psykisk overskud	☐	☐	☐	☐	☐
Fordi det giver afløb for mit temperament	☐	☐	☐	☐	☐
Fordi det giver social status	☐	☐	☐	☐	☐
Fordi det giver et "kick"	☐	☐	☐	☐	☐
Fordi det giver gode naturoplevelser	☐	☐	☐	☐	☐
Fordi det er sjovt	☐	☐	☐	☐	☐
Fordi der er tradition for at dyrke sport i min familie	☐	☐	☐	☐	☐
Fordi det er sundt	☐	☐	☐	☐	☐
Fordi jeg kan udvikle min muskulatur	☐	☐	☐	☐	☐
Fordi jeg kan udvikle min form	☐	☐	☐	☐	☐
Fordi jeg godt kan lide at gøre noget alene med mig selv	☐	☐	☐	☐	☐
Fordi jeg godt kan lide at gøre noget sammen med andre	☐	☐	☐	☐	☐

Eventuelle andre grunde til at du dyrker sport. Skriv:

.....

.....

525

X

X

5. Hvad er grunden til at du dyrker Motion lige nu:
Hvis du ikke dyrker Motion, så gå til næste spørgsmål 6.
Angiv i hvilken grad du er enig i hvert udsagn.
Sæt et X i hver linje

	Helt enig	Delvis enig	Hverken eller	Delvis uenig	Helt uenig
Fordi der er kammeratskab	☐	☐	☐	☐	☐
Fordi jeg godt kan lide konkurrence	☐	☐	☐	☐	☐
Fordi jeg kan tabe mig	☐	☐	☐	☐	☐
Fordi det styrker min selvtillid	☐	☐	☐	☐	☐
Fordi det styrker mine evner til at sætte og nå mål	☐	☐	☐	☐	☐
Fordi det styrker mine præstationsevner	☐	☐	☐	☐	☐
Fordi det stimulerer min kreativitet	☐	☐	☐	☐	☐
Fordi det rykker mine grænser	☐	☐	☐	☐	☐
Fordi det er "in"	☐	☐	☐	☐	☐
Fordi det giver indsigt	☐	☐	☐	☐	☐
Fordi det giver dybereliggende værdier	☐	☐	☐	☐	☐
Fordi det er afstressende	☐	☐	☐	☐	☐
Fordi det giver spænding	☐	☐	☐	☐	☐
Fordi det giver en frihedsfølelse	☐	☐	☐	☐	☐
Fordi det giver venner	☐	☐	☐	☐	☐
Fordi det giver netværk til at kunne gøre andre ting	☐	☐	☐	☐	☐
Fordi det er en udfordring under trygge rammer	☐	☐	☐	☐	☐
Fordi det er en udfordring uden grænser	☐	☐	☐	☐	☐
Fordi det giver fysisk overskud	☐	☐	☐	☐	☐
Fordi det giver psykisk overskud	☐	☐	☐	☐	☐
Fordi det giver afløb for mit temperament	☐	☐	☐	☐	☐
Fordi det giver social status	☐	☐	☐	☐	☐
Fordi det giver et "kick"	☐	☐	☐	☐	☐
Fordi det giver gode naturoplevelser	☐	☐	☐	☐	☐
Fordi det er sjovt	☐	☐	☐	☐	☐
Fordi der er tradition for at dyrke motion i min familie	☐	☐	☐	☐	☐
Fordi det er sundt	☐	☐	☐	☐	☐
Fordi jeg kan udvikle min muskulatur	☐	☐	☐	☐	☐
Fordi jeg kan udvikle min form	☐	☐	☐	☐	☐
Fordi jeg godt kan lide at gøre noget alene med mig selv	☐	☐	☐	☐	☐
Fordi jeg godt kan lide at gøre noget sammen med andre	☐	☐	☐	☐	☐

Eventuelle andre grunde til at du dyrker motion. Skriv:

.....

.....

6. Hvilke former for friluftsliv, sport og motion dyrker dine forældre eller har dine forældre dyrket tidligere: Sæt gerne flere X

Fodbold ☐	Ridning ☐	Svømning ☐
Håndbold ☐	Sejlbåd ☐	Gymnastik ☐
Spejder ☐	Kano/kajak ☐	Camping ☐
Tennis ☐	Motorbåd ☐	Jagt ☐
Badminton ☐	Lystfiskeri ☐	Går el. cykler ture ☐

Friluftsliv, sport og/eller motion i udlandet ☐

X

X

Andet. Skriv:.....526

X

7. Nedenfor er der nogle udsagn om naturoplevelser du kan have, når du dyrker friluftsliv, sport og/eller motion i naturen i Danmark.
Angiv i hvilken grad du er enig i hvert udsagn.
Sæt et X i hver linje.

I naturen i Danmark, oplever jeg….	Helt enig	Delvis enig	Hverken eller	Delvis uenig	Helt uenig
….stilhed og ro	☐	☐	☐	☐	☐
….skønhed	☐	☐	☐	☐	☐
….udfordring og spænding under trygge rammer	☐	☐	☐	☐	☐
….udfordring og spænding under risikofulde rammer	☐	☐	☐	☐	☐
….en frihedsfølelse	☐	☐	☐	☐	☐
….grænseoverskridende oplevelser	☐	☐	☐	☐	☐
….ydmyghed og respekt for skaberværket	☐	☐	☐	☐	☐
….gode muligheder for fysisk udfoldelse	☐	☐	☐	☐	☐
….mest noget sammen med mig selv	☐	☐	☐	☐	☐
….mest noget sammen med venner	☐	☐	☐	☐	☐
….mest noget sammen med min familie	☐	☐	☐	☐	☐
….at der er mere imellem himmel og jord end man kan forklare	☐	☐	☐	☐	☐
….steder, hvor jeg kunne tænke mig at bygge og bo	☐	☐	☐	☐	☐
….overnaturlige scenerier og situationer	☐	☐	☐	☐	☐
….positive oplevelser af ensomhed	☐	☐	☐	☐	☐
….dyrelivet	☐	☐	☐	☐	☐
….plantelivet	☐	☐	☐	☐	☐
….ingenting, for det er kedeligt at bevæge sig i naturen	☐	☐	☐	☐	☐
….at jeg kan filosofere over meningen med livet	☐	☐	☐	☐	☐
….at jeg er væk fra byens snavs, larm og jag	☐	☐	☐	☐	☐
….en følelse af plads og rummelighed	☐	☐	☐	☐	☐
….naturens former, farver og lys	☐	☐	☐	☐	☐
….at jeg afstresser og fornyer min energi	☐	☐	☐	☐	☐
….at oplevelser i skov er fedest	☐	☐	☐	☐	☐
….at oplevelser ved havet er fedest	☐	☐	☐	☐	☐
….at oplevelser ved søer er fedest	☐	☐	☐	☐	☐
….at oplevelser ved åer og vandløb er fedest	☐	☐	☐	☐	☐
….at oplevelser hvor der er panoramaudsigt er fedest	☐	☐	☐	☐	☐
….at oplevelser hvor der er frodigt og behageligt er fedest	☐	☐	☐	☐	☐
….at oplevelser hvor der er goldt og barskt er fedest	☐	☐	☐	☐	☐

Skriv evt. andet, du mener er gode oplevelser i naturen i Danmark:

……

……

8. Hvilket af af de følgende geografiske områder føler du dig mest knyttet til:
Sæt kun et X

Den by eller det sted, hvor du voksede op som barn, men hvor du ikke bor længere	☐
Den by eller det sted, hvor du bor lige nu	☐
Den landsdel, hvor du bor lige nu	☐
Danmark	☐
De nordiske lande	☐
Europa	☐
Hele verden	☐

9. Nedenfor er der nogle udsagn om de naturoplevelser du kan have, når du dyrker friluftsliv, sport og/eller motion i naturen i Udlandet.
Angiv i hvilken grad du er enig i hvert udsagn.
Sæt et X i hver linje.

I naturen i Udlandet, oplever jeg….	Helt enig	Delvis enig	Hverken eller	Delvis uenig	Helt uenig
….stilhed og ro	☐	☐	☐	☐	☐
….skønhed	☐	☐	☐	☐	☐
….udfordring og spænding under trygge rammer	☐	☐	☐	☐	☐
….udfordring og spænding under risikofulde rammer	☐	☐	☐	☐	☐
….en frihedsfølelse	☐	☐	☐	☐	☐
….grænseoverskridende oplevelser	☐	☐	☐	☐	☐
….ydmyghed og respekt for skaberværket	☐	☐	☐	☐	☐
….gode muligheder for fysisk udfoldelse	☐	☐	☐	☐	☐
….mest noget sammen med mig selv	☐	☐	☐	☐	☐
….mest noget sammen med venner	☐	☐	☐	☐	☐
….mest noget sammen med min familie	☐	☐	☐	☐	☐
….at der er mere imellem himmel og jord end man kan forklare	☐	☐	☐	☐	☐
….steder, hvor jeg kunne tænke mig at bygge og bo	☐	☐	☐	☐	☐
….overnaturlige scenerier og situationer	☐	☐	☐	☐	☐
….positive oplevelser af ensomhed	☐	☐	☐	☐	☐
….dyrelivet	☐	☐	☐	☐	☐
….plantelivet	☐	☐	☐	☐	☐
….ingenting, for det er kedeligt at bevæge sig i naturen	☐	☐	☐	☐	☐
….at jeg kan filosofere over meningen med livet	☐	☐	☐	☐	☐
….at jeg er væk fra byens snavs, larm og jag	☐	☐	☐	☐	☐
….en følelse af plads og rummelighed	☐	☐	☐	☐	☐
….naturens former, farver og lys	☐	☐	☐	☐	☐
….at jeg afstresser og fornyer min energi	☐	☐	☐	☐	☐
….at oplevelser i skov er fedest	☐	☐	☐	☐	☐
….at oplevelser ved havet er fedest	☐	☐	☐	☐	☐
….at oplevelser ved søer er fedest	☐	☐	☐	☐	☐
….at oplevelser ved åer og vandløb er fedest	☐	☐	☐	☐	☐
….at oplevelser hvor der er panoramaudsigt er fedest	☐	☐	☐	☐	☐
….at oplevelser hvor der er frodigt og behageligt er fedest	☐	☐	☐	☐	☐
….at oplevelser hvor der er goldt og barskt er fedest	☐	☐	☐	☐	☐

Skriv evt. andet, du mener er gode oplevelser i naturen i Udlandet:

……

……

10. Hvilke(n) af følgende landskabstyper tiltaler dig mest. Sæt maksimum tre X:

Bjerge og fjelde	☐
Landbrugsområder med små landsbyer, gårde og marker	☐
Kuperede kyststrækninger med skrænter, klinter og klipper	☐
Ødemarker	☐
Ørkener	☐
Regnskove	☐
Bylandskaber/byområder	☐
Skove	☐
Heder	☐
Moseområder	☐
Glacierområder	☐

X

Sandstrands- og klitområder ☐

528

11. Nedenfor er der nogle udsagn om syn på naturen.
Angiv i hvilken grad du er enig i hvert udsagn.
Sæt et X i hver linje.

	Helt enig	Delvis enig	Hverken eller	Delvis uenig	Helt uenig
Alt i naturen - inklusiv mennesket - er besjælet	☐	☐	☐	☐	☐
Ting og fænomener i naturen har fortællingsværdi og kan ses som intellektuelle billeder for menneskelivet	☐	☐	☐	☐	☐
Mennesket står over naturen og har større betydning end naturen	☐	☐	☐	☐	☐
Naturen består af ressourcer, som vi skal udnytte så længe det ikke går ud over de fremtidige generationer	☐	☐	☐	☐	☐
Uberørt og vild natur skal beskyttes fordi den har æstetisk og/eller terapeutisk værdi for mennesket	☐	☐	☐	☐	☐
Dyr, der kan føle smerte og har bevidsthed, har visse rettigheder, og derfor har mennesket pligt til at beskytte dyr imod hensynsløs udnyttelse	☐	☐	☐	☐	☐
Alt i naturen - inklusiv mennesket - rummer unikke kvaliteter og bør derfor behandles med respekt	☐	☐	☐	☐	☐

12. I hvilken grad er du enig eller uenig i følgende udsagn:
Sæt et X i hver linje.

	Helt enig	Delvis enig	Hverken eller	Delvis uenig	Helt uenig
Naturbeskyttelse koster mere end det er værd	☐	☐	☐	☐	☐
Mennesker og dyr har de samme rettigheder til at leve et godt liv	☐	☐	☐	☐	☐
Det vigtigste formål med naturbeskyttelse er at sikre menneskehedens overlevelse	☐	☐	☐	☐	☐
Det er kun acceptabelt at slå dyr ihjel for at forsvare sig eller for at beskytte et andet menneske	☐	☐	☐	☐	☐
Ødelæggelsen af naturen er en trussel mod menneskehedens fortsatte eksistens	☐	☐	☐	☐	☐
Fødevareproduktion retfærdiggør at dyr lever under fabrikslignende forhold	☐	☐	☐	☐	☐
Menneskeheden har ret til at udnytte naturens ressourcer, som den vil	☐	☐	☐	☐	☐
Mange naturlige fænomener har en værdi i sig selv, uafhængig af den værdi de måtte have for mennesker	☐	☐	☐	☐	☐
Naturbeskyttelse bør være en overordnet politisk målsætning	☐	☐	☐	☐	☐
Der er andre samfundsproblemer, der er meget vigtigere end beskyttelse af naturen	☐	☐	☐	☐	☐
Danmark bør være et foregangsland på naturområdet i Europa	☐	☐	☐	☐	☐
Naturproblemer er globale, og Danmark gør allerede mere, end hvad der kan forlanges	☐	☐	☐	☐	☐
Jeg oplever ofte, at jeg er ét med naturen	☐	☐	☐	☐	☐
Intet kunstværk kan have så stor værdi som de smukkeste naturfænomener	☐	☐	☐	☐	☐
En af de vigtigste grunde til at beskytte naturen er at sikre mennesket en fortsat høj levestandard	☐	☐	☐	☐	☐

X

X

13. Nedenfor er der en række udsagn om hvordan dine fritidsaktiviteter - friluftsliv, sport og/eller motion - kan påvirke din hverdag. Angiv hvor enig eller uenig du er i hvert af udsagnene. Sæt et X i hver linje.

	Helt enig	Delvis enig	Hverken eller	Delvis uenig	Helt uenig
Mine fritidsaktiviteter giver mig selvtillid i hverdagen	☐	☐	☐	☐	☐
Mine fritidsaktiviteter giver mig overskud, som jeg kan bruge i mit arbejde, min skole og/eller min uddannelse	☐	☐	☐	☐	☐
Hvis jeg **ikke** dyrker mine fritidsaktiviteter, har jeg **ikke** overskud til at klare de krav, der stilles til mig i hverdagen	☐	☐	☐	☐	☐
Værdierne i mine fritidsaktiviteter påvirker mine politiske holdninger	☐	☐	☐	☐	☐
Mine fritidsaktiviteter opbygger, styrker og vedligeholder min kreativitet i hverdagen	☐	☐	☐	☐	☐
Mine fritidsaktiviteter hjælper mig til at kunne styre mit temperament i hverdagssituationer	☐	☐	☐	☐	☐
Mine fritidsaktiviteter giver mig image	☐	☐	☐	☐	☐
Mine fritidsaktiviteter styrker min dømmekraft, og det kan jeg bruge i valgsituationer i hverdagen	☐	☐	☐	☐	☐
Mine fritidsaktiviteter styrker mig socialt og evne til at begå mig i fællesskab i hverdagen	☐	☐	☐	☐	☐
Mine fritidsaktiviteter styrker min individualitet og evne til at være et stærkt individ i hverdagen	☐	☐	☐	☐	☐
Mine fritidsaktiviteter har åbnet mine øjne for at naturen og miljøet er noget vi skal passe på	☐	☐	☐	☐	☐
Min opdragelse har åbnet mine øjne for at naturen og miljøet er noget vi skal passe på	☐	☐	☐	☐	☐
Mine fritidsaktiviteter understøtter og fremmer mine følelser af mandlighed	☐	☐	☐	☐	☐
Mine fritidsaktiviteter understøtter og fremmer mine følelser af kvindelighed	☐	☐	☐	☐	☐
Mine fritidsaktiviteter giver mig drømmer om at bo i udlandet, fordi så kan jeg være tæt på naturen, som jeg kan bruge til mine fritidsaktiviteter	☐	☐	☐	☐	☐
Mine fritidsaktiviteter giver mig drømme om at bo udenfor byen i Danmark, fordi så kan jeg være tæt på naturen, som jeg kan bruge til mine fritidsaktiviteter	☐	☐	☐	☐	☐
Jeg kunne aldrig drømme om at flytte for at komme tæt på naturen	☐	☐	☐	☐	☐
Jeg vil altid arbejde i byen	☐	☐	☐	☐	☐
Mine fritidsaktiviteter styrker mine evner til at sætte og nå forskellige mål i hverdagen	☐	☐	☐	☐	☐
Mine forældre er årsag til at jeg dyrker min nuværende fritidsaktivitet	☐	☐	☐	☐	☐
Mine fritidsaktiviteter har givet mig en dybere forståelse for andre mennesker, der har andre værdier og holdninger end mig selv	☐	☐	☐	☐	☐
Normalt er jeg ikke troende, men mine fritidsaktiviteter har givet mig oplevelser, der kan kaldes religiøse	☐	☐	☐	☐	☐
Mine fritidsaktiviteter har hjulpet mig i forhold til forskellige problemer i min barndom og opvækst	☐	☐	☐	☐	☐
Hvis jeg **ikke** dyrker mine fritidsaktiviteter, har jeg **ikke** overskud til at klare de krav, jeg stiller til mig selv i hverdagen	☐	☐	☐	☐	☐

530

X

X

14. Det siges, at der er sammenhæng imellem ens holdninger til naturen og samfundet i øvrigt. Nedenfor er der en række udsagn om det danske samfund. Angiv hvor enig eller uenig du er i hvert af udsagnene. Sæt et X i hver linje.

	Helt enig	Delvis enig	Hverken eller	Delvis uenig	Helt uenig
Det er vigtigt at sikre høj økonomisk vækst	☐	☐	☐	☐	☐
Vi bør beskytte naturen mod forurening	☐	☐	☐	☐	☐
Det er nødvendigt med strengere straffe for alvorlige forbrydelser såsom vold og narkotika	☐	☐	☐	☐	☐
Vi bør beskytte det, som er tilbage af den danske natur mod alle slags indgreb	☐	☐	☐	☐	☐
Vi bør sørge for en mere retfærdig fordeling imellem rige og fattige lande	☐	☐	☐	☐	☐
Myndighederne bør blande sig mindre i folks private gøremål	☐	☐	☐	☐	☐
Afgifter på biler og brændstof bør sænkes	☐	☐	☐	☐	☐
Vi bør bruge kønsvotering for at få flere kvinder ind i høje stillinger	☐	☐	☐	☐	☐
Vi bør begrænse indvandringen fra lande som har en helt anden kultur end den danske	☐	☐	☐	☐	☐
Vi bør sørge for, at de der tjener mest yder mest til fællesskabet	☐	☐	☐	☐	☐
Der bør ikke lægges hindringer i vejen for, at driftige folk kan tjene penge	☐	☐	☐	☐	☐
Vi bør have mindre politisk styring af markedskræfterne	☐	☐	☐	☐	☐
Kvinden bør være hjemme, mens børnene er små	☐	☐	☐	☐	☐

15. Du er:

Kvinde ☐

Mand ☐

16. Hvor gammel er du:

Jeg er:…… År

17. Hvor bor du lige nu, og hvor har du boet den største del af din barndom (op til ca. 15 år): (Sæt et X i hver kolonne, dvs. to krydser i alt)

	Bor nu	I barndommen
Hovedstadsområdet	☐	☐
Storby (over ca. 100.000 indbyggere)	☐	☐
Større by (over ca. 10.000 indbyggere)	☐	☐
Mindre by	☐	☐
På landet	☐	☐
Udlandet	☐	☐

531

X

18. Hvad er din hovedbeskæftigelse lige nu: Sæt et X.

Grundskole:

Folkeskole…… ☐
Privatskole…… ☐
Friskole…… ☐
Efterskole…… ☐

Gymnasial uddannelse:

Alm. gymnasium…… ☐
Handelsgymnasium (HHX)…… ☐
Teknisk gymnasium (HTX)…… ☐
HF…… ☐

Erhvervsuddannelse:

Grundforløb *(f.eks. bygge og anlæg, fra jord til bord, teknologi og kommunikation)* …… ☐
Lærling/i skolepraktik *(f.eks. elektriker, datamekaniker, salgsassistent, dekoratør)* …… ☐
Landbrugsuddannelse…… ☐

Social- og sundhedsskolerne:

Social- og sundhedsuddannelserne…… ☐

Videregående uddannelse:

Kort uddannelse, under 3 år *(f.eks. laborant, markedsføringsøkonom eller produktionsteknolog)…* ☐
Mellemlang uddannelse, 3-4 år *(f.eks. sygeplejerske, folkeskolelærer eller pædagog)…….* ☐
Lang uddannelse, over 4 år *(f.eks. læge, biolog eller arkitekt)…….* ☐

Andet end skole og uddannelse:

Erhvervsarbejde…… ☐
Arbejdsløs/under aktivering…… ☐
Langtidssygemeldt…… ☐
Soldat. Værnepligtig/på kontrakt…… ☐
Under revalidering eller lignende…… ☐
Andet, f.eks. sabbatår…… ☐

19. Hvilke politiske partier deler du holdninger med på en skala fra 1 til 5.
1 betyder at du overhovedet ikke deler nogen holdninger,
og 5 betyder at du deler alle holdninger. Sæt et X i hver linje.

	Deler ingen holdninger	Deler få holdninger	Deler nogen holdninger	Deler mange holdninger	Deler alle holdninger
	1	2	3	4	5
Socialdemokratiet……	☐	☐	☐	☐	☐
Venstre……	☐	☐	☐	☐	☐
Konservative……	☐	☐	☐	☐	☐
Socialistisk Folkeparti……	☐	☐	☐	☐	☐
Kristendemokraterne……	☐	☐	☐	☐	☐
Dansk Folkeparti……	☐	☐	☐	☐	☐
Enhedslisten……	☐	☐	☐	☐	☐
Radikale Venstre……	☐	☐	☐	☐	☐

532

Har ikke stemmeret…… ☐
Ønsker ikke at besvare spørgsmålet…… ☐

20. Hvad er den højeste uddannelse, du har afsluttet:
Sæt et X og skriv eventuelt uddannelsen.

Grundskole:

Grundskole (9.-10. klasse)…….. ☐

Gymnasial uddannelse:

Alm. gymnasium…….. ☐
Handelsgymnasium (HHX)…… ☐
Teknisk gymnasium (HTX)…… ☐
HF…….. ☐

Erhvervsuddannelse:

Grundforløb *(f.eks. bygge og anlæg, fra jord til bord eller teknologi og kommunikation)* …… ☐
Skriv eventuelt uddannelsen: ……..

Lærling/i skolepraktik *(f.eks. elektriker, murer, datamekaniker, salgsassistent eller dekoratør)* …… ☐
Skriv eventuelt uddannelsen: ……..

Landbrugsuddannelse…… ☐
Skriv eventuelt uddannelsen: ……..

Social- og sundhedsskolerne:

Social- og sundhedsuddannelserne…… ☐
Skriv eventuelt uddannelsen: ……..

Videregående uddannelse:

Kort uddannelse, under 3 år *(f.eks. laborant, markedsføringsøkonom eller produktionsteknolog)*…….. ☐
Skriv eventuelt uddannelsen: ……..

Mellemlang uddannelse, 3-4 år *(f.eks. sygeplejerske, folkeskolelærer eller pædagog)*…… ☐
Skriv eventuelt uddannelsen: ……..

Lang uddannelse, over 4 år *(f.eks. læge, biolog eller arkitekt)*…… ☐
Skriv eventuelt uddannelsen: ……..

Andet:

Andet…… ☐
Skriv eventuelt uddannelsen: …….. 533

BILAG 3

KODELISTE FOR AKTIVITETER

Følgende fremgår kodeliste for aktiviteter, som de unge i spørgeskemaundersøgelsen har angivet, at de har dyrket i deres *fortid*, dyrker i *nutiden*, og kunne tænke sig at dyrke i *fremtiden*.

Kodelisten danner baggrund for at lave baggrundsvariablerne: *aktivitetsmåde*, *oplevelsespolarisering* og *værdipolarisering*. Se herom under metode i kap. 1 og under baggrundsprofiler i kap. 4.

Aktivitet	**Frekvens** **(i alt antal personer)**	**Vandret akse på friluftslivet felt** **Traditionel aktivitet (t): t angiver x = +1 på friluftslivets felt** **Moderne aktivitet (m): m angiver x = -1 på friluftslivets felt**	**Lodret akse på friluftslivets felt** **Individualitetsværdier (i): i angiver y = -1 på friluftslivets felt** **Gruppeværdier (g): g angiver y = +1 på friluftslivets felt**
10 kamp	3	t	i
2 år i hæren	1	t	i
5 kamp	1	t	i
Action	2	m	i
Adventure	3	m	i
Adventure Race	8	m	i
adventure racing	1	m	i
adventure træning	1	m	i
Adventurerace	1	m	i
Adventureraces	1	m	i
Adventuresport	2	m	i
Aerobic	20	m	i
Afrikansk dans	1	m	g
Aikido	6	m	i
Akrobatik	1	m	g
aktiv ferie	1	m	i
almindelig løb	1	t	i
alpin klatring	2	m	i
alpin ski	2	m	i
alpinski	2	m	i
alpint klatring	1	m	i
Alpint ski	1	m	i

Alpint skiløb	2	m	i
amerikansk fodbold	6	m	i
Amerikansk Shipning	1	m	i
arbedet med hønseopdræt	2	t	i
arbejde	3	t	i
arbejdet med hest	2	t	i
arbejdet med hund	2	t	i
arbejdet med høns	2	t	i
arbejdet med landstedet	2	t	i
arbejdet på gården	2	t	i
armbøjninger	1	t	i
Arobic	1	m	i
Arobics	2	m	i
astanga yoga	1	m	i
Atlatikløb	1	t	i
Atletik	20	t	i
backcountry skiing	1	m	i
Badminton	160	t	g
Badminton hobbyplan	2	t	g
Ballet	11	t	i
Barmarkstræning	1	m	i
basis friluftsliv	1	t	g
Basket	3	t	g
Basketball	29	t	g
Beachvolly	4	m	i
Berakdance	1	m	i
bevæge sig i naturen	1	t	i
billard	1	t	i
bjergbestigning	25	m	i
Bjergklatring	2	m	i
Bjergvandring	3	t	i
bjergvandring i Europa	1	t	i
blafferture	2	t	i
blankvåben kamp	1	m	i
blankvåbenskamp	1	m	i
Body Push	2	m	i
Bodybouilding	2	m	i
Boksetræning	6	m	i
Boksning	19	t	i
Bordtennis	18	t	i
Bouldering	9	m	i
Bowling	1	t	g
Breakdance	1	m	i

Brydning	3	t	i
Bræture	1	m	i
Brævandring	1	m	i
Bueskydning	8	t	i
bungee-jump	1	m	i
camping	7	t	g
camping generelt	1	t	g
camping i udlandet	1	t	g
campingferie	1	t	g
Canyoning	1	m	i
Capoeira	7	m	g
Carving	1	m	i
Casting	3	t	i
Cricket	3	t	g
cross country	2	m	i
cykelløb	1	t	i
cykelture	12	t	g
cykelture i skoven	2	t	g
Cykle	3	t	i
cykle til fra studie	1	t	i
cykler	2	t	i
cykler i skoven	1	t	i
cykler til arbejde	1	t	i
cyklet	1	t	i
cykling	211	t	i
cykling i skov	1	t	i
cykling i skoven	1	t	i
cykling langture	1	t	i
Cykling med henblik på Adventureraces (1)	1	m	i
cykling på arbejde	1	t	i
cykling som transport	4	t	i
cykling til arbejde	2	t	i
cykling til kysten	1	t	i
Cykling til skole	2	t	i
daglig cykling	1	t	i
daglige gåture med hund	1	t	i
Dans	58	t	i
Den frie natur med indhold	1	t	g
div. disipliner indenfor skydning	1	t	i
Diverse sportsformer	1	t	i
Drageflyvning	1	m	i
Dressurridning	2	t	i

Dykning	66	m	i
Eksasich	1	m	i
Ekstremsport	1	m	i
Ekstremsporter	1	m	i
Elastikspring	1	m	i
Elite Ungdomsfodbold	1	t	i
Erhvervsdykker	1	m	i
Faldskærm	1	m	i
Faldskærmshop	1	m	i
Faldskærmsudspring	10	m	i
Ferieklatring	1	m	i
Ferier	1	t	g
Fiskeri	137	t	g
fiskeri i udlandet	1	m	i
fitness	18	m	i
Fitnesscenter	3	m	i
Fjeldski med oppakning	1	t	g
Fjeldture	1	t	g
Fjeldvandring	5	t	g
Flagball	1	m	g
Floorball	6	m	g
Flugtskydning	3	t	i
Fodbold	206	t	g
Folkedans	2	t	g
forlovede	1	t	g
form og fitness	1	m	i
foss kajak	2	m	i
fotografering	2	t	i
Freeride	1	m	i
Fridykning	7	m	i
Friluftsklatring	1	m	i
friluftslinje på efterskole	1	t	g
friluftsliv	1	t	g
friluftsliv iungdomsskole	1	t	g
Friluftslivshøjskole	2	t	g
Friluftsteater	1	m	g
Friluftsture med venner	2	t	g
Fuglekiggeri	1	t	g
Funk og jazz dans	1	m	i
Funkdance	1	m	i
Funkdans	1	m	i
Funky Jazz	1	m	i
Fægtning	14	t	i

Gang	2	t	g
generelt holde mig	1	t	i
Generelt holde mig i gang i hverdagen	1	t	i
Geocaching	3	m	g
Gocard	1	m	i
Golf	24	t	i
Grundtræning	1	t	i
Gymnastik	65	t	g
Gå	2	t	i
gåtur med hund	2	t	i
gåture	48	t	i
gåture i naturen	7	t	i
gåture i skoven	8	t	i
gåture med hund	1	t	i
gåture ved havet	4	t	i
hardball	3	m	i
hardball softgun	1	m	i
havjagt	2	t	i
havkajak	8	m	i
hiking	4	t	g
hip hop	1	m	i
hip hop dans jazz	1	m	i
hip hop på konkurrenceplan	1	m	i
Hip-Hop	1	m	i
Hip-Hop-Dans	2	m	i
historisk indlevelse	1	m	g
hockey	4	t	i
house	2	m	i
hundesport	2	m	g
hundetræning	2	t	i
Hverdagscykling	14	t	i
Hæren	1	t	i
Håndbold	90	t	g
Idræt	3	t	i
idræt i gymnasiet	2	t	i
idræt i skolen	3	t	i
idræt på studie	1	t	i
Idrætsgymnastik	1	t	g
indendørs bouldering	2	m	i
indendørs klatring	4	m	i
indendørsklatring	9	m	i
Indlandsis	1	m	i

in-ragger	1	t	i
Intervaltræning	1	t	i
Ishockey	5	t	g
Isklatring	7	m	i
Jagt	142	t	i
jagt i sverige	1	m	i
jagt i udlandet	1	m	i
jagt med bue	1	m	i
jagtriffel	1	t	i
jagttræning af hund	1	t	i
jazz	2	m	i
Jazzballet	3	m	i
jazz-dans	1	m	i
jitterbug	1	m	i
jiu-jitsu	1	m	i
jiu-jitsu	3	m	i
Jogging	1	t	i
Judo	6	m	i
jui-jitsu	1	m	i
juisitsu	1	m	i
jujitsu	1	m	i
ju-jitsu	1	m	i
Ju-Jjitsu	1	m	i
Jump	1	m	i
Kajak	108	m	i
kajak nordpå	1	m	i
kajak polo	3	m	i
kajak på elv	1	m	i
kajakpolo	1	m	i
kajakroning	10	m	i
kajakture	3	m	g
kampkunst	1	m	i
kampsport	19	m	i
kano	27	t	g
kano i udlandet	1	t	g
kanosejlads	3	t	g
kanoture	10	t	g
kap kano	8	t	i
kapkajak	1	t	i
kapkano	3	t	i
Karate	22	m	i
Kegler	2	t	g
Kendo	2	m	i

KFUM-spejder	1	t	g
kick boxing	1	m	i
kickboksning	2	m	i
kickboksningstræning	1	m	i
Kickbooksning	1	m	i
Kickboxing	4	m	i
Kitesurfing	4	m	i
klassisk ballet	1	t	i
klatreture	1	m	i
Klatring	187	m	i
klatring i det fri	2	m	i
klatring i udlandet	1	m	i
klatring på væg	1	m	i
Klippeklatring	19	m	i
Kondicykel	2	t	i
Konditionstræning	1	t	i
Konditræning	2	t	i
konkurrence skydning	1	t	i
konkurrence svømning	1	t	i
konkurrenceskydning	1	t	i
konkurrenceskydning	1	t	i
kredsløbstræning	1	t	i
Kungfu	1	m	i
Kunstskøjteløb	2	t	i
Kystfiskeri	1	t	g
Lacrose	2	m	g
Landbrug	3	t	i
Landet	1	t	i
langdistance løb	1	t	i
langdistance ski	1	t	i
langdistanceløb	1	t	i
lange cykelture	1	t	i
lange cykelture til udlandet	1	t	i
lange gåture	6	t	i
lange ture	1	t	g
lange vandreture	1	t	g
langrend	21	t	g
langrendski	10	t	g
Langturscykling	1	t	g
Lerdueskydning	8	t	i
Livredning	2	t	i
Lystfiskeri	40	t	g
Løb	303	t	i

løb i skov	1	t	i
løb langdistance	2	t	i
løbe	94	t	i
Løbetræning	28	t	i
Løbeture	3	t	i
Marathon	1	t	i
Maratonløb	6	t	i
Mave-balle-lår træning	2	m	i
Mavebøjninger	1	m	i
Mavedans	2	m	g
Mentaltræning	1	m	i
Mere tid i naturen	1	t	g
Middelalder	1	m	g
Middelalderforening	1	m	g
middelalderliv	2	m	g
middelaldermarkeder	1	m	g
Military	1	t	i
Militær	1	t	i
Minitennis	1	t	i
MJ-style	2	m	i
Morgengymnastik	1	t	i
Motionsafspænding	1	t	i
Motionscenter	13	m	i
Motionsløb	2	t	i
Motionstræning	1	t	i
Motorcross	3	m	i
Motorcykelsport	1	m	i
Motorsport	1	m	i
Mountainbike	29	m	i
Multisport	2	m	i
Musical	2	m	g
Natløb	1	t	g
Natur	1	t	g
naturen i al almindelighed	1	t	g
naturklub	1	t	g
naturmaling	1	t	i
naturoplevelser rundt i verden	1	m	i
Ninjutsu	1	m	i
noget vildt	1	m	i
ophold i naturen	1	t	g
Optimistjolle	3	t	i
Optimistsejling	1	t	i
ordner have	1	t	i

orienteringsløb	24	t	i
Ornitologi	3	t	g
Overlevelsesaktiviteter	1	m	i
Overlevelsestur	3	m	i
overlevelsesture	4	m	i
overnatning i bivuak	1	t	g
paraglidning	3	m	i
Pilates	7	m	i
Pionering	1	t	g
Pistolskydning	1	t	i
positionsskydning	1	t	i
power yoga	2	m	i
Pump	1	m	i
qi gong	2	m	i
Racercykel	4	t	i
Rafting	3	m	i
Rally	1	m	i
rally cross	1	m	i
Rapelling	5	m	i
Redskabsgymnastik	2	t	g
re-enachtment	2	m	g
rideture	1	t	i
ridning	52	t	i
Ridning (konkurrence)	1	t	i
riffeljagt i udlandet	1	m	i
riffelskydning	3	t	i
ringtræning af hund	1	t	i
riverrafting	1	m	i
roadracing	1	m	i
robåd	1	t	g
rock´n rool	1	t	i
roder med mekanik	3	t	i
Rollespil	108	m	g
Roning	30	t	i
Rugby	2	t	g
Rulleski	1	m	i
Rulleskøjtedans	1	m	i
Rulleskøjteløb	4	m	i
rulleskøjteløb in line	1	m	i
rulleskøjter	22	m	i
rulleskøjtning	7	m	i
Rytmegymnastik	3	t	g
rytmisk gymnastik	4	t	g

rytmisk sportsgymnastik	2	t	g
Safari	1	m	i
Salonriffel	1	t	i
Salsa	1	m	g
Samba	4	m	g
Scubadiving	2	m	i
Sejlads	21	t	i
sejlads i forskellige former	3	t	i
sejle	2	t	i
sejler	1	t	i
Sejling	6	t	i
Sejlsport	2	t	i
Selvforsvar	14	m	i
Show Dance	1	m	g
Skak	1	t	i
Skateboard	1	m	i
Skating	3	m	i
Ski	43	m	i
Skiferie	1	m	i
Skigang	1	m	i
Skiløb	21	m	i
Skiløb i ferier	1	m	i
Skisport	4	m	i
Skitur	1	m	i
Skiture	2	m	i
Skoleidræt	4	t	i
Skovliv	1	t	g
Skovtur	1	t	g
Skovture	2	t	g
Skydning	17	t	i
Skøjte	3	t	i
Skøjteløb	2	t	i
Skøjtning	1	t	i
Slalomski	3	m	i
Snorkling	1	m	i
Snowboard	7	m	i
Snowboard Freeride	1	m	i
Snowboarding	1	m	i
Snowboarding freeride	1	m	i
Softball	2	m	g
Soldat	1	t	i
Sove i telt	2	t	g
Sove udendørs	1	t	g

Speedskating	2	m	i
Speicemenfiskeri	1	t	i
Spejder	261	t	g
Spejderliv	1	t	g
Spinning	16	m	i
Sportaerobic	1	m	i
Sportsclub	1	m	i
Sportsdans	3	t	g
Sportsfiskeri	12	t	i
Sportsklatring	4	m	i
Sportsskydning	1	t	i
Spring	2	t	g
Springgymnastik	23	t	g
Springning	1	t	i
Squash	16	t	i
Standarddans	1	t	g
Stavgang	3	t	i
Step	4	m	i
Strandjagt	3	t	i
Street Hockey	1	m	g
Streetdance	1	m	i
Styrketræning	138	m	i
Surfing	6	m	i
Svampeture	1	t	g
Svømning	260	t	i
Synkronsvømning	1	t	g
sørger for at bevæge sig i det daglige	1	t	i
taekwondo	18	m	i
tango	3	t	i
teater	1	t	i
Telemarkski	7	m	i
Teltture	3	t	g
Tennis	59	t	i
Terrængcykling	1	m	i
Terrænridning	1	m	i
Terrænspringning	1	m	i
Thai Chi	1	m	i
Thaibo	1	m	i
Thaiboksning	1	m	i
traditionel klatring	1	m	i
Trampolin	5	m	i
Trampolinspring	1	m	i
Trekking	16	t	g

Triathlon	8	m	i
Træklatring	7	m	i
træner hund	1	t	i
træning med motionsmaskiner	1	t	i
træningscenter	4	m	i
ture i skoven	1	t	g
turkano	8	t	g
turski	1	t	g
turski i telemarken	1	t	g
Tæskehold	1	m	i
tæskehold grundtræning	1	m	i
Tæskehold i USG	1	m	i
udendørs idræt	1	t	g
udendørs klatring	3	m	i
udendørs sport	1	t	i
udendørsaktiviteter	1	t	i
Udspring	5	m	i
udspring fra vippe	1	m	i
ultimate	1	t	g
Ultimate Fighting	1	m	i
Undervandsrugby	2	m	i
Undervandssvømning	1	m	i
ungdomsskole	1	t	g
urtehave	3	t	i
vandpolo	7	m	g
vandre	2	t	g
Vandreferie	1	t	g
vandreture	39	t	g
Vandreture gerne i Nepal	1	m	g
vandreture i bjerge	1	m	g
vandreture i byen og på landet	1	t	g
vandreture i naturen	1	t	g
vandreture i norge	1	t	g
vandreture i thailand	1	m	g
vandreture nordpå	1	t	g
vandreture på ferier	1	t	g
Vandring	75	t	g
vandring i ferier	1	t	g
vandring i norge	1	t	g
vandring i udlandet	1	m	g
Vandski	9	m	i
Vandsport	5	m	i

verden	1	m	i
viking	1	m	g
vikingeliv	1	m	g
vildmark	3	m	i
vildwater rafting	1	m	i
vinterbadning	1	m	i
Volleyball	4	t	g
Vollyball	43	t	g
Vægklatring	2	m	i
vægtløftning	7	t	i
vægttab	1	t	i
vægttræner	1	t	i
vægttræning	17	t	i
være i naturen	1	t	i
Wakeboard	2	m	i
Wakeboarding	1	m	i
wave surfing	2	m	i
Westernridning	1	m	i
wild water kajak	1	m	i
windsurfing	10	m	i
yoga	33	m	i
øl stafet mv.	1	t	g

Former issues of Forest & Landscape Research

(No. 1 - No. 26 issued in "The Research Series" (Forskningsserien))

No. 1-1993 Stofkredsløb i sitkagran, rødgran og bøgebevoksninger i Danmark.
Lars Bo Pedersen
ISBN 87-89822-14-5. *Out of print*

No. 2-1993 Provenienser af stilkeg (*Quercus robur* L.) og vintereg (*Quercus petraea* (Matthuschka) Liebl.) i Danmark.
Jan Svejgaard Jensen
ISBN 87-89822-16-1. DKK 150.00

No. 3-1993 Growth and Yield Estimation from Successive Forest Inventories. Proceedings from the IUFRO Conference, held in Copenhagen, 14-17 June 1993.
J.K. Vanclay, J.P. Skovsgaard & G.Z. Gertner (ed.)
ISBN 87-89822-19-6. DKK 150.00

No. 4-1993 Vanris på dansk stilkeg (*Quercus robur* L.).
Jan Svejgaard Jensen
ISBN 87-89822-22-6. DKK 100.00

No. 5-1994 The Use of Sludge in Forestry and Agriculture. A Comparison of the Legislation in Different Countries.
Merete Morsing
ISBN 87-89822-24-2. DKK 100.00

No. 6-1994 Marginaljorder og landskabet - marginaliseringsdebatten 10 år efter. Rapport fra et tværfagligt seminar afholdt af Dansk Landskabsøkologisk Forening i samarbejde med Institut for Økonomi, Skov og Landskab, KVL, Fredag den 25. september 1992.
Jesper Brandt & Jørgen Primdahl (ed.)
ISBN 87-89822-28-5. *Out of print*

No. 7-1994 Landskabsøkologiske problemer i kystzonen. Rapport fra et tværfagligt seminar afholdt af Dansk Landskabsøkologisk Forening i samarbejde med Institut for Økonomi, Skov og Landskab, KVL, Fredag den 8. oktober 1993.
Erling Andersen (ed.)
ISBN 87-89822-29-3. DKK 75.00

No. 8-1994 Throughfall and Canopy Interactions in Spruce Forest.
Karin Hansen
ISBN 87-89822-30-7. DKK 150.00

No. 9-1994 Genetisk variation i sitkagran (*Picea sitchensis* (Bong.) Carr.) i højdevækst, stammeform og frosthærdighed - vurderet ud fra danske proveniens-, afkoms- og klonforsøg.
Ulrik Bräuner Nielsen
ISBN 87-89822-35-8. DKK 200.00

No. 10-1994 Density Variations and Demarcation of the Juvenile Wood in Norway Spruce.
Frede Danborg
ISBN 87-89822-36-6. DKK 100.00

No. 11-1995 Genetics and Silviculture of Beech. Proceedings from the 5th Beech Symposium of the IUFRO Project Group P1.10-00,19-24 September 1994, Mogenstrup, Denmark.
Søren F. Madsen (ed.)
ISBN 87-89822-38-2. DKK 200.00

No. 12-1995 Naturbeskyttelse og det almindelige agerland. Rapport fra det 4. landskabsøkologiske seminar afholdt af Dansk Landskabsøkologisk Forening i samarbejde med Institut for Økonomi, Skov og Landskab, KVL, 11. november 1994.
Jesper Brandt & Jørgen Primdahl (ed.)
ISBN 87-89822-43-9. *Out of print*

No. 13-1996 Bøgeforyngelser i Østjylland.
J.P. Skovsgaard & M. Morsing (ed.)
ISBN 87-89822-45-5. DKK 250.00

No. 14-1996 Bynære landbrugsområder i hovedstadsregionen 1994.
Susanne Ogstrup & Jørgen Primdahl
ISBN 87-89822-47-1. *Out of print*

No. 15-1996 Plantevækst i forbindelse med byggeri. Planlægningens og projekteringens indflydelse på vedplanters vækstvilkår i utilsigtet komprimerede jorder.
Thomas Barfoed Randrup
ISBN 87-89822-49-8. DKK 300.00

No. 16-1996 Virkning af slamgødskning på det omgivende miljø og på biomasse-kvantitet og -kvalitet i energiskove af pil.
Keld Hauge Nielsen
ISBN 87-89822-58-7. DKK 150.00

No. 17-1996 Træers forhold til salinitet. En behandling af træers reaktion på salt- og ionstress med vægt på arter fra den tempererede klimazone.
Jens Dragsted
ISBN 87-89822-64-1. DKK 300.00

No. 18-1996 Juvenile Wood in Norway and Sitka Spruce. Anatomy, density, drying properties, visual grading and strength properties.
Frede Danborg
ISBN 87-89822-69-2. *Out of print*

No. 19-1997 Tyndingsfri drift af sitkagran. En analyse af bevoksningsstruktur og vedmasseproduktion i utyndede bevoksninger af sitkagran *(Picea sitchensis* (Bong.) Carr.) i Danmark.
Jens Peter Skovsgaard
ISBN 87-89822-78-1. DKK 300.00

No. 20-1997 Friluftsliv i skovene 1976/77 - 1993/94.
Frank Søndergaard Jensen & Niels Elers Koch
ISBN 87-89822-89-7. DKK 250.00

No. 21-1997 Decline of mires in four Danish state forests during the 19th and 20th century.
Flemming Rune
ISBN 87-89822-94-3. DKK 100.00

No. 22-1997 Fire artikler om nåletræer.
Ellen Juel Christensen (ed.)
ISBN 87-7903-003-3. DKK 125.00

No. 23-1998 Vitalization of mature Norway spruce stands by fertilization and liming.
Morten Ingerslev
ISBN 87-7903-008-4. DKK 250.00

No. 24-1998 Natural forest management among indigenous peoples in Latin America.
Søren Gram
ISBN 87-7903-020-3. DKK 125.00

No. 25-1998 Friluftsliv i det åbne land 1994/95.
Frank Søndergaard Jensen
ISBN 87-7903-021-1. DKK 175.00

No. 26-1999 Forest recreation in Denmark from the 1970s to the 1990s.
Frank Søndergaard Jensen
ISBN 87-7903-058-0. DKK 175.00

No. 27-2000 Offentlige områdeudpegninger i jordbrugslandskabet.
Helle Tegner Anker, Ole Hjort Caspersen, Berit Hasler & Jørgen Primdahl
ISBN 87-7903-068-8. DKK 100.00

No. 28-2000 Anvendelse og betydning af byens parker og grønne områder (Use and importance of urban parks).
Stine Holm
ISBN 87-7903-075-0. DKK 300.00

No. 29-2001 Recirkulering af organisk affald ved kompostering i lokale og større kredsløb.
Ulrik Reeh
ISBN 87-7903-115-3. DKK 150.00

No. 30-2001 Vedvarende græsarealer – landbruget og reguleringen.
Erling Andersen
ISBN 87-7903-135-8. DKK 250.00

No. 31-2002 Landskab, forandring og forvaltning - fem landskabsstudier fra Bjerringbro og Hvorslev
Ole H. Caspersen & Bo Fritzbøger (ed.)
ISBN 87-7903-142-0. DKK 250.00

No. 32-2002 Implementation of Landscape Ecological Methods to GIS-based Procedures for Land Use Analysis and Decision Support in Rural Areas
Ole H. Caspersen
ISBN 87-7903-141-2. DKK 250.00

No. 33-2003 Næringsstofkredsløb i skove - Ionbalanceprojektet
Karin Hansen (ed.)
ISBN 87-7903-156-0. DKK 300.00

No. 34-2003 A study of factors affecting germination, establishment, and competition of the turfgrass species red fescue (*Festuca rubra* L. spp. *litoralis* Vasey), perennial ryegrass (*Lolium perenne* L.), and Kentucky bluegrass (*Poa pratensis* L.)
Søren Ugilt Larsen
ISBN 87-7903-202-8. DKK 250.00

No. 35-2005 Nørholm Hede. En langtidsundersøgelse af hedens vegetationsudvikling og tilgroning
Torben Riis-Nielsen, Inger Kappel Schmidt, Bjarke Frandsen & Trine Binding
ISBN 87-7903-249-4. DKK 300.00

No. 36-2006 Understanding and Communication forest stand structures. Lifting barriers for nature-based forest management
Anders Busse Nielsen
ISBN-10: 87-7903-285-0.
ISBN-13: 978-87-7903-285-0. DKK 250.00

No. 37-2006 Bynære landbrugsområder I hovedstadsregionen 2004. Udvikling i landbrug, landskab og bebyggelse 1984-2004
Jørgen Primdahl, Anne Gravsholt Busck & Casper Lindemann
ISBN-10: 87-7903-299-0.
ISBN-13: 978-87-7903-299-6. DKK 200.00

No. 38-2007 Skovopfattelse blandt danskere og i skovlovgivningen.
Liv Oustrup
ISBN 978-87-7903-308-5. DKK 300.00

No. 39-2008 Transpiration and water budgets of European beech (*Fagus sylvatica* L.) dominated stands in relation to canopy structure
Lise Dalsgaard
ISBN 978-87-7903-350-4. DKK 300.00

No. 40-2008 Partnerskaber i parkforvaltningen: Grøn drift på kontrakt
Andrej Christian Lindholst
ISBN 978-87-7903-378-8. DKK 250.00

No. 41-2008 Status and prospects for urban green structure planning in China – Weihai city as a case study
Li Liu
ISBN 978-87-7903-380-1. DKK 300.00

No. 42-2008 Enzymatic hydrolysis of lignocellulose. Substrate interactions and high solids loadings
Jan Bach Kristensen
ISBN 978-87-7903-393-1. DKK 200.00

No. 43-2009 Marketizing municipal park management organisations in Denmark - A study of policymaking and organisational change in the period 1985-2005
Christine Nuppenau
ISBN 978-87-7903-395-5. DKK 250.00

No. 44-2009 Unges friluftsliv i Danmark i det 21. århundrede – Unges friluftsliv som personligt, socialt og kulturelt identitetsprojekt på friluftslivets felt
Hans Jørgen Fisker
ISBN 978-87-7903-460-0. DKK 300.00

Single issues are available from:

Academic Books, Life Sciences
Thorvaldsensvej 40, DK-1871 Frederiksberg C, Denmark
Tel.: +45 3535 7622
life@academicbooks.dk

FOREST & LANDSCAPE

FOREST & LANDSCAPE RESEARCH 44 / 2009

Unges friluftsliv i Danmark i det 21. århundrede

Unges friluftsliv som personligt, socialt og kulturelt identitetsprojekt på friluftslivets felt

Forest & Landscape Denmark
University of Copenhagen
Rolighedsvej 23
DK-1958 Frederiksberg C
Tel. +45 3533 1500
sl@life.ku.dk
http://en.sl.life.ku.dk.

National centre for research, education and advisory services within the fields of forest and forest products, landscape architecture and landscape management, urban planning and urban design